

BUVUSIEMS IR NEBUVUSIEMS RYME!

Pirmasis

Vadovas po Rymą

ir jo apylinkes,

arba platus šventojo Miesto aprašymas.

Kuriame netikapsakytą Rymo istoriją ir geografiją, bet ir aprašytas visas Miestas su jo priemiesčiais ir net tolimesnėmis apylinkėmis, su šimtais brangių jo bažnyčių, Šventųjų relikvijų ir stebuklingų paveikslų jose, su gražais jo rūmais ir turtingais muziejais, galérijomis, archyvais ir bibliotekomis juose, su skaitlingomis mokslo ir kitomis viešomis įstaigomis ir pagalbos, su žomiaisiais krikščionijos paminklais ir palaikomis bei stabmeldijos griuvėsių ir liekanomis.

II TOMAS

su 2 plenais, 68 paveikslėliais ir 4 naudingais priedais.

Parašé Kun. A. R.,

pasinaudodamas geriausiais vadovėliais svetimomis kalbomis.

AUTORIAUS LĘŠOMIS,

kuris visas teisės palaiko sau.

PIRMASIS

Vadovas į Rymą

arba platus iš Lietuvos atliktosios kelionės šv. Miestan
aprašymas, kuriame netikapsakytą Rymo, Italijos ir
visų svarbesnių pakeliui vietų istorija ir geografinia
bet dar palytėtos ir kitos mokslo šakos.

2 TOMUOSE

su 4 plenais, 140 paveikslėlių, italų kalbos žodyneliu ir
įvairiais naudingais priedais.

Parašė Kun. A. R.

pasinaudodamas geriausiais vadovėliais svetimomis
kalbomis.

I TOMAS,

kuriame aprašyta visi pakeliui į Rymą ir Neapolį sto-
vintieji Lietuvos, Lenkijos, Austrijos ir Italijos (be Rymo)
miestai ir miesteliai bei kitos ižymesnės vietas ir asmenys.

Kaina 1 rub. 80 kap.

Vieno tomo nusiuntimas — 20 kap., bet abudu tomu par-
duodamu už 4 rub. su nusiuntimu.

Taigi dabar, buvusieji Ryme tautiečiai galės visa
apie jį atsiminti, nebuvusieji ir be buvimo pigiai visa
sužinoti, norintieji gi Ryman keliauti galės gerai kelic-
nėn prisiruošti, apskaitę ir pramokę iš žodynėlio italų
kalbos.

Kas perskaitys tiedvę knygą, naudingi visiems ir
neketinančiems važiuoti į Rymą žinos daugiau, negu
keliuose būtus rubliu.

Pirmasis Vadovas po Rymą.

1. Pop. Pljus X iškilinguose rubuose.

BUVUSIEMS IR NEBUVUSIEMS RYMA

Pirmasis
Vadovas po Rymą
ir jo apylinkes,

arba platus šventojo Miesto aprašymas,
kuriame netikapsakytai Rymo istorija ir geografija, bet ir apra-
šytas visas Miestas su jo priemiestiais ir net tolimesnėmis apy-
linkėmis, su šimtais brangių jo bažnyčių, Šventųjų relikių ir
stebuklingų paveikslų jose, su gražais jų rumais ir turtinagais
muzėjais, archyvais ir bibliotekomis juose, su skait-
lingomis mokslo ir kitomis viešomis įstaigomis ir pagalbos, su
įdomiais krikščionijos paminklais ir palaikomis bei stabmelioidės
grūvėsiams ir liekanomis.

II TOMAS
su 2 plenais, 68 paveikslėliais ir 4 naudingais priedais.

Parašė Kun. A. R.,
pasinaudodamas geriausiais vadovėliais svetimomis kalbomis.

AUTORIAUS LĘŠOMIS,
kuris visas teises palaiko sau.

SEINAI —————— 1913
Laukaičių, Dvaranausko, Narjausko ir B-vės spaustuvėje.

Svarbiosios paklaidos 2-me tome.

(Čia neminima įvairi žodžių rašyba, kaip antai: *Mikolas*, ir *Mykolas*, *motina* ir *motyna*, *butu* ir *butų* ir k., nepažymimama taip pat praleistu arba perstatytu raidžiu ir ženklieliu).

	Išspausdinta:	Reikėjo spausdinti:
2 pusl. 5 eil. nuo ap.	jojo	jos
5 — 20 — — —	miegojės	miegojė
" — 5 — — —	davusi	dariusi
14 — 15 — — —	massa kanda	massa candida
16 — antroje pusėje	praleista daug raidžių.	
" — 1 eil. nuo ap.	Tečius	Tečiaus
28 — 8 — virš.	68,000	68,000 rub.
51 — 6 — ap.	nelaidingumas	neklaidingumas
62 — 17 — virš.	Gvotte	Grotte
65 — 4 — — —	lbanų	Albanų
" — 9 — ap.	Matutium	Matutinum
70 — 1 — — —	auienčijas	audijencijas
" — 1 — — —	№ 67	№ 68
82 — 13 — — —	Peruginio	Perugino
" — 9 — — —	Sacchia	Sacchi
90 — 14 — — —	Antinos' u	Antinous' u
94 — 7 — virš.	poriežiai	popiežiai
96 — 3 — — —	stauza	stanza
104 — 7 — ap.	dl Castelio	di Castello
111 — 8 — virš.	via di Campo	via del Campo
" — 10 — — —	Santo bažnytėlė	Santo ¹⁾ bažnytėlė
" — 12 — — —	dei Tedeschi	dei Tede ²⁾ chi
112 — 8 — — —	ciešo-	kelei-
" — 12 — — —	sialčiant	siaučiant
" — 13 — — —	tiksus	tikslas
116 — 1 — ap.	Egidio m.	Egidio in
121 — 17 — virš.	Narino	Marino
125 — 5 — ap.	d. Orto	dell'Orto
133 — 16 — virš.	lig	l'ol
151 — 15 — ap.	piklių	pirklių
171 — 14 — virš.	Septimijaus, Severo	Septimijaus Severo
178 — 1 — — —	visoms	tomis
181 — 14 — ap.	Notra	Nostra
183 — 2 — virš.	1776 m.	1796 m.
193 — 5 — — —	via Porto ghese	via de' Portoghesi
" — 6 — — —	S. Antoni'o de Por-	S. Antonio de Por-
	toghese	toghese

197 pusl. 10, 11 — —	tapo padidinta	padidinta
198 — 17 — — ap.	senosios	senosios
200 — 2 — — —	viduje	viduryje
202 — 7 — — virš.	tesmo	teismo
" — 1, 2 — ap.	Emamele	Emanuele
207 — 6 — — —	kard.	kun.
210 — 10 — — —	Cestro... Rovera	Castro... Rovere
211 — 11 — — virš.	Dešiniajame	Didžiajame
" — 10 — — ap.	Bermini	Bernini
219 — 3 — — virš.	palacco	polacco
220 — 7 — — —	keistus	keistus
222 — 2 — — —	vinčio	stovinčio
232 — 5 — — —	Cappuccini	dei Cappuccini
" — 9 — — —	esanti	esantis
234 — 16 — — —	moteri	moteris
242 — 5 — — ap.	audijencijų	audijencijų
258 — 11 — — virš.	atskirimui nuo	atskyrimui jų nuo
268 — 12 — — ap.	di Siena	da Siena
269 — 9 — — virš.	Drammatica	Drammatico
271 — 11 — — —	Ponisperna	Panisperna
273 — 5 — — —	Krispinijono	Krispinijono
274 — 10 — — ap.	padailintas	padalintas
275 — 1 — — virš.	Pamarancio	Pomarancio
278 — 5 — — —	delle	della
279 — 10 — — —	jaus	jau
280 — 10 — — ap.	in Breisgau	im Breisgau
285 — 12 — — —	pastatyti sulik	pastatyta sulig
288 — 9 — — virš.	šv. Leonui I V	šv. Leonui IV
" — 11 — — —	prašalinimui	prašalinimo
290 — 8 — — ap.	1225	1625
293 — 2 — — —	suteiktas	suteiklus
295 — 7 — — —	jū	ja
297 — 6 — — —	Opius	Oppius
301 — 10 — — virš.	mus	mums
304 — 9 — — —	a Paolo	di Paola
305 — 18 — — —	Inocencijaus	Inocencijus
306 — 15 — — ap.	kurin	kuri
315 — 16 — — virš.	išskota	iš-
327 — 17 — — —	pereiti kelią	pereiti į kelią
" — 5 — — ap.	kuvo	buvo
328 — 1 — — virš.	Giovani	Giovanni
339 — 1 — — —	P. Vessaletto	P. Vassaletto
345 — 10 — — ap.	Saucotorum	Sanctorum
346 — 12 — — virš.	Šv. Agnėtos, Prak-	Šv. Praksėdos
	sédos	sédos

355	pusl.	9	—	virš.	aptvertas senobinė-sios
359	—	10	—	—	viršutinėji
—	—	2	—	ap.	stillus
362	—	2	—	virš.	Katakubos
372	—	6	—	ap.	in Dominicā
374	—	2	—	virš.	Ospizio S.
375	—	17	—	ap.	(† 336)
—	—	14	—	—	1366 m.
376	—	1	—	virš.	Eugenijaus
—	—	1	—	ap.	43 p.)
385	—	6	—	—	Achilleſſo
389	—	12	—	—	(ž. 137 p.)
393	—	6	—	—	ir Tabernu ^u (netoli Gajetos).
397	—	6	—	virš.	jos
417	—	9	—	ap	mokinęsi gi rusu
420	—	4	—	—	Gabus
425	—	6	—	—	(ž. 183 p.)
427	—	1	—	—	(Lamentanis)
429	—	17	—	—	Pinturichio
432	—	13	—	virš.	atvejyje
439	—	4	—	ap.	Pasgui
442	—	7	—	virš.	Consolazione
—	—	12	—	ap.	-mi gatvėmi
445	—	13	—	—	Vespasiana
449	—	7	—	—	kuriuos buvo
453	—	10	—	virš.	minioms, pakilęs
—	—	10	—	ap.	Honorijaus
455	—	17	—	—	astatyta toji
457	—	4	—	virš.	№ 62 p.)
—	—	6	—	ap.	(retežius)
464	—	2	—	—	Lilateraniškosios S.
474	—	5	—	virš.	Peto
477	—	12	—	—	kertę
487	—	6	—	—	Emanuelio I
500	—	11	—	ap.	Krivino k.
525	—	5	—	—	Skalbiu
528	—	7	—	—	dirba
529	—	7	—	virš.	jos mokyčiaus
					aptvertas iš senobi-nėsios
					viršutinėje
					stilius
					Katakumbos
					in Dominicā
					Ospizio di S.
					(† 236)
					1366 m.
					1216 m.
					Eugenijus
					104 p.)
					Achillejaus
					(ž. 327 p.).
					ir Triju Tabernu (netoli nuo Gajetos).
					ju
					mokinęsi gi — rusu
					Godus
					(ž. 434 p.),
					(Lamentantis)
					Pinturicchio
					atvejyje
					Pasqui-
					Consolazione
					-m gatvėm
					Vespasiani
					kuriuos vartus
					minioms buvo pa-kilęs
					Honorijus
					atstatytoji
					№ 62)
					(retežiuose)
					Lioteraniškosios Š.
					Petro
					kertę
					Emanuelio II
					Kvirino k.
					Skelbiu
					darbu
					jos iš mokyčiau.

II tomo turinys.

Ižanga

Pusl.
1

RYMAS IR JO APYLINKĖS.

Senojo Rymo aprašymas ir jo valdovų viešpatavimas 3

A) Na a j a s i s k r i k š c i o n i ą R y m a s .

I. Vatikanas	23
1. Šv. Petro bazilika (S. Pietro in Vaticano)	23
2. Sv. Petro plecius (Piazza di S. Pietro)	66
3. Vatikano arba Popiežių rumai (Palazzo Pon-tificio)	68
4. Vatikano sodnas (Giardino Vaticano)	98

II. Miesto dalis prie dešiniojo Tiberio kranto 100

1. Borgo	100
2. Via della Lungara	112
3. Trastèvere	116

III. Miesto dalis prie kairiojo Tiberio kranto 131

1. Nuo Venecijos pleciaus lig šv. Aniolo tilto, arba via del Plebiscito, gatvė Vittorio Ema-nuele ir plotas pietuose nuo ju lig Tiberio	131
2. Plotas tarp gatvės Vittorio Emanuele, Tibe-riu upės ir gatvės Corso Umberto I	165
3. Corso Umberto I, piazza del Popolo ir via Flaminia	194
4. Šiaurinėji miesto dalis į rytus nuo Corso Umberto I	216
5. Gatvės: del Quirinale, Venti Settembre, Salaria ir Nomentana; porta Pia; p-za dei Cinque-cento, Stazione di Termini ir via Nazionale	238

6. Via Panisperna, gatvė ir bazilika S. Maria Maggiore; p-za Vittorio Emanuele; gatvės: Giovanni Lanza ir Cavour	271
7. Porta S. Lorenzo ir bazil. S. Lorenzo fuori le mura; porta Maggiore su apylinkėmis, bazil. S. Croce in Gerusalemme; porta S. Giovanni su apylinkėmis; Liaterano bazilika arba S. Giovanni in Laterano, rumai ir gačė tuo pačiu vardu	306
8. Mons Caelius; via di Porta S. Sebastiano ir via Appia; Katakumbos; bazil. S. Paolo; via Laurentina; porta S. Paolo, via della Marmorata ir Aventino kalnas	362
B) Senasis stabmeldžių Rymas	422
<i>Miesto centras.</i>	
1. Mons Capitolinus senovėje ir dabar; bažn. S. Maria in Aracoeli ir Kapitolijaus rumai	422
2. Forum Románum su bažnyčiomis prie jo ir Fora Caesarum	442
3. Forum Boarium ir Velabrum; mons Palatinus; Colosseo ir pirtis di Tito ir di Trajano	467
C) Rymo apylinkės	489
<i>Tolimesnės apylinkės</i>	
1. Tivoli	489
2. Porto	493
3. Ostia	494
4. Velletri, Albano, Frascati, Palestrina, Marino, Castel Gandolfo ir Civita-Vecchia	495
Užbaiga	495
Antrajame tome paminėtuju Šventųjų Kunų sąrašas	498
PRIEDAS	
I. Rymo Popiežiai	502
II. Popiežiaus mirimas ir „Conclave“ arba Naujojo Popiežiaus rinkimai	514
III. Rymo Kurija.	
A. Šventosios Rymo Kongregacijos	528
B. Teismo įstaigos (Tribunalia)	537
C. Raštinės (Officia)	538
IV. Musų audijencija (apsilankymas) pas pop. Pijų X	539
Alfabétinis II tomo vardu sąrašas	544

◆◆◆◆◆

IŽANGA.

Imdamas plunksną aprašinėti garsiausiąjį ir svarbiausią jį pasaulyje miestą Rymą, aš jaučiu save persilpnui atlikti tą taip svarbū darbą ir tik noriu sušuktis anais bažnytinio himno (29 birž. d.) žodžiais: „O, laimingasis Ryme, kurs esi pašvęstas ir papuoštas garbinguoju dviejų Kunigaikščių krauju, tu patsai vienas perviršiji visus kitus pasaulio gražumus“. Ir tikrai, nors daug ką galima pasakyti Rymo pagirimui, bet tai vis dar toli gražu ne visa kas bus išrokuota. Nes Rymas, tasai vienas iš seniausiųjų pasaulio miestų, yra žinomas beveik kiekvienam šiek-tiek apšviestam žmogui ir jau nuo žilos senovės vadinas „amžinuoju Miestu“. Kiek tik siekia Europos istorija į senuosius amžius, ji aiškiai mums parodo, kad Rymas visados yra buvęs vakarinėsios Europos civilizacijos centras, nes buvo didžiausių pasaulyje Rymo imperijos sostamiestis, kuriam priklausė visos tris anuo laiku žinomas pasaulio dalis (Europa, Azija ir Afrika). Be to, tasai įdomiausias miestas yra ir viso kulturingojo pasaulio sostamiestis, centras ir vyriausiasai mokytojas, nes jo senovės palaikos, jo bibliotékos ir archyvai daro jį pirmuoju miestu ant žemės mokslinčiams; jo gi muzejai ir galerijos su begaline skulpturų ir paveikslų daugybe stato jį pirmojoje vietoje vi-

sokiems dailininkams ir kiekvienam apšviestam žmogui, kaip tikėjimo dalykuose, taip ir mokslo bei dailės srityje.

Bet mums, katalikams, svarbiausia yra tai, kad, apsigyvenus Ryme Popiežiams, tasai miestas tapo dar garsesnis ir garbingesnis, nes tapo Katalikų Bažnyčios lopšys, sostamiestis ir centras, jos tvirtovė, galybė ir vienytojas. Rimas yra dar, galima sakyti, gerbiamasis Šventųjų tėvas ir auklėtojas, nes Martiroliogija priskaito tūkstančius Dievo tarnų, kurie tame yra gimę, gyvenę ir mirę, arba nors apsilankę. Užtart tikrai tą miestą galima vadinti šventumo ir dorybių buveine arba trumpai — „šventuoju Miestu“; todėl teisingai tame ir ligšiol tebegyvena katalikų „Šventasis Tėvas“.

Žodžiu, Rimas yra netik senojo pasaulio galingumo ir puikumo, jo idealų, burtų, ištirkimo ir krikščionijos neapykantos, bet dar ir Bažnyčios pradžios, jos išmėginimų, dorybių ir svarbiausiąjų istorijoje jos darbų paminklas. Tasai miestas yra taip-pat tos Bažnyčios dieviškumo prirodis, nes käs gi kitas, jei ne Patsai Dievas, galėjo taip išversti ir vėl pastatyti, kas kitas galėjo ant tokio pamato patrėti panašų tropbėsi. Tikrai „Viešpaties tai yra padaryta, ir yra nuostabu mūsų akims“ (Ps. CXVII, 23).

Pagalios, čia dar galima pridurti, kad dabar, po neteisingo atėmimo iš Popiežių žemiskosios valdžios ir pakasimo jojo neprigulmingumo pamatų, Rimas yra dar ir nesenai susitvėrusios „suviénytosios Italijos“ sostamiestis, nes tame, nors neteisėtai, nuo 1871 m. gyvena tos valstijos karaliai.

Rymas ir jo apylinkės.

Senojo Rymo aprašymas ir jo valdovų viešpatavimas.

Istorija. *Rymas* (lotiniškai ir itališkai „Roma“¹⁾) stovi Apeninų pusiauslio viduryje, prie didžiausiosios jo upės *Tiberio* (*Tevere*), 34 kilometrus atstu nuo jos iplaukos į Tirrénų jūrą. Toji upė, prasidėjus Apeninų kalnuose, netoli nuo *monte (kalno) Conero* (1207 metrų augščio) ir miest. *le Balze*, teka vinguriuodama į pietus ir anapus Rymo iplaukia į jūrą. Vasaros metą upė turi apie 60 metrų pločio ir 6 m. gilio; vanduo-gi joje sudrumtas, geltonas („flavus Tiberis“). Patsai miestas stovi ant kairiojo Tiberio kranto, kurį 11 tiltų ir vieni geležiniai lieptai jungia su dešiniuoju krantu.

Didžiausiojo Rymo viešpatijos žydėjimo laike, t. y. II amž. po Kristaus užgimimo, Rimas turėjo apie 1 milijoną gyventojų; bet, perkėlus viešpatijos sostinę Konstantinopolin, ir jo gyventojų skaičius buvo, labai sumažėjęs, XIV-gi am., t. y. gyvenant popiežiams Avinjo-

¹⁾ Žodyje „Roma“ yra, galima sakyti, pašlapčias, nes skaitant tą žodį atbulai arba iš galo, išeina „Amor“, kas lotiniškai reiškia „meile“. Ir tikrai tas miestas yra mylimas daugelio milijonų katalikų.

ne, buvo sumenkėjęs da-gi lig 17 tukstančių. Drąsiai todėl galima sakyti, jog kad ne popiežiai, tai Rymas gal jan senai butų žuvęs taip pat, kaip žuvo Troja, Kartagina ir kiti garsieji senovėje miestai. Taigi popiežiai (ypač Leonas IV, Julijus II ir Sikstus V) turi didžiausiuosius nuopelnus Rymo užlaikyme ir pakelime. Nors XVI am. buvo Ryme dar tik 85 tukst. gyventojų, bet nuo minėtųjų Julijaus ir Sikstaus laikų jisai žymiai pradėjo augti; ypač greitai augo gyventojų skaičius XIX am.: 1842 m. vienų katalikų buvo Ryme jau 160,589 gyventojai¹⁾, o 1865 m. dagi 200 tukst.²⁾. Dabar-gi Ryme su artimosiomis apylinkėmis yra apie 490, o sulig kitų dagi 520 tukst. gyventojų, iš kurių visokios veislės protestantų tėra 10 tukst., ir žydų 5 tukst.

Kadangi senobiniojo Rymo griuvėsiai mažai tėra apgyventi, tai tasai miestas užima viršiau per 15 ketvirtainių varstų plotą ir ilgio iš vakarų į rytus turi 6 varstus, o aplinkui apie 3 mylias.

Tasai amžinasis miestas, sulig paprastai priimto padavimo, buvęs įkurtas 753 ar 754 metais pirm Kristaus, nors galimas daiktas,

¹⁾ Privedame čia gyventojų skaitlinės sulig Gau-mė'o „Rzym podziemny“, anot kurio tais metais buvo Ryme 35 vyskupai, 54 parapijos, 1522 kunigai, 2496 vienuolių ir 1461 vienuolė. Mirę tais metais po 367 katalikus į mėnesį arba po 12 gyventojų per dieną; gimėgi maža kiek daugiau.

²⁾ Tais metais Ryme buvo: 2368 kardinolai, vyskupai ir kunigai, 2736 vienuolių ir 2117 miniškų. Taig ant 200 tukst. katalikų atsiėjo tais metais 7221 dviškis, arba 1 dviš. ant 28 katalikų.

kad ir daug anksčiau jis yra čia atsiradęs³⁾. Jis buvo pastatytas ant garsiųjų „septynių kalnelių“, kurių šie yra vardai: „Capitolinus, Quirinalis, Viminalis, Esquilinus, Palatinus, Aventinus ir Caelius“; iš jų visų augščiausias yra Viminalis (56 metrai), o žemiausias—Aventinus (46 mtr.).

Tarp tų kalnelių ir Tiberio tėsių ilga ir plati lyguma, kuri senovėje buvo vadinama *Campus Martius* (diev. Marso laukas); toji vieta dar prieš Kristaus gadynę buvo apstatyta namais ir turėjo didžiausią gatvę—*via Lata*, dabar vadinama *Corso Umberto I*.

Dabartiniojo miesto kraštuose stovi dar tris augštumos: *Pincius* (seniau „Collis horto-

¹⁾ Apie Rymo pradžią yra šitokia legenda (pasaka). Vieną pavasarį, nepaprastai išsiliejęs Tiberiui ir aptvinus tai vietą, kur paskiau tapo pastatytas Rymas, vanduo tarp kitų daiktu atnešęs ir lopšelį, kuriamie miegojės du ką tik gimusi kudikeliu, kuriuodu buvę dvynu broliu, Romulius ir Rēmus. Jų motyna buvusi deivei Véstai pašvėstoji mergaitė (vestalė) Rhea Silvia, kurios josios dėdė, karalius Amulius, labai neapkentęs, užtat liepęs Jos sunuš įmesti Tiberin. Vandens nesamas lopšelis, kurin motyna buvo juodu idėjus, užsikabinęs už medžio šakų, susiturėjės po figos medžiu ir vandeniu nusekus, radęsiant ant sausumos. Broliai išalkę ir nubudę pradėjė verkti; vilkė (vilko patelė) jieškojusi čiapat maisto savo vaimams, išgirdusiąjų verkimą ir pribėgusi prie jų. Čia tai pasirodė, kad gyvuliai kartais esti gailestingesni negu žmonės; nes vilkė, pasigailėjusi tiesiančių į ją rankeles kudikeliu, davusi jiems savo pieno pažištį, ką jie atlikę vėl ramiai užmigę. Ant rytojaus vilkė vėl atėjusi, trečiąją dieną vėl papenėjusi ir taip davusi kasdieną, iki vieną kartą neatradęs jų čia karaliaus piemuo. Faustulius, kursai, paémęs juodu pas save, davęs jiems minetuosis vardus ir išauginęs juos tarp piemenų. Paskiau vienas iš jų, Romulus, toje vietoje, kur juos penėjusi vil-

rum“—50 mtr.) prisišleja prie kalnelio Quirinalis iš šiaurės, o *Vaticanus* (60 m.) ir *Janiculus* (84 m.) ant dešiniojo Tiberio kranto. Tie trys kalneliai senovėje neprigulėjo prie miesto; tik Janiculus jau seniausiuose laikuose buvo apgyventas, nes čia buvo sustiprintasis Rymo priemiestis. Kalnelis Capitolinus tapo apgyventas po Sabinų moterų pagavimo, t. y. dar Romuliaus laikuose, Kvirinalo gi dalį pridurė prie miesto Romuliaus ipēdinis, *Numa Pompilius* (715—672 m.). Paskiau *Tullus Hostilius* (672—640), išgriovęs miestą *Albalongą* (Albanų kalnuose), josios gyventojus perkėlo Ryman ir apgyvendino ant kalnelio Caelius, kurs nuo to laiko tapo miesto dalimi. Perkuno užmuštojo *Tulliaus Hostilius* ipēdinis buvo *Ancus Marcius*

kė, įsteigęs miestą, kuri ir pavadinės vardu „Roma“ (Romulus — Roma). Užmušęs savo broli, Romulius buvęs pirmuoju Rymo karaliu ir viešpatavęs čia nuo 753 m. lig 717 metų pirm Kristaus, t. y. per 37 metus. Jis pirmasis išradęs *kalendorių* arba metraštį, sulig kurio metai susidėdavę iš 304 dienų ir buvę padalinti į 10 mėnesių: *Martialis*, *Aprilis*, *Maius*, *Junius*, *Quintilis*, *Sextilis*, *September*, *October*, *November*, *Decembris*. Likusiųjų-gi 2 mėnesių: *Januarium* ir *Februarium* pridėjęs antroji Rymo kar. *Numa Pompilius*. Romuliaus ipēdinis. Februarius buvęs tuokart paskutiniuoju mėnesiu, prie kurio dar kas antriji, tretieji ir ketvirtieji metai buvęs pridedamas tryliktais mėnučių, susidedantis iš 22 ar 23 dienų ir vadintamas *Marcedonius*. Tik 452 m. pirm Kristaus Rymo valdytojai — *decemvirai*, norėdami prailginti savo valdymą vieniems metams, pirmuoju metų mėnesiu padarę Januarijų.

Romulius ir Rēmus neužmiršę penėjusios juos vilkės, užtat josios paveikslu puoše maldyklas ir viešasių vietas. Dar ir ligšiol tebė a Kapitolijaus muzėje iš žalvario (bronzos) nulieta senobinė vilkė, žindanti 2 kudikeliu (*Kapitolijaus vilke*).

(641—616), kursai, pamušęs lotinus ir kitas kaimyniškias tautas, jų gyventojus sutalpino ant Aventino kalnelio. Tas pats karalius pastatė ant Tiberio pirmajį medinį tiltą, pavadinęs jį „pons Sublicius“ (šalip dabartiniojo „ponte Palatino“). — *Tarquinius Priscus* (*Senasis*, 616—578) pradėjo statyti *Circum Maximum* ir *Kapitolijaus rumus*, ant kurių pamatu, sulig padavimo, tebestovi ir dabartinieji rumai. Tasai pats karalius pradėjo statyti iš akmens miesto sienas, kurias pabaigė jo ipēdinis *Servius Tullius* (578—534). Tųjų 300 metų ginusiųjų Rymą sieinė liekinos dar ir ligšiol nevienoje vietoje tebėra matomos. — Paskutinysai pagalios karalius buvo *Tarquinius Superbus* (*Puikusis*, 534—510), kursai jau pradėjo miestą puošti; ant Kapitolijaus pastatė dievaičiui *Jupiteriui maldykla*, kanalą *Cloaca Maxima* ir garsųjį kalėjimą *Career Marmarinus*. Paskutiniuoju du dalyku taip gerai užsiliko lig musų laikų, kad kiekvieną nustebina savo tvirtumu.

Passibaigus karalių valdžiai, kuri tvėrė apie 244 metus, Rymą kaipo respubliką valdė vieniems metams renkamieji *consulai*, kurių budavo renkama po du (nuo 510 lig 31 metų pirm Kristaus) Budavo taipgi renkami *decemvirai* (10 vyru), kurie leisdavo išstatus, *censoriai*, *tribunai*, *pretoriai* ir k.

390 m. pirm Kristaus gallai arba keltai buvo išgriovę Rymą, bet nuo visiško jo užėmimo išgelbėjo jų dieivei Junonai pašvėstosios žąsias, kurios besigriaunant naktį gallams į Kapitolijaus tvirtovę, pakėlo tokį klegesį, kad prikėlo miegančius kareivius, kurie ir apginė tvirtovę. (Tosios žąsias ir jų vaikų vaikai, iki

gyvavo Rymo viešpatija, budavo sočiai lesinamos viešpatijos lėšomis).

Toliau, 312 m., censorius *Appius Claudius* pastatė pirmutinių vandentraukų kurs, pavadinotas jo vardu „*Aqua Appia*“, pristatydavo ir ligšiol pristato vandenį iš m. Subiaco apylinkės. Jisai taipgi pravedė iš Rymo į Kapuą pirmajį grįstajį kelia (plentą), kursai ir ligšiol vadinas *via Appia* Pagilius 184 m. *M. Porcius Cato* pastatė pirmajį bustą prekybai ir teisdarystei, kurią pavadino *bazilica Porcia*. Tame pačiame amžiuje buvo pastatyti ant Forum Romanum ir kitos bazilikos ir dievaičių maldyklos, nes rymiečiai buvo pralobę, pasekmingai vesdami kares su kaimynais.

Pasibaigus konsuliais valdomai Rymo respublikai, užviešpatavo tame mieste *ciesoriai* (imperatoriai), kurių pirmasis buvo Octavianus Caesar'is Augustus, arba stačiai *Augustus* (31 m. pirm—14 m. po Kristaus). Tasai ciesorius pirmasis liepė suskaityti savo viešpatijos žmones, kuriems buvo įsakyta užsirašyti kiekvienam savo mieste. Toki užsirašymą atlikti nuvykus šv. Juozapui ir Marijai į Betlejė, gime ten įsikunijęs Dievo Sunus, **Jézus Kristus**. Augustus padarė tvarką visame mieste ir Marso lygumą (*Campus Martius*) apstatė visuomenės rumais (*Mausoleo di Augusto*, *Terme di Agrippa* ir *Pantheon*, *Teatro di Marcello* ir *Portico di Ottavia*), kurių stebėtinai tvirti griuvėsiai dar ir ligšiol užsiliko. Tarp dabartinių gatvių: *via Alesandrina* ir *Cremona* tasai censorius įsteigė „*Forum*“ (*Forum Augusti*) su dievaičio Marso maldykla ir papuošę

gražiais rumais Eskvilino kalnelį. Užtat teisingai jis vieną kartą giresis: „Atradau miestą iš plytų, o palieku iš marmuro“. — Po Augusto viešpatavo cies. *Tiberijus* (14—37 m. po Kristaus), kurio laikuose mirė Kristus ant Kryžiaus. Po cies. *Kaligulos* (37—41), sekancijoje cies. *Kliaudijaus* (*Claudius*) laikuose (41—54), 42 metais šv. Petras Ap. pirmajį kartą atėjo Ryman ir jame įsteigė savo Apaštališkajį Sostą, ant kurio sédėjo 25 metus. — Sekantysis cies. **Neronas** (54—68) buvo nedoriausias iš visų, nors jo mokytoju yra buvęs filiozofas Seneka, 64 metais jisai taip sudegino Rymą, kad tik trečioji jo dalis buvo belikusi. Save beteisindamas, Neronas apkaltino už gaisrą nekalitus krikščionis ir įsakė pirmajį baisų jų persekiojimą. Tuokart inirtę stabmeldžiai kalo Kristaus pasekėjus prie kryžių, siuvo į žvérių kailius ir atiduodavo šunų sudraskymui, apipildavo sakais (smala) ir, pririšę prie stulpų, degino naktį Nerono sodnuose. Tam budeliui liepiant, buvo nužudyta begalinė kankinių minia, tarp kurių žuvo ir brangieji mūsų Apaštalai, Petras ir Povilas, iš jų pirmasis mirė prie Kryžiaus žemyn galva prikaltas, antrasis gi buvo kardu nukirstas. Iš Nerono gadynės ilgą laiką buvo užsilikę garsieji *Aukso namai* (*Domus aurea*), nes jisai mėgo puikiai gyventi, bet dabar nebéra jų né žymės; jisai taipgi buvo pastatęs didelį teatrą (*Circus Neronis*), bet dabar toje vietoje stovi šv. Petro bazilika. Jo pastatytojo tilto taippat mažos žymės teliko.

Iš Flavijaus *Vespazijano* (69—79) laikų turime užsilikusį *Kolosėjų* (*Amphiteatrum Flavium*); yra tai didžiausias Ryme muras, kuria-

me susirinkę rymiečiai, stebédavos į gladijatoriai, vadinamąjų žmonių kovą tarp savęs arba su įerzintais žvėrimis. Paskiau čiapat budavo draskomi žvérių ir pasmerktieji mirtin krikščionis. Vespazijanui viešpataujant, jo sunus Titus, 70 m., balsai išgriovė Jerozolimą ir jos bažnyčią; tuokart buk žuvę apie 1 mil. žydų; likusieji gi gyvi išsisklaidė po visą pasaulį ir nebeatgavo ligšiol savo viešpatijos už tai, kad nepriemė Išganytojo. Tėvui mirus, *Titus* tapo Rymo ciesoriu, bet teviešpatavo 2 metu (79—81). Jo laikuose (79 m.) ugniaukalnis Vezuvijus užpilo liava ir sudegino du miestu Herkulianą ir Pompęją. To ciesoriaus viešpatavimą primeina mums ligšiol tebestovintieji garbės vartai—*Areo di Tito*. Šiem dviem ciesoriams viešpataujant, krikščionis turėjo liuosybę.

Titui mirus, viešpatavo jo brolis *Domitianus*; 81—96 buvo taitantrasis Neronas savo nedorūmu ir savo puikybėje buvo liepęs vadinti save dievu. Jisai īsakė *antrajį* krikščionių *persekocijimą*, kuriame jie buvo balsiai žudomi visoje viešpatijoje. Tame laike yra gavę kankinių vainiką: šv. Flavijus Klemensas su savo žmona Domicelia ir šv. Jonas Ev. buvo įmestas verdantin aliejun, nors sveikas iš jo išejo. Šie paskutiniai tris ciesoriai buvo pristatę ant Palatino kalno daugel karališkųjų rumų.

Nerva (96—98) ir *Traianus* (98—117) pa-puošė savo sostamiestį brangiaisiais rumais, kuriuos statė tam tikrose vietose, vadinamose *Fora*. Ligšiol tebéra dar *Forum Traiani* su augsta to ciesoriaus koliumna viduryje ir *Terme di Trajano*.—To ciesoriaus laikuose buvo *trečiasis* ir jau viešai īsakytais didelis krikščio-

nių *persekocijimas*, kuriame tarp kitų yra žuve: šv. Ignacijus, Antijokijos vyskupas, Simeonas, Jerozolimos vysk., Eustakijus su žmona ir vaikais, ir k.

Paskesniųjų trijų ciesorių: *Hadriano* (117—138), *Antonino Pijaus* (138—161) ir *Morkaus Aurelijaus* (161—180) laikuose Rymas ir visa imperija buvo pasiekę didžiausią savo žydėjimo ir garbės laipsnį. Hadriano laikuose tapo pastatytas *Pantheon'as* ir *Mausoleum Hadriani*, kuriedu ligšiol dar tebéra, Morkaus-gi Aurelijaus viešpatavimą primena mums taip pat dar užsilikę jojo koliumna ir raitoji stovyla. — Hadrijono laikuose stabmeldžiai taip pat labai žudė krikščionis, tarp kurių tapo nukankinti: šv. Evaristus ir Aleksandras—popiežiai, šv. Sabina, Simforoza su 7 sunumis ir k.

Cies. Antonino laikuose buvo *ketvirtasis* krikščionių *persekocijimas*, kuriame kentėjo: šv. Felicita su 7 sunumis ir k.

Morkaus Aurelijaus laikuose yra kentėję: šv. Justinas, Polikarpas, Cecilija, pop. Anicetas ir k.

Šio paskutiniojo ciesoriaus sunus *Commodus* (180—192) buvo prielankus krikščionims, todėl jo laikuose prie Bažnyčios prisirašė daugelis turtingių žmonių.

II-jo amžiaus gale Rymo viešpatija pradėjo eiti jau silpnyn, nes rymiečiai, praturtėję karų lobiais, pasileido, dare sumišimus ir pasidavę tinginiavimui, tuo tarpu-gi visokie priesai labai pradėjo užpuldinėti viešpatijos pasienius. Nuo Servijaus Tullijaus lig *Aurelijano* (270—275) laikų nors miestas jau labai išsiplėtojo, bet jo sienos nebuvo padidintos. Todėl tasai ciesorius, bijodamas kaimynų-priešų už-

puolimų, pradėjo statyti aplink miestą ilgesnes ir augštesnes sienas, kurias pabaigė tik jo ipėdinis *Probus*, 276 m. Tos sienos daugelyje vietų ir ligšiol tebestovi. Ant kairiojo Tiberio kranto jos turi apie 15 kil. ilgio. Ant dešiniojo-gi kranto esančios sienos yra jau paskiau pastatytos. Vatikano kalnelio apginiimui nuo saracenu (turku) užpuldinėjimui apvedė ji sienomis ir prijungė prie miesto (852 m.) pop. Leonas IV, likusiasias-gi sienas ant to paties upės kranto pastatė pop. Urbanas VIII (1623—1644).

Tose sienose tebéra dar 12 atvirųjų *vartų* (*porta*), iš kurių 8 yra ant kairiojo Tiberio kranto: porta del Popolo, Salaria, Pia, S. Lorenzo, Maggiore, S. Giovanni, S. Sebastiano ir S. Paolo, ir 4 ant dešiniojo kranto: porta Portese, S. Pancrazio, Cavalleggeri ir Angelica. Be to apie 10 vartų (Metronia, Latina, Fabbrica ir k.) yra jau senai uždaryti.

Septimius Severus (193 — 211) įsakė penktąjį krikščionių žudymą ir visoje viešpatijoje krikščionis buvo labai persekiojami; viename Lion'o mieste buvo tuokart nužudyta 19000 krikščionių. Isto ciesoriaus laiką tebéra dar *Arctus Severi*. — *Caracalla* (211—217) buvo nedoras, bet krikščionims nieko nedarė.

Aleksandras Severus (222—235) buvo geras visiems, todėl ir krikščionims, kuriems leido dagi pasistatyti *pirmąją bažnyčią* (S. Maria ir Trastevere); tasai ciesorius tarp savo dievaičių buk garbinės ir Kristū.

Maximinus (235—238) įrengė šeštąjį baisų persekiojimą, kuriamė buvo nukankinti šie krikščionis: šv. Poncijanus ir Anterus popiežiai, šv. Barbora ir k.

Gordianus (238—244) gerai rėdė viešpatiją ir Bažnyčiai suteikė ramybę.

Pilypas Arabs (244—249) taip pat buvo geras krikščionims ir, anot daugelio rašytojų, pats, dagi buvęs Kristaus pasekėju. 247 m. jam teko iškilmingai apvaikščioti Rymo įsteigimo 1000 metų jubiliejų.

Pilypui žuvus, Rymo sostą užėmė *Decius* (249—251), kurs nors trumpai teviešpatavo, bet iš keršto Pilypui išleido žvérišką paliepimą miestų valdyboms, grasindamas joms už nepaklusnumą dagi sunkiomis bausmėmis, kad krikščionis visur butų gaudomi ir sugautieji ne staiga butų užmušami, bet ilgais kankinimais privedami prie Kristaus išsižadėjimo. Tasai *septintasis persekiojimas* buvo baisiausias, užtat daugelis krikščionių žuvo nuo kalavijo, rykščių, ugnies, geležies ir kitų įnirtusiųjų stabmeldžių pramanytųjų kankinimo įrankių. Ryme tuo laiku tapo nukankintas pop. šv. Fabijonas, kitur-gi—šv. Agota, Saturninas ir Aleksandras vyskupai, 7 Miegantieji Broliai ir k. Bet didžiausiąjį nuliudimą Bažnyčiai padarė daugelis krikščionių, kurie iš priežasties atšalimo tikėjime, pabijojo baisių kančių ir išsižadėjo tikėjimo („*lapsi*“).

Decijaus ipėdinus *Gallus* (251—253) įrengė krikščionių persekiojimą dėlto, kad atsitikus dideliams marui 252 m., ciesorius buvo įsakęs visiems daryti aukas dievaičiams neva jų rustybės permaldavimui. Bet kadangi krikščionis negalėjo to įsakymo pildyti, tai stabmeldžiai be pasigailejimo žudė juos kaipo maištininkus, sukeliančius dievų rustybę. Tame persekiojime nukentėjo šv. pop. Kornėlijus ir Lucijus.

Užėmus ciesorių sostą *Valerijanui* (253—280), krikščionis keletą metų turėjo liuosybę, bet nuo 257 m. ciesorius staiga persimainė ir užgynė krikščionims susirinkus melsties, jų-gi vyskūpus ir kunigus liepė ištremti į tolimus kraštus. Bet kadangi tokbai īsakymas nelabai nugązdino prie baisesniųjų persekiojimų pripratusius krikščionis, tai Valerijanus išleido antrajį dar baisesnį īsakymą (*aštuntasis persekiojimas*), kuriame liepė visą dvasiškiją žudyti visokiomis negirdētomis kančiomis, didžturičiams atimti visus turtus, krikščionis-gi iš ciesoriaus giminės padaryti didžiausiais vergais. Tuokart daugelis garsiąjų kankinių gavo amžinosios garbės vainiką; štai jie: popiežiai Steponas I ir Sikstus II, dijakonas šv. Laurynas, Paryžiaus vysk. Dionizijus, Kartaginos vysk. Ciprijonas ir 300 kankinių, kurie patiš įsoko į negesintųjų kalkių krosni, kad tiktais greičiau nueitu pas Kristą. Jų kunai stebuklingai pavirto į baltą peleną gabala (*massa kanda*). Tasai persekiojimas trumpai tesiautė, nes Dievas sunkiai nubaudė ciesorių, kurs karėje su persais pakliuvo vergijon ir ten buvo tokiai me paniekinime, kad, persų karaliui Saporui lipant ant arklio, Valerijanus turėdavo pasilenkės tarnanti jam paminos vietoje. Pagalios, taip išvargusiam 3 metus, buvo jam gyvam nuluptis kailis.

Valerijano sunus *Gallienus* (260—268) buvo geresnis už tėvą, todėl netiktai nepersekiojo krikščionių, bet dar sugrąžino atimtuosius jų turtus ir jų vadovams leido pildyti savo priedernes.

Aurelianus (270—275), kurs, kaip augščiau

pasakyta, pastatė naujasias Rymo sienas, savo viešpatavimo pabaigoje buvo īsakęs *devintąjį* krikščionių *persekiojimą*, bet Dievo teisybė tuoju jam atėmė gyvybę, krikščionims-gi vėl sugrąžino ramybę, kuri tešės per šešių sekaničiųjų ciesorių (*Tacito, Florijano, Probo, Karo, Karino ir Numeriano*) viešpatavimą (276—284¹).

Paskiau Rymo ciesoriu buvo *Diockletianus* (284—305), kurs labai mėgo puošti savo dvarą. Ligšiol dar tebesančios griuvėsiuose pirtis *Terme di Diocleziano* primena mums jo viešpatavimą. Tasai ciesorius, nekėzdamas Rymo gyventojų sauvalios, pasirinko tris pagalbininkus, tarp kurių padalines viešpatiją, sau pasiliko tik Aziją ir Aigypą ir savo sostą perkėlo Nikomedijon (Bitinijoje). Savo viešpatavimo pradžioje Diokletianus taip buvo prielankus krikščionims, kad net savo rumuose duodavo jiems angštasių vietas (šsv. Doroteus ir Gorgonijus Kank.). Bet paskian jisai įrengė vieną iš baisiausiuų ir algiausiuų (10 metų tveriantį) *desimtąjį* (pasakutinijį) krikščionių *persekiojimą*. Krikščionių neapykanta sukilo ciesoriaus širdyje dėl šios priežasties: vieną kartą, kuomet ciesorius, norėdamas sužinoti savo ateitį, aukojó gyvulius dievaičiams, jų dvasiškija perspėjo savo vadovą, kad jis, esant čiapat krikščionims, nieko negalėsiąs sužinoti. Tuokart ciesorius baisiai išykės, liepė visiems daryti dievaičiams aukas,

¹⁾ Taigi čia per aštuonerius metus persimainė šeši ciesoriai! Mit, anuose laikuose Rymo valdybai mainydavosi „it ēigono kumelēs“ dėlto, kad juos danžiausia aprinkdavo kareivija, kuri sau netinkamis ciesoriais netrukus užmušdavo ir vėl naujus rinkdavo. Kartais per vienus metus persimainydaydu ar tris ciesoriai.

nepaklusnuosius-gi (ypač krikščionių dvasiškiją) kankinti ir žudyti ugnyje arba vandenye. Bet ciesoriaus pagalbininkas *Maximianus Herculeus*, kuris valdė Italiją, Ispaniją ir Afriką, dar baisiau persekiojo krikščionis. Taip, duokime, per 1 mėnesį buvo jo nužudyta 17 tukstančių krikščionių. Tarp kitų jisai liepė iškapoti visą Tebaidos kareivių pulką (šv. Mauricijus), kuris nenorėjo garbinti dievaičių. Šiame dešimtajame persekiojime tarp begalinės kankinių daugybės garsesnieji buvo šie: Ryme: pop. Marcelinas, kareivis Sebastijonas, mergaitė Agnė ir moteriškė Anastazija; Medijolane—Gervazas ir Protazas, Nazarijus ir Celsas ir k.—Bažnyčių krikščionių turėjo jau tame laike Ryme apie 40.

Ir taip per tuos 300 metų krikščionių Bažnyčia iškentėjo 10 kruvinųjų persekiojimų, kuriuose nekaltieji jos vaikeliai buvo žudomi įvairiausiais įnirtusių jų stab-meldžių pramanytais kankinimais; vienems iš jų budavo turtais atimami ir jie patiš didžiausias vergais darami, ištremiami, arba biauriuose kalėjimuose surakinti laikomi ir ten badu numarinami arba pasmaugiamai. Kiti budavo rykštėmis plakami, smailiomis geležimių draskomi, žvakėmis deginami, nendres už nagų arba į ausis, į nosis kalamos; taip padarytosios žaizdos budavo druskai pabarstomas arba uksusai, ipiliai os, pagalios ir ištisi sanariai nūkapojami; tyčiai ilgai budavo kankinimai, kad Dievo išs žadėtų. Trečieji budavo prikryžiuojami, prirošti prie medžių ir apdėti lengvai degančias daiktais buvo gyvi sudeginami, arba akmenimis užmušami, sušaudomi, prie jerzintųjų gyvulių uodegų prirošami, nuo kalno numetami, pjuklų perpjaučiami, tarp 2 palenkintų medžių perplėšiami arba ir pakariami. Ketvirtieji budavo atliudomi žvėrimis sudrauktyti arba ju kailiis apvelkami ir išvedami šunims suėsti, verdančian al ejun, vopnon, ugnin metami ir vandenye skandinami, jeigu gi stebuklingai išlikdavo, kardu nukertami ir tt.

Tečius ir taip naikinama Bažnyčia netik nežuvo,

bet dar kaskart didinosi jos vaikų skaičius, nes kankinių kraujas buvo krikščionių sėkla. Tų persekiojimų laike krikščionis išsikasė anas garsiasias *katakumbas*, kuriose jie pasislėpė melsdavosi ir laidodavo savo numirėlius.

Dioklecijonui nuo sosto atsisakius ir jo pagelbininkui Britanijoje Konstancijui Chlorui mirus, tos šalies valdovu tapo šio paskutiniojo ir šv. Elenos sunus, Konstantinas, paskiau *Diddžiuoju (Magnus)* pavadintas (306—337). Rymo viešpatija tuokart buvo padalinta išviso tarp 4 valdytojų: Konstantino, Maksencijaus, Maksimino ir Licinijaus; bet Maksencijus, norėdamas ant visų išsikelti, apskelbė karę Konstantinui, kurį Rymiečiai pasikvietė iš Britanijos paliuo-suoti juos nuo nedorojo Maksencijaus.

Konstantinas, išvaikės ties Verona Maksencijaus kareiviją, atėjo jau prie Rymo. Čia jি vėl sutiko Maksencijus su 200,000 kareivii. Matydamas prieš save daug skaitlingesni priešą, Konstantinas suprato dangaus pagelbos reikalingumą, bet, numanydamas dievaičių men-kumą, kreipės į krikščionių Dievą, maldaudamas Jि bent kokiuo ženklu užtikrinti jam pergalėjimą. Taip Konstantinui besimeldžiant, vidurdienį staiga pasirodė ant saulės labai šviesus *kryžiaus ženklas*, aplink kuri buvo parašyta, jog per tą ženklą jisai pergalėsi prieš („in hoc signo vinces“). Ciesorius ir kareivija labai nustebė pamatė tokį reginį. Sekančiąją naktį patsai Kristus su panašiu ženklu apsireiškė mlegančiam Konstantinui ir išsakė kryžiaus ženklu pažymeti uždengtuves ir padirbdinti kariškaja vėliavą (labarum) su kryžiaus ženklu, kuri būtu nešiojama kareivijos priekyje. Tai išpildės, Konstantinas greitai (312 m.) pergalėjo Maksencijui, kursais bėgdamas iš karės lauko, nuskendo Tiberiję. Tuokart Konstantinas su didžiausia iškilme ižengė Ryman ir tapo jo valdovu. Ilgainiu Konstantinas, pergalėjės taip pat ciesorių Licinijų ir nusikratęs kitais priesais, suvienijo rytų ir vakarų ciesorystes į vieną didžią Rymo viešpatiją ir 324 m. tapo vienutiniu jos valdovu.

Vadovas po Rymą, II t.

313 m., t. y. netrukus po pergalėjimo Mak-sencijaus, Konstantinas išleido Medijolane rasytajį raštą (ediktą), kuriuo visos viešpatijos krikščionims pripažino visišką laisvę, išakė atiduoti jiems atimtasias bažnyčias ir kitus tur-tus, leido krikščionims statyti naujus Dievo namus, dvasiškai-gi suteikė gausias privile-gijas. Tuo pačiu raštu ciesorius paniekino stab-meldystę, užgynė garbinti savo pavaldiniams tuščius dievaičius ir išgriovė jų maldyklas. Pasiėmės savo globon krikščionis, jisai savo lėšomis pastatė: Ryme—Vatikano ir Lijaterano bazilikas, Jerozolimoje—Viešpaties Grubo bažnyčią ir bažnyčias Betleeme, Alyvu kalne ir kitur. Žodžiu, taip daug jisai patarnavo Dievo Bažnyčiai, jog rytinėje arba graikų Bažnyčioje Konstantinas Didysai tapo paskaitytas Šventų-jų tarpe ir jo atminimą stačiatikių švenčia 21 geg. d.

Pagalios Konstantinas, matydamas nepri-lankumą sau stabmeldžiais likusiųjų senatorių ir kitų didžiunių, su visu savo dvaru persikėlo iš Rymo į rytus, į Tracijos miestą Bizancijum, kuri 330 m. pavadino savo vardu: *Konstantinopolium*. Ten pergyvenęs 7 metus, mirė jisai netoli nuo Nikomedijos.

Mirus Konstantinui Did., tris jo sunūs, Konstantinas, Konstancijus ir Konstansas pa-sidalijo tarp savęs viešpatiją, bet kaip papra-stai tokiuose atvejuose esti, tuoju vienas ki-tam pradėjo pavydėti ir pagalios tarp savęs kariauti. Tai, žinoma, neišėjo jų naudai, nes vyres-nysis brolis Konstantinas II žuvo karėje su jaunesniuoju, kursai vėl krito iš priešų rankos. Tokiuo budu Konstancijus II (353 m.) liko visos

viešpatijos valdovu. Tie Konstantino Did. vai-kai visi seké tévo pavyzdį, todèl visokiais bu-dais stengës praplatinti krikščionystę, išgriauti gi stabmeldystę. Pagalios Konstancijus, tapęs visos viešpatijos ciesoriu, taip smarkiai buvo užgynęs dievaičių garbinimą, jog nepaklusnie-siems buvo paskiręs mirties bausmę. Tik savo amžiaus gale tasai ciesorius, apgautas eretikų arijonų, buvo pradėjės labai persekioti Dievo Bažnyčią.

Mirus Konstancijui II, 361 m., jo ipédiniu tapo Konstantino Did. broliavaikis *Julijonas* (361—363), vadinamas *Apostata* (Atstojėlis) už tai, kad išsižadėjės krikščionystés, tapo stab-meldžiu. Parodės tokį didžių paniekinimą Kri-stui, tasai ciesorius baisiai pradėjo persekioti krikščionis; atiminėjo jiems bažnyčias ir tur-tus, neduodavo jiems jokių augštesnių vietų, užgindavo statyti mokyklas ir t. t. Stabmely-dystés-gi pats, kaip ir kiekvienas perkrikštas (kul-varta) savo naujojo tikėjimo, neva labai karš-tai laikési: visur pristatė dievaičių stovyly ir viešai juos garbino, krikščionis-gi vertė gar-binti dagi save, pastatęs savo stovyly gatvėje tarp dievaičių. Buvo tai baisios krikščionims kilpos, nes jei kas iš jų išreikšdavo pagarbą ciesoriaus stovylai, tai tuo pačiu buk parody-davo, kad jis garbina čiapat stovinčius dievai-čius, jeigu gi kas, nenorédamas garbinti tų dievaičių, nepagerbdavo nei stovylos, tai budavo skundžiamas kaipti ciesoriaus priešas. Dél tų tai priežasčių daugel krikščionių tapo tuokart šventaisiais kankiniai.

Julijonas tapo garsus dar tuo, kad buvo norėjęs

atstatyti žydams Jerozolimos bažnyčiai, išgriautą cies. Titaus, 70 met., apie kurią Kristus pranašaudamas buvo išsitaręs: „*Ateis dienos, kuriose nebus paliktas akmuo ant akmens, kurs nebuntu išgriautas*“ (Luk. XXI, 6). Taigi tasai nedoras atstojėlis, neapkėsdamas krikščioniu ir norėdamas nieku paversti tą Kristaus pranašystę, susaukė iš visur Jerozolimon žydus ir, davęs jiems lėšas, liepė statytes naują bažnyčią. Išgirdę apie tai, krikščionis susirupino ir pasninkaudami meldė Dievą, kad Jisai neleistu įvykdinti tokio iš Jo paties pasityčiojimo. Žydų-gi minios su didžiu džiaugsmu, tartum savo Mesijos susilaukę, subėgo Jerozolimon. Išgriovę pirmiausia likusių dar bažnyčios pamatus, jie norėjo tuoju tiesti naujus, bet Dievas per kelis kartus siunté ant jų bausius viesulus ir žemės drebėjimus, išsiverė-gi iš žemės ugnies kamuoliai degino darbininkus su suvežtaja medeiga ir jokiu budu nedavę jiems pradėti darbo. Taip ir liko užgėdintas Julijonas ir žydai, kurie, norėdami blogai padaryti krikščionims, padarė jiems gerai, nes, išardydami bažnyčios pamatus ir nepalikdami akmens ant akmens, jie tikrai pabaigė pildyti tą Kristaus pranašystę.

Bet netrukus Dievas pasigailėjo savo nuvargintosios Bažnyčios ir sutrumpino josios kentėjimus, nes tik pusantrū metų teviešpatavęs Julijonas, 363 m. žuvo karėje su persais.

Tuokart kareiviai apgarsino ciesoriu *Jovianą* (363—364), kurs pasirupino sugrąžinti Bažnyčiai liuosybę ir stengės visur ją praplatinti.

Jovianui pasimirus, Rymo imperija tapo padalinta į 2 dali: vakarinejį dalį pasiémė *Valentinianus I* (364—375), rytinejį-gi atidavė savo broliui *Valensiui* (364—378). Pirmasis buvo geras ir maldingas krikščionis, antrasis-gi, arijonų patrauktas į savo puse, visokiaiš budais kankino krikščionis. Bet Dievui savo tarnais besirupinant, Valensas buvo peršautas karėje su stabmeldžiais gotais ir sudegintas su vienais namais, kuriuose jisai buvo pasislėpęs.

Valentiniano sunus *Gratianus* (375—383) buvo geras žmogus ir rupestingas valdovas; jisai pabaigė naikinti stabmeldžių dievaičius ir jų tarnus, bažnyčioms-gi sugrąžino Valenso ištremtuosius jų vyskupus ir kunigus ir liepė atiduoti katalikams tame laike kiliusiuju atskalunų bažnyčias.

Paskiau visas Rymo viešpatijos ciesoriu buvo *Theodosius Didysis* (379—395), darbštus ir išmintingas valdovas, kurs galutinai pabaigė naikinti stabmelystės liekanas, nes išvaikė iš miestų dievaičių garbintoju, bauzdamas juos mirtimi. To ciesoriaus laikuose stabmeldžiai buvo užsilikę tik sodžiuose, todel ir gavo vardą „pagonių“ (*pagus*—sodžius).

Savo viešpatį *Theodosius* padalino tarp dviejų sunų: *Arkadijaus* ir *Honorijaus* (395—423) ir tieđvi dali niekados jau paskui nebsusiliejo.

Nuo to laiko jau dažnai mainėsi Rymo ciesoriai, tuo tarpu-gi visokios laukinės tautos: gotai (Alaricus), gunnai (Attila) ir k. labai pradėjo užpuldinėti Rymo viešpatiją, koliai pagalios iš Panonijos atėjės gerulių (lietuvių?) vadas *Odoakras*, nesugriovę jos galutinai 476 m., numetęs nuo sosto paskutiniųjų ciesorių—Romulių Augustulių. Tokiuo tai budu tapo panai-kinta garsioji Rymo imperija. Tik Rymas nežuvo, bet dar tapo dvasiškaja pasaulio sostine.

(Ivairių tolesnieji atsitikimai iš krikščioniškojo Rymo istorijos bus bent trumpai pa-mineti atskiruju jo vietų ir daiktų aprašyme arba popiežių sąraše).

Pernakvoję minėtajame Rojaus viešbutyje, mes, kunigai, anksti ryta atlaikėme Šv. Mišias, kas kur norėjome, ir visi, pavalgę pusryčio, išėjome lankytis baž-

nyčias. Nors tą dieną sulig paskirtojo pleno šv. Petro bazilikoje ketino būti mums vyskupo Mišios ir pamokslas, po pietų gi kitu bažnyčiu lankymas, bet musų plenas tą dieną suiro, nes buvo tai pagal naujojo stiliums pirmoji gegužio diena (socijalistų pramanytoji šventė), todėl negavome né vežėjų, né drisome buriais vaikščioti gatvėmis.

Bet kadangi kiekvieno patekusio Ryman kataliko širdį pirmiausia traukia prie savęs popiežiaus apgyventasis *Vatikanas* su jo bazilika, tai ir mes keli susitarę išėjome aplankytį tą baziliką. Bėgdami didžiaja gatve Vittorio Emanuele, mes visur jieškojome akimis, bene pamatysime kur per augštus namus taip brangios mums bazilikos bokšto. Musų širdis degė karšta meile link tos bažnyčios ir gyvenančio prie jos ne kokio-nors aniolo, bet paties Dievo Vietininko; užtat kuomet, priėjė prie Tiberio, gal už varsto staiga pamatėme balsvai blizgantį bazilikos bokštą, tai iš musų širdies išsiveržė gillus ir karštas atsiduksėjimas ir perėmė mus džiaugsmas, kad mes štai jau einam į tą taip seniai pageldaujama bažnyčią, kurią viso pasaulio katalikai trokšta matyti, bet nedaugelis iš jų tegauna tą laimę.—Anapus Tiberio, pasukę kairėn ir perėjė siaurą gatvę Borgo Vecchio, mes išėjome eikštę—*Piazza Rusticucci*, kur staiga pamatėme visame didume ir gražume baziliką su stovinčiu priešais jos didžiausiuoju ir gražiausiuoju pasauļuje šv. Petro pleciu (ž. žem.), kurį perėjė, mes išėjome bazilikon.

♦♦♦

A) NAUJASIS

KRIKŠCIONIŲ RYMAS.

I. Vatikanas.

1. Šv. Petro bazilika (S. Pietro in Vaticano).

Istorija. Pirmoji Vatikano bazilika, sulig padavimo, buvusi pastatyta dar cies. Konstantino Didžiojo¹⁾, kurs 324 m., prašant pop. Silvestrui I, uždėjo jos pamatu²⁾ toje vietoje,

¹⁾ Tasai ciesorius be minėtųjų ant 18 pusl. bažnyčių, pastatęs dar Ryme šv. Povilo, šv. Agnėtos ir šv. Lauyno bazilikas.

²⁾ Ta pamatu uždėjimą šiaip aprašo rymiskasis Brevijorius (18 lapkr. d.): „Konstantinas Did., atėjės čia (prie šv. Petro grabo) aštuntąjį dieną po apsikrikštimo ir vainiką nusiėmęs gulėdamas ant žemės, gausias ašaras išliejo: paskliau, paėmęs skaptą (lot. „ligo“) ir dvišakį („bidens“), prakasę žemę ir, iš ten paėmęs 12 pintinių žemės dyvlikos apaštalų garbei, paskirė vietą apaštalų kunigaikščio bazilikai.“

kur 67 metais Nerono cirke buvo prikaltas prie kryžiaus žemyn galva ir čiapat paskiau palaidotas šv. Petras Apaštas, pirmasis ir paties Kristaus pastatytais katalikų Bažnyčios popiežius. Bet jau ir pirmiau buvusi čia šv. Anakleto popiežiaus pastatytoji koplytėlė, vadina ma „Memoria“, kuria krikščionis dažnai (ypač 29 birželio d.) lankydavo. Senoji bazilika, kaip ir dabartinėj, turėjo 5 navas ir vieną kryžmą (skersineją pažastį), tarp kurių stovėjo 100 šulų (piliorių). Tie Dievo namai buvo gausiai papuošti iš lauko ir viduje auksu, mozaikomis ir marmurais, nes per ilgus amžius puošė ją popiežiai ir karaliai. Josios viduryje ant keturių porfiro koliumų stovėjo paaukšintojo sidabro baldakimas, apdengiantis ant Apaštalų kungiščio grabo stovintį altorių. Patsai cies. Konstantinas labai gausiai buvo apdovanojęs baziliką šv. indais, rubais ir kitais reikalingais daiktais, jos gi išlaikymui paskyręs tam tikrą kasmetinį pelną. Nors 847 m. saračenai, o 1527 m. vokiečių kareiviai balsiai buvo apiplėše joje visa, ką maldingieji katalikai buvo jai paaukojo, bet katalikams padedant, visa joje vėl atitaisė popiežiai ir karaliai, iš kurių daugelis buvo čia apvainikuojama nuo 800 m., kuriais pop. Leonas III uždėjo Rymo ciesorių vainiką Karoliui Didžiajam. Šioje bazilikijoje, kaip skaitome Šventųjų gyvenimuose, yra tarp kitų įvykę du stebuklu. 1227 m., sakant šv. Antanui iš Paduvos pamokslą skaitlingiemis maldininkams, visų tautų klausytojai girdėjo jį savaja kalba, nors Šventasis sakė viena kalba; pop. Grigalius IX, išklauses tą gražų pamokslą, pavadino šv. Antaną „gyvaja Senosios

ir Naujosios Sandoros spinta (skrynia)“. Paskiau, besakant šv. Tomui iš Akvino pamokslus per Velykų aktovą, išgijo jo rubų prisi lytėjusi moteriškė, srgusiu krauso pludimui. — Be to šv. Marcelina, šv Ambroziejaus sesuo, buvo čia priėmusi vienuolės pašventimą iš pop. Liberijaus rankų.

Perėjus 11 amžių, kad jau visa naikinančio laiko dantis labai pažeidė baziliką, pop. Mikalojus V, 1450 m., pradėjo statyti jos vietoje naująja, sulig garsaus Bernardo Rosselino († 1464) plenų. Bet popiežiaus mirtis, 1455 m., sustabdė visą darbą, kuri vėl pradėjo tik Julijus II (1503—1513), bet jau sulig naujojo Do nato Bramante's († 1514) pleno. Dabar bazilika turėjo buti graikiškojo (lygiais galais) kryžiaus pavidaile su labai dideliu bokštu viduryje ir keturiais mažais kertėse. Pirmasis akmuo, dalyvaujant 35 kardinolams, buvo iškilmingai padėtas 18 bal. 1506 m.¹⁾.

Tečiaus paskiau, dažnai besimainant statytojams, kurie nelabai laikėsi Bramante's pleno, tasai plenas, nors buvo stebétinai gražus ir

¹⁾ Stokuojant pinigų tokios milžiniškos bažnyčios statymui, pop. Julijus II ir Leonas X siuntė visan pasaulin savo komisorius rinkimui tam tikslui aukų ir aukotojams suteikė už tai atlaidus. Tie tat atlaidai ir buvo Martyno Liutero atsiskyrimo nuo Bažnyčios priežastimi, nes jis nėra, budamas Augustijonu vienuoliu, 1517 m. atkakliai pasipriešino Domininkonams pavestajam atlaidą apskelbimui ir išleido savo 95² tezes. (punktus), kuriuose užsipuldinėdamas jau ant pačių atlaidų ir ant popiežiaus, skelbė klaidas apie metavonę ir nusidėjimų atleidimo galę. Tasai atsitikimasis buvo pirmuoju Liutero žingsniu kreivuoju herezijos keliu, nuo kurio jisai niekad jau nebenuėjo.

lengvas, vėl buvo perdirbtas. Dar Bramante'i nenumirus, tolesniams darbų vedimui buvo pakviestas *Giuliano da Sangallo* († 1516), kuriam buvo priduoti pagelbininkais: garsusis *Raffaello Santi* († 1520) ir *Fra Giocondo da Verona* († 1515). Bet visiems trims per keletą metų išmirus, darbas vėl nukentėjo ir sustojo, ypač kad patys statytojai buvo susiginčiję tarp savęs ir pasidalinę į partijas, iš kurių viena norėjo statyti baziliką lotiniškojo kryžiaus padidle (vienas galas ilgesnis), antroji—gi laikėsi prie graikiškojo kryžiaus. Tolesniams darbo varymui vėl buvo pakvieti keli statytojai, kaip antai: nuo 1418 m. *Antanas da Sangallo* (Jaunasis; † 1546 m.), nuo 1520 m. *Baltazaras Peruzzi* ir pagalios nuo 1546 m.—70 metų senelis *Mykolas Angelo (Michelangelo) Buonarotti*. Tasai atmetė kitų statytojų padarytasis Bramante's plene permainas ir tuo išgelbėjo jį nuo panaikinimo. Geresniams to pleno ištobulinimui Mykolas Angelo sustiprino, padidino lig 20 metrų pločio ir tankiau sustatė 4 šulus, ant kurių stovi kopula. Bazilikosgi pryšakyje pastatė prieangį (vestibulum), kurio pryšakiniai stulpai paturi frontoną. Bet paskiau ir tos permainos ne visiškai buvo išpildytos. Užtat su bokšto (kopulos) pastatyjam pasisekė geriau, nes jisai paliko padirbęs kopulos bubino (ant stogo užvožiamają apskritą bokšto dalį) modelį ir gerus kitų dalių piešinius ir modelius (formas), idant ir kiti statytojai galėtu sulyg jo pleno varyti kopulą lig viršaus. Nors toji kopula yra labai didelė ir plati, bet jos forma yra labai graži ir stebetinai pritinka prie visos bazilikos. Mirus My-

kolui Angelo 1564 m., pradėtajį darbą varė toliau *Jokubas Vignola* († 1583 m.) ir *Jokubas della Porta* († 1604), kurs ypatingai prižiurėdavo bokšto statymą. Šiem abiem statytojam numirus, darbas buvo išvarytas jau lig fasados (fronto), bet štai pop. Povilas V (1505—1621) pridėjo prie pleno didelių priedų, nes pryšakinį kryžiaus galą liepė prailginti taip, kad iš graikiškojo pasidarytu lotiniškasis kryžius. Dabartineją—gi fasadą liepė pastatyti barokko stiliume Karoliui Maderna'i († 1629). Dabar, prailginus pryšakinį bazilikos galą, kopula daro didelių išpučių tik ant kiekvieno iš tolo į ją žiūrinčio, nes arti stovint cilindrą, ant kurio užvožtas kopulos bubinas, uždengia augštą fasadą.

Paskutiniuoju bazilikos statytoju buvo *Jonas Laurynas Bernini* († 1680), kurs buvo pašauktas į darbą, mirus 1629 m. Maderna'i. Tasai naujas statytojas buvo sumanęs statyti abiejose fasados šalyse po vieną bokštą varpams pakabinti, bet paskiau tasai projektas buvo atidėtas. Bernini'o taipgi yra padarytos bazilikos viduje nereikalingos nišos (framugos) vidurinių šulų eilioje ir sienų aprėdymas marguoju marmuru. Bet užtat verčiausios didžiausiosios katalikų bažnyčios yra dvi, apsupantys šv. Petro plecių koliumnadi (koliumnų eili), kurie dvi yra pastatęs tasai garsus architektas.

Ir taip, per 175 metus (1450 — 1626 m.) 27 popiežių rūpesčiu ant šv. Petro kapo tapo pastatyta atsakanti savo paskyrimui bazilika. Iškilmingai pašventė ją Urbonas VIII, 1626 m., t. y. praėjus 1300 metų nuo pirmosios bazi-

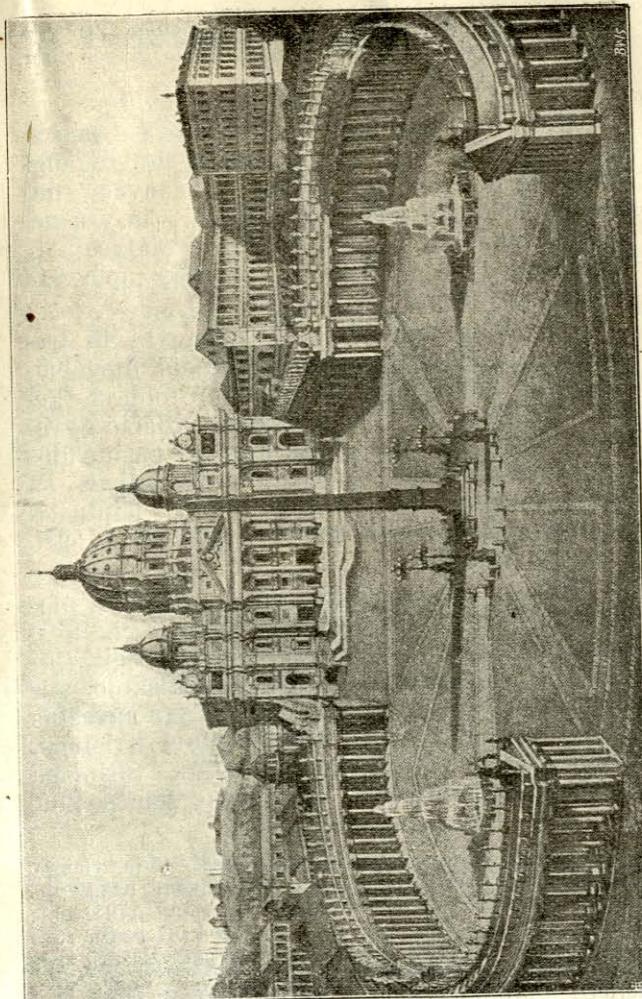
kos pašventimo (326 m.), ir tą pačią dieną (18 lapkr.), kurią ir ligšiol esti laikomos tam tikros pamaldo visose bažnyčiose. Galutinas bazilikos užbaigimas atliktas tik 1880 m., kuriu statymo lėšos pasiekė 140 mil. rublių. (Pijaus VI pastatytoji zakristija atsiėjo dar apie 1,440,000 r., ($4\frac{1}{2}$ mil. fr.). Bazilikos gi išlaikymui išeina kasmet po 68,000 (180,000 fr.), sulig kitu gi rašytojų — net 750,000 fr. Tuo rupinasi Klemenso VIII įsteigtoji šv. Petro katedros Kongregacija.

Bazilikos aprašymas.

Taigi dabar mes, katalikai, Dievui padedant, turime Ryme labai gražią ir visame pasaulyje didžiausią šv. Petro baziliką, kuri teisingai vadinama visų bažnyčių motina, nes ji yra taip didelė, kad užima 15,160 ketvirtainių metrų (1 dešimtinę ir 93 ketv. sieks.) plotą¹⁾. Ilgio su visu prieangiu (iš oro) ji turi (anuot Baedeker'o) $211\frac{1}{2}$ metr., ($98\frac{4}{5}$ sieks. arba beveik $\frac{1}{5}$ verstos dalis²⁾, pločio gi kryžmoje (viduje) — $137\frac{1}{2}$ metr. ($64\frac{1}{2}$ s.); didžioji nava prie didžiųjų durų (tolyn ji eina siauryn) pločio turi $27\frac{1}{2}$ metr., augščio gi — $46\frac{1}{5}$ metr.; viso gi augščio nuo žemės lig kopulos lubų (pagubrio) yra $123\frac{2}{5}$ metr. (58 s.). Pagalios visa bazilika nuo žemės lig kopulos kryžiaus turi $132\frac{1}{2}$ metr. ($61\frac{4}{5}$ s.)

¹⁾ Pasaulyje yra dar kelios labai didelės katedros, bet jos visos yra žymiai mažesnės už šv. Petro baziliką. Taip antai: Milano katedra apima ploto tik 8,406 ketvirtainius metrus, šv. Povilo Londone — 7,875, buyusiji šv. Zopijos Konstantinopolyje (dabar turkų maldyklą) — 6,890, Kolionijos katedra Vokietijoje — 6,166, Notre Dame Paryžiuje — 5,955 ketv. mtr ir t. t.

²⁾ Šv. Povilo katedra (protestantų) Londone turi ilgį $158\frac{3}{5}$ mtr., Florencijos katedra — $149\frac{1}{2}$, Milano 148, šv. Povilo už Rymo sieną — $127\frac{4}{5}$ ir šv. Zopijos Konstantinopolyje — $109\frac{9}{10}$ mtr. Tų bažnyčių ilgis yra paženklinantis šv. Petro bazilikos asloje (žiur. 39 p.).

Nr. 2. RYMAS. ŠV. PETRO PLECIUS, BAZILIKÀ IR VATIKANO RUMAI.

augščio. Viena tik *kopula* nuo bazilikos stogo lig kryžiaus viršaus turi augščio 94 metr., pločio gi per vidurį (diametre) — 42 metr. (ž. 44 p.).

Keturiose bazilikos kertėse stovi 4 mažesnieji bokštai (ž. pav. Nr. 2), bet ir jie yra augštесni už nevieną musų krašto bažnyčią, nes turi po keliolika sieksnių augščio. Čia yra pakabinti bazilikos *varpai*, iš kurių didysai, L. Valadier'o 1786 m. nulietas, sveriąs apie 314 centnerų (1 centn. = $125\frac{1}{2}$ sv.)¹⁾.

I baziliką veda platus ir neaugšti, iš travertino akmens, *laiptai* (21), kuriais dievobaiminguose viduramžiuose katalikai eidavo keliais bazilikon. Šv. Pranciškaus Asižiečio gyvenime skaitome, kad jisai, karštai pasimeldęs prie Apaštalo kapo, apsimainė čia rubais su elgeta, ir visą dieną išsėdėjo ant tų laiptų su elgetomis. Žemai prie laiptų stovi šv. Petro ir Povilo stovylos.

Fasada arba pryšakis turi $112\frac{3}{5}$ mtr. pločio ir $44\frac{3}{10}$ mtr. augščio; paremia-gi ją 8 apskritieji šulai (koliumnos), 4 kertuotieji (*pilastre*) ir 6 pusketvirtuo tieji korintiškojo stiliums. Josios viršus ir visas stogas yra apvestas baliustrada, ant kurios viršaus stovi Kristaus, Marijos ir 12 apaštalu stovylos, turinčios po $5\frac{7}{10}$ mtr. augščio, nors nuo žemės žiu

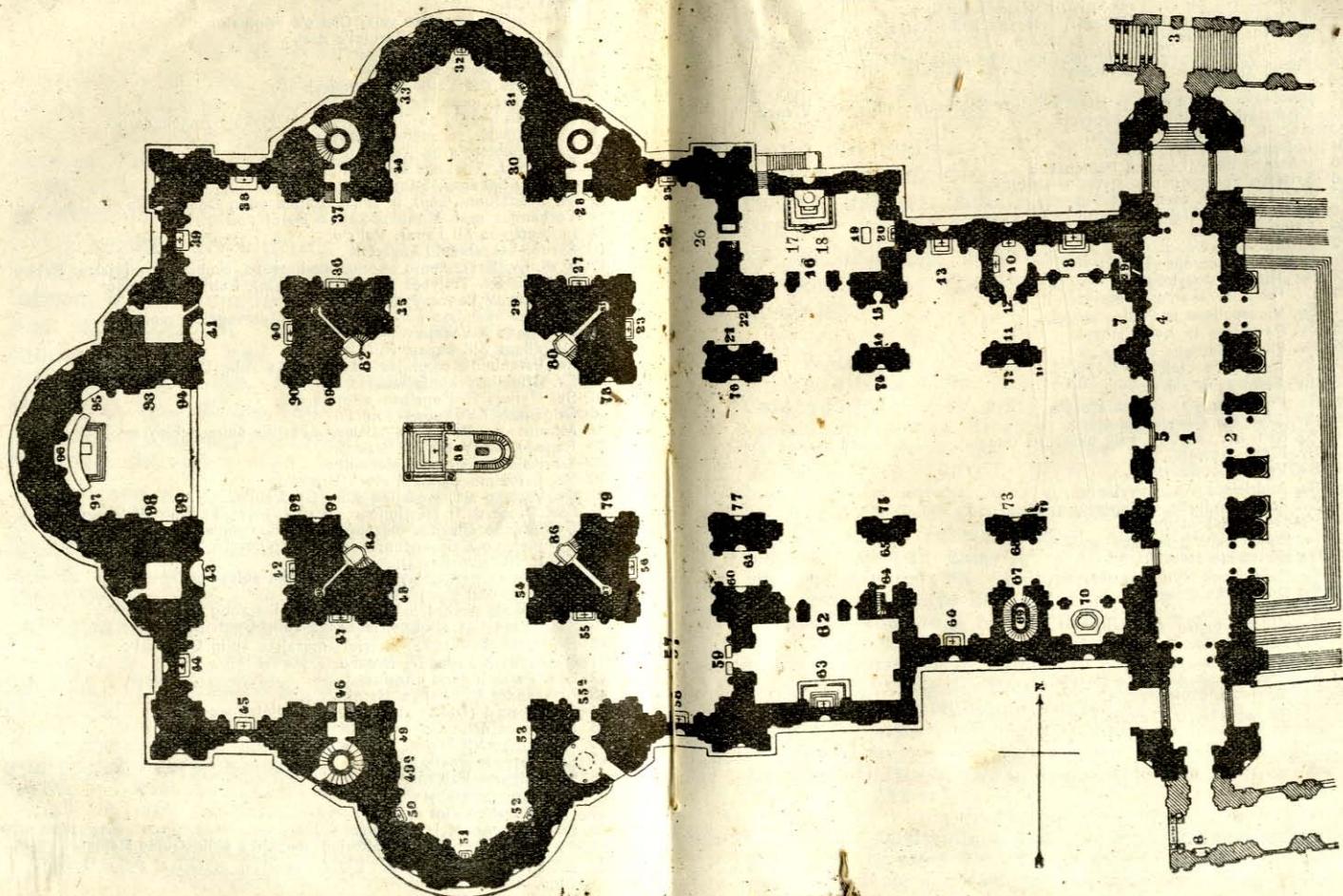
¹⁾ Tasai varpas savo didumu stovi 16-je vietoje visų pasaulyo varpų tarpe, nes didžiausiasai pasaulyje varpas yra Maskvos „Car Kolokol“ (nulietas 1784 m.), turintis diametret 7.04 mtr. ir sveriantis 4.437 centnerus. Čiapat yra dar kiti didžiausieji varpai, turintis po 3.280, 1.400 ir 1.120 centn.; toliau Pekine — 1.069, Novgorode — 620, Kolionijoje — $541\frac{1}{2}$ centn. ir t. t.

Pleno skaitlinių paaiškinimas.

- 1 Prieangis.
- 2 „Navicella“, mozaika sulig Giotto's originalo.
- 3 Konstantino stovyla, Bernini'o darbo.
- 4 Jubilėjinės duris.
- 5 Didžiosios duris iš bronzo.
- 6 Karolioius Didž. stovyla, Cornacchini'o.
- 7 Šv. Petras, mozaika sulig Fari'o.
- 8 Koplyčia ir altorius „Pieta“; stovyla Mykolo Angelo darbo.
- 9 Kolumna iš Jerozolimos bažnyčios.
- 10 Prikryžiuotojo arba Relikвиų koplyčia.
- 11 Švedų kar. Kristinos kapas, „Fontan“as,
- 12 Leono XII kapas, Fabri'o.
- 13 Šv. Sebastijono kopl. ir alt., mozaika sulig Domenichino
- 14 Toskanijos graf. Matildos kapas, Bernini'o.
- 15 Inocencijaus XII kapas, Valle'o.
- 16 Švenč. Sakramento koplyčia.
- 17 ir 18. Šv. Sakramento altorius su bronzos cimborija, nupiešta Bernini'o, ir Šv. Trejybės frēsku (paveikslu), Petro iš Kortenos.
- 19 Sikstaus IV kapas, Pallajuolo's.
- 20 Kristaus nuėmimo nuo kryžiaus alt., Caravaggio's mozaika.
- 21 Grigaliaus XIV kapas.
- 22 Grigaliaus XIII kapas, Rusconi'o.
- 23 Šv. Hieronimo Komunijos alt., mozaika sulig Domenichino.
- 24 Šv. Grigaliaus kokyčia.
- 25 Šv. Marijos P. Pagelbos altorius.
- 26 Grigaliaus XVI kapas, Amici'o.
- 27 Altorius: Šv. Bazilius'as Mišios, mozaika sulig Subleyras'o.
- 28 Benedikto XIV kapas, Braccio's.
- 29 Šv. Kajetono stovyla, Monaldi'o.
- 30 Šv. Hieronimo Emilianio stov., Braccio's.
- 31 Šv. Vaclavo alt., mozaika sulig Caroselli'o.
- 32 Šv. Proceso ir Martinijono altorius, mozaika sulig Valentini'o.
- 33 Šv. Erazmo altorius, mozaika sulig Poussin'o.
- 34 Šv. Juozapo Kalasancijaus stovyla, Spinazzi'o.
- 35 Šv. Povilo nuo Kryžiaus stovyla.
- 36 Altorius su pav. „Navicella“, mozaika sulig Lanfranc'o.
- 37 Klemensio XIII paminklas, Canova's.
- 38 Šv. Mykolo Arkaniko altorius, mozaika sulig Guido Reni'o.
- 39 Šv. Petronelios altorius, mozaika sulig Guercino.
- 40 Šv. Petro (su Tabita) altorius, mozaika sulig Costanzi'o.
- 41 Klemensio X kapas (?) Rossi'o.
- 42 Šv. Petro ir Jono altorius.
- 43 Aleksandro VIII kapas, Bernini'o.
- 44 Šv. Leono I (Didž.) alt., Bernini'o reljefas marmure.
- 45 Šv. Panos della Colonna altorius.
- 46 Aleksandro VII kapas, Bernini'o.
- 47 Šv. Petro ir Povilo altorius.
- 48 Šv. Julijonos Falconieri stovyla.
- 49 Šv. Norberto stovyla.
- 49a. Šv. Vilgelimo stovyla.
50. Šv. Tomo Apaštalo altorius.
51. Šv. Petro prikryžiavimo altorius, mozaika sulig Guido Reni'o.
52. Šv. Pranciškaus Asižiečio Žaizdų altorius, mozaika sulig Domenichino.

0 10 20 30 40 50 mtr.

Maštabas 1: 1200.

Šv. Petro Bazilikos plėnas.

- 53 Šv. Petro Nolaskos stovyla.
 54 Šv. Jono nuo Dievo stovyla.
 55 Šsv. Petro ir Andriejaus altorius: Ananijos ir Safiros mirtis.
 55a Pijaus VIII kapas, Teneranijo, ir jėiga zakristijon.
 56 Kristsaus Atsimainymo altorius, mozaika sulig Rafaelio.
 57 Klemensu VIII koplyčia.
 58 Šv. Grigaliaus I (Didž.) altorius, mozaika sulig Secchi'o.
 59 Pijaus VII kapas, Thorwaldsen'o
 60 Leono XI kapas.
 61 Inocencijaus XI kapas; reljefas: karalius Sobieskis paliuosuoja Vieną.
 62 Choro arba Kanoninkų koplyčia.
 63 Nekalto Prasidėjimo altorius.
 64 Laikinasis Popiežių kapas.
 65 Inocencijaus VIII kapas, Pallajuolo's.
 66 Kristaus Paaukojimo koplyčia ir altorius.
 67 Kar. Marijos Klementinos Sobieskaitės kapas.
 68 Paskutiniųjų karalių iš Stuartų gim. kapas.
 69 Laiptai į kopulą.
 70 Krikšto koplyčia.
 71 Indai su šventuoju vandeniu.
 72 Sv. Teresos stovyla.
 73 Žv. Petro iš Alkantaros stovyla.
 74 Šv. Vincencijaus iš Paulos stovyla.
 75 Šv. Kamilius iš Lellis stovyla.
 76 Šv. Pilypo Nerijaus stovyla.
 77 Šv. Ignacijaus Liojolos stovyla.
 78 Šv. Petro Apaštalo stovyla.
 79 Šv. Pranciškaus iš Paulos stovyla.
 80 Šv. Liongino stovyla, Bernini'o.
 81 83, 85 ir 87. Laiptai į šulų balkonus (loggia).
 82 Šv. Elenos stovyla.
 84 Šv. Veronikos stovyla.
 86 Šv. Andriejaus Ap. stovyla.
 88 Šv. Petro Konfesija ir Popiežių altorius.
 89 Pranašo Elijos stovyla.
 90 Šv. Pranciškaus Salezijaus stovyla.
 91 Šv. Benedikto stovyla.
 92 Šv. Pranciškos Rymietės stovyla.
 93 Šv. Domininko stovyla.
 94 Šv. Pranciškaus Caracciolo stovyla.
 95 Urbono VIII kapas, Bernini'o.
 96 Šv. Panos ir šsv. Popiežių altorius.
 97 Povilo III kapas, Porta's.
 98 Šv. Pranciškaus Asisiectio stovyla.
 99 Sv. Alfonso Ligouri stovyla,
 (11 koplyčių ir 30 altorių).

rinčiam jos išrodo mažytės. Abiejuose baliustrados galuose yra po laikrodį, kurie muša valandas į varpus. Fasados-gi viršuje yra antrašas, skelbiantis, kad ją pastatė pop. Povilas V. Ties vidurinėmis prieangin vedančiomis durimis augštai yra išsikišęs *balkonas* (gonkas; ital. *loggia*), kuriame lig atėmimo iš popiežių Rymo provincijos (1870 m.) naujieji popiežiai budavo apvainikuojami ir kur jie tuokart ir paskui kasmet Didžiajame Ketverge ir šv. Petro ir Povilo dienoje (29 birž. d.) suteikdavo Apaštališkajį palaiminimą (Urbi et Orbi) susirinkusioms skaitlingoms minioms šv. Petro pleciuje.

Visuotinasai Popiežiaus palaiminimas budavo su teikiamas labai iškilmingai, todėl ir ligšiol rymiečiai, išsiilgę jo jau nuo 40 metų, gailestingai apsakinėja tų apeigų smulkmenas. Minėtose didžiosiose šventėse dide lis šv. Petro pleciūs jau išanksto patvindavo katalikų miniomis. Visų, it žvelgiant iš vandens, iškeltose galvos laukė savo Šventojo Tėvo palaiminimo. Tvarkos pri žiurėjimui pleciaus viduryje stovėdavo skaitlinga popiežiaus kareivija. Staiga pakilęs joje traukiamuju iš makščių kardų ir kalavijų skambėjimas apreikšdavo miniomis pasirodymą „baltojo Senelio“, kurs su visu savo dvaru išeidavo ant raudonu baldakimu aptiesto plataus balkono ir iš čia žegnodamas į visas keturias šalis, laimindavo visą pasaulį. Tuokart aiškiai suskambėdavo po visą plecių galingieji popiežiaus palaiminimo žodžiai: „Visagailio Dievo Tėvo ir Sunaus ir Šventosios Dvasių palaiminimas tenužengia ant jusų ir te pasileika visados“. Tai išgirdę, šimtai tukstančių katalikų žemai nulenkdavo galvas prieš žegnojančią juos Bažnyčios Galvos ranką ir apsiašaroję atsakydavo dižiu balsu: „Amen“.

Nuo 1870 m. popiežiai jau nebesuteikia iš to balkono savo palaiminimo, kad išreiškus visam pasauliui savo protestą prieš Bažnyčios provincijos atėmimą. Leonas XIII, tapęs popiežiu, taip pat prisilaikė to papročio,

norādamas parodyti, kad ir jisai yra Vatikano kalinys ir užtāt per 25 metus savo popiežiavimo niekados iš ten neišējo.

Seniau popiežiai dažnai važinėdavo po miesta ir pirmininkaudavo visokių bažnyčių ir švenčių iškilmėse, užtāt tuokart nesunku budavo juos pamatyti; dabar gi jų pamatymui reikia gauti netik tam tikrą leidimą, bet dar nueiti Vatikanan.

Prieangis (*porticus*; ž. bazilikos plena, n. 1), i kuri veda 5 duris, turi 71 mtr. pločio, $13\frac{1}{2}$ gilio ir 20 augščio; visas labai gražiai papuoštas, ypatingai-gi lubos arba skliautai. Visos duris savo šonuose turi senobinius, įvairaus dažo, marmuro šulus. Ties vidurinėmis prieangio durimis (pl. n. 2), iš vidaus yra garsusis Giotto's paveikslas iš mozajikos, išreiškiantis šv. Petrą, einantį per jurą pas Kristū („*Navicella*“; 1298 m.). To paveiksllo kopija yra Kapucinų bažn. S. Maria della Concezione, prie plec. Barberini. Prieangio galuose stovi 2 raičių marmuro stovyli: dešinėje—cies. Konstantino Did. (n. 3), nukalta Bernini'o, kairėje—gies. Karoliaus Did. (n. 6), kurs 800 m. buvo čia apvainikuotas, nukalta Cornacchini'o. Tiedvi galtingiausiuju krikščionijos ciesorių stovyli, kaip kažin-kas dailiai yra pasakes, atlieka tartum garbės sargybą prie Žvejo (šv. Petro) kapo. Pirmoji stovyla iš prieangio nėra matoma, nes stovi už uždarytųjų durų, vedančių į popiežiaus rumus Karališkaisiais laiptais (*Scala regia*).

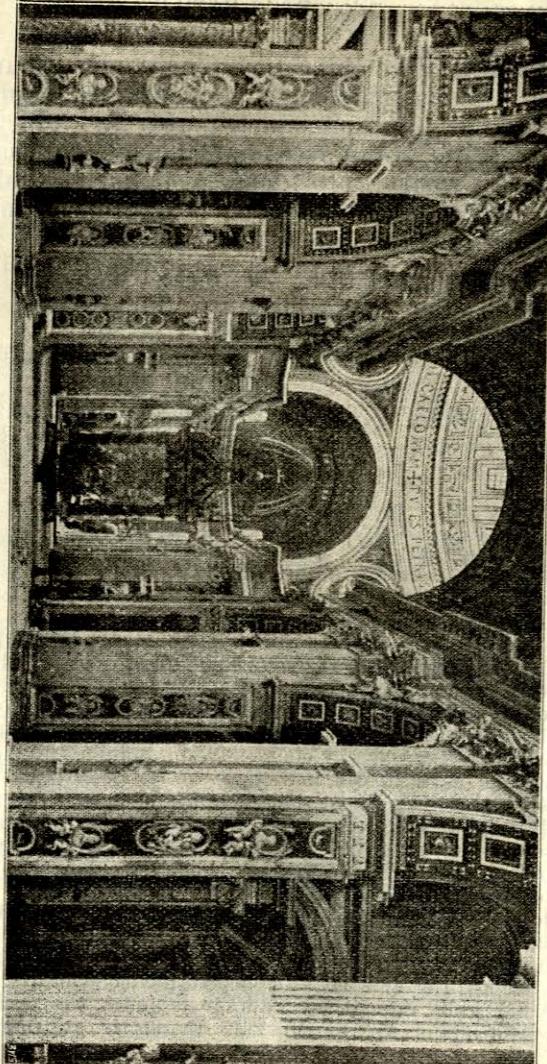
Iš prieangio į baziliką yra taippat 5 duris, iš kurių paskutinėsios, dešinėje, išstovi užmurytos, nes tai yra anos garsios šventosios duris (*Porta Sancta*, n. 4), tik didžiojo jubilėjaus

metams iškilmingai paties popiežiaus atidaromas ir tiems metams praslinkus vėl taippat uždaromos ir užmurijamos. Dabar jų viduryje iš prieangio yra įmurytas Milano miesto paaukotasai kryžius, iš vidaus-gi įmurytas īndas su jubilėjiniais aukso, sidabro ir bronzos medaliais. (Didieji jubilėjai dabar esti kas 25 metai, paskutinysai-gi tokbai jubilėjus yra buvęs 1900 m.)

Didžiosios arba vidurinėsios duris (n. 5) sū šsv. Petro ir Povilo paveikslais, esti atidaromos tik didžiuju iškilmių dienomis; jos buvo padarytos senajai bazilikai iš bronzos 1439—1445 m., sulig garsiųjų Florencijos Battistero durų pavyzdžio, liepiant pop. Eugenijui IV.

Vidus (pav. Nr. 3). Iš prieangio išėję šalinėmis durimis, kaip ir kitur Italijoje uždengtomis didele uždanaga) bazilikos vidun, mes tampame tartum permušti: musų akis raibsta, pamatę tokį didumą ir gražumą tos viso pasaulio bazilikos; netik bazilikos ir jos pavienių dalų milžiniškumas mus nustebina, bet ir didelė jų proporcija ir harmonija (saderinimas) tose dalyse daro ant musų dideli išspūdį. Tuo tarpu-gi musų akis temsta nuo aukso ir įvairiaus dažais blizgančių marmurų, kuriais išklotos bazilikos sienos nuo žemės ligi gžimsų. Daugelis didelių stovylių ir paveikslų, iš kurių tik keli tėra ne iš mozajikos, dar prisideda prie tų Dievo namų papuošimo. Bet svarbiausieji dalykai yra Bramante's darbo: pažasčių platumas, keturi didieji šulai, ant kurių paremta kopula, arkados kopulos viduje ir jos didumas ir pagalios lopšio pavidele išvestosios lubos. Bet nenuostabu, kad puikiai atrodo toji visų bažnyčių karalienė, nes nuo 1626 lig 1880 m. puošė ją 21 popiežius; nupelnė ji sau tokį išpuošimą delto, kad joje ir jos rusiuose yra palaidota apie 35 šventųjų ir apie 90 kitų popiežių (iš viso šventųjų pop. yra 83), guli taipogi šsv. Simano ir Judos Ap. kunai ir šv. Andriejaus Ap., šv. Morkaus Evang. ir šv. Damazo

Vidus.

Nr. 3. Šv. Petro bazilikos vidus.

pop. galvos, kitų gi šventuoją kaulų, garbeje čia laikomų, yra didi daugybė. Bet garsiausia toji bazilika yra tuo, kad joje išsiši šv. Petro Apaštalo kunas. Taigi jon iėjus, mums rodos, kad mes atėjome čia į kokią garbinę šventuoją susirinkimą (sueigą), kuriamo pirmiminė kauja Apaštalo kunigaikštis. Užtatai mes pirmiausiai puolame čia veidu ant žemės ir pagarbiname Dievą ir Jó Šventuosius, nes ir anie nesuskaitomi krikščionių miilionai (daug tarp jų buvo ir šventuojū), kurie nuo Konstantino Did., pastačiusio čia pirmąją baziliką, laiką daugiaus, kaip per pusantro tukstančio metų, susirinkę iš viso pasaulio kraštų, taip pat čia yra klupėję ir, pilni karštųjų jausmų, siuntę savo maldas pas Dievą!

Tuojau ties vidurinėmis durimis švelnioje marmuro asloje yra apskrita *porfiro* (brangiojo akmens) *plyta*, ant kurios senovėje po piežiai apvainikuodavo naujuosius ciesorius.

Kiek toliau, aslos viduryje, prasideda bronzos raidėmis pažymėtosios *vietos*, rodančios kitų didžiausiųjų pasaulyje bažnyčių ilgi (žiur. 28 p.).

Pildydami gerujų katalikų paprotį, iėję bažnyčion, mes einame persižegnoti švēstuoju vandeniu. Prie pirmųjų dviejų šulų stovi du geltonojo marmuro indu su šv. vandeniu (n. 71), kuriuodu laiko du aniolu, turinčiu po 2 metru augščio. Tiedu aniolu, taip pat kaip ir daugelis kitų, šulų nišose siovinčiųjų šventuojų stovylų, yra Bernini'o mokyklos darbo.

Du pirmuoju šulu nuo durų yra mažesniu už tretijį, bet ketvirtasis ir kiti tris kopulų remiantieji šulai yra visuodidžiausi, nes turi aplinkui po 71 mtr. ($32\frac{1}{4}$ sieks.) arba užima asloje plotą apie 300 ketvirt. metrų di-dumo. Prie pirmojo dešiniojo šulo stovi gar-sioji šv. Petro stovyla (ž. 44 p.).

Dabar, palikę tolimesnijį bazilikos apžiuvinėjimą, bégkime pasveikinti tą, kas joje yra brangiausio, t. y. šv. Petro Apaštalо kapą. Tik bēgdami pro antrajį dešinijį šulą, neumirškimė atsiklaupę pasveikinti trečioje koplyčioje Švenč. Sakramente pasislėpusi šv. Petro Mokytoja ir visų musų Viešpatį.

Bazilikos viduryje, arba tiesiai ties kopulos viduriu, stovi **Konfesija** (*Confessio*, ž. n. 88) arba gražia marmuro baliustrada aptverta vieta, aplink kurią dieną ir naktį dega apie 100 (89) paaukštutę bronzos lempelių, nes čiapat rusyje yra šv. *Apaštalо kaulai*. (†67 m.) Tą Konfesiją pastatė garsusis Maderna, Povilo V laikuose (XVII am.).

Taigi čia iilsis Ganytojas, kuriam Kristus paveidė ganyti savo aveles ir avinėlius, kuriam davė dangaus raktus ir kurs už tą patį tikėjimą, prie kurio ir tu, keleivi, priguli, savo galvą paguldė. Todėl klaupkis čia ir išpažink tam Kristaus Vietininkui savo tikėjimą. Pijus IX, 1857 m., suteikė 7 metus ir 7 kvadragénas atlaido tiems, kas prieš šv. Petro kapą maldingai ir karšta širdimi sukalbės 3 Tėvę, 3 Sveika ir 3 Garbę Tėvui, padėkavodamas Dievui už malones, suteiktas tam Apaštalui.

Baliustrados prysakyje yra gražus marmuro varteliai, už kurių dešinėn ir kairėn veda žemyn 17 baltojo marmuro laipsnių; tarp tų laipsnių žemai yra milžiniška tokios pat varso marmuro stovyla, išreiškianti popiežiškuose rubuoose klupojančią prieš šv. Petro kapą Pijų VI (Canova's darbas, 1822 m.). Čiapat dar ant 1 mtr. augščio turinčią aliaabastro padėzių stovi šsv. Petro ir Povilo stovylos.

Gražaus darbo ir paaukstintos bronzos duris, paeinančios dar iš senosios bazilikos,

veda į po bazilikos asla esančiąją koplyčią, kurios 1122 m. pašvēstame altoriuje tarp aukso, brangiųjų akmenų ir amžinai degančių lempų guli šv. Petro Ap. kunas¹⁾. Čia tai išvakaro prieš šsv. Petro ir Povilo šventę (29 birž. d.) esti padedami *pallijai*²⁾, kuriuos ant rytojaus popiežius pašvenčia ir siunčia naujiesiems patriarchams ir antvyskupiams. (Čiapat tapo palaidotas dar šv. *Evaristas pop. ir Kančinys* (†105) ir kiti pirmieji šsv. popiežiai.

¹⁾ Čia aš negaliu iškesti nepasidžiaugęs, kad nors paskutineją dieną prieš išvažiuojant iš Rymo, teko man atlaikyti šv. Mišias prie to brangaus Apaštalо grabo. Norint čia šv. Mišias laikyti, reikia gauti ypatingą bazilikos valdžios leidimą, kuri teileidžia čion tik nuo 6½—9 v. ryto. Tą teidimą Dievas davė man neprašius ir netikėtai, nes vienas kūnigas, gavęs jį sau, užprāsė ir mane dalyvauti. (Koplyčios zakristijonui dvasiškiu duodama 2 liru).

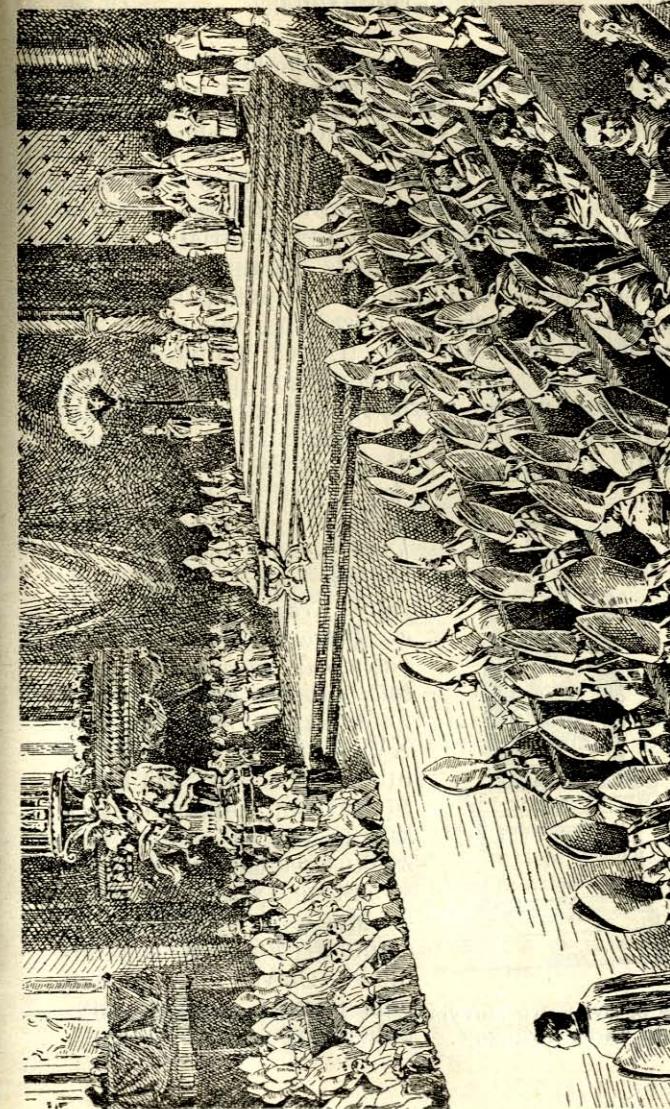
²⁾ *Pallium* yra tai trijų colių pločio ilga baltų vilnų juosta su įaustais joje juodais kryžiais, uždedama ant kaklo taip, kad vienas jos galas nusileidžia ant krutinės, antrasis gi ant pečių. *Palliju* gauna tikt patriarchai ir antvyskupai, kurie gali ji vartoti savo augštos valdžios išreiškimui, bet tik laike iškilmingų pamaldų ant bažnytinų rubų ir tai tik savo vyskupijos bažnyciose. *Pallium* yra audžiamas iš dviejų baltų avinėlių vilnų, kurie 21 sausio d. esti laiminami šv. Agnėtos bazilikoje už Rymo iškilmingųjų Mišių laike. Paskiau tie avinėliai esti atiduodami maitinti šv. Benedikto vienuolėms prie šv. Ceciliojos bažnyčios. Didžiojoje Petnyčioje, žydų velykinio avinėlio paminėjimui, tie avinėliai esti papajaujami ir iš jų vilnų lig šsv. Petro ir Povilo šventės vienuolės privalo išausti pallijus, kuriuos tą dieną popiežius pašvenčia, išgulėjus jiems per naktį ant šv. Apaštalо grabo paaukstintoje bronzos spintoje. Paskirus popiežiui kokį naują patriarcharką arba antvyskupi, vienas pallijus iš minėtosios spintos esti siunciamas jam per tam tikrą pasiuntinį; jis išreiškia vienybę su šv. Petru ir dalyvavimą jo valdžioje. Pallijų siuntinėjimo paprotis yra labai senas;

Ties šv. Apaštalo kapu, ant keturių virvės pavidale vyniotu paausintosios bronzos koliumnu, stovi milžiniškas *baldakimas*, nulietas Bernini'o (1633 m.) iš bronzos, paimtos nuo Panteono stogo, popiežiaujant Urbonui VIII. Lig savo kryžiaus tasai baldakimas turi apie 28 mtr. (apie 13 sieks.) augščio (vargai terasi Lietuvoje senobinę bažnyčią, augštesnę už ši baldakimą!), sveria 63,054 kilogr. (3,850 pudų) ir apsięjo 650 tukst. frankų (243,750 rub.). Jo kertėse patalpinti aniolai ir vainikai.

Po baldakimu, tiesiai ties Apaštalo kapu, stovi brangus *didysai arba popiežių altorius*, pašvētas Klemenso VIII, 1594 m. Prie jo tik patsai popiežius, arba tas, kam jisai leidžia, tegali laikyti šv. Mišias, kurios esti čionai laikomos labai iškilmingai 3 kartus per metus: V. Jėzaus užgimimo, Jojo iš numirėlių atsikėlimo ir šv. Petro ir Povilo dienose (pav. № 4).

Tasai altorius, kaip ir kitų Italijos bazilikų didieji altoriai, stovi ne prie sienos, kaip pas mus paprasta, bet bazilikos viduryje ir šv. Mišias popiežius laiko čia atsigrežęs į didžiasias duris; todėl sakydamas „Dominus vobiscum“, popiežius neatsigrežia, taip kaip kungai, į užpakuoti, bet tiesiai į altorių. Pažymētina, kad ant to altoriaus stovi tik 6 paausintos žvakydės (likatoriai) ir didelis kryžius viduryje, daugiau-gi jokių didesnių papuošalų ant jo nera. — Šv. Kajetonas, kaip

dar 336 m. šv. Morkus pop. siuntęs ji Ostijos vyskupui. Pallijus yra pririštas prie asmens, delto tai metropolių esti su juo laidojami ir jei koksai nors antvyskupis kokiuo nors budo negautu siunciāmojo jam pallijaus, tai šisai esti sudeginamas, nes negalima jo duoti kam kitam. — Vyriausieji Bažnyčios Ganytojai, popiežiai, taip pat turi pallijų, tik devi ji visur ir visuomet ganytojų kosios valdžios pilnumo išreiškimui.

Nr. 4. Popiežius laiko iškilmingasias šv. Mišias Vatikano bazilikoje.

skaitome jo gyvenime, prieš tą altorių (1524 m.) padareęs su draugais iškilminguosius apžadus, t. y. iširašęs į savo išteigtąjį Teatinų (Clericorum Regularium) draugiją.— Tame altoriuje yra šv. Silvestro I pop. altoriaus dalis.

Ties šv. Apaštalo kapu, kaip jau kelis kartus yra paminėta, stovi *didysai bazilikos bokštas* arba **Kopula**, paremta keturiais taip pat paminėtaisiais milžiniškais šulais. Jų viršuje, arba kopulos apačioje, yra 4 apvalus šv. Evangelistų paveikslai is mozajikos, taip dideli, kad vien tik rašomoji šv. Lukos plunksna, turi apie 2 mtr. ilgio. Dar aūgščiau prasideda jau kopulos apačia (friza), ant kurios aplinkui ant melyno dugno yra didelėmis (2 mtr. augščio) mozajikos raidėmis parašyti į šv. Peterą ištartieji Kristaus žodžiai: *Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam et tibi dabo claves regni coelorum. (Tu es Petras ir ant tos uolos pastatysi savo bažnyčią ir tau duosiu dangaus karytēs raktus.* Ev. šv. Mat. XVI, 18 — 19). Kopulos lubose yra 16 paaukštinę tartum šonkaulių, tarp kurių yra 4 eilios mozajikos paveikslų; apatinėse eiliose yra Atpirkėjas, Jo Motina ir apaštalai, pačiame-gi kopulos smailume — Dievas Tėvas. Kopula pastatė garsusis Mykolas Angelo.

№ 5. Šv. Petro stovyla
jo vardo bazilikoje.

Prie pirmojo dešiniojo kopulos šulo stovi garsioji **šv. Petro stovyla** (n. 78, pav. №. 5), išreiškianti tą Apaštalu Kunigaikštį, sėdintį po baldakimu ant baltojo marmuro sosto. Toji stovyla, turinti $1\frac{1}{2}$ mtr. augščio, yra nulieta iš bronzos ir esanti, sulig kai kurių, graikų darbo iš V ar VI am.; pernešęs gi ją čion iš buvusiojo šalip Vatikano šv. Martyno vienuolyno Povilas V.

Tos stovylos dešinėsios kojos (labiau išsikišusios) pirštai yra jau labai nudilę nuo milijonų katalikų pabučiavimų, nes toji stovyla visų yra laikoma ypatingoje garbėje. Už tokį maldingą šv. Petro kojų pabučiavimą ir pasimeldima sulig Šv. Tėvo intencijos, Pijus IX, 1857 m., suteikę 50 dienų atlaidų; Leonas gi XIII 1880 m., suteikę tokius pat atlaidus vieną kartą dienoje tosios stovylos kopijos savininkui ir jo namiškiams. Iškilmingose dienose stovyla esti apvelkama popiežių rubais.

Ties stovylos baldakimu, augštai, yra pop. Pijaus IX portretas, sudėtas iš mozajikos, 1871 m., t. y. 25-ių metų jo popiežiavimo jubiliejui atėjus, nes tasai popiežius pirmasis ant Apaštalu Sosto susilaukė šv. Petro metu (25 m.) ir dažnai mėgdavo čia melsties.

Visų keturių kopulos šulų nišose (ilanose), atkreiptose į Konfesiją, stovi stovylos, turinčios po 5 mtr. augščio: pirmajame dešiniame šule — šv. Liongino Kareivio (n. 80, Bernini'o darbo), ir antrajame — šv. Elenos Ciesorienės (n. 82); kairėje-gi: pirmajame šule — šv. Andriejaus Ap. (n. 86) ir antrajame — šv. Veronikos (n. 84). Tą stovyly viršuje, prie kiekvieno šulo, yra po balkoną su baldakimu, nuo kurių (balkonų) didesnėse šventėse esti rodomos žmonėms šv. relikvijos¹⁾. Žemai-gi kiek-

¹⁾ To šulo, kuriame yra šv. Veronikos stovyla, bal-

viename šule yra duris i bazilikos grotas (Sagre Grotte Vatigane; ž. 61 p.) arba rusius, kur yra šv. Petro kunas.

Dabar grižkime prie didžiųjų durų ir apžiurėkime viską paeiliui, pradėdami nuo dešinėsios pažasties.

Tuoju ties jubilėjinėmis durimis, augštai, yra šv. Petro paveikslas (n. 7) padarytas iš mozaikos Didžiojo jubilėjaus 1675 m. laiku, liepiant Klemensui X.

Pirmai koplyčia vadinas *Pietà* (n. 8), nes jos altoriuje yra garsusis Sopulingosios Dievo Motinos su musų Atpirkėjo šv. Kunu ant keilių paveikslas, iškaltas iš marmuro Mykolo Angelo, 1498 m. Tasai labai gražus dailės darbas aiškiai išreiškia Marijos Veide didžių skausmą, kursai tečiaus nesunaikina jos paniškosios gražybės. Čiapat kairėje yra dar labai sena krikščionijos palaika, perkelta čion iš senosios

kone Didžioje Seredoje, Ketverge ir Pėtnyčioje (ir dar kitose iškilmių dienose) esti išstatomos žmonių pagarbiniui šios garbėje čia laikomos Viešpaties kančios relikvijos: šv. Kryžiaus dalis, šv. Kristaus Šoną perdurusios Ragotinės ašmenis ir šv. Veronikos Drobulę su atspaustu ant jos Kristaus Veidu (*Volto santo*), nes taja Drobule Sventoji nušluostė einančiojo Kalvarijos kalnan Atpirkėjo Veidą. Šią relikviją galima pamatyti ir dažnai, tik reikia gauti tam tikslui leidimą ir reikia, kad butu surinkę žiurėti 500 žmonių. Tuokart prie tam tikrų apeigų bazilikos kanoninkai laimina žmones taja relikvija.

Už balkono ties šv. Elenos stovyla yra tarp kitų laikoma ir rodoma Velykų ir Sekminiu antrają dieną šv. Andriejaus Ap. galva, parvežta čion 1462 m., popiežiaujant Pijui II.

bazilikos, t. y. miesto viršininko (prefekto), Petronijaus Probo († 395 m.) sarkofagas (grabis). Dešinėje-gi, nuošalyje, stovi *koliumna* (n. 9), sulig padavimo paeinanti iš žydų bažnyčios Jerozolimoje. I tą tai koliumną buk atsiрemęs, musų Atpirkėjas sakydavęs ten pamokslus. Ji buvo pavyzdžiu (modeliu), sulig kurio Bernini nuliejo 4 Konfesijos baldakimo koliumnas.

Iš šios koplyčios pereiname tuoju (tik reikia pasiklaust zakristijoje) į *Prikryžiuotojo* arba *Relikvijų koplyčią* (n. 10), kurioje stovi šv. Juozapo ir šv. Mikalojaus altoriai. Relikvijų koplyčia jinai vadinas delto, kad joje turtinguose relikvijoriuose yra daugelis brangių mums relikvijų: brangiaisiais akmenais papuoštame relikvijoriuje kryžiaus pavidale telpa nemaža šv. Kryžiaus Medžio dalis; yra tai cies. Justino II (VI am.) dovana; bizantiškojo stiliaus relikvijoriuje—dar 2 šv. Kryžiaus dali; gotiškame sidabro relikvijoriuje, iš XIV amž., telpa šv. Morkaus Evangelijos, apskritame-gi krištolo relikvijoriuje — šv. Grigaliaus Neocezarėjos vyskupo galvos; gražiame relikvijoriuje Švenč. Marijos plaukų kuokšteliš k. Be tų yra čia dar senobininis kryžius ir daugelis kitų relikvijų.

Po arkados, tarp tosios koplyčios ir pirmojo bazilikos šulo: dešinėje stovi *pop. Leono XII paminklas* (n. 12), pastatytas de Fabri'o, Grigaliaus XVI laikuose, kairėje-gi — švedų karalienės Kristinos grabo paminklas (n. 11) sūjos paveikslu iš bronzos, Fontana's darbo; toji karalienė begyvendama Ryme priėmė katalikų tikėjimą ir čia-pat mirė, 1689 m. — Antrojoje

šulo puseje, nišoje, stovi didelė šv. Teresos stovyla (n. 72).

Trečioji koplyčia vadinas šv. Sebastijono koplyčia (n. 13), nes jos altoriuje yra labai gražus mozaikos paveikslas, išreiškiantis to Šventojo kankinimus ir padarytas Vatikano mozaikų dirbtuvėje, sulig Domenichino originalo, tebesančio bažnyčioje S. Maria degli Angeli.

Po antrosios arkados, dešinėje, stovi pop. Inocencijaus XII paminklas (n. 15), Pilypo Valle darbo, kairėje-gi—grapienės Matildos iš Toskanijos (n. 14), Bernini'o darbo. — Antrojoje šulo pušeje yra šv. Vincencijaus iš Paulės stovyla (n. 74).

Ketvirtoji koplyčia yra viena iš didžiausiųjų bazilikoje ir vadinas **Švenč. Sakramento koplyčia** (n. 16), nes didžiajamės jos altoriuje gyvena pasislėpęs gyvas Dievas. Geležinė baliustrada aptvertame tame altoriuje yra ŠŠŠ. Trejybės paveikslas (freskas, n. 18), Petro da Cortona (†1669 m.) darbo. Ant altoriaus-gi stovi bronzos cimborija (tabernaculum, n. 17), aprėdyta brangiais akmens ir apdengta baltojo šilko uždanga (Bernini'o darbo)³⁾. Dešinėje, šaliniame koplyčios altoriuje (n. 20), yra „Kristaus nuėmimas nuo kryžiaus“, Caravaggio's kopija nuo šv. Mykolo Angelo paveikslėlio. Priešais-gi altoriaus stovi gražus pop. Sikstaus IV (XV am.) grabo paminklas (n. 19) iš bronzos, Antano Pallajuolo darbas,

¹⁾ Didesnėse Italijos ir kitų kraštų bažnyčiose Švenč. Sakramentas laikomas paprastai vienoje iš šalių bažnyčios koplyčią. Altorių, kuriame yra tasai dangaus valgis, galima pažinti iš to, kad jojo cimborija yra apdengta balta uždanga. Lempelės-gi čia dega dažnai ir ne prie Švenč. Sakramentą.

1493 m.¹⁾). Čiapat yra palaidotas ir Sikstaus giminietas, pop. Julijus II (XV am.). Kairėje-gi yra duris i Vatikano rumus, per kurias didžiausiose šventėse popiežiai esti iškilmingai nešami basilikon²⁾. Šioje koplyčioje esti paguldomas per 3 dienas kiekvieno mirusiojo popiežiaus lavonas.

¹⁾ Prie šio šv. Pranciškaus altoriaus 2 rugpj. dieną gauti Porcijunkulos atlaidus (toties-quoties).

²⁾ Dienose, kuriose popiežius ketina iškilmingai laikyti basilikoje šv. Mišias, tie Dievo namai esti kuogražiausia papuošiamai aukštu, jų-gi sienos apkabinamos brangiaisiai audeklais. Dar per kelias dienas pirm iškilmes kardinolai pradeda dalinti žmonėms bilietus, nes tokiose dienose tikta bilietai turintieji tegali basilikon patekti (telpa joje daugiau per 50 tukst. žmonių). Atėjus tai Šventei, jau po pusiaunakčio žmonės pradeda rinkties iš visur prie basilikos. Atidarius ją apie 6 ar 7 val., visi greitai bėga vidun, kiekvienas norėdamas gauti ten gerą vietą, iš kurios geriausia galėtų pamatyti popiežių.

Viskā berenglant taip, kaip pridera popiežiaus didumui, ateina ir 10 val. ryto; tame laike šv. Tėvas iškilmingai esti atnešamas iš Vatikano rumų basilikon. Toji iškilminga eisena (procesija) nuo 1870 m. nebaitap gražiai esti atliekama, kaip pirmiau. Dabar popiežius esti nešamas (Pijus X eina pėsčias) basilikon tartum slapta. Pirmiausia eina visokio dažo rubais apsiréde popiežiaus Šveicoriai, žandarai ir gvardija, už jų eina mėlynais rubais apsiréde tarnai, kurie neša du kryžiaus pavidale sudėtu šv. Petro raktu; paskiau eina šambellionai, kunigaikščiai-asistentai, Rymo didžturių sunys, ir šv. Kolegija, t. y.raudonai apsiréde kardinolai ir popiežiaus pralotai; už jų pagalios tarp garbės gvardijos eina popiežiaus sargai (bussolanti), kurie neša ant pečių perkeliama jų sostą (sedia gestatoria arba portativa), ant kurio augštai sėdi Vatikano Senelis ir i visas šalis žegnoja karšta širdimi žemai nusilenkiančias žmonių galvas. Seniau italai, sutikdami popiežių, balsu sveikindavo jį žodžiais: „Viva il Papa, viva il Papa Re!“

Po trečiosios arkados, dešinėje (n. 22), yra suvis paprastas pop. Grigaliaus XIII (\dagger 1585 m.), įvedusio naujosios godynės (stiliaus) arba grigališkajį kalendorių, grabo paminklas (Rusconi'o \dagger 1728), kairėje-gi—Grigaliaus XIV tokai pat paminklas (n. 21). Anapus šulo — šv. Pilypo Nerijaus, oratorijoną arba filipinų išteigėjo, stovyla (n. 76).

Tiesiai ties šia arkada, prie didžiojo kopulos šulo stovinčiamė altoriuje (n. 23), yra mozajikos paveikslas, išreiškiantis šv. Jieroni-mą, priimantį paskutinę Komuniją iš šv. Efremo rankų. Tojo paveiksllo originalas, Domenichino darbas, 1614 m., yra Vatikano muzējuje.

Dešinėje iš čia, arba už Švenč. Sakramento koplyčios, stovi taip vadinamoji **Grigaliaus koplyčia** (*Cappella Gregoriana*, n. 24), nes Grigalui XIII popiežiaujant, tapo ji pastatyta sulig Mykolo Angelo pleno ir atsiėjo viršau per 80,000 taliarų (90,000 rub.). Pijaus X koronacijos laike (1903 m.) čia buvo pastaty-

(tegyvuoja Popiežius, tegyvuoja Popiežius Karalius!) ir mojuodavo baltomis skarelėmis, bet dabar Pijus X užgynė jems tą nelabai sutinkantį su vietos šventumu paprotį. Tosios procesijos ir šventųjų apeigų laike gieda labai gražiai bazilikos choras (*capella*), vedamas garsiojo kompozitoriaus, kun. Lauryno Perosi. Nors visur malonų išpujį daro šv. Grigaliaus meliodijos, bet Vatikano choras taip gražiai gieda ir jo balsai taip malonai skamba po bazilikos skliautų, jog žmogus, rodos, užsimirštį ir nebežinai, ar žmonės ar aniolai čia gieda. Bet atmintina, kad ir Vatikano giedoriai gieda tas pačias bažnytinės giesmes, ką ir musų bažnyčiose, popiežius-gi laiko tas pačias apeigas, ką ir musų men-kiausias kunigėlis. Visur, mat, viena Bažnyčia, vienas tikėjimas (pav. № 4).

tas sostas, ant kurio sédintį naujaji popiežių sveikino pirmajį kartą kardinolai ir vyskupai.—Prie Švenč. Sakramento koplyčios sienos stovi *Grigaliaus XVI* (\dagger 1846 m.) *grabo paminklas* (n. 26), toliau-gi pryšakyje, prie bazilikos sienos esančiamė altoriuje (n. 25), guli šv. *Grigaliaus iš Nazianzo Vysk.* (\dagger 389 m.) *kunas*, augštai gi yra labai senas (iš 1118 m.) *Šv. Marijos P. Pagelbos* (*Madonna del Soccorso*) *paveikslas*, perneštas čion dar iš senosios šv. Petro bazilikos¹⁾.

Po tolimesnės arkados, dešinėje (n. 28), stovi *Benedikto XIV* (\dagger 1758 m.) *kapas* (Bracci), kairėje-gi, kopulos šulo altoriuje (n. 27), laikančio šv. Mišias šv. Bazilijaus Vysk. paveikslas, kopija Subleyras'o originalo. Užpaka-lyje, šulo nišoje — šv. Kajetonas (n. 29).

Dešinysis skersinėsios pažasties (kryžmos) galas. Toliau įeiname į dešiniųjų kryžmos galą, kuriamė 1870 m. buvo atliktas dvidešimtasis ir paskutinysis visuotinasis vyskupų *Susirinkimas* (*Concilium generale — Vaticanum*). Tame Susirinkime dalyvavo 48 kardinolai, 10 patri-jarkų ir 595 primasai, antvyskupiai ir vysku-pai, neskaitant skaitlingų vienuolynų virši-ninkų. Garsus tasai Susirinkimas yra tuo, kad Jame tapo apskelbtas paskutinis dogmatas (tikė-jimo tiesa): popiežiaus nelaidingumas (infalli-bilitas) tikėjimo ir doros dalykuose. — Del tos priežasties atsirado neskaitlinga *senkatalikių* sekta (atskala).

¹⁾ Tasai altorius yra vienas iš 7 privilegijinių (su atlaidais) bazilikos altorių.

Svarbiausiuose Bažnyčios reikaluose popiežiai įvairiuose laikuose ir vietose sušaukdavo *Visuotinuosis vyskupų Susirinkimus* (Concilia oecumenica arba generalia), kurių tikslas budavo iškilmingai apgarsinti ir išaiškinti kokią tikėjimo tiesą arba iškeikti koki naujajį mokslą arba hereziją (atskalą) ir atskirti nuo Bažnyčios jo atakalnuosius platintojus bei pasekėjus.

Popiežiu reikalaudant, suvažiuodavo, kiek tik bu davo galima, viso pasailio vyskupai, kaip Apaštalų ipēdiniai ir katalikų Bažnyčios atstovai ir garsieji katalikų mokslinčiai—teologai. Taip, jau pirmajame tokiamme Susirinkime Nicejoje (325 m.) dalyvavo 318 vyskupų, paskutiniuojame—gi, Vatikano Susirinkime — daugiau per 700 Susirinkimo Tėvų (pav. Nr. 4).

Visuotinuojamą Susirinkimą tikrumui butinai reikia, kad patsai popiežius juos sušauktu, juose pirminkau tu (patsai asmeniškai arba per pasiuntinius) ir jų nutarimus patvirtintu. Tuose Susirinkimuose pirmajai sprendžiamajai balsų tarp kitų vyskupų balsų turi po piežius (arba jo pasiuntiniai), nes popiežius yra vyresnis už Susirinkimą; kunigai—gi ir svietiškieji mokslinčiai turi tik patariamajį balsą. Tiesa, pirmuojuose amžiuose ir ciesoriai kartais, leidžiant popiežiumi, sušaukdavo tokiuos Susirinkimus ir juose dalyvaudavo, bet jų darbas tuokart budavo tik rupinties parengti Susirinkimui vieta su išlaikymu ir užlaikyti tvarką, į tikėjimo—gi dalykus jie nesikišdavo. Buvo, žinoma, ir tokius ciesorių, kurie puikybės pilni mégindavo kišti nosi ir į Bažnyčios dalykus ir užgriebti jos teises, bet Bažnyčia ne galėdavo to keisti, nes ji nėkiek nepriklauso prie svietiškosios valdžios. Tos priežasties dėlei tarp popiežių ir karalių nekartą kildavo dideli ir ilgą laiką nesiliuojantieji nesutikimai, ypatingai tuomet, kuomet karaliai, užtardami klaudingojo mokslą platintojus, stengdavos ir Susirinkimų nusprendimus pakreipti savon pusen. Bet šv. Dvasios apšvesti vyskupai, nepaisydami nė į ištremimą, nė į kankinimą, visados nutardavo apie svarstomąjį dalyką sulig teisybės ir Bažnyčios mokslu.

Panašūs Susirinkimai budavo atliekami nuo pat Bažnyčios pradžios, nes jau Apaštalai 51 m. atliko Jezozolimoje tokį Susirinkimą, kuomet tarp apskriktijuojančių žydų buvo kilę vaidal ir abejomai, ar beužlai kytli jiem Maižiaus įstatus, ar ne. Tuokart tai šv. Pet-

ras ir Povilas, surinkę kitus Apaštalus, nutarė paliuoti tuos buvusius žydus nuo Senosios Sandoros įstatų pildymo.

Išviso Visuotinujų Susirinkimų Katalikų Bažnyčioje yra buvę 20. Pirmuoju tokiuo Susirinkimu skaitosi jau minėtasis Nicejos Susirinkimas, paskutinuoju gi — Vatikano Susirinkimas, kursai prasidėjo 8 gruodžio d. 1869 m., bet užpuolus Rymą priešams 1870 m., 20 spalių d. tapo pertrauktas ir tolimesniams laikui atidėtas, bet ir ligšiol tebėra neužbaigtas.

Garsiausiasis ir svarbiausiasis Susirinkimas, kurio reformas ir dabar mes tebeužlaikome, yra 19-sis arba Tridento Susirinkimas, kurs tėsėsi nuo 1545 lig 1563 m.

Toje kryžmos dalyje yra 2 stovyli ir 3 altoriai. Pirmiausia dešinėje—šv. Jieronimo Emiliiani stovyla (n. 30), Bracci'o darbo, paskiau — šv. Venceslavo Karal. altorius (n. 31) su to Šventojo mozajika, sulig Caroselli'o originalo) toliau viduryje — privilegijinis šsv. *Processo ir Martinijono altorius* (n. 32) su jų kunais († 67 m.) Tuos Dievo tarnus šv. Petras buvo stebuklingai pakrikštijęs Mamertino kalėjime. Altoriaus mozajika yra sulig Valentini'o originalo. Pagalios, trečasis altorius (n. 33) turi šv. *Erazmo Kank.* vardą ir jo mozajika yra Poussin'o originalo kopija. Nuo to altoriaus kiek paėjus, stovi šv. Juozapo Kalasancijaus (n. 34) ir prie kopulos šulo — šv. Povilo nuo Kryžiaus stovylos (n. 35).

Toliau dešinėje pažastyje po arkados, prie kopulos šulo, stovi altorius *Navicella* (n. 36), nes mozajikos paveikslas Jame yra panašus į minėtajį paveikslą bazilikos prieangyje: Kristus gelbsti skęstantį juroje šv. Petrą (sulig Lanfranc'o). Dešinėje—gi stovi *Klemenso XIII paminklas* (n. 37), dailus Canova's darbas; ypač graži popiežiaus stovyla ir 2 liutu,

Toliau įeiname į šv. Mykolo koplyčią, kurios altoriuje, dešinėje (n. 38), yra šv. Mykolo Arkan. mozajika, sulig Guido Reni'o originalo. Priešais-gi—šv. Petronelios, Merg. († 60 m.), Petro Ap. dukters, altorius (n. 39), kuriame guli taipogi jos *kunas*; graži mozajika padaryta sulig Guercino originalo. Tiedu altoriu yra taip pat privilegijiniu. Po tolimesneja arkada, arba baigiant jau dešinejā pažastį, dešinėje, stovi Klemenso X († 1676 m.) *paminklas* (n. 41), Rossi'o darbo, kairėje-gi šv. Petro altorius (n. 40) su mozajika, išreiškiančia šv. Petrą, prikeliantį iš numirusių savo mokinę Tabitą (ž. Apaštalų Darbai IX, 36—41), sulig Costanzi'o originalo.

Toliau prie to paties kopulos šulo, didžiojoje navoje, stovi šv. Pranciškaus Salezijaus (n. 89) ir Elijos (n. 90) stovylos.

Bazilikos galas. Toliau einame apžiurėti patį bazilikos galą, tartum musų prezbiteriju; nuo popiežiaus altoriaus lig absidos (apvaliai užbaigtu galu) yra beveik 60 mtr. tarpas. Abu porfiro laipsniu, kuriais tasai prezbiterijus yra pakeltas augščiau už bazilikos aslą, paeina dar iš senosios bazilikos.

Dešinėje, prie sienos, stovi šv. Pranciškaus Caracciolo (n. 94) ir šv. Domininko stovylos (n. 93.), už kurių yra *Urbono VIII grabo paminklas* (n. 95), Bernini'o darbas.

Absidoje-gi arba tribunoje stovi Švenč. *Panos* ir šsv. *Popiežių garbei* pašvēstasis altorius (n. 96). Augštai tame yra Bernini'o iš bronzos nulieta ir auksu su brangiais akmenimis pa-puošta šv. Petro sakykla arba sostas (*Cathedra s. Petri*), kurioje telpa brangiai išdabintas medinis Apaštalų kunigaikščio vyskupiškasis

sostas, iš kurio jisai skelbė Evangeliją pirmiesiems Rymo krikščionims ir iš kurio 1854 m. Pijus IX iškilmingai apskelbė pasauliui dogmatą apie Nekaltąjį Marijos P. Prasidėjimą¹⁾ Tačių sostą dovanojęs šv. Petrui pirmasis krikščionis Ryme, senatorius Pudens. Ta sakyklą laiko parėmę keturios didžiuju Bažnyčios Tėvų bronzos stovylos: šv. Ambroziejaus, Augustino, Atanazijaus ir Jono Auksaburnio. Sakyklos nuliejimui suvartota esą 74,260 kilogr. (apie 4,530 pudų) bronzos. — Augštai lange yra Šv. Dvasios paveikslas, apsuotas aniolais ir spinduliais. — Altoriaus šonuose Pijus IX liepė išrašyti ant marmuro lentelių tų vyskupų ir prelatų vardus, kurie 1854 m. pripažino Nekalto Prasidėjimo dogmatą.

Kairėje nuo to altoriaus stovi gražiausiasai iš visų bazilikos paminklų *Povilo III* († 1549 m.) *grabo paminklas* (n. 97), della Porta's darbo. Augštai yra žmones laiminančio popiežiaus stovyla, žemai-gi—Išminties ir Teisybės dorybių stovylos (symboliai). — Kiek toliau stovi šv. Pranciškaus Asižiečio (n. 98) ir šv. Alfonso Liguori stovylos (n. 99).

Toliau, šv. Veronikos šulo gale, didžiojoje pažastyje, yra šv. Pranciškos Rymietės (n. 92) ir šv. Benedikto (n. 91) stovylos, iėjus-gi jau i **kairęja šalinę pažastį**, prie to paties šulo, stovi šsv. Petro ir Jono altorius (n. 42), kurio paveikslas rodo mums, kaip tiedu Apaštalui,

¹⁾ Tasai sostas, padarytas iš Aigipto medžio ir papuoštas dramblio kaulu ir kitais pauksintais papuošalais, buvo tai pirmoji „sedia gestatoria“, ant kurios sėdėdavo popiežiai nuo šv. Silvestro I (IV am.), lig Benedikto XI (XIV am.).

eidamu į Jerozolimos bažnyčią, Jėzaus Vardo galybe išgydė nuo gimimo raišą elgetą (ž. Apašt. Darb. III, 1—8). Ties tuo altoriu, dešinėje, stovi Aleksandro VIII grabo paminklas (n. 43) papuoštas keturių dorybių pavidalais, Bernini'o darbas.

Toliau įeiname į **koplyčią della Colonna**. Dešinėje stovi šv. *Leono I Didžiojo* pop. ir B. D. altorius (n. 44), po kuriuo guli jo *paties kunas* († 461); tame altoriuje yra Algardi'o 1650 m. išpjautas marmure „Attilos atsitraukimas“, kur parodyta, kaip tas šv. Popiežius suturėjo netoli Mantovos tą gunnų karalių nuo Rymo užėmimo. Tai yra, didžiausias reljefas pasaulyje. Priešais altoriaus, po asla, guli Leonas XII, ant kurio kapo asloje yra padėtas trumpas ir nuolankus antrašas, kurį tasai popiežius pats per dvi dieną prieš mirsiant buvo parašęs (jo paminklas, ž. 47 p.).

Antrasis altorius toje koplyčioje yra Šv. *Panos della Colonna altorius* (n. 45), nuo kurio ir koplyčia yra gavusi vardą. Tame altoriuje yra *stebuklingasis Dievo Motinos della Colonna paveikslas*, paeinantis dar iš senosios bázilikos. Apačioje-gi, labai sename krikščionių sarkofage (grabe) yra sudėti šv. Popiežių: *Leono II* († 683 m.), *III* († 816) ir *IV* († 855 m.) *kunai*. Ir tasai altorius yra privilegijinis.

Toliau einant, po arkados, dešinėje, stovi Aleksandro VII grabo paminklas (n. 46), priesais-gi, prie kopulos šulio, — šsv. *Petro ir Paulilo altorius* (n. 47), kuriame aliejinis paveikslas ant tam tikro akmens (šifero) išreiškia, kaip šv. Petras stebuklingai nubaudžia mirtimi ketinusį parodyti neva savo dieviškumą

Simoną Magą (burtininką), kurs norėjo pirkti už pinigus Dievo dovanas (Ap. Darb. VIII, 19—21).

Toliau prie to paties šulio — po šv. Julijonos Falconieri stovylos (n. 48), yra didžiojo Penitencijarijaus (nuodemklausio) sostas, iš kurio tasai prelatas tam tikrose dienose duoda iškilmingai absoliuciją (išrišimą) didžiausiems nusidėjēliams.

Kairiasis kryžmos galas. Toje bazilikos dalyje stovi 11 klausyklų (išpažintinių), paskirtų tiekai-pat svarbesnių pasaulio kalbų; lentelės su antrašais („pro lingua germanica, polonica“ ir tt.) rodo, kur kokia kalba galima atlkti išpažinti.

Čia pasirodo musų Bažnyčios visuotinumas ir rupestingumas, su kuriuo ta geroji Motina visų tautų vaikus glaudžia prie savęs. Tik mums, lietuviams, liudina, kad nėra dar čia kunigo lietuviu, kursai butų dyliktuoju tautų nuodemklausi. Juk lietuviai dar neužsipelnė buti išskirtais iš katalikiškųjų tautų tarpo. — Kiekvieną svetimtaučių nustebina prie minėtųjų klausyklų stovinčios ilgos rykštės (*la cannuccia*), kuriomis nuodémklausiai, palytédami su klapusiu prie juos nusidėjiliu galvas, laimina juos ir suteikia tam tikrus atlaidus.

Toje kryžmoje, tuoju dešinėje, stovi šv. Norberto (n. 49) ir šv. Gulielmo (Vilhelmo) stovylos (n. 49a), toliau-gi šv. *Tomo Apašt. altorius*, (n. 50), kuriame guli šv. *Bonifacijaus IV P.* († 615 m.) *kunas*. Antrajame *Prikryžiavimo šv. Petro altoriuje* (n. 51) yra tą atsikimą išreiškianti mozaika, sulig Guido Reni'o originalo, primenantis mums, jog šioje vietoje (Nerono cirke) 67 m. numirė ant kryžiaus šv. Petras Apašt. Tame privilegijiniame altoriuje guli šsv. *Ap. Simano ir Judos kunai* († apie 60 m.), priesais-gi, po aslos, yra palaidotas didysai kom-

pozitorius ir bažnytinio giedojimo atnaujintojas *Patestrina* (1524—1594 m.). Trečasis pagalios kryžmos altorius vadinas *Penkių šv. Pranciškaus Žaizdų altorius* (n. 52), kuriame yra šv. Valerijos kankinimus išreiškianti mozaika, sulig Domenichino originalo. Tame altoriuje guli šv. *Leono IX kunas* († 1054).

Toliau, išeinant iš kryžmos, stovi šv. Petro Nolasco (n. 53), prie didžiojo-gi kopulos šulo—šv. Jono nuo Dievo (n. 54) stovylos.

Toliau, po arkados, prie to paties šulo, stovi šv. *Petro ir Andriejaus Ap. altorius* (n. 55). Paveikslas tame išreiškia staigą Ananijos ir Sapiro galą, kaip bausmę už pamelavimą šv. Petru (ž. Ap. Dar. V). (Šioje vietoje geriausia matomi vienkart kopula, absida ir kryžmos). Ties ką tik minėtuoju altoriu yra pilkuoju marmuru išpuošta įeiga į zakristiją (ž. 61 p.) Ties įeiga, augštai, yra *Pijaus VIII* († 1831 m.) *grabas* (n. 55 a), Tenerani'o darbas. — Toliau prie kopulos šulo — *Kristaus Atsimainymo altorius* (n. 56); mozaika sulig Rafael'io, ir šulo nišeje, užpakalyje — šv. Pranciškaus iš Paulo stovyla (n. 79).

Toliau įeinate į *Klemenso koplyčią* (*Cappella Clementina*, n. 57), kurią yra pastatęs aštuntasis popiežius tuo vardu († 1605 m.). Jos altoriuje (n. 58) pašventame šv. *Grigaliaus Didžiojo garbei*, guli to paties popiežiaus *kunas* († 604 m.). Mozaika yra padaryta sulig Secchi'o originalo. — Priešais-gi, prie choro koplyčios sienos, stovi Thorwaldsen'o nukaltas paminklas ant Pijaus VII kapo (n. 59).

Toliau, dviejų mažesniųjų bazilikos šulų tarpe, dešinėje, stovi *Leono XI* († 1605 m.) *gra-*

bo paminklas (n. 60) su reljefu (plokščiai išpjautu paveikslu), išreiškiančiu, kaip Henrikas IV, Prancuzijos karalius, išsižada protestantizmo; kairėje-gi tokbai pat *Inocencijaus XI* († 1689 m.) *paminklas* (n. 61) su reljefu, išreiškiančiu, kaip jam popiežiaujant, musų kar. Jonas Sobeskis paliuosavo nuo turkų Vieną, 1683 m. To paties šulo užpakalyje stovi šv. Ignacijaus, jezuuitų išteigėjo, stovyla (n. 77).

Kiek toliau dešinėje yra didelė **Choro** arba **Kanoninkų koplyčia** (n. 62), tokio pat pavidalo kaip ir Švenč. Sakramento koplyčia. Toji gražiaiš marmurais ir pauksinimais papuoštoji koplyčia vadinas taip delto, kad jonas kasdien susirenka giedotų kunigiškų poterių bazilikos kanoninkai. Verta joje pasiklausyti (ypač šventadieniais sumos—apie 10 val. ryto ir mišparą — 6 val. vak.) giedojimo ir muzikos garsiojo kun. Perosi, kurį yra pakvietęs iš Venecijos Ryman dar a. a. Leonas XIII. Toje koplyčioje yra net dveji vargonai, josios-gi altoriuje (n. 63) guli šv. *Jono Auksaburnio kunas* († 407). Mozaikos paveikslas tame išreiškia Nekaltai Predėtają Švenč. Mariją tarp aniolų ir šventųjų: Pranciškaus Asižiečio, Antano Paduviečio ir Jono Auksaburnio. Tą paveikslą Pijus IX apvainikavo brangiu vainiku, 8 gruodžio d. 1854 m., t. y. ką tik apskelbus Nekaltojo Prasidėjimo dogmatą. Brangios bronzos duris liuosame nuo pamaldų laike esti uždaromos, todėl ne visados galima tą koplyčią aplankytı.

Po arkados, ties antruoju tos koplyčios galu, mažų koplyčios višķų durų viršuje (n. 64) yra vieta, kur kiekvieno mirusiojo popiežiaus lavonas esti užmuryjamas metams arba ir il-

gesniams laikui, kollai nebuna pastatomas jam sarkofagas paskirtoje vietoje, kurioje jau amžinai esti palaidojamas. Paskutinysai popiežius Leonas XIII gulėjo čia kelius metus, kol netapo neseniai palaidotas Liaterano bazilikoje.—Kairėje, prie šulio, stovi labai gražus *Inocencijaus VIII* († 1492 m.) *grabo paminklas* (n. 65), nulietas iš bronzos Antano Pallajuolo. Augštai išreikštasis popiežius gyvas: dešinę iškėlęs žmonių laiminimui ir kairėje turis ragotinę (jiešmą), nes tas popiežius pergabeno šion bazilikon iš Bajazeto II gautąjį šv. *Liongino ragotinę*; žemiuo-gi tasai popiežius yra perstatytas jau gulintis grabe. — Sulo užpakalyje — šv. Kamilius de Lellis stovyla (n. 75).

Toliau stovi V. Jézaus paaukojimo koplyčia ir altorius (n. 66).

Po sekanciosios arkados, dešinėje, yra duris, vedančios ant bazilikos stogo ir kopulos (n. 69; ž. 63 p.). Ties tomis durimis yra 1735 m. čia-pat mirusios karalienės Marijos Klementinos, minėtojo Sobieskio anukės, *paminklas* (n. 67); kairėje-gi, prie paskutinio šulio, stovi *paminklas* ant trijų paskutiniųjų karališkosios *Stuartų giminės* sąnarių (Jokubo III ir jo sunū: Karoliaus Edvardo ir kardin. Enriko), kapo (n. 68); yra tai dailus Canova's darbas.— Pagalios šulio užpakalyje stovi jau paskutinėji šv. Petro iš Alkantaro stovyla (n. 73).

Paskutinėji bazilikos koplyčia yra *Krikšto koplyčia* (*Battistero*, n. 70), kuri taip vadinas delto, kad joje stovi brangi krikštinė. Josios indas iš vieno porfiro gabalo buk dengęs kit-kart cies. Ottono II (†983 m.) kapą, jo-gi dangtis (viršus) iš tokio pat akmens paeinąs iš cies.

Adrijano (117—138 m.) mauzolėjaus. Altoriuje— Kristaus Krikšto paveikslas.

Čia, turint laiko, butų gera atlaidų gavimui aplankytį jau minėtuosius 7 privileginius (su atlaidais) altorius.

Dabar aplankykime **zakristiją** (geriausia lankytī nuo 9—11 val.), kuri yra visai atskiras triebesis, sujungtas su bazilika dviem ilgais koridoriais (prieangiais), po kuriais ore eina kelias į Vatikano kiemą. Zakristija, kurią pastatė iš akmens ir marmuro Pijus VI, 1780 m., sulig Marchioni'o pleno, apsiėjo apie $4\frac{1}{2}$ mil. lirų (frankų). Ji susideda iš 4 dalii: 1) iš aštuonkampės per kopulą apšviečiamos bendrosios zakristijos (*Sagrestia comune*), papuoštos kertese aštuoniais pilkojo marmuro šulais, parvežtais čion iš Adrijano villos (ties Tivoli); 2) Kanoninkų zakristijos (*Sagr. dei canonici*), iš kurios vienas iš minėtųjų koridorių veda į chorą koplyčią (ž. 59 p.); 3) Kapitulos salės (*Stanza capitolare*), kairėje ir 4) Beneficijatų zakristijos (*Sagr. de' beneficiati*), dešinėje.

Koridorius, vedantis bendrojon zakristijon, yra papuoštas gražiomis koliumnomis ir senobiniais antrašais; be to tame stovi iš 1462 m. paeinančios ššv. Petro, Povilo ir Andriejaus Ap. stovylos, Povilo Romano darbo. Kanoninkų ir Beneficijatų zakristijose ir Kapitulos salėje yra keletas senobinių paveikslų (Giotto's ir k.), keletas liekanų iš senosios bazilikos ir senobinius Dievo Motinos paveikslas marmuro peltciuose (Donatello's).

Bet ypatingai matytina yra už Beneficijatų zakristijos stovinti *Izdinė* (*Tesoro*) kur, tarp kitų yra šie brangūs dalykai: cies. Justi-

no kryžius, iš VI amž., ciesorių dalmatika (bažnytinis rubas), kurioje jie savo koronacijos laike giedodavo Evangeliją; bažnytiniai rubai ir indai, kuriuos savo jubilėjų laikė gavo dovanomis pop. Pijus IX ir Leonas XIII; graži ir brangi monstancija, išstatoma didžiajame altoriuje vieną kartą metuose, 40 val. klupojimo atlaidų (per Sekmines) laike, ir indaujos su brangiais rubais.—Ant zakristijos lubų telpa šv. Petro archyvas (94 p.), kurio aplankymui reikia turėti ypatingas leidimas.

Bazilikos rusiai (*Sagre Grotte Vaticane*) yra tai galerijos (urval) ir koplyčios su altoriais, stovinčios po bazilikos asla, ties kopula, $3\frac{1}{2}$ metrų gilumo. Tie rusiai susideda iš 2 dalių: Naujuju grotų (*Nouve grotte*) arklio pasagos (patkavos) pavidale ir iš trijų pažasčių susidedančių senųjų grotų (*Grotte vecchie*), kurios turi apie 45 mtr. ilgio ir 18 m. pločio. Pasidarė jos iš to, kad, statant naują baziliką senosios vietos, šios paskutinėsios asla tapo pakelta daug augščiau; užtat tų grotų asla yra tai senosios bazilikos asla. Norint jas aplankytį, reikia susirinkti bent 15 asmenų (taip pat ir kunigams norint ten šv. Mišias laikyti) ir reikia gauti popiežiaus leidimas per Maestro di Camera, zakristijoje. Galima lankyti tik rytais ir mokama 1 fr. Didžiojo Jubilėjaus 1900 m. laike Leonas XIII itaisė jose elektriskąją šviesą, todėl tik dabar galima gerai apžiūrėti jų gražumą ir turtingumą. Tos grotos yra tai tartum koksai šventas muziejus, kurs savo palaikomis pereina visus kitus pasaulio muziejus. Duris iėjimui yra po šv. Veronikos stovylos, kairiajame kopulos šulę. Žemai, po kiekvieno iš 4 kopulos šulų, yra tų šulų stovyly vardais 4 koplyčios. Tarp ju-gi viduryje stovi Konfesija arba šš. Petro ir Povilo koplyčia su altoriu, kuriame guli šv. Petro kunas (žiur. 41 p.) Ties altoriu yra du senobinių tų ššv. Apaštalų paveikslu ant aukso dugno.—Tose grotose yra dar koplyčios su gražiais paveikslais: *S. Maria de Porticu* ir *S. Maria Praegnantium*. Senosio-

se grotose yra daugel popiežių¹⁾ ir kunigaikščių grabų; vienas gražus sarkofagas paeina iš 358 m., kiti iš IX, XI ir kitų amžių. Čiapat yra daug mozaikų ir reljefų iš XV am. Pagalios urnoje yra laikoma pop. Pi-jaus IX širdis.

Pagalios, bazilikos lankymą užbaigdami, užlipkime ant jos **kopulos**, idant pamatyatumėm jos visą didumą; be to platus nuo jos reginys, ypač giedrią dieną, apmoka lipimo vargą. Lip-ti-gi Jon galima nuo 8—11 val., tik reikia turėti „Rev. Fabbrica di S. Pietro (via del Sagrestia № 8) leidimą; subatomis tečiau leidžiamā be nieko. 142 platių laipsniai veda lig bazilikos stogo. Žemai galima matyti lentas su tų popiežių vardais, kurie atidarė arba uždarė įvairių jubilėjų metais šventasias duris; augštai-gi — lipusiųjų ant kopulos kunigaikščių vardai (Čiapat biauriai pritepliota ir kitokiu pa-rašu).

Užlipę ant bazilikos plokščio stogo, pamatoje prieš save 4 didelius bokštus ir daugeli mažesniųjų; čiapat yra visokių mažų bustų, kuriuose gyvena bazilikos tarnai ir darbininkai; yra čia net šulinys ir muzéjus. (Argi nesmagu jiems čia gyventi — 20 sieks. su viršum nuo motynos-žemelės paviršiaus!). Čia jau pasirodo mums beveik visas Rymas su jo apylinkėmis, bet iš čia lig kopulos kryžiaus yra

1) Šioje bazilikijoje yra dar palaidoti šie ššv. popiežiai (tik nežinoma kurioje vietoje): Agapitas (†536), Anakletas, K. († 97), Benediktas II († 685), Bonifacijus II († 532), Eugenijus I († 657) ir III († 1153), Felikzas IV († 530), Grigalius II († 731) ir III († 741), Jonas I (526), II († 535) ir Mikalojus I, Did. († 867), Paschalas I († 824), Povilas I († 767), Sergijus I († 701), Vitalijonas († 672), Zacharijas († 752) ir k.

dar 94 mtr.; be to, pločio per viduri (diametre) apačioje kopula turi 42 mtr., aplinkui-gi iš oro—192 mtr. (apie 90 sieks.). Vokiečiai yra apskaitė, kad neviena iš jų garsiuju bažnyčių liuosai patilptu ton kopulon. Patsai, ant kopulos patalintasis bokšteliš švyturio (liktarnės) pavidale turi 16 mtr. augščio, obuolygi, kuriamame stovi kopulos kryžius, $2\frac{1}{2}$ mtr. storio ir tame gali sutilpti 16 žmonių. Tečiau visas tas kopulos dalij didumas negadina jos išvaidos ir tartum žuna musų akyse, nes viskas čia gerai sutvarkyta ir stovi savo vietoje. Ta kopula yra tai tebestovinčios Ryme buvusios stabmeldžių maldyklos — Panteono kopija, tik $1\frac{1}{2}$ mtr. siauresnė už savo originalą. Kopulos statytojas pasakės, jog, jam prižiurint, Rymo inžinieriai padarysią tokį negirdėtą daiktą, kad ant šv. Petro bazilikos pastatysią Panteoną. Nors niekas gal tuokart nenorėjo tikėti tais prižadais, bet statytojas juos išpildė. Užtat dar Vatikano bazilika yra, galima sakyti, žmogaus valios stebuklas, jo proto nepaprastas tvarinys ir jo dvasios galingumo paminklas.

Įėjus kopulos vidun, pasirodo visas jos milžiniškumas ir gražumas ją puošiančių mozaikų; pažvelgus-gi iš čia žemyn, labai gražiai išrodo bazilikos vidus, kuriamе vaikščiojantieji žmonės rodos maži, it vabalėliai. Šešiolika langų, perdalintų koliumnomis, apšviečia kopulos vidū.

Augšyn i kopulą veda gan platūs laiptai, kuriais užlipame ant kopulos viršaus, ant kurio stovi minėtasis bokšteliš, užsiabaigiantis, kryžiu. Čia atsistoje, mes turime puikiusiajį reginį i Vatikano rumus su sodnu, i visą Ry-

mą, kurs čia atrodo mažytis ir menkutis, jo gi namai—it kregždžių lizdai, i didžiąją Kampanijos (Rymo provincijos) dalį su Sabinu ir

Ibanų kalnais ir pagalios pietvakariuose, už 3—4 mylių, regimos net mėlynos Viduržemio juros, i kurias ieteka lyg mažytis, plonytis siulelis — Tiberis.

Iš čia galima lipti dar augščiau — i varinį obuoli, kuriamame stovi kryžius, bet ten jau netaip lengva iliapti, todėl mes toliau neblipome, ypač, kad tame nepakenčiamai esti karšta nuo saulės.

Šventės ir iškilmės bazilikijoje. Seniau bažnytinės apeigos Ryme budavo apvaikščiojamos kuo iškilmingiausia ir čia katalikų tikėjimas apsireikšdavo visame savo didume ir gražume. Nebuvo kito miesto pasaulyje, kur galima butu buvę pamatyti panašias Didžiosios savaitės, Dievo Kuno, šv. Petro ir Kalėdų švenčių apeigas. Nuo Rymo gi užėmimo, 1870 m., dauguma viešųjų iškilmių, palaiminimų ir procesijų, kuriose dalyvaudavo patsai popiežius, tapo panaikintos, bet ir likusios apeigos nustojo daug skaistumo. Dabar tiki gavus ypatingaji leidimą, galima ietis Sikstaus koplyčion (ž. 73 p.), kur šv. Tėvas iškilmingose dienose dažnai laiko pamaldas.

Vatikano bazilikijoje iškilmingai apvaikščiojamos esti šios šventės:—18 sausio d., šv. Petro katedros (Cathdrae S. Petri); Mišios ir mišparai esti laikomi prie altoriatoriaus su šv. Petro sostu bazilikos gale (ž. 54 p.) — 12 kovo, šv. Grigaliaus Didžiojo d. — 11 bal., šv. Leono Did. — Didžioje savaitėje: seredejo 4 val. po pietų. Tam-susis Matutinum (Jutrinė); ketverge ryta — Alietu pašventinimas, vakaragi po Matutium—Didžiojo altoriaus mazgojimas kvepančiuoju vynu ir išstatymas didžiųjų relikių. — Velykų dieną, iškilmingos kardinolo-archipreziterio Mišios.—31 geg., šv. Petronėlios. — Šeštines. — 29 birž., šv. Petro ir Povilo. Konfesija esti gražiai išpuošta, šv. Petro bronzos stovyla aprėdyta popiežiškais rubais; Mišias laiko kardinolas - archipreziteris; per oktagą kasdien iškilmingosios Mišios prie tam tikrojo altoriaus, pastatomo prieš Konfesiją. — Sekminių utar-

ninką, 40 val. klupojimo pamaldos prie didžiojo altoiaus; vakaro labai graži iluminacija (apšvietimas). — 5 rugpj., Snieginės Šv. Panos — koplyčioje Madonna del soccorso (ž. 51 p.), — 28 spal., šsv. Simono ir Judos— prie jų altoriaus, kairėje pažastyje. — 18 lapkr., Bazilikos pašventinimas. — 30 lapkr., Šv. Andriejaus Ap. — Pagalios kas antrajį mėnesio nedėldienį apie 11 val.— procesija su Švenč. Sakramentu, kasdienągi 10 val. Mišlos su assistencija (klerikų patarnavimu) Choro koplyčioje ir gražus giedojimas.

2. Šv. Petro plecius (*piazza di S. Pietro*).

Tasai plecius (pav. №. 2) susideda iš 2 dalių: pailgai apvalios, su obelisku viduryje, ir ketvirtainės—ties bazilikos fasada. Tasai didžiausias ir gražiausias pasaulyje plecius, vertas didžiausiosios už visas bazilikas, turi apie 340 mtr. (160 sieks.) ilgio ir plačiausioje vietoje — apie 240 mtr. pločio. Iš dviejų šonų aps pa jį milžiniška *kolumnada*, kurią pastatė garsusis Bernini, 1667 m., popiežiaujant Aleksandru VII. Ji susideda iš 4 eilių apvaliųjų koliumnų ir keturkampių šulų doriškojo stiliaus, turinčių po 12 mtr. augščio. 284 tokios kolumnos ir 84 tokie šulai sudaro 3 ilgas apdengtas galerijas, iš kurių vidurinėji turi tiek pločio, jog joje galėtu važiuoti 2 vežimų vienas šalip antrojo. Bauliustrada ant stogo papuošta 162 šventųjų stovylomis, turinčiomis po 4 mtr. augščio. Visa toji koliumnada atsiėjusi apie 4,547,500 fr. (apie 1½ mil. rub.). Benediktas XIII († 1730 m.) liepė išgristi tą plecių akmenimis, kas atsięjė 455 tukst. fr. (150 tukst. rub.)

Šv. Petro pleciaus viduryje stovi senobinės obeliskas piramidės pavidaile, turintis 26 mtr.

augščio (su papėde ir kryžiu — apie 40 mtr.) ir iškaltas iš vieno raudonojo granito gabalo. Atvežė jį Ryman iš Aigypio cies. Kaligula (37—41 m. po Kr.) ir pastatė Nerono cirke toje vietoje, kur dabar stovi bazilikos zakristija. (Toji vieta ir ligšiol tebéra pažymėta akmeniu). Nors cirkas ilgainiu tapo sugriautas, bet tasai kankinių krauju surašytasis obeliskas stovėjo savo vietoje lig 1586 m., kuriais pop. Sikstus V liepė garsiajam Fontanai perkelti jį į dabartinę vietą. Dabar ant obelisko papédės iš travertino guli 4 liutai, kurie tartum ant pečių laiko obeliską; jo-gi viršuje yra naujinis (metalinis) kryžius (apie 8 mtr. augščio) su patalpinta Jame šv. Kryžiaus relikvija. Tasai obeliskas tartum balsu garsina mums Kristaus pergalejimą ant stabmeldžių. Kadangi jisai sveria apie 326,784 kilogr. (20 tukst. pudų), tai jo perkelimui reikėjė 800 darbininkų ir 140 arklių. Nuo bazilikos pusės ant obelisko yra antrašas: „Kristus pergali, Kristus viešpatauja, Kristus išako, Kristus teužlaiko savo žmones nuo visokio blogumo“. (Pirmai tų žodžių pusė yra patalpinta ant jubilėjinių kryžių iš 1900 m.); ant priešingosios gi pusės žodžiai: „Štai Viešpaties kryžius, bégkite priešingosios pusis, pergalejó liutas iš Judo giminės.“

Abiejose obelisko šalyse stovi 2 dideli (po 14 mtr. augščio) ir *graži fontani*, kurių vanduo muša angštyn į 6 sieksnius ir vėl krinta į dideli baseiną. Dešinejā, arba prie Vatikano rumų esančią fontaną pastatė Maderna († 1629 m.), antroji gi pastatyta Inocencijaus XI laikuose. Vandenių joms pristato vandentraukis (*aqueductus*) Acqua Paola. Tarp obelisko ir

fontaną yra po apvalą akmenį, nuo kurio žiurint į koliumnų eilias, rodos, kad jos visos stovi vienoje eilioje, nes čia koliumnados centras.

Dešinėsios koliumnados perlaužime yra viešoji įeiga į Vatikano rumus, vadinamoji „*Portone di bronzo*“, kūr stovi šveicarų gvardija¹⁾.

Rytinėjį pleciaus dalis vadinas *p-za Rusticucci* (pl. C 3).

Iš šv Petro pleciaus, pro kurį eina tramvajų keliai, galima be persėdimo nuvažiuoti už 20 centes. Į gelžkelio stotį dviem keliais: gatve Vittorio Emanuele ir pro Piazza del Popolo, per Kvirinalo tunelį.

3. Vatikano arba Popiežių rumai (Palazzo Pontificio).

Toje vloetoje, kur dabar stovi didžiausieji pasaulyje Vatikano²⁾ rumai, senovėje buvę maži popiežių namai, kuriuos buvo pastatęs šalip senosios bazilikos pop. Šv. Simmachus (498–514 m.) ir kuriuos padidino jo išėdiniai. Bet žinotina, kad jau IV amž. popiežiai yra gyvenę prie šios bazilikos (šv. Damazas I (366–384); tik paskiau, ypač-gi viduramžiuose, jie gyveno jau Liaterano rumuose, į Vatikaną-gi atvažiuodavo tik didesnėse šventėse.

¹⁾ Anapus dešinėsios koliumnados, ties fontana, yra vienas iš viešųjų miesto klozetų (užukambarių). Mat, Ryme labiau lankomose vietose (stotyse, viešuose sodnuose ir k.) yra įtaisyti viešieji klozetai (*cesso*), už kurių naudojimasis mokama 10 cent.

²⁾ Vatikano vardas, anot žmonių pasakos, pačiui iš to, kad šioje vietoje amžių gludumoje buk gyvenę dievaičio Apollono dvasiškiai (lot. „vates“); ilgainiui buvusi čia pastatyta ir dievaičių maldykla, kurioje tie dvasiškiai laikydavę savo apeigas (munus vaticinandi).

Pal. Eugenijus III, 1150 m., pastatė naujus Vatikano rumus, kuriuos to paties amžiaus gale padidino ir papuošė Celestinas III ir Inocencijus III, paskiau-gi — Mikalojus III; bet vis-gi popiežiai čia negyvено lig 1377 m.: XIV amž. tie rumai, kaip ir visas Rymas, labai daug nukentėjo ir apgruviu, kadangi tuokart (1308 — 1377 m.) popiežiai gyveno Avinjone (Prancuzijoje). Tik sugrižę Ryman iš tos taip vadinamos Babiliono vergijos, jie apsigyveno nebe Liaterano rumuose, kurie buvo sudegę 1309 m., bet Vatikano, kur jau be palivros lig šių dienų yra Rymo popiežių rezidencija (gyvenamoji vieta¹⁾.

Pirmai konklave (conclave — popiežiaus rinkimai), sugrižus popiežiams iš Avinjono, īvyko tuose rumuose 1378 m., kuomet mirus Grigaliui XI, Bažnyčios Galva buvo aprinktas Urbonas VI. Nuo to laiko kiekvienas popiežius stengės padidinti ir papuošti Vatikano rumus. Mikalojus-gi V, 1450 m., pasiryžo padaryti Vatikaną didžiausiais rumais pasaulyje, galinčiais patalpinti visus kardinolus ir popiežių valdininkus. Jo išėdiniai turėjo tokiuos-pat norus; todėl Sikstus IV, 1473 m., pastatė garsiąją, jo vardu pavadinčią koplyčią (*Cappella Sistina*); Inocencijus VIII, apie 1490 m., pastatė sulig Ant. Pallajuolo plenų rumų dalį, vadinančią *Cortile di Belvedere*, kurią Bramante, liepiant Julijui II († 1513 m.), sujungė dviem ilgom (po 130 s.) galerijom su šalip Šv. Petro pleciaus stovinčiais rumais. Tasai pats Bramante, liepiant Leonui X, pastatė apie šv. Damazo kiemą (*Cortile di S. Damaso*) koliumnada su atviromis liozomis, kurius pasiskiau Rafael'ius papuošė garsiais frēskais. Aleksandras VI pastatė rumų dalį, vadinančią jo pavarde (Borgia) — *Appartamenti Borgia*, nes tasai popiežius čia yra gyvenęs. Povilas III, 1540 m., pastatė savo vardo koplyčią (*Cappella Paolina*) ir gretimuosius kambarius. Sikstus V († 1590 m.) pradėjo statyti tą rumų dalį šalip šv. Petro pleciaus, kurioje nuo jo laikų tebgyvena popiežiai ir su savo arkitektu Fontanos pagalba sutvėrė gražius kambarius popiežių *bibliotekai*; pradėtai darbą pabaigė Clemensas

¹⁾ Ypač-gi nuo 1870 m., kuomet Rymas ir visa Bažnyčios provincija tapo atimta Italijos karaliaus ir kuomet sisai neteisingai užėmė savo rezidenc. Kvirinalo rumus, Vatikanas liko jau vienutinė pop. rezidencija ir tartum jų kalėjimas.

VIII († 1605); Aleksandras VII liepė Bernini'ui pastatyti Vatikano vertus labai gražius karališkuosius laiptus (*Scala regia*), vedančius į salę tuo pačiu vardu (*Sala regia*). Pijus VI († 1800) pastatė *Sala a Croce greca*, *Sala rotonda* ir *Sala delle Muse*; Pijus-gi VII — vieta skulpturoms, vadinais *Braccio nuovo*, ir *Museo Chiaramonti*. Grigalius XVI pastatė *Aigypio* ir *Etruskų muziejus*. Galop Pijus IX apstatė ketvirtąjį šv. Damazo kiemo šoną ir pastatė antruoju, vedančiu iš tą kiemą laiptus, vadinas jo vardu *Scala Pia*, kuriais lipama, išėjus per Portone di bronzo.

Tokiuo budu dideliausieji Vatikano rumai (pav. Nr. 2) yra tai keliolių sujungtų tarp saveš rumų, daugelio popiežių ir simtmečių darbas. Ilgio Vatikano rumai turi apie 500 mtr. (pusę kilom.), pločio-gi pietiniam egle — 200 mtr. su viršum (apie 100 sieks). Vietos tie užima apie 55 000 ketvirtainių mtr. (apie 5 dešimtines su viršum), iš kurių pusę užima 20 su viršum vidurių kiemu. Ivaizus didumo kambarių, salių ir galerijų, skaitant su koplyčiomis, rumuoze yra apie 1,100 (sulig kaikurių net 3,000, 4,000 arba ir 11,000), bet tik mažą jų dalį teužima patsai popiežius¹⁾ su savo tarnais; likusiųose-gi kambariuose telpa muzéjai, biblioteka ir kt., nes tie rumai yra tartum didžiausia pasaulyje dailės sostinė. Nenuostabu todėl, kad Vatikano ir popiežiaus valdininkų išlaikymui išeina kasmet apie 6 mil. lirų. Visų Vatikano gyventojų priskaitoma lig 2,500 žmonių.

Atėmės Bažnyčios provincija, Italijos karalius atskrė (1871 m.) iš jos popiežiams tik Vatikaną, Liateraną ir m. Castel Gandolfo.

¹⁾ Oficialinis popiežiaus bustas susideda iš keleto kambarių antrajame rumų augste (pirmajame tosios rumų dalies augste esti konklave) nuo šv. Petro pleciaus, didžiajame rumų sparne, su 10 langų prysakyje. Už popiežiaus kambarių stovi dar „Sočio salė“ su privatiniai popiežiaus koplyčia (nedėdieniais, turint ypatingą leidimą, galima eiti Jon klausyti popiežiaus Mišių ir priimti iš jo rankų Švenč. Sakramentą) ir kiti kambariai su „Sala Clementina“, kurioje stovi popiežiaus sargyba. Toliau stovi didelė „Konsistorijos salė“, kur, atsitikus reikalui, popiežius surenka apie save kardinolus. Čiapat popiežius atlieka ir didesnėstas audijencijas (svečių priėmimus; pav. Nr. 67).

Nuo šv. Petro pleciaus téra matomas pietinis rumų galas, kurio dešiniajame sparne, kaip ką tik minėjau, gyvena patsai popiežius, Viešoji įeiga iš tą rumų dalį, kaip jau žinome, yra antrajame dešinėsios šv. Petro pleciaus koliumnados gale ir vadinas *Portone di bronzo*. (Antroji įeiga iš šiaurinė rumų galą, ž. 84 p.). Vadovas, einant i Vatikaną, nereikalingas.

Desinėje už įeigos stovi Pijaus IX laiptai, *Scala Pia*. Jie veda iš šv. Damazo kiemą (*Cortile*), kursai tuo vardu vadinas delto, kad čia gyvenęs pop. šv. Damazas (366—384) atvedė Vatikanan iš aplinkinių kalnų labai gardų vandenų ir pastatė ant to kiemo fontaną. Įėjus i kiemą, dešinėje, antrajame augste, yra minėtieji popiežiaus kambariai, kuriuos tečiaus galima apžiūrėti tik vasaros metą, kuomet popiežius gyvena sodne.

Tiesiai-gi eidami nuo Portone di bronzo karalių laiptais, įeinate i Sikstaus ir Povilo koplyčias ir i Rafael'io kambarius ir liožas.

Karalių laiptais (*Scala regia*), kurių sienas ir apskritasias lubas, paremtas ant koliumnų joniškojo stiliaus, gražiai papuošė Bernini, įe-

Iš kardinolų tarpo, kurių pilnas skaičius yra 70, Vatikane gyvena dažniausiai tik popiežiaus Sekretorius (dabar kard. Merry del Val), kurs yra svarbiausias jo patarėjas; kiti-gi kardinolai gyvena mieste privatinuose namuose; keletas iš jų turi valdiškuosius bustus. Vatikane gyvena dar tū ramų užveizdos; *Maggiordomo* (vyriausiasai užveizda), *Maestro di Camera* (audijencijų paskirėjas), *Elementinario* (išmaldų dalintojas), *Sacrista* (Bazilikos iškilmių prižiurėtojas) ir *Magister sacri Palatii* (patarėjas teoliogijos klausimųose). Ginkluotoji popiežiaus sargyba susideda iš 100 sveicarų, 50 žandarų ir 50 garbės sargų.

name į didelę *Karalių salę* (*Sala regia*), kuri ir yra Sikstaus koplyčios prieangiu. Čia esti priimami audijencijose viešpatijų pasiuntiniai. Ta salė pradėta statyti Antano de Sangallo, popiežiaujant Povilui III († 1550), užbaigta-gi 1573 m., popiežiaujant Grigaliui XIII. Gražus jos freskai, išreiškiantieji kelis svarbesniuosius atsitikimus iš Bažnyčios istorijos, yra Perin'o del Vaga, Danieliaus da Volterra ir Vasari'o darbo. Kai-réje stovinčios duris veda į garsiąją Sikstaus koplyčią (reik paklabinti!), kurią taip pat, kaip ir visus beveik rumus, su tam tikru leidimu galima lankytis nuo 10 lig 3 v. kasdien, išskiriant šventadienius.

a). *Sikstaus koplyčia ir kitos rumų kopl.
Beatifikacijų salė (Aula).*

(Lankomos nuo 10—3 v., subatomis-gi—lig 1 v. liuosai).

Sikstaus koplyčia (*Cappella Sistina*), kuri yra viešoji popiežiaus rumų koplyčia, gavo vardą nuo Sikstaus IV, kurs apie 1473 m. liepė ją pastatyti bažnytinį iškilmį ir naujojo popiežiaus rinkimui (konklave) atlikimui. Ilgio ji turi 40 mtr. pločio-gi — 14 mtr. su viršum, todėl didumu lyginas su neviena musų krašto bažnyčia. Apšviečia ją 12 langų — po 6 abiejose šonuose. Graži, augšta baliustrada iš baltojo marmuro dalina koplyčią į 2 nelygi dali: prysakinėji, mažesnė, su sėdynėmis augštuoju asmenims, yra paskirta svetiškiejiems katalikams: dešinėji pusė paskirta moterims ir kairėji — vyrams; užpakalinėj-gi, di-desnė, — paskirta Šv. Tėvui, kardinolams ir kitiems dvasiškiams. Toji koplyčia yra garsi

savo freskais, kuriuos geriausia galima apžiūrėti ryto metą (pav. Nr. 6).

Ant abiejų šalinių sienų patalpinta 12 gražių paveikslų (freskų) nutepliotų garsiuju Fliorencijos ir Umbrijos tepliotojų (Perugino, Pin-turicchio, Signorelli ir k.) tarp 1476—1482 m.: kairėje yra 6 freskai su atsitikimais iš Maižiaus, žydų vadovo, gyvenimo (Faraonas skėsta Raudonosiose jurose, Dievas duoda 10 įsakymų ant kalno Sinai ir k.), dešinėje-gi — aniemis panašus paveikslai iš Kristaus gyvenimo (Kristaus krikštas, Kristus duoda raktus šv. Petriui ir k.) — Apatinėsios, nepapuoštos freskais, sienų dalis iškilmingose dienose seniau budavo apdengiamos garsiaisiais Rafael'io gobeliniais (kilimais) kurių visa dešimtis dabar laikoma salėje degli Arazzi (ž. 86 p.).

Dabar atkreipkime ypatingą atydą į *lubas* ant kurių 25-ių metru augštyje matome daugybę žmonių paveikslų įvairiose pozose (stovi, sėdi, guli), bet visi jie gerai sutvarkyti. Lubų viduryje galima patemtyti 9 laukus, kuriuose telpa 9 paveikslai su atsitikimais iš pirmosios Maižiaus knygos (Genesis): 1, 2 ir 3 pav.—pasaulio sutvėrimas; 4 ir 5 — Adomo ir Jievos sutvėrimas; 6 — Pirmųjų tėvų nusidėjimas: 7, 8 ir 9 pav. — Abliaus užmušimas, Tvanas ir Nojus su sunumis. Tų paveikslų galuose, kiek žemiau, yra 7 pranašai ir 5 šibilio (sibilla), kurie yra pranašavę apie Išganytoją. Be to, aplink langų viršunes sėdi Jėzaus Kristaus giminės (sulig šv. Mato Evang., I skyriaus), belaukiantieji Marijos Sunaus atėjimo. Visi tie lubų freskai yra geriausias Mykolo Angelo darbas, kurį jisai atliko 1508—1512 m., liepiant Julijui II.

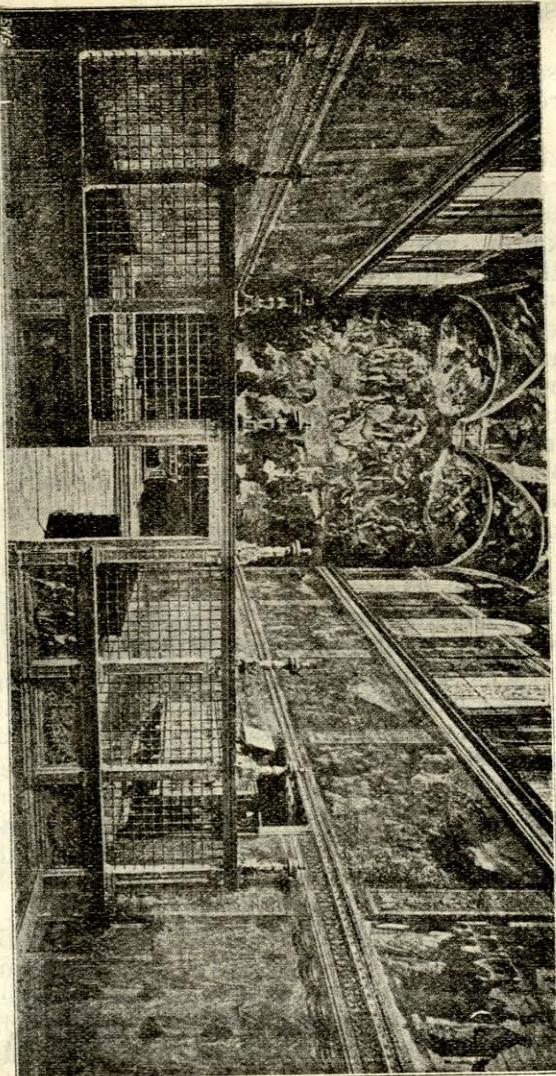
Šalip didžiojo altoriaus, kairėje, stovi gražus popiežiaus sostas, nes didžiosiose šventėse patsai popiežius laiko čia bažnytinės apeigas. Šalip sosto pagal sieną stovi kardinolų sėdi- nės. Dešinėje—gi—choras giedoriams, kuriu, sunig Pijaus X įsakymo, 1905 m., yra 30 vaikų ir 10 vyru, kurie visi privalo išduoti tam tikrą kvotimą (ekzamena).

Bet svarbiausias ir įdomiausias Sikstaus koplyčios dalykas, kurs tuoju puola mums į akis, yra garsusis *Paskutiniojo Teismo*, anos didžiosios Dievo rustybės dienos, paveikslas, nutepliotas to paties Mykolo Angelo, 1534—1541 m., liepiant Povilui III.

Tasai paveikslas, turintis apie 20 mtr augščio ir 10 mtr. pločio, užima visą galinę sieną už didžiojo altoriaus. Jisai nustebina kiekviena, bet ypač prikala prie savęs kiekvieno žiurėtojo akis vidurinis paveikslas rustojo Dievo-Teisėjo, prieš kurį drebės dagi teisingieji. Šalip Kristaus matome persigandusią Mariją, aplinkui- gi Apaštalus, Patrijarkus ir Pranašus (čia pat yra ir Adomas). Pavalklo viršuje aniolai atneša kryžių ir kitus Kristaus Kančios īrankius, žemai—gi skelbia trimi- tais numirėlių atskėlimą. Kristaus dešinėje aniolai veda teisingųjų vėles dangun, kaireje—gi velniai tempia savo aukas pragaran, kursai išreikštasis čia—pat apacioje. Velnias, kaip anasai mitologiskasis Charon as, veža prakeiktuosius valtyje per Styks'ą, kurio krante jau laukia savo svečių pragaro kankintojai.—Žodžiu, visa čia taip gerai yra nuduota, kad išbliskiuose teisiama žmonių veiduose aiškiai matome baimę, nusiminimą, pasiuti- mą ir k. jausmus. Tik nevienas artistas peikia ši garsuji paveikslą už tai, kad Jame dauguma žmonių yra nuogi.

Žvakių ir smilkalo dumai vienkart su drėgme ir dulkėmis per tiek metų buvo pagadintę aiškias koplyčios paveikslų spalvas, bet 1904 m. Pijaus X rupesciu visi jie tapo nuvalyti ir atnaujinti.

Jš karalių salės ties Sikstaus koplyčios

Nr. 6. Sikstaus koplyčia (Capella Sistina) Vatikane.

durimis yra duris, vedančios į Berninij'o pastatytajį ir Bril'io freskais papuoštają *Sala ducale* (kunigaikščių salę), kurion, taip pat, kaip ir sekančion koplyčion, norint iėiti, reikia turėti Majordomo leidimas. Renkant naujajį popiežių, čia paprastai laukia savo ponų kardinalų tarnai (konklavistai).

Šalip tos salės stovi **Povilo koplyčia** (*Capp. Paolina*), kurią, liepiant Povilui III, pastatė Ant. de Sangallo (jaunasis), 1540 m. Tarp kitų paveikslų čia yra du didesnių fresku: šv. Povilo atsivertimas ir šv. Pētro prikryžiavimas, kuriuodu nutepliojo jau žloje senatvėje Mykolas Angelo (1542 m.). Pirmajį Advento nedeldienį toje koplyčioje esti laikomos 40 val. klupojimo pamaldos (*le Quarant'ore*), užtat tame laike (ir Didžiajame Ketverge) ji esti gausiai viduje apšviesta. Be to Porcijunkulos dieną (2 rugpj.) popiežius ateina čion rytą ir vakarą pelnyti garsiuosius atlaidus. Toji koplyčia stovi atvira lig 8 val. ryto ir dviem tukstantim su viršum Vatikano gyventojų yra parapijos bažnyčios (*SS. Palazzi apostol.*) vietoje.

Šalip koplyčios yra *Aula della beatificazione* arba naujujų Sventujų apgarsinimui paskirtoji salė, kurią a. Leonas XIII gražai papuošė tam tikslui. Čia kartais esti atliekamos didesnėsios apeigos ir skaitlingesnėsios audijencijos.

Be minėtųjų koplyčių Vatikane (už Sala ducale) yra dar maža šv. Lauryno arba *Mikalojaus V* koplyčia (*Cappella di Niccolo V*), pastatyta to popiežiaus laikuose, t. y. 1447–1455 metais. Tą koplyčią, lygiai kaip ir gretimiusius Rafaelio kambarius (ž. žem.), galima lankyti tik utarninkais ir pėtnyčiomis, nuo 10—

3 v. Fra Angelico da Fiesole papuošę ją (apie 1450–1455 m.) gražiai freskais iš šv. Lauryno ir Stepono gyvenimų (abiejų Sventujų po 6 paveikslus). Tie freskai yra tai paskutinysis to tepliotojo darbas ir jau daugel kartų buvo atnaujinti. Be to, ant lubų yra 4 Evangelistai, šalyse gi — 8 Bažnyčios Mokytojai (Daktarai). Kaip visur savo veikaluoze, taip ir čia tasai maldingas domininkonų broliukas atliko savo darbą sažiningai ir su gilia mintimi, todėl viesus žiurėtojus i tą darbą ragina prie maldos.

Dabar aprašykime įvairias Vatikano sales, liožas ir galerijas.

b). Rafaelio kambariai ir liožos; Paveikslų galerija; Apartamentai Borgia.

(Lankomi tuo pačiu laiku, kaip ir Sikstaus koplyčia).

Sugrižę atgal lig Karalių laiptų vidurio, pasukame kairėn į antrąjį Vatikano augštą ir įeiname per duris su antrašu „*Camere e stanze di Raffaello*“.

Pirmiausia įeiname į kambarį su neįžymiais ir naujosios gadynės aliejiniais paveikslais iš Sventujų gyvenimo, bet, pasukę į dešiniųjų kambarių, randame Jame garsuojį tarp lenkų jų tepliotojo Mateikos paveikslą, išreiskiantį kar. Joną Sobieski, paliuosuojančią Vieną nuo turkų apgulimo, 1683 m. Tą paveikslą patalpino čia lenkai, 1884 m.

Už to kambario yra *Nekaltai Pradėtosios salė* (*Sala dell' Immacolata*), kurią Podesti, liepiant Pijui IX, papuošė freskais, perstatančiais

mums Nekalto Prasidėjimo dogmato apskelbi-
mą, atliktą 8 gruod. d. 1854 m. (1904 m. mes-
jau šventėme 50 m. Jubiléjų to atsitikimo).
Čiapat yra brangi indauja (šepa), dovanota Va-
tikanui prancuzų kunigijos, 1878 m., kurioje
patalpinta minėtojo dogmato apskelbimo bulla
(popiežiaus raštas) įvairiomis kalbomis.

Rafael'io kambariai (*Stanze arba Camere*).

Vis tiesiai toliau eidami, iš salės Immacolata
šeiname į garsiuosius Rafael'io kambarius, ku-
riuose pirmają vietą visų Rafael'io paveikslų
tarpe užima freskai, nuteplioti jo čia tarp
1508—1520 m. gražiuose popiežiaus kamb-
ariuose, liepiant Julijui II ir Leonui X. Visą
amžių prie jų besidarbuodamas, Rafaelis par-
rodė tokį savo gabumą, kad perviršijo visus
savo pirmtakunus ir mokytojus. Tik nelaimė,
kad per 400 metų dregmė ir pelėsiai jau ger-
okai apgadino tuos paveikslus.

Rafael'io kambariais vadintasi keturi pae-
liui stovintieji kambariai, kurie gavo vardus
nuo kai-kurių ižymiuų juose esančių Rafael'io
freskų. Ir taip, pirmasis kambaris vadinas

1, *Gaisro kambarys* (*Stanza del Incendio*)
arba Leono III salę. Cia, mat, tarp kitų yra
1517 m. nuteplotasis paveikslas, perstatantis
mums nuo Vatikano į šv. Aniolo tvirtovę (Castel
S. Angelo) einančios gatvės Borgo gaisrą, atsi-
tikusį 847 m., popiežiaujant šv. Leonui IV,
kurs jis stebuklingai užgesino šv. Kryžiaus žen-
klu. Tasai paveikslas (ir dar keli kiti) yra paties
Rafael'io darbas, už kurių buvę jam užmo-
kėta apie 11,250 frankų (4,218 rub.) Likusieji
gi paveikslai iš Leono III ir IV ir cies. Karo-
liaus Didž. gyvenimo yra nuteplioti tik jam

prižiurint. Pagalios lubų paveikslai, aniolai ir
šventieji yra garsaus Perugino darbo.

2, *Antspaudos* (*St. della Segnatura*) arba
Disputos kamb. gavo vardą nuo to, kad čia bu-
vo dedamos antspaudos ant popiežių raštų
(*breve*). Nuo tojo kambario freskų Rafaelis pra-
dėjo darbuoties Vatikane, 1508 m.

Ant sienų nutepliota taip vadinamoji *Di-
sputa*, arba Kristaus tikybos garbė; čia yra iš-
reikštas teoliogų susirinkimas, kurie bekalbė-
damai apie tikėjimo tiesas, gauna apšvietimą iš
atvertojo dangaus, kur regimas Dievas, Anio-
lai ir Šventieji. Yra tai dailiausias Rafaelio
darbas. Priešais yra išreikšta filiozofija—*Atėnų
Mokykla*, t. y. didžiųjų senovės filiozofų susi-
rinkimas (čia yra Plato, Aristoteles, Sokrates
ir kt.).

Ant trečiosios sienos Rafaelis nutepliojo
poëziją, arba paveikslą, paprastai vadinamą
Parnas'ų: ant Olimpo viršaus gieda diev. Apol-
lo, apsuptas poētais ir muzomis (čia yra Ho-
meras, Horacijus ir kt.). — Pagalios, ketvirtasis
paveikslas išreiškia teisybę. Čia matome
Grigalių IX ant sosto, duodantį Bažnyčiai ka-
nonų išstatus ir cies. Justinijoną, skelbiantį
viešpatijai svietiškuosius išstatus.

Be to, ant lubų yra nuteplotos moteriš-
kių pavidaile keturios mokslo šakų allegorijos:
teoliogijos, poëzijos, filiozofijos ir teisybės.

3, *Elijodoro kamb.* (*St. d'Eliodoro*) gavo
vardą nuo tame esančio paveiksllo, perstatančio
mums antroje Makabėjų knygoje (III, 25) ap-
rašytajį stebuklingą ištrėmimą iš Jeruzalės
bažnyčios kar. Seleuko vandininko Elijodoro,
kurs buvo norėjęs išplėsti tos bažnyčios turtą.

Jau apgedusius to kambario freskus Rafael'is nuteplijo tarp 1511—1514 m. Ant lubų patalpinti 4 atsitikimai iš Nojaus, Jokubo, Izako ir Maižiaus gyvenimo, ant sienų-gi svarbesnieji paveikslai yra šie: šv. Leonas Did. stebuklingai sulaiko ir nugrėžia gunnų kar. Attilą nuo išgriovimo Rymo; Aniolas prižadinės kalėjime miegantį šv. Petrą, isveda jį iš ten ir pagalios „*Bolsenos stebuklas*“, t. y. paveikslas, parodantis nepaprastą atsitikimą Bolsenoje (prie ežero tuo pačiu vardu; ž. I t. 399 p.), 1263 m., kuomet vienam, nenorėjusiam tikėti į V. Jézaus buvimą Švenč. Sakramente, kungiui laike jo Mišių tekėjo iš Hostijos Švenč. Kraujas.—To kambario kertėje yra duris į nesenai aprašytąją šv. Lauryno arba Mikalojaus V kopolyčią.

4, *Konstantino salė* taip vadinas dėlto, kad ji yra pripildyta freskais iš cies. Konstantino Did. gyvenimo; tuos paveikslus nuvarsojo čia Giulio Romano su savo mokiniais, 1520 m., jau mirus Rafael'iui. Svarbiausias čia perstatytas atsitikimas iš to ciesoriaus gyvenimo yra jo stebuklingas pergalėjimas savo priešo Maksencijaus, 312 m. (ž. 17 p.), nuo kurio laiko Konstantinas davė Bažnyčiai liuosybę; toliau yra išreikšta, kaip pop. Šv. Silvestras I krikštija tą ciesorių Liaterane, kaip ciesorius dovanojata popiežiui Rymą ir t. t.

Rafael'io liožos (*Loggie di Raffaello*) lankomos tik utarninkais ir pėtnyčiomis, nuo 10—3 val. — Iš Konstantino salės tiesiai į einame į antrąjį augštą Rafael'io liožą arba galeriją trimis augstais, kurios iš trijų pusiu apsupa šv. Damazo kiemą. Seniau buvo tai atviri tar-

tum prieškambariai, paremti skaitlingomis koliumnomis. Bet 1813 m. Pijus VII liepė įstaatyti tarp koliumų langus, kad oras ir drėgmė nebaigtų gadinti garsiuju jose esančiu paveikslu. Bet tik vakarinėjį tų liožų dalis yra paties Rafael'io, arba jam prižurint jo mokinį, darbas, likusios-gi dalis yra kitų teplitojų, kaip antai: pirmojo Vatikano augšto liožos yra Jono (Giovanni) da Udine, trečiojo-gi—to paties Jono ir kitų darbas. Didžiausią vertę turi antrojo augšto freskai, paties Rafael'io nuteplitieji. Toji liožų dalis susideda iš 13 dalių, kurių lubos yra užbaigtos smailiai, mažų kopulų pavidaile. Kiekviena tokia kopula yra padalinta į 4 dalis, kuriose medalijonuose yra keturkampiai paveikslai iš senosios Sandoros istorijos. Taigi visoje toje galerijoje yra 52 nedideli paveikslai, kuriuos paprastai vadina *Rafael'io šv. Istorija*. Tik paskutinieji 4 paveikslai yra paimti iš Kristaus gyvenimo. Liožoje, susiduriančioje su Klemenso sale (ž. 70 p.) Didžiojo jubilėjaus metais Leonas XIII pastatė marmurinę Išganytojo stovyklą.

Paveikslų galerija (Pinacoteca). Iš žiemvakarinėsios liožų kerties eina augštyn laiptai, vedantieji į Pijaus VII įsteigtąją Pavieikslų galeriją arba Pinakoteką, kurią tasai popiežius sudarė iš 1815 m. sugrąžintųjų paveikslų, kuriuos prancuzai buvo išplėše revoliucijos laiku iš įvairių bažnyčių. Nors tik 42 paveikslu čia téra, bet beveik visi yra dvasiškojo turinio ir juos visus galima pavadinti tikriausiais dailės brangumynais. Ant kiekvieno paveiksllo yra parašytas paveiksllo ir jo teplitojo vardas. Ke-

turiuose Pinakotekos kambariuose šie yra įžymiausieji paveikslai:

1-me kambaryje. Rafael'io: Švenč. Marijos Panos Apreiškimas; Tikėjimas, Viltis ir Meilė; Trių Karalių pagarbinimas ir Kristaus bažnyčioje paaukojimas.

2 kamb. Domenichino: Paskutinėji šv. Jieronimo Komunija; Rafael'io: a) Madonna di Foligno; yra tai tobuliausiasai iš visų lig to laiko nutepliotųjų Rafael'io paveikslų, nuvarsotas 1512 m. bažnyčiai Ara-Coeli, kurioje iš-pradžių 50 metų ir stovėjo. — b) Kristaus Persimainimas ant Taboro kalno; tasai paveikslas yra paskutinysai ir tobuliausiasai jo darbas, bet tapo užbaigtas jo mokinii.

3 kamb. Tizian'o: Madonna di S. Niccolo de Frari — vienas iš geriausiuų to tepliotojo darbų, iš 1523 m.; Rafael'io: Švenč. Marijos Apvainikavimas danguje, iš 1503 m.; Caravaggia's: Kristaus Palaidojimas (esąs vertas 150,000 lirų); Melozzo's da Forli: Sikstus IV, Vatikano bibliotekos įsteigėjas, 1478 m.; Pinturicchio: Šv. Marijos Apvainikavimas; Petro Peruginio ir jo mokinio Rafael'io: Kristaus Priskėlimas išnumirusių; pagalios to paties Perugino: Marija su 4 Perudžijos Patronais.

4 kamb. Andriejaus Sacchia: a) šv. Romualdas, Kamedulų rubuose, rodo savo mokiniams kelią į dangų; b) Grigalius Did. popiežius rodo krauko lašus, tekančius iš skaros, kuri buvo padėta ant šv. Petro kapo; Guido Reni'o: šv. Petro Ap. prikryžiavimas ir Povilo Veronese: šv. Elenos sapanas.

Apartamenti Borgia lankomi tik utarninkais ir ketvergais, nuo 10—3 v., už 1 lirą. Po

Rafael'io kambariais, arba pirmajame rumu augštę esančios 6 salės vadinas Apartamenti Borgia nuo pop. Aleksandro VI pavardės (Borgia), kursai pastatė jas kaipo savo privatinuosius kambarius. Bet nuo to laiko jie buvo apleisti ir tik a. a. Leonas XIII, 1889—1897 m., liepė juos atnaujinti ir papuošti prof. L. Seitz'ui, kurs gerai atliko paskirtajį darbą. Majolikos asla tapo atnaujinta sulig likusių joje skeveldrų (fragmentų). Atnaujinti taipgi yra brangus Pinturicchio's ir jo draugų paveikslai, nuteplioti ant sienų ir lubų, 1494 m.

1-ji salė vadinas popiežių salė. Čia yra įžymi štukatura ir Jono da Udine ir Perin'o del Vaga freskai.

2 salė pagražinta paties Pinturicchio's freskais. Ant lubų yra medalionai su pranašu paveikslais.

3 salėje taip-pat yra Pinturicchio's freskai, tarp kurių šie įžymesni: šv. Katarina iš Aleksandrijos ginčijas su mokslinčiais (filiozofais) cies. Maksimijono akyveizdoje; šv. vienbūviai (pūstelninkai) Antanas ir Povilas, kuriems stebuklingasai juodvarnis atnešdavo duonos; šv. Barbora; šv. Sebastijono kankinimai; šv. Elžbieta aplankymas ir k.

4 salė. Čia taipogi yra Pinturicchio's freskai: septynių liuosujų mokslų allegorijos (priyginimai).

5 salė, arba *Credo salė*, vadinas taip delto, kad ant jos lubų yra nuvarsoti Apaštalai su atskirais Apaštalų Sudėjimo (*Credo*) sanarių (artikulų) žodžiais. Šiosios ir *6-sios salės* sienų ant audeklo nutepliotieji paveikslai paeina iš naujesnių laikų.

c). Vatikano muzéjai¹⁾ ir galerijos dei Candelabri ir Lapidaria.

Ieiga į Vatikano muzéjus yra žiemvakariniaiame rumu kampe, todėl iš šv. Petro pleciaus reikia eiti kairėn po zakristiją, apeiti visą baziliką (*piazza della Sagrestia ir di S. Marta*²⁾, pro bažnytęlę *S. Marta all' Vaticano* ir *S. Stefano degli Abissini* ir *via delle Fondamenta* ir pagalios pagal išilginę rumu sieną (*vialone di Belvedere*) eiti lig žiemvakarinėjo rumu kampo. Minėtuosius muzéjus galima lankytи kasdien nuo 10-3 v., už 1 fr., bet subatomis tik lig 1 val. ir veltui; šventadieniais gi visai neleidziamā.

Senobinių dailés dalykų muzéjus yra pirmasis visame pasaulyje savo turtingumu muzéjus (taip ir pritinka popiežių rumams!), paeinās iš renesanso stiliaus užgimimo laikų. Pirmiausia, pop. Julijaus II laikuose Bramante pastatė rumu dalį, vadinančią *Belvedere* (taip pavadintą delto, kad iš čia yra gražus reginys į miestą), kur ir buvo pradėta rinkti dailés dalykai. Tą muzéjų žymiai padidino tiktais Klemensas XIV, todel jō ir jo artimiausiojo ipėdinio, Pijaus VI, kurs užbaigė muzéjų,vardu yra va-

¹⁾ Keleivis-katalikas privalo važiuoti Ryman pirmiausia delta, idant aplankytu svarbesnes jo šventasių vietas ir relikvijas ir idant iš čia parsivežtu namon gerųjų ispudžių ir jausmų pluoštą; tečiaus nors ir nedaug laiko kas teturėtu, vis-gi privalo aplankyt bent svarbesniuosius dailės muzéjus. Mums, šiaurės gyventojams, neipratusiems matyti nuogumus, išrodo piktiniuomis muzéjuose patalpintos plikos stovylos, bet, žinoma, reikia čia, dailés dalykuose, tik dailę ir mokėti tematyti. Bet jaunuomenei patariama visai nelankyt stovylių muzéjų.

²⁾ Prie to pleciaus stovi bazilikos Archiprezbitero rumai, kuriuose gyvena tą laipsnį turintis kardinolas.

dinama svarbiausioji muzéjaus dalis (museo Pio—Clementino). Toliau Pijus VII dar padidino tą muzéjų, pridėdamas prie jo nuo jo pardės pavadintąjį museo Chiaramonti ir Braccio nuovo, pagalios Grigalius XVI prijungę dar čion Aigyptiškajį ir Etruskų muzéjus.

Pirmausia ieiname į **museo Pio—Clementino**, susidedantį iš keliolikos salių, kuriose sutalpinti brangiausieji dailés dalykai.

I. Graikiškojo kryžiaus salės (*Sala a Croce greca*) gražios durys paeina iš Adrijano villos (šaly Tivoli), jos-gi asloje yra 3 senos mozaičios. Svarbiausios-gi skulpturos yra šios: 566 numeriu pažymėtas didelis ir reljefais papuoštas šv. Konstancijos (cies. Konstantino dukters) sarkofagas (grabas); 574 num., Venera naujasnėsios gadynės drabužiuose, 589, šv. Elenos (Konstantino Did. motinos) sarkofagas, paeinantis iš jos kapo (ties Rymu); 600, gulinčioji vandens dievaicio stovyla, užbaigta buk Mykolo Angelo.

Priešais tosios stovylos yra durys, vedančios į **Aigyptiškųjų muzéjų** (*Museo Egizio*) kurį galima lankyt i tik utarinkais ir pėtinyčiomis, nuo 10-3 v. Isteigė jį Pijus VII, padidino-gi Grigalius XVI ir Leonas XIII. Tasai muzéjus susidea iš Ryme ir apylinkęje atrastųjų ir keliose salėse patalpintųjų senovės dailės dalykų: žmonių ir gyvulių mumijų, hieroglifų, indų, stovylių ir mažų figurų bei kitų išdirbinių iš akmens ir medžio; visus tuos dalykus Rymo valdonai buvo parvežę kaipo lobį iš Agypto.

Iš čia 20 koliumnų papuoštais laiptais lipame augštyn, kur dešinėje ieiname į

II-Sala della Biga, apvalią su kopula salę, kurios viduryje stovi dviejų į dyvračius pakinkytųjų arklių marmuro stovyla (*biga*), nuo ku-

rios ir salė gavo vardą. Toji karieta seniau buvo vartojama šv. Morkaus bažnyčioje kaip vyskupo sostas. 608-ju num. pažymėtoji yra barzdoto diev. Bakchaus stovyla ir 615 bei 618 n. — Disko (lankelio) mėtytojai, pagal graikiškųjų originalų; be to yra dar čia keletas sarkofagų.

Toliau eidami, dešinėje įeiname į ilgą galeriją, lankomą tik seredomis ir vadinamą

III. Galleria dei Candelabri; ji yra padalinia i 6 dalis. Lubų paveikslus ir brangią aslą parupino jai a. a. Leonas XIII, 1886 m. Paveikslų, išreiškiančių atsitikimus iš to popiežiaus laikų, autorius yra L. Seitz. kurio geriausiasis darbas yra paveikslas, išreiškiantis šv. Tomą Akvinietį, duodantį Bažnyčiai (moteriškés pavidale) iš garsiojo Aristotelio gautąjį filozofiją. Neskaitant marmuro kandeliabrum (žvaikydišių), yra dar čia brangių skulpturų, daugiausia iš mitoliogijos; jų tarpe atsižymi 19, 52, 118a, 148, 184 ir 222 numeriai.

Dar toliau eidami per tą galeriją, įeiname į *Sala degli arazzi*, kurioje telpa garsieji *Rafael'io kilimai* (dileonai), kuriais seniau iškilmingose dienose budavo puosliamos Sikstaus koplyčios sienos (ž. 73 p.). Išviso jų yra 10 ir kiekvienas atsiejes po 17,000 frankų (6,375 r.); iš-austi jie Briukselio mieste, apie 1520 m., iš vilnų, šilko ir aukso ir pagražinti Rafael'io paveikslais iš Krištaus ir apaštalu gyvenimo. Taip nepaprasto gražumo jie yra (tik jau gerokai išblukę, nusišéré), kad daug jų kopijų buvo padaryta.

Dar toliau stovi ilga (apie 150 mtr.) *Galleria Geographica*, kuri gavo vardą nuo didelių žemlapinių, nuteplių ant jos sienų, 1580 m., liepiant Grigaliui XIII. Galerijos lubos yra papuoštos visokių artistų. Joje yra nemaža senobinių biustų. Čia tai Pijus X teikės malonai priimti musų keleivystę, 1904 m.

Šalip ieigos į Kandeliabrum galérija pora laiptų veda dar į **Etruskų muziejų** (*Museo Etrusco Gregoriano*), lankomą tik panedėliais ir ketvergais. Tasai Grigaliaus XVI, 1836 m. įsteigtasis muziejus apima 12 įvairaus di-dumo kambarių su senovės dalykais, rastais senobinių Etrurijos miestų: Vulci, Toscanella, Chiusi, Perugia ir k. griuvėsiuose, bet nesttinga čia ir Pompejoje iš-kastųjų dalykų: stovylių, paveikslų, indų, rubų ir t.t. Tie dalykai ypatingai branginami senobinių etruskų dailės ir papročių tyrinėtojų.

Nuo I lig IV-jo kambario sutalpinti sarkofagai, urnos ir spintelės numirėlių pelenams sudėti, stovylė lės iš bronzos ir degtojo molio ir k.; ypatingai gi pažymetinė vazų su piešiniais kolekcija, susidedanti iš V, VI ir VII-jo kambarių; vienos iš tų vazų jau senuose amžiuose buvo parvežtas iš Graikijos, kitos gi — pačių etruskų išdirbimo. — IX ir X kambariuose yra surinkti visoki senovės dailės dalykai iš bronzos, kaip antai: kareivio stovyla su umbrišku antrašu, visokie namų baldai, ginklai ir auksiniai bei sidabriniai papuošalai, paeinantis iš V—VIII amž. pirm Kristaus. — Pagalios XI kamb. telpa įdomios etruskų piešinių ant grabų kipijos ir XII kamb. tarp kitų bronžų randame ir visą grabą.

Į šia atgal per *Sala a Croce greca* įeiname į

IV. Apvaliąją salę (*Sala Rotonda*), pastatyta Pijaus VI laikuose, sulig Panteono modelio. Jos asloje yra senobinė mozaika su mitoliogiškais paveikslais (tritonais, centaurais ir k.), viduryje gi stovi brangi milžiniška (13 mtr. į apvalumą) vaza, nukalta iš vienos porfiro skeveldros ir patalpinta čia 1705 m. Ties durimis stovi vėl milžiniška ($3\frac{4}{5}$ mtr. augščio) Herkuleso stovyla iš pauksintosios bronzos, atrasta Ryme 1864 m. (560 num.); toliau stovis Klaudijaus stovylas (150 ir 551 n.); labai didelis Zeuso, dievaičių kunigaikščio, biustas (pusė stovylas), originališkas Phidias'o (V amž.

pirm Kristaus) darbas (539 n.). Yra tai dailiausioji galva tarpe kitų atrastujų Zeus'o galvų. Be tų yra dar čia keletas Rymo ciesorių ir ciesorienių galvų ir biustų. — Toliau įeiname į ilga.

V. Muzų salę (*Sala delle Muse*), kurią 16 šulų iš Kararos marmuro dalina į tris dalis. Apart 9 muzų (deivių) stovylų, padarytų su litig modelių iš V—VI amž. pirm Kristaus, nuo kurių ir salė gavo vardą, yra dar čia eilė biustų ant papédžių (pedestalų) ir asloje senobinė mozaika.

Pirmajame salės prieangyje (1-je dalyje) stovi Likurgas (530 num.), Perikles (525) ir k.— Didžiojoje aštuonkampėje gražioje salėje, dešinės sienos viduryje, stovi ilgnose rubuose diev. Apollonaš, vedinas, muzų buriu (516), Sokrates (514), Platonas (519), Epikuras (498), Demostenes (506) ir k. — Antrajame-gi prieangyje, įeinant į sekancią Gyvulių salę, stovi tarp kitų ir senojo Sofoklo (496 ir 492 n.n.), Apollono su kanklémis (495) ir Diogenes'o (490) biustai.

VI. Gyvulių salę (*Sala degli Animali*) su daugeliu naujesniųjų arba atnaujintųjų senesniųjų gyvulių stovylų iš baltojo arba margojo marmuro. Salės asla papuošta senobinėmis mozaikomis.

VII. Stovylų galerija (*Gall. delle Statue*), įsteigta Pijaus VI. Joje tarp kitų stovi: graikų mirties dievaitis Thanatos (250 n.), Tritonas (253), Penelopa (261) ir Apollonas (259 ir 264). Be tų pažymétini dar biustai su num. 265, 271, 390 ir 414. Pagalios abiejuose salės šonuose stovi Barberini'o kandeliabrai (412 ir 413), gražiausieji ir didžiausieji tarp visų liku-

siųj senovės kandeliabru; pergabenti jie čia iš Adriano villos. Ant jų yra patalpinti dievaičių: Jupiterio, Merkurijaus, Marso ir deivių: Junonos, Minervos ir Veneros reljefai.

VIII. Biustų salę (*Sala dei Busti*), padalinėtą į 4 dalis, prieiname, perėjė ką tik minėtają galeriją. — 1-je jos dalyje tarp kitų yra laurais apvainikuoto cies. Nerono (277 n.) ir varpomis apvainikuoto cies. Augusto (274) biustai; bet ypač gražus yra 273 num.: jaunojo Augusto biustas. — 2-je dalyje yra dievaičių: Zeuso (298), Apollono (303), Saturno (307) ir Izidos (308) biustai ir Menelaus'o galva (311). — 3-je dalyje, vidurinėje nišoje, stovi Zeusas (326). — 4-je dalyje: besimeldžianti moteriškė (352), taip vadinamoji „Pietà“, sarkofagas su Prometėjaus paveiksiu (353) ir ypatingai rymietis su rymiete, reljefas nuo grabo (388).

IX. Liarvų salę (*Gabinetto delle Maschere*). Ją galima lankytи tik panedėliais, serdomis ir ketvergais, paprastame laike.

Asloje yra mozaika su liarvomis (maskomis); tarp kitų čia yra: Šokėja iš marmuro (425), Venera (427, 435 ir 436) ir Apollonas (422). — Iš čia per Gyvulių salę, pasukę kairėn, įeiname į

X. Aštuonkampį *Belvederio kiemą* (*Cortile di Belvedere*), kurį popiežiaujant Inocencijui VIII (apie 1490 m.) yra pastatęs Bramante. Toki vardu tasai kiemas gavo delto, jog iš jo balkono turime gražū reginį („bell vedere“). Įeinant kieman, abiejose pusėse stovi 2 molossaišunis, jo-gi viduryje—šulinys su senobine „gerkle“; arkadą viršuje patalpintos senobinės

milžiniškos liarvos, prie sienų-gi sarkofagai ir stovylos. Kiemo kertėse yra dar 4 *kambareliai*, kurių 1-me (kabinete), dešinėje, stovi garsioji Laokonų grupa (kruva), atrasta 1506 m. ir išreiškianti, kaip du žalčiu smaugia užpykusiojo diev. Apollono kunigą su jo dviem sunais, liepiant tam dievaičiui. Yra tai labai graži skulptura iš marmuro, kurią Mykolas Angelo vadindavo dailės stebuklu; padarė ją Agesandras su dviem savo sunais. — 2-me kambaryste stovi garsioji Belvederio Apollono stovyla, atrasta dar XV amž. Tasai dievaitis su lauro šakele dešinėje ir su seidoku (luk) kairėje, rodo rustybę savo priešams. Be to čia yra reljefas: moteriškė veda jautį paaukoti dievaičiui (94 n.), ir sarkofagas su liutų galvomis, iškastas 1777 m. statant šv Petro bazilikos zakristiją. — 3-me kamb. stovi Canova's Perseus ir kumščiomis kariaujantieji; vienas sarkofagas išreiškia Amazonų karę (49). — 4-me, pagalios, kamb.:— Hermes'as arba Merkuras, seniau klaidingai laikomas Antinos'u; yra dar čia vienas reljefas: Izidos kunigų burys (55), sarkofagas (61) ir Nereida (juros nimfa) be galvos (60a).

XI. Belvederio prieangis yra padalintas į 3 dalis su savais vardais: 1) *Apvalasis prieangis* (*Atrio rotondo*) su marmuro indu viduryje ir 7-ju num. pažymėta koliumna be kapitelio su reljefu jaunikaičio, perrišančio sau galvą. — 2) *Atrio del Maleagro*, gavęs vardą nuo Maleagro stovylos (10 n.), paeinančios iš Rymo ciesorių gadynės. — 3) *Atrio quadrato (keturkampis)*, kurio viduryje stovi garsioji Belvederio stovyla be galvos, I-me amžiuje pirm Kristaus gyvenusiojo Apollonijaus darbo ir 2-ju num.

pažymėtas sarkofagas L. Kornelijaus Scipijono Barbato, didžiojo Afrikano, Rymo konsulio (298 m. pirm Kr.), senelio.

Muzéjus Chiaramonti, sudarytas Canova's, liepiant Pijui VII, yra padalintas į 30 dalių, pažymėtų lotinų skaitlinėmis I, II, III ir t. t. Jisai užima pusę koridoriaus, einančio išilgai per visus Vatikano rumus, ir turi apie 300 mtr. (140 sieks.) ilgio ir $6\frac{7}{10}$ m. plotio, (einant tan muzéjun, dešinėje, yra duris (uždarytos) į *sodnā della Pigna*, kurio viduryje stovi senobinė koliumna su šv. Petro stovyla iš bronzos, pastatyta čia 1886 m., Vatikaniškojo Vyskupų Susirinkimo 1870 m. paminėjimui (ž. 51 p.).

Iš kelių šimtų tojo muzéjaus marmurinių dailės dalykų, daugiausia dievaičių ir ciesorių, ižymesni yra šie: milžiniška gulščia Herkuleso stovyla (733 n.), didelė Antonino Pijaus stovyla (682), Merkuras (589), Apollono galva (502), sėdinčio Tiberijaus stovyla (400 ir 494), cies. Augustas, kaipo jaunikaitis (461), Niobo duktė, stovyla be galvos (176), labai dailus graikų darbas. Yra dar kelios ciesorienių stovylos (418, 608 ir 619).

Muzéjaus gale, dešinėje, yra duris į *Braccio nuovo* (žiur. žem.), tiesiai-gi, arba antroji minėtojo koridoriaus pusė, atskirta geležinėmis durimis, vadinas **Galleria Lapidaria** (Akmenų galerija), lankoma tik utarninkais ir ketvergais. Joje yra surinkta lig 5,000 akmens lentų su išvairiais stabmaldžių ir krikščionių (iš katakumbų) antrašais graikų ir lotinų kalbomis; tarp tų yra dar keletas sarkofagų ir kitokių skulpturų.

Iš muzéjaus Chiaramonti pasukę dešinėn, įėjame į

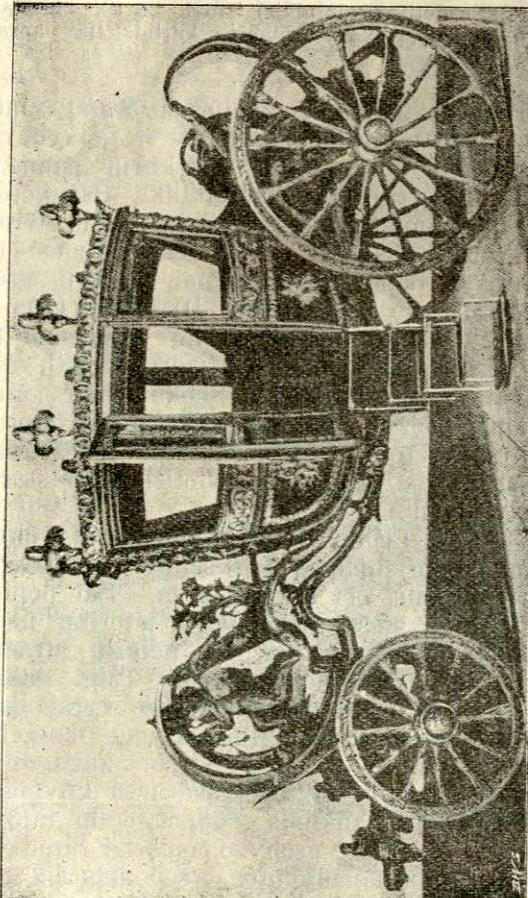
Braccio nuovo (Naujasai sparnas), arba di-

dele (70 m. ilgio ir 8 m. pločio) salę, einančią skersai visų rumų. Pastatė jį Rapolas Stern'as, popiežiaujant Pijui VII (apie 1821 m.). Daug čia yra koliūminų iš brangaus marmuro ir 28 apvaliose nišose stovi gražiausieji dailės dalykai; dešinėje: Kariatidos (žmogus nešantis gžimsus, 5 ir 47), Thorwaldsen'o ištobulintoji stovyla; Augustas (14), geriausioji to ciesoriaus stovyla; Pudicitia (23) arba gėdingumo (padorumo) stovyla; Demostenes (62); Apoxyomenos (67) arba jaunikaitis (atletas), kurs pirm kovos tam tikru įrankiu valo nuo rankos dulkes. Kairėje-gi pusėje: Ilstanti sužeista Amazonė (sulyg Polykleto, 71 n.); milžiniškoji Nilo (upės) su 16 vaikų stovyla (109), žemės vaisingumo simbolis (ženklas) ir k. Čiapat žemai yra dar išreišta juokinga pigmėjų (mažučių žmonių) kova su krokodilais ir hipopotamais; vienos jaunos deivės galva, vadinama Juno Pentini(112); Justinijano valdytojo Minerva (114) ir k.

d). Vatikano archyvas, biblioteka, senobinis krikščionių muzėjus ir mozajikų fabrikas.

Turint laiko, verta aplankytį Vatikano archyvą ir biblioteką, į kuriuos ēinama tuo pačiu keliu, kaip buvo aprašyta 84 pusl., einant į Vatikano muzėjus. Reikia tik turėti kardinolo sekretoriaus leidimas.

Čia dar pridėsiu, kad eidami vialone di Belvedere (keliu tarp Vatikano rumų ir sodno) galime apžiurėti Popiežių vežimus, pav. Nr. 7). Ilgoje ratainėje (važaunėje) stovi keletas auksu ir sidabru žibanių vežimų su visais važiuojamasiais padargais (pakinktais). Lig 1870 m. popiežiai iškilmingai važiuodavo juose per Miestą, bet dabar, Italijos karaliui atėmus iš popiežių amžinąją jų savastį, Rymą, šie paskutinieji, savo protesto prieš tą neteisybę išreiškimui, nebavarto jokių

Nr. 7. Popiežiaus vežimas (Carrozza) iškilmingųjų bažnytinų apeigų atlikimui.

viešųjų iškilmių už Vatikano sieną, bet nė nepasirodo amžinajame Mieste. Todėl ir sie brangūs vežimai (su iškišamais, sudėtiniais laiptais) stovi čia tik parodai. Po savo sodnų popiežiai važinėjas kartais tik paprastuose vežimuose.

Archyvas (*Archivum Sanctae Sedis*). Jau nuo senovės poriežiai rinkdavo ir laikydavo įvairius savo dokumentus, iš kurių pamažu susidarė dabartinis didelis Kataliku Bažnyčios archyvas, užimantis 25 kambarius. Jame telpa daug svarbių raštų is viduramžių gadynės: čia yra sūrašyti popiežių gyvenimai, visos jų breves (raštai) nuo Inocencijaus III laikų (1198–1216), Visuotinįjį Susirinkimų nutarimai ir popiežių korespondencija su įvairiu kraštų vyskupais, valdžia arba savo pasiuntiniais nuo X-jo amž. Žodžiu, čia yra tukstančiai storų, ranka rašytų tomų, kuriuose telpa neišsemiamas šaltinis bažnytinės ir svietiškosios Istorijos raštojams.

Lig a. a. Leono XIII gadynės tasai archyvas buvo neprieinamas dagi senovės dokumentų tyrinėtojams, bet nuo 1879 m. tasai popiežius atvėrė jį viešam visų tautų istorikų naujodimuisi, be baimės, kad čia nebūtų atrasta kas vodingo Bažnyčios mokslui. Taigi dabar čia darbuojas netik atskiri mokslo vyrai, bet ir įvairios mokslo draugijos ir jau daugelis svarbių dokumentų tapo viešai apgarsinta įvairiuose pasaulio laikraščiuose arba knygose.

Biblioteka. (Lankoma taip pat, kaip muzėjai). Lig XV amž. be archyvo popiežiai turėdavo dar savo privatinę biblioteką (rodomas čia tokios bibliotekos kataliogas iš 1295 m.), bet pop. Mikalojus V (1447–1455) pirmasai įstei-

gė viešąjį biblioteką, susidėjusią tuokart iš 9,000 tomų. Paskiau, dauginantis bibliotekai, Sikstus IV pastatė jai tris didelius kambarius (savo vardo koplyčios apačioje); pagalios Sikstus V, 1588 m., pastatė jai dabartinę didelę ir gražią salę, dalinančią Cortile di Belvédere į dvi dali ir padalintą išilgai taip pat į 2 dali eilia gražiai freskais (iš XVII am.) išpuoštą šulų. Be to, didesnėji bibliotekos dalis telpa 306 mtr. ilgame koridoriuje, einančiame per visų rumų ilgi. Jos užvaizda yra buvęs kard. Baronius

Dabar bibliotekoje yra apie 27,000 rankraščių, daugiausia lotinų kalba¹⁾ ir apie 250,000 tomų spaudintųjų knygų. Tame skaičiuje yra keletas ištisų bibliotekų, dovanotų Vatikanui karalių ir kunigaikščių. Bet be knygų yra čia dar daug matytinųjų dailės dalykų: bronzos ir marmuro stovylių, indų ir kitų, daugiansia kaipo dovanų Pijaus IX ir Leono XIII jubiliejų laike; gražiai malachito vazų yra dovanojęs Grigaliui XVI rusų caras Mikalojus I.

Bibliotekos užvaizda dabar esti kardinolas-bibliotekorius, kurį pavaduoja du pagelbininkai. — Biblioteką lankytį galima paprastame laike, bet reikia turėti kardinolo sekretoriaus leidimas; tik nedėldieniais ji esti uždaryta.

Čia galima pridurti, jog už bibliotekos yra dar senovės krikščionių muzéjus iš 3 salių, kuriose sukrauti maži krikščioniškosios dailės dalykai, iškasti katakumbose arba senose bažnyčiose; yra tai: įvairios lempos, stikliniai dėiktai, mažos stovylos, kryžiai ir kiti, iš

¹⁾ Svarbiausieji tarp jų: Codex aureus Vaticanus arba Biblia iš IV amž., 3 šv. Tomo Akviniečio rankraščiai ir k.

IV—V amž. paeinantieji dalykai. — Antroje salėje su gražiomis lubomis arba „papirusu“ (augalas) salėje (stauza de' papiri) yra sudėti popiežių raštai, rašyti ant papiruso, iš V ar VIII amž.—Trečioje salėje yra daug mažų metalinių lentelių su paveikslais, iš XIII—XV amž.; čiapat rodoma dar brangi mišiu knyga (mišiolas), kurią dabartinsai Austrijos cies. Praħas-Juozas buvo dovanojęs Pijui IX jo auksuo primicijos dieną; gražus to popiežiaus pulpitas klupojimui, padarytas Prancuzijoje ir tokais pat brangaus medžio Leono XIII pulpitas, paaukotas jam Genujos kataliku; pagalios čiapat yra dar rusiškasis kalendorius kryžiaus formoje, iš XVII amž., ir krištal kryžius su išpjauta ant jo kančia („mukele“). Tą muzėjų įsteigė Benediktas XIV.

Buvusioje šv. Pijaus V koplyčioje yra sudėti krikščionių medaliai su šventųjų paveikslais (niekam nerodomis be ypatingo pavelyjimo) ir žiedai, tarp kurių yra vienas kryžius iš V amž. Toje koplyčioje yra didelis vitražas (dažytojo stiklo langas, išreiškiantis Pijų IX. Čiapat yra kolekcija (rinkinys) adresu (pagarbos raštų,) kuriuos tasai popiežius buvo gavęs iš visokių žmonių savo ilgo popiežiavimo laike (1846—1878).—Pagalios, dar viename kambarje stovi senobinės antspaudos (pečiotis) ir keletas indų iš majolikos.

Vatikano rumų aprašymo užbaigimui reikia dar priminti, jog juose yra neturintis sau lygaus pasaulyje **mozajikų fabrikas** (*Studio del mosaico*), kuris telpa po Galleria Lapidaria; įėjama—gi jan iš šv. Damazo kiemo, gavus pirmiau Majordomo sekretariato leidimą. (Lankomas nuo 10—2 v., už 50 c.). Čia daugelis darbininkų dėsto iš īvairaus dažo degintųjų ker tuotų akmeniukų ir stiklelių visokio didumo paveikslus, dažniausia garsiausiuju originalų kopijas. Tokių īvairaus dažo (ir paaunksintų) akmeniukų čia priskaitoma lig 28,000 atmainų. Panašiais mozajikos paveikslais (ž. pav. Nr. 8) yra papuoštos visas Rymo bažnyčios, ypač—gi Vatikano bazilika; šv. Povilo bazilikoje yra iš

tokios mozajikos visų (264) popiežių paveikslai. Sunkus ir nuobodus darbas tasai mozajikų dėstyamas, užtat ir brangus yra tokie paveiks-

lai. Mums čia apsilankius, už vieną paveikslą apie mastą (uolecti) augščio buvo prašoma 400 frankų (150 rub.).

Vadovas po Rymą, t. II.

Nr. 8. Mozajikos pavyzdis iš IV amž.
(Abraomo nuo Loto atsisirkimas, bazilikoje S. Maria Magg.)

— Vatikano spaustuvėje spausdinamos daugiausia liturgiškos knygos.

4. Vatikano sodnas (Giardino Vaticano).

Tebvaldant popiežiams Rymą, jie turėjo tame daug įvairių sodų, bet dabar jų pailsiu gryname ore beliko tik vienas, nors ir nemažas Vatikano sodnas. Tan sodnan įeiti taip pat reikia turėti tam tikras leidimas, kurio neduodama, jei kuomet popiežius tame vieši. Tą sodną, yra pasodinę dar Mikalojus V ir Julijus II, Leonas-gi XIII padidino jį, pripirkęs čiapat buvusį privatini parką. Taigi dabar jisai tėsias beveik trečdalį varsto į vakarus nuo Vatikano rumų ir yra gražiausias Italijos parkas.

Kairėje sodno kertėje, ant medžiais apsodintos kalvos, stovi *Casino del Papa*, t. y. nameliai, kuriuos pastatė Pijus IV, 1560 m. Šalip jū dar yra *Casino de Leon XIII*, kuri pastatė tasai popiežius poilsiu ir ramiam darbavimuisi karštajį vasaros metą. Pagalios, alėjos gale Pijus IX pastatė dar *grotta* su Liurde apsireiškusių šv. Panos stovyla ir fontana; yra tai tikroji Liurdo grottos kopija. Antroji sodno fontana turi Povilo V vardą. Sodno pakraščiuose vietomis galima dar matyti griuvėsius bokštų ir sienų (*Leonina*), kurias Leonas IV. buvo pastatęs Rymo apginiimui nuo saracenų. Prie vieno iš tokių apvalių bokštų Leonas XIII ir pastatė sau minėtuosius namelius. Čiapat esančią *observatoriją* pertaisė Pijus X, 1910 m.

Iš Vatikano sodno gerai galima matyti visą bazilikos, ypač kopulos, didumą ir gržumą; nuo jo-gi kalnelių turime gražų reginį į miestą, Tiberį ir Albanų kalnus su jų miesteliais.

II. Miesto dalis prie dešiniojo Tiberio kranto.

Prie dešiniojo Tiberio kranto stovi dvi atskiri miesto dali: žiemiuose, aplinkui Vatikano, — *Borgo*, pietuose-gi — *Trastévere*; jungia jiedvi ilga gatvė *della Lungara*.

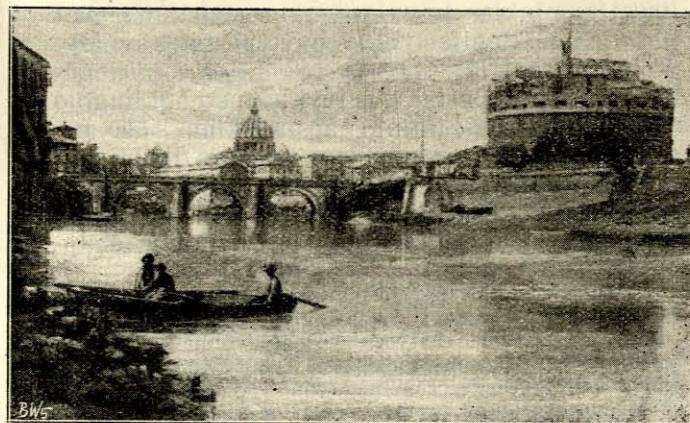
1. Borgo.

Vatikano augštuma (pl. A B 2, 3; apie 63 mtr. augščio) su šaly Jos esančia ir savo blogu oru garsia lyguma — *Valle dell' Inferno* (*Pragaro klonis*) senovėje niekados nėra buvusi priskirta prie miesto, bet buvo tai ciesorių sodnai. Tik cies. Kaligala buvo pastataė čia cirką arba teatrą, kurs viešpataujant nedoram Neronui, buvo tapęs (65 m.) nekaltųjų krikščionų baisiausiu žudymų vieta. Tarp kitų čia buvo prikryžiuotas žemyn galva šv. Petras, Apaštalų Kunigaikštis, ir savo krauju pašventė vietą, kur dabar stovi jojo bazilika. Tik pop. Leonas IV, kaip jau esu minėjęs, apsiginimui nuo saracénų užpuolimų pirmasis apvedė (848—852 m.) visą plotą apie baziliką muro sienomis 40 pėdų augščio (ant pleno—A 2, 3).

Borgo jungia su visu miestu šv. Aniolo tiltas (*Ponte S. Angelo*, pl. D 3), kuri pastatė iš akmens ciesorius Adrijonas, 136 m. po Kr.,

ir pavadino," Pons Aelius". Užeinant ant tilto, mus tartum sveikina milžiniškos šv. Petro ir Povilo stovylos, kurias čia pastatė Klemensas VII, 1464 m., dešimtis-gi tokių-pat aniolų yra tartum jo sargai; tos stovylos yra nukaltos sulig Bernini'o, 1688 m. Tasai gražiausias Ry-me tiltas yra atnaujintas 1892—1894 m. Tais metais tam kartui pastatytais šaly jo *geležinis tiltas* ir ligšiol pasilikio ir juo daugiausia einama ir važiuojama. Tuo tiltu pravestas ir tramvajų kelias.

Anapus tilto, ant kranto, stovi šv. Anioł

№ 9. Šv. Aniolo tiltas (Ponte S. Angelo) ir tvirtuma.

tvirtuma (*Castello S. Angelo*, pav. Nr. 9). Yra tai milžiniškas paminklas (*mausoleo*), kuri Adrijonas buvo pastatęs savęs ir savo išėdinių palaidojimui ir pavadines „Moles Hadriani“;

užbaigė jį statyti cies. Antoninas Pijus, 139 m. Tasai Adrijono vertas paminklas susideda iš keturkampės apačios, kurios šonai turi po 84—90 mtr. ilgio ir 31 mtr. augščio; ant tos apačios, kaip ant papédés, stovi didelis akmens cilindras 64 mtr. pločio (diametre), senovėje buvęs apklotas marmuru ir kraštuose apstatytas daugeliu marmuro stovylų. Augščio visas muras turėjės lig 50 mtr.

Nuo Adrijono lig Karakallos (211—217) visi ciesoriai su savo šeimynomis čia buvo laidojami. Nuo 537 m., kuomet ant Rymo buvo užpuolę gotų ir kitų laukinių tautų gaujos, tasai paminklas buvo paverstas tvirtuma. Ant jos viršaus Bonifacijus IV buvo pastatės šv. Mykolui Arkaniolui *koplyčią „S. Angelus inter nubes“* („tarp debesų“) čia įvykusio stebuklingojo to dangaus pasiuntinio apsireiškimo, 590 m., paminėjimui¹⁾). Paskiau tam pačiam tikslui buvo čia pastatyta marmurinė šv. Mykolo stovyla, kurią 1740 m. Benediktas XIV pakeitė tokia pat stovyla iš bronzos, nulieta Oliandijos skulp-

¹⁾ Tais metais balsus maras viešpatavo Ryme ir žmonės krito it rudenį lapai; dagi pop. Peliagijus II mirė ta liga. Dievo rustybės permaldavimui Peliagijsaus ipėdinis, šv. Grigalius Did., isakė rymiečiams viešasias maldas ir procesiją. Toje metavonės procesijoje, visiems žmonėms verkiant, patsai popiežius, basas ir maišu apsilikęs, éjo nešinas stebuklinguoju šv. Marijos Panos Sniegienos paveikslu. Bet nesuskubo procesija pereit ištūštintasiams Rymo gatves, kaip krito maru 80 žmonių. Prisiartinus eisenai prie „Moles Hadriani“, staiga pasirodė ant jos skaistus aniolas, sukišantis savo kardą makštin, kas reiškė maro pabaigą. To stebuklio paminėjimui ir ligšiol tebystovi čia šv. Mykolo bronžos stovyla. Kadangi tasai stebuklas įvyko 25 bal. d. tai ir ligšiol mes tą šv. Morkaus dieną tebdarome procesijas.

toriaus Verschaffelt'o. Tasai pats Bonifacijus ir visą tvirtumą pavadino „šv. Aniolo tvirtuma“.

Nuo X lig XIV amž. ant tos tvirtumos viešpatavo įvairūs valdovai, bet nuo 1379 m., kuomet rymiečiai, ją atsiėmė, norėjo visai nugarauti, ji perėjo popiežių valdžion, kurie ją su jungė su Vatikanu ilgu urvu, kad juo galėtu paslėpti tvirtumon, užpuolus priešams Vatikaną. Ir tikrai, tuo urvu pasinaudojo 1527 m. Klemensas VII ir toje tvirtumoje išturėjo baisų priešų apgulimą. Bet ir kiti popiežiai daug čia yra kentęję. Taip antai: Benediktas VI, 974 m., Jonas X, 928 m., ir XIV, 984 m., mirė čia kalnais ir net čia tapo palaidoti; šv. Grigalius VII, 1084 m., buvo čia priverstinai įsodintas vokiečių cies. Henriko IV; Viktoras III ir Urbonas II, šv. Grigaliaus ipėdiniai, čiapat turėjo slėpties.

Nuo XVI amž. toji tvirtuma virto kareivių buveine (kazarmė) ir kalėjimu įvairiems prasikalteliams. Vienu žodžiu, galima sakyti, kad Rymo istorijoje, jo laimėse ir nelaimėse, jo žydėjime ir nupuolime šv. Aniolo tvirtuma viados lošę ižymią rolę.

Vidū galima lankyti nuo 10—4 val. kasdien, išskiriant šventadienius, tik reikia gauti leidimas iš Commando di Divisione territoriale (via Pilotta Nr. 24). Ten galima pamatyti labai seną tuščią kambari, kuriame porfiro grabe (iš jo dangėjo dabar padarytas bazilikos krikšto indo dangtis, (ž. 60 p.) buvo palaidotas Adrijonas ir kiti ciesoriai; čiapat yra keturios nišos sienose, kuriose buvo statomi indai (urnos) su sudegintųjų kunų pelena. Be to galima matyti dar buvusiuosius popiežių aparta-

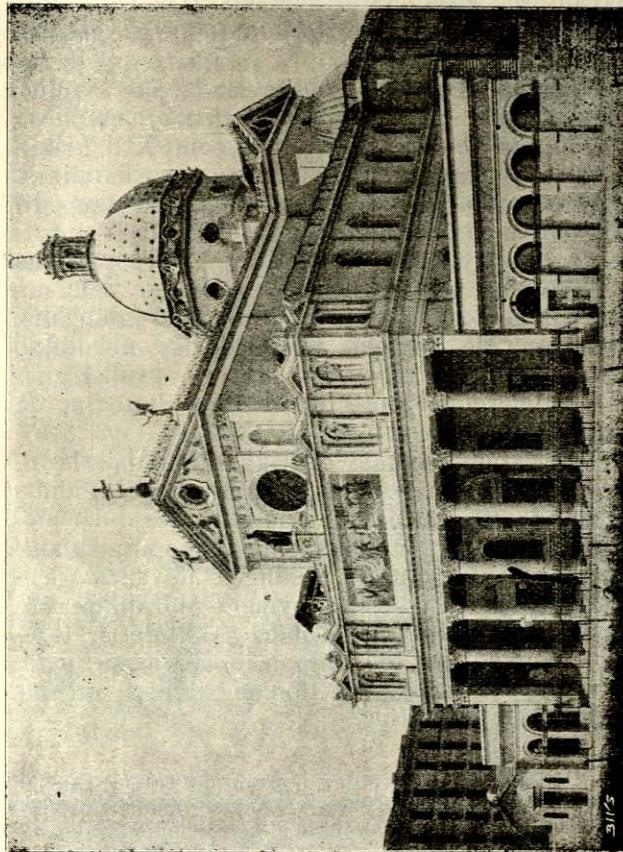
mentus (kambarius) ir senobinius kalėjimus, kuriuose yra sédėjė daug ižymių ir garsių žmonių. Tarp kitų čia yra miręs tuomet panai-kintųjų jézuitų generolas Ricci († 1775).

Tą Adrijono paminklą apžiurėjus, ateina mums galvon šioksai palyginimas: Vienas nuo kito netoli, čia ir Vatikane, stovi dviejų valdovų kapai: čia galingiausiosios Rymo viešpatijos cies. Adrijono, Vatikane-gi-Apaštalu Kunigaikščio, šv. Petro; cia beveik viso pasaulio valdovo, ten-gi prikryžiuotojo žydo-žvėjo kapas Puikybės pilno Adrijono paminklas stovi jau apgriu-vęs, jojo vardas ir tikslas jau sen'ai permainytini; tojo-gi ciesoriaus pelenai dar seniau išbarstyti ir apie jo bu-vusiąją garbę labai retas iš čia apsilankančiųjų težino ir teatsimena. Bet ant Žvėjo kapo tebestovi didžiausioji ir gražiausioji pasaulio bazilika, visų bažnyčių motina, kurią kasmet lanko begalinė keleivių daugybė iš čia-pat, iš tolo ir dagi iš pasaulio pakraščių, idant pagar-bintu šv. Petrą, Kristaus tarną. Toksai štai skirtumas tarp Dievo ir šio pasaulio tarnų!

Toliau žiemų link, tarp Vatikano ir pl-e-ciaus del Popolo (pl. F 1) stovi išsitiesusi, naujai apstatytoji Borgo dalis su daugeliu plecių ir ilgų tiesių gatvių, apstatytų augštais nedailiais namais. Su senuoju miestu tą naujają jo dalį jungia 3 tiltai per Tiberį (Umberto, di Ripetta ir Margherita) ir dvi tramvajų šaki, einanti Vatikanan nuo plecių Venezia ir del Popolo, Seniau toji dalis buvo vadinama **Prati di Castello**.

Iš viešųjų to priemiesčio įstaigų, galima pa-minėti priešais Umberto tilto naujai pastatytaį *Teisdarystės rumą* (*Palazzo di giustizia*, pl. E 2) su dviem pleciais šonuose: *piazza dei Tribu-nali* (pl. E 3) ir *Cavour* (pl. E 2); ant šio pas-
kutiniojo Italijos valdžia pastatė (1895 m.) pa-

minklą maištininkų vadui, grafui ir ministe-
E. A.

riui *Cavour*, kurs jau 1856 m. stengės atimti

iš popiežių Bažnyčios provinciją¹⁾). Žieminiame Borgo gale stovi 3 didelės kareivių buveinės, pavadintos karališkųjų asmenų vardais.

Bet didžiausias to priemiesčio papuošalas ir brangiausias turtas yra nauja ir didelė šv. **Joakimo (S. Gioacchino) bažnyčia** (ž. pav. № 10), stovinti prie gatvės *Pompeo Magno*, netoli ese *plecias dei Quiriti*. Toji a. a. Leono XIII krikštoto vardo bažnyčia yra pastatyta viso katalikiškojo pasaulio aukomis savo pagarbos tam didžiam popiežiui išreiškimui; pradėta ji statyti 1888 m., t. y. laike 50-metinių tojo popiežiaus kunigavimo sukaktuvii, užbaigta-gi 1893 m., t. y. laike tokio pat jo vyskupavimo jubilėjaus. (Pas mus tie jubilejai delei valdžios neleidimo jų apvaikščioti, buvo tik slapta apvaikščiojami, todėl retas juos tetsimena). Statė ją R. Ingani.

Jos kopula panaši į Vatikano kopulą ir iš oro yra išpuošta žvaigždėmis, viduje-gi—brangiomis mozaikomis. Bažnyčios priekyje, ties didžiosiomis durimis, yra milžiniška mozaika, išreiškianti visas pasaulio tautas, nešančias dovanas Leonui XIII statyti tai bažnyčiai. Mozaikos šonuose patalpinti: šsv. Tomas Akvinietis, Klara, Bonaventura ir Julijona, apačioje-gi—parašas: „Orbis catholici Romae divinis iuribus reparandis adoratio“.

¹⁾ Pasityciojimui iš mu u Šventojo Tėvo ir Bažnyčios naujoji Rymo valdžia, kaip toliau pamatysime, pristatė mieste daugeli paminklų tokiems maištininkų vadams, kurie jai padėjo išplėsti iš popiežių nuo amžių iems priklausiusias žemes. Vyriausiajam gi maištininkui Garibaldui ant kalno Gianicolo (ž. 113 p.) pastatytas didžiausias paminklas.

Raudoni marmuro šulai dalina vidų į 3 pažastis. Ties kopula stovi gražus sostas Svenč. Sakramentui monstrancijos pavidaile. Tarp daugelio koplyčių, pastatytų įvairių tautų léšomis ir pavadintų jų vardais (prancuzų, vokiečių ir kt.), yra ir lenkų (zinoma su lietuviais) koplyčia su antrašu „Sanctis Poloniae“ (Lenkijos šventiesiems). Koplyčia pašvēsta šv. Stanislovo Kostkos garbei ir ant jos lubų esantis freskas perstato mums to Šventojo stabuklinių Komunijos priėmimą; bet yra čia ir kitų lenkų Patronų freskai. Pašventė ją Krokuvos antvyskupis a. a. kardin. Puzyna, 1900 m., atvažiavus čion į Didįj Jubilėjų lenkų maldininkams¹⁾). Po bažnyčios asla yra dar *apatinėji bažnyčiai*.

¹⁾ Toje koplyčioje, išsižiojus klausant italam, man teko atkalbėti balsiai lietuviškai su 4 mergaitėmis iš Suv. gubernijos. Liauretaniškąją Šv. Panos litaniją, nes tai buvo gegužės mėnuo. Su tomis tautietėmis aš susitikau Ryme vienai netikėtai. Vienas iš lenkų kunigų, sužinojęs mane esant lietuviu, pranešė man, kad kokios ten lietuviatės negalinčios atlikti išpažinties (nors tiek kunigų lenkų yra Rymel). Aš, apsidžiaugęs, tuoju nubégau paduotuoju adresu jų jieškotų, nes svetimoje šalyje, kaip sakoma, net ir žydeli savo krašto malonu sutikti. Neraudės jų namie, paprašiau torno, kad jas atsiųstu pas mane („Rojaus“ viešbutin). Paskirtuoju laiku lipdamas nuo antrojo augšto, aš pastebėjau žemai besėdinčias 4 moteriškas, todėl nieko nelaukės balsu sušukau: „Tegul buna garbinamas Jėzus Kristus!“ Tuokart jos šoko umai prie manęs ir, beveik verkdamos iš džiaugsmo, pradėjo man bučiuoti rankas. Man žingedingai jas klausinėjant, jos išspasakojo, kad jau trečias mėnuo, kaip jos išvažiavusios iš namų, kad jos čion atvažiavusios jau iš Jerozolimos, kur jos radusios koki ten lenkų, atvedusi jas jų léšomis Ryman ir t. t. Tik viena iš jų temokėjo lenkų kalbą ir jি persakinėdavo draugėms va-

Prie tos bažnyčios yra Redemptoristų vienuolynas ir Šv. Jézaus Širdies Švenč. Sakramente arkibrolija, kuriai 1903 m. Atlaidų Kongregacija suteikė gausias malones. 1905 m. Pijus X suteikė šv. Joakimo bažnyčiai parapijos teises, atėmės jas iš bažn. S. Lucia del Gonfalone. — Netoli iš čia yra *Seminario Pontificio Leonino*, įsteigta 200 jaunų dvasiškių, norinčių prisruošti įseminarijų vedėjus.

Dabar baigsime aprašinėti senobineją Borgo dalį. Ties minėtuoju geležiniu tiltu stovi nedidelis *piazza Pia* (D 3), įnuo kurio vakarų arba Vatikano link eina išsišakoję 4 gatvės: *Borgo S. Angelo*, *Borgo Nuovo*, *B. Vecchio* ir *B. S. Spirito* (pl. C D 3).

Pirmoji, arba dešinėjį eina lanku nuo vakarų sie-
nos šv. Aniolo tvirtumos lig pleciaus Rusticucci (ž. 69 p.). Dešinėjė prie jos stovi *koplyčia S. Angelo via Corridori*. Kairejė-gi — gražus *rumai Giraud* (pl. C 3), iš 1506 m.; jų fasada yra trikroji rumų Cancelleria fasados kopija. Be to žiemiuose nuo šv. Petro pleciaus, netoli nuo Vatikano rumų, yra kelios bažnytélés, kaip antai: *S. Anna de Palafrenieri*, *S. Pellegrino* ir *S. Maria delle Grazie* (pl. C 2). Prie šios pastarosios yra *nazarénų* (*della Penitenza*) vienuolynas, kuriame gyvena ir jų gererolas.

Antrają gatvę *Borgo Nuovo* (pl. C D 3) pravedė pop. Aleksandras VI, 1499 m. Prie jos stovi Karmelitų

dovo-lenko žodžius. Žinoma, varginga buvo kelionė! Aš noriai paskiriau laiką jų išpažinčiai išklausyt, ką ir atlikau netolimoje šv. Pantaleono bažnytélėje. Paskiau atskirkęs nuo savo keleivių, pavedžiojau jas po miestą ir buvau nuvedęs net pas vieną čia seniau gyvenančią lietuvaite. Tik netrukus man reikėjo jau išvažiuoti Neapolin. Jos-gi dar norėjo ilgai pasilikti Ryme (viena ir visai ketino čia apsigyventi), todėl noromis-nenoromis turėjome persiskirti. Išpuolis iš to atsiūlimo buvo man malonus ilgam laikui.

bažn. su parapijos teisėmis (*S. Maria del Carmine Traspontina*, iš 1566 m., kardinolo titulas¹⁾). Šia gatvei ir trečiaja, *Borgo Vecchio*, eina Vatikanan tramvajai. *Borgo Vecchio*, toji siaura ir seniausioji Rymo gatvė, yra tiesiausias kelias iš miesto Vatikanan. Prie jos (Nr. 165) yra čia tebegyvenančio kun. Jordano 1881 m. čiapat įsteigtoji *Salvatorijonų* arba *Dieviškojo Išganytojo* vokiečių draugija, kurios tikslas dvišiškujų savo sąnarių reikalų apriūpinimas ir tikėjimo platinimas tarp stabmeldžių. Tam tikslui draugija turi savo spaustuvę ir leidžia 8 laikraščius, kurių tarpe buvo lig nesenai „Nuntius Romanus“, mėnesinis laikraštis lotinų kalba, kuri skaitydavo ir musų kunigai. Dabar panašų laikraštį leidžia čia spaustuvininkas Fr. Pustetas („Acta Pontificia“ — 5 fr.).

Tarp šių dviejų gatvių yra mažas *plecios Scossa Cavalli* (pl. C 3) su dvieim bažnytélém šonuose; viena iš jų yra šv. *Jokubo* (*S. Giacomo*) bažnytélė, kurioje galima matyti 2 akmeniu: ant vieno, sulig padavimo, patrjarka Abraomas buvęs padėjęs sunu Izaoką, norėdamas jį užmušti ir paaukoti Dievui, ant antruojo gi Švenč. Pana buvusi padėjusi savo Suneli, kuomet buvo atnešusi Jį Jeruzolimos bažnyčion paaukotų. Tiedu akmeniu buvę paskirti šv. Petro bazilikai, bet vežantieji juos iš Palestinos arkliai, atėjė lig vietos, kur dabar stovi šv. *Jokubo* bažn., sustojo ir jokiui budu nebeėjė toliau. Užtat šv. Elena Karaliénė pastačiusi čia bažnyčią ir joje patalpinusi tuodu akmeniu. — Čiapat yra *rumai dei Convertendi*, kuriuos 1517 m. buvo pirkęs garsusis Rafaelius ir juose yra miręs 1520 m.

Pagalios ketvirtąjį gatvę vadinas *Borgo S. Spirito* (*Šv. Dvasios*) (pl. C D 3), nes visą plotą tarp jos ir Tiburio užima didelis (140 sieks. ilgio) *ligonbutis* tuo pačiu vardu (*Ospedale di S. Spirito*) ir bažnyčia. Ta ligonbuti buvo pastatęs Inocencijus III, 1200 m., bet Sikstus IV perstatė jį iš pamatų, 1471 m., ir dabar jisai yra viena iš svarbesniųjų liekanų pradžios renesanso stiliums Kyme. Pačiam ligonbutyje yra 1125 lovos, bet be to yra dar

1) Joje yra iš Šventosios Žemės atvežtasai Marijos paveikslas ir du šulu, prie kurių buvę plakami šv. Petras ir Povilas,

čia priegtaudos: 500 bepročiu, 3,000 pamestųjų kudikių, jaunuju mergaičių ir senelių. Prie ligonbučio yra svarbi medicinos biblioteka („Lancisiane“). — Lankytti ji galima tik nuo 2—4 val., gavus čiapat leidimą¹⁾.

Ligonbučio gale stovi jo bažnyčia su parapijos teisėmis, *S. Spirito in Sassia* (pl. C 3), kuria, popiežiaujant Povilui III (1534—1549), pastatė Ant. da Sangalo Jau-nasis, tik fasada yra iš paskesnių laikų. Plytų bokštas su piliastromis kertėse yra gražus renesanso stiliums pavyzdis. Bažnyčioje, ant didžiojo altoriaus, yra gražus bronzos baldakimas.

Pietryčių linkon, pro bažnyčią, eina gatvė *Penitenzieri*, kurios gale, už vartų (*porta*) *S. Spirito*, kairėje, stovi dar antrasis *ligonbutis dei Pazzi* su koplyčia (pl. D 3 4). Toliau eina jau minėtoji gatvė Lungara (žiur. 112 p.).

Antroje Šv. Dvasios gatvės pusėje stovi taipgi nemažas *Kariškasis ligonbutis* (*Ospedale militare*, pl. D 3) ir *palazzo (rumai) dei Penitenziri* (pl. C 3), pastatyti vieno iš kardinolų, 1480 m. Jame gyvena Apaštaliskieji nuodemklausiai šv. Petro bazilioke.

Antroje tos gatvės dalyje, lig šv. Petro koliumnados, kairėje, stovi nedidelė, bet sena bažnytėlė *S. Michele in Sassia*, prie kurios yra *Sopulingosios Motinos serų-vokiečių draugija*. Antroje gi gatvės pusėje, šalit kazarmių, stovi sena bažn. *S. Lorenzo in Piscibus*, pertaisyta dar 1659 m. (pl. C 3).

Toliau pagal koliumnadą stovi *villa Cesi* (pl. C 3), kurios rumuose yra *koplyčia*, pastatyta, anot padavimo, toje vietoje, kur šv. Laurynas Kankinys, kaip skaitome jo gyvenime 10 rugpj. d., surinkęs miesto elgetas (ubagus), išdarinęs jiems Bažnyčios turta, kurio atidavimo valdžiai reikalavės jo teisėjas.

Už tų rumų, pietų linkon, eina gatvė de' *Cavallegieri*, vedanti pro vartus (*porta*) tuo pačiu vardu į bažnyčias: *Madonna (S. Maria) delle Fornaci* (basųjų Tri-

¹⁾ Tame ligonbutyje atsidėjęs yra tarnavęs neišgydomiesiems ligoniams šv. Kamilius da Lellis († 1614), kursai paskiau čia buvo prižiurėtoju ir išteigė ligoniams sarginti draugiją „Clericorum Regularium“. Čiapat taipogi lankydavo ligonis ir klausydavo jų išpažinties šv. Jonas Krikštytojas de Rossi († 1764).

nitarijų parapijos bažn.) ir *Mad. della Stella*. Čiapat yra ir Viterbo geležinkelio stotis *S. Pietro* (B 4), lig kurios eina ir tramvajus.

Toliau įeiname *gatvę del S. Offizio* (pl. B 3), prie kurios kairėje stovi dideli *Inkvizicijosrumai* (*pal. del S. Offizio*), paliki dar popiežiams po 1870 m. Čia tai ir telpa Inkvizicijos Kongregacijos valdyba.

Eidami tiesiai toliau, įeiname į via d. *Campo Santo*, nes jos pradžioje, dešinėje, stovi *Sopulingosios Motinos (S. Maria della Pietà in Campo Santo) bažnytėlė* ir vokiečių katalikų kapinės: *Campo Santo (Šv. Laukas)* arba *Cimitero dei Tedeschi*¹⁾. Sios kapinės yra seniausios Ryme krikščionių kapinės po katakumbų, nes josios tapo išteigtos dar apie 320 m., kuomet cies Konstantinas Did. pastatė čia Vatikano baziliką. Sulig senobinio padavimo, šv. Elena, Konstantino motina, liepusi išbarstyti ant tų kapinių parvežta nuo Kalvarijos kalno šventąją žemę, nuo ko kapinės ir gavo Šventojo Lauko vardą.

Kapinių *viduje* aplink sienas yra 14 Kristaus kančios stociai, viduryje gi stovi bronzos kryžius, po kuriuo guli vokiečių dailininkas Achtermann. Pagal sienas sustatyti paminklai, po kuriais guli daugel augštėsnio luomo vokiečių; taip antai čia guli: Danijos karalienė Karlotta Friderika († 1840), kuri Ryme perėjo Katalikų tikėjiman; kard. Gustavas Hohenlohe, kuriam paminklą pastatė jo brolis, buvusis Vokietijos kancleris; antvyskupis ir popiežiaus karės ministeris de Merode; vysk. Anzer ir k. Čiapat taipgi yra palaidota nemaža kitų dailininkų ir keletas mokslinčių, tarp kurių yra ir Oratorijonų vie-nuolis Augustinas Theiner.

Bažnytėlė *S. Maria della Pietà*²⁾ (pl. B 3) pastatyta 1475—1501 m., bet jau XIII amž. yra buvusi čia koplyčia. Ta bažnytėlę atnaujino vokiečių globėjas, Austrijos ciesorius, 1871 m. Didysai jos altorius iš marmuro pastatytas

¹⁾ Ryme apsigyvenusiųjų vokiečių priskaitoma lig 1,000 žmonių.

²⁾ Kaip matome, daugelis Ryme bažnyčių prie savo vardo turi dar įvairius priedus, idant galima butų atskirti jas viena nuo kitos tokiu pat vardu. Ypač daug yra įvairių priedų prie Marijos bažnyčių, nes Jos garbei Ryme yra 80 bažn.

1705 m.; jame yra tokia pat Sopulingosios Motynos (*la Pietà*) stovyta. Saliniuose gi altoriuose yra dar 2 stovyli, minėtojo Achtermann'o darbo. Ypatingu bažnytélés pagražinimu yra vitražai; vargonus dovanojo jai Vokiečijos ciesorius, 1886 m.

Prie bažnytélés yra vokiečių Kolegija (*Coll. Teutonica*) ir neseniai tapo išteigta biblioteka ir krikščioniškosios senovés palaikų muzéjus. *Prieglauða* gi vokiečių ciesoviams turinti savo pradžią nuo vokiečių cies. Karolius Did., kursai 797 m. pastatęs čia pirmają prieglauðą lankantiems Rymą savo pavaldiniams. 1448—1449 m., sialčiant Ryme marui, čia tapo išteigta brolija, kurios tiksuas buvo prideramai palaidoti savo kapinėse ir mlesties už mirusiuosius Ryme vokiečius. 1509 m. prieglauða buvo perstatyta, bet 1798 m., t. y. užpuolus ant Rymo prancuzams, ir ši vokiečių istaiga buvo užimta ir išpustytą. Tik nuo 1847 m. toji fundacija vėl atgijo ir ligsiol tebsilaiko Austrijos ciesoriaus globoje, kursai ir atnaujino, kaip matėme, bažnyčią. — Prie prieglauðos yra dar koplyčia, kurioje yra daug relikvijų brangiuose relikvijoriuose.

2. Via della Lungara (pl. D 4, 5).

Kaip jau minėjome, Borgo su priemiesčiu Trastévere jungia ilga (1,250 mtr.) *gatvė della Lungara*, kurią pravedė čia Julijus II (1503—1513). Ji prasideda už minėtosios porta S. Spirito ir eina pietryčių linkon, tarp Tiberio ir kalno *Gianicolo* (*Janiculus*; pl. C D 5, 6), turinčio lig 84 mtr. augščio. Toje pačioje vietoje prasideda ir siaura *gatvė S. Onofrio*, vedanti stačiai kalnan (važiuotiems reikia ją apsukti dešinėje, *gatvemis de' Bastioni di S. Spirito ir del Gianicolo*) į jéronimitų bažn. ir vienuolyną *S. Onofrio*¹⁾ (pl. C 4). Toji prie kalno šono stovinti

¹⁾ Šv. Anupras Atsiskirėlis buvo tai Persų karalaitis, kurs 60 metų pergyveno Aigypio tyruose, kur kas savaitę aniolai atnešdavę jam Šventą Komuniją.

bažnyčia tapo pastatyta 1439 m. Portike prie bažnyčios ir vienuolyno, papuoštame 8 koliumnomis, galima pamatyti 3 Domenichino freskus po stiklais iš šv. Jieronimo gyvenimo. Bažnyčioje gi yra gražus kitų tapytojų paveikslai, tarp kurių ižymesni Peruzzi'o ir Pinturicchio's didžiajame altoriuje. Kairėje, šv. Jieronimo koplyčioje, Pijus IX, 1857 m., pastatę paminklą ant garsiojo dainiaus (poëto) *Torkvato Tasso* († 1595) grabo, kitoje gi gretimoje koplyčioje yra palaidotas kardinolas Juozas Mezzofanti, garsusis kalbu žinovas (50 kalbų) ir dar du kard. Madruz. Toji bažnyčia yra vieno iš kardinolų tilulas.

Vienuolyno, kurį nuo pop. Eugenijaus IV (1431—1447) laikų valdo vienuoliai jeronimitai, koridoriuje yra gražus Leonardo da Vinci darbo freskas, perstatantis mums Šv. Paną su vienuolyno išteigėju. Be to tebera čia dar kambarys, kuriame nuo 1586 m. gyveno ir mirė minėtasai Tasso, atsižymėjęs triukšmingu savo gyvenimu. Tame kambaryste, užlaikytame nuo jo mirties tame pačiame stovyje, tebera dar dainiaus kryžius, kėdė, veidrodys, juosta, staliukas ir rašymo īrankiai; jo biustas stovi čia taippat ir leidžia mums pamatyti jo veido panašumą. Gražų reginį turėdavo čia Tasso, nes iš to kambario langų regimas Vatikanas, kalnas Pincio ir tolimas Soratte (žiur. 121 p.). Vienuolyno darže tebestovė dar ano ažuolo liekanos, po kuriuo dažnai sédėdavęs užsimastęs ligustas Tasso; tą medį perkunija

Šv. Pafnucijus rado ji ten visiškai apaugusį plaukais ir jam numirus, tenpat ji palaidojo.

sudaužė pereitame amžiuje. Čiapat Pilypas Nerijs sakydavęs žmonėms pamokslus, arba žaisdamas su vaikais, mokė juos katekizmo.

Iš čia antraja siaura ir stacia gatvele einame gatvę Lungara, prie kurios tuo stovi pal. Salviati; dabar čia telpa kariška mokykla (*Collegio militare*, C D 4). Prie jų stovi Botaniškas sodnas, prigulintis universitetui. Čiapat per Tiberį yra ant retežių pakabintieji lieptai (*Ponte di Ferro*).

Kiek toliau prie Lungaros stovi dideli sparnuoti rumai *Penitenziario* (D 5) ir jų užpakalyje bažnytėlė *S. Francisco di Sales*. Čiapat naujasis *ponte Gianicolo*.

Dabar toliau prie aprašomosios gatvės, kairėje stovi bažnytėlė *S. Giacomo (Jokubo) della Lungara*, gatvės gi gale prieiname du rumu su paveikslų galerijomis: kairėje pal. ir villa Farnesina, dešinėje gi pal. Corsini (D 5).

Villa Farnesina, gavusi vardą nuo 1580 m. pirkusio ją kard. Farnese, lankoma tik paneštėliais, seredomis ir pėtnyčiomis, nuo 10—4 v. Sodne stovintis mažas, bet dailus rumas tapo pastatytas 1511 m. renesanso stiliuje. Žemai Jame yra 2 galeriji (loggia), iš kurių didesnėje ant lubų yra freskai (rodos, sulig Rafaelio piešinių), išreiškiantis tulo karaliaus dukters, mytologiškosios Psychos istoriją. Tie freskai ir ligšiol dar tebetraukia prie savęs dailės mylėtojų akis (Geresniams jų apžiurėjimui gerai yra turėti veidrodis). — Antroje galerijoje yra ne mažiau vertas paties Rafaelio darbas, iš 1514 m., t. y. freskas, taip pat iš mytologijos ir išreiškiantis juros vėžių, plaukianti savo skiaute (kevale) ir apsuptą nimfomis, tritonais ir meilės deivėmis. Bet yra dar čia ir kitų garsių varsotojų paveikslai.

Pal. Corsini su villa tuo pačiu vardu gavo savo pavadinimą nuo Klemenso XII broliavai-

kio, kard. Corsini, kurs pirko jį 1729 m. Čia 20 metų yra gyvenusi ir 1689 m. mirusi Švedų karalienė Kristina, kuri Ryme priėmė katalikystę (ž. 47 p.). Dabar tuose rumuose telpa Mokslų Akademija; lankyti gi juos galima kasdieną nuo 9—3 v.; nedeldiniai dovanai.

Primajame augste yra *Galleria Nazionale Corsini*, iš 8 kambarių, be kurių yra dar salė su svarbiais piešiniais ir išpjovimais ant vario. Galerijoje yra beveik visų senovės dailės mokyklų paveikslų. Taip antai: 2-me kambaryje yra gražus šv. Šeimynos (Maratta's darbo) ir „Stai Zmogus (Guido Reni) paveikslai; be tų čia yra surinkti Corsini'ų giminės sidabriniai indai.— 3-me kamb. yra garsioji Murillos Madonna (pas mus neteisingai vadinama „Nekaltas Prasidėjimas“, nes tai yra Marijos Dangun Ėmimas).— 4-me kamb. yra antroji, Carlo Dolci Madonna.— 5-me kamb. buk mirusi viršiau minėtoji karalienė Kristina. — 8-me — Paskutinysai Teismas — Fra Angelico da Fiesoli. Bražinių ant vario rinkinys yra vienas iš svarbiausių mums žinomų rinkinių.

Tų rumų *biblioteka*, išteigta minėtojo kar dinolo 1754 m., yra viena iš didžiausiųjų Ry me (70,000 knygų ir 2,500 rankraščių).

Anapus rumų yra dar turtinges *Museo Torlonia* (pl. D 5) su 600 numeriu, bet publi kai uždarytas.

Pasibaigus Lungarai, miesto sienoje „Recinto Aureliano“ stovi vartai „*Porta Settimiana*“, už kurių prasideda tikrasis *Trastévere*.

3. Trastévere (seniau—Transtiberis).

Toje miesto dalyje viešpatauja minėtasis *kalnas Janiculum*, kuris čia prieina prie Tiberio kranto. Senovėje toji kalva buvo skaitoma tarp 7 Rymo „dyvų“. Augusto laikuose Tiberio krantai buvo apsupti gražiomis villomis, bet Trastévere, nors jau buvo priskirtas prie miesto, visuomet užlaikė priemiesčio ypatybes, ypač kad čia gyvendavo daugiausia šventimtaūčiai ir žydai. Ir dabar čia gyvena ypatingą tarmę vartojantieji ir ypatingos rasės žmonės, daugiausia amatninkai, tarp kurių galima sutikti gražių vyrų ir moterų typų. Cies. Aurelijonas (270—275 m.) pirmasis apvedė sienomis (Recinto Aurel.) Trastevéres dalį nuo *porta Settimiana* (pl. D 5) lig porta Portese (E 7). Trastevére su miestu vienija 4 tiltai: *Ponte Sisto* (pl. E 5), *Garibaldi* (F 6), *S. Bartolomeo* su *Quattro Capi* (F 6), ir *Palatino* (*Emilio*; F 6); *Garibaldi'o* tiltu skersai per Trastévere eina tramvajų linija, jungianti miestą su to priemiesčio gelžkelio stotimi (*staz. di Trastévere*; pl. D 8, 9).

Už *porta Settimiana* Lungaros tąsa vadinas *via della Scala*, nes prie jos stovi Šv. Marijos bažnyčia tokiu pat vardu, pastatyta arkit. Pran. Volterra, XVI amž. gale. Jos vardas „*della Scala*“ („laiptų“) paeina nuo *stebuklingojo* Šv. *Panos paveikslėlio* kairėje navoje, kurs buvęs atrastas ant bažnyčios laiptų. Didžiajame alto-riuje, papuoštame baldakimu ant 16 koliumnų iš rytų šalies jaspiso, stovi *stebuklingoji V. Jézaus stovyla*. Si bažnyčia yra kardinolo titulas, užtat jos durų viršuje, iš oro, yra pakabintas jos kardinolo herbas (šalip popiežiaus herbo).

Senobiniame *basųjų karmelitų vienuolyne* prie tos bažnyčios galima gauti garsiojo kvepenčiojo vandens, kurs gydąs visokias ligas.

Prie tos pačios gatvės yra dar bažn. *S. Egidio m. Trastévere*,

Kairėn nuo porta Settimiana, Sikstaus tilto¹⁾ link, veda *gatvelė S. Dorotea*, prie kurios stovi šv. *Daratos bažnytėlė*, garsi tuo, kad prie jos šv. Juozapas Kalasancijus išteigė (1607 m.) tévę Pijoru *draugiją* („*Scholarum Piarum*“), turėjusią čia pirmają savo mokyklą, kurioje dykai mokydavo vaikus.

Dešinėn-gi nuo minėtųjų vartų, pagal sieną Recinto Aureliano eina angštin platė *via Garibaldi*, kuri, visaip besilankstydamas po kalną, veda garsion bažn. S. Pietro in Montorio (ž. 119 p.).

Pirmojoje tos gatvės alkunėje, kairėje, stovi maža *bažn. S. Maria dei Sette Dolori* (pl. D 6).

Toliau vakarų linkon eina *gatvė S. Pancrazio*, prie kurios kairėje (pl. D 6) stovi *Acqua Paola* arba **Fontana Paolina**, didelė fontana, aprupinanti vandeniu visą ši priemiestį ir Vatikaną. Vandenį tai fontanai pristato cies. Trajano pastatytasis vandentraukis (aquedotto) iš Bracciano ežero (viršiau 50 kil. atstu nuo Rymo). Delto tai toji fontana seniau buvo vadinama „*Aqua Trajana*“. Dabar gi ji vadinama augščiau minėtaisiais vardais, nes, Trajano vandentraukiui sugriuvus, pop. Povilas V, 1612 m., liepė ji atstatyti arkit. Fontanai ir Madernai. Didelis muras, iš kurio teka kriokdamas vanduo, yra papuoštas marmurais, paimtais iš „*Forum di Nerva*“. Granito gi koliumnos paeina iš senosios Vatikano bazilikos prieangio. Pagalios didelių vandens talpinimui indą (baseiną) parupino Inocencijus XII.

¹⁾ Tasai tiltas taip-vadinamas delto, kad ji pastatė pop. Sikstus IV, 1474 m.

Tuojau už minėtosios fontanos yra vartai i 1884 m. pravestąją Corsini'o sodne placią ir ilgą gatvę *Passeggiata Margherita*, kuri eina išilgai kalno Gianicolo lig minėtųjų vartų S. Spirito, praeidama pro šv. Anupro bažnyčią (ž. 112 p.). Gatvės šonuose stovi daug garsesniųjų paskutiniųjų laikų virų stovylų, tarp kurių viešpatauja 1895 m. pastatyta didelis raitojo *Garibaldi'o¹⁾ paminklas* iš bronzos ir granito, Em. Gallori darbo (pl. C 5, 6).

Tasai popiežių ir visų katalikų skriaudėjas yra išreikštasis čia atgręžtas į Vatikaną ir rodantis i jį su paniekiniu ir tartum su žodžiais: „as̄ padarysiu galą popiežių galybei“. Bet apsigavo niekšas, nes jau 30 metai, kaip jisai žemėse supuvo, popiežiai gi kaip viešpatau, taip ir tebeviešpatauja visame pašaulyje. — Mušu kompanija demonstrativiškai pravažiavo pro Garibaldio paminklą, dagi jo neapžiurėjus.

Nuo šios gatvės turime vieną iš gražiausių reginių (ypač saulei leidžiantis) į Rymą ir jo apylinkę; savo ivairumu tasai reginys beveik pervažija antrą tokį pat nuo pleciaus prie bažnyčios S. Pietro in Montorio (ž. 119 p.).

¹⁾ *Garibaldi* buvo tai ginkluotųjų savanorių gaujų vadės, kursai sutvérė dabartinę „suvienytą Italiją“, neteisingai išplėšdamas popiežiams amžinai jiems prigulėjusią žemę, 1870 m. Atimdamas iš popiežių Rymą, Garibaldi norėjo pakasti jų neprigulmybės pamatus ir panaikinti jų svietišką valdžią, bet neviša tai jam pilnai pasisekė. Jisai gimė 1807 m., mirė gi 1882 m. savo tėviškėje ant Kapraros salos, kur ir tapo palaidotas. Tokiam „veikėjui“ dėkinga Italijos valdžia daugelyje savo miestų pristatė paminklų ir jo vardu pavadinė daugelių gatvių ir plecių. Ryme gi dar vieną tiltą, stovintį prie vakarinojo Tiberio salos galo.

Iš čia kas nori gali dar aplankyti didelę *villa Doria Pamphili* (A B 6, 7). Nuo Fontana Paolina ryti lincon eina gatvę *di porta S. Pancrazio*, kurios gale stovi *Porta S. Pancrazio* (sen. *Aurelia*). Per tuos pačioje Janikulio viršunėje (84 mtr.) stovinčius miesto vartus 1849 m. atakliai išsilaužė Ryman ir užėmė jį prancuzų. Be to, anot kai-kurių rašytojų, per tuos pačius vartus iėjės pirmajį kartą Ryman šv. Petras Ap., norédamas čia išteigtį savo popiežiškajį Sostą; tame pirmajame savo apsilankyme ir gyvenęs jisai šioje miesto dalyje.

Už tų vartų stovi *villa Doria Pamphili* (lankoma tik panedėliais ir pėtnyčiomis, nuo 1. val.), i kuria veda *via Aurelia (Antica)*, einanti viršiau Viterbos geležinkelio tunelio (apie 1,200 mtr. ilgio). Toji villa yra beveik gražausia Ryme; išteigė ją XVII-jos amžiaus viduryje Inocencijaus X broliaus, Camillo Pamphili, bet dabar ji prigiliai prie kunigaikščio Doria. Joje yra gražus rumelis „Casino“, papuoštas iš oro reljefais ir stovymolis, šalipgi keli išpuošti senobinieji karvelių nameliai (*columbaria*): toliau yra dar kudra su fontana, gulbėmis, oranžerija, fazanų nameliai ir kt. — Prie to pačio kelio stovi *Pankracijaus*, šsv. *Processo* ir *Martinijono*, *Dvieju Feliksų* ir šv. *Kalepodijaus katakumbos*.

Artimajame jos pakraštyje stovi šv. *Pankracijaus bažnyčia* (pl. B 7), išteigta pop. Simmachaus, apie 500 m., bet jau daug kartų atnaujinta¹⁾.

Dabar grįžkime atgal prie Fontana Paolina, už kurios netoli stovi *bažn. S. Pietro in Montorio* (pl. D 6), pastatyta ant Janikulio Ispanijos karalių Ferdinando ir Izabelios, 1500 m., nes seniau buvo manoma, kad šioje vietoje

¹⁾ Toji bažnyčia, kardinolo titulas, stovi vietoje, kur 330 m. buvo nukirstas 14 metų jaunikaitis iš Frigijos, šv. *Pankracijus*, kurio *kunas čiapat* ir t beguli. Toje pačioje bažnyčioje pop. Inocencijus III (1198–1216) apvalnikavo Aragonijos karalių Petra II; jis nemažai nukentėjo nuo prancuzų laike jų užpuolimų ant Rymo 1798 ir 1849 m. Toje bažnyčioje yra duris i aplinkui bažnyčios esančias šv. *Pankracijaus katakumbas*.

šv. Petras buvęs prie kryžiaus prikaltas¹⁾: Bažnyčios bokštas ir visas viršus 1849 m. beveik visiškai buvo sugriauti prancuzų, kurie šaudė į apgultus rymiečius.

Viduje yra 9 koplyčios, iš kurių vienoje dešinėje yra pažymėtinės garsusis Kristaus Plakimo aliejinių paveikslas, nutepliotas Sebastijono del Piombo sulig Mykolo Angelo piešiniu, kitoje gi — stebuklingasis šv. Panos paveikslas „Madonna della lettera“, perneštasis 1714 m.; kairėje gi — šv. Julijono, Raguzos antvyksupio, *gragas*. Didžiajame altoriuje seniau yra buvęs garsusis Rafaelio „Kristaus Persimainymas“, bet prancuzai buvo jį pavogę laikę revoliucijos ir nuo 1815 m. jisai yra Vatikano paveikslų galerijoje (ž. 82 p.). Dabar tame altoriuje stovi „šv. Petro prikryžiavimas“, Guido Reni'o darbo.

Prie bažnyčios yra *Reformatų vienuolynas*, kurio kieme, buk tikroje šv. Petro prikryžiavimo vietoje, stovi 1502 m. Bramante's pastatytoji garsioji apvali koplyčia (**Tempietto**); puošia ją portikas, paremta gi ji yra 16 juodojo granito koliumnu, tarp kurių stovi nišos. Jos viduje yra sédinčio šv. Petro stovyla ir skylė ženklinanti vietą, kur stovėjęs šv. Petro kryžius. Toji koplyčia buvo atnaujinta ir papuošta 1628 m.

Nuo šv. Petro bažnyčios durų, arba nuo šventoriaus, turime vieną iš gražiausių reginių

¹⁾ Tasai padavimas yra kilięs tik viduramžiuje ir dabar jau istoriškai yra prirodyta, kad tasai Apaštalas kentėjo ant Vatikano kalno, kur ir buvo palaidotas.

)ypač leidžiantis saulei) i visą Rymą ir jo dagi tolimasių apylinkes (*Campagna*) su Albanų ir Sabinų kalnais¹⁾.

Išskaitysime bent žymesnės vietas, kurias galime čia pamatyti; pradėsime iš dešinėsios į kaireją pusę.

Pietuose matoma Tiberio dalis su tiltu, per kuri eina geležinkelis į Civitavecchia (Rymo portas); už to tilto matoma šv. Povilo bazilika „fuori le Mura“ (už miesto sienų). Toliau regimos senobinėsios miesto sienos ir šiapus jų kalva Testaccio; Cestijaus piramida prie porta S. Paolo; ant Aventino kalvos tris bažnyčios: Š. Maria Aventina, šv. Aleksijaus ir šv. Sabinos. Už tų bažnyčių tolumoje matomi Albanų ka'nai su augščiausiają viršune (Monte Cavo, 949 mtr.), apie 25 kil. atstu nuo Rymo; tenpat matomi taipogi keli miesteliai (Castel Gandolfo, Narino, Frascati); toliau kairėn — Sabinų kalnai. Mieste gi matoma villa Mattei, bažn. S. Stefano Rotondo, stovylos ant bažnyčios S. Giovanni-in-Laterano stogo ir Colosseo su Palat'no griuvėsiais; toliau kairėn: kalnas Capitolinus su augštū bokštu ant Senatorių rumų (pal. del Senatore), bažn. Ara Coeli, kalnas Esquulinus su bazilika S. Maria Maggiore (dviem bokštais) ir ilgi geležinkelio stoties rumai. Šalip Senatorių rumų bokšto matomas gražus dvieim viršunėm kalnas Velino (2,487 mtr.) už 80 kil. ir kalnas Gennaro (1,269 mtr.), už 30 kil. nuo Rymo. Toliau matomi karaliaus rumai ant Kvirinalo kalno, jėzuitų bažn. al Gesu ir S. Andrea della Valle. Ant kalno gi Pincio matoma villa Medici, dešinėje universitatis bokštas ir dvieim bokštais bažn. S. Trinità dei Monti; jų viršuje stovi kalnas Leonessa (1,735 mtr.), beveik 80 kil. atstu nuo Rymo. Toliau ant Pincio — miesto sienos ir dvi bažnyčių su kopuluomis prie piazza del Popolo; plati fasada bažn. Chiesa Nuova, augštai-gi, kairėje, kalnas Soratte (686 mtr.),

¹⁾ Baedekero vadove „Italie centrale“ tam tikroje vietoje yra patalpinta Rymo ir jo apylinkės panorama („Panorama di Roma e suoi contorni“), nuimta nuo šios vietus. Aš tyčia čion buvau atėjęs ir išit krinau, kad panorama teisingai nuimta.

už 40 kil. nuo Rymo. Šiapus Tiberio matoma šv. Anio-
lo tvirtovė, šv. Joakimo bažnyčia ir anapus upės, prie
geležinių lieptų, bažn. S. Giovanni dei Fiorentini. Už mie-
sto dar matomas kalnas Mario su villa Mellini ir šv. Anu-
pro bažnyčia. Pagalios pačioje kertėje, už Gianicolo
kalno, stovi šv. Petro bazilikos kopula; čiapat gi po
musų kojų bažnyčios—S. Maria in Trastévere ir kiek
toliau dešinėje—S. Cecilia in Trastévere.

Dabar mažais ir stačiais skersgatviais nu-
sileidžiame žemyn prie bažn. **S. Maria in Trasté-
vere**, stovinčios prie pleciaus tuo pačiu vardu
su fontana vakariniam gatvės Lungaretta
gale. Toji parap. bažnyčia yra viena iš gra-
žiausiųjų ir turtingiausiuju paminklais amži-
najame Mieste ir pirmoji pasaulyje bažnyčia,
pašvēsta Marijos garbei, todėl teisingai tapo
paskaitytą tarp mažesniųjų Rymo bazilikų ir
yra kardinolo titulas. Sulig padavimo ji sto-
vinti toje vietoje, kur, gemant Jézui Kristui
Betleeme, staiga atsivéręs tokbai gausus aly-
vos šaltinis (*Fons olei*), jog tekėjęs net Tibe-
rin. Bažnyčia esanti išteigta apie 222 m., po-
piežiaujant šv. Kalikstui, arba, tikriau sakant,
šv. Julijui I (337—352). Jos statymui priešinosi
čiapat stovėjusių smuklių (karčemu) savi-
ninkai-žydai, bet cies. Aleksandras Severus
leido krikščioniams pasistatyti čia Dievo na-
mus. Perkratinėdamas šią bylą tasai stabmel-
džių ciesorius išsitaręs: „Geriau, esą, kad toje
vietoje kokiuo-nors budu Dievas butu garbi-
namas, negu smuklė betvarkę platinčia“. Krikš-
čionims gi rupėjo pastatyti čia bažnyčią, nes
toje vietoje popiežius, šv. Kalikstas I, surinkda-
vo juos melsties; kadangi jo *kaulai* vienkart su
kitu kankiniu kaulais guli šioje bažnyčioje, tai
lig VIII amž. toji bažnyčia ir buvo vadinama

šv. Kaliksto bažnyčia. Padidino ją šv. *Julijus I*
pop. (341—252), kurio *kaulai* taip pat čia yra
garbėje laikomi, perstatę gi čiapat gulintis
Inocencijus II, 1140 m. Ant 4 stulpų iš mar-
go granito paremtasai prieangis pristatytais
1702 m., liepiant Klemensui XI. Paskutiniji
kartą ši bažnyčia pernauja tapo perstatyta
1863—1874 m. Matytina ji yra dėl savo mo-
zajikų ir paminklų ir kaipo svarbiausioji Tra-
stevero bažnyčia.

Pirmaisiai, jos fasadoje yra mozajikos ant
aukso dugno iš XII amž.: Marija su Suneliu,
du popiežiu ir 10 evangeliškųjų mergaičių su
lempelėmis (8 išmintingosios ir 2 paikosios;
ž. šv. Mat. ev. XXV, 1—12); bet pačiame fa-
sados viršuje mozajikos yra naujos. — Prie-
angyje yra daug antrašų ir skulpturų.

Vidus yra padalintas į 3 pažastis 22 ne-
lygaus didumo granito koliumnomis, paeinan-
čiomis iš Izidos maldyklos. Brangiaiš marmu-
rais išklototoje asloje yra senos mozajikos ypa-
tingame stilijuje, lubas gi, gausiai papuoštas
paauksintojo medžio skulpturomis, nuvarsojo
garsusis Domenichino, 1617 m. Prie didžiųjų
durų, dešinėje, yra Mino da Fiesole († 1484 m.)
padarytasis gražus baldakimas. Iš 12 bažnyčios
altorių ižymesnis yra didysai, nes Jame guli
be minėtųjų dviejų popiežių dar šv. *Korneli-
jus Pop.* († 252) ir *Kank.*, šv. *Kvirino Vysk.*
ir *Kank.* ir šv. *Kalepodijaus Kank. kunai*, per-
nešti čion iš katakumbų Grigaliaus IV (827—
843). Ties altoriu yra skylė su antrašu „Hinc
oleum fluxit“ („iš čia ištakėjo alyva“), kuri
rodo minėtojo alyvos šaltinio vietą. Absidoje
ties didžiuoju altoriu yra mozajikos iš XII amž.:

Kristus ir Marija ant sosto, aplink juos minėtieji popiežiai ir kankiniai. Kiek žemiau matome tryliką avinelių, kurių pavidale išreikštasis Kristus (viduryje) ir 12 apaštalų. Tokie pat avinelių yra dar šv. Klemenso bazilikoje. Pagalios, dar žemiau, yra mozajikos iš XIII amž., išreiškiančios scenas iš Marijos gyvenimo. Prezbiterijaus frontas taip pat yra papuoštas senobinėmis mozajikomis: evangelistų, pranašų ir k. Švenč. Sakramento koplyčioje, kurią kard. Morkus Sittich von Hohenems papuošė scenomis iš Tridento vyskupų Susirinkimo, yra *stebuklingasis Švenč. Marijos P. Maloningoios paveikslas*. Toje bažnyčioje yra palaidota daug kardinolų ir kitų augštų vyrų, tarp kurių yra: kard. Pilypas d' Alençon († 1379), kard. Pietro Stefaneschi († 1417) su gražia guliničia stovyla ant paminklo, kard. Hozijus iš Ermelando († 1579), lenkas, ir k.

Prie tos bažnyčios yra šv. Povilo *benediktinų vienuolynas*, dabar paverstas kareivių gyvenimui.

Prie to vienuolyno stovi dar sena šv. *Kaliksto* (*S. Calisto*) bažnytėlė (E 6), paeinanti iš pirmųjų amžių; kardinolo titulas. Joje tebera šulinys, kuriamo buvo paskandintas šv. Kalikstas Pop. († 227).

Nuo šv. Kaliksto pleciaus prie tosios bažnytėlės pietų linkon eina *via di S. Cosimato*, kurios gale yra taip pat vadinas *plecius* ir didelė *prieglauda* (*ospizio*) su šv. *Kozimato* (*SS. Cosma e Damiano*) bažnytėlė ir vienuolynu. Bažnytėlė paeina iš XV amž., bet ir seniau čia yra stovėjusi viena iš krikščioniškųjų bazilikų, buk iš IX amž.

Antroji gi gatvė nuo šv. Kaliksto pleciaus eina pieštyčių linkon ir vadinas *via di S. Francesco*, nes

veda į *plecių* tuo pačiu vardu. Kairėje prie jos stovi *bažnytėlė S. Pasquale* arba SS. *40 Martiri* (pl. E 7).

Prie šio šv. Pranciškaus pleciaus stovi iš 1231 m. paeinanti *bažnyčia S. Francesco a Ripa*. Galinėje koplyčioje yra gulinti šv. Liudvikos Albertoni stovyta, Bernini'o darbo. 1906 m. pop. Pijus X išteigė čia parapiją ir perkėlė Jon panaikintosios šv. Baltramiejaus in Insula parapijos turtus. — Gretimajame *vienuolyne* yra gyvenęs šv. Pranciškus Asižietis, kurio *kambaryste-koplyčioje* yra akmuo, ant kurio jis gulėdavęs.

Anapus šv. Pranciškaus vienuolyno, prie Tiberio kranto, stovi didelė, 1689 m. pastatytoji, pavargelių prieglauda „*Ospizio di S. Michele*”, dabar permainyta į amatų mokyklą. Iš dvieju tos mokyklos koplyčių viena vadinas *S. Michele di Ripa*.

Užpakalyje, prie Tiberio kranto, yra dabartinskyai mažas Tiberio portas *Porto di Ripa Grande*.

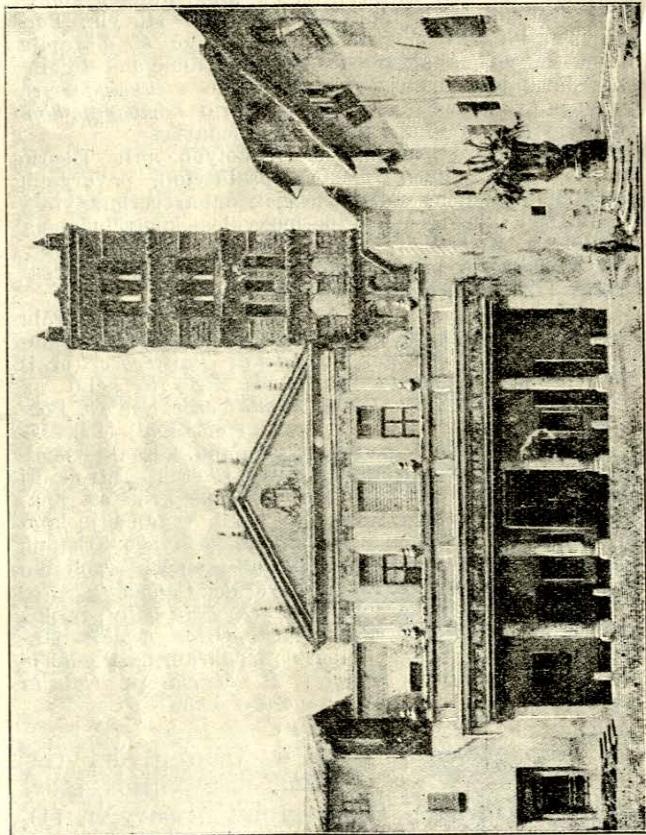
Ties pietvakariiniujo šv. Mykolo prieglaudos galu stovi *porta Portese* (pl. E 7, 8), nuo kurios pietvakarių lincon, pro Viterbo geležinkelio stotį *di Trastévere* (pl. D 8 9) eina senobinėjį *via Portuensis*. Prie to kelio už 1 kil. nuo vartų Portese kalne *Monte Verde*, yra šv. *Ponicijano katakumbos* arba *ad ursum pileatum*¹⁾. Priešais jų durų stovi didelis baseinas vandeniu, kursai pirmuoju amžiuose buvo vartojamas šv. Krikštui. Antroje gi pusėje, ant muro yra išreikštasis Kristaus krikštas, apaciuje gi didelis kryžius. Pagalios vidun vedančiuju laiptu viršuje yra du didelii medalionai su dvimi Kristaus Galvom (iš VI-ir IX amž.). Toliau gi pietuose, netoli nuo staz. *S. Paolo*, stovi *bažn. S. Carlo dei Catenari*.

Nuo žieminojo prieglaudos galu eina *gatvė* ir jos gale stovi *bažnytėlė S. Maria dell' Orto*, pradėta statyti 1489 m. (pl. E F 7), Tiberio gi pakrantyje ir *gatvėje dei Genovesi* stovi *koplyčia S. Maria in Capella* (pl. F 6, 7).

Tarp gatvių S. Maria d. Orto ir dei Genovesi yra *gatvė S. Cecilia*, prie kurios stovi garsioji **bažnyčia S. Cecilia** (pl. F 7; pav. Nr. 11),

¹⁾ Apskritai apie katakumbas, žiur. apie *via Appia (antica)*.

kardinolo titulas. Toji bažnyčia tapo perdirbtą

Nr. 11. Šv. Cecilijos bažnyčia.

įš čiapat stovėjusiųjų šv. Cecilijos, turtingos

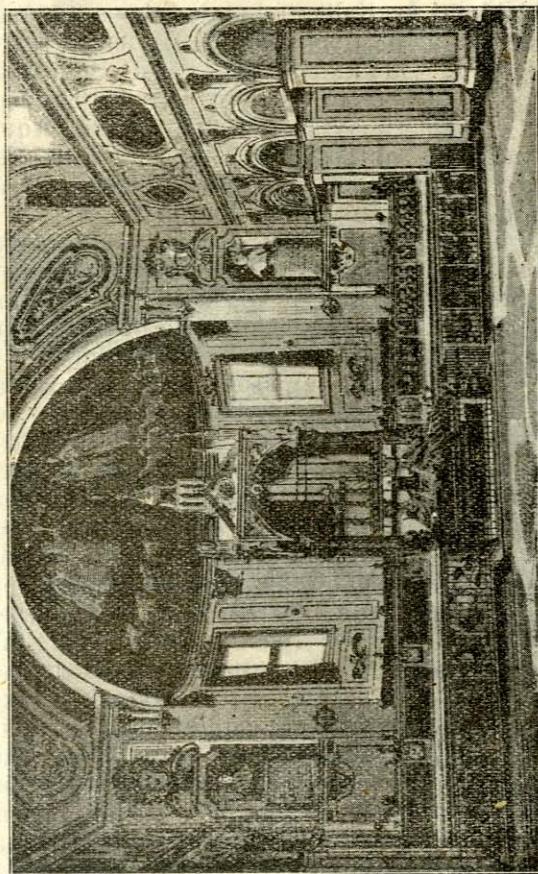
mergaitės, rumų ir pašvęsta šv. Urbono I pop. Šv. Paschalis pop. ją atnaujino 821 m. ir pernešė į Jon Šventosios kūną, kursai pradžioje buvo palaidotas šv. Kaliksto katakumbose. 1599 m., sugriuvus tai bažnyčiai, buvo pamestas griuvėsiuose ir jos kunas, lig kard. Sfondrato, taisydamas bažnyčią, vėl jo neatrado. Toji bažnyčia buvo pertaisyta dar 1725 (kard. Aquaviva) ir 1823 m.; pagalios 1901 m. atnaujino ją savo lėšomis (500 tukst. lirų) buvusis Leon XIII sekretorius, kard. Rampolla.

Priešais bažnyčios yra didelis apmurytas kiemas, senovėje vadintamas „atrium“, papuoštas senobine marmurine vaza (indu). Portikas gi arba prieangis pagražintas keturiomis raudonojo ir juodojo marmuro koliumnomis.

Vidus (pav. № 12), padalintas į 3 pažastis. Prie durų, dešinėje, stovi kard. Adomo de Hertfordo († 1398), kairėje gi kard. Fortiguerra, († 1473) grabo paminklai; minėtasai gi kard. Sfondrato yra palaidotas po pamatu, šalip Konfesijos. Augštai iškeltame prezbiterijuje stovi senobinis marmurinis vyskupų sostas. Gražus didysai altoriaus su gotiškuoju baldakimu, parremtu baltojo ir juodojo marmuro (pavonazzetto) koliumnomis, yra pastatytas 1284 m., Arnulfo di Cambio's. Prie altoriaus galų yra senobinė žvakydė (liktorius) velykinei žvakei (paschalui) ir kiek toliau laiptai apačion, į šv. Cecilijos kapą. Po altoriaus guli labai daili guliničios Šventosios stovyla iš alabastro, padaryta tokioje pozuje (padėjime), kokoje 1599 m. buvo atrastas josios kunas; nukalo ją Steponas Maderna († 1636).

Prezbiterijaus absidoje yra mozaikos iš

IX amž., išreiškiančios Kristų ant sosto su Evangelijos knyga rankoje, apsuptyta dešinėje

Nr. 12. Šv. Cecilio bažnyčios vidus.

šv. Povilu Ap., šv. Agota ir šv. Paschaliu,

kairėje gi—šv. Petru, šv. Cecilija ir jos sužiedotiniu šv. Valerijonu. Balti avinėliai, išeinančių iš dvių vietų, išreiškia žydus ir stabmeldžius, bėgančius prie Dieviškojo Avinėlio. — Tarp mozaikų ant sienų yra tų Šventųjų paveikslai; kurių kaulai ilsis šioje bažnyčioje (ž. žem.).

Antroji dešinėji koplyčia yra perdirbtą iš šv. Cecilio rumų pirties, kurioje ji buvo kankinama visą parą. Sienoje dar tebéra matomi variinių triubų galai, per kurias buvo varomas iš krosnies labai karštas garas pirtin, kurioje šv. Cecilija buvo uždaryta sudeginimui. Tebéra taip pat akmuo, ant kurio buvusi Šventoji nukirsta, nes karštas garas jai nieko nekenkė. Tos koplyčios altoriuje yra Guido Reni'o († 1642) darbo paveikslas, išreiškiantis šv. Cecilio kanakinimą. — Paskutinėje koplyčioje, sienoje, yra freskai iš XII amž., jos gi asloje vietomis tebéra dar mozaikos iš Šventosios rumų kambarių.

Už didžiojo altoriaus yra laiptai į gražią ir brangią apatinę bažnyčią (*kryptą*) su 4 altoriais ir šv. Cecilio stovyla. Didžiajame altoriuje guli tarp aukso ir brangių akmenų sidabriniamė grabė šv. Cecilio kunas († 230) ir dar šsv. Kankinių, iš 230 m.: Valerijono, jos sužiedotinio, Tiburejaus, jo brolio, Maksimo ir popiežių šsv. Urbono († 229) ir Lucijaus († 254, dalis) *kunai*.

Cia pat stovintį šsv. Cecilio ir Agatos vienuolyną pastatė šv. Paschalis pop. Dabar čia gyvena šv. Benedikto išstatū seseris, kurios, kaip ir kitos Italijos vienuolės, kenčia didžių turštą, nes valdžia atėmė jų turta. Toms seserims atiduodami maitinti pašvestieji avinėliai, iš kurių esti daromi pallijai (ž. 41 p.).

Toliau minėtaja gatvė dei Genovesi, pro šv. Jono bažn. tuo pačiu vardu, išeinate dide-lén gatvén *viale del Re* ir *pleciun d' Italia*, (pl. E, F 6), prie kurio kairėje stovi *plecius* ir parap. *bažn. S. Crisogono*. Yra tai labai senobiné ir daug kartų perstatytoji bazilika su 22 gražiomis senobinémis koliumnomis (2 porfiro koliumni yra didžiausioji Ryme), senobinémis mozajikomis ir labai gausiai paauskintomis lubomis. Prezbiterijuje stovi gražios 1866 m. padarytosios sédinės. Toji bazilika yra vieno iš kardinolų titulas. — 1911 m. ties ja iškasta senob. bazilikos pamatai. Atrasta daug gražių šv. paveikslų ir kitų dalykų.

Italijos plecių perkerta ilga ir tiesi gatvė, kurios dešinėjį pusē lig ponte Palatino (Emilio) vadinas *via della Lungarina* (pl. F 6; jos apylinkėje stovi bažnytélės: *S. Maria della Luce* arba *S. Salvatore della Corte*, *S. Salvatore a Ponte Rotto*, *S. Benedetto¹⁾ in Piscinula*, *S. Biagio* ir *S. Bonosa*. Kairėji gi pusē vadinas *via della Lungarella* (E 6) ir prie jos stovi bažnytélės: *S. Agata in Trastévere*, *S. Margherita*, *S. Apollonia* ir k. Be to, netoli iš čia yra dar *bažn. S. Maria de Fiore*.

Dabar grįžtame namon tiltu *Garibaldi*, kursai patstatytas tapo 1888 m. ir jungia Italijos plecių su *gatve Arenula* (pl. F 5), kuriais vaikščioja tramvajai.

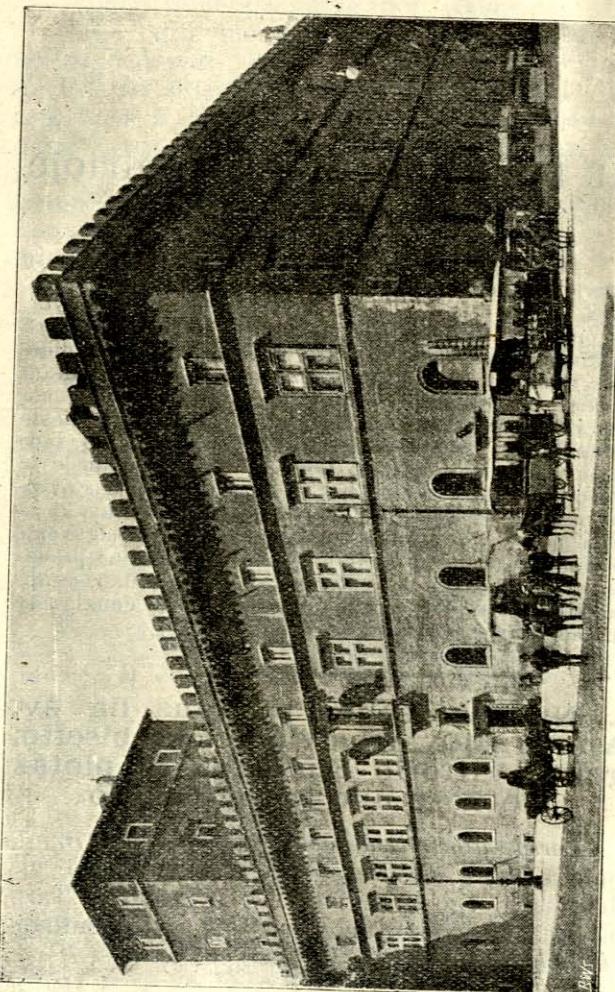
¹⁾ Ši bažnytélė stovi toje vietoje, kur gyvenęs savo jaunystėje šv. Benediktas Ab. († 543 m.).

III. Miesto dalis prie kairiojo Tiberio kranto.

Plati lyguma (sen. „Campus Martius“), stovinti tarp Tiberio ir miesto kalnelių: *Pincius Quirinalis* ir *Capitolinus*, senojo Rymo laikuose buvo tai naujai apstatytasis priemiestis, kursai tečiau nuo viduramžių tebéra tankiausia apgyventa miesto dalis su gražiais ir dideliais rumais ir bažnyčiomis. Užtat ir ligšiol, neskaitant paskutinių laikais pravestųjų plačių gatvių, toji lyguma turi viduramžinio renesanso stiliuje pastatytojo miesto pavidala. Čia yra daugelis siaurų ir kreivų gatvių, tarp kurių didžiausios yra: *Corso Vittorio Emanuele* ir *Corso Umberto I*, išeinančios iš miesto viduryje stovinčio *pleciaus Venezia* (pl. G 5). Kadangi geresniams kiekvieno miesto apžiurėjimui patogiausia yra apsigyventi jo viduryje (centre), tai ir mes nuo šio pleciaus pradėsime lankytis atskirasias Rymo dalis ir pirmiausia aparašysime *Corso Vittorio Emanuele*, nes ja daugiausia prisieis mums vaikščioti.

1. Nuo Venecijos pleciaus lig šv. Aniolo tilto, arba via del Plebiscito, gatvė Vittorio Emanuele ir plotas pietuose nuo jų lig Tiberio.

Corso Vittorio Emanuele, pravesta čia 1876 m., jungia gatvę *via Nazionale* ir visą miesto vienduri su Borgo priemiesčiu ir Vatikanu. Tarp plecių Venecijos ir del Gesú toji gatvė vadinas *aia del Plebiscito* (pl. G 5).

№ 13. Venecijos plecius ir rumai.

Piazza di Venezia (pav. № 13) gavo vardą nuo čiapat stovinčių didelių rumų tuo pačiu vardu ir yra tai platus pietinis Corso Umberto I gatvės galas, į kurį susieina dar dvi dideli Rymo gatvės: del Plebiscito ir Nazionale. Tasai plecius yra dar visų miesto tramvajų ir omnibusų (vežimų keleiviams) centralinė stotis; čiapat taipgi yra viešbutis *Albergo Capitolino*.

Palazzo di Venezia (pl. G 5) yra tai tvirtumos pavidale pastatytieji florentiniškame renesanso stiliuje rumai, kuriuos pradėjo statyti pop. Povilas II, 1455 m., suvartojojės jiems daug akmenų iš Kolosėjaus sienų. Tuose dideiliuose trimis augštais rumuose seniau gyvenė net popiežiai, lig 1560 m. Pijus IV nesumainė juos su Venecijos respublika ant kitų rumų Venecijoje. 1797 m. tie rumai vienkart su visa respublika buvo perėję Austrijos rankosna ir dabar čia gyvena Austrijos pasiuntinys prie Šventojo Sosto.

Rumų užpakalyje stovi juose parapijinė šv. Morkaus (**S. Marco**) **Evang. bažnyčia** ir **plecius** bei **skersgatvis** tuo pačiu vardu. Tų Dievo namų įsteigimas įvykęs, sulig padavimo, pop. šv. Morkaus (337 m.) ir cies. Konstantino Didž. laikuose, bet 833 m. jie buvo jau iš pamatų atstatyti Grigaliaus IV ir 1465 m. papuošti Jokubo da Pietrasanta darbo prieangiu ir lubomis. Vidus buvo perdirbtas dar XVII amž. ir 1744 m. Kaip ir visų senobinių bažnyčių, josios asla stovi daug žemiau, negu gatvė, todėl einant bažnyčion, reikia lipti žemyn. Ji yra kardinolo titulas.

Prieangyje galima matyti stabmeldžių ir

krikščionių antrašus iš katakumbų, ant sienos gi, augštai—šv. Morkaus reljefas.

Vidus yra padalintas į 3 pažastis 20-mi gi išpuoštos rokoko stiliuje. Prezbiterijus arba chorus su nepaprasta asla yra pakeltas augščiau; jo absidoje yra mozajikos iš VIII amž.: Kristus, apsuotas popiežiais ir kitais šventaisiais, laimina žmones. Tarp jų yra ir šv. kankinai *Felicissimus* ir *Agapitas*, pop. Sikstaus II († 258) dijakonai ir vienkart su juo nukankinti. IX amž. jų visų kunai tapo pernešti iš katakumbų šion bažnyčion. Ciapat yra dar senas ir gražus šv. Morkaus pop. paveikslas ir simboliškieji avinėliai. Didžiajame gi altoriuje marmuro grabe yra dar šv. *Morkaus* pop. († 336) ir šsv. *Abdonu* su *Senenu* († 249) kunai. Zakristijoje taip pat yra altorius su cimborija Mino da Fiesole ir Jono Dalmata's darbo (XV amž.). Švenč. Sakramento koplyčia, sulig Povilo iš Kortinos pleno, stovi dešinėje pusėje.

Prie tos bazilikos yra buvęs kanoninkų palaim. Gasparas del Buſfalo († 1837 m.), kurį i palaimintų skaičių įraše Pijus X, 1904 m.

Pleciaus kertėje, prie bažnyčios, stovi nudaužtas milžiniškasis biustas iš marmuro, vadintamas „madama Lucrezia“.

Antrajame Venecijos pleciaus šone stovi *pal. Torlonia*, pastatytas Fontana's, 1650 m.

Antroje gatvės del Plebiscito pusėje, ties Venecijos rumais, stovi labai didelis **pal. Doria**. Yra tai vieni iš brangiausių Rymo rumų, kuriuos pastatė Inocencijus X (1644—1655). Gražus jų pryšakis yra atsuktas gatvėn del Corso, didžiasai gi kiemas viduje apsuotas gražiai ko-

lumnada. Senovėje čia yra stovėjusi bažnyčia su šv. Cirijako, Largo ir Smaragdo Kankinių kūnais, kurie dabar pernešti netolimon bažnyčion S. Maria in Via lata.

Pirmajame rumų augste yra viena iš žymesiųjų Ryme *paveikslų galerija* (*Galleria Doria*), lankoma tik panedėliais ir pėtnyčiomis, nuo 10—2 v., už pusę liros; įeinama per šiaurinijį rumų galą. Ji susideda iš keliolikos kambarių, kuriuose telpa daugelis Domenichino, Garofalo, Tizian'o ir kitų paveikslų, ypač iš Šventosios Istorijos; bet yra taipgi gražių landschaftų (gamtos paveikslų), Kliaudijaus Lorrain'o, Salvator'o Rosa's, Gasparo Poussin'o ir k. darbo; pagalios yra Rafaelio ir Rubenso portretai, Velasquez'o ir pop. Inocencijaus X paveikslai ir daugel (apie 450 num.) kitų.

Toliau prie aprašomosios gatvės, dešinėje, stovi *rumai* ir jų užpakalyje *plecius Grazioli*, pro kuriuos eina Vatikanan tramvajaus linija; toliau—gi šalip jų — 1670 m. pastatytieji *rumai Altieri* (pl. G 4, 5).

Antroje gatvės pusėje stovi *bažnyčia su pleciu*

Al Gesu (Jézaus Vardo); yra tai pirmaelė jezujių bažnyčia ir viena iš turtingiausių vienme Ryme. Pastatė ją kardinolo Farnese lėšomis Vignola ir Jokubas della Porta barokko stiliuje, 1575 m.

Vidus, susidedantis iš augštos pažasties ir 7 mažų koplyčių, yra papuoštas visu tuo, ką žmonės turėjo brangiausio: auksu, sidabru, brangiaisiais akmenimis, marmurais ir freskais, nes taip pridera Dievui ir Jo mylimajam tauriniui, šv. Ignacijui Lojolai, kurio kūnas yra čia-

pat palaidotas. Tapytojas Bacicchio išpuošė freskais kopulą ir pažasties lubas, ant kurių išreikšta Jézaus Vardo garbė ir laimėjimas (triumphus); tai yra vienas iš svarbiausių darbų iš barokko stiliaus gadynės (epokos). Sienas gi išklojo visokiai brangiais marmurais kunigaikštis Al. Torlonia, 1860 m.

Didysai altorius, paremtas keturiais šulais iš nūmidoškojo marmuro, yra pastatytas arkit. Sarti, 1842 m.; paveikslas Jame perstato mums Kristaus Apipjaustymo arba Jézaus Vardo Jam davimo paslaptį. Altoriuje gi guli šv. Kankinai: *Abundius Kun. ir Abundancijus Dijak.* († III amž.). Kairėje, po gražiu paminklu, guli palaidotas garsusis mokslinčiins, kard. Beliarminas († 1621 m.), dešinėje gi –jézuitas Pignatelli. Skersinėje gi pažastyje, kairėje jos pusėje, stovi tikrasai tos bažnyčios papuošalas brangiausiasai Ryme, jézuitų įsteigėjo, šv. Ignoto Išpažinėjo altorius, kuriame paaiksintame ir achatu (akmuo) išpuoštame bronzos grabe guli *to Šventojo kunas* († 1556). Šv. Ignoto paveikslas tame altoriuje yra garsiojo tévo Pozzi darbo, už jo gi stovi tik iškilmingose dienose terodoma Šventojo stovyla. Toji 3 mtr. augščio turinti stovyla yra nulieta iš paaiksintosios bronzos, bet galva, rankos, kojos ir gausiai brangiais akmenimis papuošti rubai yra iš sidabro. Altorių remiančios koliumnos yra iš brangaus žaliojo akmens („lapis lazuli“) ir dar papuoštos paaiksintaja bronza. Jų viršuje 2 aniolu laiko rankose Jézaus Vardo monogramą (raides) iš krištalo. Viršutinėje gi altoriaus dalyje yra ŠŠŠ. Trejybés grupa, nukalta iš marmuro B. Ludovisi ir L. Ottoni; žemės skritulys,

laikomas kerubinu, esas padirbtas iš didžiausiojo, koksai tik kuomet-nors buvo rastas, lapis lazuli'o gabalo. Altoriaus šonuose yra dar kelios grupos.

Antrajame skersinėsios pažasties gale stovi šv. Pranciškaus Ksaverijaus altorius su Marranta's darbo paveikslu; paaiksintame medallijone ant altoriaus yra laikoma to Šventojo ranka.

Šalip šv. Ignoto altoriaus, dešinėje, yra kopyčia, kurioje telpa mažas, bet rymiečių ypač gerbiamas *stebuklingasis Marijos paveikslas*, vadinas „*Madonna della Strada*“, nes jisai buvęs nutepliotas ant vieną namų sienos iš oro. Pasakoja, buk musų tautietis Adomas Mickevičius, budamas Ryme, mégdavęs prieš jį melsties. Ciapat yra dar labai garbinamas šv. Juozapo paveikslas. — Pagalios, šioje bažnyčioje yra laikoma dar šv. Melchijado pop. († 314) galva.

Gražiausiai toji bažnyčia atrodo iškilmingose dienose: liepos 31 d., gruodžio 31 d. ir laike 40 val. klupojimo pamaldą (per Užgavēnias), nes tomis dienomis vakarais esti gausi bažnyčios iluminacija. Be to Advento ir Gavénios nedéldieniais galima čia išgirsti garsiųjų kalbėtojų pamokslus ¹⁾.

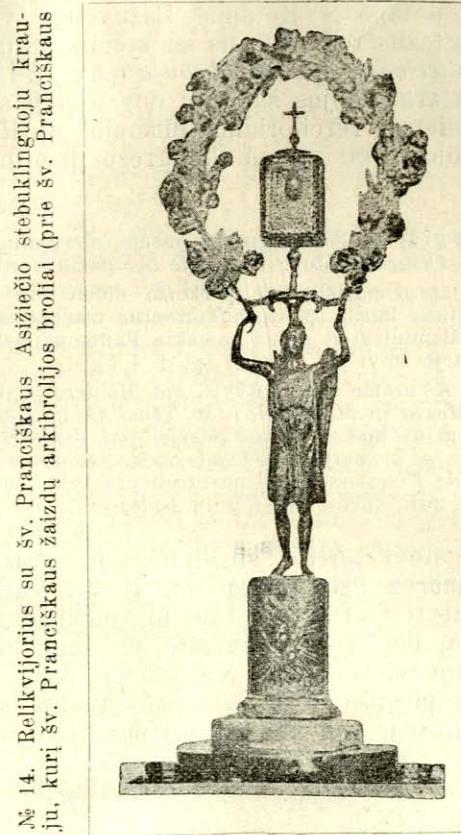
— Šalip bažnyčios, dešinėje, stovi seniau buvusis **Jézuitų vienuolynas**, kuriame gyvendavo jų generolas ir budavo profesijos namai; dabar gi turi juos užémus Italijos kariuomenę.

¹⁾ Toje bažnyčioje mes, maldininkai, atlikome jubiléjinę išpažintį; tarp kitų kunigų klausė išpažinties ir abu važiavusiuoju su mumis vyskupu.

Tame vienuolyne yra į koplyčias perdirbtai 3 kambariai, kurių duris ir langinės tebéra senobinės; juose tai gyveno, savo išstatus raše ir 1556 m. mirė šv. Ignatas. Liuosai galima juos matyti tik panedėliais, seredomis ir pėtnyčiomis, nuo 7—12 v. Cia tai lankydavo šv. Ignatą kardinolas šv. Karolius Boromėjus, šv. Piliypas Nerijus ir šv. Feliksas iš Kantalicijos; iš čiapat šv. Ignatas siuntė į Indijas misijonorių, šv. Pranciškų Ksaverijų. Tame taipogi vienuolyne mirė 1672 m. šv. Pranciškus Borgijus; čia šv. Alioizijus Gonzaga sudėjo savo apžadus (priemė profesija) į šv. Ignoto ir šv. Stanislovas Kostka į šv. Pranciškaus Borgijaus rankas; čia šv. Karolius laikė antrasias po primicijos šv. Mišias, ir šv. Pranciškus Salezijus dažnai jas laikydavo. Cia pagalios yra laikomi garsiųjų vyru rankraščiai, kaip antai: raštas, kuriuo pirmieji Jézaus Draugijos tévai apsižadėjo klausyti šv. Ignoto ir atsiduoti Bažnyčios tarnavimui; to rašto apačioje matome šv. Ignoto, šv. Pranciškaus Ksaverijaus ir kitų parašus. Tebéra taip pat šv. Stanislovo priesaikos raštas, patvirtinantis Nekaltojo Prasidėjimo tiesą, kuri jisai raše pats ir pasiraše savo krauju. Kitame kambaryje laikomi: įvairūs palaim. Petro Kanizijaus daiktai, kard. Beliarmino biretas su ašuotine ir šv. Pranciškaus Ksaverijaus Japonijoje vartotasai parasonas, padarytas iš medžio žievės ir aprėdytas aukso papuošala. Trečiąjame pagalios kambaryje yra šv. Ignoto stovyla, apvilkta jo paties vartotaisiais šv. Mišių laike rubais.

Pietiniame Jézaus pleciaus šone stovi pal. Bolognetti.

— Toliau prasideda jau **Corso Vittorio Emanuele**; pirmojoje dešinėje gatvėje, via de

№ 14. Relikvijorius su šv. Pranciškaus Asisičio stebuklinguoju krauju, kurį šv. Pranciškaus žaizdų arkibrolijos broliai (prie šv. Pranciškaus

žaizdų bažnyčios Ryme) dovanėjo savo sanbrolams, šv. Pranciškaus Ter cijoriams, pirmojo jų atliko Ryme visuotinojo kongreso 1900 m. atmiminui.

kaus Žaizdų), kurią pastatė čiapat esanti arkibrolija tuo pačiu vardu (*Arciconfraternità delle Sacre Stimmate di San Francesco*), 1495 m.; perstatyta ji tapo XVIII amž. Bažnyčioje yra laikomas gražus relikvijorius su stebuklinguoju šv. *Prancišaus Asiziečio krauju* (pav. № 14). Minėtosios arkibrolijos sąnariai dovanovojo jį savo sanbroliams Tercijoriams pirmojo jų Ryme atliktojo 1900 metais kongreso paminėjimui.

Antroje gi aprašomosios gatvės pusėje, *skersgatvyje S. Nicola ai Cesarini*, stovi bažnytėlė tuo pačiu vardu.

Toliau aprašomąją gatvę perkerta didelė *via di Tor Argentina*, kuria pietų linkon eina tramvajus i Trastevere, žieminisai-gi galas pasiekia Panteoną; dešinėje jos kertejė stovi *pal. Strozzi* (pl. F 4, 5).

Toliau dešiniame skersgatvyje, *via Monterone*, stovi bažn. *S. Maria in Monterone* ir šv. *Tomo Akvin. Kolegia*, antroje gi didžiosios gatvės pusėje - *pal. Vidoni¹⁾* ir jo užpakalyje - 2 koplyčių: *SS. Sudario de Savoiards* ir *S. Giuliano de Fiamminghi*. Ši pastaroji yra belgų taučios bažnyčia, prie kurios stovi ir jų *kolegijs*.

Toliau stovi *plecias* su didele ir gražia bažn. **S. Andrea della Valle** (pl. F 5), kurią pradėjo statyti P. Olivieri, 1591 m., pabaigėgi K. Maderna, bet fasadą pastatė C. Rainaldi, 1665 m. Toje vietoje jau yra stovėję keletas bažnyčių ir pirmoji iš jų buvo pašvēsta šv. Sebastijono garbei, nes, anot padavimo, to šventojo kankinio kunas († 287) šioje vietoje buvęs įmestas į mėšlų duobę (kloaką), kol

¹⁾ Tie pagal Rafaelio plenų pastatytieji rumai yra garsūs tuo, kad 1536 m. cies. Karolius V aplankė čia savo pasiuntinį Caffarelli.

šv. Liucina nepalaidojo jo katakumbose, dabar jo vardu vadinanose. Dabar toji bažnyčia pri-guli prię šv. Kajetono išteigtų vienuolių teatinų. Čiapat yra išteigta Nekaltosios Marijos P. broliją, kuri atnaujino tą savo bažnyčią, 1904 m., Nekaltojo Prasidėjimo 50 metų jubilėjaus paminėjimui. Graži bažnyčios kopula yra didžiausioji Ryme po šv. Petro bazilikos kopulos. Fasada iš travertino akmens, susideda iš daugelio šulų ir yra viena iš gražiausių Ryme.

Viduje visa-kas yra proporcionališka. Antroje dešinėje koplyčioje „*Strozzi*“ tarp kitų yra garsiosios, Vatikano bazilikos esančios, Pietá's (ž. 46 p.) reprodukcija (kopija); pleną tai koplyčiai išgalvojo tasai pats Rafael'is. Pirmoje gi kairėje arba „*Barberini*“ koplyčioje yra daug marmuro stovylių, Bernini'o mokyklos darbo. Vienutinės pažasties gale stovi du kapo paminklu iš senosios šv. Petro bazilikos: kairėje — pop. Pijaus II († 1464) ir dešinėje — Pijaus III († 1503), abiejų iš *Piccolomini*'ų giminės. Lubos ir prezbiterijaus absida papuoštos gražiais Domenichino freskais iš šv. Andriejaus Ap. gyvenimo, bet ypatingai atsižymi jo 4 Evangelistai. Kopulą gi puošė 4 metus Lanfranc'as; ypatingai gražus jo „*Marijos Dangun* Éimas“.

Šv. Kalėdų laike šioje bažnyčioje esti pastatomas gausiai apšviestas ir papuoštas „*Belleus*“, kurį labai lanko rymiečiai, ypač vaka. Triju gi Karalių aktovos laiku, nuo 1841 m. esti atliekamos misijos visoms Rymo tautoms, išteigtos 1836 m. garsiojo visame Ryme kun. Pallotti, pallottinų draugijos išteigėjo. Tuo laiku

čia esti laikomos įvairiomis apeigomis šv. Mišios, sakomi svarbiausiomis pasaulio kalbomis pamokslai ir klausoma įvairių tautų išpažinties.

— Tuojau anapus bažnyčios stovi viešbutis „*Albergo del Paradiso*“, kuriame mes ir gyvenome visą savaitę. Valgomojį kambario sienon yra įmuryta lenta, ant kurios parašyta aukso raidėmis, jog dabartinis Popiežius, budamas dar vyskupu, yra čia gyvenęs ir valgęs. Gretimųjį gi namų kieme galima pamatyti pažalaujas *Pompejaus teatro* liekanas.

— Priešais, anapus gatvės, stovi didelis pal. *Massimi* (*alle Colonne*); yra tai gražus rumai, pastatyti Baltazaro Peruzzi († 1536); jų fasada yra išlenkta, nes jie buvo statomi prie éjesios čia tuo kart kreivos gatvés. Antrajame augštė yra *koplyčia* šv. *Pilypo Nerijaus* vardu, nes čia tasai Šventasis yra prikėlęs iš numirėlių rumų savininko kudiki; aplankytį ją galima tik 16 kovo d.

Pagal rytinį tų rumų šoną einanti *gatvė dei Sediari* veda *Universitatēn* (pl. F 4).

Antrajame gi rumų šone stovi šv. *Pantaleono* bažnytėlė su *pleciu* prieš ją tuo pačiu vardu. Jos fasadą pastatė Valadier's, 1806 m. Didžiajame altoriuje guli 117 pusl. minėtasis Pijorų įsteigėjas, šv. *Juozapas Kaliasančijus* († 1648) ir artimajame vienuolyne yra senobinėje išvaizdoje laikomas *kambarys*, kuriamo tasai Šventasis mirė; čiapat yra daugel Šventųjų relikvių, tarp kurių yra ir nepunantis jo liežuvis. *Bažnyčia jo vardu*, S. *Giuseppe Cal.*, prie kurios gyvena pijorų generolas, yra prie via *Toscana* (pl. J 2).

Ant mažo šv. *Pantaleono* *pleciaus* stovi paminklas naujosios Italijos diplomatui, M. Minghetti († 1886). Nuo to paties *pleciaus* omnibusai eina lig Liaterano.— Tolumoje matoma Vatikano bazilikos kopula.

Iš čia trumpia *gatvė Cuccagna* veda į netolimąjį piazza Navona. Kairėje prie jos stovi gražus pal. *Braschi*, pastatytas XVIII amž. pabaigoje; daabar čia telpa vidaus dalykų ministerija.

Antroje gi Corso Vittorio Emanuele pusėje stovi ketvirtainis pal. *Regis* arba *Linotte*.

Prie rumų Braschi žiemvakarinėsios kertės stovi garsioji apdaužyta marmuro grupa „*Pasquino*“, išreikianti M-nelajų su Patroklo lavonu; pastatyta ji čia 1501 m. ir nuo XVI amž. rymiečiai lipydavo ant jos ką nors apjuokiančias eiles. Nuo tos grupos ir čia pat esantis *plecius* gavo *Pasquino* vardą (pl. E 4); žiemvakarių linkon nuo jo eina ilga *gatvė del Governo vecchio*, kuri lig nepravedus Corso Vittorio Emanuele, budavo svarbiaja tos miesto dalies gatvė, vedančia Vatikanan. Dešinėje prie jos stovi didelis pal. *del Governo vecchio* su bažn. S. *Tommaso (Tomo) in Parione*, kurią pastatė Inocencijus II; atnaujinta ji 1582 metais. Čia šv. Pilypas Nerijus buvo išvestas į kunigus (apie 1551 m.) ir šv. Pranciška Rymietė dažnai mėgdavo melsties. Toji bažnyčia yra kardinolo titulas ir lig 1905 m. turėjo parapijos teises (ž. žem.).

Bet grįžkime dabar atgal. — Už pal. *Regis* stovi ilgas ir siauras *plecius* su dideliais prie jo rumais pal. *della Cancelleria* (*Apostolica*), kurie taip vadinas delto, kad nuo Klemenso VII (1523—1534) laikų juose telpa beveik visų šventųjų Rymo Kongregacijų kancelerijos (biurai). Tie rumai tapo pastatyti Bramante's, 1495 m., kard. R. Riario rupesciu, bet dar pop. šv. Damazas I, 370 m., buvo čia pastatęs didelius rumus popiežių archyvo patalpinimui su šv. Lauryno bažnyčia (ž. žem.), kardinolo titulu. Tie rumai yra tai gražiausiasai darbas ankstybojo renesanso stiliume. Graži fasada pastatyta iš travertino akmens, paimto iš Koloséjaus; regėtinės vidurinės kiemas (cortile), apsuotas dvieju arkadų eiliom, paremtom šulais, paeinanciais dar iš senobinės šv. Lauryno bažnyčios.

Tuos rumus taippat Italijos valdžia paliko dar popiežiams ir juose gyvena kard. Vice-Kancelierius.

Prie pleciaus Cancelleria tuose rumuose stovi iš gatvės nematoma, jau minėtoji parap.**bažn. S. Lorenzo in Damaso** su mažosios bazilikos teisėmis, išteigta, kaip jau žinome, šv. Damazo (nuo kurio gavo ir priedą) ir atstatyta tais pačiais 1495 m. Bet laike Prancuzų revoliucijos ji buvo sugriauta ir tik Pijus VII ją atstatė ir pašventė 1820 m., todėl visas gražus vidaus išpuošimas yra padarytas to popiežiaus, iš dalies gi Pijaus IX laikuose (1873 m.). Trijuose bažnyčios šonuose yra gražios arkados, prezbiterijus gi apviečiamas per lubas. Tribunoje — šv. Petro ir Povilo paveikslai su šv. Laurynu ir Damazu.

Didžiajame altoriuje yra šv. *Damazo pop. kaulai* († 384) pernešti čion iš šv. Kaliksto katakumbų šv. Leono III (IX amž.) laikuose. Vienoje iš koplyčių yra *stebuklingasis kryžius*, nuo kurio Kristus šnekėjėsi su šv. Brigita († 1373), kuri buvo atkeliaususi Ryman su savo dukterimi, šv. Katarina. Pagalios dešinėsios pažasties gale yra palaidotas Pijaus IX ministeris, grafas Pellegrino Rossi, kurį maištininkų gauja užmušę tą pačią rumų kieme, 1848 m.

— Nuo Kancelerijos plečiaus omnibusai eina lig *Porta Salaria*, *Porta Pia* ir via di *Porta S. Lorenzo*.

Toliau už dvių skersgatvių, dešinėje, stovi *pal. Sora* su *pleciu* ir *gatve* tuo pačiu vardu užpakalyje. Tie rumai tapo pastatyti 1503 m. Kard. Fieschi naudai, sunaudojus tam dalykui nors permainytąjį šv. Petro bazilikos fasados projektą pagal Bramante's. Dabar juose telpa *Terencijaus Mamiani licējus* (augštėsneji mokykla).

Netoli iš čia, dešinėje, stovi medžiaisiai apsodintasis *plecius della Chiesa Nuova* ir didelė **bažn. S. Maria in Vallicella** arba **Chiesa Nuova** (pl. E 4). Jau pirmiau yra čia stovėjusi bažnytėlė, kurią Grigalius XIII buvo pavedės Rymo apaštalui, šv. Pilypui Nerijui, 1575 m. Tasai Dievo tarnas ir pradėjo statyti dabartinęją bažnyčią savo 1550 m. išteigtiems vienuoliams *Oratorijonams* arba *Filipinams*. Statė ją keletas arkitektų ir užbaigė tik 1605 m. Pijus X, 1905 m., perkėlo Jon parapijos teises iš neseniai aprašytosios bažn. S. Tommaso in Parione.

Vidus yra labai turtingas ir gerų arkitektų darbo; vienas tik lubų išauksavimas (Pomerancio darbo) atsięjęs apie 60 tukst. dukatų. Didžiosios pažasties lubas, kopulą ir absidą išpuošė paveikslais Petras de Cortona; paveikslai ant sienų paminti iš šv. Pilypo gyvenimo; tarp kitų čia yra perstatytas ir šis stebuklingasis atsitikimas: vienas lošikas gržo namon galutinai nusilošęs kortomis; pamato gatvėje ant namų sienos Šv. Marijos paveikslą, tasai nedorėlis, pagavęs akmenį trenkė juo į paveikslą, iš kurio staiga pradėjo tekėti kraujas. Pertikrinus tą stebuklingąjį atsitikimą, dvasiškoji valdžia pernešė paveikslą bažnyčion.

Bažnyčioje yra 14 koplyčių su gražiais altoriais, kuriuose yra paveikslai Rubenso, Guido Reni'o ir kitų garsiųjų dailininkų. Skersinėsios pažasties kairiajame gale yra brangi šv. *Pilypa koplyčia*, kurios altoriuje *guli tasai šv. apaštalas* († 1595). Tame pačiame altoriuje stovi šv. Pilypo milžiniška stovyla ir jojo pa-

veikslas iš mozajikos, kopija čiapat vienuolyne esančiojo Guido Reni'o paveikslė. Didžiajame gi bažnyčios altoriuje guli šv. *Kankinių Papijo ir Mauro* († III am.) *kaulai*. Tarp keturių to altoriaus raudonojo marmuro koliumnų su pauksintais kapiteliais yra Dievo Motinos tarp Šventųjų paveikslas, Rubenso darbo, kurio yra ir kituodu čiapat esančiu paveikslu: deš. — šv. Grigaliaus, Papijo ir Mauro, kair. gi — šv. Domicelios, Nerijaus ir Achiles. Ant brangiaisiais akmenimis išsodintosios cimborijos stovi *stebuklingasai kryžius*. — Zakristijos indaujose (šépose) yra kelios šv. Pilypo palaikos: biretas, šv. Pijaus V jam dovanotasis rūbas, šaukštasis ir k.; be tų yra ir jojo stovyla, Algardi'o darbo.

— Šalip bažnyčios yra dar nemaža Borromini'o pastatytoji koplyčia „*Oratorium*“, nuo kurios iš vienuolai tapo pavadinti „oratorionais“. Cia Šventasis laikydavo savo dvasiškuosis pašnekėsius, į kuriuos susirinkdavo visas Rymas: ponai ir vargšai, kardinolai, vyskupai ir kita dvasiškija. Jam padėdavo tame dalykejo mokinys, garsusis istorikas kard. Cez. Baronijus. — Gegužės 26 d., t. y. Šventojo mirimo dieną (kurią švenčia visas Rymas) ir nedėldieniais nuo lapkr. 1 d. lig Verbų po „*Aniolas Dievo*“ toje koplyčioje esti dvasiškieji koncertai, kuriems tematas imamias iš šv. Istorijos; bet jų klausyties teleidžiamos tik vyrai.

Prie bažnyčios yra didelis ir stipriai pastatytas *Filipinų vienuolynas*, kuriame, išginus iš jo vienuolius, naujoji valdžia patalpino įvairias savo teismo įstaigas (*Tribunali*) ir taip, kur seniau skambėdavo Šventos kalbos ir gies-

mės, dabar girdisi įvairių prasikaltimų apsakinėjimai ir apgynėjų (advokatų) ginčai. — Čiapat rodomas ir *kambarys*, kuriame ilgai gyveno šv. Pilypas; yra Jame minėtasis Guido Reni'o paveikslas ir kelios Šventojo palaikos: altorius, klausykla, paveikslėlis, lova, indauja ir k.¹⁾

Tame vienuolyne yra turtinga „*Biblioteca Vallicelliana*“, kurią įsteigė šv. Pilypas ir kard. Baronijus. Tarp kitų didžios vertės rankraščių yra čia viena Bibliją (Šventraštis) iš VIII amž., buvusi cies. Karoliaus Didž. mokytojo, Alkuino, savastis.

— Už šiaurinio vienuolyno galo stovi *p-za del Orologio (Laikrodžio)*, už kurio yra didelis *pal. Gabrielli* (pl. E 4) ir *bažn. S. Giuliano in Banchi*.

Toliau aprašomoje gatvėje, kairėje, randame *plecių ir rūmų Sforza-Cesarini* su 1875 m. atnaujinta Čekų prieglauku. Čiapat stovi 1892 m. pastatytais paminklas Italijos veikėjui ir daininiui, Ter. Mamiani.

Toliau žiemiu linkon, stačiai į šv. *Aniolo plecių* ir *tiltą*, eina *via Banco di S. Spirito*, kurioje, dešinėje, stovi *pal. Cicciaporci* ir apvali parap. *bažn. SS. Celso e Giuliano (Julijono*, pl. D 3)²⁾. Prie tos pačios gatvės yra ir *muziejus Barracco* su senobinėmis skulpturomis, kurį neseniai dovanoto miestui senatorius tuo pačiu vardu. Lankomas utarn. ir pėtn. nuo 10-3 v., dykai. Kai-rēn gi keli trumpi skersgtavias vedą prie didelės *bažn. ir pleciaus S. Giovanni de' Fiorentini*, nuo kurių Tiborio pakrančiais grīšime namon.

¹⁾ Štai, kaip garbinami yra tie žmonės, kurie Dievui ir žmonių naudai tarnavo! Griaudu ir žiūrėti, kaip netik Šventųjų kunai, paguldyti gražiausiose bažnyčiose tarp aukso, sidabro ir degančių lempų, bet ir jų paprastieji daiktai yra užlaikomi tiek amžių ir tokioje pagarboje. Užtat ar-gi neverta ir mums taip gyventi?

²⁾ Čiapat guli ir tų dviejų Šventųjų kunai († III amž.); šv. Celsus buvo nukankintas dar vaikeliu budamas,

Bažn. S. Giovanni de' Fiorentini taip vadinas delto, kad yra tai tautinėji florencijiečių parapijos bažnyčia. Pradėjo ją statyti Leonas X (1513—1521) sulig Jokubo Sansovino plenų, bet paskiau prie jos statymo prisdėjo dar Rafaello dal Colle, Sangallo, Peruzzi, Mikolas Angelo ir Jok. della Porta; fasadą gi pastatė Aleks. Galilei, 1734 m.

Viduje skersinėsios pažasties dešiniajame gale yra garsusis Salvator'o Rosa's paveikslas, perstatantis mums deginamus ant laužo šv. Kozmą ir Damijoną. — Greta su bažnyčia yra antrasis šv. Pilypo Nerijaus kambarys, kuriame jisai yra gyvenęs.

— Tuojau už bažnyčios ant Tiberio yra lieptai „*Ponte di Ferro*“ (ž. 114 p.).

— Iš čia pietryčių linkon, kairiuoju Tiberio krantu, eina ilga ir tiesi **via Giulia**, kuri gavo vardą nuo ją pravedusio pop. Julijaus II (1503—1513). Šioje miesto dalyje yra tokia daugybė bažnyčių, jog gatvėje Giulia (ir *Fontanone*), turinčioje ilgio (lig Ponte Sisto) tik apie 900 metr. ir jos artimoje apylinkėje yra apie 20 nedidelių bažnyčių, kurias beveik vias čia ir paminėsime. Kitų viesųjų įstaigų čia beveik nėra.

Taigi išėjė Julijaus gatvėn, dešinėje matome *pal. Sacchetti*, kuri buvo sau pačiam pastatės jaunasis Ant. Sangallo, 1543 m.

Toliau, dešinėje, stovi: arménų mechitaristų **bažnytėlė S. Biagio della Pagnotta**, taip vadinama delto, kad šv. Blažiejaus dieną (3 vas.) čia esti dalinama pašvėstojo duoną ir pamaldos laikomos arménų kalba; **bažn. S. Maria del Suffragio**, kuri priguli prie draugijos čysčiaus vėlių gelbejimui ir pagaliaus skersgtatyje—šv. Petro ir Povilo bažnyčia (pl. D 4).

Priešais gi, antroje gatvės pusėje, stovi *pal. Ricci*

Paracciani ir anapus jo — šv. *Lucijos del Gonfalone* (parapijinė) ir šv. *Pilypo Nerijaus bažnytėlės* (pl. D 4).

Dešinėje, prie plec. *Padella*, stovi **bažn. S. Nicolà dell' Incoronati** ir toliau prie Julijaus gatvės,— bažn. **S. Spirito dei Napoletani** arba *in Giulia*, nes tai yra tautinėji Neapoliečių bažnyčia; antrajame gi šv. *Eligijaus skersgtatyje* — bažn. **S. Eligio degli Orefici**, kurią sulig Bramante's plenų pastatė 1509 m. auksintoju ir sidabrintoju draugija savo Patrono garbei; perstatyta ji tapo 1601 m.

Ties bažn. **S. Spirito** nuo Julijaus gatvės eina trumpos skersgtatis *via S. Aurea*, kurs pasibaigia mažu *pleciu d. Ricci*; pro tą plecių pietryčių linkon eina kreiva *via di Monserrato*, kuriuo čiapat stovi **bažn. S. Giorgio in Aino** ir kiek toliau, dešinėje, **S. Maria di Monserrato** (pl. E 45). Si paskutinėji yra tai Ispanų tautinėji bažnyčia, iš 1495 m. ir gavo vardą nuo joje esančio malonėmis garsiojo *Marijos* paveiksllo. Toje bažnyčioje yra Sansovino darbo šv. Jokubo stovyla ir zakristijoje menkas medinis karstas (grabas) su pop. Aleksandro VI (†1502), ispa 10, kaulais.—Čiapat yra dar *Ispanu prieglauda*.

Pagalios netoli gatvės Monserrato galo yra mažutis *plecius della Ruota*, kurio trijose kertėse stovi 3 bažnytėlės: kairėje **S. Tommaso Cantuariense**, kuriu anglų kard. Norfolk liepė Fontanai pastatyti romaniškame stiliuje, 1575 m.; čiapat yra ir Anglu Kolegija (*Collegio Inglese*; pl. E 5), dešinėje gi **S. Caterina della Ruota** (su parapijos teisėmis) ir **S. Girolamo (della Carità)**, kuri, anot senobiniojo padavimo, stovinti vietoje, kur šv. moteriškė Paula buvo leidusi gyventi šv. Jeronimui; čiapat yra ir **kambarys**, kur gyveno šv. Pilypas Nerijus. Klemensas VII atidavė ją šv. Jeronimo Emil. († 1537) įsteigtajai Somaskų draugijai, kurios tikslas—šelpti dvasiškai ir kuniškai ligonius ir kalinius (iš to paeina ir jos priedas „della Carità“). Čiapat gyvena ir tų vienuolių generolas.

Čiapat prie Julijaus gatvės yra dar antroji šv. **Katarinos bažnyčia** (*S. Caterina in via Giulia*).

Nuo plec. *Ruota* du skersgtviu veda į Julijaus gatvės tąsą, *via del Fontanone*, už kurios, prie Tiberio kranto, stovi gražus Borromini'o († 1667) darbo *rumai Falconieri* ir **bažn. S. Maria dell' Orazione e Morte**, kurią pastatė renesanso stiliuje su gražiais šulais viduje vietinė Laimingosios mirties brolia, kuri rupinasi visoje Kampanijoje (Rymo provincija) atrastųjų lavonų palaidojimui. Bažnyčios kryptyje (rusyje) yra sukrauti numi-

réliu kaulai, kuriuos rymiečiai labai mėgsta lankytis Uždušinės oktavoje. (Dar keistesnė kaulais išklotą krypta yra kapucinų bažnyčioje S. Maria della Concezione).

Ties ta bažnytėle, antroje gatvės Fontanone pusėje, stovi dideli ir gražūs **rumai Farnese**, kuriuos pradėjo statyti kard. A. Farnese (paskiau, nuo 1534 m., jau Povilas III) sulig Antano da Sangallo plenų, bet šiam mirus, toliau darbą varė Mikolas Angelo (jo yra čia gražūs „zimsai“ vainiko pavidale), Vignola ir Jok. della Porta, kurs pabaigė statymą 1580 m., priestatei prie sienos, nuo Tiberio pusės, „*loggia*“. Akmenių statymui buvo imamai iš Kolosėjaus ir iš Marcelliaus teatro (ž. žem.). Paskiau tie rumai buvo tekę Neapolio kunigaikščiams, iš kurių paskutinysai, Pranas II, gyveno čia po savo numetimo nuo sosto lig 1870 m. 1874 m. persamdė juos Prancuzija ir patalpino čia savo pasiuntinį prie Italijos karaliaus ir *arkeologiškųjų Institutų* (*Ecole de Rome*). I tris pažastis padalintasai prieangis (*vestibulo*) ir abu portiku kieme yra Sangallo's darbo. Kieme yra du senobinių sarkofagu: dešinysis buk paeinias iš Cecilioj Metella's kapo. — Pirmajame augste yra galerija (neprieinama), papuošta mitologiskais freskais trijų Caracci ir jų mokinii: Domenichino, Guido Reni ir Lanfranco darbo; yra pagalios čia ir senovės palaikų.

— Prie pietinės rumų kertės stovi bolioniečių bažnytėlė *SS. Giovanni e Petronio*. Čia turime gražū reginį i Gianicolo ir Trastèvere. Tuojau už Tiberio stovi rumai Farnesina ir Corsini (ž. 114 p.).

Anapus rumų yra nemažas, bet apleistas *plecius Farnese* su dviem gražiom fontanom

galuose, kuriom vandenį pristato vandentraukis *Aqua Virgo*. Jų indai, atrasti Karakallos pirčiose, turi po 17 pėdų ilgio. Abiejuose pleciaus galuose stovi po bažnytėlę: dešinėje—*S. Maria della Quercia*, kairėje gi—*S. Brigida*, maloni prancuziškų miniškų bažnytėlę, atnaujinta XIX amž. pabaigoje. Gretimuosiouose namuose yra gyvenusi garsi savo apreiškimais švedų kunigaištienė šv. Brigida su savo dukterimi, šv. Katarina. Jos *kambarys* dabar perdirtas į gražią *koplyčią*, kurią galima lankytis 8 spalių d. ir per oktavą.

— Nuo plec. Farnese tris trumpi skersgatviai veda į šiaurryčiuose stovintį tokio pat didumo **plecių Campo de' Fiori**, kurs šiaurinėje savo kertėje susisiekia su pleciu Cancelleria. Tasai plecius visados pilnas žmonių, nes čion yra perkelta iš pleciaus Navona kasdieninė daržovių mugė. Užtat čia galima gerai prisūrėti rytais čion atsilankančių sodiečių ir piklių-žydų budui. Senovėje ant to pleciaus buvo mirtimi baudžiami īvairūs piktadariai, tarp kurių 1600 m. tapo čia ant laužo sudėgintas buvusis domininkonas *Giordano Bruno*, kursai, atsižadėjęs tikėjimo bei doros ir pasekęs panteizmą (mokslas, buk visa gamta esanti Dievas), skelbė tą savo klaudingą mokslą po Prancuziją, Angliją ir Vokietiją, kol nebuvo uždarytas Venecijos kalėjiman, 1598 m. Naujoji Rymo valdžia, pasityciodama iš Katalikų Bažnyčios, kaip kitiemis jos priešams (pvz. Garibaldi'ui), taip ir šiam, tartum kokiam didvyriui ir žmonijos geradariui, 1889 m. pastatė ant šio pleciaus gražū paminklą su bronzos stovyla. Aplinkui paminklo patalpinti jam pa-

našių paklydėlių: Vinklefo, Huso (taippat sudeginto) ir Serveto medalijonai, reljefai gi rodo atsitikimus iš Brunono gyvenimo.

Prie rytinės to pleciaus kerties stovi buvusiojo didelio Teatro di Pompeo griuvėsių, per kurių vidurį eina via di Grotta Pinta su Marijos bažnytėle tuo pačiu vardu. Pietinėje griuvėsių dalyje dabar stovi pal. *Pio* su šv. *Barboros koplyčia*; tą rumū kieme 1864 m. buvo iškasta diev. Herkuleso stovytla, turinti arti 4 mtr. augščio (dabar ji stovi Vatikane, ž. 87 p.). Tasai teatras buvo suviensytas ilga portiku (koridoriu) su antruoju *Teatro Argentina*, stovinčiu rytuose, prie gatvės tuo pačiu vardu. Vienoje iš Teatro di Pompeo salių 44 m. pirmo Kristaus buvo užmuštas garsusis Rymo konsulis Julius Cesar'is.

Toliau pietuose, prie mažo pleciaus Monte di Pietà, stovi rumai tuo pačiu vardu, kuriuose telpa 1539 m. įsteigtasis Rymo bankas (lombardas), kurs už užstatomuosius daiktus skolina pinigus.

Tu rumū vakarinėje kertėje stovi *plecius dei Pellegrini* (*Specchi*), prie kurio stovi nemaža bažn. **S. Trinità dei Pellegrini** (*Šv. Trejybės Keleiviu*). Pirmiau čia yra stovėjusi sena šv. Benedikto bažnytėlė, kurią Povilas IV, 1558 m., buvo atidavęs šv. Pilypui Nerijui ir jo neseniai (1548 m.) įsteigtajai ŠSS. Trejybės brolijai, kurios tikslas—priglausti svetimtaučius keleivius ir grįžtančius sveikaton ligonius-beturčius. Toji brolijai pasistatė dabartineją bažnyčią 1614 m. Didžiajame jos aitoriuje yra ŠSS. Trejybės paveikslas, Guido Reni'o darbo, kairėsios gi pažasties aitoriuje yra labai gerbiamas Dievo Motinos paveikslas, perneštas čion iš senosios bažnytėlės. — Čia toji brolijai pirmiausia Ryme įvedė 40 val. klupojimo pamaldas.

Prie bažnyčios stovi 1600 m. pastatytoji didelė brolijos prieglauda (*Ospizio*), kurioje Didžiojo jubilėjaus

1675 metais buvo radę dykai globą per 3 dienas 200 tukst. ir 1775 m. jau 400 tukst. maldininkų; didelėje prieglaudos valgykloje tais metais galėdavo valgyti po 900 žmonių vienkart¹⁾. Bet nelaimingisais 1870 m. viso pasaulio sudėtuosius prieglaudos turtus užgriebė lobio ištroskusi Italijos valdžia, užtat 1900 Jubilėjaus metais vargsai-maldininkai veltui klabeno į prieglaudos duris, nors ir jie turėjo tokią pat teisę buti čia priglaustais, kaip ir anų laikų maldininkai. — Toje prieglaudoje tebéra *kambarys*, kuriame gyvено šv. Jonas Krikštytojas de Rossi († 1764 m.). Jo ir *knas* guli šioje bažnyčioje.

Ziemvakarių linkon nuo tos bažnyčios eina via Capo di Ferro, prie kurios kairėje stovi kard. Capo di Ferro 1540 m. pastatyteji rumai *Spada alla Regola* (pl. E 5), kurių fasada yra papuošta 8 stovylomis. Pietvakarių gi linkon, stačiai į Siksto tiltą (ž. 116 ir 117 pp.), eina via de' Pettinari, kurios gale, dešinėje, stovi pallottinų bažn. S. Salvatore in Onda (Išganijo bangose). Jos fasadą atnaujino labai maldingas Rymo kunigas, gerb. Vinc. Pallotti, kurs 1834 m. įsteigė čia misijonorių draugiją savo vardu ir čia pat vienuolyne mirė 1854 m. Tame vienuolyne gyvena ir tą misijonorių generolas.

Pagalios, pietryčių linkon nuo pleciaus Pellegrini, lig via Arenula, eina gatvė S. Paolino alla Regola (pl. E F 5), prie kurios, dešinėje, stovi ir bažnyčia S. Paolo alla Regola. Šioje vietoje senovėje buvę namai, kuriuose,

¹⁾ Taip visi matė tos prieglaudos naudingumą, jog į ŠSS. Trejybės broliją iširašydaus kaip Rymo didžiunai, kunigaikščiai ir karaliai, taip ir vyskupai su kardinolais ir dagi popiežiai, kurie, patį Kristų matydami keleiviųose, nesidrovėjo patiš asmeniškai jiems patarnauti. Taip štai Did. Jubilėjaus 1825 m. Leonas XII ir Neapolio karalius su karaliene patiš vaikščiojo apie tokią svečių reikalus. Didžioje gi Savaitėje atvykusiams maldininkams kardinolai ir kunigaikščiai plaudavo kojas Didžiojo Ketvergo vakarą ir tarnaudavo jiems prie stalo. (Popiežius ir vyskupai ligšiol tą dieną tebemazgoja elgetoms kojas). Tuo pačiu laiku atskiruose namuose patalpintosioms moterims tarnaudavo tokiuo pat budu su krikščioniška meile augštostas kilmės moteris ir panaitės. Tokia vargšų meile pakrūtinti dagi augštoto luomo protestantai iširašydaus brolijon ir netrukus tapdavo katalikais.

anot padavimo, gyvenęs šv. Povilas Apaštalas Priešais ḡ stovi parap. bažn. *S. Maria in Monticelli* (pl. E F 5), kurioje guli *gerb. Cezaras de Bus* († 1607 m.), Krikščioniškojo Mokslo (*della Dottrina Cristiana*) kongregacijos išteigėjas. Benediktas XIII atidavė šią bažnyčią tai kongregacijai, kuri turėjo čia savo mokyklą. Dabar čiapat gyvena jos generolas. Be to, šalinejė bažnytélés koplyčioje yra senas *stebuklingasai kryžius*, prieš kuri dažnai melsdavusis šv. Brigida (ž. 151 p.).

Truputį atgal, prie rytinėsios rumų Monte di Pietà kertės, stovi bažn. *S. Salvatore in Campo* (Lauke), kurioje susirinkę 15 šv. Pilypo mokiniai išteigė (1548 m.) nesenai minėtają ŠSS. Trejybės broliją.

Prie *via Catinari* stovi pal. *Santa Croce* (pl. F 5), kurį iš dviejų pusiu apsupa pl. *Benedetto Cairoli*. Siauriniame jo šone stovi didele ir su parapijos teisėmis barnabitų bažn. **S. Carlo ai Catinari**, pastatyta šv. Karoliaus Borom. garbei, 1612 m., graikų kryžiaus pavadele, su didele ir gražia kopula viduryje. Viduje, kopulos apačioje, yra keturių pamatiniių dorybių symboliai, Domenichino darbo. Didžiajame gi altoriuje yra Petro iš Kortonas paveikslas: Šv. Karolius, basas, su kryžiu rankoje ir virve ant kaklo, eina procesijoje maro pašalinimo Milane išmeldimui. Vienoje iš koplyčių yra dar antrasis to Šventojo paveikslas, Guido Reni darbo ir kitoje—Šv. Onos mirimas. Tarp relikvių gi yra čia šv. Blažiejaus Vysk. gerklė, kurią 2 vasario d. kunigai deda žmonėms prie kaklo.

Čiapat už *via Arenula*, kuri toliau, žiemų linkon, vadinas *via di Tor Argentina* (pl. E 4—5), stovi maža bažn. *S. Maria in Publicolis* ir pietuose nuo jos bažn. *S. Maria del Pianto*; šios altoriuje yra freskas: Kristus prie kryžiaus su hebraišku ir lotinišku parašu, kuriame Viešpats skundžias pranašo žodžiais ant savo žmonių apjakimo ir užkietėjimo.

Čiapat stovi pal. *Cenci*, kur apie 1600 m. gyveno liudnai garsinga šeimyna Cenci (*Beatrice Cenci*).

Rytų linkon iš čia tėsias seniau buvęs žydais apgyventas cirkulas *Ghetto*, panaikintas 1887 m. Nuocies. Augusto, t. y. nuo Kristaus Užgimimo laikų, žydai gyveno Trastevere's priemiestyje, bet 51 metais po Kristaus cies. Kliaudijs buvo išvaręs iš Rymo visus žydus, tarp jų ir krikščionis iš žydų, už tai, kad žydai, anot anų laikų istoriko Svetonijaus¹⁾ delei kokio ten Kristaus, nuolat keldavę sumišimus prieš į Jį itikėjusius savo brolius. 1556 m. pop. Povilas IV perkėlo juos į Šian Ghettan ir paskiau popiežiai nebleisdavo jiems gyventi mieste kitur, kad jie nesimaišytų tarp katalikų. Minėtasai Povilas IV buvo liepęs jiems dévēti atskirus drabužius, buvo smarkiai užgynęs katalikams tarnauti pas žydus ir ypač buti jų vaikų auklėmis, kad katalikai nebūtu piktinami. Taip tai patių popiežiai pripažino žydus esant kenksmingais katalikams. Be to, nuo 1584 m. lig Pijaus IX gadynės žydai buvo verčiami klausyties pamokslą, kurie budavo jiems sakomi artimoje šv. Aniolo bažnyčioje (ž. 158 p.). Tik Pijus IX suteikė jiems laisvę ir leido gyventi visame Ryme; dabar nesenai jie pasistatė sau čia didelę *sinagogą* (maldykla) renesanso stiliumje, kurios aluminijaus stogas blizga ištolo, tartum žydai norėtų varyti lenktines (konkurenciją) su Vatikano baziliką.

Nuo pleciaus *Benedetto Cairoli* rytų linkon eina *via de' Falegnami* (pl. F 5), prie kurios stovi našlaičių *prieglauda di Tata Giovanni*, išteigta pereitojo amž. gale murininko Jono Borgi; čia tai darbavos Pijus IX, kaip jaunas kunigas. Prie prieglaudos priguli gretimoji bažn. *S. Anna in Falegnami*.

Šios gatvės gale yra pl. *Tartaruga* su viena iš gražiausių Ryme *fontana* tuo pačiu vardu, pastatyta pagal Rafaelio modelius Tado

¹⁾ Tasai stabmeldis yra parašęs apie žydus: „Impulsore Christo as idue tumultuantes“; tais žodžiais jisai pirmasis pranešę pasauliui apie atsiradimą Ryme pirmųjų krikščionių, kurie tuoju ālia prityrė žydų persekcionimo.

Landini'o, 1585 m. Puošia ją graži bronzos grupa, išreiškianti 4 jaunikaičius, stovinčius ant delfinų ir turinčius rankose geriančius vandenį vėžlius (čerepkas).

Prie žieminiojo pleciaus šono stovi dideli dyvilių *rumai Caetani* ir *Mattei*, kurie yra tai vienas iš gražiųjų Karoliaus Madernos darbų (1616 m.). Ilgo kiemo ir koridorių sienose įmuryta daug reljefų nuo sarkofagų su mitologiskomis scenomis. Tarp kitų yra čia Rymo įsteigėjų Romuliaus ir Remo gimdytojų: diev. Marso ir vestalės Rhea Silvia paveikslai (ž. 5 p.); čia pat yra ir senobinių stovyklų. Rumų frontas (gražioji pusė) atgręžtas į *via de' Funari*, prie kurios pietuose stovi bažn. *S. Caterina de' Funari* su labai gražiai della Porta's fasada¹⁾. Žiemiuose gi, už *via delle Botteghe oscure*, stovi bažn. *S. Lucia de' Ginnasi*.

Pagalios rytuose iš čia, prie tos pačios gatvės, ties *pal. Bolognetti* (ž. 59 p.) stovi lenkų bažn. **Šv. Stanislovo Vysk.**, kuri tapo pastatyta apie 1580 m. kard. Hozijaus (lenko) rupesciu ir kar. Stepono Batoro lėšomis. Tuo pačiu laiku buvo čia įsteigta dar prieglauda lenkams-keleiviams ir kolegija. Napoleonui I užėmus Rymą 1798 m., šv. Stanislovo bažnyčia buvo prancuzų apiplėšta ir paskiau parduota žydui iš Livorno, iš kurio Lenkijos vyskupai išpirko ją už 100 tūkst. auksinų. Bet kadangi ji tapo atpirkta su Rusijos valdžios pagalba ir kont-

¹⁾ Toji Jokubo della Porta's 1564 m. pastatytoji bažnyčia stovinti toje vietoje, kur senovėje buvęs *Circus Flaminii*, ir gavo priedą („Funari“) nuo virvininkų, kurie viduramžiuose turėdavo cirko griuvesiuose savo dirbtuvės.

raktas buvo padarytas caro Aleksandro I, kai po Lenkijos karaliaus, vardu, tai visa kas pateko čia gyvenančio Rusijos pasiuntinio globon, kursai iš savo pusės paskiria tos bažnyčios ir prieglaudos užvaizdą (administratorių). Nors, palyginus su 400 Rymo bažnyčią, toji bažnytėlė yra neturtinga, bet palyginus su musų krašto bažnyčiomis, ji yra labai graži. Vienotinės pažasties lubos išpuoštos freskais ant aukso dugno, penki gi jos altoriai pastatyti iš marmuro. Didžiajame altoriuje yra didelis Išganytojo, apsuupto lenkų Patronais, paveikslas. Tarp altorių yra ir musų Patrono, šv. Kazimiero altorius. Toje bažnyčioje yra keletas Ryme mirusiuju lenkų grabo paminklų, zakristijoje gi kard. Hozijaus ir trijų lenkų karalių portretai.

Rusijos valdžios užlaikomon *prieglaudon* esti priimami kelioms dienoms dykai neturtingieji keleiviai, Rusijos pavaldiniai, tik reikia turėti pasportas — Prie Rusijos pasiuntinio gyvena vienutinis, rodos, Ryme stačiatikių popas (šventikas), bet viešos cerkvės Ryme nė vienos néra.

Anapus bažnytėlės, pietų linkon einanti gatvė turi lenkųvardą (*via dei Polacchi*; pl. F G 5).

Dabar eikime pietų linkon, lig Tiberio salos (ž. 160 p.; pl. F 6).

Anapus *via dei Delfini* stovi ilgas ir siauras *plecios di Campitelli*, ir parap. **bažn. S. Maria in Campitelli** (pl. F G 5). Jos istorija yra šiokia: šv. Galla (bažnyčia jos vardu, ž. žem.), tapusi našle, atsidavė gailestingiesiems darbams. Vieną kartą, kuomet ji tarnavo beturčiams, pasirodė jai Švenč. Marijos paveikslas. Tam paveikslui šv. Galla pastatė savo namuose baž-

nytėle, kurios vietoje pop. Aleksandras VII, 1661 m., pastatė dabartinę nemažą bažnyčią, pildydamas apžadus, padarytuosius užėjus marui, 1656 m. Pastatyta ji iš travertino akmens ir korintiškojo stiliaus koliumnos puošia jos fasadą; kitaip ji vadinama dar „S. Maria in Porticu“, nes yra vieno iš kardinolų-dijakonų titulas arba „diaconia“.

Tokio pat stiliaus 22 šulai dalina *vidų* į 3 pažastis su dviem skersinėm pažastim. Didžiajame altoriuje nuo 1662 m. yra minėtasai *stebuklingas Šv. Marijos paveikslas*, nudažytas ant šafiro (brangus akmuo) ir turintis 8 collius augščio. Čiapat guli ir *pal. Jonas Leonardi* († 1609), Reguliarųkųjų kunigų nuo Dievo Motinos išteigėjas. Kopulos lange yra kryžius iš permatomos it stiklas aliabastro. Koplyčios gausiai išpuoštos marmurais. Vienoje iš jų po barokko stiliaus paminklu guli du kunigaikščiu Altieri, kitoje gi kard. della Pacca.— Toji bažnyčia yra pirmojo iš kardinolų-dijakonų titulas.

Vakaruose iš čia, prie *via S. Ambrogio*, stovi *sv. Ambroziejaus bažn.*, perdirbta iš to *Šventojo kambario*.

Toliau pietuose stovi parap. *bažn. S. Angelo in Pescheria*, gavusi vardą nuo čiapat esančios žuvies (*pesce*) turgavietės. Išteigė ją pop. Steponas IV, 770 m, bet Pijus VII atnaujino ją iš pamatų. Žvejų brolujos pastatytoje dešinėje koplyčioje, *šv. Andriejaus* vardu, yra Tacconi'o darbo paveikslai. Toje bažnyčioje yra palaidoti II amž. Tivoli'o mieste nukankintieji *šv. Simforoza*, *šv. Getulijaus* Kank. žmona, ir 7 jos sunūs: *šsv. Krescens'as, Julijonas, Nemezijus, Pri-*

mitivus, Justinas, Stakteus ir Eugenijus. Šiuose tai Dievo namuose, kaip jau žinome (ž. 155), budavo sakomi pamokslai žydams, gyvenusiems šioje vietoje miesto dalyje (*Ghetto*). Jos titulą turi vienas iš kardinolų dijakonų.

Prie bažnyčios stovi griuvėsiai *Portico di Ottavia*, kuri buvo pastates cies. Augustas (Kristaus laikuose) ir pavadinės savo sesers Oktavijos vardu. Ligšiol užsiliko tik kelios korintiškosios koliumnos nuo prieangio; visų gi jų tasai portikas turėjo apie 300. Ant tų griuvėsių dabar ir stovi aprašytoji šv. Aniolo bažn.

Antroje *gatvės della Pescheria* pusėje stovi dar **Teatro di Marcello** griuvėsiai. I ta 13 metų pirm Kristaus cies. Augusto pastatytajį ir savo anuko vardu pavadintąjį teatrą ir vedė minėtasai Oktavijos portikas. Teatras susidėdavęs iš trijų augštų, kiekvienas kito stiliaus (doriškojo, joniškojo ir korintiškojo) ir talpinodavęs 3—4 tukst. žmonių, scena gi buvusi ant Tiberio kranto. Ligšiol beliko 12 arkadų. Ant griuvėsių kruvos dabar stovi *pal. Orsini*, kurį 1901 m. taip pat nupirko iš nusigvenusio kunig. Orsini'o amerikiečiai.

Anapus griuvėsių yra *plecius Montanara*, paskirtas daržovių mugėms, užtat nedėldieniū galima čia pamatyti daug sodiečių darbininkų, persisamdančių laukų darbams visai savaitei.

Iš čia *omnibusai* eina per *plecius Ara-Coeli* ir *Venecijos*, paskui via *Corso Umberto I* ir *tiltą di Ripetta* lig pl. *Cola di Rienzo*.

Toliau pietuose, prie *via della Bocca della Verità* (pl. G 6), stovi parap. *bažn. S. Nicolà in Carcere* su šulais, paimtais iš trijų čiapat sto-

vėjusiųjų dievaičių maldyklų, nes pastatė ją dar šv. Damazas I (IV amž.); tik atnaujinta ji buvo XII, XVI ir XIX amž. Vardą ji gavo nuo stovėjusiųjų čia senovėjė miesto kalėjimų (*carcere*), kuriuos buvo įsteigęs čia dar decemviras Appius Claudius (V amž. prieš Kr.). Skaičiame, kad čion buvęs įmestas vienas senelis, nuteistas badu numirti. Bet jo duktė gavusi leidimą lankytī tévą ir, žindydama jį savo kruimis, išgelbėjo nuo bado. Tuokart senatas, susigraudinęs dukters meile, paliuosavo senelį nuo bausmės. Toji bažnyčia yra „diaconia“ (kardinolo-dijakono titulas).

Viduje yra daugelis akmenų su antrašais iš IX, XI ir XII amžių. Didžiajamė altoriuje su mensa iš senobinės porfiro vannos gulį šv. *Simplicijaus, Faustino ir jų sesers Beatrikos Kank. kaulai* († III amž.). Yra ir *apatinėjai bažnyčia*, kur galima matyti senobinėsios maldyklos Pietā sieną. — Toji bažnyčia yra vieno iš kardinolų dijakonų titulas ir prie jos gyvena ŠS. Sakramento brolija.

Toliau prie tos pačios gatvės stovi bažnytélės: *S. Galla* (ž. 158 p.) ir *S. Omobono* (pl. G 6).

Tiberio sala (*Isola Tiberina*). Ties Marcelliaus teatru, upėje, stovi sala, suvienyta su abiem Tiberio krantais dviem tiltais, iš kurių pirmasis lig viduramžių gadynės buvo vadinas „pons Fabricius“, dabar gi *ponte Quattro Capi* (Keturių galvų), nes ant jo baliustrados (paramčių) yra diev. Merkurijaus stovylos su 4 galvomis. Tasai tiltas yra seniausias Ryme, nes, suliq antrašo ant jo, pastatęs jį L. Fabricius, 62 m. pirm Kristaus.

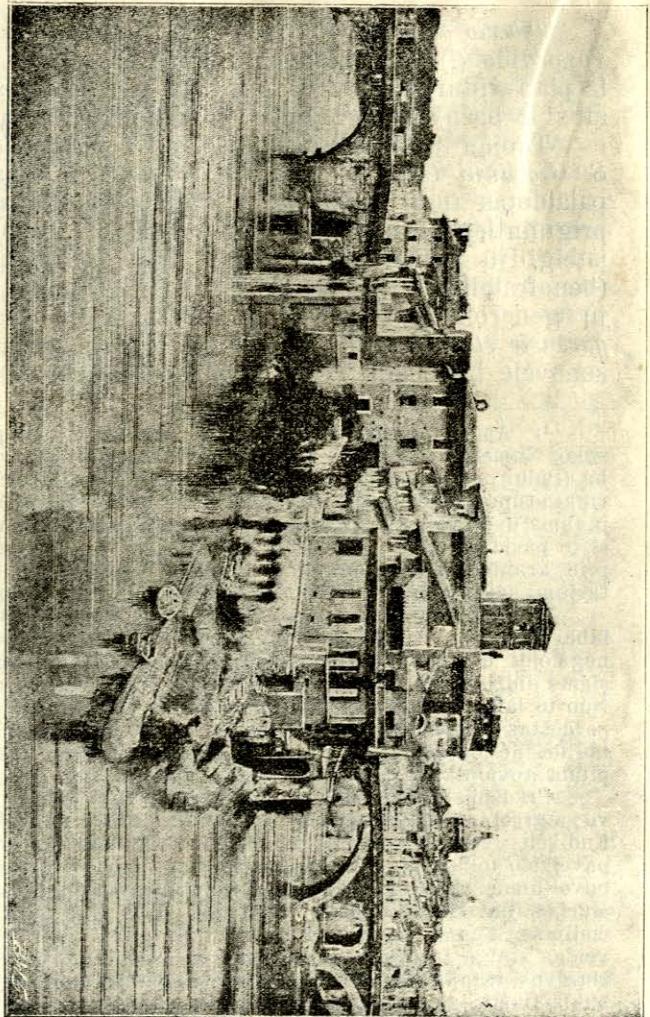
Tiberio sala (pl. F 6; pav. № 15), turinti laivo pavidalą¹), yra ilga apie 300 mtr. (140 sieks.) ir plati viduryje apie 85 mtr. (40 s.). Ant jos stovi 2 bažnyčių, ligonbutis ir keliolika namų.

Tuoju už tilto, dešinėje, stovi bažnytélė *S. Giovanni Calibita*, nes čia gyvenęs ir esas palaidotas tasai Šventasis, ir didelis *ligonbutis*, prigulintieji prie šv. Jono nuo Dievo († 1550) įsteigtų *gailestingų brolių* arba *bonifratų* (benefratelli), kurių vienas iš dviejų vyriausiuju generolų gyvena čiapat. Bažnytélėje yra *garsusis stebuklais Šv. Marijos paveikslas*, kursai senovėje buvo ant Tiberių apsupančios sienos²).

¹⁾ Apie Tiberio salos pradžią pàdavimas šiaip sako: Numetus nuo Rymo sosto kar. Tarkvinijų Superbà (Puikui; 510 m. pirm Kristaus), visus jo godžiai surinktuosius javus liaudis sumetusi Tiberin. Susiturėjus javams upės viduryje ir apnešus juos žemėmis, ilgainiu iš to pasidare sala. Vandeniui nusekus, nulipus žemyn prie kranto, galima matyti iš akmens *pastatyti* os tartum salos pelčius, kurie jai pridavė laivo pavidalą.

²⁾ Padavimas sako, kad vieną kartą Tiberis buvo labai patvinęs ir užliejęs šitą paveikslą, bet vanduo negalėjęs užgesinti degusios prieš jį lempelės, kuri, vienems didžiai stebintis, aiškiai tebedegė bangų supama. Nuo to laiko paveikslas tapo pavadintas „lempiniu“ ir perneštas šion bonifratrų bažnyčion, kur tapo patalpinatas dešinėsios koplyčios altoriaus viršuje. Sv. Petro kapitula apvainikavo jį aukso vainiku, 1664 m.

Pradžioje Švenc. Marijos galva tame paveikslė buvo atgrėžta kairėjon pusėn, į sédintį čia ant rankos Kudikėlių Jézū ir daugelis kopijų buvo nuimta nuo to paveikslės tokioje išvaizdoje. Bet 1796 m. liepos 9 diena buvo diena, kurioje įvairoje Rymo bažnyčiose 24-se Marijos paveiksluose buvo matomas Josios akių mirkliojimas, kursai apsireiškė ir šiam paveikslė. Marijos veidas staiga tartum atgijo ir malonios Jos akis visus žiurovus traukte traukė prie savęs. Nenorėjės ī tą stebuklą tikėti jaunas daktaras Placidi, gerai ī paveikslą

№ 15. Tiberio sala (Isola Tiberina).

Kairėje gi stovi mažas *plecios* su šv. Jono nuo Dievo paminklu ir šv. **Baltrámiejaus** (*S. Bartolomeo*) bažnyčia, stovinti sulig padavimo toje vietoje, kur senovėje stovėjusi sveikatos dievaičio Eskulapo maldykla. Ta bažnyčią pastatė vokiečių c'es. Otonas III, apie 1000 m. ir paskyrė savo draugo šv. Adalberto arba Vaitiekaus († 997) garbei, nes gavo iš Gniezno to šv. Pragos Vyskupo ir Kankinio ranką, kurią čia ir patalpino. Bet netrukus ji tapo pavadininta šv. Baltramiejaus bažnyčia, nes minėtasai ciesorius pernešė čion iš Benevento, vienkart su šv. *Paulino*, Nolos Vyskupo¹⁾, kunu ir šv. *Baltramiejaus Ap. Kaulus* († 71 m.). Dabartinėji bažnyčia paeina iš paskesnėsios gadynės, tik bokštas tas pats tebstovi nuo pradžios; fasadą gi pastatė jaunasis M. Lunghi, 1625 m. Ji yra vieno iš kardinolų titulas.

Viduje yra 14 senobiniųjų ir iš Eskulapo maldyklės paimitųjų šulų; prezbiterijuje gi tebera senobiniųjų mozaikų liekanos. Prie didžiojo altoriaus laiptų yra šulinėlis, kurin pirmųjų amžių krikščionių rinkdavo šv. Kankinių kraujus. Ant šulinėlio stovi marmuro kaminėlis,

įsižiurėjės, tuo įtikėjo. Paskiau po kelių dienų visi pamatė, jog Marijos veidas iš kairėsios atsigrežė dešinėjon pusėn, t. y. į didžių altorių.

Pijus VI, gerai ištyręs ši stebuklą ir akių mirčiojimus 24-se Marijos paveiksluose, pripažino visa esant teisinga, todėl amžinajam tų stebuklų paminėjimui; kasmet liepos 9 d. leido kai-kur apvaikščioti „Palaimintosios Marijos Panos stubuklų“ (*Prodigiorum B. M. V.*) šventę.

¹⁾ Pijus X, 1908 m., meldžiant jį Kampanijos dviškijai ir katalikams, leido Nolos vyskupui pernešti atgal tan miestan šv. Paulino kaulus.

ant kurio išpjautas Kristus su šv. Baltramieju, Adalbertu (Vaitieku) ir cies. Ottonu; tos skulptūros yra iš XII amž. Švenč. Sakramento koplyčioje 1904 m. atrasta iš XIII amž. paeinantis freskas, išreiškiantis Dievo Motiną su Kudikeliu ir su šv. Baltramieju ir Vaitieku. Šio pastarojo ranka, patalpinta brangioje cinos spintelėje, laikoma kairėje malunininkų koplyčioje. — Pijus X, 1906 m., perkėlo iš čia parapijos teises su visu bažnyčios turtu į bažn. S. Francesco a Ripa (ž. 125 p.).

Su antruoju krantu salą jungia nesenai atstatytasai ir pailgintasai šv. *Baltramiejaus tiltas*, kursai senovėje buvo vadintamas „pons Cestius“ arba „pons Gratiani“ ir buvo pastatytas netrukus po pirmojo salos tilto pastatymo. Atnaujintas jisai buvo ciesorių Valentijono ir Gracijono gadynėje.

Ties abiem salos galais stovi dar du tiltai: ties vakariniuoju—*ponte Garibaldi* (ž. 130 p.) ir ties rytiniuoju—*ponte Emilio* (*Palatino*), naujas geležinis tiltas, jungiantis Trastèvere's gatvę Lungarina su pleciu *Bocca della Verità*. Prie to tilto stovi likučiai *tilto Rotto*, kurs buvo pastatytas 181 m. pirm Kristaus.

Dabar, grįždami namon, galime dar aplankyti šias mažas bažnytėles: prie via di Tor de' Specchi — *S. Andrea in Vincis* ir *S. Orsola (Uršulia)* a Tor de' Specchi ir už pal. *Massimi* — *S. Francesca (Romana)* perdirbtą iš kambario, kuriame gyveno toji šv. Našlė, pagalios už pleciaus d'Aracoeli prie via di *S. Venanzio*, stovi šv. *Venancijaus bažnytėlė*, prie kurios gyvena tévai Augustijonai nuo Dangun Émimo ir jų generolas.

2. Plotas tarp gatvės Vittorio Emanuele, Tiberio upės ir gatvės Corso Umberto I.

Iš Venecijos pleciaus (ž. 133 p.) eidami pagal vakarinę rumą Doria (ž. 134 p.) sieną ir sekdamis tramvajaus liniją, pirmiausia, ieiname *pleciu del Collegio Romano* (pl. G 4), kur kairėje stovi šv. *Mortos bažnytėlė*, toliau gi, vakaruose, bažnytėli: *S. Stefano del Cacco* ir *S. Giovanni della Pigna*. Prie pirmosios iš jų yra silvestrinų vienuolynas.

Žiemiuose nuo šios pasktinėsios stovi *plecius della Minerva* ir didelė *bažn. S. Maria sopra Minerva*, kurie taip vadinas delta, kad čia senovėje yra stovėjusi cies. Domicijono pastatytoji karės deivės Minervos maldykla (*templum Minervae*).

Pleciaus della Minerva (pl. F 4) viduryje stovi didelis marmuro drambllys (slonius), ant kurio nugaros 1667 m. Bernini pastatydino nedidelį (17 pėdų augščio) *obeliską* su jieroglifais (senųjų agyptiečių raštas); tasai obeliskas attraistas Domininkonų vienuolyno darže vienkart su Pantheonu pleciaus (ž. 171 p.) obelisku.

Prie to pleciaus (№ 74) stovi augštėsniųjų dvasiškių akademija (*Accademia Pontificia dei Nobili Ecclesiastici*)¹⁾.

1) Prie to paties pleciaus yra 2 dideli visokių pašvestųjų daiktų krautuvė, kuriose musų vadovai leizdavo visa ką pirkti. Tarp kitų mes pirkome čia ir lapus su popiežiaus fotografija (nuo ½ liros) jojo palaiminimo mirimo valandai igijimui. Nors abejodamas, ar gausiu, aš paprašiau čia duoti man lapą su lietuviškuoju tekstu ir nemažai nustebau, kuomet pardavėjas be jokio teiravimosi tuoju man padavę tokį lapą. Ačiu reikia pasakyti tam, kas parupino, ir dar taisykliškai, tekštą musų kalba tiems lapams.

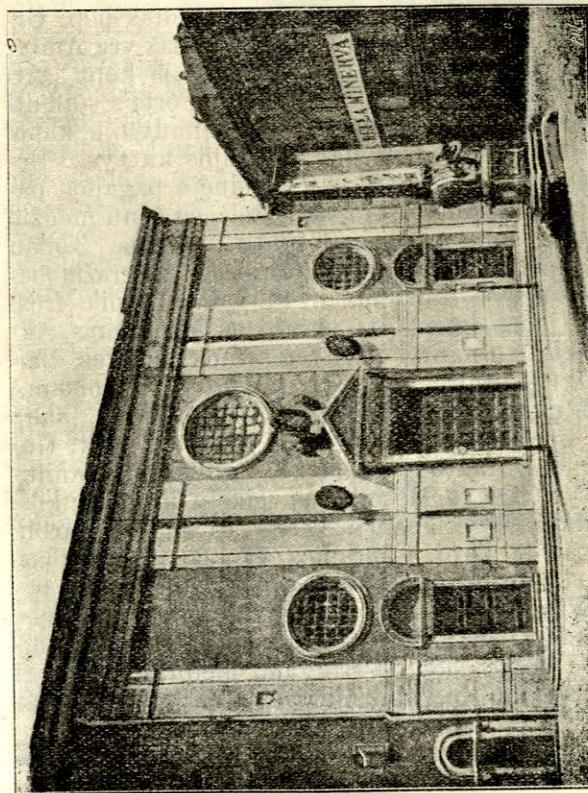
Ant bažnyčios sienų iš oro pusės yra žymės, rodančios, kiek augščio buvo pakilęs vanduo iš Tiberio per potvynius 1530, 1557 ir 1598 m. (paskutinis didžiausiasis potvinys buvo 1870 m., bet tuomet vanduo tebuvo pakilęs dviem metrais žemiau).

Domininkonų *bažnyčia S. Maria sopra Mînerva* (pav. № 16), vienutinė Ryme bažnyčia gotiškame stiliuje, tapo pradėta statyti apie 1285 m., bet dar 750 m. buvo čia pastatyti Dievo namai su bazilijonų vienuolynu. Domininkonai gi apsigyveno čia nuo 1370 m. Daili bažnyčia yra atnaujinta su didžiomis išlaidomis 1848—1853 m. ir dabar joje yra daugelis matytinųjų dailės dalykų. Skaitome, kad 1560 m., didžiojo Jubilėjaus laiku, Pijus IV basas buvo atėjės čion iškilmingoje procesijoje iš Vatikano. Dabar toji bažnyčia turi parapijos teises ir yra kardinolo titulas.

Nepabaigta bažnyčios fasada atrodo keistai, nes nepanaši į kitų bažnyčių pryšakius: jokio bokšteliu, nė kryžiaus pryšakyje nėra; tik durų viršuje pakabintieji popiežiaus ir kardinolo, kur-sai turi tos bažnyčios titulą (vardą), herbai rodo, kad tai yra Dievo namai. — Trejos duris yra uždengtos, kaip ir visose didesnėsiose Rymo bažnyčiose, sunkiomis uždangomis, it matteracais.

Vidus, padalintas į 3 pažastis, turi daug koplyčių įvairiais vardais. Kairėje pažastyje stovi fiorentiečio Tornabuoni grabas († 1480 m.), Mino da Fiesole darbo, ir viršuj jo kard. Jokubio Tebaldi († 1466 m.) grabas. Trečiosios koplyčios altoriuje stovi Perugino darbo Kristaus Galva ir koplyčioje „Naro“—stebuklingasai

Šv. Marijos P., Nuliudusiųjų Palinksmintojos, paveikslas. Toje pačioje pažastyje yra dar čia

№ 16. Bažn. S. M. sopra Minerva.

mirusiuju lenkų paminklai: lenkų kariuomenės 1831 m. generolo Szymonowskio ir Vatikaniškojo vyskupų Susirinkimo 1869 m. laike mi-

rusiojo Przemysl'io vyskupo Monastyrski'o. — Dešinėje gi pažastyje, ketvirtijoje koplyčioje, yra Apreiškimo Marijai paveikslas ant aukso dugno, nuo kurio kairėje guli palaidotas pop. Urbonas VII († 1590 m.); jo paminklas yra Ambr. Buonvicino darbo. Toliau, penktijoje kopl. „Aldobrandini“ yra Jokubo della Porta's nukalti paminklai ant Klemenso VIII gimdytojų kapo. Šeštoje kopl. guli dar Nikozijos antvysk. Benediktas († 1495 m.) — Skersinėje pagalios pažastyje, dešinėje, yra koplytėlė su senu medžio kryžiu, sulig padavimo Giotto's darbo. Toliau pažymėtina yra kopl. „Caraffa“ su gražia baliustrada, iš 1487 m., ir Filippino Lippi'o freskais, tarp kurių yra išreikštasis šv. Tomas Akvinietas, ginantis Bažnyčios moksłą prieš klaidatikius. Kairėje gi stovi Povilo IV († 1559 m.) paminklas, Pirro Ligorio darbo. Toliau, šalip tos koplyčios, prie sienos, yra dar vysk. Guilielmo Duranto († 1296 m.) gotiškasis paminklas su Dievo Motinos paveikslu iš mozaikos: vienas iš geriausiuju Jono Cosmas'o darbų; čiapat ir kard. Capranica († 1470 m.) grabas.

Prezbiteriuje stovi du dideliu grabo paminklu dvieju popiežių iš Medici'u giminės: Leono X ir Klemenso VII († XVI amž.), nukaltu sulig Ant. da Sangallo plenų. Asloje gi yra akmuo ant mokslinčiaus kard. Petro Bembo († 1547 m.) kapo.

Didžiajame altoriuje yra Domininkonų užtarytojos, šv. Katarinos iš Sienos kunas († 1380), patalpintas čia už stiklo Pijaus IV, 1856 m.; freskais papuoštais *kambarys*, kuriame ji gyveno ir mirė, yra už zakristijos. Ties didžiuoju altoriu, kairėje, yra Kristus su kryžiu, padary-

tas Mykolo Angelo, 1521 m.; Kristus čia išreikštasis nuogas (paskiau Jisai buvo pridengtas bronzos žiurstu), nes norėta Jį išreikšti jau iš numirėlių prisikėlusį. Dešinejā Jo Koja pridengia bronzos avalinė, idant ji perdaug nenudiltą nuo dažnaus žmonių bučiavimo. Kairėje koplyčioje nuo prezبiterijaus yra grabo paminklas garsaus tepliojo Fra Angelico da Fiesole, kursai, budamas domininkonu, mirė gretimajame vienuolyne, 1455 m. — Kairiajame pagalios skersinėsios pažasties gale yra šv. Domininko koplyčia su 4 juodojo marmuro šulais. Tasai šventasis įsteigė (1216 m.) prie šv. Sabinos bažnyčios pirmąjį savo įstatą vienuolyną¹⁾. Toje koplyčioje guli pop. Benediktas XII († 1730), kurio paminklą nukalė P. Bracci.

Čiapat buvusiame domininkonų vienuolyne, įsteigtame pop. Mikalojaus III (1277 — 1280) gyvendavo jų generolas (*Maestro generale*) ir seniau čia tilpdavo Šventoji Inkvizicijos Kongregacija, kuri 1633 m. teisė čia garsujį astronomą Galiléjų²⁾. Dabar-gi čia riogso viena

¹⁾ Domininkonų arba Pamokslininkų (*Praedicatorum*) įsteigėjas šv. Domininkas, labai daug gera padarė Katalikų Bažnyčiai, nes iš jo vienuolių tarpo daugelis buvo visame pasaulyje garsių teoliogų ir dar daugiau šventųjų Dievo tarnų; be to, tarp domininkonų yra buvę: 6 popiežiai, apie 70 kardinolų, apie 30 patriarchų, 1,600 vyskupų, 600 antvyskupių, ir 45 pašiuntinių.

²⁾ *Galilejus* (Galileo) buvo italas ir gimė Pizoje, 1564 m., iš Florencijos didžiunų. Savo gimtiniojo miesto universitatėj klausė matematikos, kurios mokytoju pasiskiau buvo čiapat nuo 1588 m.; nuo 1592 m. jisai turėjo tokią-pat vietą prie Paduvos universitatės, kur ir pagarsėjo savo mokslu, ypač nuo 1609 m., kuomet iš-

iš didesniųjų „Biblioteca Casanatense“, kurioje yra 212,000 tomų ir 5,000 rankraščių ir dar viena iš Italijos ministerijų.

Nuo pietvakarinės Minervos pleciaus kerties vakarų linkon eina *via di S. Chiara*, prie kurios stovi šv. Klaros bažnytėlė ir Nr. 49 Piepiežiškoji *Prancūzų Seminarija*.

Nuo žiemvakarinės to paties pleciaus kerties žemėlių linkon, lig *pleciaus della Rotonda*, eina *via della Minerva*, kuria ir einame į *Panteoną* (pl. F 4).

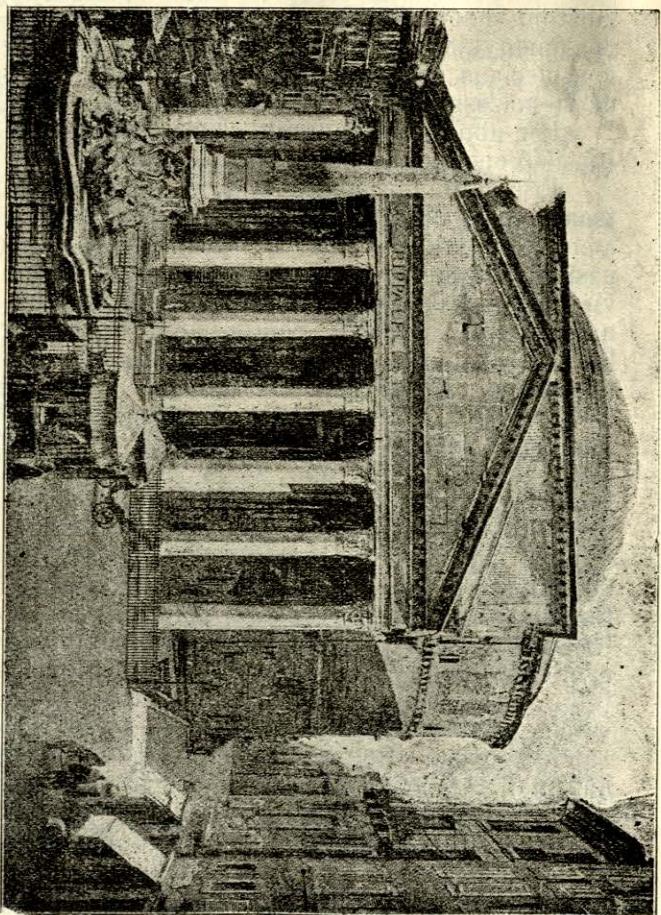
Plecių della Rotonda puošia didelė fontana, kurią pastatė Honor. Lunghi, 1575 m., lie-

radęs termometrą ir ištobulines teleskopą (žiuroną žvaigždžių kelių tyrinėjimui), su šio paskutiniojo pagalba padarė svarbius išradimus astronomijoje. Netrukus jisai gavo filiozfijos ir matematikos mokytojo vietą Florencijoje; bet kiti mokslininkai iš pavydo apskundę ji Šventajai Rymo Inkvizicijai, buk jisai, prisdengdamas mokslu, užsipuolęs ant Šv. Rašto. Kadangi Galiléjaus mokslas buvo tuokart dar labai neaiškus, tai Inkvizicija pripažino jį filiozfiskai klaidingu ir priešingu Šv. Raštui, ypač Jozue's knygai (X, 12 — 13) ir leido jį tik aiškinti kaip hipotezą (dasiprotéjima). Čia Bažnyčia, kuri visados jautriai daboja tikėjimo nepaliečiamybę, bijodama pasipiktinimui, norėjo palaukti, kol mokslinčiai galutinai nutars tą dalyką ir Galiléjui, kaipo katalikui, priderėjo paklausyti to nutarimo, bet jam aiškiai parodžius savo atkaklumą, 1633 m. jisai antrasyk buvo patrauktas Inkvizicijos teisman, kur ir buvo pripažintas sėbraujančiu su klaidatikiais, priverstas atšaukti savo klaidas ir nuteistas atsédėti naminių kalejimų rumuove villa Medici. Todel neteisingai Bažnyčios priešai rašo pasakas apie baisius persekiojimus, kurių buk Galiléjus datyręs nuo Inkvizicijos. Tuo tarpu gi tik 1 mėnesį pasėdėjęs „po areštu“, jis buvo paleistas ir paskiau, persikėlęs savo téviškėn, Florencijon, ramiai sau gyveno ten lig 1642 m., kuriais ir mirė geru kataliku.

piant Grigaliui XIII. Klemensas gi XI, 1711 m., tos fontanos viršuje liepė pastatyti pusę perlaužtojo senobinio obelisko, paeinancio iš Izidos maldyklos ir atrasto vienkart su Minervos pleciaus obelisku, kursai yra dviem pėdais už ši mažesnis.

Per abudu aprašytuoju pleciu eina tramvajus iš Venecijos pleciaus į Vatikaną.

Prie Rotondos pleciaus stovi garsusis **Panteonas** (pav. № 17). Yra tai milžiniškai apvalus stebėtinės arkitekturos trobėsis, vienas pats užsilikęs Ryme visame savo pilnume iš Rymo viešpatijos laikų, nors buvo nekarta atnaujinamas, ypač ciesorių Septimijaus, Severo ir Karakallo laikuose (III amž.). Fasadėje patalpintasai (1894 m. atnaujintas) antrašas („M. Agrippa. L. F. Cos. Tertium. Fecit“) Panteono įsteigėjų vadina Morkų Agrippą, cies. Augusto žentą, apie 27 m. pirm Kristaus. Bet iš anos gadynės paeina tik prieangis, nes visas milžiniškasai trobėsis, kaip liudija antspaudos ant jo plytų, paeina iš cies. Hadriano laikų, nes jisai, perkunijai suardžius senajį Panteoną, atstatė jį pernauja, apie 125 m. po Kristaus. Tasai trobėsis buvo tai originalinė rymiečių šventykla, pavadinta „Pantheum“, t. y. „labai šventa“, nes buvo paskirta 7 dievaičių, ypač Jupiterio (anot kitų — visų dievaičių) garbei. Bet stabmelystei gavus galą, 399 m. Panteonas buvo uždarytas ir ilgai stovėjo visų aplieistas; todel ir rymiečiai ir antplodusios Ryman laukinių tautų gaujos plėše iš jo, ką tik galėjo ir rado brangesnio: dievaičių brangiuosius rubus, indus ir votus. Tik pop. Bonifacijus IV, gavęs Panteoną dovanę,

Nr 17. Panteon'as.

mis iš Rytų cies. Fokos (Phoca), 608 m. pašventė jį Dievo Motinos ir visų šventųjų kankinių garbei ir pavadinę bažnyčia *S. Maria ad Martyres*, kurį vardą ir turi vienas iš kardinolų dijakonų, bet žmonės paprastai vadina ją *S. Maria Rotonda*. Tuokart buvę Jon atvežta iš katakumbų 28 vežimai kentėtojų kaulų ir sutalpinta po didžiuoju altoriu. — Nuoto laiko ir tapo įvesta Visų Šventųjų šventė (1 lapkr. d.).

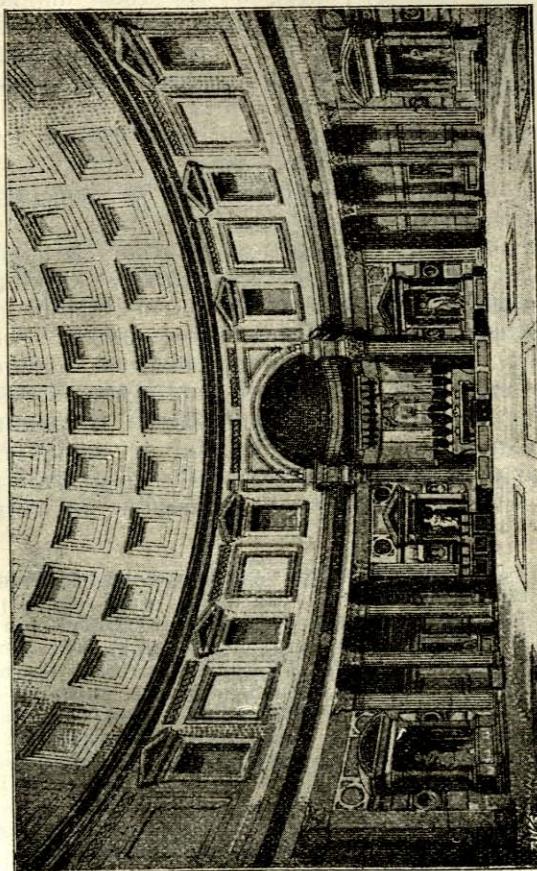
Į 3 juostas zimsais padalintosios Panteono sienos turi beveik po 7 mtr. storio ir apatinėji jų juosta buvo apklotai marmurais ir gipsatromis; ant tų sienų buvo užvožta plati apvali kopula su didele skyle viduryje. Stogas senovėje buvo apdengtas paaauksintosios bronzos plytelėmis, kurias tečiau nuplėšęs Bizantijos cies. Konstantas II išsivežė 662 m. Konstantinopolin, neatsižvelgdamas į šios bažnyčios šventumą. Tik pop. šv. Grigalius III (731 — 741) apdengė jo stogą švino skarda, kuri ir ligšiol tebéra. Liepiant Klemensui XI (1709 — 1721) Panteonas tapo aptvertas geležine tvora, nes pasikėlus ilgainiui gatvių paviršiui, jisai paliko tartum duobėje. Del tos pačios priežasties ir prieangin seniau augštyn vedusieji 5 laiptai — dabar jau susilygino su gatve.

Prieangis (porticus), turintis $33\frac{1}{2}$ mtr. ($15\frac{1}{2}$ s.) pločio ir 13 mtr. ilgio, paremtas 16 korintiškųjų granito koliumnomis, turinčiomis po $12\frac{1}{2}$ mtr. augščio ir $4\frac{1}{2}$ mtr. apvalumo. *Prieangio viršus* (frontonas) buvo papuoštas paaauksintosios bronzos reljefu ir stovylomis, stogo gi gegnės buvo iš paaauksintojo vario.

Iš tų gegnių pop. Urbonas VIII, 1632 m., liepė nulieti šv. Petro (Vatikane) baldakimo koliumnas ir šv. Aniolo tvirtovei patrankas. Tais pačiais metais abiejuose prieangio stogo galuose Bermini buvo pristatęs po žemą bokšteli, kuriedu tapo nugriauti 1883 m. — Bronza apkaltosios medinės duris turi 6 mtr. augščio ir yra labai senos; jų šalyse yra 2 dideli niši (frumugiai), kuriose yra stovėję milžiniškosios Augusto ir Agrippos stovylos. Šventyklos viduryje stovėjo dar tokia pat Cezario stovyla.

Vidus (pav. № 18; uždaras vidurdieni) yra užtektinai apšviečiamas tik per kopuloj esančią apvalią skyle, kuri turi 9 mtr. pločio ir niekuo nėra pridengta; langų gi toji bažnyčia neturi nė vieno, kas jau daro nemažą išpuį ant keleivio, kurį dar labiau nustebina pilniausioji visų trobėsio dalių harmonija (suderinimas). Granitu, porfiru ir brangiausiais marmurais išklotąją ašlą atnaujino Pijus IX; viduryje ji yra įdubus, kad per joje esančias skyleles subėgtu apačion vanduo, kurs lijant nukrinta ant aslos per minėtają skyle kopule. Panteono augštis ir jo kopulos plotis yra vienodi ir turi po $43\frac{2}{5}$ mtr. (20 s.). Visame vidaus apvalume yra 7 didelės nišos, kuriose stovėjė dievaičių stovylos, dabar gi 7 altoriai, prie kurių stovi po porą išpiaustytųjų koliumų, turinčių po 9 mtr. augščio. Paauksintaja bronza ir sidabru papuoštosios lubos yra nulietos ir dabar padalintos į 5 eiles įdubiu keturkampių tartum skrynelių (kasetonų), ant kurių mažai beliko papuošalų. Tik kopulos skylės kraštai tebéra papuošti senobiniais bronzos karnizais,

Didysai altorius stovi tiesiai ties durimis. Kairėje nuo jo stovi paprastas kard. Consalvi paminklas, Thorvaldsen'o darbo. Prie 3-jo

№ 18. Pantėono bažnyčios vidus.

kairiojo altoriaus, Grigaliaus XVI dovanotame marmuro grabe yra palaidotas garsusis *Rafael'is* († 1590), ant kurio paminklo stovi jo bronzinis biustas, pastatytas čia 1883 m. Altoriuje gi stovi Dievo Motinos stovyla, kurią padarė Lorenzetto († 1541), nes taip buvo įrašyta Rafael'io testamente. — Neskaitant Rafael'io, Panteone yra palaidota dar daug kitų arkitektų ir varsotojų, kaip antai: Baltaz. Peruzzi († 1536), Perin del Vaga († 1547), Giovanni da Udine († 1564), Taddeo Zucchero († 1569) ir k.

Dešinėje gi nuo didžiojo altoriaus yra palaidotas pirmasis suvienytois Italijos karalius Viktoras Emanuel'is II († 1878)¹⁾ ir Monzoje užmuštasis jo sunus Umbertas († 1900). Kadangi nuo 1871 m. Panteonas skaitosi valdžios savastimi, tai sergiantieji jį valdininkai vaikščioja po jį su kepurėmis ant galvos ir kadangi čia laidojami popiežių priešai ir skriaudėjai, tai pamaldos čia labai retai teesti laikomos. Švenčiausiasai gi Sakramentas ir visai

¹⁾ Jei norime suprasti žemiškosios garbės menkumą, tai palyginkime šio karaliaus kapą su pop. Pijaus IX kapu, nes abu jiedu gyveno ir mirė viename laike. Čia Panteone guli pergalėtojas, ten gi, šv. Lauyno už Miesto bazilikoje — pergalėtasis. Sisai (karalius) buvo laidojamas su didžiausia iškilme, anasai gi—vidurnaktį, kad niekas nežinotų (nors ir taip bedieviai ir valkatos, sužinoje, darė ant laidojančių užpuolimą). Bet dabar apie karalių pergalėtoją mažai kas tegalvoja ir jį telanko, pergalėtajį gi ir bedievę niekinamąjį popiežių lanko katalikų milijonai, meldžiasi už jį ir daigt nori išgirsti jį esant paskaitytu tarp palaimintųjų. Jo gravo koplyčią pagalios gražiausiai išpuoše mozaikomis visas pasaulis.

nelaikomas, nes delei karalių grabų miesto gaujos kelia čia triukšmą ir sauvaliauja. Ir mes trumpai čia tebuvome ir tuojaus apsisukę demonstrantviškai išėjome nepasirašę knygon, nes tai buț buvęs pagarbos karaliams išreiškimas. — Naktį, mėnulio pilnatyje, Panteonas atrodo it koksai sužavėtasai rumas.

Pajuodavusieji griuvėsiai, kurie remias i užpakalinę Panteono sieną, priguli prie buvusių čia **Agrippos pirčių** (*Terme di Agrrippa*), kurias jisai buvo pastatęs vienkart su Panteonu visuomenės naudai¹⁾). Tose pirtyse rymiečiai rasdavo sau visokius patogumus: čia budavo prietaisai šiltam, šaltam ir drungnam maudimuisi, sodnai ir galerijos pasivaikščiojimui, pleciai jaunimo spėkų lavinimui (gimnastikai), pagalios ir knygynai. Todel tos pirtis tėsės nuo Panteono toli dar (apie 150 mtr.) pietų linkon, kur keliose vietose tebéra dar griuvėsių likučiai, ypač skersgatvyje *via dell'Arco della Ciambella*.

¹⁾ Senovės rymiečiai labai mėgdavę tokias pirtis (*terme*), todel anoję gadynėje Ryme yra buvę keli šimtai vienųjų pirčių, kuriomis galėdavo naudoties kiekvienas dykai. Tik augštėsniuoju luomo rymiečiams buvo gražesnės, užtat apmokamos pirtis. Ciesorių gadynėje tos ištaigos buvo tapę dar žaidimo ir pasilinksmimimo vietomis, nes jos buvo suvienytos su sodnais, teatrais, paveikslų galerijomis ir knygynais. Todel senobinis rymietis rytmeti eidavo pirtin, kur maudydavos, šukuodavos ir tepdavos kvepalais (balzamu); paskiau gi gimnastikuodavos, vaikščiodavo, žaisdavo ir šnekėdavos arba skaitydavo. Tik deja, tosios pirtis budavo ir paleistuvavimo vietomis.

Vandenį visoms pirtims pristatydavo 20 varstų ilgio vandentraukis *Aqua Virgo*, kurį pastatė Agrippa 19 m. pirm Kristaus; tasai vandentraukis gavo vardą nuo sodietės mergaitės (virgo), kuri nurodė jam labai gero vandens šaltinį (prie Tivolio geležinkelio stot. „Salone“). Tasai vandentraukis, pristatantis kasdien po 80,000 kubinių metrų vandens, ligšiol tebstatina fontaną di Trevi ir fontanas ant plecių: Ispanijos, Navonos (ž. 182 p.) ir Farnese (ž. 150 p.). Jisai ieina miestan po Pincio kalnui ir po bažnyčia SS. Trinità de' Monti persiskiria į 2 šaki.

Dabar eisime vis vakarų linkon.

Pirmiausia, už *via della Rotonda* stovi *plecias* ir parap. *bažn. S. Eustachio* (F 4), kardinolo-dijakono titulas; ji esanti išteigta bukdar cies. Konstantino Didž., bet senovės raštai mini ją tik IX amžiuje. Atnaujinta ir to Šventojo gerbei pašvęsta ji tapo tik XII amž.; dabartinėgi jos išvaizda paeina iš XVIII am., tik bokštas tebéra senobinis. Jame yra varpai iš didžiosios miesto Castro bažnyčios, kuri (miestą) Inocencijus X, 1649 m., liepė suriauti už savo vyskupo nužudymą.

Vidus yra atnaujintas 1861 m. Didžiojo altoriaus mensa yra tai senobinė „vanna“ iš raudonojo porfiro. Tame altoriuje yra šv. *Eustakijaus*, jo moters *Teopistos* ir sunų *Agapijaius* ir *Teopisto Kankinių* († 110 m.) *kaulai*¹⁾.

Šv. Eustakijaus pleciaus gale, dešinėje, stovi didelis *pal. Madama*, pastatytas XV-jos amž. pabaigoje ir gavęs vardą nuo cies. Karoliaus V dukters Magrietos, kuri čia gyveno ilgą laiką; bet dabar jisai vadinamas *Senato rumais*,

¹⁾ Skaityk jų griaudingaji gyvenimą 20 rugėjo dieną.

nes nuo 1871 m. čia susirenka *Italijos Senatas*. Tų rumų dviem fasadom viduje yra daugelis senobinių stovylių, sarkofagų, reljefų ir biustų. Karališkoji salė 1888 m. yra išpuošta gražiais freskais iš Rymo istorijos. Yra čia ir *kopl. S. Salvatore in Termis*, gavusi vardą nuo čia stovėjusiųjų cies. *Aleksandro pirčių*.

Ziemiuose, už *via S. Salvatore*, stovi taučinėji prancuzų bažnyčia, šv. *Liudviko IX* (*S. Luigi de' Francesi*) vardu, pastatyta 1589 m.; fasadą pastatė Jokubas della Porta.

Viduje yra 3 pažastis ir 10 koplyčių. Antroje dešinėje kopl. yra daugelis iš tarpo gražiausiųjų Domenichino paveikslų iš šv. Cecilio gyvenimo. Altoriuje gi yra Guido Reni'o nuimtoji kopija iš Rafael'io šv. Cecilijos paveiksllo. Keletas garsiajų prancuzų rado šioje bažnyčioje amžinojo atilsio vietą. Yra taipgi paminklas užmuštiesiems prancuzams laike Rymo apgulimo, 1849 m. Inocencijus XI buvo užmetęs ant tos bažnyčios interdiktą.

Prie *plecias S. Luigi de' Francesi* (Nr. 33) stovi popiežiškojo knygų leidėjo *Fr. Pusteto krautuvė*.

Pietuose nuo pal. Madama stovi garsioji Rymo **Universitatė** (*Università della Sapienza*; F 4)¹⁾, kurią išteigė pop. Bonifacijus VIII, 1303 m., perstatė Eugenijus IV ir praplatinė Urbonas VIII. Daugiausia gi triuso padėjo

¹⁾ Toji Universitatė dažniau yra vadinama „Sapienza“, nes jos didžiųjų durų viršuje yra antrašas: „Initium sapientiae timor Domini“ (Išminties pradžia (yra) Viešpaties baimė). Ps. CX, 10).

prie jos Leonas X (1513 — 1521), užtat jo laikuose ji buvo žydičiamė stovyje. Dabartinių rumai yra pastatyti sulig Jokubo della Porta († 1604) plenų.

Universitatė susideda iš 4 skyrių (fakultačių): teisų, medicinos su chirurgija, matematikos su gamtos mokslu ir filiozofijos su dailė. Garsesniųjų mokytojų tarpe yra čia buvę šie: kun. Mykalojus Kopernikas¹⁾ ir Jokubas Lainez († 1565), kurs buvo pasiuntiniu i vi suotinąjį Tridento susirinkimą ir atsižymėjo savo kal-

¹⁾ *Mykalojus Kopernikas*, lenkas, gimė Torun'io mieste (Prūsuose), 1473 m., kur ir sėmė pradini moksł. Paskiau mokės Chelmne ir Krokuvos akademijoje, filiozofijos skyriuje, kur su savo broliu Andrieju išbuvo 4 metus. Iš čia abudu persikelė Bolionijon, kur klausės teisių aiskinimo ir astronomijos, kurios mokytoju buvo Domininkas iš Feraros. 1496 m. abudu su broliu tapė Varmijos kapitulenos kanoninkais, pelnā iš to apvertė tolesniams mokinimuisi. 1499 m. abudu per-kelė Ryman, kur 27 metų amžiaus Mykalojus aiskino matematiką ir astronomiją Sapienza's klausytojams. 1501—1505 metais Mykalojus mokės medicinos Paduvoje, kur ir, gavo medicinos doktoratą. Paskiau 1516 ir 1523 m. vyskupijai buvo Varmijos vyskupijos administratorium (valdytoju); 1536 m. kapitula buvo jি perstačiusi net i vyskupus. Tuomet jis dar užsiiminėdavo astronomija ir tyrinėdamas savo didžiąją mintį apie žemės sukimąsą apie saulę, parašė garsų veikalą apie dvejopą trigonometriją. 1514 m. Mykalojus buvo pakviestas į Liaterano V susirinkimą kalendoriaus reformos dalyke. Apie 1530 m. jis, pirmasis atidengės pasaulio paslaptis, parašė veikalą „De revolutionibus“, kurį paaukojo pop. Povilui III ir kurs buvo atspausdintas tik 1543 m., prieš patį rašytojo mirimą. Bet 1616 m. Indeks Kongregacija užginé skaityti tą veikalą, kolei jisai nebus pataisytas, tečiau tasai dekretas buvo atšauktas 1757 m. Mat, Kongregacija buvo užginusi skaityti tą knygą delto, kad protestantai buvo pradėję naudoties jos teritorija kreivam Jozués stebuklo apie saulés sustojimą

bomis ir mokslu. Mokiniu gi čia yra buvę a. a. Leناس XIII, kurs 1835 m. gavo čia abieju teisių doktoratą. — Dabar ketinama čia įsteigti rusų ir serbų kalbos katedras.

Rumų viduryje yra vienas iš gražiausiuju Ryme kiemas su dviem koliumnų eiliom.

Universitatės *bažnytėlė* su bokštu barokko stiliuje turi šv. Ivono, moksleivių užtarystojo, vardą ir yra pastatyta Boromini'o, 1663 m., bitės pavidaile, pop. Urbono VIII pagarbai, nes jo herbe buvo 3 bitės. Jos viduje yra 1877 metais pastatytas paminklas astronomui kun. Kopernikui.

Prie universitatės yra *Biblioteca Alessandrina* su 10,000 tomų.

Tarp universitatės ir *plecias Navona* (ž. žem.) stovi 1450 m. pastatytoji, seniau ispanų tautinėji bažn. S. Giacomo degli Spagnuoli, kuri dabar atstatyta ir vadina *Jėzaus Širdies bažnyčia* (*Notra Signora del S. Cuore di Gesù*). Ore, prieangio viršuje, yra du aniolu Mino's da Fiesole ir Povilo Romano darbo. Prie jos gyvena Jėzaus Širdies misijonairiai-prancuzai.

Didelis *plecius Navona* (pl. 4 E) oficiališkai vadinas *Circo agonale*, nes toje vietoje senovėje yra stovėjės cirkas *Stadium Domitiani*, ką primena plecius pavidalas ir

aiškinimui. Bet tasai užginantis dekretas nebuvo piežiaus patvirtintas, užtat Kongregacija ir suklydo. — Veikalų rankraštis ligšiol tebera čekų Pragoje, grafo Nostitz'o knygynė; patsai gi veikalas susilaikė jau 5 laidų.

vardas („agon“ — žaidimai, gladiatorių kova; iš čia taip-pat yra kiles ir vardas „Navona“). Plecių puošia tris didelės fontanos su žmonių ir žvérių stovylomis. Taip antai: *pirmoji* arba pietinėjį yra papuošta tritonų figuromis; ji paima iš Grigaliaus XIII laikų. *Vidurinėji* fontana, didžiausia ir gražiausia, yra papuošta keturių tuokart težinomųjų pasaulio dalių upių (Dunojaus, Ganges'o, Nilio ir Rio de la Plata) alegoriškomis figuromis. Nuo XVII amž. fontanas viršuje stovi raudonojo granito *obeliskas*, su hieroglifais, turintis 18 mtr. augščio, kurį pastatė čia Inocencijus X, užtat ir yra ant jo to popiežiaus herbas: karvelis su alyvos šakele snapelyje. Taą obeliską parvežę iš Aigyptocies. Augustas, 10 m. pirm Kristaus; paskiau jisai buvo pastatytas cies. Domicijono garbei Maksencijaus cirke, prie via Appia. Toji daili fontana yra vienas iš geresniųjų Bernini'o darbų. *Pagalios*, *šiaurinėji* fontana, pastatyta 1878 m., išreiškia juros dievaitę Neptuna, kovojantį su juros „smaku“ (slibinu). Tasai plecius yra didžiausias ir gražiausias po šv. Petro plecius. 5 sausio d. čia esti didelė mugė „Befana“, šv. Trijų Karalių paminėjimui.

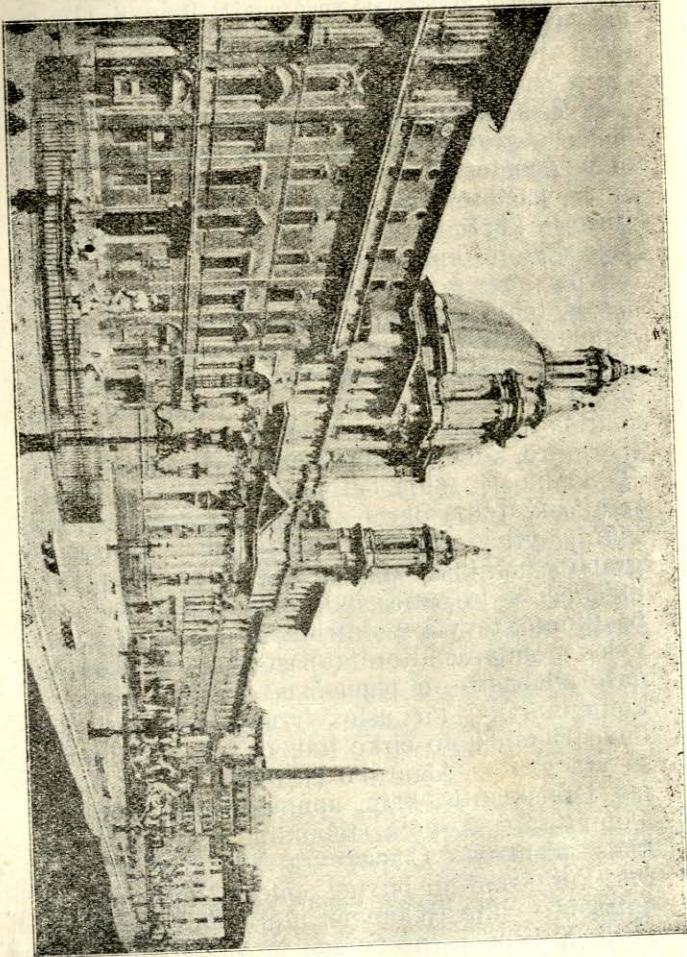
Prie vakarinėsios plecius kertės stovi ilgi *rumai Doria* — *Pamphilj*, kuriuos, liepiant minėtajam Inocencijui X, pastatė Rainaldi.

Tų rumų užpakalyje stovi 143 pusl. aprašytasai *plecius di Pasquino*, prie kurio stovi bažnytėlė *degli Agonizzanti*, Viešpaties Užgimimo (*Natività di N. - S.*) vardu. Toji bažnytėlė vadinas „Agonizzanti“ delto, kad prie jos yra labdaringoji broliją, kuri kas tretijį mėnesį nedėdienį, išstačius ŠŠ. Sakramenta, meldžias išprāšymui laimingojo mirimo kasdien mirštantiems,

Bažnytėlėje yra stebukl. Dievo Motinos paveikslas, labai rymiečių gerbiamas, ypač nuo 11 liepos d. 1776 m., nes tą dieną minios žmonių matė mirksėjusias Marijos akis. Tasai stebuklas tvéręs apie 5 mėnesius.

Ties plecius Navona viduriu stovi dar nedidelė, bet graži, dviem bokštais ir kopula papuoštoji **Šv. Agnėtos (S. Agnese) bažnyčia** (pav. № 19), kurią pastatė tasai pats Inocencijus X graikiškojo kryžiaus pavidale. Bažnyčia pastatyta toje vietoje, kur, sulig padavimo, šv. Agnēta buvusi įmesta į paleistuvį namus ir tik aniolas ją ten apgynęs, ir kur ji buvusi deginama ant laužo ir pagalios nukirsta, 304 m. Bet ir prieš tą popiežių buvo čia jau (iš 1123 m.) bažnyčia šv. Agnetos garbei. Brangiaiši murūrais išklotas *vidus*, bokštai ir 8 raudonojo marmuro koliumnomis paremtoji kopula yra Rainaldi'o († 1691), bet paprasta fasada Boromini'o († 1667) darbo. Didžiuju durų viršuje, viduj, yra bažnyčios isteigėjo — popiežiaus grabo paminklas, Maini'o darbo, kairėje gi koplyčioje — to paties dailininko darbo šv. Sebastijono stovyla, perdirbtą iš labai senos stovylos. Didysai altorius pastatytas iš ivairaus dažo aliabastro ir papuoštas 4 žaliojo akmens koliumnomis. Po aslos yra 2 senobini, nes buvo Domicijono cirke įtaisyti, *koplyči*, kuriose yra gražus Algardi'o († 1654) darbo reljefas, išreiškiantis, kaip apnuoginta paleistuvį namuose šv. Agnēta stebuklingai apaugo tankiai plaukais. Čiapat yra rodomas kambarys, kur šventoji buvusi įmesta kalėjimai, ir antrasis — kur ji buvusi nukirsta. 1908 m. Pijus X liepė pernešti čion iš Liaterano bazi-

№ 19. Plečius Navona arba Circo Agonale ir šv. Agnėtos bažnyčia.

likos jos galvą, kurią patsai ir patalpino naujame brangiame relikvijoriuje, kard. Rampollos dovanoje.

Ties žiemvakarinėja apskrita pleciaus ker-timi stovi dar šv. Mykalajaus (*S. Nicolà dei Lo-renesi*) bažnytélė, prancūzų savastis, ir kiek toliau — bažn. *S. Maria dei Calderari* (pl. 4 EF).

Čiapat prie via dell' Anima stovi tautinė vokiečių bažnyčia **S. Maria dell' Anima** (pl. 4 E), pastatyta tos tautos lėšomis, 1500—1514 m. ir perstatyta 1841 m. Gražią fasadą pastatė Julijonas da Sangallo († 1516) Bažnyčia gavo vardą nuo vokiečių čia įsteigtosios (XV amž.) brolujos, kurios tikslas buvo šaukties Marijos pagalbos kentančioms dūsioms. Ir ligšiol bažnyčios prieangio viršuje yra grupa, išreiškianti Šv. Mariją, kurios pagalbos šaukiasi 2 cysčiaus duši.

Bažnyčios fasada papuošta trimis eiliomis korintiškųjų koliumų, *vidus* gi padalintas augštais šulais į 3 pažastis, matytinas delei savo paminklų, paveikslų ir freskų, daugiausia Seitz'o darbo, iš 1875 — 1882 m. — Pirmos dešinėsios koplyčios altoriuje yra Saraceni'o († 1625) darbo paveikslas, išreiškiantis šv. Benoną Vysk., priimantį katedros raktą, kurį vienas žvėjys atrado žuvies pilve; pirmoje gi kairėje koplyčioje yra to paties varsotojo „šv. Liamberto kentėjimai“. Antroje kairėje koplyčioje, sienoje, yra 2 indauji (šépi) su įvairiomis šv. relikvijomis, tarp kurių brangiame relikvijoriuje yra ir šv. *Barboros ranka*. Čiapat, priesais ŠŠ. Sakramento altoriaus, yra ir jai pašventasis altorius, trečioje gi kairėje koplyčioje freskai iš jos gyvenimo, Mykolo Coxie dar-

bo. Pagalios, ketvirtijoje koplyčioje yra Sopulingosios Motinos (Pietà), esančios Vatikano bazilikoje (žiur. 46 p.), kopija. Didžiajame altoriuje yra Šv. Motinos su Kudikeliu ir kitais šventaisiais paveikslas, Julijaus Romano (†1546) darbo. Dešinėje gi stovi didelis ir gražus paminklas ant pop. Adrijono VI († 1523) kapo, perkelto čion iš senosios Vatikano bazilikos, 1528 m. Paminklą sulig Baltazaro Peruzzi piešinių pastatė jam vienutinis jo aprinktasis kardinolas Enkenvoirt, kurs ir-gi čiapat yra palaidotas. Pop. Adrijonas VI buvo vokietys, paskutinysai iš svetimtaučių popiežių, nes pasakiau popiežiai įsakė, kad šv. Petro vietininkai butų renkami tik iš italių tarpo. Be to yra dar čia paminklai: 4 kardinolų, kelių kungių, gaikščių, vieno mokslininko ir įvairių didžiunuų-vokiečių. Zakristijoje yra 6 popiežių-vokiečių paveikslai. Prie tos bažnyčios gyvena keli vokiečių kunigai, užtat kas nedėdieni 10 val. čia esti vokiški pamokslai ir giedojimai.

Prie tos bažnyčios yra *vokiečių prieglauda*, neturtingų maldininkų iš Vokietijos priėmimui. Ta įstaiga itaisė cionai maldingas oliandietis Jonas Peters ir jau 1400 m. čia buvo priglausti skaitlingi maldininkai, atkeliausieji į antrajį paeiliui Didžių Jubilėjų¹⁾. Ilgai-

¹⁾ *Pirmoji Didžių Jubilėjų* su visiškaisiais atlaidais apskelbė Bonifacijus VIII, 1:00 metais ir įsakė ji apvaikščioti kas 100 metų, bet tik pačiame Ryme, kad visi ten susirinkę, pagarbintų šv. Petro ir Povilo kunus ir jų vietininką — popiežių. Pasakiau Klemensas VI (1342 — 1352) leido apvaikščioti tokį Jubilėjų kas 50 metų, Urbonas VI (1378 — 1389) sutrumpino tą laiką įtarpi lig 33 metų, nes tiek metų visiems, pasibaigus Jubilėjui Ryme. 1900 m. buvusis Jubilėjus skaitosi jau 21-ju Jubilėju nuo pradžios.

nini, labai išsiplėtojus tai prieglaudai, minėtajai jos brolijai popiežiai suteikė įvairias privilegijas bei atlaidus ir pagal os nuo 1406 m. priėmė savo globon. Bet 1799 m. maištininkai prancuzai buvo pasisavinę tą fundaciją, kurios turtas buvo vertas 100 000 fr., ir bažnyčioje buvo pasidarę šieno sandėli, zakristijoje gi — arklyde. Tiki 1842 m. Austrijos ciesorius, nes Austrijos globoje toji prieglauda skaitėsi iš pat pralžiu, ją atnaujino.

Dabar tarp kitų vokiečių draugijų nuo 1859 m. čia yra ir augštenuosius mokslus einančiųjų *kunigu Kolegią* (*Coll. Teutonica*) ir nuo 1880 mokyklą bažnytiniam giedojimui — *Scuola Gregoriana*, kuri gieda šioje bažnyčioje ir prie Campo Santo, šalip Vatikano.

— Toliau už vieno skersgtatvio stovi *plecius* ir nedidelė, bet labai graži **bažn. S. Maria della Pace** (*Ramybės*; pl. 4 E), kurią pastatė pop. Sikstus IV, 1484 m., pildydamas karėje su Florencija padarytajį apžadą, atnaujino gi ir papuošė gražia fasada ir pusiau apvaliu portiku Petras iš Kortonos († 1669), liepiant pop. Aleksandriui VII. Jos vardą turi vienas iš kardinolų. (Jei bažnyčia butų uždaryta, tai šaukties į **zakristijoną**: *Vicolo dell' Arco della Pace*, Nr. 5.)

Bažnyčia susidea iš vienos trumpos pažasties priekyje ir aštuonkampio ruimo, apvainikuoto tokia pat kopula. Tie Dievo namai yra garsūs savo freskais ir turtingais grabų paminklais.

Pirmosios koplyčios viršuje yra 4 garsios *Rafaelio Sibillos*, iš 1514 m., iš kurių senojo

(1850 ir 1875), tebepildoma. Bet tik Grigalius XIII, 1576 m., leido pelnyti Didžiojo Jubilėjaus atlaidus visur ir visiems, pasibaigus Jubilėjui Ryme. 1900 m. buvusis Jubilėjus skaitosi jau 21-ju Jubilėju nuo pradžios.

Tiburo (Tivoli) Sibilla surašinėja iš aniolų gautuosius apreiškimus apie Išganytoją. Kiek vienam verta jos pamatyti. — Viršiau Sibillą yra dar 4 pranašai: Jonas su Ozėju ir Danielius su Dovidu, Timotiejaus Viti († 1523) darbo. Abiejuose tos koplyčios šonuose stovi du paminklu ant šeimynos Ponzetti kapo, iš 1509 ir 1505 m., altoriaus gi viršuje yra gražus freskas, išreiškiantis Šv. Mariją tarp šv. Brigidos ir Katarinos su klupančiu priekyje įsteigėju, kard. Ponzetti; yra tai Baltaz. Peruzzi darbas, iš 1516 m. Augštai, trijose eiliose yra dar išreikštos scenos iš Naujosios ir Senosios Sandoros, taip-pat Peruzzi darbo. Po kopulos, kairėje, yra duris į zakristiją ir į vienuolyną. Taip-pat kairėje, antrajame altoriuje, yra gražios, vietomis paaunksintos marmuro skulptūros, iš 1490 m. Didžiajame pagalios altoriuje yra labai *pagarsėjęs Dievo Motinos paveikslas*. — Toji bažnyčia labai yra rymiečių lankoma; ypač jaunavedžiai ateina čia klausytą šv. Mišių ir melstų Marijos pagalbos laimingam moterystėje pagyvenimui.

Čiapat, gatvėje Arco della Pace, stovi dailus vienuolynas su gražiomis arkadomis, pastatytas Bramante's, 1504 m., kardinolo Caraffa's lešomis. Jame yra vysk. Bocciacio's grabo paminklas su gražiaus papuošalais, iš XV amž.

Vakaruose iš čia, prie *via di Monte Giordano*, stovi dideli *rumai Gabrielli* (pl. 4 E), kurie lig 1900 m. prigulėjo prie garsiosios patricijų giminės Orsini, iš kurios buvo net keli kardinolai ir popiežius Benediktas XIII. Bet nusigyvenus paskutiniaiems laikais tiems didžioniams, minėtaiems metais tie jų rumai vienkart su-

jų bažnytėle SS. Simone e Giuda¹⁾, iš XI amž., tapo parduoti amerikiečiams ir bažnytėlė tapo nugriauta. Dabar čia stovi pal. Taverna, kuriame gyvena Prusų pasiuntinys prie Popiežiaus.

žiemvalkariose iš čia, prie didelės via de' Coronari (№ 124), stovi tariamieji Rafaelio namai (casa), nuo kurių pelna jisai buvęs paskires jo kapo koplyčios Panteone (ž. 176 p.) išlaikymui. Bet Rafaelis gyveno ir mirė Borgo priemiestyje.

Toliau, žiemiuose nuo pal. Gabrielli, stovi
plecius ir parap. *bažn.* *S. Salvatore in Lauro*
(pl. 3 E), kuri stovėjo čia jau XIII amž. Bet
dabartinejį bažnyčia pastatytą kard. Orsini'o,
1450 m. Didžiajame altoriuje yra stebuklin-
gosios Lioreto stovylos kopija ir antrajame
altoriuje — gražus senobinis Marijos paveikslas,
Pinturicchio's darbo. Kitaip ta bažnyčia
vadinasi *S. Maria dei Marchegiani*. Prie jos yra
gražus *vienuolynas*, renesanso gadynės pra-
džios palaika, kurio senobiniame refektoriuje
(valgykloje) yra paminklas ant pop. Eugenijaus IV († 1447) kapo, paeinantis iš senobinė-
sios šv. Petro bazilikos. Tasai paminklas,
kur popiežius išreikštasis gulintis ant sarkofago,
apsupto Marijos Panos ir šventųjų stovylomis,
yra tai seniausiasis renesanso stiliums pa-
minklas.

Čiapat rytuose, prie via de' Coronari, stovi iš XVII amž. paeinantieji *rumai Lancellotti*; prie pleciaus gi tuo pačiu vardu — *bažnytėlė*

¹⁾ Toji bažnytėlė buvo vienutinė Ryme tuo var-
du. Bet ir pasaulyje retos tėra tų dvių Apaštalų baž-
nyčios. Nuostabu, kad jų garbinimas taip mažai tėra
išsiplėtes.

S. Simone profeta (pl. 3 E). Toliau rytuose, prie *plec. Fiammetta*, stovi bažn. *S. Trifone*.

Gatvės de' Coronari gale, kairėje, yra *gatvė, plecius* ir **bažn. S. Apollinare** (pl. 3 E F), pastatyta pop. Adrijono I, 772 m., šv. Petro mokinio ir pirmojo Ravennos vyskupo, šv. Apolinaro garbei, atstatyta gi 1552 ir 1750 m. Didžiajame altoriuje yra gražus Graziano paveikslas: „*S. Petras išvenčia į kunigus šv. Apolinara*“. — *Apatinėje bažnyčioje* guli šsv. *Eustatijaus* ir jo draugų: *Aukscenijaus, Eugenijaus, Mardarijaus ir Oresto Kankinių kunai* († IV amž.), parvežti čion iš Armenijos.

1555 m. pop. Julijus III buvo dovanojęs tą bažnyčią šv. Ignacijaus Liojolos įsteigtajai Germanų kolegijai (*Collegium Germanicum*), bet dabar, nuo 1773 m., ji priguli dviem čiapat esančiom augštėnėjom mokslo įstaigom: *Rymiskajai Seminarijai* (*Seminario Pontificio Romano*), kuri priruošia kunigus Rymo vyskupijai, ir *Pijaus IX Seminarijai* (*Seminario Pio*), priruošiančiai dvasiškius visoms senosios Rymo viešpatijos vyskupijoms. Čia yra aiškinama teoliogija, filiozofija, abejos teisės ir rytiečių kalbos, kurių moksłu užbaigimui reikia išbuti 9 metus; tame laike galima išgyti iš tų trijų pirmųjų dalykų ir doktoratą.

Salip tų seminarijų telpa dar *Generalinis Rymo Vikarijatas* ir kardinolo Vikarijaus arba Popiežiaus vietininko rumai. Čia tai svetimtaučiai kunigai tuoju privalo duoti patvirtinti savo vyskupo raštą, kad galėtu Rymo bažnyčiose laikyti šv. Mišias.

Prieš šv. Apolinaro bažnyčią stovi iš XVI

amž. paeinantieji *rumai Altemps*, kuriuos nupirkо Leonas XIII ir patalpino juose *popiežiškają Ispanų Kolegią* (*Collegio Spagnolo*). Gražioje rumų koplyčioje yra aliabastro urna su šv. *Aniceto Pop.* († 166) kaulais, perneštais čion iš šv. Sebastijono katakumbų, 1604 m Bal. 17 dieną esti čia iškilmingosios pamaldos. Čiapat gyvena vienas iš kardinolų.

Užpakalyje už šv. Apolinaro bažnyčios stovi didelė parapijinė **šv. Augustino** (**S. Agostino**) **bažnyčia** (pl. 3 F), kurią pastatė Jokubas da Pietrasanta, 1479—1483 m., prancuzų kard. d' Estouteville lešomis. Ji yra tai pirmoji naujame Ryme bažnyčia su kopula; atnaujinta buvo 1750 ir 1860 m. Jos vardą turi vienas iš kardinolų.

I *vidū*, padalintą dviej eiliom smailių šulų į 3 pažastis ir papuoštą Gagliardi'o freskais, veda augšt laiptai. Tuoju prie didžiųjų durų stovi tartum altorėlis su *stebuklingaja šv. Marijos ir ant Jos kelių stovinčio Sunelio stovyla „SS. Virgine arba Madonna del Parto“*. Garsusis Jokubas Sansovino iškalo ją iš baltojo marmuro, 1520 m., Vatikano gi kapitula apvainikavo brangiu vainiku 1851 m. Taip gerbia ma rymiečių yra toji stovyla, jog netik kaba prieš ją keliolika lempų, bet ji visa blizga aukštu, sidabru ir brangiais akmenimis; be to dar kaip stovyla, taip ir bažnyčios sienos, apkabintos tukstančiais brangių votų, kas lindija apie gausias malones, kurių čia yra gavę iš Marijos maldingieji žmonės. Užtat beveik kas valanda galima čia rasti besimeldžiančių rymiečių. Antrajį spalių mén. nedėldienį yra da-

romas to paveikslų paminėjimas Dieviškios Motinybės vardu. — Didžioje pažastyje, prie trečiojo kairiojo šulų, yra garsusis Rafaelio freskas iš 1512 m. „Pranašas Izaijas“, bet netinkamai atnaujintas. — Švenč. Sakramento koplyčioje, kairėje pusėje, šalip didžiojo altoriaus, guli žaliojo marmuro grabe šv. Augustino kuniškosios ir dvasiškosios motinos, šv. *Monikos* († 387) kunas, perneštasis čion pop. Martyno V († 1431) iš m. Ostijos. 1760 m. jos grabas tapo labai pažeistas. Antroje gi kairėje koplyčioje yra graži grupa: „Šv. Ona, Marija ir Jėzus“, Andriejaus Sansovino (1512) darbo. — Antroje gi dešinėje koplyčioje yra Švenč. Pana, Avancino Nucci († 1629) darbo, ir trečioje — Jono Krikštytojo Cotignolo darbo grupa: „Kristus duoda šv. Petru raktus“. Dešinėsios kryžiavonės gale stovi šv. *Augustino koplyčia* su Guerciino († 1666) darbo paveikslu, išreiškiančiu šv. Augustiną tarp šv. Jono Krikštytojo ir šv. Povilo, pirmojo atšaliečio (pustelninko), ir šv. Tomo iš Villanovos stovyla. Pagalios didysai altorius, paremtas 4 juodojo marmuro koliumnomis, yra Bernini'o išpuoštasis brangiaiš marmurais. Senobinis Marijos paveikslas tame, sulig padavimo, esas vienas iš septynių Ryme garbinamųjų šv. Lukos Evang. darbo paveikslas. Pernesė jį čion graikai iš buvusių šv. Zopijos bažnyčios Konstantinopolje, kuomet turkai jį užémė 1453 m.

Vietiniame Augustijonų *vienuolyne* dabar gyvena žinomas lietuviams tévas Aurelius Palmieri, atsižymėjęs savo raštais apie rusus ir lenkus. Mokyklos viršininku yra buvęs neseniai palaimintuoju apgarsintasis Steponas Bel-

lesini († 1840 m.). Dabar dideliuose vienuolyne muruose telpa *Juros Ministerija* ir 1604 m. įsteigtoji *Biblioteca Angelica* su 100,000 to-mų ir 2,326 rankraščiais.

Toliau žiemiuose, prie via Portogheze, stovi tautinėjį portugalų bažnytélé *S. Antoniо de Portogheze* (pl. 3 F) ir toliau, prie via della Scrofa—bažn. *S. Ivo*. Prie tos gatvės (Nr. 117) gyvena Rusijos pasiuntinys prie popiežiaus. Vakaruose iš čia, netoli nuo Tiberio, stovi dar bažn. *S. Lucia della Tinta*, prie kurios lig Leonu XII godynės yra gyvenę Dangaus Karalienės kanoninkai.

Gatvės della Scrofa gale, kairėje, stovi pal. *Gallitzin* ir už jo plecias Nicosia, per kuri eina ilga ir tiesi gatvė, vienijanti šiaurineja miesto dalį su Vatikanu. Per ši plecių einanti jos dalis vadinas via del Clemencino; dešiniamė jos gale augštai matoma bažnyčios SS. Trinitatės dei Monti perspektiva. — Čiapat dešinėje stovi plecias ir dideli *rumai Borghese* (pl. F 3), pradėti statyti Martyno Lunghi, 1590 m., ir užbaigtai popiežiaujant Popilui V, kilusiam iš giminės Borghese. Gražus kėmas yra apsuptas arkatomis, paremtomis joniškojo stiliums granito šulais, ir papuoštas stovylomis. Apatinajame augste buvusiųjų paveikslų galerija 1891 m. perkelta į villa Umberto I (sen. Borghese). — Nuo pl. Nicosia žiemiu linkon eina jau via di Ripetta (pl. 2, 3 F).

Toliau dešinėje stovi bažnytélé ir prieš ją *tiltas di Ripetta* (dabar *Cavour*; pl. 2 F), vedantis į naują miesto dalį — Prati di Castello.

Toliau, dešinėje, stovi parap. bažn. *S. Rocco*, iš 1500 metų, su ligonučiu ir šalip jos—šv. *Jeronimo (S. Girolamo degli Schiavoni)* bažn., iš Mykalojaus V gady-nės, kursai atidavė ją čia apsigyvenusiems iš Dalmacijos slaviams, užtāt čiapat yra ir jų kolegija (*Collegium Illyricum*) auklėti klerikams. Toji bažn. yra kardinolo titulas. Už tū bažnytelių stovi griuvėsiai, vadintami *Mausoleo di Augusto*, nes tą triobési buvo pastatė cies. Augustas savei ir savo namiškių palaidojimui. Jeiga yra iš užpakalinio skersgatvio, bet maža kas čia matytino.

Priešais, tarp gatvės di Rippeta ir Tiberio, stovi ilgi

ir siauri, jau apgriuvę rumai su pasagos pavidale išlenktu viduriu, kuriuose telpa *Istituto delle belle Arti* (*Dailės Institutas*; pl. 2 F).

Iš čia jau gržkime namon. — Nuo pleciaus Borghese pasukę skersgatviais pietryčių linkon, praeiname pro daugelių vairių bažnytelių, tarp kurių galima paminti: *S. Nicola dei Prefetti* (pl. 3 F), *S. Maria in Campo Marzio* (pl. 3 F), *S. Trinità de' Misionari* (pl. 3 F) su kun. Misjonorių vienuolynu, *S. Salvatore delle Cappelle* (pl. 3, 4 F) ir parapijinė *S. Maria della Maddalena* (pl. 4 F). Šioje pastaroje guli šv. *Kamilius de Lellis* ir jos vienuolyne yra kambarys, kur yra gyvenęs tasai Dievo tarnas († 1614). Čiapat gyvena ir jo išteigėjų vienuolių tarnavimui ligoniams generolas. Pagałios netoli iš čia, prie *pleciaus Capranica*, stovi parap. bažn. *S. Maria in Aquiro*, gavusi vardą nuo tam tikrų žaidimų, kuriuos rymiečiai seniau čia atlikdavo. Bažnyčia čia išteigta jau pirmosiuose amžiuose, užtat yra kardinolo titulas ir prie jos yra našlaičių prieglauda, iš XVI am. Prie to paties pleciaus stovi ir *Collegio Capranico*, išteigta kardinolo tuo pačiu vardu, 1457 m., užtat ji yra viena iš seniausiųjų kolegių Ryme.

3. Corso Umberto I, piazza del Popolo ir via Flaminia.

Antroji svarbiausioji gatvė Rymo lygumoje „Campus Martius“ yra ilga, tiesi ir plati *Corso Umberto I*, kuri prasideda nuo Venecijos pleciaus (pl. 5 G) ir eina žiemvakarių linkon lig pleciaus del Popolo (pl. 1 F). Ji atsako maž-daug senojo Rymo keliams *via Lata* ir *via Flaminia*. Lig neseniai ji buvo vadinama *via del Corso* ir buvo gavusi vardą nuo arklių lenktynių, kurios čia buvo daromos senovėje.

Pirmieji rumai kairėje yra tai *pal. Bonaparte* (pl. 4 G). Čia 1836 m. yra mirusi Napoleono I motina, Laetitia Bonaparte. Jų užpa-

kalyje stovi jau aprašytieji (ž. 134 p.) *rumai Doria*, kurių šiaurinėje kertėje stovi pirmaisiais amžiais išteigtoji parap. **bažn. S. Maria in via Lata** (pl. 4 G), kardinolo titulas. Paskutinių kartą ją atnaujino pop. Aleksandras VII ir gražus frontas, Petro iš Kortonas darbo, paeina iš 1660 m.

Sulig padavimo čia yra gyvenę ir mokę žmones šv. Apaštala Petras, Povilas, Jonas ir Lukas. Šv. Povilas čia buk rašęs savo raštus: į Filemoną (61 metais), į Filipiečius ir į Koliosiečius (62 m.), į Efegiečius ir į Žydus (63 m.) ir antrajį į Timotiejų (67 m.) ir šv. Lukas Ev. savo Apaštalu Darbus (60 m.). Tasai pats Evangelista buk nutepliojės čia ir Šv. Panos paveikslą, kursai ir ligsiol tetėra didžiajamė altoriuje. — Bažnytėlės prieangyje yra laiptai į *požemineją koplyčią*, kur buvęs minėtuojamų Apaštalu butas ir kur 2 metu buvo laikomas kalėjime šv. Povilas Ap., atsiūtas Ryman iš Cezarėjos jos valdytojo Festuso (sk. apie tai Apaštalu Darbų XXVII ir XXVIII persk.). Apie gyvenimą čia šv. Povilo šv. Lukas sako: „Ir kad atėjome Ryman, buvo leista Povilui pasilikti sau, kur norėjo, su serginčiu jি kareiviu... Ir pasiliuko dvejus ištisus metus pasamdytuose sau namuose ir priimda-o visus, kurie ietidavo pas jি“ (Ap. Darb. XXVI, 15 ir 30). Čia yra šaltinėlis, kuris buk atsiradęs šv. Petru besimeldžiant ir kurio vandeniu tasai Apaštalu Kunigaikštis pakrikštijęs kalėjimo sargą. Čiapat yra dar iš žilos senovės paeinantių paveikslai vieno šv. vyskupo ir dvieju aniolu (ž. dar 135 p.). Toje bažnyčioje palaidoti šv. *Cirijakas, Largo, Smaragdo* ir kitų dvidešimties kankinių knai († 303).

Šaly bažnyčios, gatvėje, lig 1860 m. yra stovėjė Dioklecijono garbei vartai (*Arcus novus*).

Antroje gatvės pusėje stovi *pal. Salviati*, iš XVII amž. ir *pal. Odescalchi*, iš 1888 m., pastatytas floren-tiškame stiliuje.

Toliau, dešinėje, stovi mažas *plecius* ir

Servitų bažn. S. **Marcello** (pl. 4 G), kard. titulas, kurią buk iš šv. Liucinos (Apaštalų mokinės) rumų pašventės pop. šv. Marcellius I, kur-sai paskiau čia buvo pastatytas saugoti cir-kams reikalinguosius žvérus ir čiapat liko nu-kankintas 310 m.; šioje todel bažnyčioje gul ir *jo kunas*. Paskiau nauja toje vietoje pasta-tytoji bažnyčia su vienuolynu 1373 m. atate-ko Servitams, kurie, jai sudegus, 1519 m. vėl atstatė. Fasada yra Karoliaus Fontanos darbo, 1683 m., bet negraži; vidū gi įtaisė Joku-bas Sansovino. Bet musų gadynėje ji tapo at-naujinta 1874 m. Ketvirtuoje dešinėje koply-čioje yra iš ugnies išgelbėtasis *stebuklingasis kryžius* ir gražūs Perino del Vaga darbo pa-veikslai. Šioje bažnyčioje yra dar palaidotas Pijaus VII sekretorius, kard. Consalvi. Iš jos taippat, kaip ir iš bažn. S. Maria in via Lata, 1909 m. Pijus X kitur perkėlo parapijos teises.

Prie šios bažnyčios yra *Servitų vienuoly-nas* ir tame gyvena jų generolas.

Priešais bažn. S. Maria in via Lata stovi plecius ir prie jo rumai **Collegio Romano** (pl. 4 G), kuriuose pirmiau budavo vyriausioji jézuitų mokykla *Collegio Romano* arba *Pontificia Uni-versitā Gregoriana* (ž. žem. prier.), dabar-gi val-džios mokyklos. Toje jézuitų kolegijoje, pa-statytoje XVI amž. gale, aiškindavo mokslus garsieji jézuitų mokslinečiai, tarp kurių apie 1565 m. buvo ir Jokubas Wujek, žinomasis Biblijos (Sventojo Rašto) vertėjas i lenkišką kalbą. Mokiniais gi čia yra buvę tarp kitų: šv. Alioizijus Gonzaga († 1591 m.), šv. Jonas

Berchmans, šv. Jonas Krikšt. Rossi (1711 m.), šv. Leonardas a Portu Maurizio (1751 m.) ir pal. Gasparas del Buffalo. A. a. Leonas XIII taippat čia yra mokesis ir 1832 m. gavęs te-oliogijos doktoratą¹⁾.

Rytiniame rumų šone, iš *gatevēs del Collegio Romano*, yra antroji įeiga į Biblioteką *Vittorio Emanuele*, išteigtą čia 1870 m. ir sudarytą iš užgriebtos senobinėsios jézuitų bibliote-ko ir kitų vienuolynų bibliotekų, bet tapo padidinta pripirktomis naujomis knygomis, ku-rių nėra kitose bibliotekose. Todel dabar joje yra apie 377,000 tomų ir 5000 rankraščių.

Tuos rumus atėmusi, nauoji Italijos valdžia pali-ko dar jézuitams juose esančius šv. Alioizijaus Gonzagos²⁾ ir Jono Berchmanso³⁾ kambarius, kuriuose tie Dievo tarnai yra gyvenę.

I šv. Alioizijaus kambari (celią), dabar perdibtą i koplyčią, einama iš šv. Ignacijaus bažnyčios (ž. žem.). Ilgais laiptais ir skaitlingais karidoriais. Koplyčios al-

¹⁾ Dabar Pontificia Universitā Gregoriana telpa rumuose *Borromeo* (pl. 4 G), žiemvakariuose iš čia prie via del Seminario Nr. 120. Jézuitai čia tebeaškina te-oliogija, filiozofiją ir kanonus. Įdomu pasiklausius įvai-rių tautų mokinii atskarinėjimui. — Lig 1886 m. čia yra buvusi Vokiečių kolegija (*Collegium Germanicum*).

²⁾ Ta jaunuomenės užtarytojų paskaitė tarp šven-tųjų pop. Benediktas XIII († 1730 m.). Jo kanonizacija, anot „Žemaičių Vyskupystės“ (§ 84), rupinėsis musų vyskupas Jurgis Tiškevičius, budamas Ryme 1641 m. (Apie tą vyskupą skaityk kun. Ragaišio „Žemaičių Kalvarija“).

³⁾ Šv. Jonas Berchmans' gimė Distomijoje (Bra-bancijos mieste) ir, tapęs jézuitu, mokes šioje kolegi-joje filiozofijos ir čiapat mirė 1621 m. A. a. Pijus IX išraše ji į palaimintųjų, Leonas gi XIII (1887 m.) į šven-tųjų skaičių ir jo paminėjimui paskyrė 13 rugpjūčio dieną.

toriuje yra medinis karstas (grabas), kuriame tasai Sventasis buvo pradžioje palaidotės. Čiapat yra dar indauj su knygomis, kurias jisai vartodavo: medinės gi kambario duris, kuriomis tasai šv. jaunikaitis vaikščiodavo, yra išdėtos turtam ir futeralų ir geresniams jų užlaikymui stovi uždaros. — Trečiasis kambarys toliau, yra antrojo jaunikaičio, šv. Jono Berchmanso kambarys. Tiedvi koplyči galima lankyti tik nuo 7—10 val. utarninkais, ketvergais ir subatomis ir po pietų — seredomis ir pėtnyčiomis.

Antrajame tūlumą augste yra **Museo Kircheriano**, kursai gavo vardą nuo savo išteigėjo mokyto jėzuito Atanazijaus Kircher'o († 1680). 1876 m. tasai muzėjus tapo žymiai padidintas dar svarbesniais: *etnografiškuoju* (etnografija — mokslas apie tautas) ir *priešistoriškuoju* muzėjais. (Lankyti jisai galima kasdien, nuo 10—3 val., už 1 fr.; nedeldieniais gi dykai.)

Tuoju koridoriuje randame indaujėlėse sukrauta daugel senosios Italijos ir Rymo lietuvių pinigų (aes grave), ant sienų gi — reljefas iš terakotos. Kairėje, antrajame kambarioje, stovi garsioji *Cista di Ficoroni*. Yra tai 1738 m. atrastasis tualetai reikalingas indas su gražiais piešiniais iš senosios istorijos ir antrašais senobine lotynų kalba, iš III amž. pirm Kristaus. Toliau randame pirmųjų krikščionių indą su išreikštu ant jo Piemenėlių ir 3 Karalių aplankymu ir senobinęją sedynę (krasę) iš bronzos, išklotą sidabru. Yra dar čia kitų senobinių indų, mažųjų stovylelių iš bronzos, laikrodžių ir k. — Kairėje, atskirame kambarioje, yra daugel akmenų su antrašais ir reljefais nuo senobinių krikščionių kapų iš katakumbų, ir viduryje stovi taip vadinamas *Karikaturos (pajuokimo) kryžius*,

t. y. kalkių gabale išpjautoji figura, išreiškianti prikryžiuotąjį žmogų su asilo galva ir klubpančiu prie šalies kitu žmogum. Graikiškasis antrašas skelbia: „Aleksamen'as garbina savo Dievą“. Yra tai pasityčiojimas Rymo stab-meldžių iš krikščionių. Toji figura rasta ant Palatino kalno taip vadinamame „Pedagogium'e“, kur buvo rymiečių mokykla.

Toliau prasideda *etnografiškasis muzėjas*. Ilgame koridoriuje yra surinkti daiktai iš poliariškųjų (nuo žemės ašigalio) pasaulio kraštų ir iš Amerikos. Koridoriaus gale, dešinėje, stovi trij koridoriai, vienas šalip kito, kuriuose sukrauti daiktai iš Amerikos, Australijos su Polinézija, Azijos, Indijų ir Afrikos. Antrajame iš tų koridorių yra gražiai išsiutas rubas iš Meksikos (Amerikoje). Šių trijų koridorių gale vėl yra dar ilgesnis koridorius, padalintas į daugelį kambarių, su 32-ju iš kurių prasideda

Priešistoriškasis muzėjas (Museo preistorico). Čia yra surinktos daugiausia Italijoje iš-kastosios palaikos iš taip vadinamuju akmeninės, bronzinės ir geležinės epokų (gadynių), t. y. 800—1000 metų pirm Kristaus. Šalip 32-jos esančiam kambarioje yra modelis (reprodukcia) vieno apvalaus Sardinijos bokšto, kurį pirmieji tos salos gyventojai buvo pastatę, tur buti, apsiginimui karės metu. Pačiame ilgojo koridoriaus gale (43 kambarioje) didelėje indaujoje, yra įdomus Prenesto turtas, t. y. įvairių naminiai daiktai, iškasti Palestinoje (ž. 1 t., 345 p.) 1876 m. ir pacainant iš VII amž. pirm Kristaus. Yra dar čia ginklų, reljefų ant dramblilio (slonio) kaulo ir k.

Pagalios pažymėtina, kad tuose rumuose yra dar buv. jézuitų *observatorija* (žvaigždžių takų tyrinėjimui vieta), kuri, vedama jų mokslinčiaus tévo Secchi, buvo pragarsėjusi visoje Europoje. Vienas jos kambarys turi kunigo-mokslinčiaus M. Koperniko (*Museo Copernicano—Romanum*) vardą, nes tame yra surinktos įvairios jo palaikos (ž. 180 p. prierašą).

Žiemvakarinéje tūrumu kertėje stovi *plecius* ir jézuitų *bažnyčia*

S. Ignazio, pradėta statyti kard. Ludovisi, sulig tévo Grassi plenū, 1626 m. (4 metais po šv. Ignacijaus kanonizacijos), jézuitų išteigėjo, šv. Ignacijaus Liojolos garbei. Fasadą pastatė arkitektas Algardi. Visa bažnyčia atsiėjusi į 200,000 skudų, todėl yra viena iš gražiausiaių Ryme.

Vidus itaisytas ypatingame jézuitų stiliuje. Lubų, kopulos, absidos ir didžiojo altoriaus paveikslai yra svietiškio brolio jézujito Pozzo († 1709) darbo. — Šalip prezbiterijaus stovi pop. Grigaliaus XV grabo paminklas. Skersinėsios pažasties galuose yra 2 dideliu marmure išpjaantu reljefu: dešinėje šv. Alioizijaus Gonzagos garbė, kairėje gi — Šv. Marijos Apreiškimasis. Dešinėje stovi ir graži šv. Alioizijaus koplyčia su brangiu altoriu, kuriamo brangiu akmeniu „lapis lazuli“ išklotame grabe ilsis to šv. jaunikaičio kunas († 1591). Priešais gi yra ir šv. Jono Berchmanso altorius su jo kunu († 1621).

Norint pamatyti visą vidų perspektivoje, reikia atsistoti bažnyčios viduje—vietoje, pažymėtoje apvalia marmuro plytele.

Kur dabar stovi šv. Ignacijaus bažnyčia, senovėje stovėjusi deivės *Izidos maldykla* (*Iseum*) ir čia tapo iškasti obeliskai, kurie stovi prie Panteono (ž. 171 p.), prie bažn. S. Maria della Minerva (ž. 165 p.) ir prie Stazione Centrale.

Nuo šv. Ignacijaus pleciaus rytų linkon eina skersgatvis *via del Caravita*, prie kurio dešinėje stovi šv. Pranciškaus Ksaverijaus (*S. France co Saverio*) koplyčia, arba *Oratorio del Caravita* (pl. 4 G), gavusi vardą nuo jų išteigusio jézujito.

Priešais, anapus Corso, stovi *rumai Sciarra Colonna*, renesanso stiliuje (pl. 4 G), gražiausieji prie šios gatvės. Čia yra viena buvusi tarp svarbiųjų Ryme paveikslų galerija, bet dabar sumažėjusi ir negalima jos lankytis. Tuose rumuose yra ir koplyčia.

Toliau rytuose, prie *via dell' Umiltà* (Nr. 30) yra 1859 m. išteigtoji *Collegio Americano del Nord* ir bažnyčia S. Maria dell' Umiltà.

Toliau aprašomoje gatvėje, kairėje, stovi *pal. Ferrioli* su bažnytėle S. Maria della Pietà (pl. 4 G).

Pietvakarinéje tūrumu kertėje yra mažas *plecius di Pietra*, prie kurio stovi 11 korintiškųjų koliumnų, turinčiųjų po 13 mtr. augščio ir $1\frac{1}{2}$ mtr. storio. Jos yra palikę nuo čia stovėjusios cies. Adrijono pastatytosios *Neptuno maldyklos*. Namuose, į kurių sieną yra tos koliumnos įmurytos, dabar telpa pirklių birža (*Borsa*).

Žiemvakariuose iš čia stovi nemažas *plecius di Monte Citorio* (pl. 3 F G), kurs yra pasidareš iš senobinių griuvėsių. 26 mtr. augščio turintis obeliskas su jieroglifais, pastatytas čia 1789 m., bet paeina dar iš Aigypio faraonų gadynės ir tapo parvežtas Ryman cies.

čius, kurio paminėjimui lenkai įmurijo čia lentą su tam tikru antrašu, 1877 m.

Toliau žiemiuose, už vieno skersgatvio, stovi *plecius di S. Silvestro*, kuriame yra 1886 m. pastatyta paminklas dainui Petru Metastasio († 1782) ir rytinėje kertėje protestantų anglų bažnyčia (*church*).

Vakarinėje pleciaus kertėje stovi nemaža bažn. **S. Silvestro in Capite** (pl. G 3), kurią pop. šv. Povilas I (757—767) buvo pastatęs pop. šv. Silvestro I namuose, kad joje galima butu laikyti šv. *Jono Krikštytojo galvos relikviją*¹⁾, nuo kurios bažnyčia gavo ir priedą prie savo vardo, minėtojo šv. *Silvestro kūną* ir kitas relikvijas. Bet sulinig kai-kurių padavimų toji bažnyčia buvusi išteigta dar 261 m., užtart ir yra kardinolo titulas. Nuo XI — XIII amž. ji buvo visai apleista ir sugriuvusi. Dabartinėgi jos išvaizda, pagal Jono de Rossi plenū, paeina iš 1690 m. Tarp didelės daugybės relikvijų, parvežtų čion šsv. popiežių Povilo I ir Paschalio I iš šv. Kaliksto ir kitų katakumbų, yra šv. *Tarsicijaus*, *Rymo Akolito* ir *Kank. kunas*, šsv. pop. *Dionizijaus* († 268) ir *Kajaus* († 296) kunai ir šsv. pop.: *Zefirino* († 217), *Anteraus* († 236), *Fabijono* († 250), *Lucijaus I* († 254) ir *Melchijado* († 314) kunų dalis. Dabar bažnyčia skaitoma anglų-katalikų savastimi ir keliose jos koplyčiose yra gerų paveikslų. Gretimajame gražiame vienuolyne lig Ry-

¹⁾ Erodijados ir jos dukters nedorumo balsumo išreiškimui moteris neleidžiamos ten, kur yra toji relikvija.

mo atėmimo gyveno šv. Kliaros vienuolės, bet dabar valdžia patalpino jame centralinę *Krasos ir Telegrafo ištaigą* (*Poste e Telegrafo*) ir *Viešųjų darbų Ministeriją*. — (Nuo to pleciaus tramvajus eina šiauriniuoju miesto pakraščiu į Stazione Centrale ir į Venecijos plecių).

Truputį toliau, antroje Corso pusėje, stovi *plecius* ir parapijos bažnyčia **S. Lorenzo in Lucina** (pl. F G 3), kuriai Pijus X, 1908 m., su teikė mažesniųjų bazilikų vardą ir teises. Bažnyčia išteigta IV amž. buk šv. moteriškės Liucinos, bet daugel kartų buvo perstatyta ir dabartinėji bažnyčia paeina iš 1606 m. Pop. Povilas V dovanoto ją vienkart su vienuolynu pranciškonams-minoritams, kurie ir ligšiol čia tebegyvena. — Viduje, prie antrojo dešiniojo šulio, guli palaidotas tapytojas Mik. Poussin († 1665). Kairėje gi koplyčioje, ant altoriaus, yra *geležinė lova*, ant kurios buvo iškeptas šv. Laurynas Kankinys. Toji lova ant 6 kojų turėti 2 mtr. ilgio ir 1 mtr. pločio. Čiapat inde yra ir kai-kurios jo sudegusiojo kuno dalis. Didysai altorius paremtas 4 juodojo marmuro koliumnomis. Prikryžiuotajį padarė Guido Reni¹⁾.

Priešais šv. Lauryno bažnyčios stovi gražus *pal. Ruspoli*, iš 1586 m., ir antroje Corso pusėj — *pal. Bernini*, iš 1662 m.

Toliau musų gatvę perkerta 193 pusl. paminėtoji ilga ir tiesi gatvė, kurios ziemrytiname gale matosi bažn. S. Trinità dei Monti. Kairėje nuo Corso toji

¹⁾ Toji bažnyčia yra seniausiai paskirtojo kardinolo-prezbitero titulas.

pilna judėjimo gatvė vadinas *Fontanella di Borghese*, dešinėje gi — *Via Condotti* (pl. G 2, 3).

Toliau už poros skersgatvių, kairėje, stovi bažn. **S. Carlo al Corso** (pl. F 2), pradėta statyti šv. Karoliaus Boromėjaus garbei, 1612 m., t. y. už 2 metų po jo kanonizacijos; prie jos pastatymo darbavos net keli garsieji arkitektai. Nepavykusią fasadą pastatė kard. Omodei, tik 1690 m. Toji bažnyčia skaitosi tautine liombardų bažnyčia ir yra lankoma labiausia ponų.

Viduje, padalintame korintiškais šulais i 3 pažastis, lubos išpuoštos Jackaus Brandi darbo paveikslais, didžiajame gi altoriuje yra vienas iš geriausiuju Karoliaus Maratta's († 1713) darbo paveikslas, išreiškiantis Šv. Mariją, perstančią Kristui minėtajį šv. Karolių, Milano antvyskupį ir kard. († 1584). Koplyčioje šalip didžiojo altoriaus nuo 1614 m. yra laikoma to šventojo kardinolo širdis ir kryžius, su kuriuo jisai sakydavo pamokslus Milane maro laiku.

Prie bažnyčios yra mažas *ligonbutis*, kuriamo savo laike prižiurėdavo ligonis šv. Karolius.

Toliau gatvėje *Vittoria* stovi šv *Uršules vienuolių* (*S. Orsola delle Orsoline*) bažnyčia, iš 1684 m.

Gerokai toliau paėjus už *Mausoleo di Augusto* (ž. 193 p.), kairėje stovi parap. bažn. *S. Giacomo* (*Šv. Jokubo*) in *Augusta* arba *degli Incurabili* (pl. F 2), nes prie jos yra ligonbutis ir chirurgiškoji klinika. Bažnyčios fasada pastatė Karolius Maderna, XVII amž.

Priešais, antroje Corso pusėje, yra dar graži bažn. *Gesù e Maria* (pl. F 2), kuriuo vardu vadinas ir už jos einantis skersgatvis.

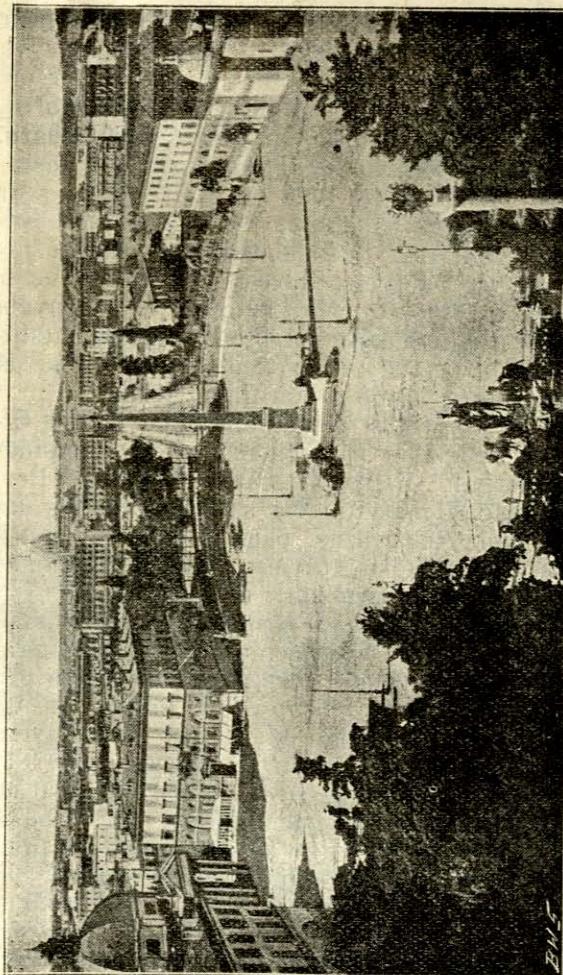
Pagalios netoli nuo *plecias del Popolo* (ž. žem.),

tarp gatvių Corso Umberto I ir di Rippetta, stovi *pal. Rondanini* (F 1 2), šalip kurio, antroje Corso pusėje, yra *Casa Goethe*, t. y. namai, kuriuose yra gyvenęs garsus vokiečių rašytojas Goethe (ž. 215 p.).

Pačiame gatvės Corso gale, kur pleciun *del Popolo* susieina minėtoji *via di Rippetta* ir *via del Babuino*, stovi dvi nedideli ir labai viena į kitą panaši Dievo Motinos bažnytėlės: kairėje — *S. Maria dei Miracoli* ir dešinėje — *S. Maria in Monte Santo* (pl. F 1). Abi jiedvišpatstatė, lepiant pop. Aleksandrui III (1655—1667), garsieji Fontana ir Bernini, sulig Rainaldi'o plenų. Abi turi po panašų prieangį ir kopulą ir abiejuose taip-pat yra nemaža garsiųjų dailininkų darbų. Pirmojoje yra palaidotas kard. Gastaldi ir jo brolis Benediktas, kurių bronzos biustai stovi ant jų paminklų. Kairėje yra šv. Antano paveikslas, Guiscardo darbo. — Antroje gi — yra Salvatoro Rosa's, Maratta's ir k. paveikslai ir popiežių Aleksandro VII, Klemenso IX ir X ir Inocencijaus XI biustai, Lucenti'o darbo, kuriuos pastatė čia jiems dėkingas minėtasis kard. Gastaldi; jis ir užbaigė šią bažnyčią, kuri yra viena iš 8 mažesniųjų Rymo bazilikų. Nuo Leono XII gadynės prie tos bažnyčios yra gyvenę Dan-gaus Karalienės kanoninkai, bet 1910 m. Pijus X atidavė tą vienuolyną ir bažnyčią kard. Buguet'ui, draugijos dušioms gelbėti Montligeon'ė išteigėjui.

Ties pirmaja bažnytėle, anapus gatvės di Rippetta stovinčiuose namuose, pries 1870 m. buvo popiežiaus žandarmų kazarmė.

Toliau žiemiu linkon tėsias didelis ir širdies pavidał turintis **plecius del Popolo** (pav. № 20), kurs taip vadinas delto, kad kol nebuvo geležinkelio, ypač nuo XV amž., visos Europos tautos (ir dagi karaliai) patekdavo Ryman per čiapat esančius vartus *porta del Popolo* (ž. žem.). Tasai vienas iš gražiausiųjų Ryme plecius vakariniame ir rytiniame šone yra apvestas pusapvaliomis muro sienomis, papuoštomis fontanomis ir milžiniškomis stovylomis: vakaruose—Neptuno tarp tritonų ir rytuose—Rymo tarp upių Tiberio ir Anio. Pagal tas sienas eina 2 tramvajaus liniji į Vatikana ir į *ponte Molle*. Sienų galuose stovi 4 metų dalių stovylos. Nuo Vakariniojo pleciaus šono per naujają tiltą *Margherita* eina plati *via Ferdinando di Savoja*, kuria ir eina tramvajus Vatikanan. Už rytinėsios sienos eina kelias augštyn į čiapat stovintį *kalną Pincio*. Pleciaus viduryje stovi labai senas *obeliskas*, turintis 36 mtr. augščio lig kryžiaus viršunės. Obelisko laiptų apačioje guli 4 liutai iš bazalto, liejantys iš nasrų vandenį. Senovėje tasai obeliskas stovėjo Didžiajame Cirke (Circo Massimo), kur cies. Augustas buvo jį pastatęs, 10 metais pirm Kristaus, saulės garbei. Pasiskau tasai obeliskas beveik 1000 metų gulėjo perlaužtas po cirko griuvėsiais, iš kur Sikstus V jį ištraukė ir pastatė čia, 1589 m. Ant jo šonų yra vargiai suprantamas aigypiečių raštas (jieroglifai), kursai liudija apie didelį to akmens senumą (iš Maižiaus gadynės), nes Jame primenami Aigypo faraonai (karaliai): Menefita I, gyvenęs apie 1326 m. ir Ramzes III —

Vadovas po Rymą, II t.

apie 1273 pirm Kristaus. Paskutinysis iš jų ir buvo pastatės ši obeliską Heliopolyje.

Žiemiuose, prie minėtųjų miesto vartų, dešinėje, stovi nemaža ir graži parap. **bažn.** **S. Maria del Popolo** (pl. F 1), kurią buk pastatės šv. Paschalis II, 1099 m., toje vietoje, kur senovėje buvęs palaidotas nedorasis cies. Nerojas ir kur prie jo kapo baidydavę piktosios dvasios; tie baidymai liovėsis tik sudeginus ir Tiberin įmetus to cies. kaulus. Ši bažnyčia su gotiškuoju bokštū buvo iš pamatų atstatyta 1227 ir 1480 m. ir dabar yra viena iš įdomiausiuju Ryme ir kardinolo titulas.

Tos bažnyčios su aštuonkampe kopula *virdus* susideda iš 3 pažasčių su viena skersinėja pažastimi. Jį išpuošė barokko stiliuje Bernini; ypač gi matytini čia skaitlingi dailės dalykai, labiausia gražūs paminklai iš XV amž. (Bažnyčia geriausia apšviesta rytą; zakristijonas atidaro chorą ir koplyčias už 50 e.).

Dešinėje pažastyje: pirmoji ir trečioji koplyčios išpuoštos Pinturicchio's paveikslais, pradendant nuo 1485 m. Pirmojoje koplyčioje guli kardinolai: Kristijonas della Rovere ir de Cestro (1506), trečiojoje gi—Jonas della Rovera († 1483) ir gulinti kard. P. Foscari († 1485) stovyla. — Antroji koplyčia „Cibo“ (čiapat to vardo kardinolo grabo paminklas) yra viena iš turtingiausią Ryme ir vienkart su savo priengiu sudaro lotiniškojo kryžiaus formą. Ji gausiai papuošta marmurai ir 16 korintiškųjų koliumnų. Jos altoriuje guli šv. *Faustinos kunas*. — Ketvirtuoje kopl. stovi gražus marmuro altorius, iš XV amž., su šventųjų Kata-

rinos, Antano iš Paduvos ir Vincento stovylo-mis (reljefais); paminklas gi pastatytas kardinolui Lisbona († 1508). — *Skersinėsios pažasties* dešiniajame gale stovi kard. Podocatharus'o grabo paminklas. Šone yra duris i koridoriu, vedantį i zakristiją, kur yra senobinis Aleksandro VI altoriaus tabernaculum (cimborija), A. Bregno darbo, 1473 m. Ciapat yra ir labai senas Dievo Motinos paveikslas, Sienos mokyklos darbo.

Dešiniajame altoriuje, papuoštame keturiomis pilkojo marmuro koliumnomis, yra labai gražus ir *stebuklingasis* Šv. Marijos P. paveikslas, garbinamas kaipo šv. Lukos Ev. nutepliotasis. Senovėje jisai buvo Liaterano bazikoje, iš kurios čion perneštas XIII amž.

Kairėje pažastyje: 1-je kopl. stovi 1507 m. pastatytais kard. Pallavicini'o paminklas.—2-ji „Chigi'ų“ koplyčia, pastatyta Rafaeliu i vedant darbą, graikiškojo kryžiaus pavidaile. Ant jos kopulos lubų yra 8 Aliozizaus della Porta mozaikos, iš 1516 m., sulig Rafaelio bražinių ir Dievas Tēvas tarp 8 planėtų. Toje koplyčioje guli popiežių bankierius Augustinas Chigi, kuriam ji tapo pastatyta. Jojo paminklą atnaujino Bermini, 1652 m. Ciapat guli ir jo brolis Sigizmundas. Altoriuje yra senojo Sebastijono del Piombo darbo paveikslas „Marijos Užgimimas“, taip pat sulig Rafaelio bražinių. Bronzinį altoriaus priekį su reljefais padarė Lorenzetto. Keturiose nišose stovi garsiųjų skaptorių darbo pranašų Jonos, Elijos, Danielio ir Habakuko stovylos, iš kurių gražiausioji yra Jonos stovyla. — Kairėje skersinėje pažastyje yra kard. Bernardino Lonati paminklas,

koplyčioje gi, kairėje nuo prezbiterijaus — šv. Bibijonos stovyla, paeinanti iš tos šventosios bažnyčios. Ant prezbiterijaus lubų yra dar gerai atrodantis ir gražus Pinturicchio's freskai, iš 1505 m.: Marijos apvainikavimas, 4 Evangelistai ir 4 Bažnyčios Mokytojai: šsv. Grigalius, Ambrozijus, Jeronimas ir Augustinas. Už didžiojo altoriaus stovi dar gražiausieji kardinolų Basso ir Sforza's paminklai, Andr. Sansovino darbo, iš 1507 m. Pagalios čia yra ir keletas lenkų paminklų.

Gretimajame vienuolyne nuo Sikstaus IV gadynės gyvena Augustijonai.

Prieš bažnyčią stovi jau minėtieji vartai **Porta del Popolo** (sen. *P. Flaminia*; pl. F. 1), įtaisyti cies. Aurelijono ir Probo (276 — 282) pastatytose miesto sienose. Tuos vartus, liepiant Pijui IV, pastatė arkit. Vignoli ir papuošę 4 doriškosiomis koliumnomis ir šsv. Petro ir Povilo stovylomis, 1561 m.; bet išvidinę fasadą, liepiant Aleksandri VII, pridėjo Bernini, 1655 m., iš priežasties apsilankymo Ryme Švedijos karalienės Kristinos, Gustavo Adolfo žmonos (ž. 47 p.). 1878 m. tie vartai tapo paplatinti dviejų šalinių vartų pristatymu, vardą gi gavo nuo ką-tik aprašytosios Dievo Motinos bažnyčios.

Nuo Porta del Popolo prasideda garsus senovėje kariškasis kelias *via Flaminia*, pravaestas iš čia lig Adrijatiko juros (Rimini), 220 m. pirm Kristaus (ž. 1 tomą, 277 p.).

Čiapat už vartų, dešinėje, yra vartai į labai didelę **villa Umberto I** (sen. *Borghese*) (pl. F G

H I 1), arba vieną iš didžiausiųjų ir gražiausiųjų Ryme sodnų, įsteigtą Povilo V broliavaikio, Scipijono Borghese, pirmojoje XVII amž. pušeje. (Sodnai leidžiamai dykai.) Tame sodne, labai lankomame rymiečių, yra daugelį įdomių dalykų ir papuošalų, kaip antai: maldyklų, nuduotujų griuvėsių, fontanų, stovylų, senobiniųjų antrašų ir k. Taip antai, tuoju už vartų, kairėje, stovi buk Rafaelio namų griuvėsiai, toliau aigyptiškieji vartai (*Portico egizio*), dijorama (kur optiškai rodomi mirgančia švesa apšviestieji paveikslai; 25 c.), Faustinos ir Dianos maldyklos ir k. Pagalios vakarinęją sodno dalį perkerta pagal miesto sienas einantis pietų linkon vandentraukis *Aqua Virgo* (ž. 178 p.). Pagalios, dabar valdžia pastatė čia paminklus: Vikt. Hugo, Goethe' i ir k.

Rytinėje sodno dalyje, rumuose „Casino“, telpa svarbus muzejus. Apatiniame augšte yra svarbiųjų skulpturų kolekcija, pirmame gi augšte — paveikslų galerija, pernešta čion iš pal. Borghese (ž. 193 p.) 1891 m., todėl ir tebesivadina *Museo e Galleria Borghese*. Toji galerija yra svarbiausioji po Vatikaniškosios ir lig neseniai buvo tai pirmoji tarp privatinių galerijų, nors dar Napoleonas buvo pirkęs čia ir išvęžęs Paryžiun už 15 milijonų fr. dailės dalykų. (Lankoma už 1 fr. nuo 10 arba 12—4 ir 6 v., tik šventadieniais dykai.

Skulpturų kolekcijoje, užimančioje 10 kambarių, yra daugelį milžiniškųjų dievaičių ir imperatorių biustų. Paveikslų gi galerija susideda iš 11 kambarių, kuriuose yra apie 500 įvairių mokyklų darbo paveikslų. Svarbiausieji tarp jų yra šie: Jono Sodomos —

„Šv. Šeimyna“, Karoliaus Dolci — „Sopulingojo Motina“, Rafaelio — „Kristaus palaidojimas“ (1507 m.), Pranciškaus Francia's — „Šv. Steponas“, raudonuose rubuose, Guercino — „Palaiduno sunaus pagrūžimas“, Domenichino — „Diana su nimfomis“, Corregio's — „Danaë“ ir Tiziano — „Amor sagro e profano“ (Dvasiškoji ir svetiškoji meilė).

Dabar valdžia nupirkо tąją villą su galerija iš prasilošusiojo kunig. Borghese ir pavadino villa Umberto I. Valdžia buvo norėjusi pastatyti čia tarptautinę žemdirbystės institutą ir jau daugel senų ir gražių pušų buvo tam tikslui išskirtusi, bet sutiko smarką Rymo dailininkų protestą, nes tasai sodnas turi labai gražių gamtos vaizdelių, kur dailininkai mėgdavo lavinti savo gabumus.

Nuo Porta del Popolo lig Ponte Molle yra apie 2 kil. 700 mtr. Gatvės Flaminia pradžioje, dešinėje, stovi *omnibusų stovykla* (*stabilimento*) ir *villa bei rumai di Papa Giulio*, kuriuose nuo 1888 m. telpa *muzėjus* ne iš Rymo paeinančiųjų dailės dalykų, tarp kurių yra ir paeinančių iš gadynės pirm Kristaus. 1911 m., sukakus 50 metų nuo Italijos susivienijimo, tarp šių dvių villų ir priesais, už Tiberio, buvo įtaisyti 2 parodi: čia — tarptautinė dailės paroda (dalyvavo ir Rusija), ten — etnografiškoji italių paroda. Čiapat ant Tiberio stovi ir naujas tiltas (*ponte all' Albero Bello* arba *Flaminio*), jungęs tiedvį parodą.

Toliau, už tilto prie via Flaminia, stovi *bažn. S. Andrea*, kuria pastatė Julijus III, 1527 m., gražiamė renesanso stiliuje, savo issiliuosavimo tą Šventojo dieną iš vokiečių rankų paminėjimui. — Toliau pačius, dešinėn eina plati gatvė *Viale del Parioli*, kuri, apsukus kalnelį tuo pačiu vardu, įėjina į via Salaria. Prie tos gatvės, dešinėje, už tvoros, tebėra iš IV amž. paeinančios Šv. *Valentino Kent. bazilikos* likučiai, nes 1888 m. valdžia liepė josios griuvėsius panaikinti. Čia-

pat yra ir šv. *Valentino katakumbos*, nes čia tasai Dievo tarnas buvo nukirstas, 270 m. To Šventojo dieną (13 vas.) čia esti laikomos iškilmingosios šv. Mišios, pamokslas ir procesija.

Pagalios, prie *ponte Molle* stovi dar šv. *Andriejaus koplyčia*, pastatyta Pijaus II toje vietoje, kur jisai 1462 m. pasitiko pasiuntinius, nešiusius iš Peloponezo šv. Andriejaus galvą, dabar laikoma Vatikano bazilikoje (ž. 46 p.). Koplytėlės viduje yra to Šventojo stovyla. Povilo Romano darbo, 1463 m.

Ponte Molle (sen. „*Pons Milvius*“) yra tai senobinis tiltas ant Tiberio, kursai dar 109 m. pirm Kristaus buvo perstatytas, nes jisai buvo įsteigtas pravedant čia kelią Flaminia. Paskutinysai jo atnaujinimas didžiojoje dalyje ir garbės vartų čia pastatymas sulig Valadiero plenų įvyko 1805 m., kuomet Pijus VII grįžo iš Francijos, apvainikavęs Napoleona; bet 4 vidurinėsios tilto arkados yra labai senos. Tilto galuose stovi šventųjų stovylos. Ant jo stovėdami, turime gražų reginį į kalnuotą apylinkę.

Tuoju už šio tilto 312 m. įvyko anas garsusis mušis tarp cies Konstantino Didžiojo ir jo priesininko, cies Maksencijaus, kursai bebėgdamas nukrito nuo tilto ir paskendo Tiberyje. Konstantinas gi su didžia iškilme įžengė miestan, kaip pergaliotėjas, per porta Flaminia (del Popolo; ž. 17 p.).

(Atgal miestan gržti iš čia galima dešiniuoju Tiberio pakrančiu, pro *kalną Mario* (139 mtr.), *keliu di Porta Angelica* (pl. C 1).

Rytuose nuo ponte Molle, ant kairiojo upės kranto (už 1½ kil.), yra *Acqua acetosa* arba labai branginamas šaltinis rugštaus mineralinio vandens. Eidami ten pakrančiu, turime gražų reginį Sabų kalnus žiemryčiuose ir į kalną Soratte (691 mtr.) žiemiuose. Siena, kuria šaltinis apvestas, tapo pastatyta sulig Bernini'o plenų, 1661 m., liepiant Aleksandriui VII. Tasai vanduo esas labai naudingas īvairių ligų gydymui, todėl žmonės pradėjo labai lankytis tą šaltinį, ypač nuo XVII amž. Tarp kitų, gerdavo tą vandenį ir garsusis vokiečių dainius Jonas Goethe (1749 — 1832), kurio namai paminėti 207 p.

(Grįžti miestan galima iš čia: arba atgal per Porta del Popolo, arba gatve viale dei Parioli per porta Salaria (pl. K 1).

4. Šiaurinėji miesto dalis į rytus nuo via Corso Umberto I.

Žiemryčiuose nuo aprašytojo (ž. 195 p.) pal. *Odescalchi* (pl. G 4) yra nedidelis *plecicus Pilotta* (pl. G 4), už kurio žiemiuose stovi bažnytėle *S. Croce (dei Lucchesi)*. Prie jos gyvenančios Marijos Atlygintojos (*Reparatrixis*) draugijos vienuolės 1910 m. išteigė šv. Mišių Atlyginimo broliją, kurios tikslas atlyginti Dievui už paniekinius, daromus tū, kurie nenori klausyti šventadieniais šv. Mišių. Tą broliją Pijus X (1911 m.) pakėlo į arkibrolijas. Toliau paėjus, nuo *gatvės de' Lucchesi* rytų linkon, į Kvirkinalo plecių, eina via *Dataria* (pl. G H 4), prie kurios kairėje stovi valdžios paliktieji dar popiežiams rumai, kuriuose telpa *Apaštališkosios Datarijos*, kuri rupinas popiežiaus žinyboje esančių vietų apscindinimui, *biurai* (*Dataria Apostolica*). Čiapat gyvena ir tą ištaigą prižiurintis kardinolas.

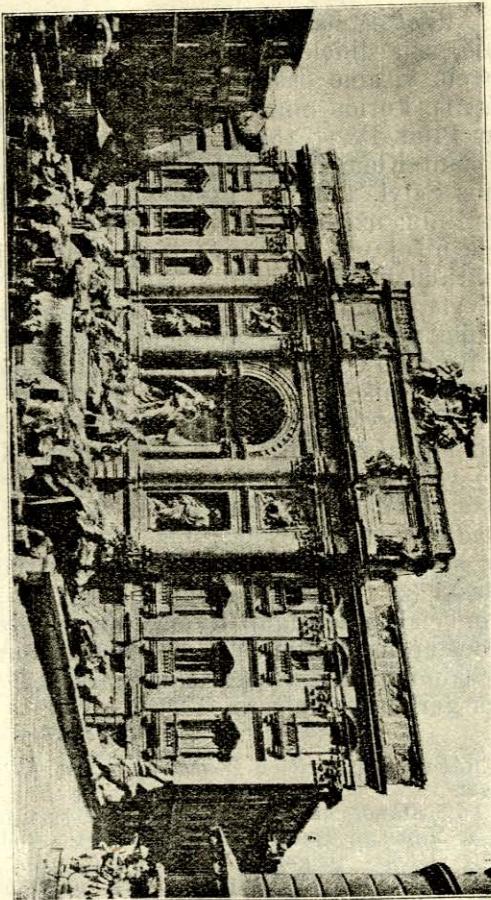
Toliau, žiemų linkon eina via *S. Vincenzo*, kurios gale, prie *pleciaus Trevi* (sen. „Trivio“), stovi bažn. *SS. Vincenzo ed Anastasio* (pl. G 3, 4), kuri jau 1650 m. buvo atstatyta, sulig jaunojo Lunghi plenų. Nedailią fasadą puošia dvi šulų eili. Viduje yra laikoma Leono XIII ir daugelio kitų popiežių širdis. Lig 1910 m. ji turėjo parapijos teises, kurios tapo perkeltos prie bažn. *S. Camillo de Lellis*.

Priešais bažnyčios, prie pal. *Poli* (pl. G 3) galo, užia didelė ir gražiausia visame Ryme ir beveik visame pasaulyje **Fontana di Trevi** (pav. № 21), kurios murmuro fasadą buvo pastatęs dar Pius IV († 1565); bet dabartinejį fasadą, liepiant Klemensui XII, pradėjo statyti Mykalojus Salvi, 1735 m., pasinaudodamas Bernini'o bražiniu; užbaigtą gi ji tik 1762 m. Viduriuje nišoje, iš po kurios tarp nuduotųjų uolų smarkiai veržias vanduo, stovi didelė Neptuno stovyla, sėdinti ant vežimo, kurį traukia juros arkliai, vedami juros dievaičių—tritonų. Tos Petro Bracci'o darbo stovylos šalyse dar stovi dešinėje nišoje — Sveikatos ir kairėje Vaisinimo stovylos (alegorijos). Augštai patalpinėjai antrašai liudija, jog Klemensas XII (pačioj viršunėje — jo herbas) pradėjo ir Benediktas XIV pabaigė statyti tą fontaną. Prieš fasadą stovi didelis ir gilus akmeninis baseinas su vandeniu, kurį pristato čion jau aprašytasai (ž. 178 p.) vandentraukis *Aqua Virgo*. Rymiečiai, apleisdami Rymą, turi paprotį gerti iš dešinėsios fontanos ir mesti baseinan pinigą laimingesniam pagrįžimui. Tasai vanduo esas geriausias mieste.

Rumuose Poli telpa *Žemdirbystės ir Kelių ministerija*.

Už fontanos, kaireje, stovi mažas *plecicus* ir *bažnytėle S. Maria in Trivio* (pl. G 3), kurios pradžia siekiant VI amž. Grigalius XIII buvo dovanojęs ją dvasiškajai draugijai, kuri rupinas šepti mirštančiuosius. Tie tai vienuolai ir pastatė dabartinejį bažnyčią, suslig Jokubu del Duca plenų, XVII amž. viduryje.

Vakaruose iš čia, *gatvėje de Crociferi* (Nr. 20), yra kambarys, kuriamė yra gyvenęs šv. Benediktas Juozapas Labr'as († 183).

№ 21. Fontana di Trevi.

Žiemryčiuose iš čia, prie skersgatvio *via dei Maroniti* № 22; (pl. H 3) yra **Lenkų Kolegija** (*Collegio palacca*), arba dvasiškijos auklėjimo istaiga, iš kurios lenkų dvasiškiai lanko įvairias Rymo augštasis mokyklas, nes čia nėra jiems aiškinama teoliogija. Vienuoliai Rezurekcijonistai (Zmartwychwstańcy), surinkę Lenkijoje aukas, atidare tą Kolegiją 1866 m. ir dabar joje gyvena apie 20 klerikų ir jaunujujų kunigų. Lig 1880 m. toji Kolegija stovėjo prie *via Bonella* (pl. H 5). Dabar prie Kolegijos yra *sv. Jono Kantos koplyčia*, kurioje auklėtiniai laiko savo pamaldas. Lig XVI amž. čia yra stovėjusi parap. bažn. S. Giovanni della Ficoccia, kurią pop. Grigalius XIII buvo atidavęs vės su gretimaisiais namais ir žeme labdaringu tikslu Maronitams, 1584 m. Maronitai čia gyveno lig prancūzų revoliucijos (XVIII amž. gale), kuomet prancuzai, užvaldė Rymą, pardavė šią bažnyčią, kurioje ir buvo įtaisyti privatiniai namai. 1866 m., iš Pijaus IX malonės patilpo juose Lenkų Kolegija.

Anapus *via del Tritone*, prie kurios stovi bažn. *SS. Angeli Custodi*, skersgatyje *via del Nazzareno* (pl. G. 3) yra pijořų valdoma *Kolegija* tuo pačiu vardu. Netoli iš čia, kairėje, yra viena labai sena vandentraukio *Aqua Virgo* arkada su ilgu antrašu, skelbiančiu, kad tą vandentraukį buvo atstatęs imper. Kliaudijus.

Žiemryčiuose iš čia, prie gatvės *Capo le Case gallo*, nuo 1598 m. stovi bažnytėlė *S. Giuseppe* (*Šv. Juozapo*) a *Capo le Case* (pl. H 3), šalip kurios yra mažas *Museo artistico industriale*. Čia yra surinktos terakotos, majolikos,

brangieji stiklai, išpiaustytu medžiai, dramblio kaulai ir kiti dailės dalykai.

Toliau, vakaruose, antrajame gatvės *Capo le Case* gale, stovi buvusiji škotų tautinėji **bažn. S. Andrea delle Fratte**. Didžioji jos dalis buvo pastatyta Jono Guerra, dar 1612 m., keistus gi kopulą ir bokštą pastatė Borromini († 1667), fasadą gi Valadieras, 1826 m. Toji parapijos bažnyčia garsi yra 1852 m. įvykusių joje stebuklu: 20 sausio d. Šv. Marija apsireiškė turtigam, netikinčiam žydui *Ratizbonai* († 1884) iš Strasburgo, kursai netrukus priemė šv. Krikštą iš kard. Patrizzi rankų ir, 1847 m. tapęs kunigu, apaštalavo tarp savo tautiečių Jerozolimoje¹⁾.

Kryžiaus pavidale itaisytame *viduje* paveikslai paeina iš XVII amž. Prezbiterijaus šonuose yra 2 Bernini'o darbo aniolai, kuriuodu buvo skiriamu Šv. Aniolo tilto (ž. 110 p.) papuošimui. Šv. Andriejaus paveikslas didžiajame altoriuje yra Lozoriaus Baldi darbo. Šv. Sakramento arba Ratizbonos koplyčioje, t. y. vietoje, kur įvyko minėtasai stebuklas, altoriuje yra paveikslas, išreiškiantis Dievo Motiną tokia, koki Ji apsireiškė tam jaunam žydui. Tasai paveikslas tapo apvainikuotas 1892 m. Vatikano Kapitulos įsakymu. Kairėje pažastyje, Šv. Pranciškaus iš Paulios koplyčios altorius, pastatytas iš nepaprastųjų marmuru, atsięjęs i 500 tūkst. lirų (187,500 rub.). Toje bažnyčioje tarp kitų vokiečių yra palaidoti tris

²⁾ Plačiau apie šią stebuklą skaityk: „Naujasis mojinis vainikėlis. Tilžė 1902, 9 p.

jų dailininkai: Schadow, Kaufmann ir Müller, mirusieji pirmojoje XIX amž. pusėje.

Gretimajame *vienuolyne* gyvena čiapat įsteigtieji (1435 m.) Šv. Pranciškaus iš Paulios įstatų vienuoliai (*minimitai*) ir jų generolas.

Šalip tos bažnyčios stovi dideli **Propagandos rumai**, įsteigti Urbono VIII, 1627 m. Pradėjo juos statyti Bernini, užbaigę gi Borromini. Juose telpa netik *Propagandos Kongregacijos* biurai, bet ir *Collegio di Propaganda Fide* (*Collegium Urbanum*), arba to paties popiežiaus įsteigtoji labai svarbi ir reikalinga misijonorių auklėjimui įstaiga. Profesorių prie jos yra viršiau per 20, mokinįgi iš įvairiausių pasaulio tautų esti lig 150. Kasmet, nedeldieni po Trijų Karalių, esti čia nepaprasta „kalbų švente“, kurioje, vadovaujant kardinolams ir jų patarėjams, įvairių tautų mokiniai augštųjų svečių aktyvaizdoje sako eiles Išganytojo garbei 40 įvairių pasaulio kalbų. Propagandos spaustuvė kitakart neturėjo sau lygios raidžių turtigumu įvairiose (27) kalbose¹⁾. — Kard. Borgia įsteigė čia taipogi turtigą *muzéjų* su retais dalykais iš misijų kraštų: dievaičiais, ginklais, raštais ir k. — Čiapat yra ir Kolegijos koplyčia ŠS. Trijų Karalių vardu. — Tuos rumus Italijos valdžia taip pat paliko popiežių naudai.

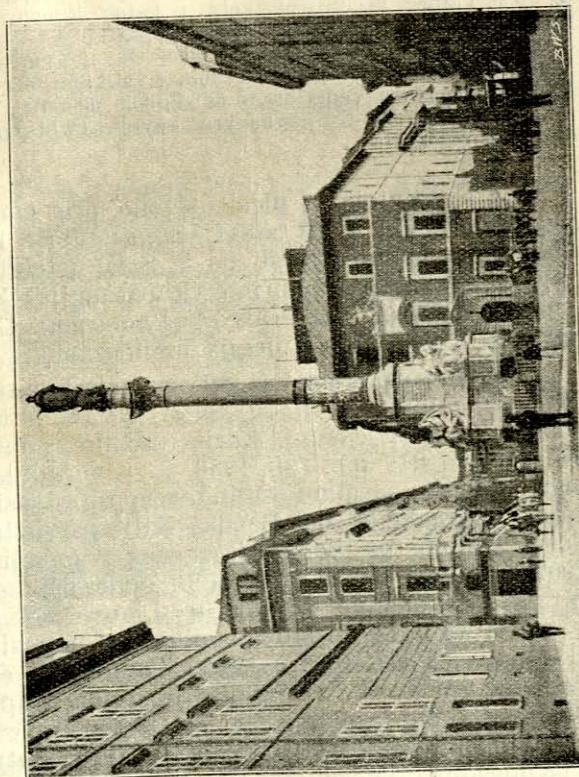
Ties šiauriniuoju rumų galu prasideda ilgas ir siauras **plecius di Spagna** (*Ispanijos*)

¹⁾ Prancuzų revoliucijos laike visi tie 27 rytiečių kalbų alfabetai buvo išplėsti ir išvežti Paryžiun, iš kur paskiau sugrižo tik mažoje dalyje.

(pl. G 2, 3; ž. pav. № 23), gavęs vardą nuo kairėje vinčio *pal. di Spagna*, kuriamo nuo XVII amž. gyvena Ispanijos pasiuntinys prie Vatikano (1910 m., Kanalėjui paėmus Ispanijos valdymą, tasai pasiuntinys tapo atšauktas iš čia). Pietrytinėjį pleciaus dalis vadinas *piazza Mignanelli* (paveikslėlis № 22). Ties tais rumais jame stovi augšta ir gražiai aptverta žaliojo marmuro *koliunna*, kurią pastatė Pijus IX, 1857 m., Nekaltojo Marijos Prasidėjimo dogmato apskelbimo (1854 m.) paminėjimui. Koliunnos viršunėje stovi bronzinė Nekaltai Pradėtosios stovyla, žemai gi sėdi marmurinės Maižiaus, Dovydo, Izaijos ir Ezekijėlio figuros. — Ispanijos plecius yra šios svetimtaučiais apgyventos miesto dalies centras, užtat apie jų susijetė didžiosios krautuvės ir viešbučiai. Toliau tame pleciuje yra Urbono VIII gadynėje Bernini'o pastatytoji *fontana Barcaccia* (barka), gavusi vardą nuo savo kariškojo laivo pavida-lo; vanduo čia teka tarp nuduotųjų patrankų (armotų). Tai primena, jog 1624 m. Tiberis buvo užtvinės lig čia.

Ties fontana stovi į bažnyčią SS. Trinità vedantieji platūs ir augštū **Ispanijos laiptai** arba *Grandinata della Trinità de' Monti* (pav. № 23). Tuos laiptus, susidedančius iš 137 laipsnių, pastatė Al. Specchi ir de Sanctis, tarp 1721 — 1725 metų, cies. Liudviko XIV lėšomis.

Pietvakarių linkon iš čia einantįjį plati gatvę, kaip au du kartu minėjome, pasiekią net šv. Aniolo tiltą. Čia pradžioje ji vadinas *via Condotti* (pl. G 2), nes po

№ 22. Propagandos rumai ir Nekaltosios Panos koliunna pleciuje Mignanelli.

ja žemėse eina vandentraukio Aqua Virgo kanalai. Prie tos gatvės taip pat yra daugelis gerų krautuvii, ypač su paveikslais ir mozajikomis.

Šiaurinėje pleciaus kertėje, dešinėje, yra *vinda* arba pakeliamoji mašina (*ascensore*), su kurios pagalba už 10 c. galime greitai pasiekinti į kalną Pincio, ties bažnyčią SS. Trinita dei Monti (ž. 229 p.).

(Per tą plecių eina tramvajus iš Staz. Centrale į Vatikaną. Omnibusai gyvaikščioja į Vatikaną per pl. Monte Citorio tarp Venecijos ir del Popolo plecių).

Netoli nuo pl. di Spagna yra kavinė *Café Greco* su lenkų skaitykla.

Už šiaurinio to pleciaus galo, prie via S. *Sebastianello* (pl. G 2), stovi *bažnytėlė*, prie kurios yra šv. Jono Krikšt. de la Salle įsteigtoji (1680m.) Krikščioniškųjų mokyklų draugija (*Congregatio Fratrum scholarum christianarum*). Čia pat yra šv. Juozapo Kolegija prancuzams.

Toliau antrajame tos gatvės gale, kairėje (Nr. 11), nuo 1884 m. gyvena jau minėtieji lenkai *Rezurekcijonistai*, kurie prižiuri Lenkų Kolegiją (ž. 219 p.). Toji 1836 m. įsteigtoji kunigų draugija pirmiau vadindavosi tik dvasiškaja kongregacija, bet Leonas XIII patvirtino Rezurekcijonistus kaipo tikruosius vienuolius 1902 m. ir čia dabar gyvena jų generolas. Jų skyriai yra Vienoje, Krokuvoje, Livove ir kt.

Prie vienuolyno stovi nedidelė, bet maloni Kristaus Prisikėlimo bažnytėlė, pastatyta čia 1889 m. romaniškame stiluje ir atsiėjusi apie 100 tukstančių frankų. Jos paveikslus nupiešė garsieji lenkų varsotojai. Gražūs altoriai pastatyti iš marmuro. Didžiajame altoriuje yra Kristaus, pasirodančio po savo Prisikėlimo Marijai Magdalenai ir Tomui Ap., paveikslas, viršuje — gražus vitražas „Kristaus Prisikėlimas“.

Dabar, nelipdami dar į kalną Pincio, *skersgatviu* *Aliberti* (pl. G 2) ieiname į platiąją via del Babuino (pl. F G 1 2), einančią nuo pl. di Spagna į pl. del Popolo.

Prie tos gatvės, kairėje, stovi išimtinai graikų apeigoms paskirtoji bažn. S. *Atanasio* (pl. G 2), prie kurios yra *Graikų* katalikų Kolegija, įsteigta Grigaliaus XIII, 1577 m. Toje bažnytėlėje Pijus IX, 1865 m., kanonizavo šv. Juozapą Vysk. ir Kentetoją († 1623). Pijus XI, 1907 m., suteikė vi išskus atlaidus lankantiems tą bažnytėlę paskirtoje dienoje.

Toliau, perėjė visą via del Babuino, nuo pl. del Popolo užlipame į **kalną Pincio** (pl. G, H 1, 2), kurs taip vadinas gal delto, kad čia yra buvę garsiosios senovėje Pincijų šeimynos rumai. Tasai kalnas jokios istoriškosios praeities neturi, tik lig pirmųjų amžių čia yra buvę sodnai ir parkai, iš kurių garsiausieji buvo „Horti Luculli“ ir „Horti Sallusti“. Bet juos išgriovė Alarikas, 410 m. Užtat ir visas tasai kalnas buvo vadinamas „Collis horitorum“.

Gražū parką pasivaikščiojimui (*Passeggio pubblico*) įtaisė čia sulig Valadier'o plenų prancuzų cies. Napoleonas I (1804 — 1814), suvarotojės tam tikslui Šv. Marijos del Popolo vienuolyno vynmedžių sodną. Keleivis iš šiaurės gali prisistebėti čia liuosai augantiems liaurams, kiprisams, palmoms ir kitiems retiemis pietinių šalių medžiams.

Parko viduryje stovi Pijaus VII, 1822 m., pastatytais *obeliskas*, 17 mtr. augščio, kuri, atvežtą iš Aigipto, cies. Adrijonas buvo pastatęs prieš Antinouso kapą, prie via Casilina (už miesto). Lig 1633 m. jisai gulėjo ten perlaužtas, paskiau stovėjo prie rumų Barberini, iš ten

buvo perkeltas Vatikano sodnai ir pagalios čion atsirado. — Plačiose alėjose pristatyta daugelis garsiųjų Italijos vyrų iš įvairių laikų marmurinių biustų, pietinėje gi kertėje nuo 1883 m. stovi bronzos paminklas broliams Cairolui iš Pavijos, kurie, kovodami po Garibuldi'o vėliava, mirė mušiuose prie Rymo sienų, 1867 ir 1870 m. Čiapat stovi dar akmens skritulys(globus), pastatytas viloje Medici tulą laiką čia gyvenusio astronomo Galilėjaus (ž. 169 p.) paminėjimui. Pagalios, šiaurinėje parko dalyje, arti miesto sienos, yra aptverta *fontana*, kurios vandenynėje plauko skaisčios žuvelės, baseino gi viduryje, ant uolos, stovi hidrauliškasis laikrodis (klepsidra) su ciferblatais keturiuose šonuose. Tą vandens laikrodį išrado domininkonas Embriaco¹⁾. Iš čia žemai matosi sodnas Borgheze

¹⁾ Musų tikėjimo priešai dažnai išmétinėja Bažnyčiai, buk ji tamsinanti žmones ir neapkenčianti, nes bijanti mokslo. Tuo tarpu gi visiems yra žinoma, kad senovėje tik vienuolynuose (typač benediktinų) mokslai buvo auklėjami. Pirmieji rašytojai, taip pat dažniausiai buvo dvasiškiai. Tik vienų Vatikano rumų turtai liudija apie nesusakomus popiežių nuopelnus mokslo, dailės ir kulturos šakose. Prie to dar galima pridėti, jog be minėtųjų Embriaco ir Koperniko patarnavo moksliui, išradami reikalingiausius žmonėms dalykus, šie dvasiškiai:

1) Guido Aretino († 1050 m.), benediktinas, išrado gaidų skalę ir 4 linijų sistemą.

2) Rogerijaus Bakono mokytojas (XIII amž.) turėjo skritulį planėtų tyrinėjimui.

3) Patsai Rogerijus Bakonas („Doctor mirabilis.“), pranciškonas (XIII amž.), išgalvojo teleskopą ir kitus padidinančius stiklus ir prietaisus, kurie perviršija prastojo žmogaus supratimą. Be to jisai paraše daug veikalų apie filozofiją, chemiją ir kt.

4) Magnan'as išrado mikroskopą (padidinantį stiklą mažų daiktų tyrinėjimui).

5) Šv. Albertui Didžiajam Vysk. (†1280) buvo žinoma parako jei ne sąstata, tai ypatybės.

6) Vienuolis Bertoldas Schwarz'as išrado tikrają parako sąstata.

7) Vienuolis de Spina, domininkonas, išrado akinius.

8) Tėvas Secchi, jėzuitas,—meteorografa (ž. 200 p.).

9) Kun. Nollet ir vienuoliai Lana ir Baccaria išrado elektriką.

10) Albertas iš Sasų išrado aerostatą (lakiojamą mašiną).

11) Mykalojus iš Kuzos (Cusa), gyvenęs XV amž., spėjo apie tai, jog pasaulis yra begalinis.

12) Jackus de Vitry pritaikino laivų varymui Alberto Didžiojo bussolius

13) Kasijodoras, Ostrogotų kar. Teodoriko sekretorius († 562), labai mylėjo mokslus.

14) Gerbertas, cies. Otono III mokytojas, paskiau pop. Silvestras II († 1003), buvo gamtos mokslo skelbėjas; jisai pirmasis padarė laikrodį ant ratelių ir ivedė arabiskiasias skaitlinas.

15) Kun. Haüg buvo kristalografinės pramnytojas.

16) Domininkonas Ciaccomio († 1599) pirmasis užsiėmė paleontoliogija.

17) Lavoisier, kun. de la Caille mokinys, padarė pervaertą chemijoje.

18) Domininkonas ir medicinos daktaras Barreliet († 1672) užsitarėnavo botanikoje ir gamtos mokslojuose.

19) Kun. Jundzil'as ir Kluk'as taip pat atsižymėjo botanikoje.

20) Kun. Moignau, „Cosmos“ redaktorius, buvo fizikas ir kituose pažadino meilė į mokslus.

21) Jėzuitai išrado gazą ir išteigė daugel obseruatorijų ir fizikos kabinetų.

22) Benediktinai išmoko Europą žemdirbystės ir amatų, ištyrė Marienbado, Badeno ir kt's gydomojo vandens šaltinius ir pagalios ligšiol tebetyrinėja bažnytinę istoriją ir giedojimą. Yra tai svarbiausias Europos kultūrai atveras.

23) Apie Mechitaristus, ž. I tomą, 226 p.

24) Bažnyčia neniekina nė geologijos; apie tai liudija Lapparent'as ir katalikiškieji institutai.

(Umberto I; ž. 212 p.). Tame parke vakarais griežia kareivų muzika, todel tuo laiku susirenka čia pėsčių ir važiuotų rymiečių intelligentija ir daro čiapat vieni kitiems vizitas (apsilankymus).

Ties pleciu del Popolo ant Pincio yra 46 mtr. augščio turinti terasa, kurios apačia papuošta reljefais, koliumnomis ir stovylomis. Nuo jos turime labai gražų ir senovėje garsų reginį (ypač vakare arba mėnesienoje) į didžiąją miesto dalį ir jo apylinkes.

Tiesiai per plecių, anapus Tiberio, matomas priemiestis Borgo su bažn. S. Gioacchino, ant kurio viešpataują milžiniškoji Vatikano kopula su popiežių rumais dešinėje; jų užpakalyje matoma balta Leono XIII observatorijos kopula. Dar toliau, augščiausioji kalnų eilios viršunė, apaugusi kiprisais, yra tai *kalnas Mario* (139 mtr.). Kairėje nuo Vatikano, šalip Tiberio, kurs iš čia niekur nėra matomas stovi apvalasai Castello S. Angelo su špižiniu aniolu viršuje. Dar toliau kairėje, augštai stovintieji medžiai (*pinela*) yra tai villa Lante ant Janikulio. Toliau matoma fontanos Acqua Paola fasada su kryžiu viršuje. Siapus-gi Tiberio matome daugelio namų ir bažnyčių mišini. Pirmausia, artimiausiai 2 bažnyčių stovi prie Corso Umberto I: dešinėje su 2 bokštais yra tai S. Giacomo in Augusta, kairėji gi su kopula — S. Carlo al Corso. Tarp jų gi, užpakalyje, matoma žema Panteono kopula. Toliau kairėje, augštai, matoma plika bažnyčios Ara Coeli siena, su Senatorių ramu bokštu užpakalyje: abudu ant Kapitolijaus kalno. Nuo jo dešinėje matomi rumai Caffarelli, priešais gi Morkaus Aurelijaus kolūminos viršunė ant pleciaus Colonna. Kairėje nuo Kapitolijaus balta fasada tarp

25) Kun. Marcarelli, dabartynsai Vezuvijaus observatorijos direktorius, pagarsėjo mokslo vyrų tarpe savo raštais apie žemę ir ugnikalnių tyrinėjimais.

26) Atanazijus Kircher buvo mokytas jėzuitas (ž. 198 p.)

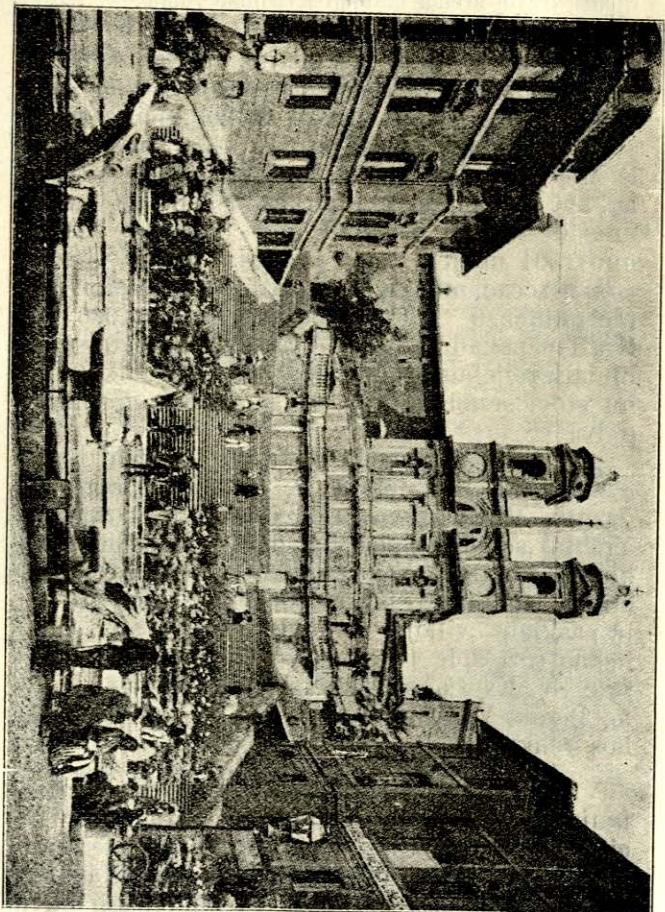
kiprisų yra tai villa Mills ant Palatino kalno. Dar toliau kairėje, tarp medžių, matomas plytų bokštas Torre d. Milizie ant Kvirinalo kalno. Pagalios pačiame panorama krašte arčiau matomi Kvirinalo rumai.

Išėjus iš parko per pietiniame kampe esančius geležinius vartus, kairėje stovi *villa Medici* (pl. G 1 2) su visados žaliuojančiu ažuolų aleja ir fontana priekyje. Ta villą kard. Ricci iš Montepulciano liepė pastatyti Lippi'ui, 1540 m., bet 1600 m. buvo nupirkęs ją kard. Aleksandras de Medici (paskiau pop. Leonas XI), o nuo 1801 m. joje telpa prancuzų *Dailės Akademija* (Accademia di Francia), kurią įsteigė Ryme prancuzų kar. Liudvikas XIV, 1666 m. Graži užpakalinėji rumų fasada papuošta senobiniais reljefais, sodne gi tarp dviejų koliumų stovi senobinė stovyla su gražia pridurta galva.

Ažuolų aleja veda pietryčių linkon, į *plecių della Trinità* (pl. G 2) su ištolo matomu granito obelisku, stovinčiu Jame nuo 1789 m. Yra tai senobinė pleciaus del Popolo obelisko kopija, kuri senovėje stovėjo minėtuose Salustijaus sodnuose, išgriautuose Alariko, 410 m. ir paskiau villoje Ludovisi (ž. 234 p.). Obeliskas turi apie 15 mtr. augščio ir jo kryžiuje yra: Šv. Kryžiaus ir šsv. Juozapo, Petro, Povilo, Pijaus V, Augustino ir Pranciškaus iš Pauļios relikvijos.

Prie to pleciaus stovi graži dviem viešpatuančiais ant miesto bokštais **bažn. SS. Trinità dei Monti** (pav. № 23), kurią pastatė prancuzų kar. Karolius VIII, 1495 m. Kadangi laike nelemtosios prancuzų revoliucijos ji buvo

labai apiplėšta, tai kar. Liudvikas XVIII atstatė ją savo lėšomis, 1816 m., vedant darbą Mazois'ui.

Ji yra kard. titulas. Tie Dievo namai atidarami tik nedėldieniais ir vakarais, saulei leidžiantis, kuomet juose gieda vietinės vienuolės. (Jei butų uždaryti, paskambinti kairėje, po stogeliu.)

Viduje, susidedančiame iš vienos pažasties ir 12 koplyčių, tarp kitų gražių paveikslų ir reljefų yra garsiausiasis Danieliaus da Volterra († 1560) freskas „Nuémimas nuo Kryžiaus“, 2-je kairėje koplyčioje.

Gretimajame *vienuolyne* nuo 1827 m. gyvena Šv. Jėzaus Širdies vienuolės-prancuzės, kurios čia turi mergaičių mokyklą. Pirmajame vienuolyno augste yra koplytėlė su *stebuklinguoju* verpiančiosios Šv. Marijos ant sienos nuvarsotu *paveikslu*, vadинamu „Mater Admirabilis“. Tasai paveikslas, nuvarsotas vienos iš vienuolių, pagarsėjo nuo Pijaus IX gadynės, kurs čia prityrė stebuklo.

Netoli nuo tos bažnyčios yra buv. *Sobieskių rumai* su Lenkijos herbu priekyje, nes senovėje čia yra gyvenę Lenkijos respublikos pasiuntinys ir karalienė Bona, anglų kar. Jokubo žmona.

Pietryčių linkon nuo šv. Trejybės bažnyčios eina ilga ir tiesi gatvė, pravesta čia Sikstaus V, užtatos pradžia to popiežiaus vardu ir vadinama (*via Sistina*). Jos gale matomas smailus bazilikos S. Maria Maggiore bokštas. Toje gatvėje (№ 128) yra Čekų kolegija (*Collegio Boemo*), isteigta tik Leono XIII.

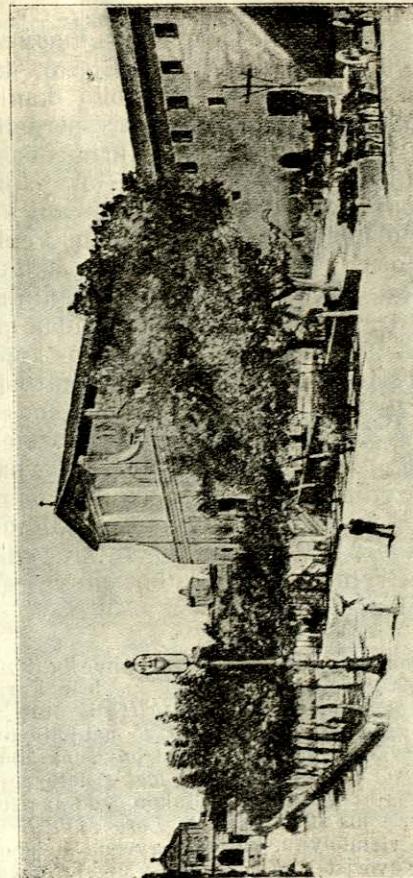
Toliau Sikstaus gatvę perkerta didelė gatvė, kurią ateina tramvajus iš šv. Silvestro pleciaus. Dešinėje, gatvėje Capo le Case, stovi *bažn. S. Giuseppe* (ž. 219 p.).

Ziemryčiuose gi nuo šios kryžkelės stovi *plecius* ir *bažn. S. Isidoro* (pl. H 2), kuri vienkart su airiu obseruantų vienuolynu ir jų kolegija yra pastatytą 1620 m. 1650 m. to vienuolyno vartų sargu yra buvęs pal. Bonaventura iš Barcinonos, kurį Pijus X išraše į palaimintųjų tarpą. 1906 m. Didžiajame bažnyčios altoriuje

yra šv. Izidoriaus paveikslas, vienas iš geriausių Andriejaus Sacchi'o darbų, koplyčioje gi—Karoliaus Marranta's darbo paveikslai.

Toliau pietryčiuose, prie *gatvės* ir *pleciaus Cappuccini* (pl. H 3), stovi kapucinų **bažn. S. Maria della Concezione** (pav. № 24), pastatyta kapucino ir pop. Urbono VIII brolio, kard. Pranciškaus Barberini, 1624 m., kurio vardą gavo ir čiapat pietuose esanti plecius ir prie jo rumai (ž. 237 p.).

Bažnyčios priekis yra paprastas, panašus į daugelį Lietuvos bažnyčių priekį, bet *viduje* yra gražus freskai: didžiųjų durų viršuje — Pr. Beretta's nuimtoji kopija garsiosios Giotto's mozajikos „la Navicella“, kuri yra šv. Petro bazilikos prieangyje (ž. 36 p.) — Pirmoje dešinėje koplyčioje yra garsusis Guido Reni'o „Šv. Mikolas Arkan.“, 3-je — pažeisti Domenichino freskai, 5-je, — „Šv. Antanas prikeliantis numirėli“, Andr. Sacchi darbo, ir pagalios paskutinėje koplyčioje yra „Šv. Povilo, Ananijos gydomo“ paveikslas, vienas iš geresniųjų Petro iš Kortonas darbų. Priešais choro guli palaidotas minėtasis bažnyčios išteigėjas, kard. Barberini; toje vietoje yra ant akmens antrašas: „Hic jacet pulvis, cinis et nihil“ („čia guli dulkės, pelenai ir niekai“). Čiapat yra dar palaidotas Aleksandras Sobieskis († 1714), musų karaliaus, Jono III, sunus. Didžiajame altoriuje yra Šv. Marijos Nekalto Prasidėjimo paveikslas, Bombelli'o darbo, po altoriaus gi guli šv. Justino Filiozofo ir Kank. († 170), pal. Krispino iš Viterbo († 1750) ir šv. Felikso iš Kantalicijos († 1587), čia gyvenusiųjų

№ 24. Plecias dei Cappuccini ir bažnyčia S. Maria della Concezione
(Nekaltojo Prasidėjimo).

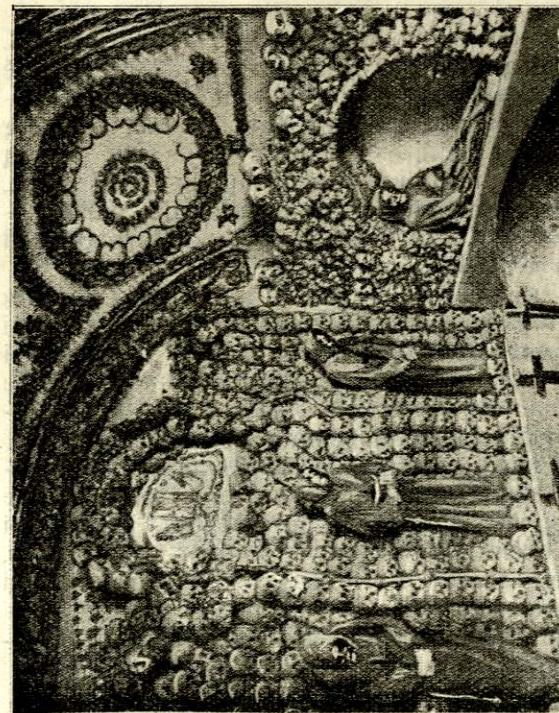
ir čionai-pat mirusiuju broliukų kapucinų, kunai.

Bažnyčios rusyje yra 4 garsiosios *numirélių koplyčios* (nuveda vienuolis, (pav. № 25), kuriose sukrauta beveik 4000 vienuolių kaulai. Visos sienos nuklotos blauzdakauliais perdalintomis kaukuolių eiliomis, tarp kurių nišose, tartum tą kaulų sargai, guli arba stovi aprędyti rubais abatų kaulai su parašytais ant lentelių jų mirimo metais. Vienoje iš tų koplyčių yra ir altorius, kurio koliumnos išklotos kaulais ir žibintuvai su lempelė prieš altorių padaryti iš įvairių kaulų. Visi tie kaulai paeina iš to, kad kiekvieno čia mirusiojo kapucino lavonas esti dedamas į seniausiai mirusiojo vienuolio grabą, gi šio pastarojo kaulais esti puošiamos koplyčios sienos. Be to kiekvienoje iš tų koplyčių yra po grabą su parvežtaja iš Jerozolimos šventa žeme. Uždušinės dieną vakare ir Advente esti tą koplyčią iliuminacija ir maldos už numirélius, į kurias susirenka daugelis rymiečių. — Bailios moterų geriau teneina čion!

Žiemą linkon nuo kapucinų vienuolyno lig *Porta Pinciana* eina plati *via Veneto* (pl. H 2), prie kurios stovi nauja par. *bažn. S. Camillo de Lellis*, iš 1910 m. Šioje apylinkėje tik nuo 1885 m. susidarė naujoji miesto dalis, gavusi vardą nuo seniau čia buvusios dideles *villas Liudovisi*. Dabar tik viena *gatvė* teturi jos vardą. Tos gatvės tasa žiemryčių linkon vadinas *via Boncompagni*. Prie jos stovi *bažn. S. Lorenzo da Brindisi* su kapucinų vienuolynu, kuriame gyvena jų generalas. Tą villą buvo ištigęs Grigaliaus XV broliavakis, kard. Ludovisi, toje vietoje, kur žiloje senovėje yra buvę garsieji Rymo istoriko *Saliustijaus sodnai*, kurie jau nuo I amž. prigulėjo prie Rymo valstijos ir čia vietiniai ciesoriai mėgdavę praleisti laiką. Tuos sodnus

primena mums *Saliustijaus* vardu pavadintoji viena *gatvė* ir jos gale *plecios* (pl. I K 2) su senobiniams griuvėsiams, vadinanamais Veneros maldykla.

Prie minėtosios via Ludovisi tebestovi dar villos Ludovisi rumų dalis *Casino d' Aurora* (pl. H 2) su gar-

№ 25. Numirélių koplyčia Kapucinų bažnyčioje.

sialisiais Guercino freskais. Iš čia turime gražų reginį.

Tarp gatvių *Sallustiana* ir *Veneto* stovi nauji ir gražūs rumai pal. *Piombino* arba *Boncompagni* (pl. I 2),

kuriuos dabartinis Italijos kar. Viktoras Emanuelis pirko už 2 mil frankų savo motinai Magrietai. Čia yra svarbus (neprieinamas) senobinių skulpturų iš villos Ludovisi muzejus, kuri įsteigė minėtasis Ludovisi.— Netoli iš čia, žiemiuose, stovi 1888 m. pradėtoji statyti bažn. S. Patrizio.

Pietuose nuo tų rumų yra *gatvė* ir **bažn. S. Nicolo da Tolentino** (pl. I 2 3), kurią pastatė kunigaikštis Pamphili, 1614 m. Didysai altoriūs su šventųjų stovylomis pastatytais sulig Algardi'o plenų. Toje bažnyčioje yra freskų ir kitų marmuro papuošalų, iš XVII amž., Petro iš Kortonos ir kitų dailininkų darbo. — Prie šios bažnyčios yra *Servitų* tarptautinėj ir *Arménų* kolegijos.

Prie tos pačios gatvės stovi dar *Lazaristų Kolegija* ir šv. Ignacijaus Lojolos įsteigtoji *Collegium Germanicum* (№ 8), prie kurios stovi pirm 20 metų pastatytoji romaniškame stiliuje šv. Jono Berchmanso bažnytėlė (pl. H I 3). Toji kolegija persikėlo čion 1886 m.¹⁾.

Čia pat gatvės gale stovi nemažas *pl. Barberini* (pl. H 3), kurs šiaurinėje savo dalyje susiduria su neseniai aprašytuoju pleciu dei Cappuccini. Jame stovi *fontana del Tritone*, kurią pastatė Bernini. Tasai svarbiausiasai pleciaus papuošalas susideda iš 4 delfinų, laikančių didelį skiautą, ant kurio sėdintis tritonas spjauna augštyn vandenį.

¹⁾ Toji Kolegija, patvirtinta Julijaus II, 1555 m., tapo įsteigta jaunu kunigų-vokiečių auklėjimui, kad tie Dievo tarnai paskiau galėtų savo tėvynėje tvirtinti tikėjime katalikus ir gražinti Bažnyčion reformacijos laiku atkritusius nuo jos vaikučius. Prie tos kolegijos dar priguli bažnyčios S. Stefano Rotondo ir S. Saba.

(Nuo to pleciaus omnibusai eina į pl. Cancelleria į Porta Salaria ir via di Porta S. Lorenzo).

Netoli iš čia, *gatvėje* Sistina, stovi šv. *Ildefonso bažnytėlė* (pl. H 3).

Prie rytinėsios pleciaus kertės stovi didelis **pal. Barberini**, kurį pradėjo statyti barokko stiliuje Urbono VIII gadynėje Maderna, užbai-gė gi Bernini. Įeinant rumų sodnan, stovi marmurinė skulptoriaus Thorvaldsen'o († 1844) stovyla, sulig jo paties braižinių, kurią pastatė čia šalip jo buvusios dirbtuvės jo mokiniai ir draugai.

Didieji laiptai į rumus stovi kairėje, po arkadų; jais lipdam, matome įmurytus sienoje labai gražius senobinius reljefus. Pirmajame augšte, *skulpturų salėje*, gražios lubos yra Petro iš Kortonos darbo. Ta salė galima lankyti tik nésant namie čia gyvenančiam Ispanijos pasiuntiniui prie Italijos valdžios. Dešiniajame gi arkadą gale yra antrieji Bramante's darbo suktieji laiptai į antrąjį augštą, kur telpa garsioji **Galleria Barberini**, lankoma darbo dienomis nuo 11—5 val., už 1 fr. Čia yra surinkta daug neabejotinos vertės paveikslų, tarp kurių svarbesnieji šie: Dürer'o „Kristus tarp mokytojų“ (nuvarsotas per 5 dienas Venecijoje, 1506 m.); Rafael'io taip vadinanamas „Tornarinos“ paveikslas, nuo kurio jau tapo numinta daugel kopijų, ir k. — Pagalios trečiąjame augšte telpa *Biblioteca Barberini*, kur yra apie 50 tukst. knygų ir 10 tukst. rankraščių. Ji lankoma tik darbo dienomis nuo 12 — 4 val., už 50 c.

Išilgai didelio sodno senovėje stovėjo Ser-vijaus Tullijaus Miesto sienos.

5. Gatvės: del Quirinale, Venti Settembre, Salaria ir Nomentana; porta Pia; piazza dei Cinquecento; Stazione di Termini ir via Nazionale.

Pietų linkon nuo pleciaus Barberini (ž. augšč.) tėsiasi *Mons Quirinalis* (pl. H I 3 4), vienas iš 7 kalnelių, ant kurių buvo pastatyta senasis Rymas, užtatai jisai turi istorišką savo praeitį. Žiloje senovėje tasai kalnelis vadindavosi „Agonalius“, arba „Agonius“ ir „Collinus“ ir nuo Romuliaus laikų čia stovėjės sabinų miestas, kurį Servijus Tullijus sujungė su savo miestu ant kalno Palatino, apvesdamas juodu sienomis. Iš to tai ir susidarė istoriškasis Rymas. *Kvirinalu* gi tasai kalnelis esąs pavadintas delta, kad čia buvusi Kvirino (*Quirini*) maldykla. Tasai kalnelis dažnai yra vadinamas *Monte Cavallo*, nes jo pleciuje tuo vardu yra arklių stovylos (ž. žen.).

Iš pietų į žiemryčius, išilgai per Kvirinalo kalnelį eina plati *via del Quirinale*, kurios pietiniame gale stovi sena **bažn. S. Silvestro a Monte Cavallo** (al Quirinale; pl. H 4), prigulinti prie šv. Vincencijaus iš Paulios misijonorių. Dar 1580 m. ji buvo atnaujinta. Jos kopuloje yra 4 įdomūs Domenichino freskai iš senosios Sandoros Šventosios Istorijos. Seniau, kuomet popiežiaus rinkimai (konklave) budavo atliekami Kvirinalo rumuose, šion bažnyčion pirmausia susirinkdavo kardinolai, čia laikydamo šv. Mišias, atlirkdavo išpažintį ir taip prisiruošę, giedodami „Veni Creator“, eidavo į konklavę.

Toliau prie Kvirinalo gatvės, dešinėje, stovi **pal. Rospigliosi**, kurį pradėjo statyti sulig Fliaminijaus Ponzio plenų pop. V broliai vaikis, kard. Scipijonas Borgheze, 1603 m. Paškiau tie rumai atiteko kunigaikštims Rospigliosi ir juose yra gyvenęs dabar jau atšauktasis Prancuzijos pasiuntinys prie Vatikano. — Tuos rumus „Casine“, kur yra surinkta nemaža paveikslų, galima lankytis seredomi ir subatomis, nuo 9 — 2 val., bet tik gavus ypatingąjį leidimą. Didžioje salėje, ant lubų, galima matyti garsusis Guido Reni'o freskas, iš 1609 m., išreiškiantis mitoliogiškąją deivę Aurorą, dievaitį Apolloną ir kt. Yra dar čia ir Rubenso, Lañyno Lotto, Domenichino, Leonardo da Vinci ir kitų paveikslai.

Priešais, antroje gatvės del Quirinale pušeje, stovi sodnas *villa Colonna* ir pinigų dirbtuvė *Scuderie Reali* (pl. H 4).

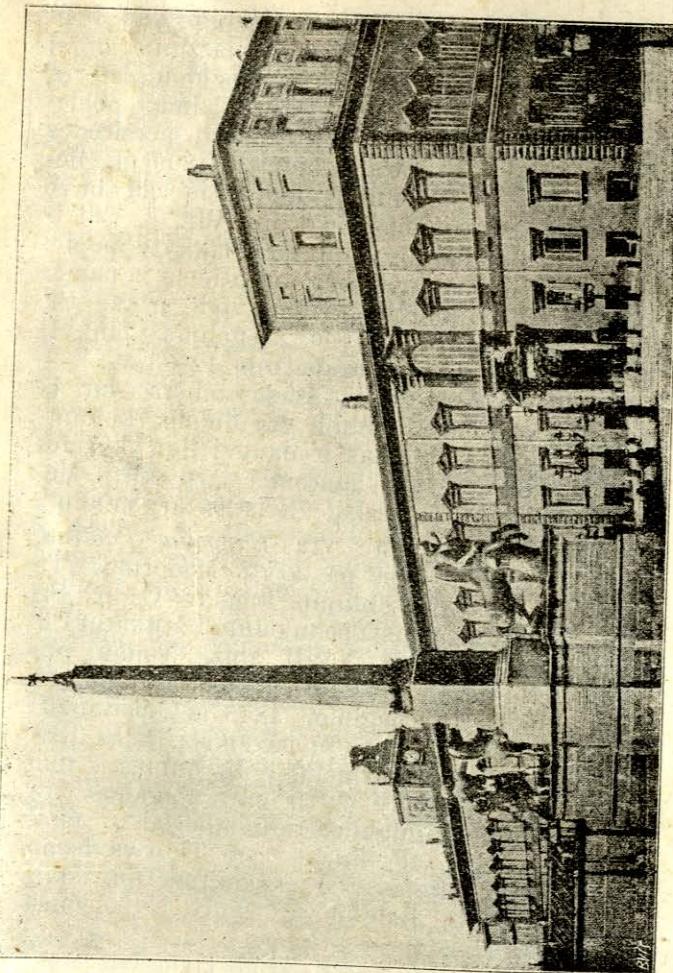
Čiapat stovi ir minėtasai gražus **plecius del Quirinale**, arba *Monte Cavallo* (pl. H 4), nes Jame stovi dvi milžiniški grupi iš marmuro: dvyniai Kastoras ir Polluks'as vedasi po arkli. Tarp tų grupų stovi 15 mtr. augščio turintis *obeliskas* iš raudonojo granito, kursai seniau yra stovėjės prieš Augusto Mauzolejų (ž. 193 p.). Apačioje gi muša Sikstaus V pastatytoji ir Pijaus VII pertaisytoji *fontana*, kurią maitina vandentraukis *Acqua Felice*. Fontanos indas, turintis 11 sieksnių pločio, yra iš pilkojo rytiečių marmuro ir perneštas čion iš Forum Romanum, 1818 m. Minėtoji grupė senovėje stovėjo prie čia buvusiųjų *Konstantino pirčių*, kurių pamatus galima dar čia matyti. — Nuo

pleciaus turime puikų reginį į miesto namų jurą, jurą, virš kurios matoma ir šv. Petro Bazilikos kopula.

Dešinėje prie to pleciaus stovi trikampis pal. *Consulta*, kur dabar yra Užsienių dalyku ministerija (*Min. Esteri*). Tuos rumus pastatė Klemensas XII, sulig Fugos plenų, ir juose seniau gyvendavo popiežiaus Sekretorius (*Secretarius Brevium*).

Tuoju už pleciaus, kairėje, tėsias dideli ir ilgi rumai pal. de Quirinale (pav. № 26), kuriuose nuo 1870 m. gyvena suvienytosios Italijos karalius (Viktoras Emanuelis III), nes taip metais tie rumai, vienkart su Rymu ir visa Bažnyčios provincija, tapo atimti iš popiežių, kurie tiek amžių juos valdė.

Kvirinalo rumus pradėjo statyti Grigalius XIII, 1574 m., gražiausioje miesto dalyje; darbus vedė pirmiai Flaminijus Ponzio, paskiau Fontana, Fuga, Maderna ir Bernini, kaskart labiau tuos rumus didindami; galutinai gi išpuošė Pijus VII. Per 300 metų jie buvo popiežių rezidencija vasaros laiku, nes čia oras daug geresnis negu Vatikane. Paskiau čia budavo atliekamos net konklaves arba popiežių rinkimai, kuriuose tapo išrinkti 4 paskutiniai prieš Leoną XIII popiežiai. Rinkimai čia budavo daromi abiejnuose rumų augštuoje prie gatvės del Quirinale ir naujojo popiežiaus išrinkimas budavo apskelbiamas Rymui iš balkono didžiųjų durų viršuje. Paskutinysis čia buvo aprinktas Pijus IX (1846 m.), kurio ilgiausias iš visų (32 metu) popiežiavimas buvo

Vadovas po Rymą, II t.

pilnas sumišimų ir neramumų¹⁾ taip, kad 1848 m., užpuolus maištininkams (mazzini'ečiams) tą Pijaus IX rezidenciją ir užmušus jo ministerių pirmininką Rossi ir sekretorių Palmą, popiežius buvo priverstas bėgti naktį persirėdės Gajeton (Sicilijos karalystėje). Ir 1809 m., liepiant cies. Napoleonui I, taip pat iš čia buvo varu išvežtas Prancuzijon Pijus VII.

Nors katalikams nepridera lankytis popiežiaus priešo buveinės, bet norintiems ją pamatyti žinotina, kad tik rumų dalį, ir tai tik ypatingą leidimą gavus, tegalima lankytis šventadieniais ir ketvergais, nuo 12—3 v.

I plecių atgręžtoji fasada tebėra dar iš popiežių gadynės. Viduje yra didelis koliumnomis apvestas kiemas ir daugel ilgų koridorių. Lipant augštyn, matome tarp kitų Melozzo's da Forli freską: „Kristus tarp aniolų“.

Antrajame augste yra *Cappella Paolina*, kurią Povilas V liepė pastatyti Madernai. Tą koplyčią tokio pat didumo, kaip ir Capp. Sistina Vatikane, puošia pauksintoji štukatura ir kilimai ant sienų, iš XVIII amž. Toliau yra audijencijų (priėmimų) salės, iš kurių vienoje, ant lubų Pijaus IX bėgimo, 1848 m., paminėjimui Overbeck'as nupiešė paveikslą, kaip Kristus slepias nuo norinčiųjų. Jį numesti nuo kalno žydų (Luk. IV, 28 ir 29). Pagalios yra čia užsieninių kunigaikščių kambariai ir senobinė audijencijų salė, kurioje yra Thorwaldseno darbo gipso reljefas: „Aleksandras Did. iškilmingai ižengia Babilonan“, kurių Napoleonas

¹⁾ Užtat teisingai šv. Malakijos pranašystė (ž. gale) priskyrė tam popiežiui priedą: *Crux de cruce*.

liepė padaryti per 3 mėnesius. Mažoje gi, bet gražioje Šv. Panos *Apreiškimo koplyčioje*, alto riuje, yra tą paslaptį išreiškiąs labai gražus Guido Reni'o paveikslas.

Rumų užpakalyje yra Urbono VIII ir Aleksandro VII išteigtasis fontanomis bei stovylo mis (sulig Madernos plenų) papuoštasis didelis sodnas *Giardino del Quirinale*, bet visuomenei jisai yra uždarytas.

Pirmiau keleto metų po Kvirinalo rumais ir sodnu tapo prakastas *tunelis*, jungiantis *gatvę del due Macelli* su gatvėmis Ferrara ir Nazionale. Tuo tuneliu eina ir tramvajus nuo pl. del Popolo lig stoties ir toliau.

Gatvė del Quirinale, ir toliau via Venti Settembre, užima vietą senobinijo kelio *Alta Semita*.

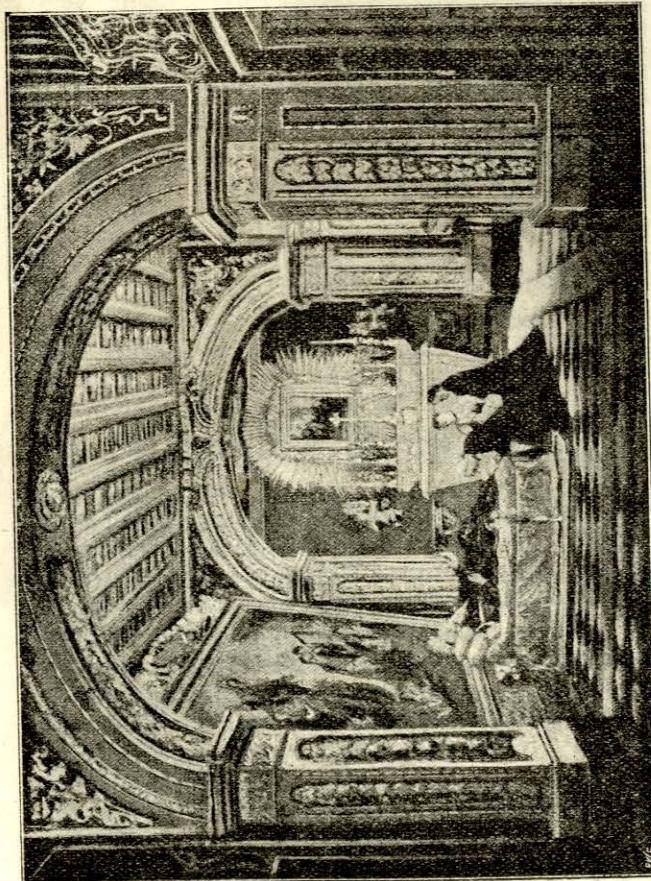
Toliau prie via del Quirinale, anapus skersgatvio via Ferrara (pl. H 4), stovi apvali **bažn.** **S. Andrea a Montecavallo**¹⁾, kurią pastatė ir brangiais marmurais papuošė Bernini, 1678 m., liepiant kunig. Pamphili, Inocencijaus X broliavaikiui, pastatyti ją jėzuitams. Keistas jos portikas yra papuoštas korintiškomis koliumnomis ir pailgomis lubomis. Didžiajame alto riuje yra šv. Andriejaus Ap. paveikslas, Courtois'o darbo. Ligšiol tebestovinčiamė čia jėzuitų novicijate XVI-me amž. yra gyvenęs musų užtarytojas, šv. Stanislovas Kostka (†1563), kilęs iš lenkų didžiunų; jo vardu brangi kop-

¹⁾ Šitoje bažnyčioje musų išvažiavimo iš Rymo dienoje buvo iškilmingosios musų keleivystės pamaldos su vyskupo pamokslu. Bet aš tuo laiku čia nebuau, nes netikėtai gavės leidimą, džiaugdamasis laikiau šv. Mišias Vatikano bazilikos rusyje, prie šv. Petro Ap. kuno.

lyčia su jo paveikslu Maratta's darbo altoriuje yra kairėje šalip didžiojo altoriaus. Čiapat brangioje urnoje iš lapis-lazuli guli jo šv. *ku-nas*, prieš kuri nuolatai dega lempelė. Netoli iš čia palaidotas dar buvusis Sardinijos kar. Karolius Emanuelis IV, kurs permanės karališkuosius rubus į vienuolio jūpą, 17 metų išbuvo čia jézuitu ir pagalios mirė 1819 m.

Prie tos bažnyčios buvusiam jézuitų *vie-nuolyne*, kurs didžioje dalyje tapo sugriautas Italijos valdžios Kvirinalo gatvės pravedimui, pirmajame augste yra *kambarys koplyčia* (pav. № 27), kur yra gyvenęs ir miręs šv. Stanislovas. Griaunant vienuolyną, toji koplyčia, paprašius lenkams Rymo karalienę, tapo užlaikyta ir tik perkelta čiapat į kitus namus. Joje yra 2 altoriu: Šv. Marijos P. ir šv. Stanislovo. Prie šio paskutiniojo a. a. Leonas XIII laikė savo primiciją, 1838 m. Tarp tų altorių, toje vietoje, kur Sventasis mirė, guli jo miršančio stovyla, Petro Legros'o († 1719) darbo, kurios veidas, rankos ir kojos iškaltos iš baltojo, rubai iš juodojo, patalas iš geltonojo ir antklodė iš raudonojo marmuro. Abejos duris prieš koplyčią yra tai šventujų Ignaci-jaus ir Pranciškaus Borgijaus palaikos. Čia-pat yra ir kai-kurios šv. Stanislovo palaikos. Vienuolyno gi koridoriuje yra 12 nedidelių akvarelių (paveikslų) iš to Šventojo gyvenimo.

Toliau paėjus, Kvirinalo gatvės gale, dešinėje, stovi bažnytėlė *S. Carlino* arba *S. Carlo* (pl. I 3), pastatyta sulig Borromini'o bražinių, rokoko stiluje, 1640 m. Tą bažnytėlę ir gretimusius namus tasai arkitektas pastatė tokio pat didumo, kaip ir vienas iš šulų, remiančių šv. Petro kopulą. Fasada papuošta dviem eiliom kolumnų, vidus gi paremtas 16 šulų.

№ 27. Šv. Stanislovo Kostkos (Lietuvos Patrono) koplyčia.

Šalip, Trinitarijų vienuolyne, gyvena tų vienuolių generolas.

Toliau musų aprašomąja gatvę perkerta *via Quattro Fontane*, einanti nuo pl. Barberini lig via Nazionale ir toliau. Ji gavo vardą nuo 4 fontanų, stovinčių keturiose tų dvių gatvių kertėse. — Iš čia matomi 3 obeliskai: Kvirinalo pleciuje, prie bažn. S. Trinità de' Monti ir prie bazil. S. Maria Magg.

Prie pietinėsios fontanos stovi ššv. Onos ir Joakimo (S. Gioacchino) bažnytėlė, prie kurios yra amžinosis SS. Sakramento adoracijos draugija.

Prie gatvės Quattro Fontane yra *Kanados* (Cana-dese, № 117) ir Škotų (Scozzese № 161) Kolegijos.

Toliau musų aprašomoji gatvė lig Porta Pia pirmiau vadindavosi via Pia, bet dabar demonstrantiviškai pavadinta *via Venti Settembre* (pl. I K 2 3), t. y. „20-jos rugsėjo gatvė“; tasai vardas primena mums aną nelaimingają 1870 metų dieną, kurią Italijos karluomenė, išlaužusi minėtuosius vartus, išveržė taja gatve Ryman. Nuo to laiko ilgus amžius prie popiežių prigulėjės Miestas ir visa provincija tapo užgriebta pasaulinės valdžios ir ligšiol nesugrąžinta. Toji gatvė eina Kvirinalo kalnelio nugara ir ilgio turi apie 1 $\frac{1}{4}$ kil.

Gatvės pradžioje, dešinėje, stovi *pal. Albani*, pastatytas Fontanos, XVI amž., ir papuoštas čia gyvenusiojo kard. Albani. Rumų koplyčioje guli šv. *Albano Kent.* († IV am.) kunas, atrastas šv. Cirijkos katakumbose.

Toliau, dešinėje, stovi dideli nauji rumai su 2 koplyčiom, kuriose telpa *Karés Ministerijos* (*Ministero della Guerra*; pl. I 3) biurai.

Tolian prieiname šv. *Bernardo* plecių su 3 bažnyčiom kertėse.

Plecias gilumojoje, dešinėje, stovi apvali šv. **Bernardo bažnyčia**, pastatyta vakarinėje didelių Dioklecijono pirčių kertėje, 1598 m. Toji bažnyčia su koplyčiomis ir nišomis yra panaši į Panteoną, užtat ir labai sena ir jos kopula seniau buvo kiaura viduryje, kaip ir Panteono. *Viduje*, papuoštame gipso šulais ir stovylomis, šalip altoriaus, guli garsusis tapytojas Frid. Overbeck. Tos parapijos bažnyčios reikalus iš pat pradžių aprupina vietiniai kunigai cister-sai (čiapat ir jų generolas) ir lig 1903 m. ji buvo kard. Sarto, dabartiniojo Popiežiaus, titulas.

Priešais gi, antroje aprašomosios gatvės pusėje, stovi *bažn. S. Susanna*, paeinanti iš IV amž., nes perdirbta iš tos šv. Mergaitės namų ir atstatyta Leono III, 796 m.; pagalios Kar. Maderna perdirbo ją 1600 m. — *Viduje* yra paveikslai iš čia Dioklecijono nukankintosios šv. Zuzanos ir nekaltosios Senosios Sandoros Zuzanos gyvenimo. Didžiajame gi altoriuje guli pati šv. *bažnyčios Užtarytoja* († 295) ir jos tévai: šv. *Gabinus* ir šv. *Felicita Kank.* († IV amž.) Iš pop. Sergijaus I, kurs prie šios bažnyčios yra buvęs kunigu, gadynės, t. y. iš 687 m., yra dar užsilikęs ilgas ant marmuro lentos surašytasis raštas, kuriuo tasai popiežius buvo užrašęs šiai bažnyčiai daugel turtų. Bažnyčios gi rusyje galima pamatyti Šventosios namų likučius.

Gretimajame vienuolyne gyvena vienuolės bernardinės.

Pagalios, už skersgatvio *via di S. Susanna* stovi *bažn. S. Maria della Vittoria* (*Pergalejimo*), kurią Povilas V buvo paskyręs šv. Povilo

Ap. garbei. Dabartinių gi vardą bažnyčia gavo nuo čia buvusio Dievo Motinos paveikslė, kurs 1620 m. suteikęs ties Praga pergalėjimą katalikiškajai Germanijos cies. Ferdinando II kariuomenei ant protestantiškosios elektoriaus Fridricho V kariuomenės (30-metinė karė). Tasai paveikslas, kurs tame mušyje buvo nesiojamas prieš kariuomenę, vienkart su vėliau vominis ir kitu karės grobiu buvo atsiųstas Ryman ir pavestas šiai bažnyčiai, bet 1833 m. sudegė. Bažnyčią pastatė kard. Scipijonas Borghese, 1605 m., pavedės darbą Kar. Madernai; tik fasada yra Jono Soria's (\dagger 1651 m.) darbo.

Vidū Maderna išklojo Sicilijos jaspisu ir papuošė gražiais paveikslais ir skulpturomis, bet 1884 m. ji tapo dar gražiau išpuošta. Absidoje (didžiosios pažasties gale) yra Serra's freskas, perstatantis mums procesiją po minėtojo pergalėjimo ties Praga. — 2-je dešinėje koplyčioje yra duodančios šv. Pranciškui Jėzų Marijos paveikslas ir Domenichino freskai. — 3-je kairėje koplyčioje yra Guercino darbo ŠSS. Trejybės paveikslas ir 4-je brangioje šv. Teresos koplyčioje garsioji marmurinė Bernini'o grupa, kurioje aniolas perveria šv. Teresos širdį Dievo meilės vilyčia. Dar viename altoriuje yra miegančio šv. Juozapo stovyla, kuriam apsireiškia aniolas. Toje bažnyčioje buvo laikomos taip pat atimtos iš turkų mušyje ties Lepanto, 1571 m., palmos, kurias Pijus IX, 1860 m., nusiuntė savo kariuomenei, kuri mušės tuokart ties Castelfidardo (ž. I t., 290 p.). Rugs. 12 d. ir spalių 7 d. šioje bažnyčioje esti

pamaldos pergalėjimų ties Viena ir Lepanto paminėjimui.

Gretimajame *vienvolyne* yra daugel paveikslų, perstatančių mums mušį ties Lepanto. — Užpakalyje yra *žemdirbystės muziejus (Museo Agrario)*.

Šios visos tris bažnyčios yra kardinolų titulai.

Priešais tos bažnyčios stovi didelis viešbutis *Grand Hôtel*, kurio vakarinėje kertėje yra sena, bet graži *Fontana dell' Acqua Felice* su trimis arkadomis, kurią, anot ilgo antrašo ant jos, pastatė Dom. Fontana, liepiant Sikstui V, kurio krikšto vardas buvo Feliksas. Didžioji stovyla yra tai nenusisekusi kopija Maižiaus stovylos, Mikolo Angelo darbo, esančios bažnyčioje S. Pietro in Vincoli. Šalyse yra dar Aarono ir Gedeono reljefai ir prie trių marmuro baseinų spjauja vandenį naujojo darbo liutai, kurių originalai yra Vatikane. 1583 m. pastatytaisai *vandentraukis Acqua Felice*, kursai maitina šią fontaną, ateina nuo m. Colonna, Albanų kalnuose (20 kil.). Senovėje tasai vandentraukis turėjo Aleksandro vardą, nes cies. Aleksandras Severas (222—235) buvo jų išteigęs vandenio pristatymui į jo pastatytasias pirtis, netoli nuo Panteono (kur dabar pal. Madama; ž. 178 p.).

Toliau via Venti Settembre eina pro labai ilgus ir plačius rumus, kuriuose telpa *Finansų Ministerijos* valdyba (*Ministero Finanze*; pl. K 3-4); prie tų Canevari'o pastatytojų rumų susieina 2 tramvajų šaki, iš kurių viena ir eina musų aprašomaja gatve net užmiestin. Priešais

rumų, alėjoje, stovi finansų ministerio Kvintiličiaus Sella's († 1884) stovyla, Ferrari'o darbo.

Pagalios gatvės gale, prie porta Pia (ž. 259 p.), dešinėje, yra *villa Torlonia* (pl. L 2), kurios rumuose telpa Anglijos pasiuntinybė (*Ambasciata d' Inghilterra*) prie karaliaus ir kairėje—*villa Bonaparte* (pl. K 2).

Bet dabar pereiname į *via della Porta Salaria* (pl. K 1 2), kuri eina nuo Finansų ministerijos antrojo galo žiemią linkon. Jos gale stovi *Porta Salaria* (pl. K. 1), atnaujinta po 1870 m., kuomet maištininkas Garibaldi buvo juos sugriovęs. Per tuos pačius vartus 409 m. buvo išlaužęs Ryman ir gotū kar. Alarikas ir dar pirmiau — gallai.

Vakaruose nuo vartų, prie *corso d' Italia* (pl. K 1) stovi nauja bažn. *S. Teresa*, kurion Pijus X, 1906 m., perkėlo parapijos teises ir turtą iš bažn. *S. Salvatore della Corte*.

Ziemią linkon nuo *Porta Salaria* eina garsus senovėje keliąs *via Salaria*, prie kurio, tuož dešinėje, stovi didelė *villa Albani* (Torlonia; pl. K L 1). Ją įsteigė ir dailės dalykais papuošė kard. Aleksandras Albani, 1758 m., kurs, budamas senovės dalykų žinovas ir mylėtojas, daugelį jų surinko ir patalpinio villos rumuose *Casino*, iš ko susidarė turtinė *Galleria Albani*. Čia pat yra dar bilijardo namai ir įvairiai senovės dalykais papuoštoji kavinė. — Tos villos „pylinkėje“, prie via Salaria, yra keletas mažesniųjų *katakumbų*¹⁾. Ant šv. *Saturnino katakumbų* tebestovi dar to *Šventojo baznyčia*.

Toliau via Salaria eina per nedailiai apstatytąjį priemiestį ir perkerta *viale della Regina*, vandenutraukį *Aqua Virgo* ir upę *Aniene* (*Anio*). Čia stovi garsus iš senovės tiltas *pons Salaris*, kursai karėse budavo daugel

1) Pirmosiose iš jų, šv. *Felicitos katakumbose*, tebe sąs dar palaidotas pop. šv. *Bonifacijus I* († 422).

kartų sugriaunamas ir vėl atstatomas. Dar pirmas Kristaus gadynės buvo sugriovęs ji gotū vadas Totila. Ant to tilto Manlius Torkvatus užmušė vienmušyje gallų pasiūstajį kareivį. Paskutiniųgi karta, jisai nukentėjo nuo augščiau minėtojo Garibald'o, 1867 m.

Kairėje, ant kalnelio ties Aniene's įtaka Tiberin, stovi tvirtuma *forteza Antenne*. Žilaje senovėje čia yra stovėjęs Latium'o miestas „Antemnae“, kurį Romulius buvo pirmiausia užkariavęs.

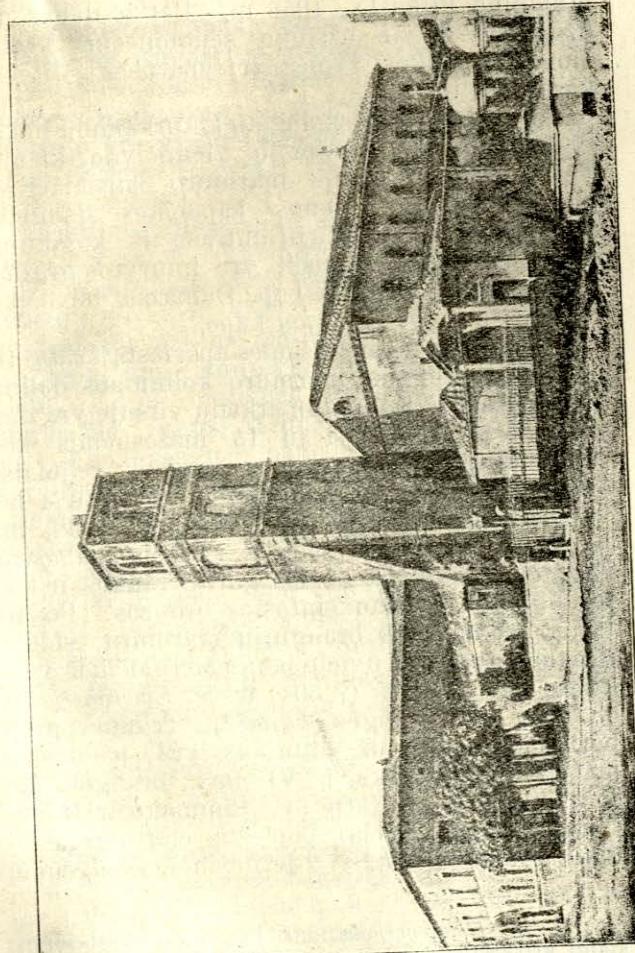
Anapus tilto, via Salaria ilgai eina tarp Tiberio ir geležinkelio, iki nenueina į Sabinų kalnus.

Šiapus gi tilto, trečiame kil. nuo miesto vartų, yra svarbiausios prie šio kelio ir seniausios šv. **Priscillos katakumbos**, paeinančios dar iš Apaštalų gadynės, užtat šv. Petras dažnai krikštydavęs čia naujuosius savo pasekėjus. Jos ypatingai yra įdomios del savo paveikslų, iš II amž. pradžios. Pirmiausia, ilgu prieangiu įeiname į seniausią katakumbų dalį — keturkampį kambari, del jo graikiškųjų antrašų vadinama „Capella greaca“, kuriame iš III am. paeinantieji paveikslai dešinėje ir kairėje perstatyti mums Senosios Sandoros Zuzanos istoriją. Tos koplyčios gale tarp kitų paveikslų didžiausią svarbą turi paveikslas, išreiškiantis „Duonos laužymą“ (Šv. Komuniją). Gretimojoje koplyčioje yra kaipo lubų paveikslų liekanos — seniausias Dievo Motinos paveikslas.— 2-je koplyčioje matome „Gabrieliaus Apreiškiamą Marijai“ ir 3-je — Dievui pašvēstosios moteris apvilkimą rubais ir Mariją su Kudikėliu. Koridoriu eilėse matome dar nemažai uždarytųjų grabų iš II-jo amžiaus su dažais parašytais vardais. 1899 m. čia tapo atrastas 91 m. nukankintojo konsulio Acilijaus Glabrio šeimyniškasis kapas. Šalip—kankinio šv. Krescencijaus

„eu biculum clarum“ su paveikslu trijų Babylonijos jaunikaičių, atsisakančių garbinti Nabuchodonosor'o stovyą. Šen ir ten matome daugelį seniausiųjų ir paprasčiausiųjų antrašū, primenančių mums īvairius atsitikimus iš Šventųjų (Petro ir Povilo ir k.) gyvenimo arba šaukiančių juos melsties už numirēlius. Tose tai katakumbose tarp kitų šventųjų buvo palaidoti šv. pop. Marcellinas ir Marcellius I nukankintas 310 m. (ž. 196 p.) ir senatorius Pudens su savo dukterimis: šv. Pudentijona ir Prakseda (ž. 274 p.). Ant tų katakumbų pop. Silvestras I buvo pastatęs baziliką, kurioje buvo palaidotas jisai pats ir kiti IV-jo amž. popiežiai. Neseniai tapo atkastos tosios bažnyčios ir gretimųjų namų pamatų žymės. Iš čia netoli yra iš IV-jo amž. paeinantiji Krikšto koplyčia (*Baptisterium*). — Šv. Silvestro dienoje (31 gruod.) tos katakumbos esti gausiai apšviečiamos; 10 val. esti suma ir pamokslas, 3 gi val. — procesija.

Dabar, grįždami atgal iš via Salaria, tuoj pasukame kairėn, į *vicolo di S. Agnese*. Čia prie via Nomentana, ateinančios nuo via Venti Settembre, stovi šv. Agnėtos ir Konstancijos bažnyčios, kurias jungia su miestu (p-za di S. Silvestro) tramvajus.

Bažn. S. Agnese fuori le Mura (pav. № 28), tą nedailią iš lauko, bet labai malonią viduje parapijos bažnyčią įsteigės ant tos jaunos kankinės kapo cies. Konstantinas Did., meldžiant jo dukterei šv. Konstancijai, apie 324 m. Bet naujai ją atstatė pop. Honorijus I, apie 630 m., pertaisė Inocencijus VIII, 1490 m., ir pagalios

№ 28. Bažnyčia S. Agnese fuori le Mura.

atnaujino Pijus IX, 1856 m. Bet ir dabar didžioje jos dalyje užsiliko senobinėsios krikščionių bazilikos žymės ir ypatybės. Ji yra kardinolo titulas.

I tą bažnyčią su augštu keturkampiu bokštū įeinama per gretimojo vienuolyno kiemą. Vidun veda 47 platęs marmuro laipsniai žemyn. Prieangio sienos papuoštos daugeliu įmurytų krikščioniškųjų antrašų iš katakumbų. Dešinėje, žemiausia, yra įmurytos gražios eilios, kurias sustatės pop. Damazas, buvo patalpinės ant šv. Agnėtos kapo.

Geriausia po pietų saulės apšvestąjį *vidų* 16 įvairaus brangaus marmuro koliumnos dalina i tris pažastis. Koliumnų arkadą viršuje yra dar portikas arba galerija su 15 mažesnėmis koliumnomis; lubos papuoštos gražiais reljefais. Didysai altorius su baldakimu, paremtu 4 labai dailiomis koliumnomis, paeina iš 1614 m. Altoriuje stovi labai sena iš rytiečių aliabastro Šventosios stovyla, kurios galva, rankos ir kojos nulietos iš pauksintosios bronzos. Po altoriu, pastatyti iš brangiųjų marmurų, sidabriniam grabe guli dviejų jaunu Mergaičių ir Kankinių: šv. Agnėtos († 304) ir šv. Emerencijonos († 304), jos draugės, *kunai*¹⁾. Tribuna arba bažnyčios galas už altoriaus yra papuoštas matytinaja mozaika, iš VII amž.: brangiai apsirėžiusi Agnėta tarp šv. Simmako ir Honorijsaus I (su bažnyčia), popiežių; čiapat ir senobinis vyskupų sostas. 2-je dešinėje koplycioje,

¹⁾ Šv. Emerencijona, dar katechumenė (besiruošianti krikštyties), buvo užmušta stabmeldžių čiapat, ant šv. Agnėtos kapo.

altoriuje, yra Kristaus Galva iš marmuro, Mikolo Angelo († 1564) darbo, viršuje gi gražos iš 1490 m. paeinantis reljefas: šsv. Steponas ir Laurynas Kank. Čiapat yra matytinas senobinis žibintuvas. — Kairėsios gi koplyčios altoriuje yra gražus senobinis freskas: Marija žindo Kudikėli Jėzus. (Šv. Agnėtos galva, ž. 185 p.).

Didžiausieji atlaidai čia esti šv. Agnėtos dieną (21 sausio d.), kurioje per pamaldas ant didžiojo altoriaus esti pašvenčiamu du Baltu avineliu, iš kurių vilnų vienuolės audžia antvyskiams palijus (*pallium*; ž. 41 p.).

Įėjus pro vienuolyno vartus, dešinėje, per didelį langą matomas freskas, perstatantis mums čia īvykusį stebuklą 1855 m., kuomet čia po iškilmingųjų pamaldų Pijus IX, šešių kardinolų ir kelių savo palydovų draugystėje, priėmė Propagandos klerikus palaiminimo jiems suteikimui. Bet kuomet 96 asmenis pripildė salę, staiga ilužo asla, ir popiežius su visais kitais įkrito rusin. Bet štai stebuklas! Nėvinas iš įkritusiųjų nėkiek nenukentėjo. To atsitikimo paminėjimui Pijus IX ir liepė nupiešti paveikslą, kur matome, kaip šv. Petras sulaiko krintantį popiežių, viršuje gi Nekaltai Pradėtoji Marija atitolina pavoju. Tasai pats popiežius iš dėkingumo šv. Agnėtai atnaujino tą baziliką ir kasmet atvažiuodavo Jon tą dieną (12 bal.) iškilmingai giedotų „Te Deum laudamus“, ypač, kad dar tą pačią dieną 1850 m. jisai buvo laimingai pagrižęs Ryman iš Gajetos nelaisvės. Tą pačią dieną vakare budavo apšviečiamas visas miestas.

Gretimajame *vienuolyne*, papuoštame fres-

kais iš XVI am., gyvena Liateraniškieji kanoninkai (*Canonici regolari*), kurie aprupina tos bazilikos reikalus ir noriai apsiima pavedžioti maldininkus po čiapat esančias katakumbas.

Šv. Agnėtos katakumbos, arbā pirmąjį krikščionių kapinės, yra čiapat prie bažnyčios, už durų kairėje jos pažastyje. Reikia pasiklausti zakristijono (1 fr.) ir atminti, kad į katakumbas teileidžiama tik 5 žmonės; vasaros gi metą jos esti visai uždarytos. Jujų urvai žemi ir siauri, koplyčios gi mažos ir be svarbių paveikslų. Bet šios katakumbos labai įdomios yra tuo, kad jos didžiojoje dalyje užsiliko dar pirmynstęje išvaizdoje ir beveik visi grabai tebéra uždaryti (pilni). Del tos priežasties čia tebéra dar daugel šventųjų relikvijų. Tik statant čia baziliką IV amž., katakumbų dalis buvo sugriauta, bet Breslavo (Vokietijoje) antvyskupis, kard. Kopp'as, kurio šitoji bazilika yra titulas, 1901 m. pradėjo savo lešomis jų atkasinėjimą po didžiuoju altoriu ir čia atrado urvus su grabais ir daug retų ir brangių senovės dalykų (freskus iš IV amž. ir k.). Iš čia matomas po altoriu sidabrinis grabelis su šv. Agnėtos ir Emerencijonos relikvijomis, įmurytomis čia XVII amž.

Netoli nuo šv. Agnėtos bazilikos stovi dar matytinoji *Šv. Konstancijos* (*S. Costanza*) bažnyčia, kurią šv. Agnėtos zakristijonas atidaro už 50 c. Tai yra buvęs apvalus mauzolėjus ant tos Šventosios kapo (arba gal sen. Krikštinė?), kuri pastatė tai savo dukterei (seserei?) ir visai giminei palaidoti Konstantinas Did. († 337). 1256 m. tasai mauzolėjus tapo pertai-

sytas į bažnyčią su vienutiniu altoriu Šv. Konstancijos vardu viduryje. Poromis stovinčios 24 granito koliumnos paremia kopulą, turinčią 22 mtr. pločio (diametre) ir per 12 langų apšviečiančią bažnyčios vidų. Ant lubų yra mėlynai mozajika ant baltojo dugno, iš IV amž. Iš XVII amž. paeinančiamė altoriuje tarp kitų relikvijų yra ir šv. *Konstancijos Merg.* (†IV am.) kunas. (Panašiai freskais papuoštais jos porfiro sarkofagas, lig 1789 m. stovėjęs čiapat nišeje priešais durų, dabar yra Vatikano muzėjuje (ž. 85 p.). Yra dar čia nišose ir kitos nors mažai beužsilikusios, bet labai senos ir svarbios mozajikos: Kristus tarp Apaštalų, kaip pasaulio Viešpats, duoda įstatymus Maižiui ir šv. Petrui; avelės gi, einančios iš Bettiejaus ir Jerozolimos, išreiškia visokias tautas, Apaštalų triusu tapusias krikščioniškomis. — Ta bažnyčia atnaujino Grigalius XVI († 1846).

Šalip tos bažnyčios yra iš VII amž. paeinančio pailgojo kiemo murų griuvėsiai, kurie neteisingai vadinami „Ippodromo di Costantino“, nes jie prigulėjo prie čiapat esančiųjų katakumbų.

Coemeterium Ostrianum arba majus. Už šv. Agnėtos bazilikos, prie via Nomentana, kairėje, po vynynu Leopardi, tėsiams plačios katakumbos, kurios, kol dar nebuvò atrastos jau aprašytosios šv. Agnėtos katakumbos, buvo vadinamos josios vardu. Užsilikusieji antrašai liudija, kad šios krikščionių kapinės paeina dar iš Apaštalų gadynės ir kad jose buvo palaidoti šventieji kankiniai Papias ir Maurus, ir šv. Emerencijona, kuri gulėjusi atskiroje

koplyčioje, tam tikroje nišoje, papuoštoje gipsatura ir paveikslu jauno Kristaus tarp šv. Petro ir Povilo. Čiapat yra ir senobininis tufė iškaltas vyskupo sostas, vadintamas šv. Petro katedra. Tų katakumbų ta yra ypatybė, kad jose dažnai atsitinka matyti iš baltojo minkštojo akmens (*tuf*) iškaltos viršininkams sėdynės (*cathedrae*), del kurių senovėje šios katakumbos ir budavo vadintamos „Coemeterium ad cathedras“, bet dažniau „Coemeterium majus“ (Didesnės kapinės) atsikirimui nuo mažesniųjų, kurios yra prie šv. Agnėtos bazilikos. Čiapat tapo atrastas pirmasis, nes paeinantis iš IV amž., Marijos paveikslas, perstatantis mums rymiškai pasirėdžiusią ir besimeldžiančią ištiestomis rankomis Dievo Motiną su Kudikeliu ant kelių.

Paėjus toliau, via Nomentana perkerta skersai vandentraukį Aqua Virgo, Florencijos geležinkelį, ir paskiau eina per tiltą *ponte Nomentano*, pertiesta per upę Teverone (Aniene). Tasai tiltas, kaip ir tiltai Molle ir Salario, yra labai senas, bet daugel kartų atnaujintas. Dar gotai buvo viena karta ji sugriovė. Anapus to tilto, dešinėje, yra kalnelis (37 mtr.) *Mons sacer* (Šventasis kalnas), kars tapo garsus nuo 493 m. pirm Kristaus, kuomet Rymo liaudis (plebėjai), apleidusi miestą ir čia apsikasusi, grumojo savo prispaudėjams dižiunams (patricijams) ir tokiuo budu iškovojo sau tribus (viršininkus). Nuo to kalnelio gražus reginys į Teverone's lyguma.

10 kil. nuo miesto, prie to paties kelio, einančio į senovės lotinių miestą *Mentana* (senovėje „Nomentum“; 22 kil. nuo Rymo) nuo kurio ir kelias gavo vardą, yra dar šv. Aleksandro katakumbos su bazilika tuo pačiu vardu. Yra tai ilgas, pusiau žemėn sulindęs triobesys, salip kurio yra kelios katakumbų galerijos. Čia, sulig antroje ant aitoriaus, buvęs palaidotas koks ten Aleksandras, tik nežinia ar popiežius.

Dabar via Nomentana gržkime atgal miestan.

1 kil. už šv. Agnėtos bazilikos stovi nemaža *villa Torlonia* (uždaryta visuomenei), kuri gavo vardą nuo išpuošusio ją kard. Al. Torlonia. Pietų linkon nuo jos teisiais dar neapstatytasai Rymo priemiestis.

Toliau, šiapus porta Pia, kaireje, labai gražioje vietoje, stovi buv. *villa Patrizi* (pl. L 1, 2), kurioje prie via Nomentana stovi Šv. Dievo Kuno (*SS. Corpus Domini*; pl. L 1) *bažnyčia*. Užupakalyje yra dar šv. Nikomedo katakumbos. Šioje bylinkejė Pijus X, 1906 m., sutvėrė nauja Šv. Juozapo parapiją.

Porta Pia (pl. L 2) gavo vardą nuo pop. Pijaus IV, kuriam liepiant, 1564 m., Mikolas Angelo pradėjo statyti tuos vartus šalip busvios čia *porta Nomentana*, kuri dabar yra užmuryta, nors naujieji vartai dar nepabaigtin. 798 m. per tuos vartus buvo ijojės cies. Karolius Did., 1870 gi metais buvo apgulusi juos Garibaldi'o kariuomenė, kuri 20 rugs. d., išlaužusi sieną (dešinėje nuo vartų), išsigriovė miestan.

Dešinėje nuo vartų, gatvėje *Corsa d'Italia*, stovi valdžios pastatytoji *colonna Vittoria* ir priešais jos įmurytos sienon tris skardos 1871, 1874 ir 1895 m. paminėjimui.

Kairėje gi nuo vartų, gatvėje *viale del Policlinico*, vedančioje į labai didelį ištaigą tuo pačiu vardu, iš 1896 m., 1825 m. tapo atkasti cies. Tiberijaus gadynėje garsaus pretoro Q Haterijaus kapo pamatai.

Toliau, paėjė ta pačia gatve netrukus miesto sienoje randame senus vartus su *kolegijs di S. Leone Magno* (pl. L 2) prie jų ir toliau, kairėje, elektros dirbtuvę (*officina di elettr.*; pl. L M 2).

Pietuose iš čia miesto sienos padaro dideli keturkampi, kuriame yra didelis plecius *Campo Militare* (sen. *Castro Pretorio* pl. L M 2-3). Jų yra išteigės skaitlingai ciesorių sargybai (pretorijonams) cies. Tiberijus

(14 — 37 m.). Čia tie ištvirkę kareiviai numesdavo Rymo ciesorius ir naujus iškeldavo. Tasai plecius turi apie 500 mtr. ilgio ir 300 mtr. pločio ir senovėje buvo iš visų pusiu apvestas 4 mtr. augščio turinčia siena. Cies. Aurelijonas priskyrė tą vietą prie miesto ir apvėdė ją dar augštėsnėmis miesto sienomis. Dabar tasai plecius apstatytas kareivių namais (kazarmėmis) ir vadinas *Campo militare*, nes tarnauja raitosios kariuomenės lavinimuisi; jan negalima ieiti be ypatingojo leidimo. Pirmojoje bet-gi XIX amž. pusėje čia buvo itaisytas jėzuitų vyndaržis. — Pro tą plecių eina tramvajus lig staz. Centrale ir toliau.

Vakaruose iš čia, prie via Sommacampagna, stovi maža, bet maloni Šv. *Familijos bažn.*, bizantiškame stiliuje, kurią pastatė Liateraniškieji Kanoninkai.

Pietvakariuose nuo to pleciaus, prie via di porta S. Lorenzo, ties stotimi, stovi nauja Šv. Jézaus Širdies (SS. Cuore di Gesù; pl. L 3) bažnyčia. Čia man teko laikyti šv. Mišias, sugrižus iš Neapolio. Tą bažnyčią pradėjo statyti garbingasis¹⁾ kun. Jonas Bosko († 1888 m.), garsusis salezijonų išteigėjas, kurie užsiima beturčių ir našlaičių vaikų mokinimu. Jie taip-pat aprupina ir šios parapijos bažnyčios reikalus (ž. I tomą, 457 p.).

Pro bažnyčią einantis tramvajus ateina nuo šv. Lauryno fuori le Mura bazilikos ir eina pro Centralinę stotį, per plecių dei *Cinquecento* (pl. K 3).

To pleciaus pradžioje, kairėje, stovi muitinė *Dogana centrale*, ties kuria Jame tapo atrasta didelė Servi-

1) 1907 m. šv. Apeigu Kongregacijoje jau prasidėjo kunigo Jono gyvenimo tardymas, kurs, duok Dieve, kad pasibaigtu to vyro kanonizavimu. Jo gyvenimą skaityk „Šalt.“ 1907 m. №32, 474p. ir „Žiburio“ kal. 1913 m.

jaus Tullijaus sienų dalis, susidedanti iš pilimo (wał), turinčio 30 mtr. pločio ir 15 mtr. augščio; jo pasparos sieną iš keturkampių uolų siekia dar 12 mtr. gilumo turinčio griovio iš oro pusės.

Stazione di Termini arba centrale. Ilgą ir gražų tos stoties triobesį dviem sparnais pastatė Miriere ir Bianchi, 1872 m. Ties stoties fasada, pleciuje *Cinquecento* (pl. K 3), stovi nedidelis *obeliskas*, atrastas netoli šv. Ignacijaus bažnyčios (ž. 200 p.) 1882 m. ir pastatytas čia paminėjimui 500 (cinque cento) Italijos kareivių, užmuštų abissinų ties Dogali, 1886 m. Nuo to pleciaus tramvajai ir omnibusai eina į visas miesto dalis.

Vakaruose su šiuo pleciu susiduria **piazza delle Terme** (pl. K 3), kursai gavovardą nuo čiapat stovinčių cies. Dioklecijono pirčių (*terme*), kurių pusiauapvalią kiemo dalį, sis užima. Tame pleciuje yra didelė ir graži *Fontana di Termini*, iš Pijaus IX laikų, susidedanti iš daugelio čiurkšlių, plaukiančių iš didelio apvalaus indo. Didžiausioji čiurkšlė yra vidurinė ir muša stačiai augštyn, indo gi pakraščiais muša apie šimtą mažesniųjų čiurkšlių, kurios tik peršokę per indo kraštus, krinta atgal į labai didelį aptvertą baseiną. Be to toji fontana yra papuošta spianančiais vandenį liutais ir subiaurinta nesenai pastatytomis nuogomis stovylomis. Vandenį tai fontanai pristato vandentraukis *Acqua Marcia*, kurs ateina čion pro Porta Maggiore iš Sabinų kalnų (90 kil.). Tą ilgiausiąjį Rymo vandentraukį pastatė pretoras Q. Marcus Rex, 146 m. pirm Kr., atnaujino gi Pijus IX, 1869 m.

Terme di Diocleziano buvo didžiausiosios pirtis senajame Ryme; tokios didelės jos yra buvę, kad jose galėjo maudyties vienkart apie 3,200 žmonių, dabar gi jų vietoje ir iš jų medegos stovi 2 bažnyči (šv. Bernardo ir S. Maria degli Angeli), 2 pleciu, 3 gatvės, keli daržai ir daug namų. Pastatė jas cies. Dioklecijonas ir jo bendaras (*caesar*) Maksimijonas, 305 — 306 m. Sulig padavimo, prie tų pirčių statymo buvę verčiami mirtin pasmerktieji krikščionis, kurie, dirbdami plytas, ženklinę jas kryžiaus ženklais. Tų darbininkų tarpe buvęs šv. Cirijakas dijakonas ir jo draugai Liargas ir Smaragdas, kurio atsitikimo paminėjimui žiemiuose, šalip dabartinės Finansų ministerijos, V-me amž. buvo pastatyta šv. Cirijako garbei bažnyčia, bet jos dabar nebéra. Tų pirčių fasada buvo atgręžta į žiemryčius. Iš visų pusiajų jos buvo apsuptos dideliu keturkampiu kiemu, apvestu muru, turinčiu po 325 mtr. ilgio iš kiekvieno šono. Užpakylyje tasai muras darė didelį pusiauratį (*Esestra*), kuris ir ligšiol užsiliko gatvės Nazionale pradžioje. Dviejose to šono muro galuose stovėjo 2 apvalū triobésiu su kopulomis, kuriuodu ligšiol užsiliko: viename dabar įtaisyta minėtoji šv. Bernardo bažnyčia (ž. 247 p.), antrasis gi dabar priguli prie mergaičių gimnazijos, prie via *Viminale* (pl. K 4). Pirčių viduje buvo gražus portikai, kiemai ir išpuoštos salės; buvo dagi miškeliai ir gražios alejos pasivaikščiojimui; pagalios, kaip ir kitose viešose pirtyse, čia buvo dar mokyklos ir vieta atletų gimnastikai. Visuomenės naudai Dioklecijonas

buvo dar perkėlęs čion iš Forum Trajano garšiąją Ulpijaus biblioteką.

Pijus IV liepė Mikolui Angelo pertai-syti tas pirtis į vienuolyną kartuzams, kuri eapsigyveno atskirose triobelėse, didžiausiągi pirčių salę, kur buvo minėtoji Ulpijaus biblioteka, — į graikiškojo kryžiaus pavidalą turinčią bažnyčią, kardinolo titulą, kuri tapo pašvesta 1561 m. **Aniolų Karalienės** (*S. Maria degli Angeli*) vardu. Senobinėjį tos salės išvaizda palikta beveik ta pati, tik asla tapo pakelta 6 pėdomis, užtat 8-nių jos koliumnų apačios liko po asla. Toji bažnyčia yra viena iš gražiausių Ryme, nes pilna aukso, brangiųjų marmurų ir garsiųjų paveikslų. Dabar skersinėjį jos pažastis yra ilgesnė už didžiąjā, bet seniau ilgoji pažastis buvo didžiaja pažastimi, nes žiemvakariname bažnyčios gale buvo didysai altorius ir nuo pleciaus Cinquecento — įeiga su ilgu prieangiu (portiku). Tik ark. L. Vanvitelli pagadino tą bažnyčią, perdirbdamas ją 1749 m. taip, kaip dabar ją matome, t. y. su įeiga nuo pleciaus delle Terme, kur seniau yra buvę šalinėsios duris. Bet kadangi ilgoji pažastis jau turėjo 8 granito koliumnas, tai Vanvitelli del simetrijos (vienodumo) ir trumpesnėje pažastyje pastatė kitas 8 panašias koliumnas iš plytų, nudažęs jas panašiai į marmurą. Be to dar jis prailgino chorą (prezbiterijų).

Vidun įeinama per senobinį apvalajį prieangį, kurs yra beveik tokio pat didumo, kaip ir ana salę, kurioje dabar įtaisyta šv. Bernardo bažnyčia. Čia yra palaidotu 2 kardinolu: Petras Parisio ir Pran. Alciato ir 2 garsiu

taptoju: Kar. Maratta († 1713) ir Salvatoras Rosa († 1673). Ant kard. Alciato kapo yra trumpas, bet gražus antrašas: „Virtute vixit, memoria vivit, gloria vivet“ (Dorybėje gyveno, atminime gyvena, garbėje gyvens). Toliau dešinėje, nišoje prie šulio, stovi didelė šv. Brunono, kartuzų išteigėjo stovyla, Houdon'o darbo, 1760 m., kairėje gi, koplyčios altoriuje, yra Kristaus, duodančio šv. Petru raktus, paveikslas, G. Muziano darbo. — Lėjė i didžiaja pažastį, matome visą bažnyčios didumą ir gražumą: pirmiausia nustebina mus 8 minėtosios raudonojo rytiečių granito koliumnos, turinčios po 14 mtr. ($6\frac{1}{2}$ sieksn.) augščio ir po 5 mtr. aplinkui. Ilgoji gi pažastis turi apie 100 mtr. ilgio, 27 — pločio ir 28 — augščio, Tokios tai buta vienos Dioklecijono pirčių salės!

Tokios didelės bažnyčios papuošimui Benediktas XIV liepė pernešti Jon daugel garsių paveikslų iš šv. Petro bazilikos, kur jų vietą užémė kopijos iš mozajikos. Dešinėje pažasties dalyje 1703 m. tapo pažymėtas ant žemės Rymo meredijanas (su zodijako ženklais), ant kurios žymės vidurdienye krinta saulės spindulys per augštai esančią skylelę. Sulig to spindulio yra nustatomi miesto laikrodžiai. Čiapat, dešinėje, yra paveikslai: Šv. Petro prikryžiavimas, Ricciolini'o ir toliau Simono Burininko nukritimas, Tremolier'o darbo, sulig Vanni'o paveikslo šv. Petro bazilikoje. Tos pažasties gale, t. y. kur seniau yra buvę didžiosios duris, stovi pal. Mykalajaus Albergati altorius. Prie antrosios gi tos pažasties dalies sienos yra šv. Petro, prikeliančio Tabitą, paveikslas: yra tai taippat kopija mozajikos,

esančios šv. Petro bazilikoje. Toliau stovi dar šv. Jieronimas (S. Girolamo), minėtojo Muziano darbo. Dabartinėje didžioje pažastyje yra Baglioni'o paveikslais papuoštoji koplyčia, už kurios ant sienų (absidoje) yra 4 dideli paveikslai: dešinėje — Šv. Panos Pasiaukojimas (Praesentatio), Romanelli'o darbo ir svarbiausias vi soje bažnyčioje — Šv. Sebastijono kentėjimai, Domenichino klasiškasis aliejinis freskas, atluptas nuo šv. Petro bazilikos sienos. Ant kairėsios gi sienos yra: Kristaus Krikštas, Maratta's darbo, ir Ananijos su Safira bausmė, Pomarancio's darbo. Chorė yra palaidotas bažnyčios išteigėjas Pijus IV († 1565) ir duris i Relikvių koplyčia, kur tarp kitų yra čieli Šventųjų kunai ir stikliniai indai su šv. Kankinių krauju.

Dešinėje gi skersinėsios pažasties dalyje: dešinėje — Nekaltasai Prasidėjimas, Petro Bianchi, ir Tabitos atsklikimas, Costanzo'o darbo. Galinėje šv. Brunono koplyčioje yra to Šventojo paveikslas, Jono Odazzi'o darbo. 4 Evangelistai ant lubų yra Procaccini'o darbo. Ant antrosios gi sienos: minėtojo Simono nukritimas, Battoni'o, ir Šv. Bazilijaus Vysk. Mišios cies. Valenso akyvaizdoje, Subleyras'o darbo.

Likusioje pirčių dalyje, kaip jau minėjau, lig 1870 m. buvo įtaisyta kartuzų vienuolynas, kurio sąnariai aprupindavo šiosios ir šv. Bernardo bažnyčių reikalus. Didelį keturkampį vienuolyno kiemu įtaisė taippat Mikolas Angelo ir apstatė 100 doriškojo stiliaus koliumnų iš travertino. Kiemo viduryje yra šulinys, prie kurio stovintieji 3 kiprisai esą buk to arkitekto pasodinti. Dabar, naujoji Rymo

valdžia, išvaikius Dievo tarnus, patalpino čia labdarybės ir auklėjimo ištaigas ir Tautinių muzėjų, arba

Museo Nazionale Romano, kurį galima lankyti kasdien, nuo 10 — 3 val., už 1 lirą ir nedėldieniais dykai. (Leiga pirčių kertėje, ties stotimi).

Tan muzėjun surinkta įvairūs senovės dalykai, iškasti nuo 1870 m. įvairiose vietose, ypač gi ant Palatino kalno ir Tiberio pakrantyje. Yra tai vienas iš įdomiausių Rymo muzėjų.

Pirmajame augste iš 14 kambarių šie yra įžymesni: 1. kamb., dešinėje, ant sienos yra nedaili mozaika, išreiškianti lavoną su graikiškuoju antrašu: „pažink patsai save“.—3. kamb.—daili bronzos figura ilsinčiojo kovotojo kumštėmis. — 6. kamb. marmurinė klupojančio jau-nikaičio stovyla, paeinantį iš Makedonijaus kar. Aleksandro Didžiojo gadyne. — 7. kamb. yra gražūs reljefai nuo senobinių Rymo namų lubų ir sienų. — 12. kamb. yra daug mozaikų, liarvų (maskų), mitoliogiškųjų scenų, muzų ir kitų. Viduryje išstatyta 830 Anglijos pinigų, iš X amž., kurie, matomai, tapo čion atsiusti kaipo petropinigis (auka popiežiui).

Apatinįjamame gi augste, buvusiojo vienuolyno kambariuose, vietoje pasaulio atsižadėjusių Dievo tarnų, dabar yra daug biustų, sarkofagų, reljefų, indų ir antrašų. Minėtojo gi kiemo sodne stovi senobinės žvérių galvos, sarkofagai ir k., koridoriuose gi—dievaičių su deivėmis ir ciesorių su ciesorienėmis stovylos.

— Toliau žiemiuose, prie via Cernaja, stovi nauja Šv. Rožančiaus bažn. (S. Maria del Rosario).

Nuo pleciaus delle Terme, pietvakarių lin-
kon, eina viena iš svarbiausių miesto gatvė — **via Nazionale**, pravesta čia tarp kalne-lių Quirinale ir Viminale, nuo 1870 m. Ji taip pat, kaip ir Corso Umb. I, visados pilna judėjimo, ypač atvažiuojant keleivių buriams pavasarį ir rudenį. Tramvajai eina iš čia lig Vatikano, pl. del Popolo ir Trastévere's stoties.

Gatvės pradžioje, kairėje, už didelių viešbučio (*albergo*) Quirinale, stovi amerikiečių evangelikų maldykla gotiskame stiliuje.

Kiek toliau, iš dešinės ateina čion svarbioji gatvė Quattro Fontane (ž. 246 p.), kurivardu via Agostino Depretis (pl. I K 4) eina toliau lig bazilikos S. Maria Magg. (ž. 276 p.). Taja gatve nesenai pravesta tramvajų linija.

Toliau, dešinėje, stovi sena, žemėn įlindusi šv. Vitalio (SS. Vitale, Gervasio ed Protasio) bažnytélė (pl. I 4), pastatyta čia 416 m. ir pa-
šventėta šv. Vitalio ir jo sunų šv. Gervazo ir Protazo Kankinių garbei. Jau daugel kartų ji buvo atnaujinta, bet be jokių papuošalų. Ant jos sienų viduje yra nusiėrusieji Brill'io paveikslai. Toji bažnytélė yra vieno iš kardino-lų titulas ir turi parapijos teises.

Šaly bažnytélés stovi 1883 m. pastatytieji dideli ir gražūs rumai, kuriuose patalpinta pilniausiasis Italijoje paveikslų muzėjus *Galleria d' Arte moderna* (pl. H I 4). Jisai galima lankyti nuo 9—3 val., už 1 fr.; šventadieniais gi dykai.

Apatinajame augšte, pirmojoje salėje, yra marmuro ir bronzos skulpturos: Nekalbybė (Cencetti'o), Kankinė prie kryžiaus, Jėzus ir Marija Magd. (Cifariello's) ir k. Augštai gi, 22-se kambariuose, yra *paveikslų galerija*, kurioje yra Rymo ir Pompejos reginai, mušių paveikslai, portretai, bronzos biustai ir grupė „Saturnalijai“. Kartas nuo karto tuose rumuose esti nepaprastos parodos.

Čiapat skersgatviu *via Ferrara* ateina Kvirinalo tuneliu tramvajus nuo piazza del Popolo.

Toliau, dešinėje, stovi *pal. Rospigliosi* (ž. 239 p.) ir kairėje 1894 m. pastatytieji gražus rumai *Banca d'Italia* (pl. H 4) ir daugeliu stovylų bei kitų senovės palaių papuoštosios *villas Aldobrandini* parkas (pl. H 5).

Čia via Nazionale susilieja su via d. Quirinale ir iš ryčių ateinančia didele *via Panisperna* (ž. 271 p.), iš ko susidaro trikampis *plecius Magnanapoli* (pl. H 5). Jo viduryje yra aptvertos *Servijaus Tullijaus sienų liekanos*, kurių antroji dalis yra dar gretimajame *pal. Antonelli*, dešinėje, nes čia yra stovėjusi *porta Sangualis*.

Dešinėje, prie to pleciaus, stovi augštais laiptais *bažn. S. Caterina di Siena*, pastatyta apie 1563 m., sulig Jono Soria's plenū. Ji paupuota korintiškomis koliumnomis iš marmuro ir gražiais altorių paveikslais.

Užpakalyje, gretimojo vienuolyno kieme, stovi augštasis be viršunės plytų bokštas *Torre delle Milizie*, iš 1200 m. Tasai keturkampis bokštas yra dar vadinas *Torre di Nerone*, nes žmonės kalba, buk nuo jo Neronas stebėjęs i degantį Rymą 64 m. (ž. 9 p.).

Toliau musų aprašomoji gatvė staiga pasuka dešinėn ir, nusileidus nuo pietiniojo

Kvirinalo kalvos šono, vėl pasuka kairėn ir eina lig pleciaus Venezia. Pirmoje iš tų alkunių yra stati gatvelė su laiptais į plecių del Foro Trijano.

Dar toliau, kairėje, stovi viduramžinis *bokštas Colonna* ir gretimajame skersgatvyje — erekto *valdensų maldyky* (pl. G 4).

Antroje pagalios alkunėje, dešinėje, stovi *Teatro Drammatico Nazionale* (pl. H 4), pro kurį tiesiai eina *via Pilotta* su pleciu tuo pačiu vardu gale (ž. 216 p.).

Tarp gatvių Pilotta ir Nazionale stovi didelis *pal. Colonna* (pl. G 4), kurį pradėjo statyti pop. Martynas V (1417 — 1431), nuo kurio pavardės Colonna ir rumai gavo vardą. Bet XVII ir XVIII amž. jie tapo gerokai padidinti. XVI amž. juose yra gyvenę: šv. Karolius Borromiejus, Medijolano antvyskupis ir kardinolas, ir jo dėdė, pop. Pijus IV.

Pirmajame rumų augšte yra *paveikslų galerija*, lankoma nuo 11 — 3 v. tik utarninkais, ketvergais ir subatomis. Joje yra daugel Colonnų giminės portretų, garsiųjų malerių darbo, ir didelė salė su lubų paveikslais, iš XVII amž., tarp kurių yra nupieštas ir mušis ties Lepanto, 1571 m., kuomet katalikai su šv. Rožančiaus maldų pagalba sumušė ten turkus. Yra dar čia 12 gražių landšaftų (gamtos vaizdelių) vandeniniai dažais, geriausiasis Gasp. Poussin'o († 1675) darbas.

Pagal vakarinęją tą rumų sieną eina ilgas ir siauras *plecius SS. Apostoli*, kursai gavo vardą nuo Šsv. 12 Apaštalų bažnyčios, stovin-

čios už ką tik aprašytųjų rumų. Pop. šv. Julius I (337 — 352) išteigė tą bažnyčią dvylikos ŠSv. Apaštalų, ypač gi Pilypo ir Jokubo garbei. Perstatyta ji buvo 1702 m. ir po sudegimo atnaujinta 1870 m., bet gražus jos prieangis tebėra iš XVI amž. Ji priguli prie mažesniųjų Rymo bazilikų skaičiaus, turi parapijos teises ir yra kardinolo titulas.

Viduje, susidedančiame iš 3 pažascių, yra daug popiežių paminklų, tarp kurių ižymesnis Klemenso XIV, Canova's darbo — kairėsios pažasties gale. Tarp koplyčių paminėtinos yra: Nekaltai Pradėtosios, kur yra lenkės Klementinos Sobieskaitės paminklas ir kopl. Odescalchi'ų — su šv. Antano Paduviečio paveikslu, Lutis'o darbo. Prezbiterijuje yra dar kardinalių: Petro († 1474) ir Rapolo Riarijų († 1521) paminklai. Pagalios didžiajame altoriuje yra labai didelis paveikslas šv. Pilypo ir Jokubo kentėjimai, Muratori'o darbo. Yra dar šioje bažnyčioje ir kitų gražių paveikslų, kaip antai: Aniolų nupuolimas, barokko stiliuje, Odassi'o darbo. — Po didžiuoju altoriu yra *krypta* (rusys), papuošta freskais katakumbų stiliuje. Čia naujai atstatytoje Konfesijoje (*Confessio*) tarp daugelio kitų relikvijų yra ir šsv. Pilypo ir Jokubo Mažesniojo kunai. Čiapat yra ir indelis su to šv. Jokubo skystu krauju.

Prie šios bažnyčios 1902 m. yra išteigta vaikų „Švenč. Sakramento palydovų“ brolija, kurią Pijus X, 1911 m., pakėlo į Arkibroliju.

Šalip stovinčiame *pranciškonų vienuolyne* gyvena jų generolas. Čia yra palaidotas garsusis graikų kard. Bessarion († 1472) ir pastatytas paminklas Mikolui Angelo, nes šioje

parapijoje jisai yra miręs, 1564 m. (Jo kūnas yra pervežtas Florencijon.)

Priešais rumą Colonna, skersgatviu via S. Eufemia, ateina tramvajus iš via Cavour.

Pagalios, gatvės Nazionale gale, kairėje, stovi pat. Torlonia (ž. 134 p.).

6. Via Panisperna; gatvė ir bazilika S. Maria Maggiore; piazza Vittorio Emanuele; gatvės: Giovanni Lanza ir Cavour.

Via Ponisperna eina rytų linkon nuo pl. Magnanapolii (ž. 268 p.).

Tuoju už šv. Katarinos bažnyčios, dešinėje, prie mažo pleciaus, stovi *bažnytėlė SS. Domenico e Sisto* (pl. H 5), kurią vienkart su vienuolynu pastatė domininkonams šv. Pijus V († 1572); pirmiau tie vienuoliai gyveno prie šv. Sikstaus bažnyčios, prie via di Porta S. Sebastiano. 1640 m. toji bažnytėlė tapo atstačta sulig Vinco Greca's plenų. Fasada papuošta korintiškomis koliumnomis; priešais durų augštas ir gražus balkonas. Vidus papuoštas garsiųjų dailininkų marmurais ir paveikslais. Be to yra čia senas Šv. Panos paveikslas ir šv. Katarinos iš Sienos ranka.

Toliau prie pirmojo dešiniojo skersgatvio stovi *bažn. S. Bernardino da Siena*, priešais gi kairiojo skersgatvio — iš Konstantino Did. godynės paeinanti *bažn. S. Agata in Suburra arba dei Goti* (pl. H 5); šiuo paskutiniuoju vardu toji bažnyčia vadinas delto, kad netrukus po

perstatymo (460 m.) ji buvo pakliuvusi į kladatikių arijonų gotų rankas, iš kurių ją išvardavo tik šv. Grigalius Did. Pijus IX atidavė ją čia įsteigtajai *Airių Kolegijai* (*Collegio Irlandese*). Daugelis kardinolų, kurių titulu ji buvo, rupinosi jos atstatymu ir papuošimu, bet ypač kard. Pr. Barberini visiškai ją perdirbo ir apdovanojo gražiaus paveikslais, apie 1633 m. Joje yra palaidotas humanistas Jonas Laskaris († 1535) ir mokytas katalikų veikėjas ir Irlandijos at vaduotojas, Danielis O'Connel, kurs mirė Genujoje, 1847 m., bet čia yra laikoma jo širdis.

Toliau aprašomąją gatvę perkerta ilga *via dei Serpenti* (pl. H I 4-5), kuria neseniai pravestasis tramvajus eina iš via Nazionale į Kolosejų, ir toliau.

Cia via Panisperna lipa jau į *kalną Viminalis* (*vimina* — gluosniai, žilvičiai), kurs tėsias lig Diokleciano pirčių ir buvo apimtas jau Servijaus Tullijaus sienomis.

Už dviejų skersgatvių, kairėje, kalno viršunėje (56 mtr.), stovi labai sena šv. **Lauryno bažn.** (*S. Lorenzo in Panisperna*; pl. I 4-5), kardinolo titulas, kurią atnaujino dar Bonifacijus VIII, apie 1300 m.; pagalios 1575 m. ji yra atstatyta iš pamatų. Kadangi ji yra pastatyta vietoje, kur šv. Laurynas buvęs gyvas iškeptas, tai apatinėje bažnyčioje (po didž. altoriu) rodoma ir vieta, kurioje toji balsi jo kančia ivykusi. Čiapat yra ir *geležių* dalis, ant kurių Šventasis buvo keamas, tris *indai su sukepsių* jo *krauju* ir keli *apdegusieji sanariai*. Be to toje bažnyčioje laikoma dar šv. *Brigidos ranka*, nes

nes toji Šventoji (ž. 151 p.) yra gyvenusi ir mirusi (1373 m.) gretimajame šv. Kliaros dukterų vienuolyne¹⁾. Dabar tą vienuolyną valdžia panaikino ir patalpino Jame *Istituto chimico*.—Vienoje koplyčioje yra dar šv. *Krispino ir Krispijono* († 303), Kankinių ir kurpių patronų, *kunai*.

Toliau, lig bazilikos S. Maria Magg., musų aprašomoji gatvė vadinasi tos bazilikos vardu.

Trečiame skersgatvyje, *via Urbana* (pl. I K 4), dešinėje, pietvakariuose, stovi *bažn. S. Lorenzo in Fonte*, stovinti toje vietoje, kur šv. Laurynas buvęs imestas kalejiman, ir kairėje *Vaikelio Jézaus* (*Bambin Gesù*) *bažnytélé* (pl. K. 4), kurią pastatė pop. Klemensas XIII († 1769), sulig Fugos plenū. Gretimojo vienuolyno vienuolés auklédavo kitakart mergaites, kurias ir priruošdavo į pirmąją šv. Komuniją.

Antrojoje gi Urbono gatvės pusėje, dauboje, stovi nemaža **bažn.** **S. Pudenziana** (pl. I 4), kardinolo titulas, sulig padavimo pirmojo krikščionių bažnyčia Ryme, nes dar 143 m. pop. šv. Pijaus I perdirbtą iš pirmojo tame mieste krikščionies, senatoriaus šv. Pudenso, rumų ir pavadinta vienos iš jo dukterų, šv. Pudencijonos, vardu. Kuomet 42 metais krikščionių éros, viešpataujant Ryme cies. Kliaudijui, šv. Petras Ap., tasai bédnas kuniškai, bet de-gantis Dievo ir žmonių meile žvejys, atėjo pirmąjį kartą Ryman (ž. 119 p.), kad čia ant Kapitolijaus įsmeigus šv. Kryžių ir įsteigus tame

¹⁾ Toje bažnyčioje esantis tam tikras paminklas primena, jog 1843 m. a. a. Leonas XIII buvo išvestas čia į vyskupus.

mieste per visus amž. tveriantįj savo Sostą, kurį patsai valdė čia per 25 metus, tai netrukus apsigyveno minėtojo senatoriaus rumuose, kuriam atsigerino tuo, kad pakrikštijo jį patį ir visą jo šeimyną, tarp kurios buvo ir jo motina—šv. Priscilla. Sulig padavimo, šv. Petras gyvenęs tuose rumuose 7 metus ir čia išventės i vyskupus pirmajį savo išėdinį — šv. Linų. Pop. ir Kanakinį. Bet lig Konstantino Didž. laikų ir kiti popiežiai čia gyvenę ir užtat toji bažnyčia skaitėsi popiežių bažnyčia, kaip dabar Vatikano bazilika (ž. 55 p.).

Bažnyčia buvo atnaujinta dar pop. šv. Sirijicijaus (384 — 398) ir Adrijono I (772 — 795) laikuose ir paskiau dar daugel kartų, ypač 1588 m. ir dabar 1868 m. Senobinėji fasada tapo atnaujinta tais pačiais metais ir išdabinta naujomis mozaikomis, perstatančiomis mums šv. Petrą Ap., Pudensą ir Pudencijoną su popiežiais: šv. Piju I — kairėje ir šv. Grigaliui VII — dešinėje. Gražus bokštas paeina iš IX amž. todel skaitosi tarp seniausiųj Ryme. (Atvira ši bažnyčia teesti lig 9 — 10 val.; kitu laiku kreipties i zakristijoną).

Vidus yra padailintas senobiniais marmuro šulais i 3 nelygaus ilgio pažastis. Apvalioje absidoje yra gražios mozaikos iš 398 m., išreiškančios Kristų tarp 12 apaštalų ir tarp šv. Pudencijonos ir jos seserries Praksédos su vainikais rankose; jų viršuje, abiejose brangiais akmenimis apsodintojo kryžiaus šalyse yra 4 Evangelistų simbolai. Tos mozaikos skaitomos tarp gražiausiųj ir seniausiųj Ryme, nors jau gerokai atnaujintos. Kopulą ties

didžiuoju altoriu papuošė Pamarcio, Šventosios gi paveikslas altoriuje yra B. Nocchi'o darbo. Kairėje pažastyje, ties turtinga kard. *Gaetani koplyčia*, per geležinius krotelius matomas gilus šulinėlis, kur esą sudėtos 3000 Kankinių relikvijos, surinktos čion abiejų minėtųj šv. Pudenso dukterų. Vidurinėje pažastyje, kairėje nuo didžiųj durų, yra ir paveikslas, parodantis, kaip tos šventosios renka kankinių kraują. Kairėsios pažasties gale stovinčiame altoriuje tebéra dar ano medinio altoriaus dalis, ant kurio šv. Petras laikydavęs čia šv. Mišias. Apie tą padavimą liudija čia pat esantiji ir taippat iš IV amž. paeinantiji mozaika, kuri nors 1595 m. buvo sunaikinta, bet dabar vėl atnaujinta ir perstato Apaštalų Kunigaikštį, sédintį ant sosto tarp avinelių. Toje pačioje koplyčioje, asloje, yra dalis šv. Pudenso rumų mozaikinės aslos, kuria vaikščiojės dar šv. Petras. Jos antrašas primena, kad šv. Grigaliaus VII laikuose (apie 1080 m.) ji yra atnaujinta. Toje bažnyčioje, dešinėje pusėje, yra palaidotas kard. Čackis, lenkas. — Bažnyčios gi rusyje tebéra plytinių šv. Pudensų rūmų sienų dalis.

Gretimojo vienuolyno cistersams pop. Klemensas VIII († 1605) buvo pavedęs lieti iš vaško „Agnus Dei“¹⁾, nes tasai popiežius užginė

¹⁾ „Agnus Dei“ arba gražiai aptaisyti po stiklu vaško medalijonai, yra daromi iš tyraus baltojo vaško, paimto iš velikinių žvakų; tai daroma tos paslapties išreiškimui, kad Kristus paémė žmogaus prigimtį iš nesutepstosios Marijos. Ant tų medalijonų paprastai esti išspaudžiamas avinélio (agnus) paveikslas, išreiškiantis nėkalčiausiąjį Avinélij Jėzū Kristū. Tuos „Dievo Avinélius“

tai daryti privatiniems žmonėms, grumodamas nepaklusniems sunkiomis bausmėmis (ekskomunika).

Netoli iš čia via Urbana pasibaigia prie didelio *pleciaus dell' Esquilino* (pl. K 4), per kurį išlgai eina nauja tramvajų linija ir skersai didelė via Cavour. Tasai plecius gavo vardą nuo vieno iš septynių garsiųjų senajame Ryme *kalnelio Esquilineus*, kuri stovi čia pat pietuose. Ties vakarineja bazilikos S. Maria Magg. fasada¹⁾ stovi Jame 15 mtr. augščio (be papédés) turintis *obeliskas* iš raudonojo granito su kryžiu viršuje. Ta obeliską cies. Kliaudijus buvo pastatęs prie Mausóleo di Augusto (ž. 193 p.), bet p. Sikstus V, 1587 m., perkėlė jį čion.

Bazilika S. Maria Maggiore (pl. K 4—5).

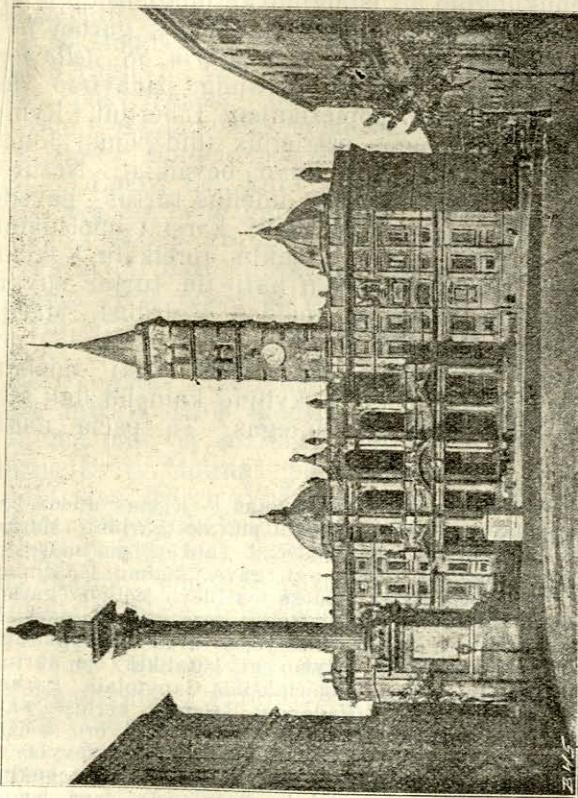
Toji didelė Švenč. Marijos Panos bažnyčia (pav. № 29) stovi ant vienos iš dviejų Eskvilino kalnelio viršinių (*mons Cispinus*) ir yra apsupta dviem pleciais: jau aprašytuoju pl. dell' Esquilino ir — antrajame bazilikos gale — pl. S. Maria Magg. (ž. 289 p.); užt at abiejuose bazilikos galuose yra po fasadą. Kadangi toji bažnyčia yra viena iš penkių patriarchalinių didžiųjų Rymo bazilikų²⁾, tai joje taip pat yra *jubiléjines durys*, kaip ir Šv. Petro bazilikoje (ž. 36 p.).

pašvenčia patsai popiežius pirmaisiais savo popiežiavimo metais ir paskiau kas 7 metai. Vanduo, kuriuo jie esti pašvenčiami, yra maišomas su kvepiantiu balsamu ir su šv. Krizma, išreiškimui dvasiškujų malonių, kurias gauna per popiežiaus maldą katalikai, maldin-gai į tą šventybę pažvelgiantis, ar jos prišilytintis.

¹⁾ Ta fasadą pastatė popiežiai Klemensas IX ir X sulig Kar. Rainaldi'o plenų.

²⁾ Keturios kitos patriarchakinėsios bazilikos yra šios: Šv. Petro Vatikane, Šv. Jono Liaterane, Šv. Povilo

Toji bazilika, turinti ir parapijos teises, yra vadinama įvairiais vardais: 1) *S. Maria Mag-*

už Miesto ir Šv. Lauryno už Miesto. Prie jų reikia dar pridėti 2 bazilikai privilegijini: Šv. Sebastijono ir Šv. Jerozolimiškojo Kryžiaus.

giore (Didesneji). Taip ji vadinama delto, kad ji yra didžiausioji, seniausioji ir iš priežasties stebuklingojo jos įsteigimo garbingiausioji iš visų 80 bažnyčių, pašvęstų Marijos garbei¹⁾).— 2) *Basilica Liberiana* ir 3) *Maria SS. delle neve (Sniegine)* vadinas ji sulig padavimo dėl šios priežasties: popiežiaujant Liberijui, Ryme gyveno maldingas patricijus (didžponis) Jonas su savo žmona, bet buvo bevaikiai. Neturėdami kam palikti savo didelius turtus, pavedė juos Švenč. Dievo Motinai, karštai melsdami, kad Ji bent kokiuo ženklu apreikštū, kokiam tikslui geriausia turėtu būti tie turtai suvaroti. Tas ilgas jų maldas išgirdusi, Marija stebuklu parodė savo norą. Nes štai 352 m. 5 rugpj. d., kuriame laike Ryme esti didžiausieji karščiai, naktį Eskvilino kalnelio dalį stebuklingai apdengė sniegas. Ta pačią naktį

¹⁾ Viso pasaulio mokytojas — Rymas duoda geriausį pavyzdį, kaip katalikai privalo garbinti Mariją. Nes jau katakumbose rymiečiai šaukési mo'iniškosios Marijos pagalbos, paskiau-gi, gavę tikėjimo išpažinimo laisvę, jie visą Rymą išpuošė tos Dievo Motinos garbei. Nebuvo beveik tokio popiežiaus, kurs nebūtu pastateę arba pašventęs kokios bažnyčios arba nors paminklo Marijos paminėjimui. Rymo gi katalikai éjo tartum lenktynėmis su savo Augščiausiais Ganytojais, garbinti savo Ponią — „Madonną“. Gatvių kertēse, savo rumų fasadose, savo namuose, viduje ir iš oro, žodžiu, visose patogiose vietose jie talpino Marijos stovylas ir paveikslus, iš kurių ne vienas paskiau tapo stebuklin-gas. Prieš Marijos paveikslus dažniausiai dega lempelės, praeiviai, pakeldami kepures, nulenkią jems galvas ir vakarais arba rytais meldžias prie jų žmonių kuo-pelös. Visų malonėmis garsiųjų ir apvainikuotųjų Marijos paveikslų Ryme yra jau apie 120. Todel teisingai galima vadinti tą miestą Marijos sostine ant žemės.

Dievo Motina apsireiškė Liberijui ir Jonui su žmona ir liepė jiems pastatyti apsnigtoje vietoje Jos garbei bažnyčią, kuri ir tapo pavadin-ta „Liberijaus bazilika“.

To stebuklo paminėjimui čia ir visur kas-met 5 rugpj. d. esti apvaikščiojamas tos bazi-likos pašventimas. Be to, šioje bažnyčioje (ž. žem.) yra laikomas labai senas ir stebulin-gas *Dievo Motinos paveikslas*, nupieštas buk dar šv. Lukos Ev., kurs mažiausia jaus 1500 metų yra čia labai garbinamas. Jisai yra va-dinamas *Maria SS. della neve* (ž. pav. № 31). Pagalios toji bazilika vadinas: 4) *S. Maria ad Praesepem (prie Lopšelio)*, nes joje nuo 750 me-tų yra laikoma *Lopšelio*, kuriame Dievo Sunus guléjo Betliejuje, *dalis*. — Šv. Sikstus III vieton angštos Liberijaus bazilikos 432 m. pa-statė antrają daug didesnę ir gražesnę, kaip šiandien mes ją matome. Pavadino ją „Šv. Marija Dievo Motina“ paminėjimui 431 m. ap-skelbtosios Efezo Visuotinajame Susirinkime (Santaryboje) tikėjimo tiesos (kurią buvo iš-kreipęs Nestorijus), kad Marija yra tikroji Die-vos Motina. Didžioji pažastis su savo mar-muriniais šulais ir mozajikomis paeina dar iš anos gadynės.

Nuo XII amž. prasideda bazilikos stiliums persimainymas į viduramžinių: Pal. Eugenijus III († 1153) pastatė naują portiką, Mykalojus IV († 1294) — naują pusapvaliąją absidą (cho-rą), papušęs ją gražiomis mozajikomis, ir Grigalius XI, 1376 m., atstatė jos augščiausiąjį Ryme bokštą dabartinėje išvaizdoje, pridé-damas jo smailiųjį galą. Apie 1480 m. kard. Estouteville, tosios bazilikos arkipezbiteris,

padarė joje svarbias permainas. Abi dideli koplyčių su didelėmis kopulomis pristatė Sikstus V, 1586 m. ir Povilas V, 1611 m., užtartą vardais jos ligšiol tebevadinamos (ž. žem.). Klemensas X pridavė absidai dabartinę išvaizdą iš lauko. Pagalios Benediktas XIV visos bazilikos atnaujinimą ir marmurais su pauksuotaja gipsatura išrėdymą pavedė ark. Fuga'i, kursai 1743 m. ir pastatė dabartinę didžiajają fasadą, papuošęs ją dviem eiliom joniškųjų ir korintiškųjų koliumnų ir stovylo mis viršuje.

Penkiems prieangio portaliams atsako 4 duris į bažnyčią, iš kurių kairėsios yra tai minėtosios jubilėjinės arba šventosios duris (*Porta santa*), užtart ši bazilika ir yra tarp didžiųjų bazilikų. Dešinėje gi stovi Ispanijos kar. Pilypo IV, tos bazilikos geradario, bronzinė stovyla. Fasados liožoje (gonke), iš kurios seniau Dangun Šimimo Marijos P. dienoje popiežiai suteikdavo visuotinaijį palaiminimą Urbi et Orbi, yra gražios senobinėsios fasados mozaikos ant aukso dugno, paeinančios iš XIII amž. ir išreiškiančios patricijaus Jono sapną ir bažnyčios išteigimą.

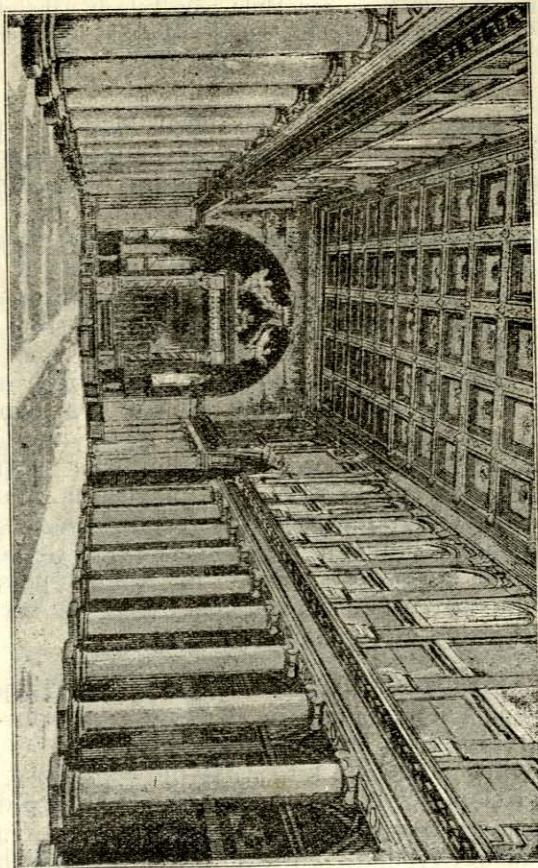
Kun. Ant. de Waal savo knygoje „Rompilger“ (Freiburg in Breisgau 1904 m., 126 p.) šioje vietoje pamoko maldininką šitaip: „Kai tik tu pamatysi šią bažnyčią, pakelk linksmai savo širdį prie Dangaus Karalienės, kurios savastimi toji bažnyčia yra daugiau ne nuo 1500 m. Vienkart su Piju IX, kursai buvo Nekaltai Pradėtosios karštū garbinti ju, vienyk savo maldas į Dievo Motiną ir Josios Sunelį Švenčiausiam Sakramentę, Kurs musų išganymui gulėjo čiapat esančiam Lopšelyje. Melsk karštai iš grynos, kaip sniegas, Marijos sau ir saviesiems išvairių dorybių ir apsaugojimo

nuo visokio pikta. Pasimeldės tokiuo budu Švenč. Sakramento koplyčioje, aplankyk 6 privilegijinius su atlaidais altorius: šsv. Pranciškaus, Leono, Onos, palaim. Mykalojaus Albergati, Prikryžiuotojo, Šv. Marijos Snieginės su minėtuoju senobiniu paveikslu ir užbaigk priė Didžiojo altoriaus (Confessio), melsdamas sau atlaidą ir dėkuodamas už atliktąją šventą kelionę“.

Puikų ir iškilmingos išvaizdos *vidų* (pav. № 30) dalina į 3 pažastis 38 baltojo marmuro ir 4 didelės granito koliumnos, paeinančios buk iš čiapat netoli stovėjusios Junonos maldyklos. Didžiosios pažasties mozaikuota marmuro asla paeina iš XIII amž., gražiai gi išrašytos medinės lubos yra gausiai pauksintos pirmuoju iš neseniai atrastosios Amerikos parvežtu auksu, sulig Sangallo's plenų, apie 1500 m. Didžiosios pažasties sienos ir didžioji arka da (lankas) ties didžiuoju altoriu yra papuoštos 38 mozaikomis iš Marijos gyvenimo, iš V amž.; ypač Sikstaus III parupintosios arkados mozaikos turi sanryšį su dieviškaja Marijos Motinyste, kaip antai: Apreiškimas, Jėzaus kudikystė, Nekaltųjų Vaikelių žudynė Betliejuje ir k. Kairėsios sienos mozaikos perstatomums patriarchus: Abraomą, Izaoką ir Jokubą, dešinėsios gi — Maižių ir Jezue.

Pirmiausia, pasveikinę Švenč. Sakramentą dešinėje koplyčioje, ties didžiuoju altoriu, apžiurėkime tą labai brangą *popiežiaus altorių*, stovintį kaip ir kitose Rymo bazilikose, toli nuo sienos. Tasai altorius susideda iš didelės marmuro lenta apdengtos porfiro urnos (indo, panašaus iš geldą), kurią keturiose kertėse laiko 4 pauksintosios bronzos aniolai. Čiapat guli

šv. Motiejaus Ap. († 60) kaulų dalis, šv. Lukos Evranką ir dar keli kankiniai.

№ 30. Bazilikos S. Maria Maggiore vidus.

Priešais altoriaus, žemai, yra retais murais papuošta šv. Motiejaus Konfesija (*Confessio*), kurią pastatė Pijus IX, 1863 m. Tasai popiežius patalpino joje 5 minėtojo Kristaus Lopšelio (Edžių) lentas, sudėtas sidabrineje spintoje. Prieš Konfesiją tarp laiptų klūpančiojo Pijaus IX marmuro stovylą, Jacometti'o darbo, parupino jo aprinktieji kardinolai. Čiapat guli ir pop. Honorijus III († 1227). Gražus ir brangus paaiksintosios bronzos baldakimas ties altoriu yra paremtas 4 porfiro koliumnomis korintiškojo stiliaus. Benediktas XIV liejį padaryti sulig Fuga's bražinių. Ant baldakimo gi patalpinti 6 aniolai yra Petro Bracci'o darbo.

Dabar pradékime nuo durų. Didžioje pažastyje, dešinėje, stovi Klemenso IX († 1669) gravo paminklas, kurį pastatė jam jo ipėdinus Klemensas X. — Toliau yra giminės Patrizzi koplyčia, paeinanti buk dar iš bažnyčios įsteigimo gadynės. Antroji dešinėje koplyčia yra tai Leono XII pastatytoji Krikšto koplyčia (*Battisterio*), kurioje gražus indas švēstajam vandeniu yra iš senobinio porfiro. — Artimajame kiemelyje stovi koliumna, pastatyta Francijos kar. Henriko IV atvirtimo į katalikus paminėjimui. Toliau stovi 3 paminėtieji privilegijiniai altoriai: Šv. Onos, pal. Mykalajaus Albergati, buv. šios bažnyčios arkiprezbiterio ir Prikryžiuotojo Kristaus. Šio paskutiniojo altoriaus koplyčioje yra 10 porfiro koliumnų.

Pagalios už zakristijos, ties didžiuoju altoriu, kryžmoje, yra jau minėtoji brangais

marmurais ir auksu žibanti **Cappella Sistina**, pastatytą pop. Sikstaus V graikiškojo kryžiaus pavidale, vedant darbą Dom. Fontana'i. Toji neseniai atnaujinta koplyčia vadinas dar Švenč. *Sakramento koplyčia*, nes jos viduryje stovinčiamė altoriuje yra laikomas musų gyvasis Dievas. Ant to altoriaus yra pauksintosios bronzos tabernakulum (cimborija), 4 aniolų nėšamos bazilikos pavidale. Dešinėje nuo durų stovi visą sieną užimantis to paties Sikstaus paminklas, papuoštas 4 žaliojo akmens koliumnomis ir šsv. Pranciškaus (Vacca's) ir Antano iš Paduvos (Olivieri'o) stovylomis. Po tuo paminklu guli to popiežiaus († 1590) kunas, jo gi viršuje stovi klupanti stovyla, Valsoldo darbo. — Prie durų, kairėje, yra šv. *Jeronimo Išpaž.* koplytėlė ir altorius, kuriame guli *to Šventojo Bažnyčios Daktaro kunas* († 420), parvežtas čion iš Betliejaus vienkart su minėtuju Lopšeliu. Čia taipgi galima pamatyti ir arnotus, kuriuos tasai Dievo tarnas vartodavęs gyvendamas Betliejuje. — Prie kairėsios koplyčios sienos stovi dar didelis šv. *Pijaus* V paminklas su jo dar nesupuvusių *kunu* († 1572), patalpintu žaliojo akmens inde su pauksintosios bronzos papuošala. Tasai paminklas taip pat, kaip ir aprašytasai Sikstaus paminklas, yra papuoštas koliumnomis, reljefais ir stovylomis. To Šventojo kunas esti matomas jo dienoje — 4 geg. Ta koplyčią puošiantieji freskai yra Jono Pozzo, Cezarijaus Nebbio ir k. darbo. Čiapat po Švenč. *Sakramento* altoriu yra dar koplyčia (*krypta*) su 2 altoriais, kur seniau buvo laikomas žinomasai Lop-

šelis¹⁾). — Toliau, tos pačios pažasties gale, stovi gotiškasis kard. Consalvi (Gonsalvus, † 1299) paminklas su gražia Šv. Pana iš mozajikos, Jono Cosmas'o darbo.

Absidoje yra garsiosios Jokubo Torriti mozajikos, iš 1292 m.: Marijos Apvainikavimas danguje, kurią iš abiejų pusų garbina Apaštalu Kunigaikščiai, šsv. Jonas Krikštytojas ir Evangelistas, Pranciškus ir Antanas. Pop. Mykalojus IV ir kard. Jokubas Colonna, kurie liepė padaryti šitą mozajiką, klupi čiapat, prie šsv. Petro ir Jono Krikšt. kojų. Apačioje gi yra gražus marmuro reljefas nuo senobinio didžiojo altoriaus, kurį liepė pastatyti minėtasis kard. d' Estouteville. — Čiapat yra duris išeiti į Eskvilino plecių. Pačiame gi gale, altoriuje, yra paveikslas Pranc. Manzini'o darbo.

Įėjus kairėj昂 pažastin, pirmiausia yra *koplyčia Cesi*, kurios altoriuje yra šv. Katarinos kentėjimai, Jeronimo da Sermoneta darbo; čiapat stovi ir dvieju kardinolų iš giminės Cesi stovylos. Antroji gi *koplyčia Pallavicini-Sforza* buk esanti pastatyti sulik Mikolo Angelo plenų.

Šioje pažastyje priešais Sikstaus koplyčios, yra tokio pat pavidalo ir taip pat labai brangi, Povilo V pastatytoji **Cappella Borghese** (nes tokia buvo to popiežiaus pavardė) arba *Paolina*, Ponzio's darbo. Ji yra garsiausia tuo, kad

¹⁾ Skaitome šv. Kajetono, teatinų išteigėjo, gyvenime (7 rugpj. d.) kad jam besimeldžiant toje koplyčioje Kalėdų dieną prieš išstatytais Lopšeli, pasirodė Dievo Motina ir padavė jam į rankas dieviškajį Sunelį. Užtat yra čiapat ir to Šventojo stovyla.

jos neapsakomai brangiame didžiajame altoriuje, gausiai papuoštame brangiais akmenimis ir 4 jaspiso koliumnomis su agato kapiteliais, yra nuo pirmųjų amžių garbinamas jau minėtasis stebuklingasis Marijos Snieginės paveikslas

№32. Stebuklingasis Šv. Marijos Panos Snieginės paveikslas.

(pav. № 32), kurį laiko paaiksintosios bronzos aniolai. Tasai pajuodaves nuo senumo ir ant kipriso lentos buk dar šv. Lukos nupieštasis paveikslas yra ant lapis - lazuli' u išklotojio dugno ir apsodintas brangiaisiais akme-

nimis¹⁾. Augštai yra dar bronzos reljefas: Sniego stebuklas ir šv. Karoliaus Boromėjaus ir Pranciškos Rymietės kanonizacija. Čia dar reikia pridurti, kad to altoriaus mensa iš lapis-lazulio yra paimta nuo vieno senobiniojo kapo. Šioje koolyčioje taippat yra 2 gražiu, žaliomis koliumnomis, reljefais ir stovylomis papuoštu paminklu, Bernini'o mokinių darbo: kairėje — koplyčios išteigėjo, Povilo V (†1621), su stovyla Sillo's da Milano darbo (čiapat nišose stovi šv. Bazilijus ir Dovydas), ir dešinėje — Klemenso VIII († 1605), kurs Povilą V buvo padaręs kardinolu, ir Klemenso stovyla yra to paties dailininko darbo. Arkadų freskai yra Guido Reni'o, Lanfranko ir k. darbo. Šalip stovi šv. Karoliaus Boromėjaus altorius. Koplyčios rusyje laidojami giminės Borghese sąnariai²⁾.

Pagalios prie bazilikos durų stovi Mykalojus IV paminklas, Leonardo da Sarzano darbo, kurį pastatė Sikstus V³⁾.

¹⁾ Tasai paveikslas, turis nemažą panašumą su musų Šilavos paveikslu, 590 m. buvo nešamas Vatikanan maro procesijoje (ž. 102 p., prier.). Nuo to laiko ir kituose didžiuose žmonių reikalauose jisai budavo taippat nešiamas. Paskutinių g. kaičią tasai paveikslas buvo nešamas per miestą 1860 m., kuomet kolera buvo čia labai išvyravus. — Paveikslas užpakalyje yra ant skardos išpjauta malda: „Buk sveika, garbingoji Ramybės Karaliene...“ kurią Pijus IX, 9 vas. d. apdovanojo 300 d. atlaidui.

²⁾ Šitoje koplyčioje vienas iš musų burio vyskupų laikė mums šv. Mišias, dalino šv. Komuniją ir sakė pamokslą.

³⁾ Šv. Benedikto Juozapo Labre'o gyvenime skaičiome, jog tasai Šventasis Rymo elgeta daugel kartų

Ir visą apžiūrėjus, sunku persiskirti su šia baziika, su kuria rišas tiek garbingų atminimų. Nes čia pop. Grigalius Did., apsuotas dvasiškija ir žmonėmis, meldė Mariją, kad atitolintų marą, 590 m. Čia šv. Martynas I (649 — 653) stebuklingai tapo išgelbėtas nuo mirties, kuomet Konstantinopolio cies. Konstantas buvo pasintęs savo viefinką, Olimpijų, užmušti tą potiešią, laikantį čia šv. Mišias, bet nedorasai pasikėsinėjo apako. Popiežiaujant šv. Leonui V (847 — 855), šion bažnyčion budavo atliekamos procesijos išprasmui nuo Dievo prašalinimui baisiojo žalčio, daugelis blédžiu darioius Rymui ir visai apylinkei. Čiapat puikybės pilnas baronas Cencis buvo pagavęs nuo altoriaus šv. Grigalių VII (1073 — 1085), kuris buvo atskiręs nuo Bažnyčios cies. Henrikas IV. Pagalios čiapat karės krikščionių su turkais laike, 1716 m., kuomet 5 rugpj. d. rymiečiai, išejdami iš šios bažnyčios procesijėje, kalbėjo šv. Rožančių, melsdami katalikams pergalėjimo, Dievas padėjo jiems sumušti kryžiaus priešus, turkus, ties Solimu taip, kad nuo to laiko jau jie nebebaisus tapo krikščioniškajai Europai.

Įškilmingosios šventės šioje bazilikijoje yra šios: — Kristaus Užgimimo diena, kuomet didžiajame altoriuje esti išstatomas krištaliniame inde žmonių pagarbiniui Betliejaus Lopšelis. — 5 geg. d., metinė šv. Pijaus V šventė, kuriuoje esti rodomas žmonėms jojo kunas. — 5 rugpj. d., Šv. Marijos Snieginės diena, kuomet kairėje koplyčioje laikomą iškilmingųjų pamaldų laike nuo kopulos esti beriamai koplyčion, tartum sniegas, baltųjų žiedų lapeliai. — Pagalios 4 lapkr. d., šv. Karoliaus Romėjaus diena, kuomet šv. Mišios esti laikomos prie jo altoriaus ir jo buvusiame arnote¹⁾.

Ties didžiaja bazilikos fasada stovi *plecius*

nakvodavęs ant tos bazilikos laiptų. (Jisai mirė 1783 m. ir kanonizuotas 1881 m.; ž. 217 ir 304 p.)

¹⁾ Kasdien vėlai vakarą esti skambinama į tosios bazilikos varpą. Tai daroma pamatuojantis senobiniu užrašu (fundacija), kuri yra padaręs vienas Kampanijoje paklydės keleivis, kurs išgirdęs tos bažnyčios varpus, atrado tikrąjį kelią.

S. Maria Maggiore, per kurį abiem šonais eina 2 tramvaju. Pleciaus viduryje ant augštostos papédės stovi graži baltojo marmuro *kolumna*, turinti $14\frac{1}{2}$ mtr. augščio ir $5\frac{1}{2}$ m. aplinkui. Ji yra tai vienutinė sveikai užsilikusi koliumna iš Konstantino bazilikos (turgavietės). Pastatė ją čia, liepiant Povilui V, ark. Maderna, patalpinęs viršuje Šv. Marijos stovylą, nulietą iš bronzos Vyliaus Bertolotto, 1614 m.

Prie rytinio pleciaus kampo stovi *bažn. S. Antonio Abbate* (*Atsiskirėlio*; pl. K 5), kurios gražus prysakis romaniškame stiluje paeina iš XIII amž. ir yra vienutinės tos rūšies Ryme. Bet 1870 m. valdžia uždarė tą bažnyčią ir greitai moteriškųjų *kamedulių vienuolyną*, kuri pastatė kard. Capocei, 1259 m., ir patalpino Jame kareivių *ligonbutį*¹⁾.

Toliau prie *via Mazzini* (pl. K L 4 5) yra *plecius Manfredo Fanti*, kuriame tebéra regima Servijaus Tullijaus sienų dalis.

Petryčiuose iš čia, prie ilgosios *via Principe Amadeo*, stovi parap. *bažn. S. Eusebio*, perdirbtą iš čia buvusiųjų IV amž. kunigo Ezebijaus namų; tasai kunigas, atsižymėjęs kovoje su arijonais, buvo nukankintas ir palaidotas šv. Kaliksto katakumbose, bet dabar jisai guli čia didžiajame altoriuje su savo draugu kunigu Oroziju, kuris netrukus taip pat numirė už tikėjimą. Toji bažnyčia, kardinolo

¹⁾ Kadangi šv. Antanas Atsiskirėlis skaitomas gyvulių patronu, tai lig 1870 m. 17 sausio d. ir per oktačią rymiečiai čion suvesdavo išvairius gyvulius, kad juos kunigas pašlakstytu šv. vandeniu. Dagi popiežiai ir Rymo kunigaikščiai siųsdavo čion savo gražiai aprėdytuosius arklius.

titulas, yra atstatyta XIX amž., bet josios bokštas tebėra senobinis.

Čiapat pietuose, stovi neseniai įsteigtasis ir medžia's apsodintasis didelis keturkampis *plecias Vittorio Emanuele* (pl. L 5), kurį plati *via Carlo Alberto* (pl. K. L 5) jungia su pl. S. Maria Magg. Žieminėje jo dalyje yra senobiniojo vandens rezervuaro *Aqua Julia* griuvėsiai, paprastai vadintami *Trofei di Mario*, nes jų nišose yra stovėję du dideliu trofėju, dabar esančiu ant Kapitolijaus balustrados. Šalip, sienoje prie gatvės, yra taip vadinamoji „*Porta Magica*“ nuo buvusių čia villas Palombara si kabalistiškomis raidėmis, kurias 1680 m. gavęs iš nepažistamojo žmogaus tos villos savininkas, kaip receptą daryti auksui; negalėdamas jų perskaityti, savininkas išpjovė jas ant vartų, kad kartais koksai praeivis jas atspėtu.

Nuo rytinėsios pleciaus kerfés pietryčių linkon eina *via Principe Eugenio* (pl. L M 5, 6), kuri užima vietą senobinėsios *via Labicana*, ējusios iš čia pro *Porta Praenestina* (Maggiore) net lig m. Labico.

Rytuose nuo katik aprašytojo pleciaus, prie geležinkelio, stovi dar *plecias Guglielmo Pepe* (pl. L M 5), taip pat su vandenstraukio *Aqua Julia* liekanomis.

Iš čia netoli, prie pat geležinkelio, yra **bažn. S. Bibiana** (pl. M 5), kurią buk dar 363 m. pastaciusi Rymo matrona (moteris) Olimpija vietoje, kur buvo Šventojai nukankinta, vadinamoje „ad Ursum pileatum“. Pašventė tą bažnytęlę šv. Bibijonas Kent. vardu šv. Simplicijus Pop., 470 m. Paskiau ji buvo atnaujinta 1224 ir 1225 m., kuriais Urbonas VIII liepė Bernini'ui pastatyti fasadą ir papuošti vidų, kurį 8 senobinės koliumnos skiria į 3 pažastis. Didžiojoje iš tų pažascių, yra 10 freskų iš Šventosios gyvenimo, Ciampelli'o ir Petro iš Kortonos darbo. Prie durų, kairėje, stovi dalis šulo, prie kurio, anot padavimo, buvusi mirtinai užplakta Šventoji.

Josios stovyla, vienas iš geriausiuų Bernini'o darbų, stovi didžiajame altoriuje, susidedančiame iš gražios rytiečių aliaabastro urnos, kuri turi 17 pėdų aplinkui. Toje urnoje ir yra sudėti: šv. *Bibijonas Merg.* († 363), josios motinos — šv. *Dafrozos* ir seseris — šv. *Demetrijos*, nukankintų tuo pačiu laiku, *kunai*. Šv. Dafrozos vyras, šv. *Fliavijonas*, taip pat yra kankinys.

Pro bažnyčią eina per geležinkelį kelias į šv. Lauryno baziliką.

Dabar grįžkime atgal. Iš pleciaus Vittorio Emanuele (ž. 290 p.) išėjė į via Carlo Alberto, tuoju pasukkime kairėn, į via S. Vito (pl. K L 5). Čia dešinėje kertėje stovi šsv. *Vito (ir Modesto) bažnytėlė*, kardinolo titulas. Dar šv. Damazas I (366 — 384) vietoje čia buvusios senos buvo pastatė naują bažnytęlę, kuriai sugriuvus, atnaujino ją Sikstus V ir pagalios dabartinejā pastatė Grigalius XVI (1831—1846). Joje yra matytini freskai, iš 1483 m.

Prie bažnytėlės stovi buvusieji cies. *Gallieno garbės vartai* (*Arco di Gallieno*), kurie buvo pastatyti iš travertino, 262 m., prie buvusių čia Servijaus sienose *Porta Esquilina*, nuo kurios jau prasidėdavo via Labicana.

Truputį toliau, kairėje, stovi dar nauja, gotiškame italų stiluje, **bažn. S. Alfonso Liguori** (pl. K 5), kurią pastatė Redemptoristams vienuolis anglas, Douglas, 1855 m. Ji garsi savo senobiniu ir netik Ryme ir pas mūs, bet ir visame pasaulyje garbinamu *stebuklinguoju paveikslu*: *S. Maria de Perpetuo Succursu* (Šv. Marijos Nuolatinėsios Pagalbos), nes apsirei-

škusi Dievo Motina taip save pavadino. Tasai nedidelis (tik $20\frac{1}{2}$ colių augščio) paveikslas, patalpintas didžiajame altoriuje, augštai, paeina iš XIII ar XIV amžiaus ir yra nupieštas ant paaugsntosios medinės lentos bizantiniame stiliuje. Čia Šv. Pana, aprėdyta melynu rubu su auksiniaiis ruožais ir apgaubta tokia pat skara su žvaigždėmis priekyje, yra išreiškta su nebemažu jau Suneliu ant kairėsios rankos, aprėdytu panašiaiis rubais. Jisai, atsigrežęs kairėn pusėn ir tartum nusigandęs, turi abiem rankom suspaudęs dešineją Motinos ranką¹⁾. Ties Marijos galva, papuošta brangiu vainiku ir gražia aureole (šviesa), abiejose pusėse yra du aniolai su Kristaus kančios įrankiais rankose. Ties jų galvomis gi patalpintos tam tikros graikiškosios raidės. Panašios raidės, išreiškiančios Jėzaus Kristaus vardą, yra ir ties Kudikėlio Veidu. Ypatingai patraukia mus prie savęs Marijos i žmones

¹⁾ Tame paveiksle Kudikėlis Jėzus yra išreiškiamas su krintančiu nuo dešinėsios Kojytės autuvu (sandalu). Tai primena mums šioki padavimą: Vienas neturtingas italas, smuikininkas, norėjęs pagarbinti Mariją, bet kadangi neturėjęs nieko Jai pauakoti, tai pagriežęs prieš jos paveikslą, kaip mokėjęs. Už tai Dievo Motina užmokėjusi jam aukso autuvu nuo savo kojos. Apsidžiaugęs smuikininkas jį pardavęs, bet netrukus buvęs apskustas teisman už to autuvu pavogimą ir pasmerktas mirtin neva už šventvagystę. Pirm nužudymo smuikininkas meldęs vyresnybę, kad jam butų leista paskutiniji kartą pagriežti smuiuku prieš tą patį Marijos paveikslą. Ir štai, tik jam pradėjus griežti, nuo antrosios Marijos kojos nukritęs antras sandalas. Tuokart visi išsitirkino apie smuikininko nekultumą ir tuoju ji paleido. — Taip ir nuo Jėzaus Kojos krintantis sandalas reiškia, kaip greitai Jisai išklauso musų maldu.

atkreiptos akis, kurios išreiškia kaž-koki, bet malonų, liudnumą, pilnā jautraus pasigailėjimo. Ji tartum sako mums vargšams: Pasitikėkite, vaikeliai, manimi, nes ir aš pati esmi kentėjusi, aš esmi Nuolatinėsios Pagelbos Motina...

Sulig senovės raštų tasai paveikslas 1499 m. buvęs atvežtas Ryman vieno maldingo pirklio, pabégusio iš Krėtos salos nuo turkų užpuolimo. Pagal pačios Marijos apreikštojo noro, jisai buvęs patalpintas čia, prie via Merulana, stovinčioje šv. *Mato* (S. Matteo) bažnyčioje, prie kurios buvo ir Augustijonų vienuolynas. Cia tai ir buvo tasai paveikslas garbinamas katalikų 300 metų. Bet Prancuzų revoliucijos (XVIII amž. pabaigoje) laikuose tarp daugelio kitų Rymo bažnyčių buvo bedei vių sugriauta ir sū; tik stebuklingaji paveikslai pasisekė augustijonams paslēpti. Taip paslēptas jisai išbuvo net lig 1863 m., kuriaiš rėdant ypatingu budu Dievo Apveizdai, buvo atrastas ir iš užmiršimo, kuriamė gulejo, ištrauktas. 1866 m. liepiant Pijui IX, tasai paveikslas, dalyvaujant nesuskaitomai žmonių miniai, su didžiausia iškilme tapo pernėstas į gretimai stovėjusią Redemptoristų įsteigėjō, šv. Alfonso, bažnyčią. Ta pačia diena Marija išgydė čia keletą ligo nių.

Nuo to laiko tokia garbe ir stebuklų daugybę¹⁾ pagarsėjo tasai paveikslas, jog trumpu laiku visas katalikiškasis pasaulis pradėjo jį garbinti. Užtat dabar prie tą paveikslą visados pilna įvairaus luomo žmonių, karštai meldžiančią Mariją nuolatinės pagelbos, kurios Ji niekam neatsako. Be to Nekaltosios Panos garbės padauginimui Pijus IX išstatę Šv. Marijos Nuolatinėsios Pagalbos šventę, kuria paskirė nedėlioje pirm Šv. Jono Krikšt. šventęs, nes tą dieną šventosios Vatikano bazilikos kanoninkai iškilmingai apvainikavo tą paveikslą

¹⁾ Minėtieji Redemptoristai leidžia įvairose kalbose Marijos garbei pavestuosius mėnesinius laikraščius, kuriuose ir aprašo visokias malones ir stebuklus, suteiktas Marijos savo Nuolatinėsios Pagelbos paveikslę.

aukso vainiku¹⁾). Be to Apaštalų Sostas apdovanojo gausiomis privilegijomis tuo vardu išteigtajā brolijā ir atlaidais maldas į Nuolatinėsios Pagelbos Marija. — Čiapat *vienuolyne* gyvena ir Redemptoristų generolas.

Toliau, anapus *via Merulana*, einančios nuo bažn. S. Maria Magg. į Liateraną, statame skersgatvyje, stovi sena **bažn. S. Prassedē** (Šv. Praksédos), šv. Pudencijonos (ž. 273 p.) sesers vardu. Ji tapo pastatyta tų dviejų seserų brolio, šv. Novato, pirčių vietoje ir raštuose jau yra paminėta 491 m., kaipo kard. titulas. Šv. Praksėda taip pat buvo ūgas save priglaudusi šv. Petrą Ap. Dabartinėji bažnyčiai yra pastatyta pop. Paschaliu I, 822 m., bet buvo atnaujinta 1450, 1832 ir 1869 m. — Priešais dviem koliumnom paremtojos priekio stovi aptvertas mažas senobinės kiemas.

Vidū remia 22 granito šulu. Jame yra mozaikos iš IX amž., skaitomas tarp įdomiausių Ryme. Mozaika ant arkados prieš chorą perstato mums dangiškosios Jerozolimos Miestą su šventųjų eiliomis, kurio vartus sau-
goja aniolai; viršuje gi yra Kristus tarp dvie-
jų avinelių. Nors jau 1000 metų stovi čia tos mozaikos, bet dar gražiai tebežiba. Ant ab-
sidos gi arkados yra Avinėlis (Kristus) su 7
žvakydėmis, aniolais ir 4 Evangelistų simbo-
liais abiejose pusėse; sulig šv. Jono Apreiški-
mo (IV, 10) 24 seneliai baltuose rubuose

¹⁾ Plačiau apie tą paveikslą ir jo stebuklus skai-
tyk knygelę: „J. M. J. A. Irasžų laksztelis į broliją (arba
brostvą) Szvencz. Panelės Marijos Nuolatinės Pagelbos...“,
arba „Istorija stebuklingo paveiksllo Dievo Motinos Nu-
latinės (Neperstojančios) Pagelbos...“

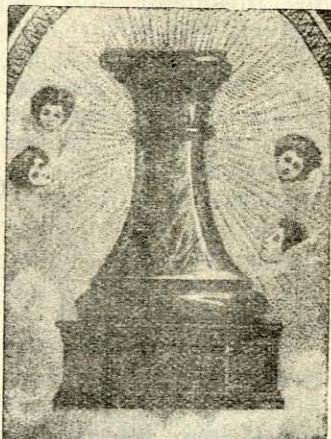
puldinėja prieš tą Avinėli į meta savo aukso vainikus prieš Jo Sostą. Absidos gi nišoje, virš ilgo antrašo, yra jau mums žinomas pa-
veikslas: Prie Dieviškojo Avinėlio artinas dvi
baltųjų avinelių eili iš Jerozolimos ir Betliejaus.
Pagalios, dar augščiau, stovi Kristus, kuriam
šv. Petras ir Povilas atveda ššv. Praksėdą ir
Pudencijoną su aukso vainikais rankose. Ša-
lip Praksédos (dešinėje) stovi pop. šv. Pas-
chalis su bažnyčia rankose ir šalip Pudencijonos (kairėje) — šv. Zenonas su knyga rankoje
Prie Kristaus kojų yra antrašas tekančios
per visą absidą Jordano upés, kuri reiškia
dangaus tévynės smagumą gausumą.

Dešinėje pažastyje trečioji koplyčia yra
šv. *Zenono* (di S. Zeno), kuri taip yra šventa,
jog moteris tegali Jon įeiti tik gavėnius ne-
dėldieniais. (Liepti zakristijonui atidaryti!)
Tuoju prie jos durų stovi du šulu juodojo
granito, augštai gi mozaika iš IX amž.: Kri-
stus su 12 Apaštalų ir Marija su 8 šventosi-
mis. Viduje gi, ant lubų, yra mozaika ant
aukso dugno: 4 aniolai laiko medalioną su
Kristaus galva ir altoriuje, augštai: Šv. Marija
tarp šv. Praksédos ir Pudencijonos. — Deši-
nėje gi nišoje stovi ana tikroji *koliumna* (stulpas)
iš pilkojo marmuro, 65 cm. (26 col.) augš-
čio, prie kurio buvo plakamas musų Atpirkė-
jas; parvežė jį čion kard Colonna, 1223 m.
(pav. № 32). Toji koplyčia del jos mozaikų
skaistumo buvo vadinama „Rojaus sodnu“. Po
altoriu, papuoštu dviem rytų aliaabastro šulais,
guli ššv. *Zenono* ir *Valentino* kunai (†III am.?).

Kairėje gi pažastyje, įeinant, prie sienos
stovi akmuo, ant kurio gulėdavusi šv. Praksėda,

antroje gi, šv. *Karoliaus Boromėjaus*, kurio kardinolo titulu toji bažnyčia yra buvusi, *koplyčioje* yra laikomi: to Šventojo vyskupiškasis sostas (krasė) ir stalas, prie kurio jisai valgydindavo elgetas ir patsai jiems tarnaudavo. Tos pažasties gale, zakristijoje, yra Julijono Romano darbo „*Kristaus plakimas*“.

Didžiosios pažasties viduryje stovi augšta

№ 32. Koliūnė (stulpas), prie kurio buvo plakamas Kristus, šv. Praksėdos bažnyčioje.

marmurinio šulinėlio gerklė, kurion abi šv. Pudenso dukteri laidodavę pirmųjų šventųjų Kankinių kunus ir kraują, surinktus slapta naktimis Rymo gatvėse. Toje pačioje pažastyje yra maža šv. Praksėdos stovyla, rodanti, kaip ji išspausdavo iš pinties (kempinės) surinktajį Jon Kankinių kraują. Didysai altorius,

apdengtas baldakimu, stovinčiu ant porfiro koliumnų, taip pat yra papuoštas gražiomis mozaikomis, iš XIII amž.; jo viršūnė yra senobinių freskas: Marija tarp Praksėdos ir Pudencijonos. Konfesijoje, t. y. po didžiuoju altoriu (zakr. atidaro) yra senobinių sarkofagas, kuriam, dešinėje, guli minetėjų šv. mergaičių Praksėdos († 164), Pudencijonos ir kūn. Novato (abu † II amž.) kūnai ir kairėje—iš šv. Priscillos ir kitų katakumbų parvežtųjų (817 m.) šimtų kankinių kaulai, tarp kurių yra šv. popiežių: Poncijono († 235), Sikstaus II († 258), Siricijaus († 389), Anastazijaus († 401) ir Celestino I († 432) kūnai ir šv. pop.: Urbono I († 229) Anteraus ir sekancių trijų jo išpėdinių, paminietu 204 pusl., kūnų dalis. Prie vieno iš šulų yra senobinė marmuro lenta, kur yra surašyta, kokių Šventųjų kaulai yra čion atvežti. Pradžioje buvę čion atvežta 2,300 Kankinių kūnai, bet paskiau didesnėji jų dalis buvo išdalinta įvairioms Rymo bažnyčioms. Pagalios reikia priminti, kad šitoje bažnyčioje yra laikomas šv. *Povilo Ap. dantis* ir viena iš šv. Praksėdos pinčių.

Pietvakariuose iš čia, anapus plačios *via dello Statuto*, ateinančios nuo pl. Vittorio Emanuele, stovi parap. **bažn. S. Martino ai Monti** (pl. K 5), pastatyta ant antrosios Eskvilino kalnelio viršunės (*Opius*). Yra tai viena iš gražiųjų bažnyčių, kardinolo titulas. Dar 320 m. pop. šv. Silvestras I vieno iš savo kūnigų (Ekvicijaus) namuose buvo pastatės bažnytėlę, kuri ir buvo vadinama šv. Silvestro vardu. Bet 500 m., pop. šv. Symmachus pastatė toje

vietoje naują bažnyčią, kurią ir pašventė šsv. Martyno, Turono vyskupo, ir pop. šv. Silvestro vardu. Paskiau ji buvo kelis kartus atnaujinta, 1650 m. gražiai perdirbta ir pagalios musų gadynėje vėl naujai perstatyta, tečiau užlaikė senobinę išsvaizdą. Atnaujinant ją, 1650 m., apačioje tapo atrasta nuo amžių užkasta minėtoji šv. Silvestro bažnyčia, kurią ir galima čia pamatyti.

Vidun, padalintan i 3 pažastis 24 korintiškojo stiliums šulais iš marmuro, įeiname per slėnyje stovintį kiemą. Asla papuošta iš XII amž. paeinančiomis mozaikomis, lubos gi taip pat gražiai išdabintos. Dešinėje pažastyje yra gražus G. Poussin'o darbo paveikslai iš pranašo Elijos, Karmelitų tévo (isteigėjo), gyvenimo. Tos pažasties gale yra dar brangiaiš marmurais ir Cavalucci'o darbo paveikslais papuošta Dievo Motinos nuo Karmelio koplyčia. 6 koliumnos iš senobiniojo geltonojo marmuro atkreipia į save žinovų atidą. Kairėje gi pažastyje tarp kitų yra 3 dideli Poussin'o paveikslai, perstatantįs mums senobinių Vatikano ir Liaterano bazilikų vidų ir 326 m. čiapat atliktaį Vyskupų Susirinkimą. Augštai iškelta didžių altorių dengia brangus baldakimas. Apačioje gi, Konfesijoje, kurion veda gražus laiptai, sulig labai seno surašo esą pop. Sergijaus II (844 — 847) sudėti šv. popiežių: *Sotero* († 174), *Fabijono* († 250), *Stepono I* († 257), *Inocencijaus I* († 417) ir *Martyno I?* († 653) kunai. Šioje Konfesijoje taip pat yra dar daugelio kitų Kankinių kunų. Konfesijos koplyčią arba Kryptą pastatė ir koliumnomis papuošę ark. Petras iš Kortonos. Čia yra

įdomios labai senų freskų ir mozaikų liekanos. Iš čia ilgi laiptai veda žemyn į minėtają apatinę šv. Silvestro baznyčią su mozaikos asla ir senų paveikslų ant lubų žymėmis. Čia tai šv. Silvestras yra atlikes, 326 m., minėtajį Vyskupų susirinkimą nesenai atlikojo Nicejoje Visuotinojo Susirinkimo nutarimų tvirtinimui. Toje bažnyčioje yra laikoma nuskeltojo vyskupo sosto (tur-but, šv. Silvestro) dalis. Čiapat altoriuje yra labai senas Dievo Motinos paveikslas iš mozaikos.

Leono IV (847 — 855) įsteigtame gretimajame *vienuolyne* pradžioje yra gyvenę vienuolai kasdieniniam psalmių giedojimini, bet nuo Bonifacijaus VIII (1295 — 1303) laikų gyvena basieji Karmelitai, kurie ir aprupina tos bažnyčios reikalus.

Pietu ir vakaru linkon nuo to vienuolyno, kur se念e stovėjo didelės Trajano pirtis, dabar tėsias platus sodnai, prigulintis prie 1896 m. pastatytų prie via Merulana didelių *rumų* *Field-Brancaccio* (pl. K 5).

Ties šv. Martyno bažnyčios fasada, anapus *gatvės Giovanni Lanza*¹⁾ galo, moteriškojo vienuolyno kertėje stovi įmurytas *bokštas* (*torre*) *Cantarelli* (augštos rymičių giminės pavardė, iš XIV amž.). Kairėje gi, *skersgatvio*

¹⁾ Prie tos gatvės (№ 129) yra šv. Petro Kliavero, murinų apaštalų, sodalicijos (draugijos) skyrius (*Sodalizio di S. Pietro Claver*), kurios tikslas yra šelpti Afrikos kunigus-misjonorius. Kas užjaučia tos sodalicijos reikalus ir nori jom išisiražyti, privalo kasmet mokėti po 1 rub. arba kitaip draugijai patarnauti. Už tai kiekvienas sąnarys gauna daugelį atlaidų ir dvasiškios naudos. Toksai pat skyrius yra dar Krokuvoje (Starovišla № 3), kursai leidžia ir laikrašteli „Echo z Afryki“.

S. Lucia in Selci pradžioje, stovi bažnytėlė tuo pačiu vardu.

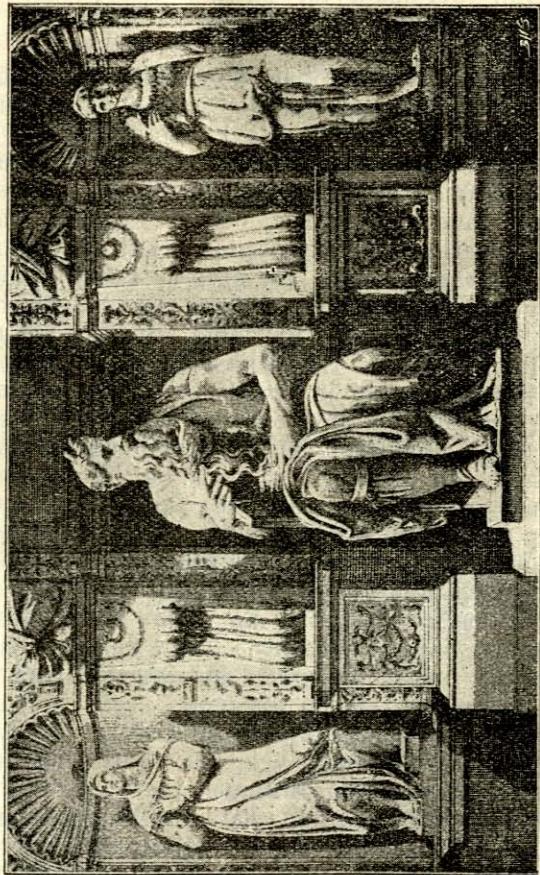
Gatvės Giovanni Lanza gale, kairėje, status skersgatvis veda augštyn į *plecių* (46 mtr. augščio) ir **bažnyčią S. Pietro in Vincoli** (pl. I 5), kurią 442 m. išteigė Eudoksija, cies. Valentijono II žmona, laikyti šv. *Petro Ap. Retežiams* (Grandiniam), kuriuos ji buvo gavusi iš Jerozolimos ir dovanęjusi šv. Leonui I Didžiajam.

Apie tuos Retežius štai ką rašo Šventųjų gyvenimų knyga, 1 rugpj. d.: Eudoksijos motina, nukeliaus Jerozolimon, iš tenykščio patrijarko gavo geležinius Retežius, kuriais Erodas laikė surišęs Jerozolimos kalėjime šv. Petrą Ap., kuri tečiau, kaip skaitome Apaštalų darbų knygoje (XII persk.), paliuosavo aniolas. Netrukus Eudoksija nunešė juos parodę pop. Leonui, kursai vėl iš savo pusės parodė jai antruoju Retežiu, kuriaiš tasai pats Apaštalas buvo surištas Mamertino kalėjime, Ryme. Bet sudėjus abudu Retežiu kruvon, jie taip umai stebuklingai suaugo, jog rodės, kad ne dveji, bet vieni Retežiai ir turtum vieno kalvio nukalti feesą. Del to ir daugelio kitų stebuklų, katalikai tokią pagarbą pradėjo rodyti tiems Retežiams, jog jiems tapo pastatyta šita bažnyčia, kuri seniau buvo vadinama Eudoksijos bazilika, ir jų paminėjimui popiežių tapo paskirta 1 rugpj. diena.

Sulig senojo padavimo toji viena iš mažesniųjų tarpo bazilika ir kardinolų titulas stovi vietoje, kur šv. Petras pirmiausia skelbės Evangeliją. 455 m., apiplėšus ir sunaikinus ją vandalams (Genserikui), kuriuos ta pati Eudoksija buvo pasikvietusi Ryman prieš savo vyro užmušęjį, cies. Petronijų-Maksimą, atstatė ją pop. Peliagijus I († 561) ir paskiau Adrijonas I († 795). Ilgainiu tapo pridurtas

prie jos prieangis ir paskiau ji tapo naujai pertaisyta viduje. Atvira ji stovi tik lig 11—12 val. Jei uždaryta, paskambinti į kairėsias duris, № 4 (50 c.).

Viduje tebéra dar 20 doriškojo stiliums koliumnų iš senobinėsios bazilikos. Kairėje nuo iejigos, prie šulo, stovi paminklas, po kuriuo yra palaidotu du broliu-artistu Pallajuolo († XV amž.). Augštai gi yra freskas, perstantis mus marą Ryme, 680 m. Kairėje pažastyje, kertėje, guli mokytas kard. Mykalojus iš Kuzos (Cusanus), vokietys († 1464). Viršuje gi — reljefas: Šv. Petras su Retežiais ir raktais. Antrajame kairiame altoriuje yra mozaika iš 680 m.: Šv. Sebastijonas (barzdotas). Dešinėje skersinėje pažastyje stovi 9 mtr. augščio turintis nepabaigtas pop. Julijaus II († 1512) paminklas, Mikolo Angelo darbo. Svarbiausias to paminklo ir visos bazilikos papuosalas yra nepalyginamasai dailės dalykas — tris metrus augščio turinti *Maižiaus stovyla* (pav. № 33). Tasai Dievo vyras išreikštasis pasirėmės ant dviejų Dievo duotųjų jam akmens lentų ir užpykės ant žydu už jų atkritimą nuo savo Viešpaties. Taip dailiaus darbo yra toji baltojo marmuro stovyla, kad net kuno gislos yra aiškiai matomos. Ant to paties paminklo yra dar 2 stovyli (Rachel ir Lea), to paties dailininko, bet jau daug mažesnės vertės. Gulinčiojo Julijaus II stovyla ir kitos čia stovylos yra jau kitų dailininkų darbo. Šalip to paminklo yra zakristija. Prezbiterijuje stovi senobinis vyskupiškasis sostas. Po didžiuoju altoriu, Pijaus IX atnaujintoje Kon-

№ 33. Mažiaus stovysla (Mikolo Angelo) Šv. Petro in Vincoli bažnyčioje.

fesijoje, brangioje bronzos spintelėje su durelėmis, iš 1477 m. (Pallajuolos darbo), yra laikomi minetieji šv. *Petro Retežiai* (Grandiniai). Toji spintelė užrakinama 3 raktais, iš kurių vieną turi popiežius, kitą — kardinolas-globėjas ir trečiąjį — vienuolyno abatas. Tie Retežiai esti išstatomi viešam pagarbinimui 1 rugpj. dieną, bet maldininkams prašant, rodomi jiems ir bučiuoti dalinami ir kitais laikais. Ilgio jie turi apie 5 pėdas ir susideda iš 28 žiedų.¹⁾ Atnaujinant Pijaus IX laikuose didiji altorių, po juo tapo atrastas krikščioniškasis sarkofagas iš pirmųjų amžių, kurio septyniuose skyriuose yra sudėti 7 *Brolų Makabėjų*, Senojo Įstatymo kankinių († apie III am. pirm Kr.) *kaulai* (ž. 1 Makab., VII sk.). Jų paminėjimas daromas taip pat 1 rugpj. d. Dabar tasai sarkofagas stovi atskiroje koplyčioje, anapus Konfesijos.

Vietiniame *vienuolyne* gyvena Reguliariškieji Liaterano Kanoninkai ir jų generolas. Seniau budavo čia ir jų mokykla, bet dabar didešnęją vienuolyno dalį valdžia yra užėmusi

¹⁾ Prie tos bazilikos yra Šv. *Petro Retežių arkibrolija*, kurią Pijus IX apdovanojo atlaidais, 1866 m. Josios tikslas yra platininti tųjų Retežių ir Apaštalų Sosto garbę ir melsties sulig Šv. Tėvo noro. Prie tos brolijos prigulėti vyrai ir moteris, tik reikia nešioti nusipirkus (gaunamai čiapat zakristijoje, už 1 fr.) panašus į Šv. Petro Retežius maži reteželiai su brolijos paliudžimu, jog jie buvo patrinti į tikruosius Retežius. Be to kasdien reikia kalbėti po 1 poteri ir „Šv. Petrai, melski už mus!“ ir 18 sausio, 29 birž. ir 1 rugpj. d. priimti Šv. Komuniją. Už tai sąnariai gauna daug atlaidų. Ir dabar popiežius, tartum Šv. Petras, yra suspaustas Ryme, todėl mes privalome ir už jį melsties.

savo įstaigomis. XIX amž. pradžioje čia yra stovėję nelemti *lenkų legijonai*, kurie, liepiant Napoleonui I, padėjo prancuzams užkariauti Rymą. Dabar lenkai, žinoma, tuo nesigiria.

Išeinant iš bažnyčios, kairėje, stovi didele *senelių prieiglauda*, kurią irgi galima aplankytu.

Anapus šv. Petro pleciaus stovi dar *bažn. S. Francesco a Paolo* (pl. I 5), kurios valdžios atimtame vienuolyne dabar yra *Istituto tecnico*. Pro bažnyčią eina nesenai pravestasis nuo via Nazionale tramvajus, perkertantis čiapat einančia didele *via Cavour*, kuri nuo Kapitolijaus eina lig Stazione di Termini. Minėtasis tramvajus šiaurės linkon eina *gatve dei Serpenti* (Žalčiu), kurioje stovi parap. *bažn. S. Maria de' Monti* (pl. H I 5). Čia yra *stebuklingasis Dievo Motinos paveikslas* ir 1881 m. kanonizuotojo Rymo elgetos (ubago), šv. *Benedikto Juozapo Labre*, prancuzo (ž. 287 pusl., prier.), kunas.

Tasai Šventasis, savo noru tapęs elgeta, 7 metus gyveno Ryme, bet kadangi neturėjo tikrosios buveinės, tai dažnai nakvodoavo prie bažnyčios durų ir viena iš jo mylimųjų bažnyčią buvo šitoji. 1783 m. ilgai čia pasimeldęs, šv. Benediktas staiga susirgo ir parvirto ant laiptų. Kuomet-gi netrukus, priėmęs šv. Sakramentus numirė, tai tapo palaidotas čiapat, dešinėje nuo didžiojo altoriaus. Kadangi maži vaikai stebuklingai pagarsino jo mirimą, tai jo laidotuvėse dalyvavo kardinolai, vyskupai, valstijų pasiuntiniai ir begalinės žmonių minios.

Tuo pačioje gatvėje, netoli nuo bažnyčios (№ 3) yra ir *kambarys*, kurieme tasai Šventasis yra gyvenęs ir miręs. Ašaros bija pamačius čia garbėje laikomas jo tarba, lazda ir kitus daiktus, kuriuos kunigai ir ponai bučiuoja. Antrasis jo kambarys, ž. 217 p. 16 bal. d.

čia ir bažnyčioje esti didelė iškilmė. — Tikrai laimin-gas yra danguje ir ant žemės tas, kas Dievui gerai tarnauja!

Tuose pačiuose namuose yra ir *Relikvijų sandėlis* (*Custodia, Lipsanotheca*), kuri galima lankyti nuo 10—12 val.; čiapat galima gauti ir tu šv. palaikų.

Ciapat prie *plec. della Madonna dei Monti* stovi dar *bažn. S. Maria al Pascolo* (sen. „SS. Sergio e Baccho“), kurią pop. Urbonas VIII, 1623 m., buvo atidavęs su Ry-mu susivieniusiems (1595 m.) rusinams ir jų vienuoliams basilijonais. Bet, panaikinus Rusijai uniją, 1839 m., ši basilijonų bažnytėlė perejo Propagandos globon. Dabar prie jos yra *Rusinų kolegija* (*C. Ruteno*), kurią prižiuri vienas iš basilijonų. Ją įsteigė a. a. Leonas XIII.

Pietvakariuose iš čia, prie via Cavour, stovi mažas *plecius d. Carrette* (pl. H 5) su bokšto *Torre de Conti* griuvėsiu. Tą bokštą, didžioje dalyje sugriaudę XVIII amž. pradžioje, buvo pastatęs pop. Inocencijaus III († 1216), kurio pavardė buvo „Conti“.

Pagalios žiemvakariuose, gatvėje to bokšto vardu, dešinėje, stovi senobinė *bažnyčia* ir kardinolo titulas *SS. Quirico e Giulitta*, pastatyta šv. Julitos ir jos sunelio Kviriko garbei¹⁾. Atnaujino ją Sikstus IV ir Leonas XI. Lig 1909 m. ji turėjo parapijos teises, bet Pijus X perkėlo jas kitur.

Priešais bažnyčios stovinčiamė skersg. *via d. Croce bianca* (Nr. 42) yra *Nazaretiečių* (*della Penitenza*) vie-nuolynas.

Iš čia iau grįžtame namon.

¹⁾ Apie šiuodui Kankiniu štai kaip griaudžiai rašo Rymiškoji Martyrologija, 16 birž. d.; „Tarse, Kilikijoje, šventųjų Kankinių Kviriko ir Julitos, jo motynos, viešpatujant Imperatoriui Dioklecionui; iš kurių Kvirikas, trejų metų vaikelas, kursai matydamas, kaip jo motyna viršininko Aleksandro akysse buvo smarkiai plaka-ma sausomis gislomis, nenuraminamu verksmu jos ver-kė, žuvo tėkštas i teisejo sosto laiptus. Julita gi po smarkių smugiu ir sunkinių savo kentėjimų eilią užbaigė galvų nukirtimų“.

7. Porta S. Lorenzo ir bazil. S. Lorenzo fuori le Mura; porta Maggiore su apylinkémis; bazil. S. Croce in Gerusalemme; porta S. Giovanni su apylinkémis, Laterano bazilika arba S. Giovanni in Liaterano, rūmai ir gatvė tuo pačiu vardu.

Šiandien aplankysime 3 garsiausias privilegijines bazilikas su jų apylinkémis, pradédami nuo šv. Lauryno už miesto bazilikos. Jei naudojamės tramvaju, tai lig Stazione di Termini galime nuvažiuoti gatvę Nazionale (10 c.), arba gatvę Cavour (15 c.) ir ten perlipę į antrajį tramvajų, nuvykti paskirtojон vieton pro porta S. Lorenzo, ties kuria dešinėn eina 291 p. minėtasis kelias per geležinkelį.

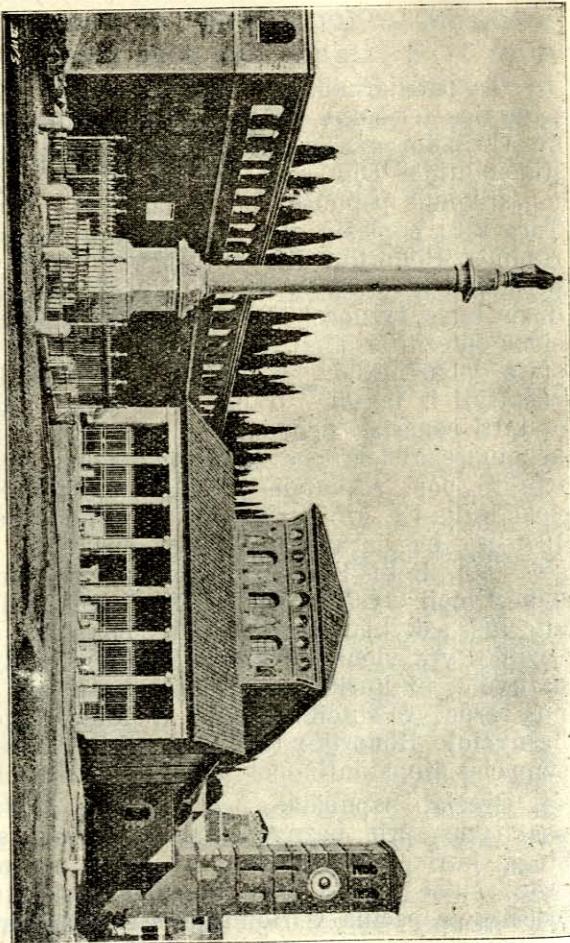
Porta S. Lorenzo (pl. M 5), sulig antroje jos pusėje patalpinto antrašo, tapo pastatyta cies. Honorijaus, apie 402 m., šalip senobinėsios *Porta Tiburtina*, kurin ir ligšiol tebéra čiapat, kairėje. Ji yra gavusi vardą nuo m. Tibur'o (*Tivoli*), kurin eina pro tuos vartus keliais (*Via Tiburtina*). Čiapat yra ir tuo keliu einančio į Tivoli (29 klm.) ir Marino garinio tramvajaus stotis. Senovėje pagal tą miesto sieną eidavo 3 vandentraukiai: *Acqua Marcia* (ž. 261 p.), *Tepula* ir *Julia*, kuriuos buvo atstatyti cies. Augustas, Titus ir Karakalla, kaip liudija čiapat esantis antrašas. — Iš čia lig Š. Lauryno bazilikos (gatvė Tiburtina) yra 1 kil. su viršum.

Pleciuje priešais bazilikos stovi augšta *kolumna* su šv. Lauryno stovyla viršuje, pastatyta Pijaus IX.

Bazilika S. Lorenzo (Šv. Lauryno) fuori le Mura.

Tą patrijarkalinejį baziliką (pav. № 34) su parapijos teisėmis, pašvestąjį šv. Lauryno ir šv. Cirijakos garbei, išteigę ant jų kapo dar Konstantinas Did., apie 330 m., atstatę gi ir mozajikomis papuošę pop. Peliagijus II, 579 m. Tarp kitų popiežių jos atnaujinimu labiausia rupinosi Honorijus III, kursai 1220 m. visai permanė jos linkmę, nes seniau didžiosios jos duris buvo rytuose. Be to, prie bazilikos absidos (prezbiterijaus), iš vakarų pusės, jis pristatyti ir fasadą. Ir ligšiol iš lauko galima atskirti seniasias sienas nuo naujasniųjų. Paskesniuose gi laikuose tą baziliką pilnai yra atnaujinę pop. Mykalojus V, Inocencijus X ir ypač Pijus IX, kurs triuso prie jos nuo 1864—1870 m., nes jąapsirinko savo amžinojo atstasio vieta. Bet iš Honorijaus gadynės paeina dar dabartinėje: vyskupo sostas, graži asla, didysai altorius, sakykla, prieangis ir bokštas. Toji bazilika yra viena iš 7 privileginių Rymo bažnyčių, už kurių visų aplankymą vienos dienos tarpe yra suteikti gausūs atlaidai.—Toje tai bažnyčioje Honorijus III buvo apvainikavęs lotynų cies. Konstantinopolyje, Petrą iš Courtenay.

Gražiai papuoštas *prieangis* yra atskirai pastatytas prie bažnyčios galos ir turi savo stogą, kuri priešakyje remia 6 senobiniai marmuro šulai joniškojo stiliums. Freskai tame prieangyje paeina iš Honorijaus gadynės ir išreiškia: dešinėje — atsitikimus iš šv. Lauryno

Nº 34. Šv. Lauryno (S. Lorenzo) bazilika už Miesto.

ir kairėje — iš šv. Stepono (pirmojo Kankinio) ir Honorijaus gyvenimo. Čiapat stovi senobieji krikščionių sarkofagai ir 2 liutu, remiančiu durų koliumnas. Kadangi toji privilegijinė bazilika neturi Šventųjų durų, tai ji skaitoma mažesniųjų bazilikų tarpe.

Bazilikos fasada, viršiau prieangio stogo, 1864 m. tapo papuošta freskais-mozajikomis ant aukso dugno; jos perstato mums bazilikos įsteigėjus ir globėjus: Peliagių II, cies. Konstantiną, Honorijų III, Pijų IX, Sikstų III ir Adrijoną I. Kaip iš oro, taip ir viduje toji bazilika gerai užlaikė savo senobinejają išvaizdą.

Vidus yra padalintas į 2 dalis: pirmoji — Honorijaus III pristatytoji pryšakinėjį dalį ir antroji — Peliagijs II pastatytoji. Pirmoji dalis yra padalinta į 3 pažastis 22 nelygaus storio ir augščio joniškomis koliumnomis. Graži asla joje, kaip jau minėjome, paeina iš XIII amž.; pažasties sienos ir stogo balkai (lubų néra) papuošti Fracassini'o freskais iš šv. Lauryno ir Stepono gyvenimo, 1870 m. Dešinėje nuo didžiųjų durų yra iš viduramžių paeinantis baldakimas, po kuriuo stovi pop. Inocencijaus IV broliaavaikio, kard. Fieschi († 1256), buvusis stabmeldžių šarkofagas su reljefais. Didžioje pažastyje yra 2 iš XII amž. paeinantiji marmuro sakykli, iš kurių dešinėjį paskirta Evangelijos, kairėjį gi — Lekcijos giedojimui¹⁾. Prie dešinėsios sakyklos stovi

¹⁾ Iš vienos iš tų sakyklų sakė mums pamokslą rusinų antvykskupis Teodorowicz, po kurio tuoj antrajį pamokslą sakė vysk. Pelczar. Tame pátrijotiškame pa-

dar didelė senobinė žvakydė velykinei žvakei (paschalui). Ant didžiosios arkados yra nauji, panašus į mozajikas paveikslai, užpakaliniamėgi jos šone — pirmosios Ryme mozajikos, iš 579 m.: Kristus ant sosto tarp švento Petro, Lauryno ir popiežiaus Peliagijaus, kurs parupino šią mozajiką, iš vienos, ir Povilo Apaštalo, Stepono ir Hipolito — iš antros pusės. Chorogale stovi mažais akmenėliais papuoštais vyskupo sostas, jo gi šonuose mozajikomis (iš 1220 metų) papuoštos marmuro sédinės kunigams. Brangū didžių altorių iš marmuro dengia 4 raudonojo porfiro koliumnomis paremtas baldakimas bizantiškame stiliuje, paeinės iš 1248 m. Čiapat esančioje *apatinėje bažnyčioje*, Konfesijoje, galima matyti marmurinių grabų, kuriame guli abudu Arkidijakonu: šv. *Laurynas* († 258) ir *Steponas* († 33), *Kankiniai*; šio paskutiniojo kuną parvezė iš Jerozolimos Peliagijus II. Čiapat guli ir šv. *Justino*, *Kunigo* († apie 270), *kunas*. Užpakalyje, spintoje, yra marmurinė plyta, ant kurios buvo padėtas sukepintasis šv. Lauryno kunas; ant jos tebéra jo krauko žymės. Kairėje gi pažastyje yra senobiniai freskai iš šv. Lauryno gyvenimo. Tosios pažasties gale yra ilgi laiptai žemyn, į šv. *Cirijakos koplyčią*, kurios asla yra vienokio augščio su Peliagijaus bažnyčia. Cia pat altoriuje guli toji šv. *Rymo Našlė* ir *Kank.*, kuri visu savo turtu tarnavo šventiesiems; šv. Lauryną sergėjusių kareivių vadas — šv. *Hipolitas*,

moksle vyskupas karštai aiškino rusinų (unitų) priespaudas Rusijoje. Man nepratusiam girdėti tokius pamokslus, net koktu buvo klausyti.

jo sena auklė šv. *Konkordija* ir dar 12 šv. jo namiškių, kurie visi buvo čiapat nukirsti apie 215 m. (Senovėje šv. Hipolitas turėjo netoli iš čia savo bažnyčią ir katakumbas). Šv. Cirijakos koplyčia yra gausiai popiežių apdovanota atlaidais už numirėlius, taip pat kaip ir Švenč. Sakramento altorius, dešinėje pažastyje, todel čia pridera už juos pasimelsti. Toje pačioje koplyčioje seniau buvo sudėti šv. Brigitos Našlės (mirė 1378 m., ž. 151 p.) ir šv. Florijono (dabar — Krokuvoje) kunai. Šv. Lauryno bazilikoje yra dar palaidoti 3 šv. popiežiai iš V amž.: *Zosimas*, *Sikstus III* ir *Hiliarijus*, tik nežinoma, kurioje vietoje. — Iš tos koplyčios yra duris į šv. *Cirijakos katakumbas*, kuriose galima matyti Šventosios paveikslą, kur ji išreikšta ilguose rubuose ir su veliumu ant galvos stovinti prie vieno, ir šv. Katarina prie antrojo Šv. Panos šono. Čiapat yra dar gražus Jaunikaičio-Kristaus paveikslas, kurs parodo didelį tas katakumbas papuošusiųjų dailininkų gabumą. Šalip tų katakumbų yra dar buvusis šv. Hipolito kapas. Kiek šitose katakumbose pirmaisiais amžiais buvo palaidota šventųjų, niekas neapsakys! Todel čion ižengdami, mes ieiname tartum į kokį šventųjų miestą, arba į didelį visokių luomų katalikų susirinkimą.

Antroji bazilikos dalis yra tai prie Honorijaus bažnyčios prisiglaudusioji iš rytų pusės Peliagijaus II bažnyčia, kurios asla yra 3 mtr. žemesnė už pirmosios bažnyčios, todel iš pirmosios į antrąją bažnyčią yra gražus laiptai. Bet nuo Honorijaus lig Pijaus IX laikų Peliagijaus bazilikos asla buvo pakelta lygiai su

Honorijaus bažnyčia. Peliagijaus bazilika savo stiliu panaši į šv. Agnėtos už miesto bažnyčią ir susideda taip pat iš 3 pažasčių; jos duris senovėje, kaip jau žinome, buvo rytiniam galė. 12 gražių iš pavonazetto iškaltų koliumnu su korintiškaisiais kapiteliais remia iš senobinių liekanų sudėtajį taip vadinamą architravą, viršuje kurio yra dar panaši į minėtają šv. Agnėtos bažnyčios galeriją su mažesnėmis koliumnomis ir arkadomis. — Didele vidurinėsios pažasties dalį užima *Krypta*, į kurią galima įeiti tik iš viršaus, ir iš paskesniųjų laikų paeinančios marmuro koliumnos, kuriuos remia choro asla. Čiapat galima pamatyti geležių dalį, ant kurių buvo kepinamas šv. Laurnas (ž. 272 p.).

Bazilikos gale, arba senobiniame prieangyje, stovi aptvertas baltojo marmuro sarkofagas su antrašu: „Ossa et cineres Pii Papae IX...“, nes tame nuo 1881 m. guli ilgiausia už visus popiežiavęs **Pijus IX** († 1878). Sarkofagas stovi sulig katakumbų pavyzdžio papuoštoje nisoje („Gerasis Ganytojas“). Nors popiežiaus grabas sulig jo paties noro yra apiprastis, bet toji koplyčia dabar yra viena iš brangiausių Ryme ir gal pasaulyje, nes viso pasaulio katalikai dėjo tam tikslui pinigus, norėdami pagerbtį tą savo mylimąjį ir daugel kentėjusįjį Tėvą. Liudvikas Seitz'as taip gausiai papuošė ją mozaikinis ir ant sienų patalpino gauseniųjų aukų davėjų herbus, tarp kurių yra ir keleto lenkų (ž. 176 p.).

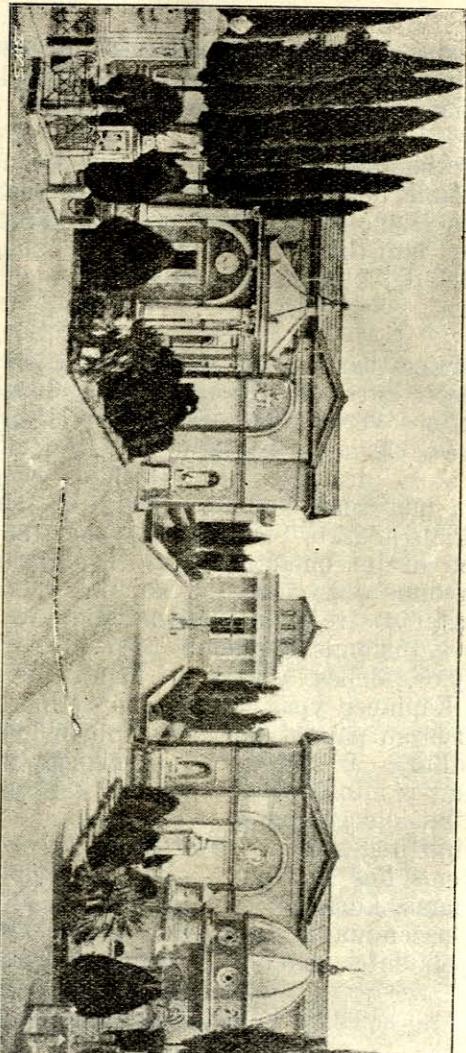
Didžiosios šventės čia esti: 10 rugpj. d.—šv. Laurno šventė ir 1 lapkr. d.—Visų Šventųjų diena. Tą dieną ir ant rytojaus, Uždušinės

dieną, visas Rymas eina melsties ant gretimųjų kapinių (ž. žem.), kur savo artimųjų kapus rymiečiai papuošia tuokart gélémis ir žvakėmis.

Gretimajame *vienuolyne* gyvena kapucinai. Jo mažame, bet gražame kieme, iš XI amž., yra įmuryta sienon daugel skulpturų likučių ir antrašų nuo kapų iš šv. Cirijakos katakumbų. Bet del kliauzuros vienuolynan tegali įeiti tik vyrai.

Anapus bazilikos ir vienuolyno tėsius didžiosios ir garsiosios Rymo kapinės **Campo arba Cimitero Verano** (pav. № 35), po kuriomis ir yra šv. Cirijakos katakumbos. Vartai į kapines stovi dešinėje nuo bazilikos pleciaus. Tai yra matytinos kapinės, įsteigtos 1837 m., ir paskiau nekarta padidintos, ypač 1854 m. kuomet, užėjus cholerai, Pijus IX užgynė laidoti lavonus bažnyčiose. Į kapines veda platus vartai su trejomis vienodo didumo durimis ir keturiomis didelėmis tarp jų sėdinčiomis Tylos, Meilės, Vilties ir Mąstymo stovyklomis. Kapinėse ypatingai yra matytinos kelios koplyčios su papuošalais senobiniųjų krikščionių stiliumi ir daugel kunigaikščių ir kitų didžiūnų paminklų tam tikruose koridoriuose. Augščiausioje gi kapinių vietoje, netoli nuo via Tiburtina, stovi gražus paminklas 1867 m. žuvusiems ties Mentana (ž. 258 p.) popiežiaus kareiviams, kuriems naujoji valdžia padėjo čia juos pažeminantį antrasą. Tose kapinėse yra palaidota daugel ir lenkų¹⁾. Pagalios

¹⁾ Tur būti šiose kapinėse yra palaidotas ir musų

№ 35. Didžiosios kapinės: Cimitero arba Campo Verano.

kapinių viduryje yra Kristaus stovyla su antrašu: „*Aš esmi gyvenimas ir prisikėlimas*“ (Jon. XI, 25).—Iš augštesnių vietų, ypač vakare, turime labai gražū reginį į apylinkes. Tuoju už kapinių stovi Florencijos geležinkelio *pusiaustotis Portonaccio*.

Dabar eikime pro porta Maggiore į antrają baziliką. Nuo kapinių einame pietryčių linkon, per neapstatytą užmiestį, pradžioje *via del Verano* ir paskiau—*vicolo del Santo* (pl. M N 5-6), kuri pasibaigia prie miesto sieną, per kurias eina geležinkelis (*Porta nuova*; pl. N 6). Iėjė pro tuos vartus ir pasukę vakarų linkon, netrukus ateiname prie dešimtkampio ir 220 pėdų aplinkui turinčio bokšto, iš III amž., dabar vadinamo *Tempio di Minerva Medica* (pl. M 6). Devyniose to bokšto giliose nišose, kurios senovėje buvo išklotai klotos marmurais, stovėjo įvairūs dievačiai, viųgi apšviesdavo 10 langų. Nors 1828 m. jo lubos įlužo, bet patsai bokštas dar gražiai atrodo.

Toliau, pietryčiuose, stovi *Porta Maggiore* (pl. N 6). Tie vartai gavo vardą arba nuo bazilikos S. Maria Magg., arba delto, kad jie yra didžiausieji. Yra tai gražiausiojo senobiniame Ryme vandentraukio *Aqua Claudia* liekanos. Pradžioje čia buvo tik graži arkada ant gatvės Labicana, bet cies. Aurelijonas pastatė čia miesto vartus, kurie viduramžiuose buvo Rymui tvirtovės vietoje. Kairėje yra ilgas antrašas, iš 405 m., kurs skelbia, kad *Aqua Claudia*

tautietis, paskutinysis Žemaičių Kalvarijos domininkonų praoras, Raimundas Daugėla, kursai, išvytas iš Kalvarijos 1889 m., mirė Ryme prie savo pažistamojo kun. Ivinskio. (Plačiau apie tai skaityk knygelę: „Žemaičių Kalvarijos aprašymas, kun. Ragaišio. Vilniuje 1906 m.“ pusl. 60; Daugėlos gi fotografija — 21 pusl.).

turėjo 67 kil. ilgio, nes ateidavo nuo m. *Subiaco*, ir antrasis viršiau jo éjusis vandentraukis, *Anio novus* — 93 kil., nes prasidédavo iš Anio (Teverone) upës šaltinių (ištakos). Abu tuodu vandentraukiu buvo pastatës cies. Kliaudijus, 52 m, po Kristaus.

Čiapat tarp vartų 1838 m. tapo atrastas reljefais papuoštas kapo *paminklas*, pastatytas paskutiniai Rymo respublikos laikais (I amž. pirm Kr.) iš stačių ir gulsčių akmenų, nukal-tu grudų saiko pavidaile. Sulig antrašo, jî pa-statës sau pačiam duonkepis *Eurusaces*, valsty-bës duonos pristatytojas.

Nuo tû vartų tramvajus eina lig Staz. di Terminii ir toliau.

Senovëje gi nuo buvusios Porta Esquilina (ž. 290 p.) pro Porta Magg., pietryciu linkon, eidavo garsusis kelias — *via Labicana* (dabar *via Casilina*: pl. N 6-7), rytu gi linkon — *via Praenestina* (pl. N 6).

Via Praenestina gavo vardą nuo m. *Palestrina* (sen. *Praeneste*; ž. I t., 345 p.), pro kurį ji eina į Sabinų kalnus. Tasai svarbus senovëje kelias dabar, pravedus iš abiejų jo pusiu po geležinkelį, tapo tylus ir apleistas. Tik paéjus juo apie 20 minutu, jau tyrame lauke, yra dešinëje daugel kapų griuvësių. Toliau, už 4 kil. nuo Porta Magg., kairéje, stovi iš Dioklecijono laikų pae-nančiojo Vergu bokšto (*Tor de Schiavi*) griuvësiai. Jo dalyje viduramžiuose, matyti, buvo ītaisyta bažnyčia. — Toliau, už 6 kil., kairéje, yra griuvësių *Tor tre Teste* ir *Tor Sapienza*, vadintami cies. Gordijonu villa, kur vidur-amžiuose taip pat buvusi bažnyčia. Pagalios už 15 kil. yra išdžiuvës ežeras *Castiglione* ir prie jo miesto *Gabi-um*’ griuvësių. — Grìždamasi atgal, šalip upelio einan-čia *Strada Militare*, pereiname į

Via Labicana; tasai kelias gavo vardą nuo m. *Labicum*,

stovinčio prie geležinkelio (43 kil.) — 3 kil. nuo Porta Magg. stovi *Torre Pignattara* arba šv. *Elenos kapo griuvësiai*, nes čia cies. Konstantinas buvo palaidotas tą savo šventąja motina, parvežęs jos kūną iš Palestinos. Bet dabar jos kunas yra bažn. Ara Coeli, sarkofagas gi — Vatikano muzéuje Pio Clementino (ž. 85 p.). Tame aštuonkampiame bokste su 8 nišomis nuo Urbo-no VIII laikų yra šv. *Petro ir Marcelino bažnyčia*, turinti parapijos teises. Čiapat yra ir plačios *katakumbos* tû Šventųjų vardu, arba „ad duos lauros“, nes jie du čia buvo palaidotu. Vienoje augštoje tû katakumbų koplyčioje, ant lubų, yra paveikslas: Kristus ant sosto, apsupto šv. Petro, Povilo ir dar kitu 4 Šventųjų. Kiti freskai paeina dar iš III amž. — Už 13 kil. per kelia eina vandentraukis *Acqua Felice* ir toliau *Acqua Alessandrina*. Prie garsaus senovëje, bet dabar išdžiuvu-siojo ežero *Regillo* 496 m. pirm Kr. yra buvës mušis tarp rymiečių ir lotynų.

Dabar tuo pačiu keliu grìžkime lig Porta Maggiore.

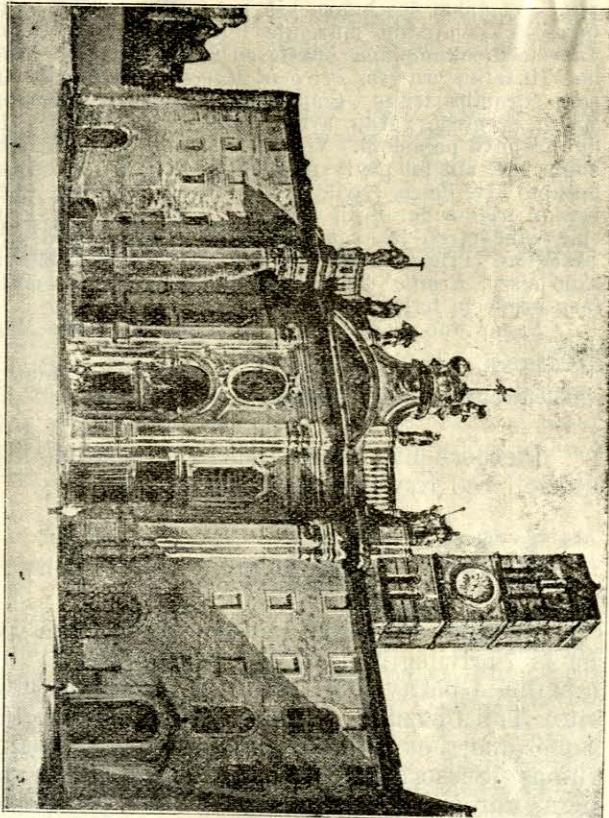
Pietvakariu linkon nuo tû vartų eina į Palatiną vandentraukis *Aqua Claudio*.

Pietuose nuo Porta Maggiore stovi kita didžioji Šv. Kryžiaus bazilika:

S. Croce in Gerusalemme (pl. N 7).

Kadangi toji bazilika (pav. № 36) yra viena iš 7 privilegijinių Rymo bažnyčių, tai joje (apatinéje bažnyčioje) yra 2 privilegijiniu alto-riu. Toji bazilika buvo vadintama *Basilica Sessoriana*, nes pirmiau čia yra stovëjës teismo rumas „*Sessorium*“, kurio griuvësių dalis tebéra dar čiapat, žiemiuose. Anot padavimo, tą baziliką įsteigusi dar cies. Konstantino motina, šv. Elena, sudéjimui joje $\frac{1}{6}$ dalies šv. Kristaus Kryžiaus, kuri ji pati buvo atradusi

№ 36. Bazilika S. Croce in Gerusalemme (Šv. Kryžiaus iš Jerozolimos).

Jerozolimoje, Kalvarijos kalne, 326 m., ir kitų Išganytojo kančios įrankių. Tos bazilikos viđu buvo papuošęs mozaikomis cies. Valentiniujonas, 425 m. 433 m. pop. šv. Sikstus III buvo atlikęs čia vyskupų susirinkimą. Laikui tą baziliką sunaikinus, atnaujino ją pop. Lucijus II, 1145 m., ir pagalios naujai perdirbo (sumodernizavo) Benediktas XIV, 1743 m., vedant darbą Domin. Gregorini, kursai ir pastatė nedailią dabartinejają fasadą su 6 Šventųjų ir dviem aniolų stovylomis ir kryžiu viduryje. Gražū prieangis su kopula remia 4 granito šulai. Sienos tebéra senobinės. Toji bazilika yra kardinolo titulas.

Vidu, itaisytą liuosame barokko stiliuje ir neseniai papuoštą nedailiais sienų paveikslais, dalina į 3 pažastis iš Konstantino gadynės paeinantieji šulai ir 8 storos koliumnos iš Aigypio granito. Po didžiuoju altoriu, apdengtu ant gražaus marmuro koliumnų stovinčiu baldakimu, yra senobiniojo bazalto urna su keturiomis liutų galvomis, kur yra sudėti šsv. kank. Anastazijs ir Cezarijaus kunai¹⁾). Absidoje yra Pinturicchio's freskai, perstatantys Šv. Kryžiaus Atradimą ir Paaugštinimą. Švenč. Sakramentas yra laikomas užpakalyje, sienoje esančioje cimborijoje. Šalip zakristijos, augštai esančioje koplyčioje, yra sudėta labai daug relikvijų, tarp kurių atskiruose relikvijoriuose yra šios didžiosios Kristaus kančios relikvijos: 3 šv. Kryžiaus dalių, tikrosios lentelės iš kedro medžiaus nuo

¹⁾ Prie to didžiojo altoriaus gali laikyti šv. Mišias tik popiežius, kardinolas vikaras ir kardinolas, kurio titulas yra ši bazilika.

Kristaus Kryžiaus *dalis*, ant kurios tebėra žymus antrašas trijose kalbose: „Jesus Nazerenus Rex Judaeorum“, viena iš *vynių*¹⁾, kurią cies. Konstantinas nešiojo savo vainike, *2 erškėčių* Vainiko *digliu*, *virvės*, kurią buvo surištas Kristus, *dalis, kimpinės*, kuri, pripildyta tulže ir uksusu, buvo paduota mirštančiam Išganytojui, *dalis, šv. Tomo Ap. pirštas*, kursai buvo jo įdėtas į prisikėlusiojo Kristaus šoną, *Judos Pardaviko sidabrinis* (skatikas) ir dar keletas akmenelių nuo Kalvarijos kalno (ž. pav. №№ 37, 38, 39, 40 ir 41). — Tos relikvijos esti viešai išstatomoss žmonių pagarbinimui IV Gavėnios nedėldieni, Didžiąjį Pėtnyčią ir 3 geg. d. Bet moteris negali lankytis šios koplyčios kitaip, kaip tik turėdamos tam tikrą leidimą. —

Kairėje nuo didžiojo altoriaus yra laiptai į apatinę bažnyčią arba *kryptą*. Cia, kairėje, stovi privilegijinis Sopulingosios Dievo Motinos altorius su marmuro reljefu *Pietà* ir šv. Petro ir Povilo stovylomis, iš XII amž., abiejose pusėse. Dešinėje gi yra šv. *Elenos koplyčia*, į kurią moteris tegali įeiti tik 20 kovo dieną. Ji yra papuošta Pamarancio's paveikslais ir Peruzzi'o mozaikomis, josios gi asla šv. Elena išbarstė nuo Kalvarijos kalno parvežtomis šv. žemėmis. Jon įeidami matome senobinį antrašą „*Dominae nostrae Helenae*“ ir ant arkados — Šv. Eleną ir šv. Silvestrą Pop., kurs yra pašventės tą baziliką. Ant aptvertotoje geležine tvora altoriaus stovi senobinė šv. Elenos stovyla su kryžiu dešinėje ir vyni-

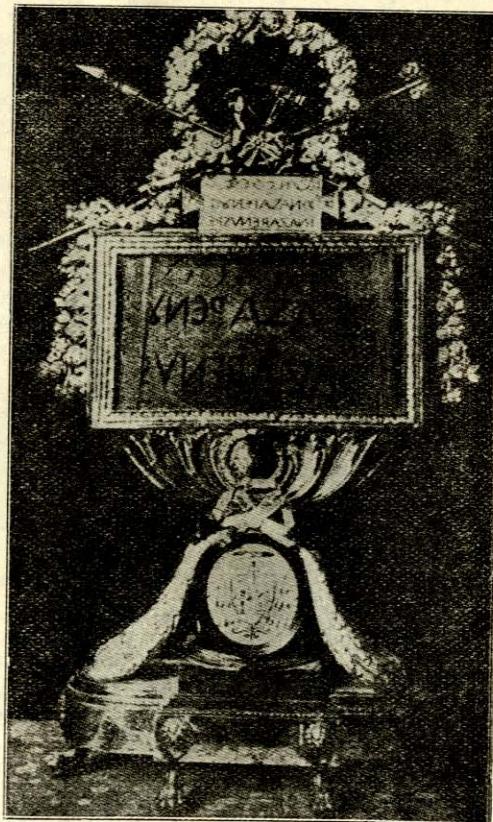
¹⁾ Čia galima pirkti tos Kristaus vynies kopijas, patrintas į savo originalą, turinti 5 colius ilgio.

mis — kairėje rankoje; ji nukalta sulig deivės Junonos stovylos pavyzdžio, tik jos galva yra

№ 37. Šv. Kryžiaus Relikvijorius.

naujasnė, nes iš XVII amž. Toje bazilikoje yra palaidotas pop. Benediktas VII († 983).

№ 38. Buvusio prie Kryžiaus tikrojo antrašo dalis.

Iškilmingosios šventės. — Ketvirtąjį Gavėnios nedėldienį, kuomet kardinolas - vikaras laiko čia iškilmingasias šv. Mišias. Tą dieną minėtosios relikvijos esti išstatomos dešiniajame balkone.—3 g. d.—šv. Kr. Atradimo ir 18 rgp. d.—šv. Elenos šventė.

Gretimajame *vienuolyne*, kurio dalis paversta kareivų buveine, gyvena *cistersai*. Tokiuo budu nuolankūs Dievo tarnai priversti gyventi su ištvirkusiais kareiviais.

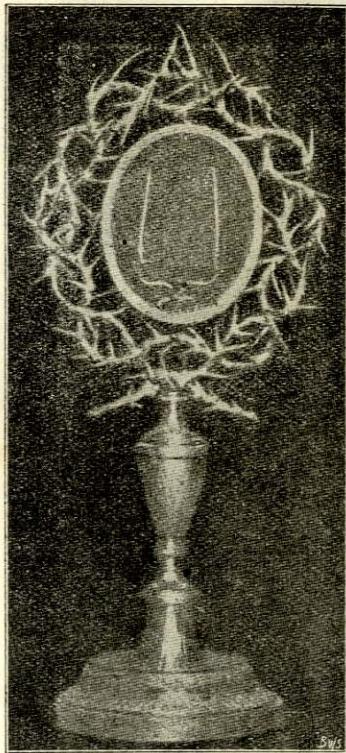
Tarp vienuolyno ir miesto sienų stovi apvalaus amfiteatro (*Amfiteatro Castrense*) griuvėsiai. Tasai amfiteatras, kursai vienkart su Kolosėju yra vienutinis Ryme tos rūšies triobėsis, buvo pastatytas visas iš plytų dviem augštais ir ilgio turi 38 mtr. Jisai vadinosi „*Castrense*“ delto, kad buvo paskirtas kovai kareivų su žvérinimis ir kareivų šventėms.

Toliau, pagal miesto sienas nueiname

№ 39. Relikvijorius su V. Jézaus vynimi.

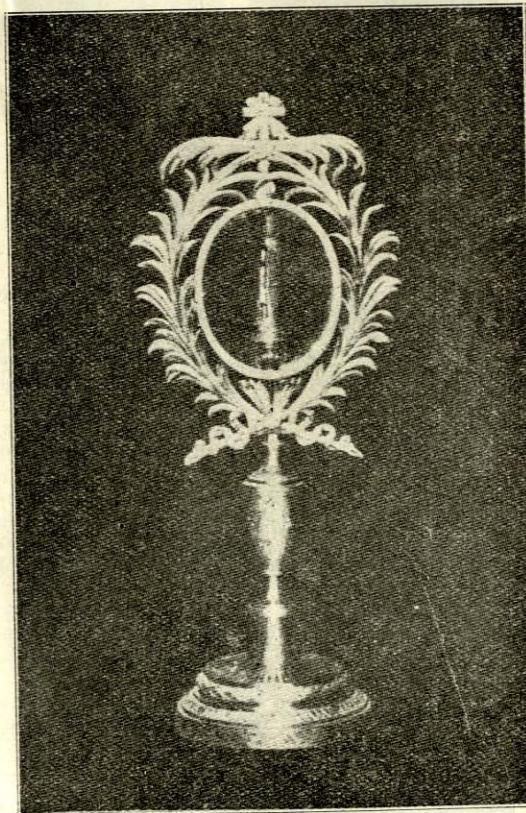
į plecių di. Porta S. Giovanni, prie kurio stovi Porta S. Giovanni (pl. M 7). Tie vartai tapo pastatyti liepiant Grigaliui XIII, 1574 m., vietoje, kur senovėje yra buvusi „Porta Asinaria“. Tie dešinėje nuo dabartiniaių stovėjusieji ir dabar užmurytieji vartai buvo gavę vardą nuo kaž - kokio Asinius, kursai pravedė pro juos kelią. 549 m. per tuos vartus buvo išsilaužęs Ryman gotu vadas Totila.

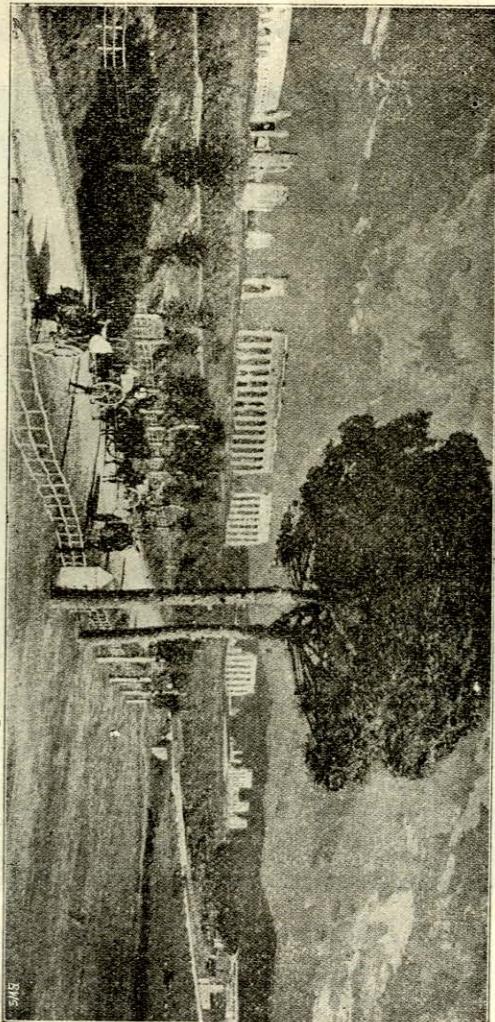
№ 40. Relikvijorius su dviem digliais iš Jėzaus Vainiko.

Nuo tų šv. Jono vartų eina kelias į Albanų kalnus, kuriuo nesenai tapo pravestas į tą kalnų miestelius tramvajus. Tuoj už vartų per kelią teka nuo Albano ezero ateinantis upelis La Marrana (di S. Giovanni), kurs įteka Tiberin kanalu Cloaca Maxima.

Už pusvarsčio nuo vartų tasai keliai persiskiria į 2 šakai: dešinysis yra naujasnis kelias, užtat vadinas via Appia nuova (pl.

№ 41. Relikvijorius su šv. Tomo Ap. pirštu.

№ 42. Kelias via Appia nuova

M N, 8-9) ir eina į miestelius Marino ir Albano (pav. № 42). Kairiasis gi kelias eina į m. Frascati ir vadinas *via Tuscolana*. Už pusantro varsto nuo vartų per ši kelią eina geležinkelis į Civita Vecchia¹⁾, kurio čiapat yra *stotis Tuscolana*. Dar toliau, už kokie pusantro varsto, ta kelią perkerta geležinkelis į Albano, už kurio tuož šalip eina kariuomenės kelias *Strada Militare*, apsupantis miestą iš rytų ir pietryčių pusės. Kairėje matosi vandentraukio Acqua Felice (ž. 249 p.) arkados; viena iš jų, po kuria eina tasai kelias, yra pastatyta vartų pavidale ir vadinas *Porta Furba*. Priešais gi matomi Klaudijaus vandentraukio griuvėsiai ir tebeveikiantis vandentraukis Acqua Marcia (ž. 216 p.). Pagalios dešinėje, netoli iš čia, eina naujoji ir senoji via Appia. Iš čia gražus reginys į Rymo apylinkę ir į Albanų bei Sabinų kalnus.

Dabar minėtajai *Strada Militare* galime pereiti kelią Appia nuova, prieš kuri dar pereiname skersai Albano geležinkelį ir garsuji kelią *via Latina*, kursai, išėjės iš miesto pro dabar uždarytają Porta Latina, eina tarp Albanų ir Sabinų kalnų ir pasiekia m. Capua. Tasai kelias, taip pat kaip ir via Appia ir kiti keliai, senovėje buvo apstatytas iš abiejų pusų garsiųjų rytmiečių kapais, kurių tebéra dar griuvėsių. Tarp jų, dešinėje, yra du kapu (vienas iš jų — iš II amž.), pa-puoštu įdomiais gipso reljefais ir paveikslais. Ciapat kairėje tapo atrasti šv. Stepono bazilikos, iš V amž., pamatai ir šsv. Bonifacijaus ir Aglaes katakumbos.

Pietuose iš čia, šalip via Appia nuova, yra Albano geležinkelio *stotis Acqua Santa* (6 kil. nuo staz. Centrale), kuri gavo vardą nuo čiapat pietuose esančiųjų maldyklių *Bagni dell' Acqua Santa*.

Iš via Appia nuova keliu *Strada Militare* galima pereiti į senąją via Appia, bet mes grįžkime miestan pro šv. Jono vartus.

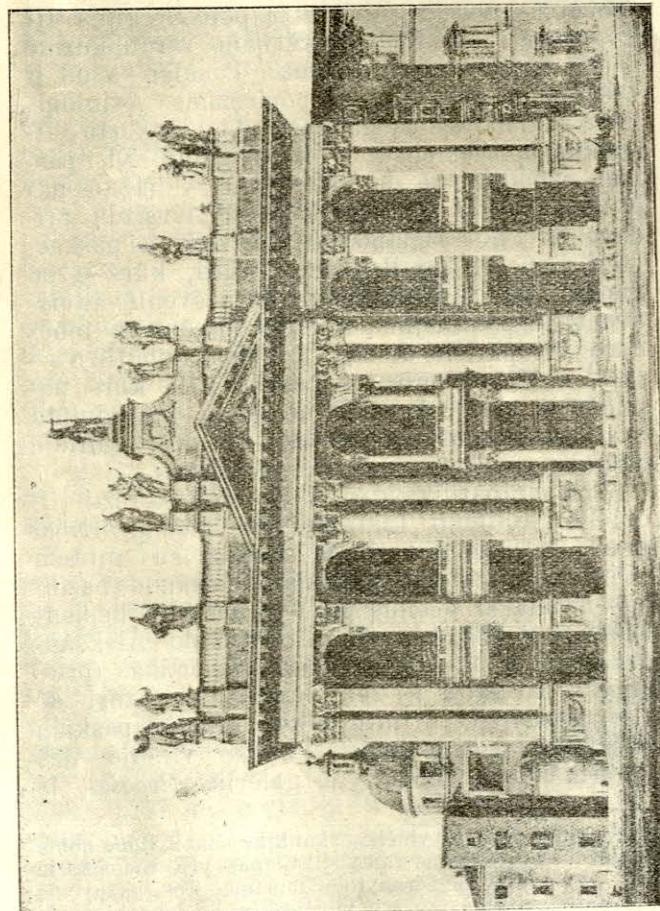
¹⁾ Civita Vecchia yra tai Rymo portas (80 kil. nuo Rymo), kursai senovėje kuvo vadintamas „Centum Cellae“ arba „Portus Trajanii“, nes ji įsteigės cies. Trajanas. Čion budavo ištremiami pirmieji krikščionis sunkiųjų darbų dirbtų. Dabar tame mieste yra apie 9,500 gyventojų.

Archibazilika S. Giovani in Laterano
(pl. L 7).

Tarp Rymo bazilikų šv. Jono Liateraniškio bazilika (pav. № 43), yra vyriausia, nes ji yra Rymo Vyskupo katedra, delto kad popiežius, kaip Rymo vyskupas, sėdi ant šv. Petro Sto sto ir yra visų vyskupų perdėtinis. Ji yra taip pat vakarų Patrijarko (kurį titulą turi popiežius) bažnyčia, užtart naujieji popiežiai tuo apimdavo iškilmingai jos valdymą. Pagalios ji yra „visų Miesto ir pasaulio bažnyčių motina ir galva“ (omnium Urbis et orbis ecclesiasticarum mater et caput), nes nuo 312 m. lig popiežiu persikėlimo Avinjonan (1308 m.) prie jos gyveno visi popiežiai ir čia buvo Rymo ir viso katalikiškojo pasaulio centras. Dabar ji turi dar parapijos teises. Tą baziliką išteigė cies. Konstantinas Did., nes dovanojės pop. šv. Silvestrui I didelius kitkart turtingos Liateranų giminės buvusius rumus¹⁾, juose pastatė labai gražią bažnyčią, kuriai tasai pats popiežius pašventė Atpirkėjo (*S. Salvatoris*) vardu, 324 m., ir kuri nuo to laiko buvo vadina Basilica Constantiniana arba kitais vardais²⁾.

¹⁾ Taigi tuose rumuose yra gyvenę 160 su viršum popiežių, iš kurių 47 yra šventi ir 6 palaiminti; 23 iš tų popiežių čiapat yra palaidoti. Iš tų rumų popiežiai yra siuntę pirmuosius misijonorius į Angliją, Vokietiją ir į Slavių kraštus. Čiapat yra gavę savo istatytą patvirtinimą: šsv. Pranciškus, Domininkas, Norbertas ir k.

²⁾ Švenčiant šv. Silvestrui tą baziliką, buk apsieitiškės patsai Kristus ir tarės: „Pax vobis“ (Ramybė jums). To stebuklo paminėjimui ir ligšiol šv. Mišiose

№ 43. Liaterano Archibazilika arba S. Giovanni in Laterano.

Bet sugriuvus tai bazilikai (896 m.) nuo žemės drebėjimo, 908 m. atstatė ją pop. Sergijus III ir pašventė šv. Jono Krikštytojo vardu, kuriuo ji ir ligšiol tebevardinama. Paskiau 1308 ir 1361 m., t. y. gyvenant popiežiams Avinjone, buvo sunaikinęs ją gaisras. Abudu kartu atstačius ją Klemensui V ir Grigaliui XI, paskiau atnaujino ją dar Martynas V (1530 m.) ir Aleksandras VI. Dabartinę išvaizdą pri-davé jai Pijus IV (1560 m.) ir beveik visi paskes-nieji popiežiai lig Benedikto XIII, kurs 1726 metais labai iškilmingai ją pašventė; to pašventimo paminėjimą ir ligšiol Bažnyčia tebedaro 9 lapkričio dieną. Pagalios nuo 1875 — 1884 m. triuso prie jos Leonas XIII, kurs papuošę ją viduje ir padidino chorą prailginimu arba pastumimi užpakalin absidos, kurioje naujai perdirbo ir seniasias mozaikas.

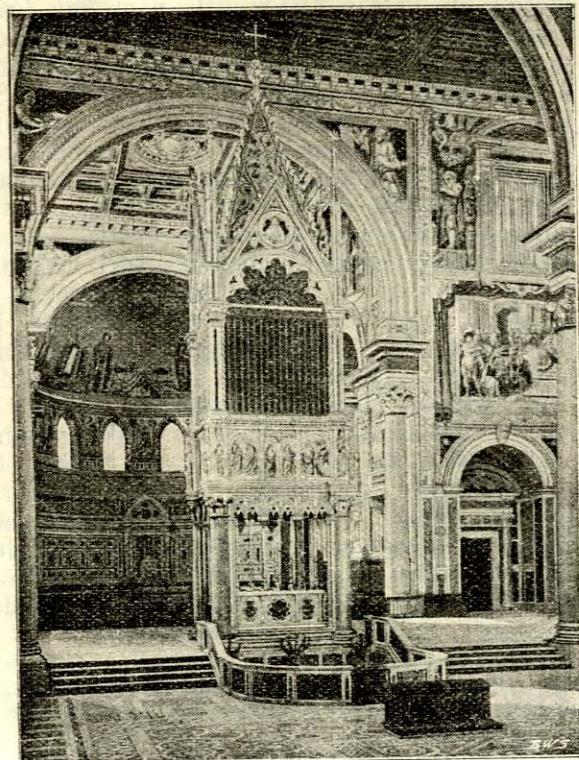
Dabar bazilika turi 2 fasadų, atgręžti į 2 dideliu Šv. Jono Liataraniškio pleciu. Labai gražią į rytus atgrežtają fasadą su antrašu „Christo Salvatori“, panašią į Vatikano bazili-kos fasadą, ir plačius prieš ją laiptus, liepiant Klemensui XII, pastatė iš travertino Aleksan-dras Galilei, 1735 m. — Gražus portikas (prie-angis), paremtas 24 marmuro šulais, turi 60 mtr. pločio ir 10 mtr. gilio. Jin ir paskiau bazilikon veda 5 duris. Portiko viršuje, ties vidurinėmis durimis, yra galerija (*loggia*), iš

po trečiojo „Dievo Avinėli...“ kunigas sako: „Dona nobis pacem“ (Duok mums ramybę). Čiapat yra rodomas ir taip apsreiškusi Išganytojo biustas. Tos bažnyčios pašventimas, kaip jau esu minėjęs, ir ligšiol tebéra vi-sur apvaikšciojamas, nes tai buvo pirmosios pasaulyje bažnyčios iškilmingas pašventimas.

kurios lig 1870 m. Dangun Ižengimo dieną popiežiai duodavo iškilmingiausią palaiminimą Urbi et Orbi. Ant stogo, bokšto vietoje, sto-vi milžiniškoji Kristaus stovyla tarp 10 šven-tujų. Iš 5 bazilikos durų—dešinės galinės, taip pat kaip ir Vatikano bazilikoje, yra „Šve-tosios duris (*Porta santa*), atidaromos tik jubiliejaus metais. Senobinės gi vidurinėsios du-ris iš bronzos yra perneštos čion Aleksandro VII laikuose iš šv. Adrijono bažnyčios, prie Forum Romanum. Tos duris yra papuoštos reljefais, vainikais ir k. Kairiajame portiko gale stovi senobinė Konstantino Did. stovyla, paeinant iš jo pirčių (ž. 392 p.). — *Antroji fasada* yra prie šiaurinio skersinėsios pažasties galio. Por-tiką gi prie jos su dviem gražiais bokštais pristatė Sikstus V, sulig Fontana's plenū. De-šiniajame jos gale stovi vėl bronzinė prancuzų kar. Henriko IV stovyla, Condieri darbo, kurią čia pastatė dékingi tam karaliui už do-vanas Liaterano kanoninkai. Toji bazilika yra garsi dar tuo, kad joje arba jos rumuose ivy-ko 16 bažnytinį Susirinkimų, iš kurių 5 yra Visuotinieji Liateraniškieji Vyskupų Susirinki-mai (Santarybos): 1123, 1139, 1179, 1215 ir 1512 m. Čia taipgi budavo apvainikuojami naujieji popiežiai. Pagalios šv. Aliozijaus gy-venime skaitome, kad tasai šv. jaunikaitis čia buvo gavęs tonsurą (pirmąjį kleriko pašven-timą), 1588 m. Kadangi ir toji bažnyčia yra viena iš 5 patriarchalinių Rymo bazilikų, tai ir joje yra 7 privileginių altoriai: 5 — kai-rėje pažastyje (ŠSS. Trejybės, šv. Pranciškaus (su daugeliu relikvijų cimborijoje), Prikryžiu-tojo, Dangun Émimo ir šv. Andriejaus Corsini)

ir 2 — dešinėje pažastis yje (Šv. Jono Nepomuceno, kurį Benediktas XIII čia apgarsino šventuoju, 1728 m.; dabar tasai altorius (*capp. Tornon*) yra pašvęstas Sopulingosios Motinos garbei, ir Nekaltojo Prasidėjimo altorius).

Gražiai papuoštas *vidus*, prailginus jį 1884 m. 25 metrais, dabar turi 130 mtr. (61 sieks.) ilgio ir tame gali sutilpi 22 tukst. žmonių. Keturios šulų eilios dalina bažnyčią į 5 pažastis, kurių didžioji turi dailaus lotyniškojo kryžiaus pavidalą. Tą pažastį apsupa 12 didelių plokščių šulų, kuriuos pastatė arkit. Borromini, įmurięs į juos pirmiau čia stovėjusių senobinėsių koliumnas (2 tokie koliumni tebėra dar matomi didžiojo altoriaus šonuose). Tų šulų nišose, papuoštose senobiniojo marmuro koliumnomis, stovi 12 milžiniškųjų Apaštalų stovylų, Bernini'o mokyklos darbo, iš kurių kiekviena atsiėjusi po 26,500 fr. (apie 10,000 rub.). Augščiau tų stovylų yra dar 12 reljefų iš Senosios ir Naujosios Sandoros Istorijos ir 12 pranašų. Martyno V gadynėje nukloti vidurinėsios pažasties blizganti asla iš brangiųjų marmurų yra nepaprastos dailės dalykas. Labai gausiai papuoštos ir paauksintos plokščios lubos esančios Jokubo della Porta darbo, bet sulig Mikolo Angelo bražinių. Augščiau pakeltosios skersinėsios pažasties viduryje stovi *didysai altorius* (pav. № 44) su dideliu tarp 6 žvakų patalpintu kryžiu viduryje. Tasai altorius irgi vadinas „Popiežiaus altoriu“ (*Altare papale*), nes prie jo taippat, kaip ir šv. Petro bazilikoje, gali laikyti šv. Mišias tik patsai popiežius arba jo paskirtasai kardinolas. Tai yra įsakės dar šv. Silvestras I

№ 44. Didysai altorius ir choras Liaterano bazilikoje.

delto, kad tame altoriuje yra to paties popiežiaus iš katakumbų perneštasis *medinis stalas*, kuriuo, sulig padavimo, naudojėsi altoriaus vietoje šv. Petras Ap. ir kiti popiežiai krikščionių persekiojimo gadynėje¹⁾. Tą altorių dengia gražus baldakimas iš baltojo marmuro, kurį liepiant Urbonui V, padarė Jonas di Stefano, 1367 m.; tik 1851 m. jisai yra atnaujinotas. Yra tai prancuzų kar. Karoliaus V dovana. Tame baldakime, brangiame sidabriniamė inde, yra patalpintos, Šventųjų relikvijos, tarp kurių yra ir šsv. Ap. Petro ir Povilo galvos²⁾, kurios parodo, kad toji bazilika turi išskirtiną vertę tarp kitų³⁾. Po didžiuoju altoriu yra šv. Jono Evangelistos *Konfesija*, priešais kurios yra gražus bronzos paminklas, čiapat gulinčiam pop. Martynui V, Simono di Giov. Ghini darbo. Didžiosios pažasties arkadą remia 2 raudoni iš rytiečių granito koliumni, po 34 pėdas augščio. Skersinėjā pažastį buvo atnaujinęs ir freskais papuošęs minėtasis Jokubas della Porta, 1603 m. Palubėje pakabintą vėliavą yra dovanojęs didysai Maltiečių (vienuolių) mistras Zandari, kurs atėmė ją iš turkų juros mušyje, 1721 m. Dešiniajame

¹⁾ Tasai altorius yra vienutinis pasaulyje be Šventųjų relikvijų, kurių butinai reikalaujama kiekviename altoriuje. Žydingą pašventimą tam altoriui suteikia šv. Petro stalas.

²⁾ Tarp kitų šios bazilikos relikvijų yra dar dvi Šv. Kryžiaus dalis, kai-kurios Kristaus kančios palaikos ir šv. Jono Krikšt. tėvo, Zakarijos galva.

³⁾ Skaitome, kad 1198 m., laikant čia Mišias pop. Inocencijui III, apsireiškės jam aniolas tam tikruose ruobose tarp dviejų vergų, tuo paragindamas popiežių įsteigtį vergų išpirkimui vienuolius Trinitarijus.

tos pažasties gale stovi 2 gražai išskaptuoti numidiškojo marmuro koliumni, po 27 pėdas augščio, kuriedvi remia gražius vargonus ir puošia duris. Kairiajame jos gale yra Švenč. *Sakramento koplyčia* su 4 senobinėmis koliumnomis iš pauksintosios bronzos, paeinančiomis dar iš senosios bazilikos ir dviem tokios pat bronzos aniolais altoriuje. Didysai tos koplyčios altorius, kuriami laikomas Švenč. Sakramentas, yra pastatytas ir papuoštas brangiais akmenimis sulig Povilo Olivier'o plenū. Augštai Jame yra iš kedro medžio padaryta tasis *Paskutinėsios Vakarienės stalas*, ant kurio patsai Kristus laikė pirmasias šv. Mišias ir penėjo Apaštalus savo Kunu ir Krauju. Tasai stalas, turintis 12 pėdų ilgio ir 6 pločio, seniau buvo apklotas sidabrine skarda (bleka), bet 1527 m. apiplėše ją vokiečių ir ispanų kareiviai. Dešinėje nuo to altoriaus, šalip bazilikos prezbiterijaus, yra *Choro koplyčia (Capp. del Coro)* su gražiai išpiaustytojo medžio sėdynėmis, Jieronimo Rainaldi'o († 1655) darbo, ir Martyno V paveikslu. Tos koplyčios užpaka lyje yra *zakristija*, kurioje yra medinė šv. Jono Ev. stovyla, Donatello's darbo; jos altoriuje yra šv. Marija Magdalena ir šalip — Marijos Apreiškimo paveikslas, Marcelliaus Venusti'o darbo, sulig Mikolo Angelo bražinių; pagalios čiapat yra dar antrasis Šv. Panos paveikslas, Raffaelio darbo. Zakristijos vidurinėsios duris paeina iš 1196 m. Abiejuose choro šonuose stovi 2 grabo paminklu: Inocencijaus III († 1216), kurį pastatė jam Leonas XIII ir paties Leono XIII († 1903), to darbininkų popiežiaus, paminklas iš baltojo marmuro, nukaltas

Julijaus Tadolini'o, kursai labai iškilmingai buvo atidengtas 1907 m. Paminklas turi $4\frac{1}{2}$ sieks. augščio ir $2\frac{1}{2}$ sieks. pločio. Popiežiaus stovyla yra uždėta ant žalsvojo marmuro papédės, ant kurios parašyta: „Leonui XIII, jo išvestieji kardinolai“. Kairiame šone, žemiau, yra kita stovyla, reiškianti Bažnyčią, verkiančią tokiam garsiam popiežiuui numirus; dešiniai gi šone stovi darbininkas su kuju ir meldzia palaiminimo. Čiapat guli ir tasai Didysai Popiežius.

Padidintasai *choras* (prezbiterijus; pav. № 43) dabar turi apie 32 mtr. ilgio ir yra labai gausiai papuoštas marmurais, nes asla ir sienos išklotos poliruotojo marmuro plytomis. Abiejose choro šonuose yra po tris balkonus su pauksinta baliustrada ir dveji vargonai. Choro gale stovi altorius, iš Mykalojaus IV laikų, su Kristaus Priskėlimo paveikslu, Apricoli'o darbo. Senobinėje, bet toliau nustumtoje *abside* yra brangios ir gražios mozajikos, iš 1290 m., Jokubo Torriti darbo; bet greičiau jisai tik atnaujino jau senesnėsias mozajikas. Jos perstato mums dangiškąją Jerozolimą; viršuje esanti mozajika iš IV ar V amž., reiškia Kristų debesiuose, apsupty 8 aniolais; žemiau gi: viduryje stovi brangiausis akmeninis apsodintas ir Šv. Dvasios spinduliais apipiltas kryžius, po kuriuo 2 elniu (briedžiu) ir keli avinėliai geria iš 4 rojaus upių. Ta kryžių apsupa: iš kairėsios pusės — Dievo Motina su klupančiu prie jos Mykaloju V (jisai liepė padaryti tas mozajikas), šv. Pranciškus, Petras ir Povilas; iš dešinėsios gi — šv. Jonas Krikšt., Antanas Atskyrėlis, Jonas Ev. ir Andriejus.

Ap. Žemiau yra 4 gotiški langai su Apaštalų mozajikomis jų tarpe ir po langais Leono XIII patalpintas ilgas antrašas apie bazilikos atnaujinimą, 1884 m.; to antrašo žodžius Šv. Apeigų Kongregacija idėjo kunigu brevijoriun (9 lapkr. d.), 1899 m. Apie visą chorą iš lauko eina keturkampis koridorius, kuriamo supalpinti paminklai iš XVIII amž. ir stovi šv. Petro ir Povilo stovylos, iš XII amž. Šalip durų į zakristiją yra 2 lenti su mozajikos sąrašu senosios bazilikos relikvijų; viršuje gi stovi jau aprašytasai *Leono XIII paminklas*.

Dabar aprašykime dar *salutinėsias pažastis*. — Dešinėje nuo didžiųjų durų, prie pirmojo didžiojo šulio, užpakalyje, yra garsus Giotto darbo paveikslas: pop. Bonifacijus VIII dviejų kardinolų tarpe skelbia pasauliu pirmąjį didžių Jubilėjų, 1300 m. Toliau prie antrojo šulio yra antrašas nuo pop. Silvestro II († 1003 m.) kapo. — Bazilikos koplyčios stovi uždaros, bet tarnas atidaro jas už 50 c. Antroji dešinėji *kopl.* *Torlonia* yra gausiai pauksinta ir baltu marmuru papuošta. Trečiąjį *kopl. Massimi* yra pastatęs garsusis Jok. della Porta. Toliau stovi 3 kardinolų paminklai. Nustabai maža téra šioje bazilikoje gražių paminklų, nors joje guli be minėtųjų dar keliolika popiežių ir tarp jų *pal. Innocencijus V* († 1276). Kairėje gi pažastyje pirmoji koplyčia yra Šv. Andriejaus *Corsini* arba stačiai *Corsini* koplyčia, kurios altoriuje yra to Šventojo mozajikos paveikslas, sulig Guido Reni'o originalo. Tą vieną iš gražiausiųjų ir brangiausių Ryme koplyčią yra pastatęs pop. Klemensas XII savo šv. giminaičio garbei, vedant

darbus ark. Al. Galilei, 1734 m. Iš senovės palaikų joje yra 4 senobinės koliumnos ir didelė porfiro gelda (vonia), paeinanti iš Panteono ir stovinti ant koplyčios įsteigėjo Klemento ("Corsini'o") paminklo su stovyla iš bronzos. Antroje gi altoriaus pusėje stovi kard. Neri Corsini'o paminklas. Nišose stovi 4 pamatiniai (didžiųjų) dorybių stovylos. Koplyčios sienos yra papuoštos retai terandamais marmurais, lubos gausiai paaugsintos ir asla iš mozaikuotojo marmuro. Rusyje, kuriame guli tos giminės sąnariai, yra dar nepaprastai graži marmurinė Sopulingosios Motinos stovyla (Pietà), Bernini'o darbo. — Toliau stovi dar viena maža ir 2 didesni apvali koplyči. Pagalios koplyčioje *Colonna* 1900 m. tapo įmurytas Rymo didžiunų paaukotasis jubiliejinis Kryžius, kuri pašventė Kristaus garbei pats Leonas XIII. To kryžiaus kopijas su 200 d. atl. bučiuojame ir mes savo bažnyčiose.

Be paminėtųjų jau relikvių, bazilikos. *Išduno koplyčioje* (*Tesoro*) yra dar: skiautelė raudonojo rubo, kuriuo Kristus buvo apvilktaς kančios laike; dalis kimpinės, kuri buvo girdomas prikryžiuotasai įsganytojas; indas, kuriame buvo paduotas šv. Jonui Ev. užnuodytasai vynas; to paties Šventojo rubo skiautelė ir dalis grandinio (retežio), kuriuo tasai Apaštala buvo vedamas iš Ffezo Ryman; šv. Lauryno kaulas; šv. Karoliaus Borom. ir šv. Pilypo Nerijaus kraujas; pagalios indas su daugelio Kankinių pelenais.

Kaip šv. Petro bazilikoje, taip ir čia yra paskirti kūnai klausymui išpažinties įvairiomis kalbomis.

— Iš paskutinės kairėsios koplyčios su šv. Hiliarijaus altoriu yra įeiga į VI-jos amž. pabaigoje įsteigtąjį benediktinų vienuolyną (*Chiostro*), kurio keturkampis kiemas yra puikus

P. Vessaletto (XIII amž.) darbas. Tasai žaliujantis kiemas, panašus į tokį pat kiemą šv. Povilo bazilikos vienuolyne, yra apsuptas mozajikomis papuoštomis arkadomis, kurias remia poromis sustatytos įvairaus pavidalo marmurinės koliumnos su tūtingais kapiteliais. Po arkadomis esančiose galerijose yra pristatyta daugel įvairių stovylų, skulpturų ir kitų likučių nuo senosios bazilikos. Tame vienuolyne dabar gyvena Liateraniškų Kanoninkų draugija (*Rocchetini*).

— *Iškilmingosios šventės*. Šitoje bazilikoje iškilmingai esti švenčiamos šios šventės: Didžiosios savaitės seredoje, ketverge ir pėtnyčioje, kaip ir šv. Petro bazilikoje, esti iškilminga „Tamsioji Jutrina (Matutinum),“ subatomis gi prieš Velykas ir Sekminės—Krikšto vandens pašventimas Krikšto koplyčioje (*Battistero*) ir tenpat suaugusiųjų krikštijimas. Ta pačią dieną esti suteikiama čia klerikams pašventimai. Ypač iškilmingai išvenčia čia juos metę keturdalyse kard. Vikaras.—24 d. birž., Šv. Jono Krikšt. šventė, prieš kurią rymiečiai meldžias čia per kiaurą naktį (vigilija) ir austant esti šv. Mišios. — 6 rugpj. d., Kristaus Persimainymas.—9 lapkr. d. Metinės bazilikos pašventimo sukaktuvės.

Prie šiauriniojojo bazilikos šono stovi ketvirtainiai **Liaterano rumai**, kurie, kaip jau žinome, nuo Konstantino Did. gadynės yra popiežių nuosavybė; ir dabartinėji Rymo valdžia paliko dar juos Apaštališkajam Sostui. Bet senobinieji Liaterano rumai (*Patriarchium*), kuriuose lig 1308 m. yra gyvenę popiežiai, buvo tokia dideli, kad juose tilpdavo ir dabartinėji koplyčia Sancta Sanctorum. Sunaikinus juos gaisrui 1308 m., tik garsusis Rymo atnaujin-

tojas, Sikstus V, liepė savo arkitektui Dom. Fontana'i atstatyti juos naujame stiliuje, 1586 m., kuria išvaizdą jie ir ligšiol užlaikė. Tasai Šv. Tėvas buvo vėl paskiręs tuos didelius rumus popiežių buveinei ir Kongregacijų biurams, užtat ir jis pats čia yra gyvenęs. Bet jo ipėdiniai dėl tų rumų tolumo nuo šv. Petro bazilikos ir jų stovėjimo nesveikoje vietoje, persigabeno Vatikanan, iš kurio vasaros metu persikeldavo į gražesnėje vietoje stovinčius Kvirinalo rumus. Inocencijus XII buvo įtaisęs tuose rumuose prieglaudą našlaičiams, Grigalius gi XVI, 1843 m., įsteigė muzéjų, kuriamė tapo surinktos senovės palaikos, netilpusios Vatikano ir Kapitolijaus muzėjuose. Dabar to popiežiaus vardu vadinamame ir didele vertę turinčiam **Liaterano muzėjūje** (*Museo Gregoriano Lateranense*) apatiniajame augštše telpa Stabmeliškasis, pirmajame gi — Krikščioniškasis muzėjus ir Paveikslų galerija. Stabmeidiškaji muzejų galima lankyti nuo 10 — 3 v., utarninkais, ketvergais ir subatomis dovanai, Krikščioniškajį gi — likusiomis dienomis, už 1 lirą. Duris į muzėjų yra rytiniame rumų šone.

Vidurinis rumų *kiemas* su arkadomis pastutiniai metais tapo papuoštas begalinės vertės senobiniaiškais antrašais, akmenimis nuo kapų ir skulpturomis is katakumbų (iš I—VI amž.).

1) *Stabmeliškasis* arba *Svietiškasis* muzėjus (*Museo profano*) susideda iš 16 kambarių, prikrautų senobinių skulpturų, stovylų, biustų, sarkofagų, stabmeliškų altorių, reljefų su mitologiskais paveikslais, žvérių stovylų ir kitokiu daiktų, kurių čia yra viršiau per 1000.

Ižymesnieji iš tų dalykų yra šie: — VI-me kamb.: 435 num. — Sédintis cies. Tiberijus; 437 n. — cies. Kliaudijus ir k. — VII kamb.: 476 n. — labai daili graikų dainiaus Sofokles'o stovyla (IV amž. pirm Kristaus); 534 n. — diev. Neptuno stovyla; 892 n. — Nešluotos aslos mozajika ir k. Indaujose gi (šépose) po stiklu yra sudėti mažesnieji senovės dalykai.

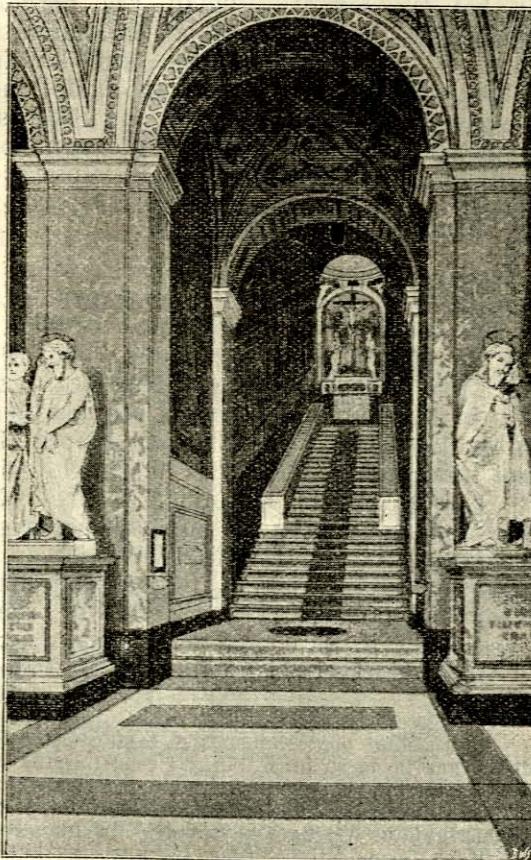
2) *Krikščioniškasis muzėjus* (*Museo cristiano*) yra įsteigtas 1854 m.; tame surinkta daugel pirmųjų krikščionių sarkofagų ir antrašų nuo kapų, užtat jis yra labai mums, katalikams, pamokinantis, nes aiškiai parodo tikėjimiškias pirmųjų krikščionių pažiuras. Didžiausioje dalyje tie sarkofagai paeina iš IV amž.; skulpturos gi ant jų perstato mums daugiausia scenas iš Šventosios Istorijos, bet nekartą tik pirmiesiems krikščionims paprastame prietaikinime; tų scenų parinkimas ir suderinimas neretai parodo mums stebetiną jų savo tikėjimo supratimą. Ypatingai gražus ir reljefais turtingi yra sarkofagai: №№ 55, 104, 111, 119, 125, 181 (seniausias ir gražiausias) ir 183. Tarp scenų ant tų sarkofagų dažniausia randame — iš Senosios Sandoros: Adomą ir Jievą, Abraomo auką, Moizį su Dievo įsakymu plokštėmis arba lazda užgaunantį uolą, Danielių tarp liutų, pranašą Joną ir k.; iš Naujosios gi Sandoros: Piemenelių arba Trių Karalių Jėzaus pagarbinimą, Galilėjos Kanos stebuklą, Kristą ant sosto arba mokantį šv. Petrą, Duonos padauginimą, Aklojo išgydymą, Lozoriaus prikelimą ir k. Čiapat yra dar sarkofagų skyrius su reljefais, reiškiančiais Kristaus

kančią, kaip antai: №№ 147 (dailiausiojo darbo) ir 171, kur scenos perskirtos gražiomis koliumnomis. Pagalios yra čia 2 graži stovyli, pažymėti №№ 103 ir 105: Gerasis Ganytojas su avele ant pečių ir sédinčio šv. Hipolito Vysk. stovyla (№ 223), is III amž, atrasta aplaužyta jo vardo katakumbose, prie šv. Lauyno bazilikos. Ant jo sosto surašyti yra jo veikalai.

3) *Paveikslų galerijoje*, 9 kambariuose tarp kitų yra keli gražūs garsiųjų tapytojų (Pilypo Lippi ir k.) paveikslai, iš XV ir XVI amž. Bet yra čia ir naujasniųjų, daugiausia dovanų Leonui XIII, tarp kurių atsižymi: Leonu XIII garbę, Grandi'o darbo. Pagalios čiapat yra dar kelios senobinės mozaikos.

— Ties žiemrytineja muzėjaus kerčia, rytiname antrojo šv. Jono pleciaus (*S. Giovanni in Laterano*) gale, stovi atskira koplyčia vardu

S. Salvatore della Scala Santa (pav. № 45,) nes joje telpa iš Jerozolimos parvežtieji Piloto rumų Laiptai (*Scala*), kuriais tasai žydų valdovas buvo užvedęs augštyn visą nuplaktą, raudonuoju rubu apvilkta ir erškėčiais apvainikuotą V. Jézų ir, parodęs Jį žydų miniai, sakydamas: „Štai žmogus (*Ecce Homo*)“, bet žydai šaukė: „Prikryžiuok, prikryžiuok jį“ (Ev. šv. Jono XIX, 5—6). Anot padavos, Kristus dar 3 kartus savo kančios laike yra lipęs tais laiptais. Jie susideda iš 28 laipsnių iš

№ 45. Šventieji Laiptai iš Piloto rumų (*Scala Santa*).

baltojo marmuro, tokio, kokio niekur nėra Italijoje, bet tik Sirijoj. Ryman yra pervežusi juos cies. šv. Elena, 326 m., ir patalpinusi senobiniuose popiežių rumuose, kur katalikai tuo labai pradėjo juos gerbti ir ligšiol nesiliauja juos lankę¹⁾). Bet 1589 m. Sikstus V pristatė prie koplyčios Sancta Sanctorum prieangį dviem augštais ir penkeriais laiptais, kuriame ir patalpino Šventuosius Laiptus. Tą darbą atliko ark. Dom. Fontana.

Žemai, abiejose Laiptų pusėse, stovi dvi Pijaus IX pastatyti baltojo marmuro grupi, Ign. Giacometti'o darbo: dešinėje — Jūdas bučiuoja Kristą ir kairėje — Pilotas rodo Jį žydams. Tame prieangyje yra dar Nuplakt. Jézaus figura ir klupojančio Pijaus IX stovyla, lenko Sosnowski'o darbo. Ilgesniam tų Laiptų išlai-kymui Inocencijus XIII, 1723 m., apklojo juos kieto riešutų medžio lentomis, kurios tečiau jau daugel kartų buvo mainomos, nes greitai sudila nuo maldininkų kelių. Tos vietas, kuriose, nežiurint į 19 amžių, tebéra matomi Išganytojo Krauko lašai, yra apdengtos krištalo stiklais. Bet ir taip apdengtuosių Laiptus galima dar pamatyti ir bučiuoti. Tais Laiptais

¹⁾ Patys dagi popiežiai budavo tame dalyke labai maldingi, nes jie buvo pratę lankytis tuos Laiptus ir iškilmingai lipti jais kelias, kaip tai liudija popiežių istorija: nuo Peliagijaus II (579 — 590) lig Sergijaus II; nuo šv. Grigaliaus VII lig šv. Pijaus V ir nuo Grigaliaus XIII lig Leono XII ir Pijaus IX, kuris paskutinęją Rymo agplimo dieną (19 rugs. 1870 m.), budamas jau 78 m. senelis, numanydamas didelę savo nelaimę, karštomis ašaromis apsiplės lipė jais paskutinįjį jau kartą, pirm negu užsidarė Vatikane kaipo kalinys.

tik keliais tegalima lipti augštyn, nes nulipimui abiejuose jų šonuose yra kiti 4 laiptai. Laiptų viršuje, ant minėtosios koplyčios Sancta Sanctorum, yra didelis kybančio ant kryžiaus Kristaus paveikslas. Tie šv. Laiptai daugiausia yra lankomi pėtnyčiomis ir Didžiojoje savaitėje. Jau Leonas IV (apie 850 m.) ir Paschalis II (1099 — 1118) yra suteikę tiems laiptams atlaidus, kuriuos paskui yra patvirtinęs Pijus VII (1817 m. rugs. 2 d.).

Todel dabar, kas, gailėdamasis savo širdyje, lipa jais kelias ir meldžias arba apmasto Viešpaties kančią, gauna po 9 m. atlaidų už kiekvieną laipsnį (iš viso 252 metus). Tokiuos pat atlaidus, kuriuos galima pavesti ir numirėliams, Pijus IX (1856 m. grud. 19 d.) suteikė ir lipantiems vienais iš čiapat esančiųjų šalinuojų laiptų, bet tik šiaisiai laikais (kuomet esti daugel maldininkų): 1) Per visą gavėnią, 2) nuo Visų Šventųjų dienos lig Užduzinės aktovos ir 3) nuo Viešpaties Užginimo lig Šv. Trijų Karalių dienos¹⁾. Tos musų brangenybės sargams Pijus IX pastatė tėvus Pasijonistus (Viešpaties Kančios vienuolius), nes pirmiau jie buvo pavesti svetiškajai dvasiškijai. Tiems sargams tasai popiežius pastatė čiapat vienuolyną su novicijatu prie jo, 1854 m.

Jau minėtoji koplyčia **Sancta Sauctorūm** (*Šventųjų Šventojo*) paeina dar iš šv. Silvestro I (314 — 336) gadynės, kursai tą ligšiol dar išlikusią Liaterano rumą dalį buvo paskiręs maldos vietai, todel čia pirmaisiais amžiais buvo atliekamos svarbiosios musų tikėjimo apeigos. Del tos priežasties toji koplyčia

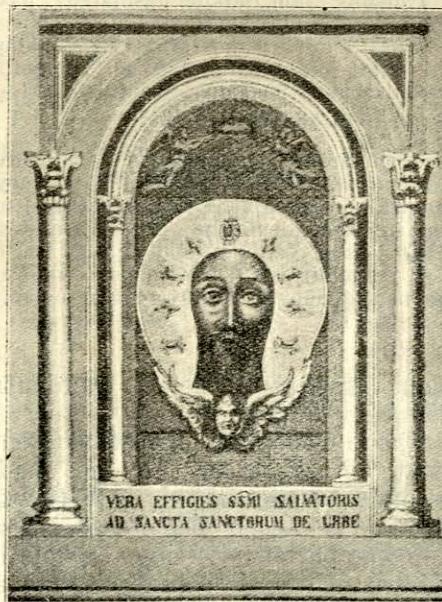
¹⁾ Popiežiai suteikė atlaidus taippat ir kituose kraštuose išteigtoms panašioms lipinėms, kaip antai, musų krašte Vilniuje (ž. I tom., 55 p.) ir Titavenuose.

visados buvo katalikų laikoma didžioje pagarboje. Be to joje yra sudėtos beveik nesuskaitomos šv. relikvijos, nes dar Leonas III (795—816) jos altoriuje patalpino daugelį brangių relikvijų kipriso spintoje, ant kurios padėjo antrašą „*Sancta Sanctorum*“, t. y. „Švenčiausioji vieta“. Tą koplyčios varda patvirtino dar kitas garsusis popiežius, iš XIII amž., kuris parašė ant jos sienos: „Non est in toto sanctior orbe locus“ (Nėra šventesnės vietas pasaulyje). Tarp kitų čia laikomų relikvijų yra šv. Agnėtos, Praksėdos ir daugelio kitų Šventųjų galvos ir senobinės Kristaus paveikslas iš mozaikos.

Laiko dantims pažeidus tą koplyčią, Mykalojus III ją atstatė ir pridavė jai dabartineją išvaizdą, 1278 m. Kadangi tai buvo privatinėji popiežių koplyčia, tai joje yra taip vadinamas popiežių altorius, iš Leono X (1513—1522) gadynės. Bet svarbiausia katalikų branzenybė toje koplyčioje yra senobinės Švenčiausiojo musų *Išganytojo Veido* paveikslas (*San Salvatore*; pav. № 46). Tasai paveikslas, turintis 5 pėdas augščio, yra nupieštas ant kėdrinės lento ir graikiškai vadinas „Acherotypa“, t. y. ne žmogaus ranka padarytasai, nes, anot senos padavos, pradėjęs ji piešti šv. Lukas Ev., bet pabaigę aniolai. Tasai žmogaus veido didumo Kristaus Veidas yra tamsios spalvos ir turi rusčią išvaizdą (miną); dešinėsios Jo akies apačioje yra žaizda, kurią padarę Konstantinopolio eretikai, kariavusieji su paveikslais (*Iconoclastae*)¹⁾.

¹⁾ Apie šitą paveikslą padava sako šitaip: Kristui

Dangun ižengus, Jo Mot. ir Ap., norėdami patenkinti karštą krikščionių norą turėti Išganytojo paveikslą, pavedę šv. Lukai nupiešti Mokytojo Veidą, kuri Marija laikius prie savęs lig savo mirties. IV amž. fasai paveikslas buvęs parvežtas iš Jerozolimos Konstantinopolin, kur laikė ji pagarboje šv. Germanas, to miesto Patrijarkas.

№ 46. Tikrasai V. Jėzaus Veido paveikslas koplyčioje *Sancta Sanctorum*.

Bet apie 726 m., tasai Šventasis, matydamas, kad ilgiau nebegalės jo slėpti nuo jieškančių jo minėtujų eretikų ir už paveikslų ginimą cies. Leono Izauriko siunciamas ištremimam, Dievui apreiškus jam savo norą, įmetė tą paveikslą juron. Bet Dievui taip rėdant, paveikslas atplaukė Tiberiu Ryman. To laiko pop. šv. Grigalius, II,

Tame savo paveiksle Dievas visados suteikdavo žmonėms daugel stebuklingų malonių, užtat senovėje kasmet Kristaus Dangun įžengimo dienoje, o paskiau ir viešųj nelaimių laike, tasai paveikslas budavo iškilmingai nešamas kard. procesijoje, kurioje popiežius eidavo paskui jį basas. Procesija eidavo gatve Merulana į baziliką S. Maria Magg., kurioje tasai paveikslas budavo laikomas 7 dienas; tam laikui pasibaigus, paveikslas taip pat iškilmingai budavo nešamas atgal. Viena tokią procesiją Pijus IX buvo įsakęs atlkti už Lenkiją (taigi ir už mus!), kilus joje maistui, 1863 m. Taip pat 1900 m. tasai paveikslas buvo nešamas šventaisiais Laiptais į Liaterano baziliką, kur buvo išstatytas žmonių pagarbinimui 8 dienas.

Kasmet gi viešam pagarbinimui tasai paveikslas esti atidaromas 3 kartus; valdžią jį atidaryti turi tik Liateraniškieji Kanoninkai šiaiš laikais: 1) nuo Kūčių dienos lig nedėldienio po Trijų Karalių aktovos; 2) nuo subatos prieš Verbų nedėldieni lig trečiojo nedėldienio po Sekminiu ir 3) nuo Marijos Dangun ēmimo vilios lig nedėldienio po tos šventės aktovos.

Anapus koplyčios stovi vandentraukio *Aqua Claudia* arkados.

Antrajame koplyčios gale stovi Benedikto XIV pastatytoji *absida* su 1743 m. padarytomyis kopijomis 3 senobiniųj (iš VIII amž. gallo) mozaikų iš *Leono III Triclinium'o*, arba valgomomo kambario buvusiucose popiežių rumuose, kuriame tasai popiežius yra vaišinės cies. Karoliu Did., apvainikavęs jį čiapat Ryme. Mozaikos reiškia padarytają čia santaiką tarp dvasiškosios ir svietiškosios valdžios, kurių pirmoji yra išreikšta pop. šv. Silvestro I,

gavęs sapnyje įapreiškimą apie šv. paveikslą atvykimą, labai nudžiugo ir per visą miestą atnešė jį iškilmingai šion vieton.

antroji gi — cies. Konstantino Did. asmenyse. Senovėje Velykų dieną popiežius dalindavo čia vienuolikai kardinolų ir kitiams augštiems svečiams iškeptajį ir pašvēstajį Avinėlį, Senosios Sandoros velykinio avinėlio paminėjimui.

Plecias di S. Giovanni in Laterano viduryje stovi raudonojo granito obeliskas su hieroglifais (senobiniuoju raštu), kursai prieš pusantrotukstančio metų pirm Kristaus buvęs pastatytas Aigypto kar. Tutmosis'o III prieš saulės maldyklą Hiliopolyje. Ryman parvežę jį cies. Konstantinas II ir buvo pastatęs Didžiajam cirke (Circo Massimo), kuriam sugriuvus, ir obeliskas kelis amžius gulėjo sulaužytas jo griuvésiuose. Tik 1588 m., Sikstus V sutaisęs perkėlo jį čion. Dabar yra tai didžiausias iš visų tebestovinčiųj Ryme obeliskas, nes su papėde (pjedestalu) jis turi 47 mtr. augščio, taigi augštėnis už nevieną musų bažnyčią su bokštais. Kalba, kad jisai sveria 440,700 kilogr. (26,905 pud.).

Pietiniame plecias šone, prie Liaterano vienuolyno kertės, stovi iš akmens pastatyta aštuonkampė su kopula **Krikšto koplyčia** (*Battisterio* arba *S. Giovanni in Fonte*). Sulig padavos, 324 m. čia buvęs pop. šv. Silvestro pakrikštytas Konstantinas Did., kursai tuokart ir iš raupų stebuklingai pagijęs, bet teisingiau sakant, jisai buvo pakrikštytas Nikomedijoje (Azijoje), 337 m., t. y. prieš patį savo mirimą. Bet tikruoju tos koplyčios išteigėju skaitomas šv. Sikstus III (432—440). Ilgą laiką jis buvo vienutinė Ryme Krikšto vieta ir typas (pavyzdis)

kitoms tos rūšies koplyčiomis. Paminėjimui to, jog senovėje čia budavo krikštyjami stab-meldžiai tik Velykų ir Sekminių vilijose, ir ligšiol tomis dienomis esti čia krikštyja-mas priruoštas suaugės stabmeldis. Prie tos koplyčios pop. šv. Hiliarijus, 461 m., yra pri-statęs dar 2 koplytėli: iš rytų pusės — šv. *Jo-no Evangelisto* ir iš vakarų — šv. *Jono Krikštytojo*. Jonas gi IV, apie 640 m., pristatė dar prie jų šv. *Venancijaus koplytėlę*. Pagalios Leona-s X liepė apkloti Krikšto koplyčią cinos skarda, jo gi ipėdinių, kurių gadynėje toji koplyčia buvo kelis kartus sugriauta karių laike, ja atnaujino ir papuošė. Dabartinėji kopulos išvaizda paeina iš Urbono VIII laikų, tik 1825 m. buvo išnaujinta.

Vidun (pav. № 47) veda duris iš pleciaus. 8 didelės, remiančios kopulą porfiro kolium-nos, skaitomos Konstantino dovana, dalina ji į 2 dalis: vidurinį ruimą ir apvalą aplink ji, tartum, prieangli. Viduryje stovi keliais laip-sniais žemiau negu asla itaisytoji senobinė krikštyne iš žaliojo bazalto, sienos gi papuoštos Sacchi'o (iš šv. Jono Krikšt. gyvenimo), Maratta's ir kitų freskais.

Dešinėje, mažoje šv. *Jono Krikšt. koplytėlėje*, yra bronzinė to Šventojo stovyla, L. Valadier'o darbo (1772 m.), stovinti tarp dviejų koliumnų iš serpentino, kokių niekur kitur jau nebėra. Bronzinės koplyčios duris paeina iš Karakallo pirčių ir paaukojo jas čion pop. šv. Hiliarijus. Po altoriu yra sudėti 49 Kankinių kunai. Moteris ton koplyčion neįleidžiamos. — Kairėje gi, antrajame Krikšto koplyčios šone, stovi šv. *Jono Ev. kopl.*, kurios irgi bronzinės duris paeina iš 1196 m.

№ 47. Cies. Konstantino Krikšto koplyčia (Battisterio).

Gražios lubų mozaikos ant aukso dugno rodo mums gėles ir paukščius. Čia tarp dviejų alabastro koliumų yra to Evangelisto stovyla, Landini'o darbo († 1594). Antrosios kairėsios Krikšto koplyčios duris veda į antrają keturkampę šv. Venancijaus kopl., kurioje yra mozaikos iš VII amž. Šioje koplyčioje yra taip pat kelių šv. Kankinių kunai, kuriuos Jonas IV pernešė čion iš Dalmacijos, apie 642 m. Jų paveikslai su vardais yra patalpinti altoriaus viršunėje. — Ketvirtosios pagalios Krikšto koplyčios duris, esančios tiesiai ties išėjaga, veda į šv. Venancijaus portiką, kurs senovėje, kol išėja Krikšto koplyčion buvo tame šone, buvo tos koplyčios prieangiu. Bet 1154 m. tasai prieangis tapo pertaisytais į 2 koplytėli su apvaliais galais, kuriose ir ligsiol tebėra 2 altoriu. Durų viršuje yra marmuro reljefas „Prikryžiavimas“, paeinantis iš 1194 m. Kairėje gi absidoje (gale) yra mozaika iš IV amž.: auksinė vynuogių kekė ant mėlynojo dugno¹⁾.

— Žiemvakarių linkon nuo šv. Jono pleciaus lig Kolosėjaus eina didelė *via di S. Giovanni in Laterano*, kurios pradžioje stovi didelis moterų *ligonbutis* (*Ospedale S. Salvatore*) su klinika. Toliau gi vakarų linkon tiesias visa eilė naujai pastatytių ligonbučių ir prieplaudų.

Ziemiuose nuo obelisko, šv. Jono pleciu einantis tramvajus pasuka į minėtają didelę *via Merulana*, kuri eina žiemvakarių linkon lig pat bazil. S. Maria Magg. Toje gatvėje, dešinėje, stovi nauja bažn. S. Antonio di Padova (pl. L 7), pašvesta tik 1888 m. Jon tapo perneštas šv. Leonardo iš Mauricijaus Porto († 1751) kunas, kurs pirmiau yra gulėjęs šv. Bonaventuros bažnyčioje ant Palatino. — Gretimajame *Pranciškonų vienuolyne* gyvena generolas ir yra tarptautinė tų vienuolių *Kolegija* (*Coll. di S. Antonio*), ruošianti misjonorius.

¹⁾ Rymiskoji Martirologija rašo, kad šalip tos Krikšto koplyčios esą palaidoti šsv. Kiprijonas su Justina Merg. († 304), kurių nukankinti kunai tuoju buvo parvežti čion iš Nikomedijos, ir šsv. seseris ir kankinės Rufina ir Sekunda († 257), rymietės.

Antroje gi gatvės pusėje stovi dar bažn. SS. Pietro e Marcellino, paeinanti iš Benedikto IV (900 — 903) gadynės, kardinolo titulas.

Užparkalyje, prie *via Labicana*, yra stovėjusi maldyklė *Isidis et Serapidis*, pro kuria eidavo žiemio linkon Servijaus Tullijaus sienai ir čiapat pietuose yra buvę vartai *Porta Coelimontana*.

Toliau, anapus *pleciaus* *Dante*, žiemryčių linkon nuo via Merulana eina 2 skersgatvių: *via Macchiavelli* (pl. L 6) ir *via Leopardo* (pl. K L 5). Prie pirmosios iš (Nr. 18) stovi moteriškasis lenkių *Nazaretiečių* (*Nazaretanki*) *vienuolynas*, išteigtas 1873 m., prie antrosios (Nr. 17.) — lenkių pensijonatas „*Dom Polski*“, Abiegose tose vietose galima apsigyventi.

Tarp tų gatvių esančiam skersgatviuje *via Giusti* (pl. L 6) yra dar neturtinga *bažnytėlė* su dideliu *vienuolynu*, kuriame gyvena apie 1863 m. išteigtosios Misijonorės-pranciškonės, kurių čia yra lig 200; jos turi čia ir novicijatą. — Čiapat (Nr. 19) gyvena ir rusų valdžios atstatytasis Mogilioovo pavyskupis, dabar *antv. Simon*, lenkas, skiriamas jau Krokuvos klebonu.

Toliau, pietvakariuoše, anapus gatvės *Labicana*, kuria eina naujai pravestasis tramvajus pro Kolosėjų, stovi garsi Ryme

Bažn. S. Clemente (pl. K 6-7), kardinolo titulas. Tą geriausiai išlikusių pirmykštėje išvaizdoje senobinę Rymo bažnyčią labiausia pagarsino Pijaus IX padarytieji nuo 1857 — 1867 m. atkasinėjimai viduje, kuriais tasai popiežius norėjo atrasti čia palaidotąjį šv. Kirilius, slavių apaštalą, kuną, iškilmingam apvaikščiojimui 1000 metų jubilėjaus nuo jo mirimo († 869). Nors to Sventojo relikvijų ne-pavyko atrasti ir nors tie atkasinėjimai atsiėjo 75,000 frankų, bet tasai triusas atidengė mums labai įdomią pirmųjų krikščionių bažnyčią su brangiais freskais (dabar apatinėji bažnyčia),

kurią primena savo raštuose (393 m.) dar šv. Jieronimas ir kurioje 417 ir 499 m. buvo atlikti Bažnytiniai Susirinkimai (Santarybos). Be to dar, šv. Grigalius I (Didysai) yra sakės čia 2 pamokslu (homiliji). Žiloje senovėje šitoje vietoje buk stovėjė vieno iš pirmųjų popiežių, šv. Klemenso, namai, kuriuose susirinkdavo melsčies pirmieji krikščionis. Tasai popiežius buvo ištremtas cies. Trajano Kriman, kur Chersonėzo mieste buvo nuskandintas Juodoje jurėje, apie 100 m. Šv. Klemenso namuose buvo pastatyta bažnyčia, kurią ilgainiui pop. Hadrijonas I (772 — 795) atstatė ir papuošė paveikslais, kuriuos ir ligšiol galima matyti apatinėje bažnyčioje. Bet 1084 m. normandų vadui Robertui Guiscard'ui, kurs buvo atėjęs Ryman gintų pop. šv. Grigaliaus VII nuo cies. Henriko užpuolimų, sugriovus visą šitą miesto dalį, ir šv. Klemenso bažnyčia parviro. Tuk-tuk Paschalis II ant jos griuvėsių pastatė dabartinę viršutinę bažnyčią, 1108 m.; nors paskiau daugel kartų ji buvo atnaujinama (pasikutinijį kartą Klemenso XI (1700 — 1721) gadynėje, iš kurios paeina dabartinės paauksintos lubos), bet dar pilnai išlaikė senobinės bazilikos išvaizdą. (Paprastai esti atviros tik šalinėsios duris (iš XVI amž.), iš via di S. Giovanni, bet jei jos butu uždarytos, tai paskambinti į varpelį šalip didžiųjų durų.)

Viršutinėji bažnyčiai. Eeidami Jon per didžiasias duris, pirmiau įeiname per mažą prieangį¹⁾ į šulais apsuptą keturkampį kiemą

¹⁾ Šiame prieangyje, anot šv. Grigaliaus Did.,

(atrium)¹⁾ su fontana viduryje, prie kurios senovėje plaudavo rankas visi einantieji bažnyčion krikščionis.—Vidus susideda iš 3 pažascių, perdalintų 16 senobinių šulų. Dešinėji pažastis yra siauresnė už kairęją, nes buvo paskirta moterims, kairėji gi—vyrams. Labai graži marmuro asla paeina iš XII amž. Didžiojoje pažastyje, prieš didžių altorių, yra nemažas *choras*²⁾, aptvertas senobinėsios bažnyčios paeinančiais marmuro kroteliais (iš VI amž.) su mozaikomis ant jų, iš VII amž. Jame yra 2 senobini sakyklai su Jono VIII (872 — 883) monogramu (vardo raidėmis), nes tasai popiežius yra atnaujinęs chorą. Kairėji sakykla yra augštesnė, nes buvo paskirta Evangelijos skaitymui ir pamokslų sakymui; šalip jos stovi graži žvakydė velykinei žvakei. Prie dešinėsios gi, paskirtos Lekcijos skaitymui, žemai, yra didelis pulpitės (stalelis gaidoms padėti), prie kurio giedodavo choros laike iškilmungų pamaldą. Aplink didžių altorių visa kas yra užlaikyta taip, kaip buvo Konstantino Didžiojo pastatytoje bažnyčioje. Tą altorių dengia baldakimas, paremtas 4 brangaus marmuro

visą amžių išgulėjės ir iš čia dangun persikėlęs stabu ištiktasis šv. Servulus.

1) Tasai kiemas, kaip ir apatinėsios bažnyčios prieangis, senovėje buvo paskirtas katechumenams ir darantiems atgailą didiesiems nusidėjeliams, kuriems buvo užginta įėti bažnyčion. Čia stovėdami jie prašyavo prieivius pasimelsti.

2) Tame chore sėdėdavo žemesnėji dvasiškija: dijakonai, podijakonai ir giedotojai; augštesnieji gi dvasiškiai turėdavo sėdines aplink vyskupo sostą, absideje.

(*pavonazetto*) koliumnomis; jisai paeina iš minėtojo pop. Paschalio gadynės. Ant altoriaus stovi senobinė cimborija iš baltojo marmuro. Priešais altoriaus, tarp šulų, tebéra dar geležinės kartelės su grindimis, ant kurių senovėje budavo pakabinamos brangios uždangos; jomis budavo uždengiamas anapus altoriaus stovintis kunigas šv. Mišių laike nuo Pakilėjimo ligi Komunijos, kaip tai tebdaroma graikų Bažnyčioje. Po altoriu yra *Konfesija*, kurioje guli šv. *Klemenso I*, *Pop.*, († 97) *kunas*, parvežtas Ryman slavių apaštalu šsv. Kyriiliaus ir Metodijaus, 861 m., ir konsuliaus šv. *Favianaus Klemenso kunas*, kuri yra pasmerkės mirtin jo ir šv. Klemenso broliavaikis, cies. Domicijonas (81 — 96). Čiapat guli dar ir šv. *Ignacijaus*, Antijochijos vyskupo kuno liekanos, kuri netolimame iš čia Koloséjuje yra sudraskę alkani žvėris, 107 m.

Už altoriaus, *absidoje*, stovi marmurinis vyskupų sostas, ant kurio yra sėdėjė tokie garbus krikščionijoje vyrai, kaip šv. Augustinas, ir popiežiai: Grigalius I, Silvestras I ir Zosimas. Tasai sostas yra atnaujintas 1108 m. Absidos mozajika, padaryta sulig senesnės panašios mozajikos, paeina iš XII amž. Palubėje, didžiosios arkados viduryje, yra Kristaus galva tarp 4 Evangelistų. Žemiaus gi, kairėje, yra šv. Povilas ir Laurnas ir po jais — pranašas Izaijas, po kurio kojomis išreikštasis Bettiejaus miestelis; dešinėje gi — šsv. Petras ir Klemensas su pran. Jeremiju apacioje ir Jerozolima po jo kojomis. Ant apvalių absidos lubų, tarp vainikų iš vynmedžio šakų, yra Kristus ant kryžiaus su Marija ir šv. Jonu Šalyse.

12 balandelių po kryžiu ir 13 baltujų avinélių, (iš kurių vidurinysai ženklina Kristų) reiškia 12 Apaštalu. Pagalios žemiausia stovi Kristus su Apaštalais.

Dešiniajame arkadą remiančiame šule (po Jerozolimos miestu) yra niša, kurioje stovi pauksintas tabernakulum gotiškame stiliuje, iš 1229 m.; čia, sulig senųjų krikščionių papročio, buvo laikomas Švenčiausiasis Sakramentas, vėliau gi — šv. Aliejai.

Kairėje pažastyje, tuojuo prie didžiųjų durų, stovi *Cappella della Passione (Kančios)*, kur yra atnaujinti labai svarbus Massolino († 1450) freskai: ant arkados, ties durimis, — „Marijos Apreiškimas“, už altoriaus — „Kristaus pri-kryžiavimas“ ir ant kairėsios sienos nusidavimai iš šv. Katarinos gyvenimo. Dešinėje gi pažastyje, ties didžiuoju altoriu, yra 1886 m. gausiai papuošta šsv. Kyriiliaus ir Metodijaus kopl., kurios freskai reiškia scénas iš tų dviejų šv. brolių gyvenimo; lėšas tam darbui yra davės antvysk. Strossmayr. *Pirmais iš tų Šventųjų kunas* († 869) guli šitoje bažnyčioje, tik nežinoma kurioje vietoje, antrojo gi — Velehrado mieste, Moravijoje (ž. I t. 155 p.).

Gretimoje koplyčioje, dešinėsios pažasties gale, yra šv. Jono Krikšt. stovyla, Simono Ghini darbo. Be to šioje bažnyčioje yra gražus paminklas kard. Roverella († 1476) ir antvysk. Brusati († 1485). Dešinėje pažastyje yra ir *zakristija*, kur yra duris į apatinęją bažnyčią, ir ant jos sienų abiejų bažnyčių plenai ir apatinėsios bažnyčios freskų kopijos. Apatinėj昂 bažnyčion ileydžia zakristijonas (už 50 c.), bet tik nuo 10—12 ir 2 — 4 v., apart šventadieniu.

Gausiai apšviesta ji esti: lapkr. 23 d., vas. 1 d. ir antrąjį Gavėnios panedėli, bet po pietų.

Apatinejon bažnyčion, paeinančion, kaip jau minėjome, iš IV amž., veda platūs marmuro laiptai su antrašais ant sienų, paeinančiais iš pop. Damazo (366 — 384) gadynės. Toji bažnyčia buvo daug platesnė ir ilgesnė už dabartinę viršutinęją, augščio gi dabar turi 5 mtr. Ją remia senobiniai marmuro šulai, tarp kurių yra naujasniuju, pabaltintu, kurie tapo pastatyti paskutiniųjų atkasinėjimų laike. Beveik per 800 metų pasaulis negirdėjo apie jos ésimą.

Pirmiausia ieiname į *prieangį*, kuriame, kaip ir šitoje bažnyčioje, yra dailūs ir iš dalies gerai išlike freskai, paeinantis iš 7 īvairiu amžiu. Tuojau prie laiptų, kairėje, yra moters galva su aureole (šviesa apie galvą), iš V am.; toliau, kairėje, po pirmosios arkados, yra graikų būdu laiminantis žmones Kristus tarp arkaniolų ir Šventųjų: Andriejaus ir Klemenso, Kyriliaus ir Metodijaus (iš IX amž.). Priešais gi, dešinėje, išreikštasis stebuklas: Juodoje juroje paskendusi kudikė motina atranda gyvą šv. Klemenso koplyčioje, ant juros dugno, nors jau metai buvo praslinkę nuo to popiežiaus paskandinimo. Toliau gi, dešinėje, yra išreikštasis šv. Kyriliaus relikvijų pernešimas čion iš Vatikano, pop. šv. Mykalajaus I (848 — 867) gadynėje. — Prieangio gale, dešinėje, yra įeiga į kairejų pažastį, kur yra keletas pagadintų freskų. Jos gale yra žymė, kad čia yra buvęs senovėje šv. Kyriliaus grabas. Ciapat yra dar platūs laipai žemyn, po tos bažnyčios

asla, į seniausiąją tų Dievo namų dalį, (iš gadynės pirm Kristaus) arba į šv. Klemenso namų liekanas su išlikusiomis dar kai-kuriomis gipsaturomis. Šalip tą namą yra buvusi sau-lės dievaičio maldykla, iš III amž.

Vidurinėje pažastyje, kairėje, yra iš triju dalių susidedantis freskas iš šv. Klemenso gyvenimo (IX amž.). Toliau, nuo prieangio pu-sės yra antrasai dar didesnis freskas, taip pat iš 3 dalių susidedantis: viršutinėji — Kristus tarp 2 arkaniolų ir 2 Šventųjų; vidurinėje — 3 scenos iš šv. Aleksijaus Išp. gyvenimo; apatinėje gi — papuošalai iš augmenų ir paukščių. Ciapat yra dar kiti freskai iš Kristaus, Jo Motinos ir Šventųjų gyvenimo, iš IX amž. — Pagalios dešinėje pažastyje yra keli labai sugadinti freskai, reiškiantis Kristų, Mariją, Aniolus ir Šventuosius.

Pamaldas šitoje bažnyčioje atlieka nuo Urbono VIII gadynės gyvenantieji prie jos Domininkonai, airiai, kurių praoras Mullooly ir yra atlikęs paskutiniuosius atkasinėjimus. — 1907 m., prašant jų praorui, Pijus X leido vi-siems kunigams keleiviams laikyti šioje bažnyčioje beveik kasdiena (etiam in duplicibus) šv. Mišias (*Miss. vot.*) apie šv. Klemensą, Pop. ir Kank., ir apie šsv. Kyrilių ir Metodijų, prie jų garbei pašvestųjų altorių.

Pietų linkon iš čia tėsias vienas iš senobiniojo Rymo kalnelių, *Mons Caelius*, siekiantis lig 50 mtr. augščio. Dar kar. Tullus Hostillus (673—640 m. pirm Kr.) yra jį prijungęs prie miesto ir perkėlęs čion iš sugriautosios

Albalongos albaniečius. Senovėje tasai kalnelis buvo tirštais apgyventas ir buvo turtingiausioji miesto dalis, kurioje stovėjo gražus patricijų rumai, tarp kurių buvo ir pop. šv. Grigaliaus Didž. (Anicijų) rumai (ž. 362 p.). Bet laukinių tautų vadai: Alarikas, Genzerikas ir Totila nekarta yra naikinė tą miesto dalį; pagalios, 1084 m., Robertas Guiskard'as taip ją sugriovė, kad ir ligšiol ji tebéra neatstatyta.

Pietuose nuo šv. Klemenso bazilikos, prie via di SS. Quattro, kairėje, stovi dar viena sena (iš IV amž. pradžios) bažn. SS. Quattro Coronati (Keturių Apvainikuotųjų; pl. K 7), i kurią reikia eiti per gretimąją našlaičių prie-glaudą (*Ospizio di Orfane*). Toji bažnyčia, kardinolo titulas, yra gavusi vardą nuo 4 šv. brolių, kuriuos cies. Dioklecijonas liepė šioje vietoje negyvai užplakti ir kurių kunai tebéra čia rusyje už didžiojo altoriaus. Kadangi tą Šventųjų vardai buvo ilgą laiką nežinomi, tai pop. šv. Melkijadas (311 — 314) liepė juos vadinti „Apvainikuotaisiais Šventaisiais“. Bet paskui Dievas apreikė jų vardus, kurie yra šie: *Severas*, *Severijonas*, *Karpooras* ir *Viktorinas* († IV amž.). Su tais šv. broliais guli čiapat dar to paties ciesoriaus nukankintieji penki skaptoriai: šsv. *Kliaudijus*, *Nikostratas*, *Simforijonas*, *Kastorijus* ir *Simplicijus* († IV amž.), kuriie jokiuo budu nenorėjo daryti dievaičių stovyly, nė jų garbinti. Rymo akmenukalai turi čia savo koplyčią. Kad ši bažnyčia yra išteigta pirmuojuose amžiuose, prirodo mums tai, kad jau šv. Damazo I (366 — 384) gadyneje

čia yra stovėjusi tą Šventųjų vardu koplyčia, kurią atnaujinęs, Leonas IV pernešė Jon iš katukumbų 9 minėtųjų Šventųjų kunus. Išgriovus ją Rob. Guiskard'ui, 1112 m. atstatė ja, nors mažesnę, Paschalis II. Paskiau dar kelis kartus toji bažnyčia buvo atnaujinama (paskutinį kartą 1900 m.). — Joje buvo aprinktu 2 popiežiu: Leonas IV ir Steponas VI.

Ton bažnyčion, panašion į tvirtovę, įeina-me per 2 mažu pleciu (pirmajame kieme, de-šineje, pasiklausti vadovo, už 50 c.), iš kurių antrasai yra pasidareš iš to, kad dabartinėji bažnyčia yra gerokai mažesnė už senobinę. Šios bažnyčios plotį parodo senobinės kolium-nos šito pleciaus sienoje ir neatsakomas bažny-čios absidos plotis. Po arkadų, priešais antrojo kiemo, ir yra minėtoji akmenukalių koply-čia, išteigta Inocencijaus II šv. Silvestro var-du, 1140 m. Senobiniai aliejiniai paveikslai joje yra paimti iš cies. Konstantino gyvenimo, bi-zantiškame stiluje. Bažnyčios viduje yra tris pažastis, padalintos aštuoniomis granito kolium-nomis, su galerijomis. Ant didžiojo altoriaus yra baldakimas, absidoje gi freskai, barokko stiluje, Jono di S. Giovanni darbo, kursai pir-masis yra prasimanęs piešti aniolus moteriška-me pavidaile.

8. Mons Caelius; via di Porta S. Sebastiano ir via Appia; Katakubos; bazil. S. Paolo; via Laurentina; porta S. Paolo, via della Marmorata ir Aventino kalnas.

Šiandien jau baigsite lankytis krikščioniškajį Ry-
mą.—A�rašinėdami *Celijaus kalną*, pradësite nuo *bažn. S. Gregorio al Celio (Magno)* (pl. H 7), kurion galima
važiuoti arba nuo Kolosejaus ateinančia *via di S. Gregorio* (pl. H 7) arba dar arčiau — *via de Cerchi* (pl. G H 7). Pirmosios gatvës viduryje yra šv. *Grigaliaus plecius* ir netoli nuo jo, pietuose, bažnyčia

S. Gregorio al Celio arba **Magno**, kardinalo titulas. Tą bažnyčią, su plačiais laiptais lig-
jos, išteigęs savo tėvo rumuose ir pašventęs
šv. Andriejaus vardu šv. Grigalius I arba Didysis,
575 m., dar nebudamas popiežiu. Bet dabartiniuoju jos vardu pašventė ją savo Patrono
garbei šv. Grigalius II (715 — 731). Dabartinėjį jos išvaizda paeina iš XVII ir XVIII
amž.: minetuosis laiptus, kiemą, portiką ir
fasadą yra pastatęs kard. Scipijonas Borghese,
sulig Jono Soria plenų, 1733 m., vidus gi pas-
kutiniji kartą yra atnaujintas 1734 m., sulig
Prano Ferrari bražinių.

Vidun einame per kiemą (*atrium*), kursai,
taippat, kaip ir kiemas prie šv. Klemenso bazi-
likos, buvo skiriamas melsties šv. Mišių lai-
ke grįžantiems į gerajį kelią nusidéjeliams.
Abiejuose jo šonuose stovi 2 paminklu, iš ku-
rių kairiasis yra su skulpturomis iš XV amž.
16 senobinių koliumų, kurių dalis iš Aigipto
granito, dalina vidų į 3 pažastis; didžiosios

pažasties lubos yra papuoštos Pl. Costanzi'o
darbo paveikslais. Dešinėje gi pažastyje yra
šv. *Grigaliaus koplyčia*, kurios altorių popiežiai
ypač gausiai yra apdovanoję atlaidais už nu-
mirėlius¹⁾). Jame yra šv. *Grigaliaus* paveikslas,
Sacchi'o darbo, ir ant marmuro antipendijaus
(*predella*) — šv. Mikolo su 4 šventaisiais
paveikslas, *Signorelli'o* darbo. Dešinėje gi iš
čia yra dar antroji maža koplyčia arba jo ru-
mų (ir paskui vienuolyno) *kambarys*, kuriame

¹⁾ Tasai popiežius išteigė taip vadinas *grigaliénias Mišias* su ypatingais atlaidais, kurios yra labai
gerbiamas katalikų, nes turi tokią ypatybę, kad butinai
paliuosuoja numirėlio vėlę iš skaityklos (čysčiaus).
Bet tai malonei gauti reikia, kad prie šito šventojo Grigaliaus altorių, arba prie kitų, butu laikoma kas-
dien paeiliui 30 Mišių (geriausiai — vieno kunigo ir prie
vienuolyno) už nesenai mirusiji veliuoni. Taip,
tasai švent. Grigalius buvo liepęs savo vienuoliui
Precijoziu atlaikyti 30 Mišių už vienuolį Justą, kurs ir bu-
vo paliuosuotas iš skaityklos ugnies, kaip jisai pats
apsireiškės pranešė.

Tasai pats popiežius yra garsus dar tuo, kad jis
taip ištobulino bažnytinę giedojimą, jog ir ligšiol tasai
giedojimas vadinas jo vardu (*cantus gregorianus*). Le-
onas XIII ir ypač Pijus X jį atnaujino ir išakė ivesti
visame katalikiškame pasaulyje, todėl paskutiniai metais
ir Lietuvoje tasai giedojimas žymiai yra prasiplatintas.

Tasai Bažnyčios Mokytojas (*Doctor Ecclesiae*) yra
parašęs daugel gražių homilių (pamokslų), iš kurių
ištraukas kunigai dažnai skaito savo poteriuose.

Pagalios jis, budamas popiežiu, yra apgynęs Rymą
nuo longobardų karaliaus Agilulfo plėšimų.

Užtat 1904 m., sukakus 13 šimtmecijų nuo to di-
džiojo popiežiaus mirimo († 604), visa Bažnyčia darė jo
paminėjimą. Tų metų kovo 12 d. patsai Pijus X laikė
prie jo kuno, Vatikano bazilikijoje, iškilmingasias šv. Mi-
šias, kurių laike choras iš 1000 balsų giedojo šv. Gri-
galiaus meliodijas...

tasai Šventasis yra gyvenęs kaipo benediktinų abatas. (Tame pačiame amžiuje čia yra buvę vienuoliais šv. Antanas, Merulijus ir Jonas.) Čia tebéra dar jo gražus marmurinis sostas ir akmuo, ant kurio jisai miegoddavės. — Priešais gi, kairėje pažastyje, stovi kopl. Salviati, kurioje yra du Dievo Motinos paveikslu, tarp kurių vienas (dešinėje) yra *stebuklingas*: tasai paveikslas buk prakalbėjęs vieną kartą iš šv. Grigalių. Kairėje gi stovi dar gražiai paauktintas altorius, iš 1469 m.

Gretimajame *kamedulų vienuolyne*, kuriame gyvena ju generolas, yra Grigaliaus XVI (1731 — 1846) palaikos, nes tasai popiežius čia yra buvęs abatu.

Iš kiemo prieš tą bažnyčią zakristijonas nuveda (už 50 c.) dar i 3 vienuolyno sodne stovinčias koplyčias, kurias yra įsteigęs tasai pats šv. Grigalius Did. ir atstatęs garsusis istorikas, kard. Baronijus (†1607). Jas jungiančiamė portike galima matyti iš Rymo imperijos gadynės paeinančias sienos liekanas.

1) *Šv. Silvijos*, šv. Grigaliaus motinos, koplyčia su tos Šventosios stovyla, Cordierio darbo, altoriuje. Ant jos lubų yra garsus Guido Reni'o freskas: Aniolų koncertas.

2) *Šv. Andriejaus koplyčia*, kurią šv. Grigalius yra pastatęs toje vietoje, kur jisai pirmiau, budamas čia abatu, buvo sakęs homilijas šv. Andriejaus bažnyčioje. Čia yra 3 garsus Guido Reni'o freskai: šsv. Petras, Povilas ir Andriejus ir įdomus Domenichino freskas: Šv. Andriejaus Ap. plakimas.

Pagalios 3) *šv. Barboros kopl.* su šv. Grigaliaus stovyla, sulig Mikolo Angelo braižinių. Jos viduryje stovi marmurinis *stolas* su senobinėmis kojomis, prie kurio tasai popiežius valgydindavęs kasdien po 12 elgetų

ir pats jiems tarnaudavės. Už tokį jo nusižeminimą vieną kartą buvęs atsilankęs čia dagi aniolas tryliktojo elgetos pavidė.

Iš čia turime gražų reginį i ciesorių rumų griuvėsius ant Palatino.

Toliau, žiemiuose nuo šv. Grigaliaus pleciaus, prie gatvės tuo pačiu vardu, stovi: kairėje, sodne, 5 arkados gabenusio vandenėi Palatino rumams vandentraukio *Aqua Claudia*, ir dešinėje, lig Kolosėjaus, stovi išsiškėtęs *Botanikos sodnas* (*Orto botanico*). Jame yra 1894 atvertas valstijos muziejus *Magazzino Archeologico*, kur šešiuose kambariuose sukrauta Ryme nesenai iškastieji senovės dalykai: sarkofagų, arkitekturos ir skulptūros, freskų ir mozaikų liekanos, akmenis nuo senobinių kapų, antrašai, indai iš terakotos ir k. Tasai muziejus lankomas tik panedėliais, serandomis ir subatomis.

Rytų linkon nuo šv. Grigaliaus pleciaus eina augštyn *via di SS. Giovanni e Paolo* (pl. I 7), kurioje, kairėje, stovi kardinolo titulias su toli matoma kopula —

SS. Giovanni e Paolo. Šitą bažnyčią įsteigė, apie 400 m. senatorius Pammachius toje vietoje, kur yra stovėję dviejų augštų valdininkų-brolių, šsv. Jono ir Povilo, rumai, kuriuose tie Šventieji buvo nukirsti ir čiapat palaidoti¹⁾. Ir šita bažnyčia buvo labai nukentėjusi 1084 m., bet tapo atstatyta Adrijono IV (1154—1159) gadynėje, iš kurios ir paeina dabartinis prysakis, graži mozaikos asla ir absida. Kitos gi bažnyčios dalis yra atnaujintos apie

¹⁾ Visi kiti kankiniai pirmuojuose amžiuose buavo laidojami už miesto, katakumbose, bet šsv. Jonas ir Povilas iš pradžios gulėjo šiaps sienų, todėl jų bažnyčia visados buvo laikoma didžioje pagarboje.

1600 m. Vidus tapo perdirbtas 1718 m., minėtoji gi kopula pristatyta tik Pijaus IX, 1860 m. Šalip bažnyčios stovi dar gražus bokštas. Kaip šv. Klemenso, taip ir šita bažnyčia, susideda iš viršutinėsios ir apatinėsios.

Vidun veda šešiais senobiniais granito šulais paremtas prieangis su 2 liutais, gulinčiais jo šonuose.

Viršutinėje bažnyčioje, susidedančioje iš 3 pažascių, Konfesijoje po didžiuoju altoriu, guli šv. Jono ir Povilo Kanč. († 362) kunai, patalpinti porfiro urnoje, ir dešinėje pažastyje, brandioje šv. Povilo nuo Kryžiaus koplyčioje, — to šventojo Pasijonistų įsteigėjo († 1775) kunas, kurį vašku apliepta galima matyti 23 bal. d. Asloje, dešinėje pusėje, aptvertu akmeniu yra pažymėta vieta, ties kuria buvę nukirstu du minėtuoju broliu.

Apatinėji gi bažnyčia yra tai lig 1084 m. čia stovėjusieji Dievo namai, kurie žuvo vienkart su visa šia apylinke iš Roberto Guiscard'o rankos. Griuvėsiais apdengta ji išbuvo net lig 1887 m., kuomet čiapat gyvenančiujų pasijonistų vienuolis, P. Germano, pradėjęs kasinėti po choro aslos, atkasė ją su murais, palikusiais joje iš senujų amžių. Nuveda Jonas zakristijonas (už 50 c.) dešinėsios pažasties gale esančiais laiptais. Ieigoje, žemai, stovi daugel senobinių indų dviem ašom; ant vieno iš jų yra patalpintos Kristaus vardo raidės (monogramas). Kairėje yra salė *tablinum*, ant kurios lubų yra panašūs į katakumbose

esančius paveikslai, iš IV arba V amž. Gretimajame gi kambaryje yra dar senesni freskai. Toliau stovi koplyčia, pastatyta buk dar minėtojo Pamachijaus, kurioje yra keletas freskų; vienas iš jų reiškia trijų krikščionių nukirtimą, kuris kankinimas yra seniausias iš žinomųjų. Dar žemiau matome seniausią (iš IV amž.) tą murą dalį—pirčių salę. Pagalios už salés „tablinum“, ties minėtuoju akmeniu pažymėtaja vieta, yra šsv. Jono ir Povilo koplyčia, perdirbta iš jų rumų *kambario*, čia yra Kristaus ir tą Šventųjų paveikslai, tarp kurių yra idomus freskas, iš VIII amž., perstatantis Kristų prie Kryžiaus, tik Jėzus čia išreikštasis ne nuogas, kaip paprastai, bet apvilktais ilgu rubu, tik be rankovių; augščiau matomi 4 Evangelistai žmogaus pavidaile.

Artimajame vienuolyne nuo Klemenso XIV (1769 — 1774) gadynės gyvena kunigai *Pasijonistai* (Kristaus Kančios), kurie ir aprupinatos bažnyčios reikalus. Čiapat gyvena ir jų generolas. Tie vienuoliai vadovauja rekolekcijomis Ryme ir kitur. Vienuolyne yra *kambarys*, kuriame kitkart yra gyvenęs šv. Povilas nuo Kryžiaus. Iš vienuolyno sodno, kurin galėti tik vyrai, turime gražų reginę į Kolosėjų ir šv. Jono baziliką, Lilaterane. Tasai sodnas buk esas užveistas toje vietoje, kur senovėje buvęs parkas (*vivarium*) draskančiųjų žvėrių del Kolosėjaus auginimui.

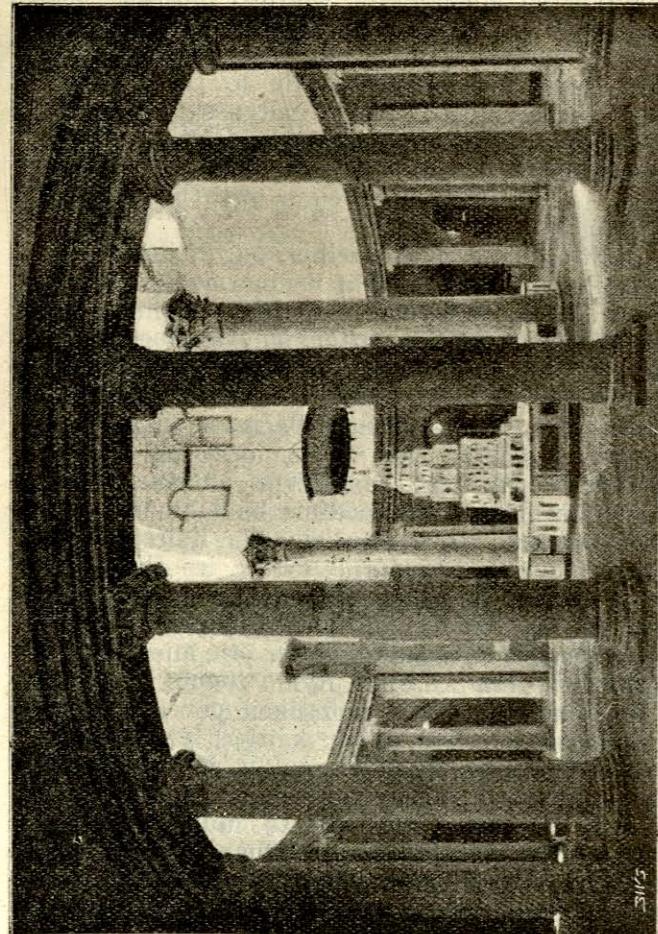
Toliau, šsv. Jono ir Povilo gatvės gale, dešinėje, stovi *bažn.* S. Tommaso (Tomo) in Formis, kurioje durų viršuje yra mozaika iš XIII amž.: Kristus tarp 2 vergų, krikščionies ir murino (negro). Tasai paveikslas primena

mums, kad čia šv. Jonas iš Matos, vienkart su šv. Feliksu Valeziju ir Petru Nolasko išteigė ŠS. Trejybės draugiją (*Trinitarijų*) krikščionių išpirkimui iš turkų vergijos, 1198 m. Seniau čia yra buvęs ir to šv. Jono kunas, nes čia tasai Šventasis yra gyvenęs kaip savo vienuolių generolas ir miręs 1213 m., bet dabar tėra čia tik jo *kambarys*. Prie tos bažnytėlės yra buvęs ir ligonbutis, bet dabar tėra tik jo griuvėsiai, prie via SS. Giovanni e Paolo.

Pasibaigus šiai gatvei, stovi konsilių Dolabellos ir Silano garbės vartai (*Arco di Dolabella*; pl. J 7), pastatyti iš travertino akmens, 10 m. po Kristaus. Jų viršu eidavo vandentraukis *Aqua Claudio* (ž. 315 p.).

Iš čia pietryčių linkon tėsias medžiai apsodintas *plecius* ir *gatvė dell' Navicella* (ž. žem.), žiemryčių gi linkon, lig pat Liaterano, eina neseniai ligonbučiais apstatyta *via di S. Stefano* (pl. I K 7). Toje gatvėje, dešinėje, (pirmieji žali vartai) yra keliai į bažnyčią

S. Stefano Rotondo (pl. I K 8). Yra tai didžiausia pasaulyje apvali bažnyčia, perdirbta iš čia stovėjusio apdengto prekybos namo (*Macellum magnum*), pastatytu iš plytų, V. jo amžiaus pradžioje (pav. № 48). Pop. šv. Simplicijus pašventė ją šv. Stepono vardu, 468 m. Senovėje šita bažnyčia buvo papuošta brangiais marmurais: porfiru, serpentinu ir kt., bet viduramžiuose buvo visai apleista. Tik Mykalojus V, nors sumažinės, atstatė ją 1453 m. ir ligšiol ji tebéra labai įdomus kardinolo titulas. Senovėje ji yra turėjusi 65 mtr. ilgio (diametras), nes jos sienos yra buvę dar 10 metrų toliau nuo vidurio, negu dabartinėsios. Tuokart viduje yra buvę 2 apvali koliumnų eili (kolium-

„Vadovas“ po Rymą, t. II.

nadi). Bet Mikalojus V sugriovė buvusių sienas ir užmurięs didžiosios koliumnados tarpus, padarė iš jos sieną, sumažindamas tokiu budu visą bažnyčią. Be to tasai popiežius perkėlo duris ir iš jo gadydės paeina dabartinis pryšakis. Prieangyje, dešinėje, stovi senobinių vyskupų sostas, iš kurio šv. Grigalius Did. yra sakęs kelius savo pamokslus (homilijas).

Vidų su kopula remia 56 koliumnos iš granito, neskaitant kelių iš marmuro, kurios visos dalina bažnyčią į 2 pažastis; šoninėje pažastyje matomos jų apdengiančios stogo gegnės. Vidurinėsios gi pažasties lubos yra paremtos dviem augštum granito koliumnom ir dviem šulais. Pačiamė bažnyčios centre stovi iš visų pusų aptvertas ir kopolytėlės pavidaile pastatytas altorius, kurį apdengia pakabintas medinis baldakimas. Kitū 5 altoriai stovi prie sienos. Kairėje nuo durų stovi šv. *kankinių Primo ir Felicijono* altorius, kurių *kunai* († 287) guli čia nuo 645 m., nes tais metais pop. Teodoras I pernešė juos čion iš katakumbų, prie miest. Monterontondo (26 kil. nuo Rymo žiemui, linkon). Tame altoriuje yra mozajikos paveikslas, iš VII amžiaus. Dar toliau, kairėje, yra kopolytėlė su pažymėtinu paminklu iš XVI amžiaus pradžios. Bažnyčios sienos yra papuoštos 31 fresku, kurie perstato mums visokius baisius Kankinių žudymo budus. Matome čia: kaip budeliai kapojo į šmotelius krikščionių kunus, kaip tie kunai buvo gyvi deginami ugnyje, draskomi alkanų žvérių ir t. t. Tuos paveikslus parašė čia Pomarancio († 1591) ir

Ant. Tempesta († 1630). Pagalios Dievo Motinos altoriuje Apreiškimo paveikslas yra jėzujito O. Pozzi'o darbo.

Lig Grigaliaus XIII (1572—1585) gadydės tą bažnyčią yra valdė Dalmacijos ir Vengrijos atskirėliai (pustelninkai), bet tasai popiežius pavedė ją vokiečių kolegijai (Collegium Germanicum; ž. 236 p.).

Didžiausia šventė toje bažnyčioje esti gruodžio 21 d., kurią susirenka čion pusė miesto. Tą dieną esti čia pardavinėjami varpeliai iš degtojo molio, kurie primena mums senobines vigilijas prieš didžiasias šventes.

Dabar grįžkime atgal į *plecių della Navicella* (pl. I 7 8). Žiloje senovėje (lig IV amž.) jo vietoje yra buvę „Castra peregrina“, t. y. kazarmės atsiųstų Ryman svetimtaučių karievių burių (legijonų) viršininkams (centurionams). 59 m. po Kristaus čia buvęs sustojo ir šv. Povilas Ap., atsiuštas Ryman Cesarėjos (Palestinoje) valdovo Festaus, kol jam nebuvo leista liuosiau gyventi mieste. Čia tasai Apaštatas yra sakęs susirinkusiems jį skusti žydams pamokslą (ž. Apašt. Darbai XXVII ir XXVIII). Tasai plecius yra gavęs vardą nuo stovinčio Jame marmurinio laivo (*navicella*), primenančio mums aukas, kurias centurionai, laimingai atlikę pavojingą kelionę, darydavo dievaičiams mažose jų maldyklose, buvusiose tose kazarmėse. Vienas iš tų centurionų, matomai atlikę tolimą kelionę vandeniu, paaukojo laivą. Bet dabartinis laivas yra tik viduramžiuose buvusio šv. Stepono bažnyčioje laivo kopija, kurią liepė padaryti Leonas X (1513 — 1521).

Prie šv. Stepono bažnyčią, prie to pleciaus,

stovi bažn. S. Maria in Domnica¹⁾ arba *alla Navicella* (pl. I 8), kuri yra seniausioji iš dijakanų bažnyčių Ryme, nes dar apie 820 m. buvo ją atstatęs pop. šv. Paschalis I. Iš tos pačios gadynės paeina dar didžiosios pažasties koliumnos ir absida. Bet prieangis yra pristatytas Leono X gadynėje, kuomet buvo atnaujinta visa bažnyčia, ir esas sulig Rafaelio plenų. Šita bažnyčia esti atvira tik antrajį Gavėnios nedėldieni, bet paskambinus dešinėje, galima visados jon įeiti.

Didžiąją pažastį apsupa 18 gražių granito koliumnų, absidos gi arkadą remia 2 porfiro koliumni. Mozajikos paeina iš IX amž., bet yra jau atnaujintos: arkados viršuje yra Kristus tarp aniolų ir Apaštalų, žemiau gi—2 šventuoju. Ant absidos lubų yra Marija su laiminančiu žmones Kudikeliu, kurio šalyse stovi aniolai, priešais gi bučiuoja Jam Kojas šv. Paschalis I.

Tuo už bažnyčios yra vartai i 1582 m. įsteigtąją *villą Mattei* (*Celimontana*, pl. I 8), kurią galima lankytí tik ketvergais nuo 2½ val. Joje yra keletas senovės palaikų (obeliskas iš Aigypto) ir, gražiamame sodne stovėdami, mes turime vieną iš gražiųjų reginių i miestą ir Albanų kalnus.

Nuo pleciaus della Navicella pietryčių linkon eina *via della Navicella*, iš kurios pirmuoju dešiniuoju skersgatviu per einame i didelę *via di Porta S. Sebastiano*

¹⁾ Šios bažnyčios pavadinimas „in Dominica“ paeinas iš to, kad ją yra įsteigusi savo rumuose šv. Cyriakas Našlė (III amž.), kurios graikiškasis vardas lotiniškai reiškia „Dominica“. Šita Šventoji ir palaidojo nukankintą šv. Lauryną Dijakoną, kursai šituose jos rumuose šelpdavęs pavargėlius.

(sen. *via Appia*; pl. H I 8—9), einančią pietryčių linkon nuo via di S. Gregorio (ž. 362 p.).

Perėję skersai tą gatvę ir iš Albanų kalnų tekanti upelį *Marrana* (di S. Giovanni), trumpu skersgatviu *via Antoniniana* nueiname į buvusias cies. **Karakallos pirtis** (*Terme di Antonino Caracalla*; pl. H I 9), kurias galima lankytí kasdieną, nuo 9 — 4 val., už 1 fr. ir nedėldieniais dykai. Tas milžiniškas pirtis yra pradėjęs statyti Karakalla, 212 m. po Kristaus, užbaigę gi Aleksandras Severus (222 — 235). Yra tai menkai mažesnés už Dioklecijono pirtis, nes pačių pirčių triobesys turi 220 mtr. ilgio ir 114 mtr. pločio, o vienkart su apsupančiu jį keturkampiu muru turi po 330 mtr. ilgio ir pločio. Todel nenuostabu, kad tose pirtyse galėdavo maudyties šaltame, šiltame ir drungname vandenye po 1600 žmonių vienkart. Stebétinai brangių ir puikių pirčių tai buta, kaip parodo likusieji jų griuvėsiai ir daugel juose iškastų stovylių ir mozaikų.

Ties žiemvakarineja jų siena, prie *via S. Balbina*, stovi tarp eukaliptų (medžių) maža senobinė šv. *Balbinos* bažn. (pl. H 8—9), kurią buvo pašventės dar šv. Grigalius Did., kaipo kardinalo titulą. Paskutinijį gi kartą ji tapo atnaujinta 1825 m. ir teturi vieną pažastį. Didžiajame jos altoriuje guli: tos šventosios *Mergaitės*, jos tévo šv. *Kirino* Kank. († II amž.) ir šv. *Felicissimo* Kankinio kunai. Bet pamaldos čia esti tik 2 kartu metuose.

Šaly bažnyčios stovi viduramžiuose pastatytais didelis *vienuolynas*, kuriame dabar yra

darančiuju atgalą paklydusių mergaičių prie-glauda (*Ospizio S. Margherita*).

Pagrįžę į via di Porta S. Sebastiano, ties žiemrytine pirčių siena randame dar seną baž-nytėlę *Ss. Nereo ed Achilleo* (pl. I 9), kuri buvo pastatyta deivės Izidos maldyklos vietoje, apie IV amžių, atstatyta gi Leono III, apie 800 m. ir garsiojo Bažnyčios istoriko kard. Baroni-jaus, kurio titulu ji yra buvusi, 1597 m.¹⁾.

Paprastai ir šita bažnyčia stovi uždara, bet pasiteiravus bute Nr. 8 A, galima aplankytį ir jos vidų su 3 pažastimis senobiniųjų bazili-kų pavidaile. Didžiajame altoriuje su baldaki-mu, paremtu 4 koliumnomis iš Afrikos mar-muro, guli Klemenso VIII pernešti čion *tū dviejių brolių* (†110) ir jų duondavės, šv. *Fliavijos Domitilloς (Domicelijos) Merg.* ir *Kank.* ir šsv. *Mergaičių Eufrozinos ir Teodoros*, jos tarnaičių, nukankintų su savo ponia, viešpataujant Trajanui (98—117). Už to altoriaus stovi senas, bet gražus vyskupų sostas, arba sakykla, iš baltojo mar-muro, pernešta čion iš bažn. S. Silvestro in Capite. Ant to sosto yra išpjautas pamokslas (28-ji homilia), kurį šv. Grigalius I yra sakęs čia tū šv. Kankinių dienoje (12 geg. d.; sk.

¹⁾ Senovėje šita bazilika turėjo priedą „de Fascio-la“ (prie raiščio), nes yra padavimas, buk šioje vietoje bėgančiam iš Mamertino kalėjimo šv. Petru Ap. nukri-tęs nuo kojos raištis, kuriuo jisai buvo aprūpęs savo žaizdas, padarytas grandinių (retėzių), besėdint jam 9 mén. kalėjime. Krikštonis ilgai išlaikę savo atmin-tyje šią vietą ir, gavę tikėjimo laisvę, pastatę čia baž-nyčią (ž. 380 p.).

Brevijorių tā dieną). Priešais gi stovi taippat marmurinė žvakydė velykinei žvakei, iš XV amž. Pagalios, absidoje yra liekanos iš Leono III gadynės paeinančios mozajikos: Kristaus Persimainymas ir Marija, kaipio Pana ir Mo-tina.

Antroje gi aprašomosios gatvės pusėje stovi *bažn. S. Sisto Papa* (pl. I 9), paeinantį taippat iš IV ar V amž. Tuos Dievo namus yra papuošęs Inocencijus III (1198 — 1216), jo gi ipėdinis, Honorijus III, buvo juos atidavęs šv. Domininkui, išteigusiam čia pirmajį savo įstatytą vienuolyną, 1216 m. Pagalios Be-nediktas XIII (1724 — 1730) visiškai ją per-dirbo, palikęs tik iš viduramžių paeinantį bok-štą. Retai teatidaromame *viduje* tarp kitų šv. Kankinių guli iš šv. Kaliksto katakumbų per-neštųjų čion šv. Popiežių-Kankinių: *Sikstaus II* († 258), *Zefirino* († 217), *Anteraus* († 336), ir *Lucijaus I* († 254) *kunų dalis*.

Gretimajame *vienuolyne* šv. Domininkas, 1366 m., buvo patalpinęs pirmuosius savo vie-nuolius, kurių per 3 metus prisirinko čion lig 100. Vieną kartą susirgus jų užvaizdai, bro-liui Jokubui, Šventasis yra čia jį stebuklingai pagydyęs. Bet neilgai teko gyventi čia domi-ninkonams, nes tas pats Honorijus III perkėlo juos į šv. Sabinos vienuolyną, ant Aventino kalno. Šv. Sikstaus vienuolyne yra čia gyvenusio šv. *Domininko koplyčia* su matytiniais paveikslais¹⁾.

¹⁾ Malonusis katalike! Jei atsigreši atgal į perei-tąją šv. Sebastijono gatvę, tai dešinėje pamatysi Palati-ną su pajuodavusiais ciesorių rumų griuvėsiais, toli gi, kairėje, Vatikaną su žibancia kopula. Štai, pasaulio

Toliau pačęjė aprašomaja gatve, dešinėje randame bažn. *S. Cesareo* (pl. I 9), kuri taip pat stovėjo jau šv. Grigaliaus I gadynėje. 1145 m. joje buvo aprinktas pop. pal. Eugenijaus III. Paskutinių kartą ji buvo atstatyta Klemenso VIII.-jo gadynėje. Atvira ji esti tik šventadienių rytais.

Viduje, pirmoje bažnyčios pusėje, stovi 2 altoriu, iš XVI amž., ir kairėje—senobinė sakytla, papuošta skulpturomis, reiškiančiomis dieviškajį Avinėlį ir Apaštalų simbolius. Priešais gi stovi didelė žvakydė su senobine koja (papėde). Didysai altorius su Konfesija, baldakimu, pauksintomis mozaikomis ir marga baliustrada aplink chorą paeina iš viduramžių. Čiapat guli šv. *Cezarijus Dijak.* ir *Kank.* Užpakalyje, absidoje, stovi senobinis vyskupų sostas. — Šios visos tris bažnyčios yra kardinolų titulai.

Priešais tos bažnyčios stovi senobinė koliumna. Anapus gi bažnyčios kitkart yra būvusi graži villa, įsteigta graikų mokslininko, kard. Bessarion'o († 1472).

Šioje apylinkėje senovėje yra buvęs žydų kvartalas (miesto dalis), kur gyvendavo patiš bėdntausieji ir nešvariausieji perėjunių iš Palestinos.

Ties šv. Cezarijaus bažnyčia nuo musų aprašomosios gatvės atskiria kairėn garsusis senovėje kelias *vía Latina*, kursai pradžioje vadinas *vía di Porta Latina*, nes iš miesto išeina pro *vartus* tuo pačiu vardu, kurie nuo 1808 m. stovi uždari (*chiusa*; ž. 327 p.).

valdovų galybę guli jači griuvėsiuose, ant žvėjo gi kapo nuo daugelio amžių stovi dangų siekiantis nepajudinamas bokštas. Todel matome, kad pelningiau yra Dievui tarnauti, negu šiam pasauliui (ž. panašius žodž. 43 p.).

Šiapus tų vartų stovi 2 šv. Jono Ap. bažnyteli: kairėje — *S. Giovanni a Porta Latina*, (pl. K 9), kardinolo titulas, kuri tapo pastatyta VIII amž. ir paskiau daugel kartų, ypač 1686 m., atnaujinta. 14 senobinių koliumų dalina ją į 3 pažastis. — Dešinėje gi, prie pat vartų — aštuonkampė *koplytėlė S. Giovanni in Oleo* (pl. K 10), pastatyta toje vietoje, kur 95 m. tasai Apaštalas, liepiant cies. Domicijonui, buvo nuplaktas ir nuogas įmestas į verdantį aliejų, bet išėjo iš jo sveikas ir tvirtas; del tos priežasties jisai buvo ištremtas Patmoso salon, iš kur paskui pagrižęs, vienutinis iš višų Apaštalų numirė savo mirtimi. Čiapat galima matyti to kankinimo įrankius. To stebuklo paminėjimą šv. Bažnyčia daro 6 geg. dieną. Iš čia grįžtame atgal į gatvę di Porta S. Sebastiano.

Toliau toje gatvėje, kairėje, yra Rymo konsulių *Scipijonų kapas* (*Sepolcro dei Scipioni*; pl. K 9, 10) iš III amž. pirm. Kri-taus, bet atrastas čia tik 1780 m. Juo sarkofagas yra dabar Vatikano muzėjuje (ž. 91 p.).

Truputį toliau rytuose, vynmedžių sodne, yra keli matytini taip 'vadinami *Columbaria* arba požeminiai papuošti kambariai su daugybe mažų nišų sienose, kuriuose stovi urnos (indai) su numirėlių pelenais, nes rymečiai stabmeldžiai lavonus degindavo¹⁾. Tų kambarių nišų panašumas į karvelių (*columba*) lizdus, davę

¹⁾ Krikšcionis, kaip ir žydai, niekados nedegindavo savo numirėlių lavonų, bet sekdami Kristaus Kuno palaidojimą, užkasdavo juos žemėje, idant jie su Kristim palaidoti, vienkart su juo ir atsikeltu pasaulio pabaigoje. Užt at bergždžias yra Bažnyčios prieš mėginimas šioje gadynėje vėl įvesti lavonų deginimą, nes tai yra pagrįzimas į stabmelystę, su kuriuo Bažnyčia niekados nesuėtiks.

jiems tokį vardą. Įeinant mokama 1 fr. Gražesnysis iš jų buvo paskirtas Nerono žmonos, Oktavijos, liuosininkams (paliuosuotiems vergams), pietuose gi nuo šio yra kiti tris, iš kurių vienas, pastatytas 10 m. po Kr., yra kuri cies. Augusto seserėčios Marcelios liuosininkų var-turi cies. Augusto seserėčios Marcelios liuosininkų var-dą. Viename iš jų sudėta apie 600 urnų.

Prieš S. *Sebastijono vartus* stovi viena arkada, neteisingai vadinama *Arco di Druso* (pl. K 10), pastatyta iš travertino, tur buti, cies. Trajano (98 — 117) gadynėje. Cies. Karakalla buvo pravedęs čia vanden-trauki, kursai pristatydavo vandenį iš katik aprašyta-sias jo pirtis. Todel Arco di Druso yra tai papuošta to vandentrakio arkada, po kuria eina šv. Sebastijono gatvė. Taigi šitie akmenys stovi čia jau 1800 metų ir kad jie galėtų šnekėti, tai apsakyty mum's, kaip šiuo keliu iškilmingai važiuodavo Ryman jo ciesoriai ir jų vadai-pergalėtojai, kaip pro juos griovės ivairių laukinių tautų buriai, kaip iškilmingai buvo vežami deginti ciesorius ir kitų didžiunių lavonai ir kaip krikščionis slapta naktį nešdavo iš katakumbas šventųjų kankinių kunus.

Porta S. Sebastiano (sen. *Appia*) yra pasta-tyta iš keturkampių marmuro gabalų, paeinan-čią iš senobinių rumų. Du apvaliu jos bo-kštu ir maži tarp jų bokšteliai (dantūs) paeina iš viduramžių, vartų gi apačia — dar iš cies. Aurelijono (270 — 275) gadynės. Ant seno-binėsios jų spinos yra Kristaus raidės (mono-gramas). Tarp kitų, XVI amž. pro tuos var-tus yra iškilmingai važiavęs užkariavęs Tunisa vokiečių cies. Karolius V, kuri čia yra patikęs popiežius su rymiečiais. Iš oro pusės tebéra dar matomos geležinės gembės, ant kurių tuo-kart buvo pakabinti brangūs kilimai (divonai). Pro čia taipgi bėgęs iš kalėjimo ir šv. Petras Ap., 67 m. (ž. 374 p.).

Kairėje, priešais vartų, senovėje yra stovėjusi *Marso maldykla*, kurion pirmieji krikščionis dažniausia

budavo vedami daryti aukas tam dievaičiui. Tarp ki-tų čion buvę atvesti šv. pop. Steponas I ir Sikstus II.

Via Appia (Antica) buvo tai garsus senovėje kariškasis imperijos kelias, kuri yra pravedęs čia censorius Appius Claudius, 312 m. pirm Kr., suvartojojės jo išgrendimui didelius bazalto (lia-vos) gabalus, likusius nuo veikusių žiloje se-novėje Albanų kalnuose ugnikalnių. Tos gren-dimo liekanos ir ligšiol dar kaikur tebéra ma-tomos. Išėjęs iš miesto pro *Porta Capena* (bu-vusių Aurelijono ir Probo sienose, dabartinė-sios via di Porta S. Sebastiano pradžioje), tasai kelias éjo pro m. Tarracina (prie Tirreno juros) lig m. Kapujos (*Capua*). Bet paskiau jisai buvo prailgintas net lig m. Brindisi (prie Adrijatiko jurs.). Nors tasai kelias buvo sta-tomas gan ilgą laiką, bet ilgai ir tarnauja žmonėms, užtat teisingai jis buvo va-dinamas „*Regina viarum*“ (kelią karalius). Lig nesenų laikų tasai kelias daugelyje vietų buvo apleistas ir apaugęs, bet nuo 1850 — 1853 m. Pijaus IX rupesciu didelė jo dalis nuo Rymo tapo nuvalyta. Dabar šituo keliu galima aplankytи įdomiausias Rymo apylinkes, nes jisai abiejose šalyse yra tartum séte apsétas seno-biniais rymiečių kapais, ant kurių dabar žole apželusių griuvésių žaidžia maži vaikai.

Anapus *Porta S. Sebastiano* via Appia ne-trukus eina po *Civita Vecchia*'s geležinkelio ir paskui per *upelį Almone*¹⁾. Už kokių 300 mtr.

¹⁾ Prie to upelio, kairėje, didelių kaitrų laike, ate-davo rymiečių stabmeldžių eisenos (procesijos), melsda-mos lietaus iš dievaičio Jupiterio. Tam tikslui moteris plaudavo čia to dievaičio juodąjį akmenį.

anapus to upelio, kairėje, stovi maža, bet gar si bažnytėlė su antrašu ties durimis:

Domine, quo vadis. Tokį vardą ji yra gavusi del šiokios gražios padavos (ž. Wujko „Biblia“, IV tom. 443 p.):

67 m. po Kristaus nedorasis cies Neronas, pa smerkės šv. Petrą Ap. mirtin, imetė jį Mamertino kalėjiman, bet padedant kalėjimo sargams, kuriuos tasai Apaštalas buvo čia pakrikštijęs, šv. Petras pabėgęs iš jo naktį (ž. 374 p. prier.). Bet bebėgdamas tuo keliu, šioje vietoje susitikęs stebuklingai Kristų, nešantį kryžių miesto linkon. Tuokart šv. Petras paklausės: „Domine, quo vadis?“ („Viešpatie, kur eini?“). Bet išgirdęs atsakymą: „Eo Romam iterum crucifigi“ („Einu Ryman, kad vėl bučiau prikryžiuotas“), šv. Petras suprato Kristaus norą, kad Jo Apaštalas nesibijotu numirti už savo Mokytoją. Todel, Kristui pranykus, Petras tuoj sugrįžęs kalėjiman ir, ten pagautas, savo mirtimi prie kryžiaus pagarbino V. Jėzū. Tasai atsitikimas yra aprašytas ant pakabintos šioje bažnytėlėje lento ir išreikštasis tam tikrais paveikslais ant sienų. Jos gi viduryje yra dar nešančio kryžių Kristaus stovyla, nulieta iš gipso, sulig Mikolo Angelo stovylos, bažnyčioje S. Maria sopra Minerva (ž. 166 p.). Kitaip ši bažnytėlė yra vadina: *S. Maria delle Palme (Pėdų)*, nes jos altoriuje yra ypatingai žmonių garbinamas Marijos paveikslas ir, sulig padavos, čiapat, susitikimo su šv. Petru vietoje, Kristus palikęs išspaustas ant akmens savo Kojų pėdas. Tasai akmuo su pėdų ženklais dabar yra šv. Sebastijono bazilikoje, šioje gi bažnytėlėje yra laikoma po geležine baliustrada anų pėdų kopija. Sugriuvus tai bažnytėlei, XVI amž. kard. Reginaldas Pole buvo pastatęs anapus jos apvalią koplytėlę, kad buvusios čia bažnytėlės atmintis nežutu. Bet 1620 m. kard. Pran. Barberini (jo herbas tebėra ties durimis) atstatė šitą bažnytėlę senobinėje vietoje.

Ties bažnytėle nuo via Appia atskiria dešinėn via Ardeatina, einanti pietų linkon, į m. Ardea, buv. rutulų sostinę. Prie tų dviejų kelių yra plačiai išsi-

koję didžiosios ir garsiosios **Rymo katakumbos**¹⁾). Taip štai, tuoj ties minėta apvalia koplyčia, dešinėje, yra duobėje įėiga į šv. *Morkaus* ir *Balbinos* katakumbas,

¹⁾ *Katakumbos* (pav. № 49) yra tai pačių krikščionių rankomis iškasti vulkaniškoje Rymo žemėje (*tuf*) dideli urvai, arba lindinės, dyvim, trimis arba ir daugiau (lig 7) augštais su ilgomis ir į visas puses išsišakojusiomis ir susikryžiavojuomis siauromis (nuo 1/2 — 1 mtr.) galerijomis (koridoriais) su retais langais. Tų pagal didžiausius Rymo kolius tėsiančių urvų sie nosė yra daugelį eilių tankiai viena ant kitos iškastų siaurų ir pailgų skylių arba grabų (*loculi*), kur pirmuojuose amžiuose budavo laidojami šventųjų Kankinių arba šiaip jau krikščionių lavonai; neretai čiapat budavo pastatomas indelyje ir surinktas Kankinio kraujas. Grabų skylės paprastai budavo uždengiamos akmens arba marmuro lenta su graikų arba lotinų kalba parašytu ant jos numirėlio vardu. Bet dabar tie grabai yra tušti. Platesnėsios urvų vietas budavo vadinamos „cubicula“; jose dažnai budavo laidojamos atskirose šeimynos ir čia, tartum koplyciose, persekiojimų laikuose susirinkdavo pirmieji krikščionis. Čia, ant Kankinių kapų, popiežiai ir kunigai laikydauro įvairius jų parėdymai visan pasaulin. Kai-kuriuo iš tų koplycių tebėra dar altorių, vyskupiškųjų sostų, klausykų, skulpturų ir simbolinių paveikslų žymės ir liekanos. Žodžiu, katakumbos buvo tai pirmųjų krikščionių netik kapinės (*coemeterium*), bet ir vienutinės slaptos bažnyčios (*ecclesia*) ir krikščioniškosios mokyklos. Kartais atsitikdavo, kad pasiūstieji jieškotų krikščionių karieviai užklupdavo juos čia susirinkusius ir visus suimdavo arba nužudydavo. Tarp kitų čia buvo nužudyti dagi popiežiai: šv. Steponas I, (257 m.) ir Sikstus II (258 m.). Pop. šv. Damazas I, 370 m., liepė katakumbų lubose padaryti skyles (*lucernar ia*) šviesos ir tyro oro į jas lieidimui. Be to, ant viršaus, ties garsiųjų kankinių kapais, buvo pastatytos gražios bazilikos, kurių griuvėsiai ir ligšiol tebėra. Vardus katakumbos

ant kurių šv. Morkus Pop., 326 m., buvo pastatės ant tos Šventosios kapo baziliką, ir joje paskui pats būvo palaidotas. Čia yra buvę kvepiančių gėlių daržai,

yra gave arba nuo savininkų, kurių žemėje jos buvo iškastos (kaip antai: *Coemeterium S. Domitillae, Priscillae, Praetextati* ir k.), arba nuo garsiajų jose palaidotųjų kankinių (*Coemet. SS. Nerei et Achillei, S. Agnetis, S. Sebastiani* ir k.). Seniausiosios iš jų siekia I amž., paskutinėsios gi — V amž. pradžios; krikščionių lavonai čia budavo laidojami lig 409 m., nes tame laike buvo pradėta steigti kapines mieste, prie bažnyčių. — Tokios katakumbos senovėje yra buvę netik Rymo, bet ir kitų didžiųjų miestų: Neapolio, Sirakuzų, Aleksandrijos, Paryžiaus ir k. apylinkėse. Bet visur jos buvo už miesto sienų, nes imperatorių įstatatai gindavo laidoti mieste lavonus, arba nors laikyti jų penelus.

Kadangi Rymo įstatatai liepdavo laikyti kiekvieną kapą šventa ir nepaličiama vieta, tai ir katakumbos tokią skaitlingą ir smarkią persekiojimą laike išliko sveikos. Ypač gi krikščionių tarpe jos ilgai buvo laikomos didžioje pagarboje, kaip pašvestos Kankinių krauju. Jose gi sudėti Šventųjų kunai traukė prie savęs skaitlingus maldininkų burius. Bet ilgainiui, dažnai užpuolant Rymą laukinėms tautoms, ir katakumbos daug nuo jų nukentėjo. Taip 410 ir 537 m. apgriovė jas gotai, o 755 m. godus longobardai apiplėsė jas taip, kad net grabus išdraskė ir šv. kaulus iš jų išsi-vežė. Žinoma, kiekvienu kartą popiežiai (ypač Jonas III ir Povilas I) yra atitaisė ir vėl sutvarkę katakumbas, bet, matydami ir tolimesnį pavojų šv. relikvijoms, nuo VIII amž. jie pradėjo pernešinėti Šventųjų kunus į miesto bažnyčias, kuriose ir ligšiol jie tebéra. Bet tasai katakumbų tuštinimas prisidėjo prie jų apleidimo. Pradedant IX-ju amžiu, persimainius laikams ir žmonėms su jų supratimais, reikalais ir papročiais ir nesiliaujant karėms ir maištams, katakumbos beveik visai buvo užmirštos ir neprižiūrimos užgriuvo (išskiriant šv. Sebastijono katakumbas). Tik nuo 1593 m., kuriais mokytas maltietis (vienuoolis), Ant. Bosio, pradėjo jas atkasinėti ir tyrinėti, tapo į jas atkrepta atida ir popiežiai, nesigailėdami didelių išlaidų, pradėjo jas atkasinėti ir

kurie pristatydavo krikščionims dedamuosius ant jų kapų vainikus. Toliau stovi dar šv. Sotero kat., bet šios abejos katakumbos skaitosi jau šv. Kaliksto katakumbų dalimi.

tvarkyti. XIX amž. šioje šakoje atsižymėjo mokyti archeologai P. Marchi ir jo mokiniai Jonas ir Mikolas de Rossi. Užtat dabar jos vėl yra visiems prieinamos ir prideramoje pagarboje laikomos.

Nuo Pijaus IX, kurs daugelį išlaidų pakėlo del katakumbų atkasinėjimo, tolesniams panašiam darbui Vatikanas skiria kasmet po 18,000 frankų. Bet ir ligšiol dar nevisos katakumbos yra atrastos ir atkastos. Daabar žinomąjų tų kapinių išvairaus didumo priskaitoma arti 50, kurios užima žemės plotą arti 2½ milijonų hektarkampių metrų (artி 2³⁰ dešimt.) ir apsupa Rymą iš visų pusių, tartum šv. juosta arba vainiku. Ypatingai daug jų yra prie kelių: Salaria (7) ir Nomentana (5), Appia Antica (6) ir Aurelia (5). Visas katakumbų galerijas (nuo 7 — 23 mtr. gilumo po žemės) ištiesus, jų ilgis siektų 876 kil. (arba sulig P. Marchi — net 1200 kil.) ir jose buvę palaidota apie 6 mil. Kankinių. (Štai, kiek krikščionių nukankinta viename Ryme!) Vienose tik šv. Kaliksto ir Sebastijono katakumbose buvę sudėta 174,000 kankinių kunų, neskaitant kitų krikščionių. Taigi katakumbos yra tai tartum požeminis miestas, arba senobinis krikščioniškasis Rymas, su savo gatvėmis, pleciais, trobomis ir gyventojais, kurs savo dvaisios galingumu sulaužė žemšķają stabmeldijos galybę. Ir ligšiol katakumbos tebéra labai svarbios krikščionių istorijos ir mokslo tyrinėjimams, nes jos parodo, kad musų tikėjimas paeina iš Apaštalų gadynės. Norint žinoti, kaip atrodo katakumbos, užtenka ažlankyti tik vienas iš didesniųjų (duokime, šv. Kaliksto katakumbas), nes visos jos yra labai panašios tarp savęs. Lankant tuos urvus, vadovas iðuoda keleiviams po mažą žvakelę ir uždraudžia atsitraukti nuo burio, kad nepaklydus ir badu nenumirus tuose begaliniuose urvuose. Be to, visose katakumbose smarkiai yra užginta painti sau nesiklausus ką nors: akmenėli, smiltis, kaulelius ir k. Norintieji gauti šv. relikvijų tepaprāšo kard.-Vikarijaus.

Kairėje gi nuo via Appia prasideda jau iš II amž. paeinančios didelės šv. Pretekstato katakumbos (ž. 389 p.). Užtat toliau mes einame tarp didelių senobiunių krikščionių kapinių, kuriose beveik nuo Apaštalų gadynės buvo laidojami garsus šv. Kankiniai ir tukstančiai kitų krikščionių. Dar VII — VIII amž. čia yra stovėjė 6 bažnytėlės: ant šv. Pretekstato katakumbų — šsv. Tiburcijaus, Valerijaus ir Maksimo, šv. Zenono ir šv. Sikstaus bažnytėlės, ir ant šv. Kaliksto — šv. Kornelijaus, šv. Ceciliojus ir šv. Sotero.

Truputį toliau paėję via Appia, užpakanin turime gražų reginį į miesto sienas ir kairėn — į via Latina. Ciapat, kaireje, antrašas ant namų skelbia, kad čia yra vieno iš didžiausiuų ligšiol žiuomų cies. Livijos liuosininkų *Kolumbariaus* (ž. 377 p.) griuvėsiai.

Iš čia via Appia šaute šauja pietryčių linkon, į m. Albano (apie 20 kil.).

Toliau kokius 200 mtr. paėję, dešinėje (Nr. 38), randame įeigą su antrašu į garsiausias **Šv. Kaliksto (S. Calisto) katakumbas**, prie kurių stovi keli kiprisai. Tos katakumbos taip yra vadinamos delto, kad šv. Kalikstas Pop. (217—222) daug yra pasidarbačės jų įtaisymui ir padidinimui. Jos yra garsiausios iš visų, nes tai buvo, taip sakant, oficialinės popiežių kapinės ir jose buvo laidojami jie patis (46) ir garsieji Kankiniai (174). Tai yra vienutinės jau beveik ištisai atkastos Jono Rossi'o, 1849 m., ir labai įdomios katakumbos, užtat kiekvienas maldininkas stengias bent jas aplankytį, kad turėjus supratimą apie visas Rymo katakumbas. Ilgio jos turi apie 17 kil. ir gilio lig 25 mtr., nes kai-kur susideda net iš 7 augštų. Jos yra atviros kasdieną (išskiriant Kalėdų ir Velykų šventes) nuo $8\frac{1}{2}$ v. lig saulei nusileidžiant;

paprastai mokama 1 lira nuo asmens, bet maldininkų burius įleidžiama ir be to¹⁾.

Tuojuo prie kelio, tarp minėtųjų kiprių, yra didelio paminklo ant kapo liekanos, nuo kurių netoli yra ir duris į katakumbas. Anapus gi to paminklo stovi dar plytų muras su 3 absidomis. Vienas garsus archeoliogas (senovės palaikų tyrinėtojas), apie 1850 m., pripažino, kad čia yra buvusi senovėje šv. Kaliksto koplyčia (*Oratorium S. Callisti in Arenariis*), bet sulig kitų tyrinėtojų čia buvusi šsv. Ceciliojus ir Sikstaus II Pop. koplyčia, po kuria be tų Šventųjų būvės palaidotas dar šv. jaunikaitis Tarsicijus Kank. Trapistai, kuriems a. a. Leonas XIII pavedė tą katakumbų globą, nesenai atnaujino šitą koplyčią ir pastatė joje altorių. I Jos sienas viduje minėtasis Jonas Rossi (kurio įciapat yra ir biustas) įmuryjo daugel antrašų ir skulpturų iš katakumbų.

Nusileidę laiptais į katakumbas, pirmiausia įeiname į koridorių su grabais abiejuose šonuose, paskui gi, pasukę kairėn, atsiduriame *Popiežių kambaryste* (*Camera papale*), kuri yra čia įsteigės šv. Kalikstas, apie 200 m., tebebudamas popiežiaus archidijakonu. Jon įeidami, ant abiejų sienų matome surašytas įvairias maldeles, kurias paliko čia nuo IV — VI amž.

¹⁾ Kunigai, norintieji šiose arba šv. Nerijaus ir Achilleso katakumbose laikyti šv. Mišias privalo per 3 dienas išangsto arba raštu kreipties į vietinio trapstyčių vienuolyno viršininką, arba asmeniškai melsti per vedžiojančius po katakumbas vienuolius. Jei vartai į katakumbas butu uždaryti, tai kreipties į vartus Nr. 28, prie via Appia.

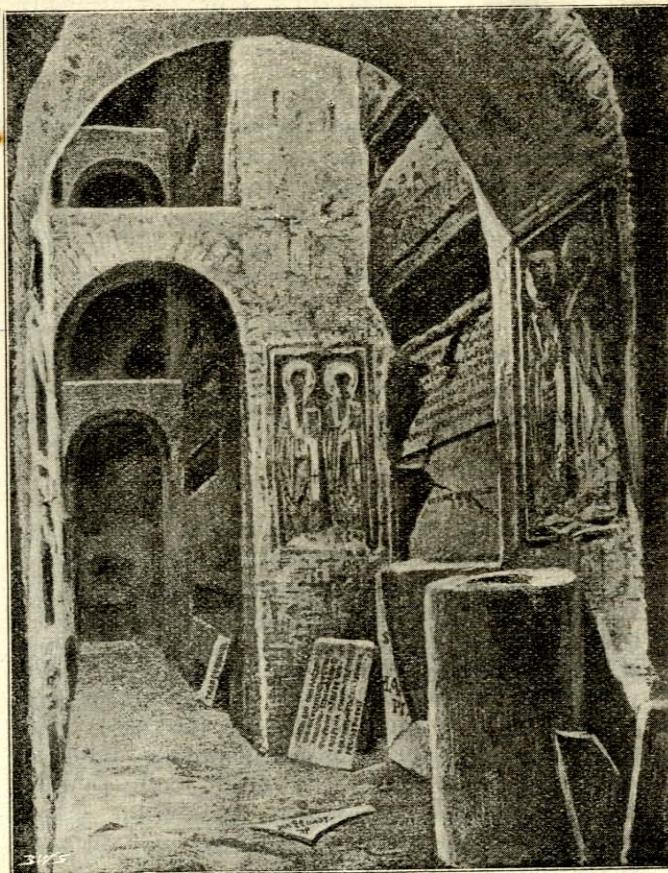
aplankiusieji šitą garbingą vietą maldininkai. Tame kambarje rado amžinojo atilsio vietą 10 trečiojo šimtmečio popiežių: šv. Poncijanus, Anterus, Fabijonas, Lucijus I, Steponas I, Sikstus II ir k.; garsiausias iš jų yra Sikstus, kurs buvo nužudytas katakumbose. Jojo ir kitų čia gulėjusių kankinių garbei yra čia ant didelės lento eilės, kurias, parašytas gražiomis raidėmis, patalpino čia šv. Damazas I Pop. Bet nuo kitų keturių minėtųjų popiežių teliko tik jų grabų antrašų dalis. Beveik visų tų Šventujų kunus yra pernešęs iš čia miestan šv. Paschalis I, 818 m. Tasai pats šv. Damazas to kambario gale, prieš šv. Sikstaus kapą, buvo pastates altorių, prieš kurį stovėjo 2 graži koliumni ir baliustrada apvestas choras.

Toliau siauru, bet augštū uryvu įeiname į šv. *Cecilijos kryptą*, nes čia toji Šventoji gulėjo palaidota lig 821 m. (ž. 127 p.). Ties niša, kurioje yra gulėjusi Šventoji, yra jos paveikslas bizantiškame stiliume su iškeltomis rankomis, iš VI amž., apačioje gi—Kristaus su knyga ir Urbono I paveikslas, iš X ir XI amž. Tasai popiežius yra pakrikštijęs Šventosios sužadetinį, šv. Valerijoną, ir jo broli, šv. Tiburcijų. Vienoje iš nišų, kurioje degdavo lempele prieš šv. Cecilijos grabą, yra Kristaus galvos paveikslas. Čiapat yra ir mozaikos liekanos, kurią yra sudraskę, tur but, gotai, išlaužę čion 410 m. Pagalios, ant sienos, ties skyle įeiti šviesai, yra dar kitų fresku liekanos. Šv. Cecilijos dieną (22 lapkr.) apšviestoše šv. Kaliksto katakumbose, iš kurias tuokart leidžiama dykai, esti laikomos iškilmingosios

šv. Mišios. Tą dieną, tartum dar prieš 17 amžių, susirenka čion minios katalikų.

Šaly popiežių kambario yra 6 paeiliui stovintieji kambariai, vadinami *Sakramentų kopolyčiomis*, nes jų frēskai, iš III amž., perstatomi mums simboliškai šv. Krikštą ir Altoriaus Sakramentą. Bet tuos labai įdomius kambarius tegalima lankytи tik gavus ypatintingaji kardinolo Vikaro leidimą. Toliau randame šv. *Euzebijaus Pop.* (309 — 309) *grabo kambari*; to Apaštalų Vietininko garbei yra taippat šv. Damazo parašytosios eilios (kopija iš VI amž.). Dar toliau yra grabų kambarys, kuriame dviejuose sarkofaguose guli po stiklu balzamuotujų lavonų liekanos. Pagalios, tose katakumbose yra dar *Gerojo Ganytojo kopolyčia*, nuo kurios prasideda gausiai arkitektura pa-
puoštoji katakumbų dalis.

— Toliau keliaudami urvais, įeiname į šv. *Liucinos arba Kornelijaus kryptą* (pav. № 49), kur atskirai nuo savo draugų buvo šv. Liucinos palaidotas jos pačios kryptijoje šv. Kornelijus Pop. (251 — 252). Čia tebéra dar akmuo su to popiežiaus vardu. Šalip jo kapo yra freskai iš VI amz.: šv. Kornelijus ir Kiprijonas (su Evangelijų knyga rankose), Sikstus II ir Optatus. Palipę trumpais laiptais augštyn į seniausią katakumbų dalį, randame ten ant lubų paveikslus, savo stiliumi labai panašius į Pompejos paveikslus. Tarp jų yra vienas paveikslas, paeinantis iš Apaštalų gadynės ir ženklinantis Kristų žuvies pavidale, nešančios ant nugaras pintinėlę su vynu ir duonos kepalėliais, Švenč. Sakramento ženklaus.

№ 49. Šv. Kaliksto katakumbos. Šv. Liucinos arba
šv. Kornelijaus krypta.

Šaly tos vietas yra ir didžioji įeiga į katakumbas. — Prie trapistų vienuolyno paskutiniaisiais metais yra atrastas šsv. Morkaus ir Marcelino grabų kambarys ir šv. Damazo šeimynos koplyčia.

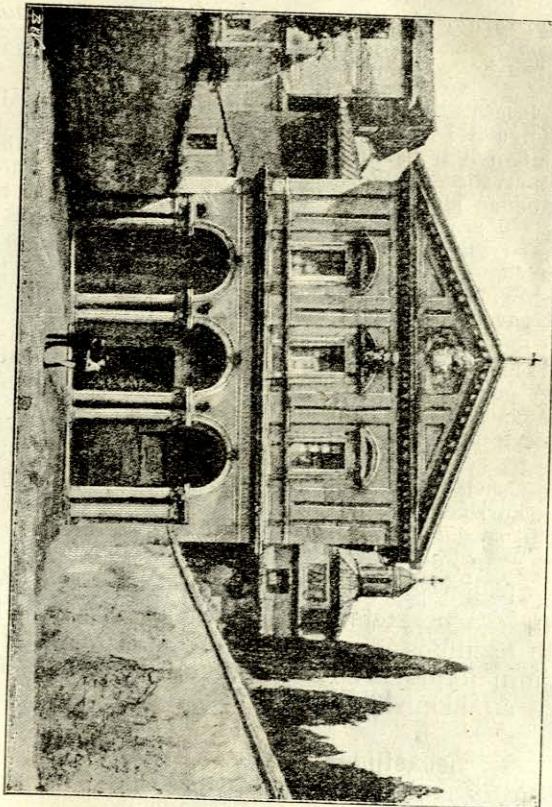
Priešais tú katakumbų, prie via Appia, yra taip pat įeiga ir į minėtasis šv. Pretekstato katakumbas su m. zajikomis ir freskais jose. Kadangi čia buvo palaidotas šv. Urbonas Pop., tai netoli iš čia, rytuose, stovi ir raudoną plyną bažnytėlę jo vardu (S. Urbano). Senovėje ji yra buvusi girtybės diev. Bachus'o maldykla, ar gal rymiečių kapas, bet X ar XI amž. pašvēstas ī bažnyčią. Po didžiuoju jos altoriu yra matytinas senobinis Šv. Marijos paveikslas; sienas gi puošia nublukusieji paveikslai, iš XIII amž.

Stovėdami čia ant Appijaus kelio, priešais matome šv. Sebastijono baaziliką (ž. žem.). Cecilijos Metella's kapo paminkla (ž. 393 p.) ir tolumoje Albanų kalnus su augščiausiaja jų viršune—Monte Cavo (949 mtr.); už pakalyje gi puikiai atrodo šv. Petro kopula.

Už šv. Pretekstato katakumbų, kairėn nuo senobinėsios via Appia, eina naujesnėji strada Appia Pignatelli, kuri perėjus skersai Strada militare, už 3 kil. susilieja su via Appia nuova (ž. 137 p.).

Toliau prie via Appia, tuoju už via delle Sette Chiese, ateinančios iš vakarų, nuo šv. Povilo bazilikos, stovi viena iš septynių privileginių Rymo bazilikų, lankomą jubilėjaus metais atlaidams gauti.

Šv. Sebastijono bazilika (pav. № 50). Ta vieną iš mažesniųjų Rymo bazilikų yra pastatės dar šv. Damazas I, apie 370 m., kaipo baziliką 3 pažastimis. Atstatė gi ją Flaminius Ponzio ir Jonas Vasanzio, 1612 m. Nuo seniausiųjų amžių ji buvo laikoma ypatingoje

Nr. 50. Šv. Sebastijono bazilika (*extra muros*).

pagarboje ir lankoma viso pasaulio maldininkų, nes joje buvo palaidota daugel Kankinių, tarp kurių ilgą laiką yra gulėjē dagi abieju Apaštalų Kunigaikščių, šsv. Petro ir Povilo, kunai. Jų garbei ir buvo pastatyta šita baziika, turinti dabar parapijos teises. Tuščias plecius prieš ją yra tai senobinis *atrium* (kiemas, ž. 355 p.), kurio viduryje yra buvusi fontana rankų mazgojimui.

Prieangis yra paremtas šešiomis senobinėmis granito koliumnomis. Šitoje bazilikoje téra 5 privalégiiniai altoriai: 1) pirmasis — kairėje pusėje, šv. Sebastijono altorius, kuriamo brangioje urnoje iš lapis lazuli guli šv. *Sebastijono Kank.* († 287) *kaulai* ir stovi graži jo stovyla, sulig Bernini'o bražinių. 2) Priešais stovintis Relikvijų altorius, kuriamė yra 380 pusl. paminėtasis akmuo su tariamais Kristaus pėdų ženklais. 3) Šv. Karoliaus Baroméjaus, 4) Šv. Bernardo ir 5) Šv. Jieronimo. Paskutinė dešinėjį koplyčia yra Kar. Maratta's (†1713) darbo. Toje bazilikoje yra dar palaidotas šv. *Eutichijonas pop.* († 283).

I čiapat esančias **Šv. Sebastijono katakumbas** yra duris kairėje nuo to Šventojo altoriaus. Tose iš III amž. paeinančiose lindynėse ir buvo palaidotas tasai Šventasai Kareivis-Kankinys, sušaudytas ir pagaliais užmuštas prie dabartinės Corso Vittorio Emanuele (ž. 140 p.). Su juo buvo dar palaidotas ir šv. Eutichijus Kank., nuo kurio grabo yra dar užsilikę šv. Damazo parašytosios jo garbei eilios, dabar įmurytos bažnyčios prysakyje, kairėje. Apie 400 m. čiapat buvo palaidotas dar

šv. Kvirinas Vysk. ir Kank., perneštas čion iš Vengrijos, užpuolus ją laukinėms tautoms. Jo kunas buvo sudėtas šalip bazilikos esančioje apvalioje bažnytélėje (duris i ją šalip choro, augštai), vadinamoje *Platonia di S. Damaso*. Seniau buvo manoma, buk šioje vietoje buvę palaidoti šv. Petras ir Povilas, bet jų kapas ligšiol tebéra neatrastas. Toje ypatingojo stiliaus bažnytélėje yra aplinkui nišos grabams sudėti. Atskirai stovinčiame jos altoriuje, priešais ir užpakalyje, yra langeliai, per kuriuos galima pažvelgti į tariamąjį Apaštalų kapą.

Tos katakumbos didžioje dalyje tapo atkastos tik naujesnėje gadyneje, užtat jose dar tebéra daug užmurytųjų grabų su kaulais, daug paveikslų ir antrašų. Jas galima lankyti visados; vedžioja vienas iš bédnu pranciškonų, kurie aprupina tos bazilikos reikalus. Šv. Pilypas Nerijus, Juozapas Kaliasancijus, Brigida ir kiti Dievo tarnai ypatingoje pagarboje laikyavo šias katakumbas ir daug valandų praleisavo jose besimelsdami ir dangiškuosius dalykus beapmästinėdami. Šalip vieno biusto ir yra lentelė su antrašu, pažyminti vietą, kurioje melsdavos šv. Pilypas Nerijus.

Netoli nuo bazilikos, pô Rondanini'o vynynu, yra dar taippat iš III amž. paeinančios Žydų katakumbos (*Catac. ebraiche*), kurioms itaisityti žydų kolonija suvartojo išsišakojusias smilčių ir akmens kasyklas, kad jose galėtu sulig savo papročio laidoti savo numirélius. Antrašai jose tėra graikų ir lotinų kalbomis.

Ciapat tarp via Appia ir via Appia Pignatelli stovi griuvėsiuose ilgas *Circus Maxentii*, kurs buvo skirtas rymiskųjų dviračių vežimų lenktynėms. Pastatė ji, 311 m., cies. Maksencijus, kuri netrukus (312 m.) Konstantinas Did. sumušė prie Ponte Molle (ž. 215 p.).

Tasai cirkas turėjo 482 mtr. ilgio ir 79 mtr. pločio ir Jame galėjo tilpti 18,000 žiurėtojų, susėdusių ant 10 eilių sėdiinių. Dabar cirko arena yra ariama ir nepatogu ją lankyti. Čia kitąkart yra stovėjęs obeliskas, kurs dabar yra ant vidurinėsios plec. Navona fontanas (ž. 182 p.).

Toliau už kokiu 200 mtr., prie aprašomojo kelio, kairėje, stovi ant kalnelio, tartum visų paminklų karalius, milžiniškas kapas *Sepolcro di Cecilia Metella*. Yra tai 20 mtr. ilgio (diámetre) ir tiek pat augščio turintis apvalus muras ant keturkampio pamato, pastatytas cies. Augusto (28 m. pirm Kr. — 14 m. po Kr.) gadyneje iš didelių travertino gabalų. Bet XIII amž. tasai kapas buvo perdibtas į tvirtumą su dantuotu viršu, kuri buvo sugriauta Sikstaus V gadyneje. Šaly jo yra tvirtumos ir šv. Mykalajaus bažnytélės griuvėsiai. Anapus to kapo, kairėje, prasideda minėtoji Strada Militare, jungianti via Appia su via Tiburtina.

Senovėje net lig šio kapo buvo atplaukusi liavos upė, išsiveržusi iš veikusių tuokart Albano ir Nemi kraterų (dabar ežerų); ta sustingusia liava (bazaltu) ir buvo išgrįsta via Appia.

Tolau prie via Appia, dešinėje, yra viena iš apsupančių Rymą naujujų tvirtovių (*Fortezza Appia Ant.*) ir daugel kitų kapų griuvėsių abiejose pusėse. Ižymesnieji tarp jų yra šie: *Casale di S. Maria nuova* su plačiais griuvėsiais, vadinančiais „Roma Vecchia“; griuvėsiai *Ustrinum* arba ištaigos, kurioje buvo deginami lavonai, ir pagalios, didelis kapas *Casale Rotondo* su apvalia bone ir kiek toliau, augštas muras su bokštū *Tor di Selce* (bazalto bokštas).

Anot Apaštalų Darbų knygos (XXVIII, 14), šv. Povilas Ap., keliaudamas iš Palestinos Rymam, tuo keliu éjo pëscias iš Puteolių (*Pozzuoli*, netoli nuo Neapolio). Toje šv. Lukos Ev. knygoje šv. Povilas sako apie tai: „*Ir iš ten* (t. y. iš Rymo) *broliai*, t. y. krikščionis *išgirdė*, išejo musų pasitiktu iki *Appijaus rinkos* ir *Tabernu*“ (netoli Gajetos).

Dabar grįžkime atgal, lig šv. Sebastijono bazilikos, ties kuria, pasukę kairėn, į minėtają *via delle Sette Chiese*, prieisime *via Ardeatina*. Tuoj už kryžkelės, dešinėje kertėje, yra *antroji ieiga* į šv. Kaliksto katakumbas.

Kiek toliau nuo via Ardeatina, kairėje, yra dar vienos iš seniausiųjų **Šv. Domicelios** arba šv. *Nerijaus ir Achillejaus katakumbos*, nes jose tarp kitų ciesoriškos Fliavijų giminės sancarių krikščionių buvo palaidoti ir tie 3 Šventieji, kurių kunai dabar yra jų bažnyčioje, ties Karakallos pirtėmis (ž. 374 p.). Tose katakumbose yra lig 900 įvairių senobinių antrašų ir keli sarkofagai. Jas galima lankytи (tik nuo 1899 m.) tuo pačiu laiku ir ta pačia kaina, kaip ir šv. Kaliksto katakumbas.

Dviejose iš penkių pradžioje buvusių įeigose yra freskai iš I amž. Katakumbų viduryje, antrajame augšte, 1875 m. tapo atkasta čia buvusios palaidotos dvasiškosios šv. Petro Ap. duktės, šv. *Petronėlios bazilika*, kurioje dar šv. Grigalius Did. yra sakės savo pamokslus. Senovėje toji keturkampė bazilika 3 pažastimis buvo matoma ant žemės paviršiaus ir ja naujojos krikščionis nuo V — VIII amž. Ant vienos iš jos aitoriaus koliumnos yra iš V amž. paeinantis reljefas, reiškiantis šv. Achillejaus galvos nukirtimą. — Šios katakumbos, panašiai kaip ir šv. Kaliksto lindynės, susideda iš daugelių mažesniųjų, kurios senovėje buvo valdomos atskirų žmonių arba šeimynų.

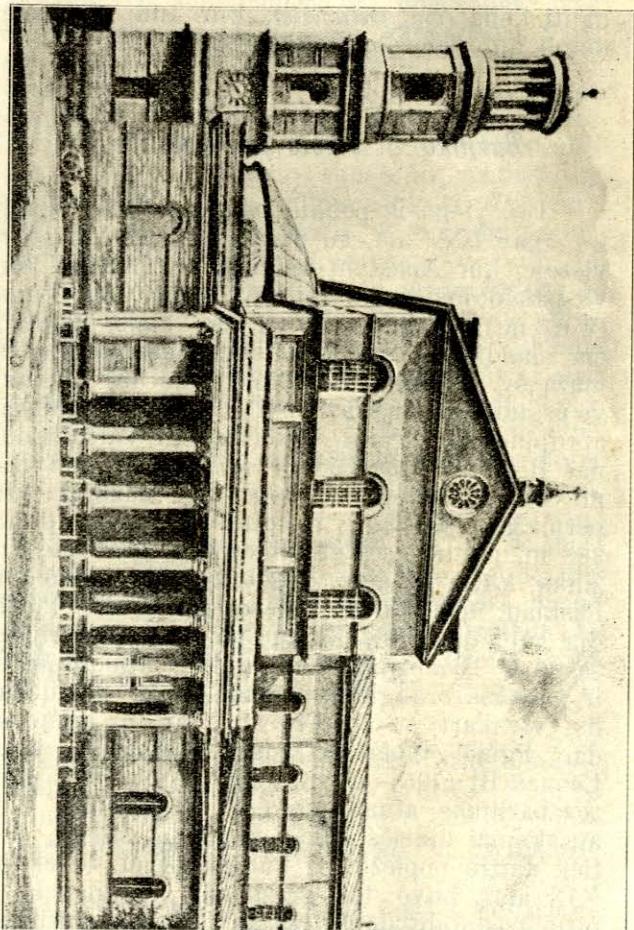
Toliau, važiuojant keliu *delle Sette Chiese*, reginį uždengia augštos muro tvoros. Už $1\frac{1}{2}$ kil., anapus šv. Povilo kalnelių (*Colli di S. Paolo*) su *Komodillo斯 katakumbomis*¹⁾, privažiuo-

¹⁾ Šioje vietoje, Dioklecijonui liepiant, tapo nukirsti šv. Feliksas ir Adauktus, Žemaičių vyskupijos Patronai.

jame jau i m. Ostiją (prie Tiberio įtakos) einantį kelią (*via Ostiensis*), kur tuo, dešinėje, netoli nuo Tiberio, stovi garsioji

Bazilika S. Paolo fuori le Mura.

Toji viena iš penkių patriarchalinių bazilikų (pav. № 51), su parapijos teisėmis, stovi vietoje, kur Apaštalų mokinė, šv. Liucina, buvo palaidojusi nukirstojo šv. Povilo Ap. kuną († 67 m.). Kaip ant šv. Petro kapo, taip ir čia maldingas cies. Konstantinas, sugriovęs mažą šv. Anakleto koplytėlę, apie 324 m., buvo pastatęs pirmąją šv. Povilo baziliką ir gausiai aprupinęs ją turtais. Bet ciesoriai Valentini Jonas II, Teodozijus Did. ir Arkadijus, matydamai, kad Konstantino pastatytoji bazilika yra permaža skaitlingų maldininkų patalpinimui, 388 m. pradėjo statyti didesnę ir gražesnę baziliką, kurią pabaigė cies. Honorijus, 395 m. Paskiau, apie 450 m., ciesorienė Galla Placidia, minėtųjų cies. Arkadijus ir Honorijaus sesuo ir Teodozijaus Did. duktė, atnaujino ją ir papuošė brangiomis mozajikomis, kurių dalis, vienkart su antrašu apie tai ant arkados, dar ligšiol tebéra. Daugelis popiežių, ypač Leonas III (795 — 816), yra pasidarbavę prie tos bazilikos atnaujinimo ir papuošimo. Neapsakomai dideles aukas yra čion sudėję per tiek amžių popiežiai ir kunigaikščiai, todėl lig XIX amž. buvo tai gražiausia, įdomiausia, o pirm pastatant dabartineją Vatikano baziliką, ir didžiausia Rymo bazilika. Bet tuos garbius

№ 51. Bazilika S. Paolo fuori le Mura.

Dievo namus, kurie beveik pusantro tukstančio metų išstovėjo nepaisydami nė žemės drebėjimų (tik 801 m. buvo ikrītę jos lubos), nė Tiberio potvinių, 1823 m. per 5 val. sunaikino beveik visus ugnis, kilus per stogą dengusių darbininkų neatsargumą. Paliko nesudegęs tik chorus su didžiuoju altoriu. Ji turėjo 5 pažastis be lubų (su matomis gegnėmis iš Libano kedrų) ir 80 marmurinių koliumų po 36 pėdas augščio. Pažastis buvo papuoštos popiežių paveikslais ir senobinėmis mozaikomis su freskais. Prieš atgręžtą į Tiberį fasadą buvo arkadomis apsuptas kiemas (*atrium*) ir vedantis miestan portikas.

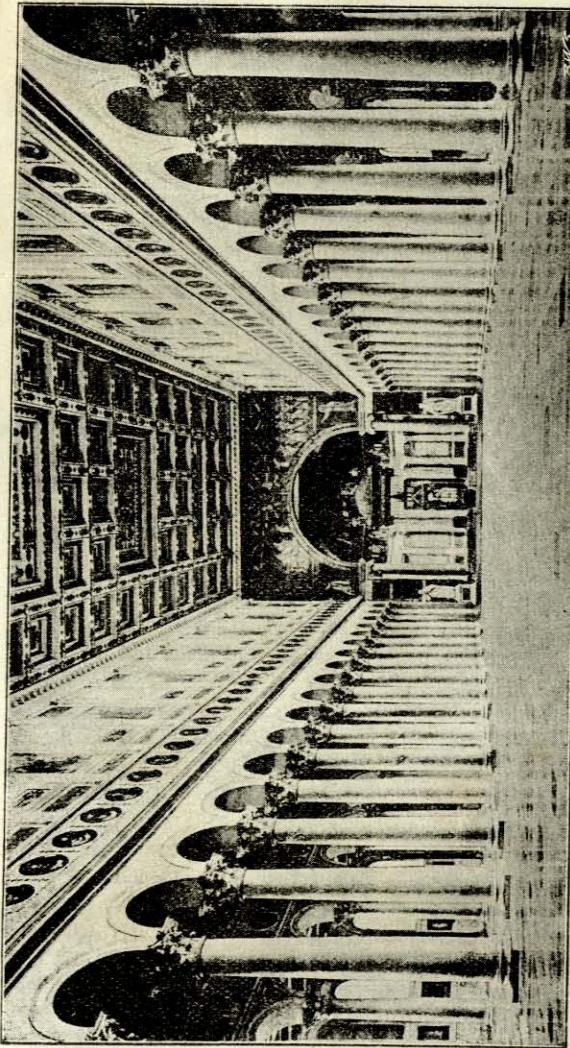
Tokiai baisiai nelaimėi atsitikus, suvaitojo visa Europa, tik vienas Rymo valdovas, pop. Pijus VII, nieko apie tai nežinojo, nes jau sunkiai sirgo ir už mėnesio mirė. Todel jo išėdininis, pop. Leonas XII, tuoj pradėjo rinkti aukas visame pasaulyje¹⁾, iš kurių, keliems arkitektams darbą vedant, 1840 m. buvo atstatyta ir pašvēsta skersinėji pažastis, paskiau-gi ir visa baziliką. Tą naują baziliką pašventė labai iškilmingai Pijus IX, 10 gruodžio 1854 m., dalyvaujant 54 kardinolams ir 141 vyskupui, kurie buvo tuokart susirinkę Ryman iš viso pasaulio Nekaltojo Marijos Prasidėjimo dogmato apskelbimui. Bet 1891 m., sprogus parakė sandeliui prie Porta Portese (2½ kil. žiemiu linkon), toji bazilika vėl žymiai tapo pažeista,

¹⁾ Geresniam ir greitesniam bazilikos atstatymui Leonas XII išteigė tam tikrą kardinolų Kongregaciją, kurią pavadino Šv. Povilo bazilikos Kongregacija (ž. priedą apie Kongregacijas).

nes visi jos brangūs langai tuokart išbirėjo. Bet dabartinėje Rymo valdžia, nors atėmė iš popiežių visą šios bazilikos turta ir pastatė joje su kepurėmis vaikščiojančius kareivius-sargus, nesirupina ją pataisyti ir kas reikia pabaigti.

Toji nedaili iš lauko bazilika turi 2 fasadi: didžiąją, atgręžtą į vakarus, arba į Tiberį, ir šalinejają — į žiemius. Kairėje nuo šios pašutinėsios, prie via Ostiensis, stovi ant žemės pastatytas nedailus aštuonkampis bokštas. Ilgio visa bazilika turi 128 mtr.

Vidun (pav. № 52) patogiausia įeiti per prie kelio stovinčią šalinejają fasadą, prie kurios stovi portikas, paremtas iš priekio 8 koliumnomis, likusiomis nuo senosios bazilikos. (Šv. Pranciškos Rymietės gyvenime skaitome, kad ši Šventoji († 1440), sėdėdama tarp elgetų šios bazilikos prieangyje, elgetavusi jų pačių naudai). Iš to prieangio įeiname staciai į skersinę pažastį, turinčią 60 mtr. ilgio; visa gi bazilika vi duje turi 120 mtr. ilgio ir 23 mtr. augščio. Iėjė vidun, kursai visai kitaip atrodo negu jos išvaizda iš lauko, pamatome visą jos brangu-mą ir didumą: didelę skersinę ir kitas 5 gausiai papuoštas pažastis, kurias perskiria 80 įvairaus didumo koliumnai, iškaltų iš vieno granito gabalo Simplone, Alpėse, lyg veidrodis žibaničią aslą iš sienas, paaunksintas plokščias lubas ir k. Bet pirmiausia apžiurėkime skersinėje pažastyje stovintį *didžijį* arba *popiežių altorių*, kurį apdengia 2 baldakimu: mažesnijį ir senesnijį, paremtą 4 porfiro koliumnomis, yra padares gotiškame stiliuje Arnulfas di

№ 52. Šv. Povilo bazilikos vidus.

Cambio (kurs pastatė Florencijos katedrą), 1285 m., jį gi apdengiantis naujas didysai baldakimas yra paremtas 4 gelsvojo permatomojo aliabastro koliumnomis, kurias yra dovanojęs Grigaliui XVI Aigypio vice-karalius Mahmet-Ali. Tasai baldakimas su 4 aniolais viršuje ir jo koliumnos yra papuoštas stebetinai žalio malachitu iš Uralo kalnų, kuri yra dovanojęs caras Mykalojus I. Šalip stovi žvakydė paschalui su įdomiais reljefais, iš XIV amž. Po didžiuoju altoriu yra brangiaijs marmurais papuošta (asla išklota raudonu ir žalio marmuru iš Peloponezo kasyklų) Konfesija, kurioje guli šv. Povilo Ap. kūnas († 67); (jojo galva laikoma Liaterano bazilikoje; ž. 334 p.) ir šv. Timotiejaus Vysk. ir Kank. († 97), jo mokinio, kūnai. Šv. Apaštalo kūnas yra pridengtas marmurine lentą su trumpu, iš Konstantino Didžiojo gadynės paeinančiu, antrašu: „Paulo Apostolo Martyri“. Ton Konfesijon tegalima įeiti tik turint ypatingą leidimą. Ant baliustrados prieš Konfesiją amžinai dega šv. Povilo garbei 28 lempeles.

Apskritame bazilikos gale arba *absidoje* yra įdomi mozaika, iš 1220 m., perstatanti mums Kristą ant sosto, kuri apsupa šsv. Petras ir Povilas, Andriejus ir Lukas su vertikališkai parašytais jų vardais; prie Kristaus kojų klupei (mažas) pop. Honorius III, iš kurio laikų yra šita mozaika. Ją apačioje stovi likusiųjų Apaštalu, vienkart su Luka ir Barnaba, eilia, kurios viduryje yra 2 aniolu, nešančiu kryžių su kančios īrankiais. Žemai gi, toje absidoje stovi iš naujesnėsios gadynės

paeinantis popiežių šostas iš baltojo marmuro su paauksinimais. Šalip jo ant sienos yra su-rašyti visi kardinolai ir vyskupai, dalivavusie-jį tos bazilikos pašventinime, 1854 m.

Toje bazilikoje tėra šios 5 koplyčios ir vi-sos pagal absidą: Pirmiausia, kairėje nuo šalinėsios fasados, yra šv. Stepono koplyčia su to Šventojo stovyla, Rinaldi'o darbo, ir dviem pa-veikslais su scenomis iš jo kentėjimų. Antroji vadinas Švenčiausiojo Sakramento arba *Prikry-žiuotojo (del Crocifisso)* koplyčia, nes joje yra medinis kryžius, iš XIV amž., nuo kurio (1370 m.) Kristus buk prakalbėjės i šv. Brigidą (ž. 151 p.). Čiapat šv. Ignacijus Liojola, kaip parodo prieš koplyčią esanti mozaika, padarę su savo pirmaisiais mokiniais iškilminguosius apžadus, įsteigdamas Jézaus Draugiją, 1540 m. — Anapus gi absidos stovi išlikusi gaisro me-tu *Choro* (arba šv. Lauryno) koplyčia, sulig karoliaus Madernos plenų, ir antroji — šv. Benedikto, čiapat gyvenančių Benediktinų įsteigėjo, koplyčia su jojo stovyla, Tenerani'o darbo. Tos pažasties gale stovi dar Uralo malachitu pa-puoštas Šv. Panos Apvainikavimo altorius, su mozaikos paveikslu ir šsv. Scholiastikos bei Benedikto stovylomis Jame; priešais gi, prie prieangio, taip pat papuoštas šv. Povilo Atvirimo altorius, su šsv. Bernardo ir Grigaliaus Did. stovylomis. Visi štie 6 altoriai yra pri-velegijiniai su atlaidais, bet Šv. Sakramento altorius turi dvejopą privilegiją.

Už Šv. Panos altoriaus stovi dar *Krikšto* koplyčia, nuo kurios kairėje stovi prieangis ir ieiga iš oro vienuolynan (ž. žem.). Tame prie-angyje yra keli senobiniai freskai ir mozaikos,

tarp kurių yra ir šv. Petro ir Povilo biustai, iš V amž.; čiapat stovi ir milžiniškoji Grigaliaus XVI stovyla. Priešais jos yra ir duris į zakristiją, kurioje yra įdomūs Kristaus, Marijos ir kitų Šventųjų paveikslai. Čiapat yra ir Relikvijų koplyčia, kur galima pamatyti gražiai aptaisytą nemažą šv. Kryžiaus dalį, šv. Povilo Ap. grandinius (retežius) ir daug šv. Kankinių kaulų. Už tos koplyčios yra dar kambarys, kuriame yra Bonifacijaus IX stovyla ir spintoje bronzinės senosios bazilikos duris su reljefais, padarytos Konstantinopolyje, 1070 m., ir išgelbėtos iš ugnies.

Dabar apžiurėkime didžiąjų pažastę. Einant iš skersinėsios pažasties, ant didžiosios arkados, ties popiežiaus altoriu, paremtos dviem milžiniškom granito koliumnom, yra senobinė šv. Petro ir Povilo mozaika. Antroje gi tos arkados puseje yra jau atnaujintos mozaikos, iš 450 m.: augštai yra Kristaus biustas bizantiškame stiliuje su spinduliais apie jį ir 4 Evangelistais jo šalyse. Žemiau gi 24 vyresnieji puola prieš Avinėlio sostą, mesdami prieš jį savo vainikus (Apr. IV, 10). Arkados apačioje yra dar 2 pavieniu šv. Petro ir Povilo paveikslu, žemai gi, ant aslos, stovi 2 jų milžiniški stovyli iš baltojo marmuro, Giacometti'o ir Revell'io darbo. Ant skersinėsios ir trijų vidurinių pažascių sienų, po langais, eina eilios apvalių paveikslų iš mozaikos po pusantruo metro augščio ir pločio, kuriuose išreikšta visų 263-jų popiežių portretai. Jų viršuje yra patalpinti popiežių vardai, apačioje gi — kiek metų koksai Kristaus Vietininkas

yra popiežiavės. Augštai, tarp didžiosios pažasties langų, yra dar kelių tapytojų paveikslai iš šv. Povilo gyvenimo. Pagalios, didžiųjų durų šnuose stovi 2 dideli gelsvojo Aigypcio aliabastro koliumni, taip pat minėtojo Mahmeto-Ali dovana.

Iš bazilikos i *didžiųjų portikų*, paremtą 10 granito koliumnų iš Simplono, veda 7 duris, tarp kurių vienos yra užmurytos ir bronziniu kryžiu pažymėtos, nes tai yra jubilėjinės duris (*Porta Santa*).

Didžioji fasada yra papuošta naujomis Vatikano dirbtuvėje sustatytomis (1885 m.) mozaikomis: Kristus tarp šv. Petro ir Povilo ir tarp langų — 4 didieji Pranašai. Toje bazilikoje yra palaidoti pop. šv. Feliksas III († 492) ir Jonas XIII († 972).

Pagalios, prieš portiką stovi apsuptyas arkadomis, bet napabaigtas, *kiemas (atrium)*.

Didžiosios šventės: 1) Didžiausioji šventė esti čia sausio 25 d., šv. Povilo Atvirimo dieną; tą dieną, leidžiant popiežiui, vietinis benediktinų abatas laiko iškilmingiasias šv. Mišias prie popiežiaus altoriaus. 2) Birž. 30 d., šv. Povilo Paminėjimas. 3) Rugpj. 22 d., šv. Tilmatiejaus diena ir 4) Gruod. 28 d., *Nekaltuojų Bernelių* diena, nes čia laikomos yra jų kunų dulkes.

— I bazilikos užpakalyje stovintį vieną iš gražiausiųjų Ryme **benediktinų vienuolyną** (*Chiostro*) įeiname iš dešiniojo skersinėsios pažasties galo. (Moteris čia neleidžiamos.). Dabarinių vienuolyną, sulig Jame esančio mozaikos antrašo, pradėjės statyti jo abatas ir paskui kard. Petras iš Kapujos (1193 — 1208), vedant darbą Petrui Vasaletti, pabaigęs gi jo

ipėdiniis, abatas Jonas V (1208 — 1241). Bet benediktinai gyvena čia jau nuo 714 m. ir jų vienuolių priguli tiesiai nuo Popiežiaus ("nulius"). Labai gražus vienuolyno *kiemas* yra apsuotas galerija, paremta skaitlingomis porinėmis koliumnélémis įvairios gražios išvaizdos. Toje galerijoje yra tartum mažas muzéjus, nes paskutiniųjų laikų archeologas Rossi sutalpino čia stabmeliškųjų ir krikščioniškųjų antrašų, skulpturų, urnų ir kitų papuošalų liekanas; yra čia ir vienas sarkofagas. Čiapat yra dar minėtųjų popiežių portretų originalai, sulig kurių po gaisro, 1823 m., yra padarytos naujosios jų mozaikos. Vienuolyno bibliotekoje yra garsi ranka rašytoji biblia, iš IX amž., vadinama šv. Povilo arba šv. Kaliksto biblia. To vienuolyno bazilikos viršininku, apie 1050 m., yra buvęs garsusis Hildebrand'as, nuo 1073 — 1087 m. pop. šv. Grigalius VII, žinomas visoje Bažnyčioje savo reformomis. Be to Pijus VII čia yra buvęs vienuoliu, pirmegu buvo aprinktas popiežiu.

Anapus bazilikos via Ostiensis eina toliau pietų linkon, lig *upelio Marrana di Grotta perfetta*, ateinančio nuo via Ardeatina (Galima pasinaudoti čia vaikščiojančiu tramvaju). Anapus upelio tasai kelias pasuka pietvakarių linkon pagal Tiberį, kairėn gi atskiria via Laurentina. Čiapat kairėje yra šv. Teklios katakumbos. Prie to kelio, už $1\frac{1}{2}$ kil. kairėje, stovi cistersų, vadinamų trapistais, **vienuolynas** prije **Trijų Šaltinių** (*Abbazia delle Tre Fontane* arba

ad Aquas Salvias). Toji vieta gavo vardą nuo trijų šaltinių, kurie, sulig padavos, pradėjė čia tekėti, nukirtus toje vietoje šv. Povilui Ap. galvą, kuri 3 kartus stebuklingai pašokusi. Visoje šioje kalnuotoje apylinkėje yra labai nesveika gyventi (*malaria*), todėl tasai vienuolynas, išteigtas IX amž. pradžioje, buvo ilgą laiką tuščias ir apleistas. Tik 1868 m. apsigyveno čia trapistai-prancuzai, kurie daug pasidarbavo žemės pagerinimui ir oro pasveikinimui. Šiam paskutiniajam tikslui jie prisodino greitai augančią eukaliptų, iš kurių sulos ir daro garsųjį likierą (alkoolinį geralą). Dabar šita graži vieta yra tartum oaza (sala) tyruose—visoje šitoje tuščioje Kampanijos dalyje.

Šitoje vietoje, prie vieno kiemo¹⁾, stovi 3 gražios bažnyčios šiais vardais: 1) Kairėje, anapus vienuolyno, stovi didžiausioji iš jų višu — *ŠŠv. Vincencijaus ir Anastazijaus bažnyčia*, kurią yra pastatęs dar Honorijus I, 625 m., atnaujinęs gi Leonas III, 796 m., paskiau Honorijus III, 1221 m., ir dabar, musų gadynėje. Josios fasada su prieangiu yra panašus į šv. Lauryno bazilikos fasadą ir prieangį. Tamame prieangyje yra senobiniųjų paveikslų liekanos, tarp kurių ir Honorijaus III paveikslas. Toje vienutinėje Ryme bažnyčioje romaniškame stiliume su senobiniojo stiliaus šulais ir matomomis gegnėmis yra užsilikę daug senovės dalykų, ypač marmuro langai didžiosios

¹⁾ Ant arkados, pro kurią ieiname tan kieman, yra paveikslų žymės, nes tai yra, tur buti, šv. Jono Krikštytojo bažnyčios liekanos.

pažasties viršuje. Ant piliastrų gi yra 12 Apaštalu paveikslai, sulig Rafael'io. Šitoje bažnyčioje yra šv. Kankinių *Vincencijaus ir Anastazijaus*, persų vienuolių, *relikvijos* ir stebuklingasis šio paskutiniojo paveikslas. Innocencijus II, atnaujinęs šitą vienuolyną, apie 1140 m., pašaukė šv. Bernardą su savo vienuoliais, kad jis čia įsteigtų cistersų (*Claravallenses*) vienuolyną. Pirmuoju jo abatu šv. Bernardas buvo pastatęs savo mokinį ir pasiskiau popiežių, palaim. Eugenijū III. Dabar abatu čia esti paprastai vienas iš kardinolų.

2) Dešinėje, ant kalnelio, stovi apvali bažnytėlė *S. Maria Scala Coeli* (*Dangaus Laiptai*), kuri taip vadinas delto, kad Šv. Bernardas, laikydamas čia šv. Mišias, vieną kartą yra matęs apreiškime dangaus laiptus, kuriais vedė aniolai dangun jo maldomis paliuosuotasias iš skaistyklos (čysčiaus) vėles. Kitaip šie Dievo namai vadinas dar šv. *Zenono bažnyčia*, nes po jos viduryje stovinčiu altoriu, mažoje apatinėje koplytėlėje, yra šv. Zenono Kank. palaikos; tasai Šventasis čia buvo nukankintas vienkart su 10,203 kitais kankiniais. Tan pačian urvan buvęs įmestas prieš pat nužudymą ir šv. Povilas. Dabartinėje savo išvaizdoje toji bažnytėlė paeina iš 1582 m. Jos absidoje yra gražios mozajikos, reiškiančios Šv. Mariją, su šv. Bernardu, Vincenciju ir k. Jas dovanoto čion Klemensas VIII.

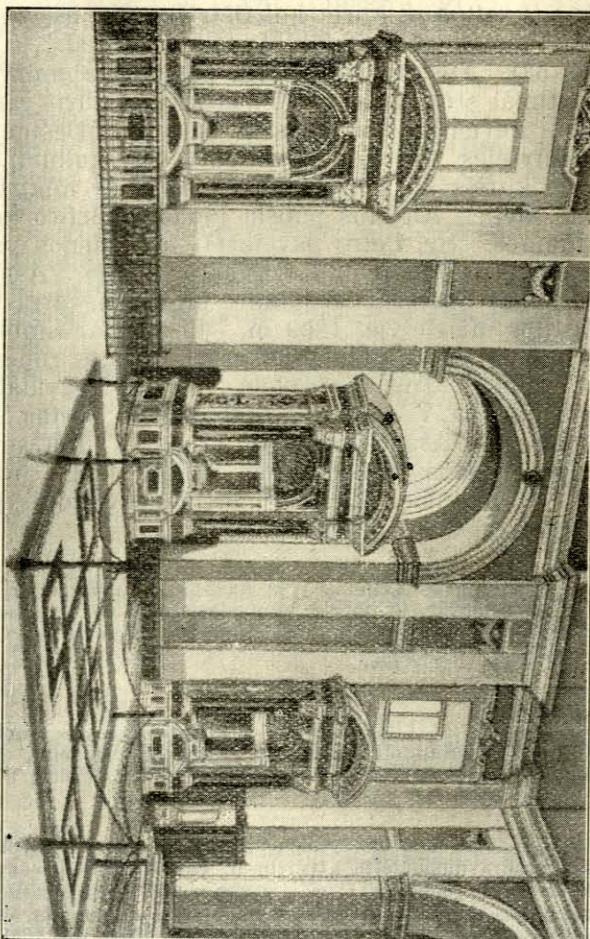
3) Kiemo gale, už ilgos eukaliptų alejos, stovi Šv. *Povilo prie Trijų Šaltinių* (*S. Paolo alle Tre Fontane*) arba Šv. *Povilo Nukirtimo bažnytėlė*. Toje vietoje, sulig padavos, buvęs nukirstas tasai tautų Apaštalas, ką prirodo ir

dabar tebėsantieji užpakalinėje bažnytélés sienoje *tris šaltiniai*, kurie buk ištriškė čia, pašokus tris kartus nukirstajai Apaštalо galvai (pav. № 53). Tie gražiai, altorių pavidaile, apmuryti šaltiniai stovi žemiau vienas kito ir turi vandenį nevienodos skonies ir šiltumo. Dešinėje bažnytélés kertėje stovi aptverta koliumna, prie kurios šv. Povilas buvęs pririštas nukirtimo metą. Altorius puošia juodojo porfiro koliumnos. Šv. Petro paveikslas ant sienos yra garsaus Guido Reni'o originalo kopija. Aslos viduryje aptverta senobinė mozajika, atrasta Ostijos miestelyje, 1869 m. Ji reiškia simboliskai 4 metų dalis: pavasarį, vasarą, rudenį ir žiemą. Toji bažnytėlė, portiko pavidaile, stovėjo jau V amž., bet dabartinėjį paeina iš 1599 m. Atnaujinant ją Pijui IX, 1867 m., tapo atrastas antrašas nuo grabo, iš IV amž. Iš to matome, kaip seniai šioje vietoje yra garbinamas šv. Povilas¹⁾.

Apylinkės kalnuose yra kasamos raudonas smiltis „puzzolana“, iš kurių, sumaišius jas su kalkėmis (vopna), yra daromas garsus rymiskasis cementas.

Dabar gržikime atgal miestan pro Porta S. Paolo. Galime pasinaudoti tramvaju, kurs iš čia eina lig Venecijos pleciaus.

¹⁾ Prie šios bažnytélés yra įsteigta šv. Povilo Arkibrolilio nusidéjelių atvertimui, kurion gali iširašyti kiekvienas, įmokėjės 1 fr. Už sanarius, kurių priedermė yra stengties atversti nusidéjelius maldomis, žodžiais ir pavyzdžiu, trapistai kasdien laiko šv. Mišias ir kalba maldas.

№ 53 Šv. Povilo Nukirtimo bažnytėlės vidus.

Anapus šv. Povilo bazilikos, prie minėtojo (ž. 379 p.) upelio Almone, dešinėje, stovi maža *Apaštalų persiskyrimo koplytėlė*, kuri primena mums, kad šsv. Petras ir Povilas, išklausę netolimoje iš čia Nerono villoje savo pasmerkimo mirtinį ištarmę ir eidami galvas padėti už tikėjimą, šioje vietoje abudu griaudingai atsisveikino paskutinių kartą, kad po valandos vėl pasimačius danguje. Po to, kaip žinome, šv. Petras buvo prikyžiuotas žemyn galva Nerono cirke, ant Vatikano kalnelio, šv. Povilas gi nukirstas katik aprašytoje vietoje — Tre Fontane. Koplytėlės reljefas perstato mums ši Apaštalų atsi-veikinimą, antrašas gi lotinų kalba parodo paskutiniuosius jų žodžius atsisveikinant.

Toliau via Ostiensis eina po Civita-Vecchia's geležinkelį, kurio *stotis S. Paolo* stovi tuoju už Tiberio. Netoli nuo jos, žiemiuose, yra ir *staz. di Trastevere* (žiur. 125 p.), nuo kurios prasideda geležinkelis, einantis į Viterbo (87 kil.) ir į Attigliano (prie Florencijos geležinkelio; 127 kil.).

Prisiartinančių prie miesto, kairėje, už jo sienų matomas *kalnelis Testaccio* (pl. E F 9-10) su kryžiu viršuje. Tasai 35 mtr. angščio nuo Tiberio paviršiaus turintis šukių (*testa*) kalnelis yra pasidarebė iš susikulusių didelių molinių indų (rykių — *dolia*) dviem ausim, kurie budavo atsiunčiami laivais su vynu ir alyva iš Ispanijos ir Afrikos ir iškraunamai čiapat buvusiame uoste (*Emporium*). Tam uostui tekdavo priiminėti laivais atvežtuosius viso senobinijojo pasaulio turtus. (Dabartinyse mažas portas Tiberio laivams (*Porto di Ripa Grande*) yra kiek toliau prie dešiniojo kranto (ž. 125 p.). Ir dabar apie monte Testaccio tebstovi vyno sandeliai ir pardavyklos (smuklės).

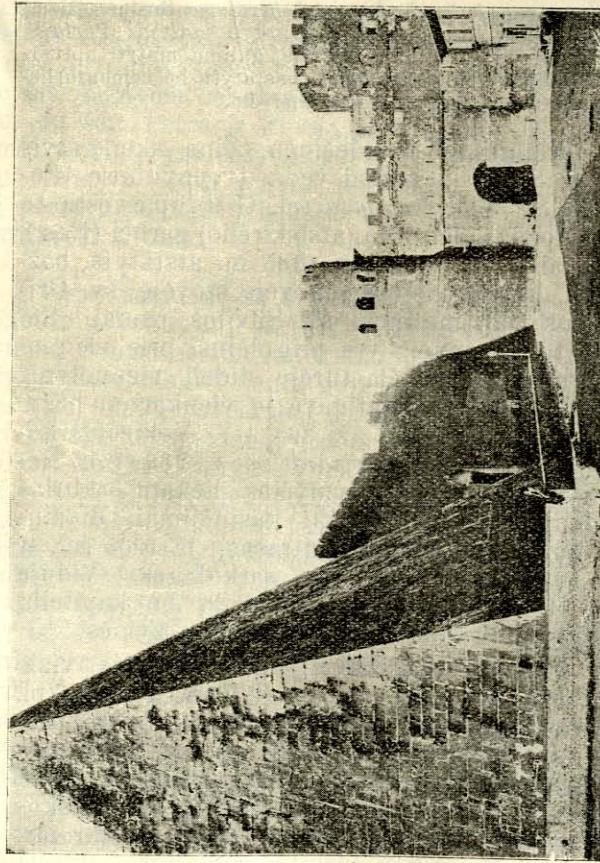
Nuo kalnelio viršaus turime garsūjį reginį į visas puses (beveik tokį pat, koks aprašytas ant 121 pusl.). Taip antai, žiemiuose, anapus miesto, matomas už ko-

kių 40 kil. stovintis kalnas Soratte (691 mtr.) žiemryčiuose ir rytuose stovi Sabinų kalnai su m. Tivoli rytuose. Už tų kalnų matosi dagi augštėsnių Apenių viršunės, kaip antai: už kokių 80 kil. žiemryčiuose monte Leonessa (1735 mtr.) ir rytuose, anapus Tivoli, monte Velino su dviem viršunėm (2487 mtr.). Tarp šių dviejų kalnų, tik arčiau (už 30 kil.), stovi monte Gennaro (1271 mtr.). Toliau rytuose matomi miesteliai: Palestrina (už 35 kil.) ir kiek arčiau — Colonna. Pietryčiuose gi stovi Albano kalnai su monte Cavo (949 mtr.) ir miest. Frascati (18 kil.) ir kitais miesteliais apie Albano ežerą. Pagalios čiapat už miesto tęsias vandentraukiai Aqua Claudia ir Acqua Felice ir paminklai prie via Appia.

Arčiau prie miesto vartų, tuoju už sienų, yra dideliais kiprisais apsodintos protestantų kapinės su nauja koplyčia.

Prie pat gi vartų, kairėje, miesto sienoje, stovi vienutinė Ryme piramida (*Piramida di Cajo Cestio*: pl. F G 9; ž. pav. № 54), kurioje, sulig čia esančio antrašo, yra palaidotas Rymo pretoras ir tribunas, Caius Cestijus († 12 m. pirm Kr.). Toji piramida, pastatyta iš plytų ir apklotą marmuru 330 dienų tarpe, turi 37 mtr. augščio ir 30 mtr. pločio kiekvieno šono apačioje. Senovėje jos vidun buvo įeinama tik su kopečių pagalba, bet nuo 1660 m. Aleksandras VII pramuše duris kambarin, kuriame yra Cestijaus grabas; tasai kambarys turi 16 pėdų ilgio ir 13 p. augščio. Toksai paminklas ant kapo Aigipto piramidų pavidale yra vienutinis visoje Europoje.

Čia stovi ir *Porta S. Paolo* (sen. *P. Ostiensis*) su dviem dideliais apvaliais bokštais ir skylėmis juose patrankų patalpinimui.

№ 54. Piramida di Cajo Cestio ir Porta S. Paolo.

Anap's vartų tramvajus eina žiemvakarių linkon, plačia *via della Marmorata* (pl. F 8—9), prie kurios yra nauja parap. bažn. S. Maria Liberatrice. Dešinėn, žiemryčių linkon, eina taip pat il a gatvė, *viale di Porta S. Paolo*, kurios sulenkime, kairėje, galima matyti aptvertas Servijaus Tullijaus sieną (pastatytą be cemento) liekanas 30 mtr. ilgio ir 10 m. augščio.

Truputį toliau, dešinėn, eina skersgatvis *via di S. Saba*, kursai veda į vynynuose stovinčią Šv. Sabo bažnyčią (pl. G 9), pašvestą to Kapadocijos vientulio (atsiskirėlio) garbei (†582). Yra tai labai sena, jau 1465 m. atstatyta, bažnyčia, kurios vietoje senovėje stovėjė šv. Grigaliaus Did. motinos, šv. Silvijos, rumai. Seniau toji bažnyčia yra prigulėjusi prie vienuolių graikų, kurie čia turėjo dideli vienuolyną, bet Grigalius XIII atidavė ją, vienkart su bažn. S. Stefano Rotondo (ž. 368 p.) Vokiečių kollegijai (*Collegium Germanicum*; ž. 236 p.). Neskaitant senosios bažnyčios liekanų, kurias atidengė neseniai atlikti kasinėjimai, didžiųjų durų viršuje yra antrašas, iš 1205 m., ir po portiku — senobinis sarkofagas. Viduje yra 14 marmuro ir granito šulų be kapitelių ir ant sienų senobinių mozaikų žymės.

Ties *via di S. Saba*, antroje pusėje viale di Porta S. Paolo, eina *via di S. Prisca* (pl. G 8), prie kurios, dešinėje, yra šv. Priskos bažnia. Ji taip pat labai seniai yra įsteigta, nes buvo atnaujinta jau 772 m. ir perdirbta XVIII am. Apaštalų laikuose čia buk stovėjė šv. Priskos (Priscillos) vyro, šv. Akvilos¹⁾ namai, kur pir-

¹⁾ Šv. Akvilą ir Priską, anot Apaštalų Darbų knygos (XVIII, 1 — 3), atverė iš žydų Korinte šv. Povilas Ap., kurs paskiau paėmęs juodu sau į pagelbinin-

mieji krikščionis susirinkdavę melsties ir kur ilgą laiką gyvenęs ir laikęs jiems šv. Mišias šv. Petras Ap., atvykęs pirmajį kartą Ryman. Tai iš dalies prirodo Pijaus VI gadynėje atkastosios po šia bažnyčia senobinėsios koplyčios liekanos su šv. Petro ir Povilo paveikslais, iš IV amž., kuri iš yra šv. Akvilos¹⁾ ir Priskos namų dalis. Cia tai yra buvusi viena iš pirmųjų parapijinių Rymo bažnyčių ir ligšiol tebéra kardinolo titulas.

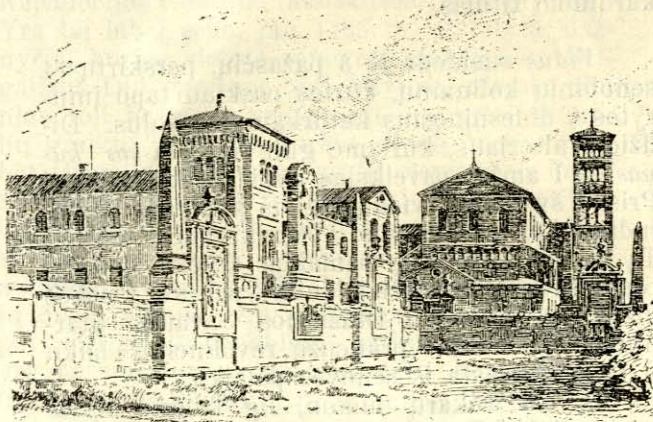
Vidus susideda iš 3 pažasciu, perskirtų 14 senobinių koliumų, kurios paskiau tapo įmurytos į didesniuosius keturkampius šulus. Didžiojo altoriaus, kuriame guli šv. Priskos kūnas († I amž.), paveikslas išreiškia krikštijantį Priską šv. Petrą, vienoje gi iš koplyčių tebéra indas, kuriame buvusi pakrikštyta Šventoji. Tą bažnyčią, kurioje pamaldas atlieka vietiniai pranciškonai, rymiečiai lanko ypač šv. Priskos dieną (18 sausio) ir Didžiosios Savaitės utarninką. Didžiosios prancuzų revoliucijos laiku ji tapo apiplėsta iš senovės palaikų.

Iš čia vakarų linkon, lig Tiberio, tėsias seniau tirštai Rymo liaudies (plebėjų) apgyventasis (ž. 7 p.), bet dabar nuo 1084 m. tuščias ir tik vynynais apsodintas *Aventino kalnas*, turintis lig 46 mtr. augščio nuo juros paviršiaus. Tasai kalnas sulošė svarbią rolę

kus Dievo žodžio skelbime, vedžiojo su savimi po ivairius miestus. Juodu buvo atkeliavę Korintan iš Rymo, nes cies. Klaudijus, 51 met., buvo išvaręs iš savo sostinės visus žydus (ž. 155 p.). Tuo pačiu laiku buvo pavarytas ir šv. Petras Ap., septintais savo popiežiavimo metais.

krikščionijos istorijoje, nes čia buvo pirmųjų krikščionių priešlauda augšto luomo moterų namuose. Taip, šv. Paulios namuose yra 3 m. gyvenęs šv. Jeronimas († 420).

Prie vakariniojo to kalno šono, netoli nuo via della Marmorata, stovi didelė tarptautinė Benediktinų kolegija (**Collegio di S. Anselmo**; pl. F 8), kuria pastatė savo lėšomis a. a. Leo-

№ 55. Tarptautinėji benediktinų Kolegija (Coll. S. Anselmo).

nas XIII, nuo 1887—1896 m., kad iš viso pasaulio atvažiuojantieji Ryman mokytus arba tyrinėtų istorijos benediktinai turėtu savajį butą (pav. № 55). Pleną tam milžiniškam (8000 ketvirt. metrų) vienuolynui romaniška-me stiliuje, turinčiam senobinių benediktinų vienuolynų išvaizdą, priruošė dabartinis

(pirmasis) jo abatas ir primas“as tėvas Hemptinne, išpildė gi Vatikano ark., Pran. Vespiagnani. Dabar čia gyvena benediktinai ir yra jų novicijatas visų tautų benediktinų naujukams ir pagalios—*kolegija* (augštoji mokykla), kurioje mokos arti 100 įvairių kalbų ir odos dažų benediktinų auklėtinų. Be to, čia gyvena ir vienas iš kardinolų. Prie tos kolegijos yra ir meteorologiškai-astrologiškoji stotis, iš kurios langų turime gražų reginį i visą miestą ir jo apylinkę.

Tuo pačiu laiku prie kolegijos yra pristatyta šv. Anzelmo bažnyčia, senobinių bazilikų pavidaile, turinti 45 mtr. ilgio ir 20 m. pločio. Prie jos stovi keturkampis bokštas, XIII-jos am. stiliuje. Labai iškilmingą tos bažnyčios ir kolegijos pašventimą, 1900 m., yra atlikęs paties popiežiaus vardu kard. Rampolla, dalyvaujant 13 kardinolų, 100 vyskupų, visų Rymo kolegijų ir vienuolynų viršininkams ir 60 benediktinų abatų (praorų), atvykusiu čion tyčia tai dienai iš viso pasaulio.

Tie Dievo namai susideda iš viršutinėsios ir apatinėsios bažnyčios. *Viršutinėji bažnyčiai* susideda iš 3 pažastčių, perdalintų granito šulais ir apdengtų gražiai išpiaustytais matomais stogo balkiais. Lubų tyčia néra, kad parodžius senobinių bazilikų pavyzdį. Marmurinė asla yra papuošta mozaika, išreiškiančia lotinų ir graikų abecélės, kurios susikryžiuoja didžiosios pažasties viduryje. Toje bažnyčioje yra tris altoriai; didysai iš jų, pastatytais visas iš marmuro ir pirmųjų krikščionių, iš IV amž., stiliuje, yra apdengtas baldakimu tokio pat stiliaus, paremtu įvairaus dažo koliumnomis. Anapus

jo, absidoje, yra 3 langai su gražiais vitražais: viduriniame yra Kristus, šaliniuose gi — šv. Jonas Krikštytojas ir Evangelista. Visi bažnyčios langai yra apvalus ir taippat su dažytais stiklais. Žakristijoje stovi nuostabiai dailis kolegijos išteigėjo ir globėjo, Leono XIII, marmurinė stovyla, Lucchetti'o darbo, kurią yra čion dovanojęs kunigaikštis di Lombat.

Apatinėjį bažnyčią arba kryptą yra pašvēsta šv. Benedikto, benediktinų išteigėjo, garbei. Tokio pat granito šulai dalina ją į 5 pažastis, kuriose stovi 17 altorių, pastatyti iš didelių granito gabalų. Aplink didžiųjį, šv. Benedikto altorių (*Sanctuarium*), senobinių baziilikų stiliume, kuriame guli šv. Aleksandro Kankunatas, taippat stovi koliumnos. Prie šaliniųjų altorių vietiniai vienuoliai ir auklėtiniai laiko kasdien šv. Mišias.

Ant bažnyčios ir vienuolyno fasadų pataipintieji antrašai skelbia neužmirštinojo išteigėjo, Didžiojo Leono XIII, garbę.

— Toliau žiemiuose, tos pačios via della Marmorata alkunėje, stovi *bažn. S. Maria del Priorato*, prie kurios gyvena Maltiečių praoras (*Priorato di Malta*). Toje X amž. išteigoje bažnyčioje yra kelių to ordeno magistrų grabo paminklai. Vienuolyne gi tarp kitų yra padaręs pradžią savo mokslui šv. Grigalius VII, kurį auklėjo vietinis abatas, jo dėdė. Prie vienuolyno yra gražus palmių sodnas.

Čiapat, anapus Tiberio, stovi *portas di Ripa Grande* ir didelė *prieglauda* *S. Michele* (ž. 125 p.).

Paėjus truputį toliau Aventino kalnu, stovi didelė **bažn. S. Alessio**, išteigta IV amž. toje vietoje, kur yra stovėjė šv. Aleksijaus Išpažinėjo tévo namai, ir pašvēsta senovėje šv. *Bonifacijaus Kank.* vardu, kaipo kard. titulas. Jos viduje, kairėje pažastyje, yra rodomas šulinėlis ir minetųjų rūmų mediniai laiptai, po kuriais šv. Aleksijus, savu noru tapęs elgeta, vargingai pergyveno 17 metų ir mirė 412 m., nepažintas savo tévo, senatoriaus Eufemijono. Po didžiuoju altoriu, apdengtu ant 4 žaliojo marmuro koliumnų stovinčiu baldakimu, guli to Šventojo kunas, dešiniajame gi skersinėsios pažasties altoriuje yra buk dar šv. Lukos Evangelijasis *stebuklingasis Dievo Motinos paveikslas*, kurs garsinės Edessoje (Mezopotamijoje) šv. Aleksijaus šventumą ir kuri tasai Dievo tarnas, griždamas iš ten, parsinešė. (Skaityk griaudingąjį šv. Aleksijaus gyvenimą, 17 liepos dieną.).

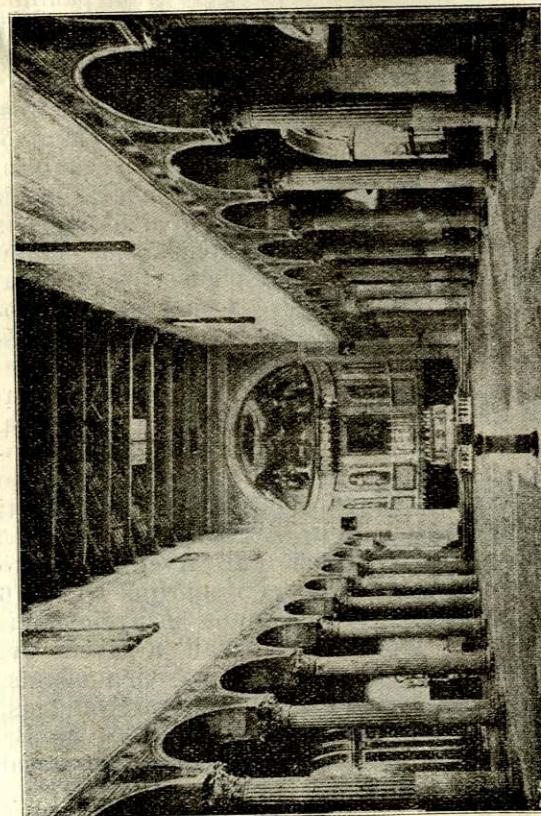
Vietiniam *vienuolyne* nuo X amž. lig 1231 m. yra gyvenę benediktinai, kurie čia auklėjo jaunus misijonorius slavių tautoms. Užtat čia tarp kitų yra gyvenę: šv. Odonas (Odo), Klinenos (Cluny) abatas, ir per 2 kartu Pragos vyskupas, šv. Vaitiekus Kank. († 997), su savo broliu Radzinu (Gaudenciju), mokinėsis gi rusų apaštalai, šsv. Anastazijus ir Bonifacijus († 754 m.) ir slavių apaštalas, šv. Kyrilius († 869 m.; ž. 353 p.), šv. Metodijaus brolis. Bet nuo Grigaliaus IX gadynės čia gyveno šv. Norberto išteigtieji premonstratensai ir nuo 1426 m. — šv. Jieronimo išstatu *vienuoliai*. Dabar gi tame vienuolyne yra aklųjų institutas (*Istituto dieciachi*), vedamas vietinių vienuolių.

Prie mažo, bet papuošto pleciaus yra vartai, vedanties į Maltiečių bažnyčią. Cia pro pilkųjų durų raktu skylelę turime garsujį reginį i šv. Petro baziliką.

Pagalios, dar toliau, žiemryčiuose, stovi garsioji **šv. Sabinos bažnyčia** (pl. F 7), kardinalo titulas, kuria pastatė savo lėšomis Dalmačijos kunigas Petras, 425 m., toje vietoje, kur yra stovėjė šv. Sabino namai. Pop. Honorijus III yra dovanojęs tą bažnyčią šv. Domininkui, įsteigusiam čia 1216 m. savo ištatą vienuolyną. Nežiurint į daugel kartų atliktąjį jos vidaus atitaisymą, jį išlaikė dar ligšiol senobinėsios bazilikos išvaizdą (pav. № 56). 24 išraižyto senobiniojo marmuro koliumnos remia stogą, kurio balkės ir gegnės yra matomas, nes lubų nėra. Sienos yra papuoštos pilkaisiais marmurais. Didžiajam altoriuje guli *tos Šventosios* († 126 m.), ją atvertusios *Serapijos Merg.* ir *Kank.* († 126 m.), *Aleksandro I*, *Pop.*, dviejų kunigų, *Teoduljaus* ir *Evencijaus* (visi tris † 115) ir kitų šventųjų, nukankintų Ryme cies. Adrijono (117 — 138) persekiojimo laike, *kunai*. Dešinėsios pažasties gale, šv. Domininko arba *Šv. Rožančiaus koplyčioje*, yra žinomas mums iš kopijų *garsus Rožančinės Dievo Motinos* tarp šsv. Domininko ir Katarinos paveikslas, labai dailus (šedevras) Sasso-ferrato († 1685) darbas¹⁾. Garsusis paveiks-

¹⁾ 1901 m. tasai paveikslas buvo iš čia pavogtas. Išvairiai būdais buvo ieškomas tokai brangus dailės dalykas, bet veltui. Pagalios policija pamégino dar vienu keistu būdu surasti vagi ir jai tai gerai pasisekė. Štai, visur tapo apskelbta, kad vienas amerikietis noris pirkti tąjį dailės dalyką už 50,000 lirų.

№ 56. Šv. Sabino bažnyčios vidus.

las Naujosios Pompejos bazilikoje (ž. I t., 384 p.) ir yra šio paveikslė kopija. Šioje koplyčioje yra dar gražus kard. del Poggio grabo paminklas. Vidurinėje pažastyje stovi vieno iš domininkonų generolių, Marijaus da Zamora (†1300), grabo paminklas su mozaikomis. Toje pačioje pažastyje yra šv. Jackaus koplyčia su 2 freskais iš jo gyvenimo ir rodomas juodas akmuo kurį vieną kartą velnias metęs į šv. Domininką. Vidurinėsios duris iš kedro medžio, paeirinančios iš V — IV amž., yra labai įdomios iš užima svarbią vietą krikščioniškosios dailės, istorijoje, nes ant jų yra išpiaustytos iš katakumbose esančias panašios scenos iš Šv. Istorijos. Tarp jų svarbiausias yra seniausias išreiškimas Kristaus ant kryžiaus tarp 2 budeilių (augštai, kairėje). Durų viršuje yra mozaika, iš 432 m., išreikianti katalikų Bažnyčią, susidedančią iš žydų ir iš stabmeldžių ir mozaikuotas antrašas su šios bažnyčios išteigėjo vardu. Tuose Dievo namuose galima gauti žinomųjų „Agnus Dei“ (ž. 275 p.).

Nuo XII—XIV amž. ant Aventino kalno yra gyvenę popiežiai, todel Honorijus III, 1216 m., yra pastatęs prie šv. Sabinos bažnyčios naujas popiežių rumus, kurių dalį ir pavedė šv. Domininkui ir jo pirmiesiems vienuoliams. *Kambari*, kuriamė yra gyvenęs tasai Šventasis, Klemensas IX perdirbo iš koplyčią, 1667 m. Be to, čia yra šv. *Pijaus V kambarys*, nes tasai

Gabuš pinigų vagis netrukus pradėjo tarties su minetuoju nuduotu amerikiečiu ir pristatė jam pavogtajį paveikslą. Tuokart vagis buvo suimti, paveikslas gi sugrižo savon vieton.

popiežius čia yra gyvenęs, budamas dar vienuoliu ir *kambarys*, kuriamė, anot antrašo, yra priėmęs vienuolio rubą šv. Jackus, Lietuvos ir Lenkijos Užtarytojas († 1257), kurs čia buvęs vienuoliu su savo broliu, palaim. Česlavu¹⁾.

Vienuolyno sodne (moteris čia neleidžiamosi) yra rodomas senas apelsinų medis, kurį pasodinęs patsai šv. Domininkas²⁾.

Pagalios, toliau, gatvės della Marmorata gale, dešinėje, stovi bažn. *S. Anna de Calzettari* (pl. G 7).

¹⁾ Domininkonų vienuolyno ligonbutyje, apie 1640 m., yra gyvenęs mokslus einantis Žemaičių Kalvarijos domininkonas, Petras Pugačevskis, kurs, grįždamas Kalvarijon, ir parsivežė gautajį iš domininkonų stebuklinį Marijos paveikslą. (Žiur. „Žemaičių Kalvarijos aprasymas“, kun. Ragaišio, 1906 m., 15 p.)

²⁾ Iš šio vienuolyno yra gabenami Lietuvon žinomieji šv. Domininko rožančiai su gausiais šv. Rožančiaus brolijos atlaidais. Jie dirbami iš Kristaus erškėtmedžio (*Spina Christi*) vaisių, pirmasis gi po kryželio poterėlis yra iš ką tik minėtojo šv. Domininko medžio vaisiaus. Rožančiaus kryželyje yra dar to medžio skiedrelė, relikvijos „Agnus Dei“ gabalėlis ir maži žiupsneliai žemiu iš švy. Kaliksto, Sebastijono ir Agnėtos katakumbų. Už sukalbėjima nora vienos šv. Domininko rožančiaus dalies ir už ištarimą 50 kartų Jėzaus Vardo galima gauti apie 106,750 dienų (292 metu ir 170 d.) atlaidų (Pijus IX., 1862 m. 18 rugs. d. ir 1856 m., 14 bal. d.).

B) SENASIS
STABMELDŽIŲ RYMAS.

Aplankę jau senajį ir naujajį krikščioniškajį Ry-
mą, dabar prisistebėkime į buv. stabmeldžių pasaulio
sostinę, nes amžinasis Miestas išlaikė dar daugelį pa-
minklų, arba nors jų liekanų, nuo 2000 ir daugiau metų,
tai yra nuo laikų pirm Kristaus. Vaikščiodami tarp tų
griuvėsių arba tarp muzėjuose sukrautųjų senovės da-
lykų, mes, rodos, persikelame į aną žiląją senovę, su-
prantame jos žmonių mintis ir papročius ir numanome,
ką norėjo išreikštį tos senobinėsios kartos, statydamos
tokiuos paminklus-milžinus.

Kaip žinome, senasis Rymas buvo pastatytas ant
7 kalnelių (ž. 5 p.), iš kurių penkius jau aprašėme su
jų bažnyčiomis, paminklais ir griuvėsiais, todėl beliko
aprasyti tik 2 kalnelių: *Capitolinus* ir *Palatinus*, kuriuo-
du yra svarbiausiai Rymo istorijoje, nes čia yra buvęs
miesto centras. Palatino kalnelyje gyveno pasaulio val-
dovai-imperatoriai, Kapitolino gi – jų valdžios ištaigos.

Miesto centras.

I. Mons Capitolinus senovėje ir dabar. Bažn. S. Maria in Aracoeli ir Kapitolijaus rumai.

Mons Capitolinus stovi žiemiuose nuo Aven-
tino kalnelio, ties Tiberio alkune, kurioje sto-
vi sala, *Isola Tiberina*. Tasai kalnelis, nors

žemiasias (50 mtr.), bet svarbiausias istorijoje,
eina pusračiu iš vakarų į žiemius ir turi
balno pavidaļą, nes jo galai yra 10 mtr. augš-
tesni už viduri. Tokių vardą jisai yra gavęs
buk delto, kad kasant čia garsiai Jupiterio
maldykla pamatus Tarkvinijaus Puikojo (*Superbus*, 534 — 510 m. pirm Kr.) gadynėje, bu-
vusi atrasta neseniai nukirstoji galva (*caput*).
Rymo burtininkai matė tame atsitikime pranaša-
vima, kad tasai miestas savo laiku taps viso pa-
saulio galva. Senovėje tasai kalnelis del jo statu-
mo buvo prieinamas tik iš pietryčių pusės, t. y.
nuo Forum Romanum (ž. žem.), iš kurio vedavo
augštyn 3 keliai. Dabartinieji gi laiptai iš prie-
šingosios pusės paeina tik iš XIV amž. Vakarinė
kalnelio viršunė (kur dabar *pal. Caffarelli*) seno-
vėje vadinosi „*Capitolium*“, nes čia yra stovė-
jusi 507 m. pirm Kr. pastatytoji minėtoji *Ju-
piterio* (*Jupiter Capitolinus*) *maldykla* su auksu
žibanių stogu ir vidum, turėjusi apie 200 ry-
miškųjų pėdų ilgio ir 185 p. pločio ir atsiėju-
si apie 25 mil. 900 tukst. rub. Jon tai Rymo
vadai-pergalėtojai iškilmingai važiuodavo vienu
iš 3 minėtųjų kelių darytų aukų diev. Jupite-
riui už jo buk suteiktąji jiems pergalėjimą.
Toji maldykla stovėjusi čia dar cies. Honori-
jaus gadynėje (VI amž. pabaigoje), bet apiplė-
šus ja vandalų kar. Genzerikui, 455 m., VIII
amž. ji visai sugriuvo ir XI amž. nebliko jos
nė žymės. — Ilenkes kalnelio vidurys (kur
dab. plec. del Campidoglio) vadinosi „*Inter-
montium*“ ir buvęs apaugęs šventuoju mišku.
Šioje vietoje stovėjusi Rymo išteigėjo Romuliaus
„*Asylus*“ (prieglauda), *Athenaeum*, t. y.
liuososios dailės (*artium liberalium*) mokykla,

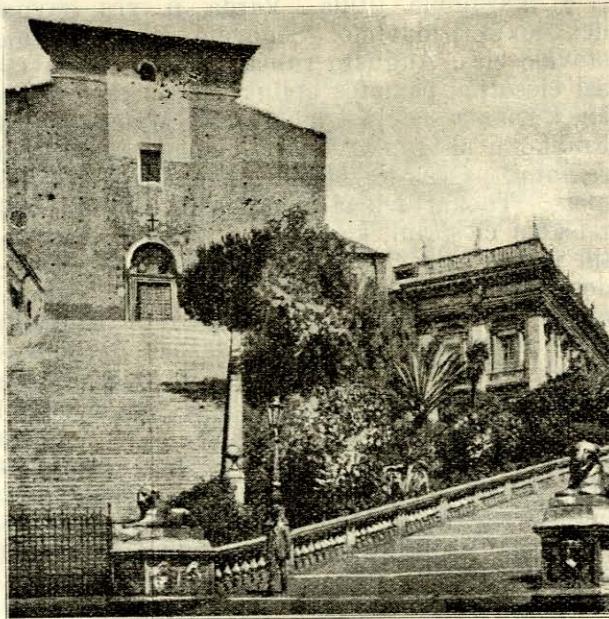
kurią buvo įsteigės cies. Adrijonas (117—138), biblioteka ir *Tabularium*. Šiuo paskutiniuoju vardu vadindavos rumai, kuriuose tilpdavo viešpatijos iždinė ir archyvas, kur buvo sudėtos bronzinės lento (*tabulae*) su surašytais ant jų įstatais ir žmonių nutarimais ir kiti viešieji raštai. Tie rumai buvo pastatyti iš didelių vulkaniškojo akmens gabalų, padėtų vienas ant kito be cemento, apie 84 m. pirm Kristaus. Dar ligšiol tebéra tojo Tabulariūn'o portiko liekanos Senatorių rumų užpakalyje. — Šiaurinėji gi kalnelio viršunė (kur dabar bažn. S. Maria in Aracoeli) senovėje vadindavosi „Arx“, nes čia yra stovėjusi apsupta sienomis ir keturkampiais bokštais Rymo stiprovė (*arx*), kurios sienos buvo pastatytos taip pat iš didelių vulkaniškojo akmens gabalų. Čia tarp kitų yra stovėjusi Junonos Monetos maldykla, mažutė Jupiterio Feretrius'o šventykla ir daugel kitų mažučių dievaičių namų. Šalip čiapat buk buvusiųjų Romuliaus namų yra stovėjusi dar „Curia Calabra“, iš kurios vienas iš rytmiečių aukotojų (kunigu) apskelbdavo liaudžiai jaunajį mėnesį kalendoriaus sustatymui. Tąją tai stiprovę yra viena kartą apgynę nuo galų Jonunos garbei pašvėstosios žąsis (ž. 7 p.), todel ir yra patarlė, kad žąsis išgelbėjo Rymą. Dabar i Kapitolino kalnelį veda iš miesto 3 platūs laiptai, važiuotiems — surangyta *gatvė delle Tre Pile*, kuri eina pro *pal. Caffarelli*, pastatyta XVI amž. Tuose rumuose nuo 1825 m. gyvena Vokietijos pasiuntinys ir *archeologiskasis* vokiečių *Institutas*. Antrieji dideli laiptai veda iš *plec. d' Aracoeli* į plecių d. Campidoglio. Pagalios, kairėje nuo šių labai pla-

tūs (15 mtr. pločio) ir augštį (124 laipsniai) marmuro laiptai, pastatyti 1348 m., veda į bažnyčią

S. Maria in Aracoeli (*Dangaus altorius*; pl. G 5), kardinolo titulą. Vardą ji yra gavusi del šiokio padavimo: Senovėje šitoje vietoje stovėjė cies. Augusto rumai. Vieną kartą tasai ciesorius pamatę aplink saulę aukso vainiką, kuriame sėdėjusi labai graži Moteriškė su Kudikeliu ant rankų. Besistebiant Augustui tam reginiui, pasigirdę žodžiai: „Čia yra Dievo namai“. Tuokart viena iš pranašių Sibilių apreiškusi ciesoriui, kad tasai Kudikėlis esąs ką tik gimęs krikščionių Dievo Sunus. Tai išgirdęs Augustas, tuo liepęs statyti čia pirmgimiam Dievo Sunui altorių (*Ara Primogeniti Dei*), prie kurio dagi pats dažnai darydavęs aukas. Bažnyčia toje vietoje tapo pastatyta X ar XI amž. (sulig kai-kurių — net IV amž.) ir stovi, kaip jau esu minėjęs, ant Junonos maldyklos griuvésių. Lig 1252 m. ji prigulėjo prie čiapat buvusio benediktinų vienuolyno, bet Inocencijus IV buvo dovanojęs ją pranciškonams, Eugenijus gi IV patalpino prie jos tūpačių vienuolių šaką *observantus (reformatus)*, kurie ir ligšiol aprupina joje pamaldas. Bet jų vienuolynas, statant čia dideli paminklą kar. Viktorui Emanuelui (ž. 183 p.), tapo valdžios sugriautas, 1888 m.¹⁾

¹⁾ Tame senobiniame vienuolyne šv. Bonaventura, Bažnyčios Mokytojas, buvo aprinktas (1274 m.) pranciškonų generolu; šv. Didakas Isp. yra buvęs jo ligonbučio užvaizda, apie 1450 m., ir čiapat pagalios vasaros metu

Iš oro šita bažnyčia (pav. № 57) iš pajuodavusių nuo senumo plytų atrodo prasta ir neturtinga, kaip ir patiš tévai pranciškonai, kurių generolas senovéje čia yra gyvenęs. Fasa-

№ 57. Bažnyčia S. Maria in Aracoeli.

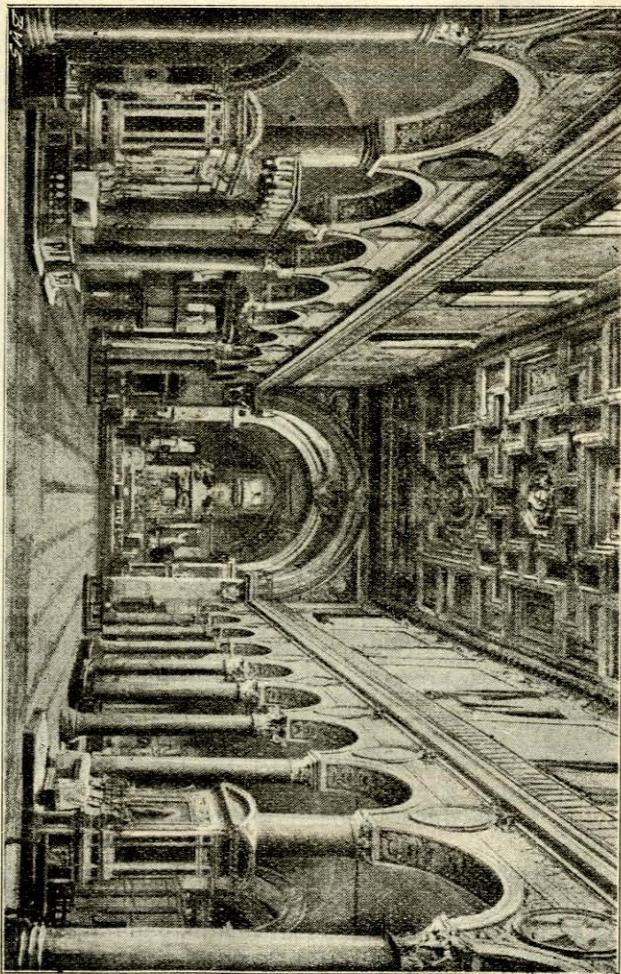
gyvendavo Julijus III, Pijus IV ir kiti popiežiai. Tik-ką minėtais metais šioje bažnyčioje tapo kanonizuotas šv. Bernardinas iš Sienos, kurion iškilmén buvo suvažiavę 3000 pranciškonų. Be to, čia yra gyvenę: šv. Antanas Paduvietis, šv. Jonas Kapistranas ir keli vienuoliai, pa-skiau tapę popiežiais.

da tebéra nepabaigta ir prasčiausia visame mie-ste. Priekinės duris dažniausia stovi užrakin-tos, nes dešinėsios pažasties gale yra antrosios duris, į kurias veda ilgi laiptai nuo rytinėsios Kapitolijaus pleciaus kertës, arba nuo Mamer-tino kalėjimo.

Bet tos bažnyčios *vidus*, gotiškame stilin-je, nustebina mus savo gražumu ir turtingu-mu (pav. № 58). 22 iš visur surinktos (typač iš neseniai aprašytosios Jupiterio maldyklos), todel nelygaus didumo, augščio ir stiliaus se-nobinės koliumnos yra iškaltos iš aigyptiškojo granito, išskirus 2 iš marmuro. Ant trečiosios nuo didžiojo altoriaus kairėsios koliumnos esan-tis senobinis antrašas: „*a cubiculo Augusto-rum*“ parodo, kad kai-kurios koliumnos paeiną iš ciesoriaus rumų. Gražiai išpiaustytasias ir kariškaisiais garbës ženklais papuoštasis lubas yra pauksinės miesto lëšomis šv. Pijus V, dëkuodamas Dievo Motinai už stebuklingai suteiktąjį katalikams turkų pergalięjimą mu-šyje ties Lepanto, 1571 m. Šalinijų gi pažas-čių lubas yra liepęs išmuryti kard. Caraffa, kursai 1564 m. yra atnaujinęs visą bažnyčią. Mozajikuotoje asloje yra įmuryti akmenis nuo vienuolių kapų. Koplyčią puošia gražūs alto-riai ir paveikslai juose. Be to, čia yra daugel matytinijų grabo paminklų ir kitų dailės da-lykų, kurie daro tą bažnyčią tartum tikru mu-zéjum.

Prieš didijį altorių, prie koliumnų, stovi 2 graži senobini pamokslini skaitytai Lekcijai ir Evangelijai. Tame gi altoriuje, paeinančiame iš 1570 m., yra *stebuklingasis Verkiančios (Lamentanis) Marijos Panos paveikslas*, kursai,

№ 58. Bažnyčios S. Maria in Aracoeli vidus.

sulig padavimo, buvęs nupieštas dar šv. Lukos Ev., ir buvęs nešiojamas procesijoje po miestą maro metu šv. Grigaliaus Didžiojo. Bet tikriau sakant, tasai paveikslas paeina iš VII amž. XVI amž. šiame altoriuje yra buvęs garsusis paveikslas, „Madonna di Foligno“, nupieštas Rafaeli'o, 1612 m., užsakius Foligno grafui, Zigmontui Conti, kurs čiapat prieš chorą yra ir palaidotas (ž. 82 p.). Senobinėji marmuro balustrada (krotelės) prieš altorių lig Grigaliaus XIII godynės yra stovėjusi prieš chorą. Jame yra stebétinai gražus Šv. Panos su šv. Elžbieta ir šv. Jonu paveikslas Julijaus Romano darbo.

Dešinėje pažastyje: pirmoji nuo didžiųjų durų ir gražiausioji iš visų yra Šv. *Bernardino iš Sienos koplyčia*, dailiai papuošta jau atnaujintais freskais iš to Šventojo gyvenimo; jie yra vienias iš geriausių Pinturichio's (†1513) darbų. Antroje *Nuémimo nuo Kryžiaus koplycioje* yra aliejinis paveikslas „Pietà“, Morckaus iš Sienos darbo. Toliau stovi koplycios: *Delfini*, *Prikryžiuotojo*, šv. *Mato Ap.* (su to Šventojo paveikslu ir kitais paveikslais iš jo gyvenimo), šv. *Petro iš Alkantaros* (su Šventojo stovyla altoriuje) ir šv. *Diego*, buvusiojo čia vienuolio, koplyčia (su to Šventojo paveikslu altoriuje ir jo stebuklais ant sienų, Vespasiano Strada darbo). Čiapat yra minetosios šalinėsios duris. Toliau dar 4 koplycios: šv. *Paschalio Baylon'o* (su jo paveikslu altoriuje ir kitais paveikslais ir papuošalais), šv. *Pranciškaus Asiziečio* — skersinėje pažastyje (seniau prigulėjusi prie Jono Savelli'o šeimynos, kuri čia buvo ir laidojama, užtat čia-

pat stovi ir iš tos giminės kilusio Honorijaus IV († 1287 m.) grabo paminklas), šv. Rožės iš Viterbo ir Švenč. Sakramento arba šv. Pranciškaus Salezijaus. Čiapat stovintis mažas šv. Karoliaus altorius yra papuoštas dviem mažom senobi- nėm koliumnom iš žaliojo marmuro.

Kairėje gi pažastyje: pirmoji yra *Nekaltojo Prasidėjimo*, antroji gi — *Viešpaties Lopšelio koplyčia*, garsi tuo, kad joje yra laikoma po stiklu didžiausia tos bažnyčios brangenybė, stebuklingoji Kudikėlio Jėzaus stovyla (**S. Bambino**; ž. pav. № 59). Yra tai labai garbinama rymiečių stovyla, turinti 60 cm. augščio, išpjauta iš alyvų medžio, augusio buk Alyvų Darže. Ji yra apvilkta brangių baltojo atlaso rubeliu, papuoštu auksu ir sidabru ir apsagstytu brangiaisiais akmenimis. Gerbiamoji Vatikano Kapitula apvainikavo ją aukso vainiku, nes daugelį stebuklingųjų išgydymu ji yra suteikusi daktarų aplieštiesiems rymiečiams, ypač gimdančiom moterims. Tam tikslui vie nuolai vežioja ją iškilmingai į sergančiųj rymiečių namus ir ja laimina ligonius. Be to, čia yra dar paprotis, kad nuo šv. Kalėdų lig Trijų Karalių dienos šioje koplyčioje esti pa statomas taip vadinamas „Betliejaus Tvertelis“, kur toji stovyla esti paguldyta ant šiaudų. Tuokart susirenka čia skaitlingi rymiečiai įvai rių luomų ir jų vaikai nuo 5 — 10 metų sa ko prieš tą Kudikėli kalbas ir trumpomis eilio mis garbina naujai gimusijį Atpirkėją. Tuo pačiu laiku toji stovyla esti nešama procesiu joje ir žmonės laiminami Švenč. Sakramentu,

№ 50. Stebuklingasis Kudikėlis bažn. Aracoeli.
(S. Bambino).

Bet ir kitose didžiose šventėse ji esti iškilmingai rodoma žmonėms¹⁾. Čiapat stovi ir zakristija.

¹⁾ Apie šios stovylos atvežimą Ryman, XV ar XVI amž., yra šiokai padavimas. Vienas pranciškonas, bégdamas nuo maro iš Jerozolimos Ryman, pasiėmęs su savimi ir šią stovylą, užkaės ją medinėn spintelén ir ant jos viršaus padėjės antra į „Al Convento Aracoeli“ (i vienuolyną Aracoeli). Ilgai jisai ir laimingai plaukęs pér jurą. Bet atplaukus netoli Tiberio itakos (apie 25 kil. nuo Rymo) kilo tokia didelė audra, kad jo laivas atsiradė dižteliamė pavojuje. Tai matydami jurininkai, sulig savo papročio, tokiamė atvejui, pradėjė mesti juron visus sunkiuosius daiktus, tarp kurių netycia išmetę ir vienuolio spintelę su šia stovyla. Netrukus, žinoma, vienuolius pasigedo savo spintelės, bet laikė ją jau amžinai dingusia. Stovyla gi, atplaukusi Tiberio upę prieš vandenį Ryman pirm savo savininko, ir pasirodžiusi plaukiojančia upėje ties vienu iš miesto tiltu. Ne vienas keleivis nustebės, norėjės valtyje priplaukęs ją paimti, bet jí niekam nesidavus. Tik kuomet buvo perskaitytas antrašas ant spintelės ir pranešta vienuolyno Aracoeli viršininkui, kuriam atvykus ton vieton, spintelė pati priplaukusi prie kranto ir jisai liuosai išémęs ją sausą iš vandens. Atradus jam spintelėje gražų Kudikėli Jézū, tokio stebuklo garsas paplittęs po visą miestą ir nuo to laiko rymiečiai pradėjė labai garbinti tą stovylą, kas ir ligšiol nesiliauja. Ir ne be reikalo jie tai daro, nes per 400 metų daugelis žmonių, ypač ligonių, pritrýrė per ją daug malonių ir stebuklų.

Padavimas sako dar ir apie antrajį stebuklingają atsitikimą su šia stovyla: Rymo kunigaikštienė Salviati sunkiai susirgusi, išmeldė iš vienuolių, kad ir jai butu atnešta ši stebuklingoji stovyla. Bet tą malonę gavusi, ligonė meldė vienuolius, kad jos maldingumo užganėdinimui, ši stovyla butų palikta pas ją kelias dienas. Noromis-nenoromis vienuolai sutiko. Tuokart kunigaikštienė, tur buti, del neišmintingo maldingumo, ar del kitos kokios priežasties, pašaukė tam tikrą gabiausiąjį dailininką ir liepė jam padaryti antrają,

Toliau stovi koplyčios: šv. Antano iš Paduvos (su paveikslais iš jo gyvenimo), šv. Onos, šv. Povilo, Dangun Emimo, šv. Mikolo, šv. Magrietos iš Kortonos (čia altorius papuoštas dviem geltonojo marmuro koliumnom ir trimis paveikslais iš tos Šventosios gyvenimo), Lioretataniškosios Marijos P. ir pagalios apvali šv. Eleenos, ciesorienės, kuri yra atradusi Jerozolimoje šv. Kryžių. Šios koplyčios altoriuje, apdengtame baldakimu ant 8 pilkųjų koliumų, senobiniame porfiro inde guli tos Šventosios kunas († 328). Tame pačiame altoriuje yra minėtojo cies. Augusto altoriaus liekanos, nes čia tasai ciesorius yra matęs minėtajį ženklą ant saulės. Šioje bažnyčioje guli dar Kynuose nukankintas ir 1900 m. palaimintuoju paskaitytas Jonas iš Trisoros.

Kairėje nuo didžiujų šios bažnyčios laiptų, prie gatvės Giulio Romano (pl. G 5) stovi šv. Ritos bažnytėlė, šv. Augustino įstatų vienuolės vardu, kurią yra kanonizavęs a. a. Leonas XIII, 1900 m. 22 geg. d. (šv. Ritos dieną) sumos laike čia esti dalinamos žmonėms

visiškai panašią i stebuklingąją, stovylą. Tą naujaja stovyla, aprėžius tokiais pat rubais, ji nusiuntė atgal vienuolynan, tikrągi stovylą pasiliuko sau. Bet netrukus, kuomet vienuolai vidurnaktį atėjo bažnyčion kalbėtų poterių, išgirdo skambant niekieno nejudinamus varpus, ir beldžiant i bažnyčios duris. Atidare duris, nustebė vienuolai atrado stovinčią ant slenkščio šventąją stovylą, stebuklingai pagrižusią iš anų namų. Tasai stebuklas dar labiau padidinė rymiečių maldingumą prie minėtojo Kudikėlio.

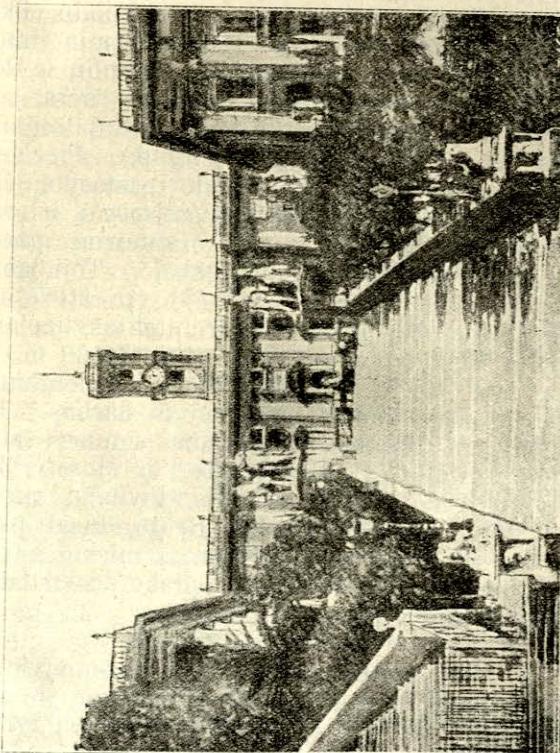
žydinčios rožės, nes toji Šventoji, pirm mirsiant, yra padariusi tokį stebuklą, kad rožės pražydo žiemos metu.

Tuo už bažnytėlės stovi milžiniškas *paminklas* (*monumento*), pastatytas Italijos užgriebėjui *Viktorui Emanuelui II*, nuo 1890—1905 metų. Jisai pastatytas senobiniojo Rymo rumu pavidalu su augstais laiptais, terasomis, koliumnada ir figuromis. Projekta sustatė gr. Juozas Saccani. Jo patalpinimui tapo nugriauta čia daugelis namų, tarp kurių dingo ir vienuolynas Aracoeli.

Salip paminklo laiptų, kairėje, stovi *Bibliaus kapas* (*Sepolcro de C. Poblicius Bibulus*), kurį respublikos senatas buvo pastatęs jam už nuopelnus, I amž. pirm Kr.

Dabar apžiurėkime Kapitolijaus plecių su 3 rumais (pav. № 60).

Dešinėje nuo bažn. Aracoeli laiptų stovi antrieji dideli laiptai, vedantys į keturkampį **Kapitolijaus plecių** (*p.zza del Campidoglio*; pl. G 5), kurio dabartinėj išvaizda paeina iš Povilo III gadynės; Mikolas Angelo papuošė jį iš visur čia suneštomis stovylomis, todėl ir dabar toji vieta yra viena iš įdomiausiųjų Ryme. Žemai, prie laiptų, guli du aigyptiškuoju lietu iš juodojo granito (bazalto), kuriuodu liepė pernešti čion nuo bažn. S. Stefano del Cacco (pl. G 4) Pijus IV, 1560 m. Augštai gi, ant baliustrados, stovi 2 dideli senobini grupi: Dioskurai Castor ir Pollux veda savo arklius ir prie jų—taip vadinamieji *Marijaus trofėjai*, (ž. 290 p.); be to, čiapat stovi Konstantino Did. ir jo sunaus, Kostanso, stovylos ir baliustrados galuose

№ 60. Kapitolijaus plecių su 3 rumais.

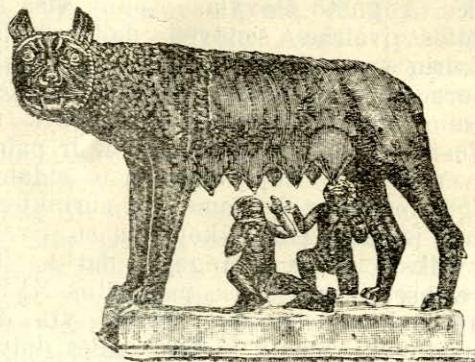
2 senobiniu akmeniu, rodžiusiu mylių skaičių ant via Appia. Einant laiptais, kairėje, tarp medžių, stovi nauja bronzinė stovyla karšto Rymo liaudies vado, Cola di Rienzi, kurį toji liaudis yra čiapat užmušusi, 1354 m., ir 2 naru (klėtki) su 2 vilkais ir ereliu. Tuodu vilku yra čia maitinamu miesto lėšomis paminėjimui anos vilkės, kuri buk žindžiusi Romulių ir Remą (ž. 5 p.). Tik nežinia, kodel čia nėra laikomos žasės, kurių pirmtakunės — Kapitolijaus žasės, yra išvadavę Rymą (ž. 7 p.). Pleciaus viduryje stovi Mikolo Angelo pastatyta čia raitoji cies. *Morkaus Aurelijaus stovyla* iš pauksintosios bronzos, kurios marmurinė papédė yra nukalta iš vieno gabalo. Toji labai dailaus darbo stovyla senovėje yra stovėjusi prie Liaterano. Tasai pats architektaš, liepiant Povilui III, buvo pradėjės tvarkyti (1538 m.) ir visą šitą plecių cies. Karoliaus V priėmimui, tik nepasisekė jam pabaigti šitūs darbas. Jis taip pat yra pastatęs ir pleciaus šonuose stovinčius rumus pal. Conservatori ir Museo Capitolino, atnaujinęs gi priešais stovinčią rumą (pal. del Senatore) fasadą. Be to, tasai pats Povilas III yra pravedęs čion iš miesto gatvę d' Aracoeli ir pastatęs ką-tik aprašytuosius laiptus ir baliustradą.

1. **Pal. dei Conservatori** yra dešinieji nuo laiptų rumai ir vadinas taip delto, kad jie paties Povilo III yra paskirti miesto valdybos (magistrato) posėdžiams, kurios sąnariai vadinas konservatoriais. Tie rumai jungias su jų užpakalyje stovinčiu pal. Caffarelli.

Dabar be Konservatorių salių juose yra

ir senobinių freskų, stovylių, reljefų ir k. muzėjus. Juos galima lankyti kasdien nuo 10 — 3 v., už 1 lirą, bet šventadieniais lig 1 val. dykai. Visos salės yra papuoštos garbiųjų Pinturicchio's, Perugino ir Julijaus Romano darbais. — Viduriniame rumų *kieme*, dešinėje, yra garsiojo Julijaus Cesar'io stovyla, arba tikrasis jo portretas ir 2 Trakijos kungių freskų stovyli. Čiapat taipgi yra ir urna su ciesorienės Agripinos pelena. Kairėje yra dar cies. Augusto stovyla. Aplink visą kiemą sudėliotos įvairios šenovės dailės palaikos, tarp kurių yra milžiniškoji ciesoriaus galva iš marmuro. Ant laiptų sienų yra reljefai, paeinančieji nuo Morkaus Aurelijaus garbės vartų, stovėjusių prie Corso Umberto I, ir paimti iš jo gyvenimo. — Užlipę augštyn ir eidami tiesiai ilgu koridoriu, kuriame yra surinktos porcelianos, įeiname į buv. koplyčią su Šv. Marijos paveikslu, Aug. d' Ingegno darbo. Toliau stovi Konservatorių salės, papuoštos XVI amž. freskais iš Rymo istorijos; čiapat yra daugelį įvairių stovylių, biustų ir kitų dailės dalykų iš Rymo senovės. Ketvirtijoje iš tu salių yra sąrašas senobiniojo Rymo konsilių ir kitų valdininkų. Pasukę gi nuo laiptų durų kairėn, už 2 kambarių su miesto valdybos sąnarių sąrašais įeiname į labai ilgą koridorių „Protomoteca“, įsteigtą Pijaus VIII, kuriame stovi paskutiniaisiais dvimi amžiais pagarsėjusių Italijos (ir kelių svetimtaučių) mokslo linčių, dailininkų ir rašytojų marmurinių biustų. Čiapat yra ir žinomojo maištininko Garibaldi'o palaikos. Pasukę iš Protomotekos dešinėn, įeiname į minėtą **Naujajį Kapitolijaus**

muzėjų, užimantį beveik visą rytinę rumų pusę. Čia 9 kambariuose yra sudėti nesenai Ryme iškastieji senovės dalykai, ypač bronzo: 3-je aštuonkampėje salėje su kopula yra dievaičių ir deivių, ciesorių ir ciesorienių stovylos ir keletas sarkofagų, reljefų ir indų. — 6-je gi salėje stovi garsiosios *Kapitolijaus vilkės*, žindančios Romulių ir Remą, bronzinė stovyla, iš V amž. pirm Kristaus (ž. 7 p. ir pav.

№ 61. Kapitolijaus vilkė.

№ 61). Jau 296 m. pirm Kristaus ji stovėjusi prie Palatino kalnelio. Čiapat yra dar gražios stovylos: traukiančio iš savo kojos rakštį jaunikaičio, dievaičių aukoms tarnaujančio vaiko (camillus), pažeistojį arklio stovyla ir k.

Kairėn gi iš Protomotekos laiptai veda augštyn į **Pinakoteką** arba *Paveikslų galerija*, įsteigtą Benedikto XIV. Čia 4 kambariuose yra sudėta

apie 250 garsiųjų tapytojų paveikslų iš Šventraščio ir iš Rymo istorijos. Tarp jų pažymėtiniai šie: Rubenso — Romulius ir Remus, Garofalo — Šv. Katarinos apvainikavimas, Marijos Apreiškimas ir k., Guido Reni'o — šv. Sebastijonas, šv. Marija Magdalena ir k., Guercino — Sv. Petronelios palaidojimas (šio paveiksllo mozaikos kopija yra šv. Petro bazilikoje, kur gulėtos Šventosios kunas). Yra dar čia daug paveikslų Jono Bellini ir kitų dailininkų.

2. Museo Capitolino. Tie rumai stovi antroje Kapitolijaus pleciaus pusėje, prisiglaudę prie bažnyčios Aracoeli. Pastatė juos minėtasis Mikolas Angelo, didelį gi muzėjų juose įsteigę Klemensas XII ir padidino Benediktas XIV, Klemensas XIII, Pijai VI ir VII, Leonas XII ir kiti popiežiai. Yra tai svarbiausiasis po Vatikaniskojo skulpturų muzėjus Ryme. (Lėjimo laikas ir kaina, kaip augščiau; čia ir gaunami bilietai visiems trimis rumams.) Penkioliaka kambarių abiejuose augštose yra pridėta įvairių įvairiausiu Rymo ir Graikijos senovės dailės dalykų.

Pirmajame augste, užpakaliname kieme (*Cortile*), stovi ir guli daugelis įvairių stovylių, sarkofagų ir k. Įdomiausias tarp jų didelis vandens dievaitis, vadintamas paprastai „*Morforio*“, nes seniau jis yra stovėjęs prie netolimos iš čia *gatvės di Morforio*, ties Mamertino kalėjimu. Ant tos stovylos budavo lipdomi atsakymai į paskvilius, patalpintus ant Pasguino (ž. 143 p.). Čiapat yra dar 2 aigyptiškuoju lietu iš juodojo granito (bazalto). Tuoj už prieangio esančiuose 6 kambariuose, vienoje

eilioje, yra: kairiuosiuose trijuose — mozajikos ir antrašai, dešiniuosiuose gi — skulpturos, sarkofagai (su kaulais) ir stovylos (Mars, Herkuleso ir kt.). Lipant augštyn, prisižiūrėti Rymo pleno liekanoms iš marmuro, kurs paeina iš Septimijaus Severo (193 — 212 m.) gadynės.

Antrajame gi augste yra 8 kambariai, vadinti namu įdomesniųjų juose esančiųjų dalykų varda. Ties laiptais stovintis kambarys vadinas Mirštančiojo gladiatoriaus vardu, nes viduryje guli garsioji marmuro stovyla graikų darbo: mirštantis kareivis-gallas, sužeistas kovoje su žvėrimis cirke. — Toliau 2-me kamb. yra senobinieji antrašai nuo sarkofagų ir stabmelių aukkurai (altoriai). — 3-me arba didžiajame kambarje, viduryje, stovi 2 centauru (senovėje pramanya figura: pusė žmogaus ir pusė arklio). — 4-ame arba Filiozofų kamb. yra 93 gražūs įvairių garsiųjų senovėje vyru (Sokrato, Homero, Hipokrato, Demosteno ir kt.) biustai. — Toliau Imperatorių kamb. telpa 83 pirminę trijų šimtmečių ciesorių ir ciesorienių biustai, tarp kurių yra sédinti Agrippina, Germaniko žmona. Tuodu kambariu yra svarbiausiu, nes juose sudėtos brangiausiosios stovylos netik del jų išdirbimo dailumo, bet ir del jų marmurų, iš kurių jos iškaltos, brangumo. — Ilgame per visus rumus koridoriuje tarp kitų yra senobinis indas su 12 dievaicių ant jo šonų. — 7-me Balandžių kambarje yra dar graži mozajika: keturi ant indo krašto stovintieji balandžiai; viename keturk. coliuje čia sutalpinta 160 akmenėlių. Čiapat yra ir reljefas marmure, perstatantis m. Trojos išgriovimą ir kitas scenas iš Iliados. Pagalios, 8-me aštuon-

kampiame kambarje stovi garsioji Kapitolijaus Venera, graikų darbo.

3. **Pal. del Senatore** stovi prie užpakalinio plecians šono. Yra tai Bonifacijaus IX, 1390 m., pastatytieji senobinojo (iš 100 m. pirm Kr.) Tabularijaus (archivo) vietoje senatorių naudai rumai su gražia fasada ir augštais, mytologiškomis stovylomis (Minervos, Niliaus ir Tiberio) ir fontana papuoštais laiptais priekyje. Tais Mikolo Angelo pastatytais laiptais užlipe, jei name į didele iškilmingąjį senatorių posėdžių salę, su Povilo III, Grigaliaus XIII ir k. stovylomis, iš kurios galime išlipti ir augštan bokštan, pastatytan Lunghi'o Senojo, 1512 m., liepiant Grigaliui XIII. Jame yra 2 paveikslais papuoštu varpu, kuriuodu labai iškilmingai iškėlęs Pijus VII, apie 1805 m., vieton nuo XIII amž. čia buvusiųjų varpų. Didysai varpas yra nulietas 1803 m. ir sveria 174 centnarus ($546\frac{1}{2}$ pud.), mažesnysis gi — perpus mažiau. Tuodu varpu lig 1870 m. atsiliepdavo tik svarbiausiuose istorijos atsitikimuose, bet dabar prie naujosios valdžios ije skamba daug dažniau (kaip antai: karaliui atvažiuojant į Kapitolijų, atveriant parlamentą, darant metinį Rymo išteigimo paminėjimą — 21 kovo d., ir kt.). Tuose rumuose yra ir *observatorija* su teleskopu. Jų užpakalyje tebéra dar minėtojo *Tabularijaus* pamatai, į kurių vidų galima įeiti. Nuo bokšto gražus reginys į visus Rymo griuvėsius ir jo apylinkę. Tie griuvėsiai parodo kaip galingas buvęs Rymas.

Užbaigiant aprašinėti Kapitolijaus kalnelį, reikia

dar priminti apie garsiąją uolą *Rupe Tarpea*, kuri stovi pietvakariniam kalnelio gale. Ją galima aplankytii arba nuo Kapitolijaus pleciaus, apeinant Konservatorij ir Caffarelli'o rumus ir paėjus *gatve di Monte Tarpeo*, arba einant pro Senatorij rumų pietinęją kertij lig *gatvēs* ir *bažnyčios* su ligonbučiu *S. Maria della Consolazione* (pl. G 6), nuo kurį žiemiuose yra toji uola. Ji garsi yra tuo, kad nuo jos (40 mastų augščio) senovėje budavo numetami žemyn ant akmenių pasmerktieji mirtin didžiausieji prasikaltėliai prieš tévynę, paskiau gi ir pirmieji krikščionis. Žinoma, dabar toji uola atrodo žemesne negu senovėje, nes, amžiams bégant, jos viršus apgruovo ir akmeninė apačia tapo augštai užpilta. Dabar toji Kapitolijaus dalis vadinasi *Monte Caprino*.

2. Forum Romanum su bažnyčiomis prie jo ir Fora Caesarum.

Forais rymiečiai vadindavo prekyvietes arba vienuoliūs plecius (rinkas), kur jie susirinkę perkratinėdavo įstatūs ir atlikdavo svarbiausių nutarimus arba teismo dalykus. Svarbiausia tokia vieta Ryme buvo *Forum Romanum*, todėl pirmiausia ją aplankykime. Nuo Kapitolijaus galima čion nusileisti dviem skardžio mi gatvėmis abiejuose Senatorij rumų galuose. Pagal pietvakarinį tų rumų galą eina *via del Campidoglio* (pl. G 5,6), užimanti iš dalies vietą senobinijoje kelio *Clivus Capitolinus*, kuriuo pergalėtojai važiuodavo Jupiterio maldyklon (ž. 423 p.). Tasai kelias Rymiečių Foro, per kuri ėjo išilgai, srityje vadindavos *via Sacra* (Šventasis kelias), nes juo eidavo netik pergalėtojų, bet ir Rymo kunigų eisenos (procesijos). Nulipant nuo Kapitolijaus, turime gražų reginį į tą Forum.

Forum Romanum (pl. G H 6) stovi piestryčiuose nuo Kapitolijaus ir užima didelę daubą, kur žiloje senovėje buvęs mišku apaugęs rai-

stas. Čia buk Romulius su savo žmonėmis-lotiniais kariavęs su sabiniečiu karaliu, Taciju, kurs norėjo atsiimti iš rymiečių pagautasias savo tautiečių moteris. Paskiau tą raistą yra išdžiovinęs kar. Tarkvinijus Priscus, išmurięs per jį kanalą, vadina *Cloaca maxima* (ž. 447 p.). Pagalios, paskutinysai Rymo kar. Tarkvinijus Superbus įsteigė čia Forum, kuri paskiau padidino garsusis Julius Caesar ir papuošė cies. Augustas ir jo išėdiniai. Taigi Foro pradžia siekia 2500 metų atgal.

Tasai Forum budavo Rymo ir visos milžiniškos jo viešpatijos širdis ir centras, nes čia galingoji liaudis, toji tautų užkariautoja, tardavosi tarp savęs; čia Rymo karaliai ir konsiliai duodavo savo veikimo apskaitas, čia buavo apvainikuojami didvyrių nuopelnai ir teisiams politikos prasikaltėliai; čia gimdavo augštosių dorybės ir nežmoniškos piktdarystės; čion budavo atvedami surakinti pavergtųjų kraštų valdovai; čia garsieji senovės kalbėtojai (Scipijonas, Ciceronas ir k.) pakeldavo svarbiuosius klausimus ir savo iškalba visus patraukdavo savo pusén ir, pagalios, čiapat buavo nusprenčiamas beveik viso pasaulio likimas (nutariamos karės, santaikos ir k.) ir į kitas vėžes nukreipiama jo istorija. Taigi neviena didelė viešpatija neturi tokios plačios istorijos, kaip ši dauba tarp Kapitolijaus ir Palatino.

Kadangi rymiečiai kartais ilgai čia sugaišdavo, tai netrukus prie Foro atsirado įvairios krautuvės, smuklės ir kitos pasismaginimo vietas. Bet paskesniame laike jų vietą užémė jau didelės ir gražios dievaičių maldyklos ir

bazilikos (teismo rumai), tarp kurių ilgainiu atsirado ciesorių garbės vartai (Arco), paminklai, koliumnos ir įvairios stovylos. Taigi čia, tokioje neruimingoje vietoje, buvo sutalpinta taip daug didelių ir puikių paminklų ir dailės dalykų, kad nė vienas naujesnių laikų miestas nieko panašaus neturi. Bet daugel kartų užpuolant ir griaunant Rymą laukinėms tautoms (gotams, vandalams, giruliams ir longobardams), kurioms tartum susitarę padėdavo tame darbe dideli gaisrai ir žemės drebėjimai, ir Forum Romanum labai nukentėdavo, nors netrukus vėl budavo atstatomas. Bet iširus galingajai Rymo imperijai (476 m.) tasai plecius vienkart su senobiniuoju Rymu tapo aplieistas, o nuo Rymo sugriovimo, 1080 m., viškai pavirto griuvėsių kruva ir akmens kasykla, iš kurios kas ką norėjo ir galėjo, tą sau nešė. Ypač viduramžių paprotis naikinti kas buvo stabmeliška, labai pakenkė senovės palaikoms. Pagalios paskutiniai amžiai tasai Forum tapo užpiltas net šiukšlėmis (net lig 5 — 6 sieks. augščio) ir taip aplieistas, kad ant jo ganėsi miesto karvės, nuo kurių jisai buvo gavės ir vardą *Campo vaccino*. Šv. Jono de Rossi gyvenime skaitome, kad tasai Dievo tarnas, apie 1722 m., sakydavės čia 2 kartu savitėje pamokslus piemenims ir vežėjams-sodiečiams.

Nors dar garsusis Rafaelis († 1520) buvo pradėjęs atkasinėti Forum, bet tikrasis jo atkasinėjimas prasidėjo tik nuo XIX amž. pradžios ir dabar toji labai svarbi istorijai, archеologijai ir dailei vieta yra jau beveik visa atkasta lig pamatų. Nors brangiai atsiėjo miestui

tasai darbas, bet išlaidos gausiai apsimokėjo įvairių brangių senovės dailės dalykų atradimu; senojo Rymo istorijos tyrinėjimas taip pat daug pelnė iš tų atkasinėjimų. Dabar visas Forum, tartum kapinės milžinų kaulais, yra primėtytas griuvėsių liekanomis, kurios iškalbingai liudija apie žmogas garbės menkumą.

Kapitolijaus kalno apačioj, t. y. tarp Senatorių rumų ir dabartinės *via della Consolazione* (pl. G 6) yra stovėję kelios maldyklos viena prie kitos. Taip, prie minėtųjų rumų pietinės kerties yra buvusi galerija *Porticus deorum consentium*, kur stovėdavo 12 paauksintųjų svarbesniųjų „dievaičių“ patarėjų stovylių. Ją buvo pastatės paskutinysai iš stabmeldžių miesto viršininkas Pretekstatas, 267 metais po Kristaus. Pagal tą portiką eidiamas, Clivus Capitolinus darydavo labai smailų kampą. Toliau, ties Senatorių rumų viduriu stovi atkasti *Vespazijono maldyklos* (*Templum Vespasiana*; pl. G 5-6) pamatai ir 3 korintiškosios (su išdrožtais ruožais) jos koliumnos po 15 mtr. augščio. Ją buvo pastatė rymiečiai („*Senatus populusque Romanus*“) Vespažijano ir jo sunaus Titaus garbei, cies. Vespažijano ir jo sunaus Titaus garbei, 80 m. po Kr., nes stabmeldžiai savo ciesorius (dagi ištvirkėlius) dažnai išašydo dievaičių tarpan. Pagalios, už tos maldyklos stovėjo, dar didelė *Santaikos maldykla* (*T. Concordiae*), viena iš seniausiųjų (iš 366 m. pirm Kr.) Ryme, pastatyta plebėjų (liaudies) su patricijais (didžiunais) padarytosios santaikos paminėjimui. Ji buvo padalinta į 2 dalis, iš kurių

didesnėje Rymo senatas laikydavo savo posėdžius.

Antroje gatvės della Consolazione pusėje, ties Santaikos maldykla, stovi i žemę įlindę ir pajuodavę (nors iš baltojo marmuro pastatyti) cies. *Septimijaus Severo garbės vartai* (*Arco di Settimio Severo*), pastatyti taip pat senato ir liaudies (S. P. Q. R.) tam ciesoriui ijo sunums Karakallai ir Getai, 203 m., už jų pergalėjimą partę ir arabų. Tie vartai turintieji 23 mtr. augščio ir 25 mtr. pločio, susideda iš 3 arkadų, kurių tarpai abiejuose vartų šonuose yra papuošti aštuoniomis išdrožtomis koliumnomis ir sienos — reljefais su scénomis iš to ciesoriaus karių. Augštai, abiejuose šonuose, yra ilgi dedikacijos antrašai, kurių raidės senovėje buvo apklotos bronza. Ant stogo gi yra stovėjęs šešiaišis bronzos arkliais pakinkytas vežimas, ant kurio stovėjo apvainikuotas patsai Septimijus.

Šalip tų vartų 1899 m. tapo atkastas senasis brukas iš juodojo akmens, po kuriuo rastas akmeninis šulgas su antrašu šonuose. Tasai antrašas yra rašytas tokino budo, kaip yra ariama žagre, t. y. iš dešinėsios pusės i kairęj, o paskui iš kairėsios i dešinęj. Jisai yra parašytas seniausiomis archajiskomis raidėmis, todel paeina iš VII amž. pirm. Kr. Užtat jisai yra svarbiausias radinys iš 37,000 kitų senobiniųj antrašų lotini kalba,

Ties Vespazijono maldykla stovi dar 8 didelės joniškosios koliumnos nuo diev. *Saturno maldyklos* prieangio; jos stovi ant augšto pamato ir tebeturi ant savęs skliautų dalį. Toji maldykla buvo pastatyta dar 497 m. pirm. Kr., bet paskiau atnaujinta; iš tos tai gadynės ir paeina šios 8 koliumnos; buvo tai valstijos

iždinė. Gatvėje prie jos matome senobinojo bruko liekanas, kuriuo buvo išgristas Clivus Capitolinus.

Dabar eikime Foro *vidun*, kad geriau ji apžiurejus. Ieiga iš *plec. dei Fienili* (pl. G H 6), netoli nuo *bažn. S. Maria Liberatrice* arba pie-tiniame Foro šone.

Užmokėjė prie vartų 50 c. (nedėldianiaiš dykai), nusileidžiame tuoj žemyn i garsiąja ir pilna judėjimo senovėje gatvę *Vicus Tuscus*, kuri éjo iš čia lig Tiberio. Pagal ją, kairėje, po žemiu eina *Cloaca maxima*, t. y. kanalas, kurs jau nuo 2500 metų neša miesto surtas Tiberin; n-toli iš čia kanalan įteka ir upelis *La Marrana* (*di S. Giovanni*). Tasai urvas taip yra augštas, kad juo galima butu važiuoti su šieno vežimu. Yra tai pirmasis Europoje pavyzdis statymo suvestomis lubomis. To kanalo galas yra matomas Tiberio krante, šalip tilto Palatino (ž. 164 p.).

Čiapat kairėje, nuo įeigos lig Saturno maldyklos tėsias 4 nulaužytųj šulų eilios, likusios nuo čia stovėjusios apdengtos *Julijaus bazilikos*¹⁾. Ta prekyvietė buvo pradėjės sta-

Stabmeliškame Ryme bazilikomis buvo vadinamos didelės neapdengtos salės dviej šulų eiliom, kuriose buvo varoma prekyba ir atliekami teismo reikalai. Šios bazilikos išteigėjas, konsulis Julijus Cesar'is 15 m. pirm. Kr., yra pertaises Numos Pompliliaus kalendoriu (ž. 6 p.), kurio ir liggiol tebsilaiko Rusija su beveik visa Lietuva ir kelios kitos Europos vėspatijos. Nuo savo iš'eigėjo tasai kalendorius ir tapo pavadintas Julijaus kalendoriu (stiliu). Tuo pačiu vardu tebéra dar vadinas lotiniškai Liepos mėnuo (*Julius*). Kitaip tasai kalendorius yra vadinas senouju, nes 1582 m., pop. Grigalius XIII yra dar kartą pataisęs kalendoriu, kurs ir turi grigališkojo arba naujojo kalendoriaus vard. Šis pasutinis eina 13 dienų pirmiau.

tyti garsusis Julijus Cezar'is, 54 m. pirm Kr., bet pabaigė cies. Augustas. Ji turėjo 101 mtr. ilgio ir 49 mtr. pločio. Aplink didelę vidurių salę, kurios brangi asla tebėra matoma, ėjo po 2 pažasti-galerijų dviem augštais su šulų eiliomis. Viduramžiuose tuose griuvėsiuose yra stovėjusi Dievo Motinos bažnyčia, kurios papuošalų liekanos yra čiapat sudėtos.

Dešinėje gi, tuož prie ieigos, stovi *Kastoro ir Polliukso maldykla* (*Temptum Castorum*), iš V amž. pirm Kr., i kurią vedavo labai gražus ir augštū laiptai. Tai yra buvusi viena iš garsiųjų maldykų respublikos laikuose. Josios fasada buvo atgręžta į Forą. Dabar iš tos maldyklos beliko pamatas ir tris bestovinčios ir augštai dar muru sujungtos koliumnos, iš II amž. pirm. Kr. pradžios.

Čiapat pagal šoninę Julijaus bazilikos fasadą yra ėjusi 442 pusl. minėtoji *Via Sacra*, kurioje atkastas brukas yra pastatytas pirm 2,000 metų, bet 1,500 metų nėkas nėra juo vaikščiojęs; prie žiemynėsios bazilikos kerties joje yra stovėjęs *Arcus Tiberii*, pastatytas 16 m. po Kr., Germaniko pergalėjimo germanų tautų paminėjimui. — Čiapat yra stovėjęs ir *Milliarium aureum*, t. y. cies. Augusto pastatyta (28 m. pirm. Kr.) auksu apdėta koliumna, nuo kurios buvo skaitomos mylios visais iš Rymo išeinančiais keliais.

Antroje Šventojo kelio pusėje, ties Julijaus bazilika, stovi ant augšto platoaus pamato augšta išraižyta koliumna (*Columna Phocae*), kurią Italijos ekzarchas (vergų viršininkas) Smaragdas buvo pastate, 608 m., nedoram Bizancijos cies. Fokai (602 — 610). Pati koliumna iš baltojo Karraros marmuro, korintiškojo stiliaus, turinti 55 pėdas augščio (be apa-

čios), paeina, tur būti, iš kokios maldyklos. Jos viršuje buvo pastatyta Fokos stovyla iš pauksintosios bronzo.

Tarp tos koliumnos ir Severaus garbės vartų stovi augštū pamatai didelės sakyklos (*Rostra*) iš imperatorių gadynės, kurią čion buvo perkėlęs cies. Augustas. Cia tai iškalbingieji Rymo kalbėtajai (Cicero ir k.) aiškindavo žmonėms svarbiuosius valstijos reikalus. Josios priekis buvo atgręžtas į žiemryčius, kur pakeltoje vietoje, vad. *Comitium*, stovėdavo klausytojai. Sakykla buvo papuošta marmurais su stovylomis ir reljefais. Panašios sakyklos vadindavosi „*Rostra*“ delto, kad buvo papuoštos pavertgų tautų laivų priekiais (*rostra*). Šion sakyklon buvo įmuryti, 338 m. pirm Kr., pavergtojo m. Antium (Anzio) laivų priekiai.

Čiapat gi prie garbės vartų stovi apvalus su smailia viršune šulelis iš plytų, vadintamas *Umbilicus Urbis Romae*; tai buvo išivaizdintas miesto vidurys.

Toliau, žiemryčiuose nuo Fokos koliumnos, yra *Anaglypha Trajani*, arba 2 marmuro plytų su gyvulių ir žmonių reljefais. Yra tai, tur būti, baliustrados nuo Rostra dalis.

Toliau Foro pakraštyje, augštai, yra dar neatkastasai ruimas, kur yra stovėjusi pirmiausioji Ryme *basilica Aemilia*, pastatyta 179 metais pirm Kristaus, trimis pažastimis. Atstatyta ji buvo ciesorius Augusto, 14 metais pirm Kristaus, ir Teodoriko (493 — 526 m. po Kr.), nuo kurios gadynės galima dar pamatyti mozaikų liekanas marmurinėje asloje. Dabar čia prasideda didelė *via Cavour*. — Priešais gi, žemai, yra stovėjusi į dievus pakeltojo *Julijaus Cesar'io maldykla* (*T. divi Julii*), nuo kuris liko tik architekturos liekanos. Čiapat yra stovėjusi antroji sakykla, *Rostra ad divi Julii*.

Pietuose, prie Kastorų maldyklos kerties, yra stovėjęs *Arcus Augusti*, kuriuos buvo pastatęs senatas L. Cesar'io gabei, 17 m. pirm Kristaus.

Toliau žiemryčiuose, anapus Via Sacra, stovi cies. *Antonino ir Faustinos maldyklos* (*T. Antonini et Faustinae*) griuvėsiai. Ją buvo pastatęs cies. Antoninas Pius savo mirusios žmonos, Faustinos, garbei, 141 m.; bet numirus ir

pačiam Antoninui, senatas ir jo, kaip dievaičio, garbei buvo paskiręs tą pačią maldyklą. Dabar nuo jos téra likę 10 portiko koliumnų iš žaliojo marmura (*cipollino*), po 17 mtr. augščio ir 4 mtr. storio aplinkui (tai yra didžiausios iš visų žinomujų koliumnų iš panašaus marmuro); šoninėsios sienos yra iš vulkaniškojo akmens (*peperino*), kurios buvo apklotos baltoju marmuru ir priekyje antrašas: „Divo Antonino et divae Faustinae ex S. C etc.“ Tuose griuvėsiuose nuo XV amž. yra aptiekininkų itaisyta bažn. *S. Lorenzo in Miranda*, kurios duris yra iš *via in Miranda* (pl. H 6).

Eidami toliau Šventajai gatvei, randame žymę seniausiuoją (iš 121 m. pirm Kr.) garbės vartų *Fornix Fabiorum*.

Čiapat, kairėje, stovi parap. **bažn. SS. Cosma e Damiano**, kurią pop. šv. Feliksas IV, 527 m., yra perdirbęs ir pastatęs, kaip karinolo titulą, iš 2 maldyklų: cies. Vespažijono pastatybos mald. *Sacrae Urbis* ir apvaliosios Romuliaus maldyklos (*T. divi Romuli*), kurią tasai popiežius padarė bažnyčios prieangiu. Si paskutinėji maldykla tebéra visa ir ligšiol; net bronzinėsios jos duris tos pačios tebéra. Ją buvo pastatęs cies. Maksencijus savo mirusiojo ir tarp dievaičių paskaitytojo sunaus Romuliaus garbei, 309 m. Marmurinėje jos asloje ir buvo patalpintas Rymo plenas, kurio liekanas esame matę Kapitolijaus muzėjuje (ž. 440 p.).

Tos bažnyčios, susidedančios iš vienos pažasties su 8 koplyčiomis jos šnuose, absidą ir arkadą šv. Feliksas IV yra papuošęs labai

gražiomis ir ligšiol išlikusiomis mazajikomis: Kristus tarp Šventųjų ir tarp 12 avinelių. Didžiajame altoriuje yra *stebukl.* *Šv. Marijos paveikslas*, taip pat iš VI amž.

Urbanas VIII, perstatęs tą bažnyčią, 1633 m., padarymui jos sausesne pakėlo augščiau jos aslą, iš ko ir pasidarė dar *apatinėji bažnyčiai*. Šion veda platūs laiptai, esantieji šalip absidos. Joje galima matyti dar senobinėsias spūžines duris su tokiais pat raktais. Atstu nuo sienos stovinčiame jos didžiajame altoriuje guli kankinių kunai: šsv. brolių gydytojų *Kozmos ir Damijono* († 297), šsv. brolių *Morkaus ir Marcelijono* († apie 287) vienkart su jų tėvu šv. *Trankvilinu Kun.* ir šv. *Felikso II Pop.* († 365), kurs 1582 m. buvo čiapat atrastas, nes čia jis laikydavęs šv. Mišias cies. Konstancijaus persekiojimo laike, ir daugelis kitų šv. kunų. Ir šioje bažnyčioje yra kelios koplyčios su senobiniais paveikslais. Iš čia nulipę dar giliau, randame šv. Felikso šaltinių. Toji bažnyčia yra pirmoji tame Fore.— Čiapat vienuolyne gyvena šv. Pranciškaus tercijorių generolas.

Tuo šalip stovi milžiniškosios **Konstantino bazilikos** griuvėsiai. Tą baziliką buvo pradėjęs statyti taip pat Maksencijus savo Romuliaus garbei, 311 m., bet tam ciesoriui žuvus karėje su Konstantinu Did. (ž. 215 p.), tasai paskutinysai yra ją pabaigęs, užtat senatas ir pavadino ją jo vardu. Toji bazilika, turėjusi 96 mtr. ilgio ir 74 mtr. pločio, susidėdavo iš 3 pažasčių skersai ir išilgai. Pradžioje jos įeiga su portiku yra buvusi pietrytiname gale, nes antrajame jos gale yra buvusi pusapvali absida (*tribuna*), bet paskiau prie pietvakariniojo

jos šono buvo pristatyti antrieji laiptai sur įėjimą (čia tebėra 4 porfiro koliumnų liekanos) ir tribuna priešingoje senoje. Vidurinėji pažastis buvo papuošta 8 išspaustytomis koliumnomis iš baltojo marmuro, iš kurių viena yra čia stovėjusi net lig 1614 m., bet tais metais pop. Povilas V pernešę ją prie bazilikos S. Maria Magg., kur ji ir ligšiol tebstovi (ž. 289 p.). Dabar nuo tos visos bazilikos, vieno iš Rymo „dyvų“, tėra likę sveikos tik 3 galingos arkados.

Čiapat stovi dar nemaža **bažn. S. Francesca Romana**, kuri tapo pastatyta pop. šv. Leono IV (847 — 855 ir paskiau buvo daugel kartų atnaujinta, ypač Honorijaus III (1216 — 1227) gadynėje, iš kurios paeina dabartinėjį mozaiką absidoje: Marija su Suneliu tarp 4 didžiųjų Apaštalų ir senosios aslos dalis. Nuo to paties laiko toji bažnyčia buvo vadinama „*S. Maria nova*“ ir yra vieno iš kardinolų titulasi; bet nuo 1612 m., kuomet Kar. Maderna pastatė fasadą, ji tapo pašvešta šv. *Pranciškos Rymietės* vardu, nes Konfesijoje po didžiuoju altoriu guli tos čiapat Ryme gimusios ir mirusios augštoto luomo Našlės ir vienuolių Obliačių (*Oblatae*) išteigėjos, kunas († 1440). Jos grabas yra papuoštas brangiaisiais marmurais ir pauksinta bronza, sulig Bernini'o braižinių. Didžiajame altoriuje yra labai senas ir buk dar šv. Lukos Ev. nupieštasis *stebuklingasis Marijos paveikslas*, atvežtas čion iš Azijos, 1110 m. ir stebuklingai išlikęs, sudegus šiai bažnyčiai, apie 1212 m. Chore, dešinėje nuo absidos, stovi Rymo senato ir žmonių pastatytais paminklais.

las ant Grigaliaus XI († 1378) kapo, nes tasai popiežius, prikalbėtas šv. Katarinos iš Sienos, yra perkėlęs atgal iš Avinjono Popiežių Sostą, 1377 m. Čiapat sienoje yra įmuryta 2 akmeniu su išspaustomis ant jų kelių žymėmis. Sulig padavos, ant jų buvo atsiklaupę gatvėje via Sacra šv. Petras ir Povilas, melsdami Dievą, kad nubaustu Simoną Magą (Burtininką), kurs, neva savo dieviškumo prirodymui, matant cies. Neronui ir minioms, pakilęs velnio galybe augštyn nuo Kapitolijaus, bet staiga nukrites, mirtinai susižeidė (sk. Apašt. Darbus VIII, 9 — 24 ir ž. 56 p.).

Toji bažnyčia su *Alyvetonu (Olivetani) vienuolynu* yra įtaisyta deivės *Romos maldyklos* griuvėsiuose, kuri vienkart su čiapat užpakuolyje stovėjusia *Veneros maldykla (Templum Veneris et Romae)*, buvo pastatyta paties cies. Adrijono ir sulig jo plenų, 135 m. Tie 2 brandžių maldyklių stovėjo po vienu stogu ant plateau koliumnada apvestojo pamato ir didelėse viena prieš antrąją stovinčiose nišose yra buvę tų dviejų deivų stovylos¹⁾. Tos maldyklos stovėjo nepažeistos lig VII amž., kuomet pop. Honorijaus I liepė nuimti nuo jų pauksintos bronzos čerpes (dokalkas) ir apdengti jomis Vatikano baziliką.

Pietvakariuose nuo šv. Pranciškos bažnyčios, ant via Sacra, stovi **Arcus Titi**; tuos gar-

¹⁾ Nors krikščionija neabejojo permainti įvairių dievaičių maldyklas i tikrojo Dievo bažnyčias, bet to nepadarė su čiapat stovėjusia meilės (kuniškosios) deivės *Veneros maldykla*, nes argi galima buvo paleistuvavimo vietoje laikyti skaisčiausią Auką.

bės vartus, sulig antrašo ant ju ("Senatus popvlvsqve romanvs divo Tito divi Vespaſiani f... Vespasiano Avgvsto"), yra pastatęs, apie 81 m., senatas su liaudžia cies. Titui už jo pergalėjimą Jerozolimos, 70 m. Jie yra pastatyti iš marmuro ir abiejuose šonuose papuošti gražiais reljefais ir 4 išraižytomis pusiaukoliūnomis (senovėje jų yra buvę 8). Nors tie varai yra mažesni už kitus panašius ir tik iš vienos didelės arkados, bet jie yra vieni iš gražiausiųjų tos rūšies užsilikusių paminklų. Gražiausieji reljefai arkados viduje perstato mums Titaus garbę del žydu pergalėjimo ir jo lobį, paimitą iš išgriaustosios Jerozolimos, kurs buvo sudėtas netoli iš čia žiemiuose stovėjusioje *Ramybės (Pacis) maldykloje*; taigi čia buvęs patalpintas iš Jerozolimos bažnyčios paimtasis garsusis septinšakis (su 7 žvakėmis) žibintuvas iš aukso, pauksintasis stalas padėtinėms duonombs (*panes propositionis*) ir k.¹⁾). Pijus VII atnaujino tuos vartus, 1822 m., vedant darbą ark. Valadier'ui²⁾.

Toliau, grįždami atgal antruoju Forum'o pakraščiu, vakaruose, prie Palatino kalno, ran-

¹⁾ Žydai ligšiol neapkenčia šitų Titaus vartų ir sopulingojo reginio išvengimui niekados pro juos neina; tik eidami pro šalį nusispjauna prie ju. Mat, jie primena jiems netik tai, kad Dievas sutryne jų galybę ir išsklaidė po visą pasaulį, bet dar ir tai, kad jų senteviai, parvesti iš Jerozolimos kaipo nelaisviai, botagais verčiami, turėjo statyti tuos vartus ir Kolosėjų.

²⁾ Seniau buavo paprotis, kad naujasis popiežius iškilmingai vedamas iš Kvirinalo apimtų Liaterano bazilikos, prie Kapitolijaus priimdavo miesto raktus ir pereidavo per šiuos vartus ir per Kolosėjų. Žydai klodavo jam po kojų kilimus.

dame senobinejā *Nuova via*; prie kurios, dešinėje, stovi I-me ar II-me amž. pastatytųjų iš plytų **Vestalių rumų** griuvėsiai. Aplink didelį keturkampį ir šulais paremtą kiemą (*Atrium Vestae*) buvo čia pristatyta eilios ivairaus didumo kambarių (*Domus Virginum Vestarium*), kuriuose yra gyvenę deivei Vestai pašvėstosios ir gretimoje maldykloje tarnavusios mergaitės, vadinamos *vestalēmis*¹⁾). Juose galima matyti pilkojo marmuro aslos liekanas, kieme gi — marmuru išklotą šulinį, į kurį vestalės rinkdavo lietaus vandenį, nes paprastajį vandenį buvo užginta joms vartoti. Be to, atklaus tą kiemą, rasta nemažai jų puošusiųjų Vestos mergaičių stovyly, tarp kurių viena rasta su antrašu „*Claudia*“. Toji tai Kliaudija buvo tapusi krikščionė ir paskiau vienuolė prie šv. Lauryno bazilikos už Miesto.

Prie šiaurinės *Atrium'o* kerties stovi 1898 m. atstatyta toji maža Marso maldykla (*Aedicula*), kurią buvo pastatęs senatas ir liau-

¹⁾ Tas vestales rymiečiai laikydayo didžiausioje pagarboje ir apdovanodavo ivairiausiomis privilegijomis I jų skaičiu (6) buavo teprūmamos tik sveikiausiosios ir iš padorų tévų gimusiosios nekaltos mergelės nuo 6 — 10 metų amžiaus, kurios ir tarnaudavo Vestai per 30 metų arba ir lig gyvos galvos. Seniausioji iš jų buavo jų viršininkė (*Virgo maxima*). Jos dėvėdavo baltuosius rubus ir tam tikrą vainiką ant galvos. Išeinant joms miestan, šaly jų eidavo liktoras (kareivis) ir dagi konsulai duodavo joms kelią, nes už jų asmens pažeidimą buavo skiriama mirtis; jų pasitikimas paliosuodavo vedamajį nužudyti pasmerktąjį. Bet jei jos pačios sutepdavo savo nekaltumą, tai ir jos turėdavo mirti, budamos gyvos įmurytos į sieną. Ir lietuviai turėdavo panašias mergaites — vaidelytes.

dis. — Anapus gi jos yra minėtosios apvalios *Vestos maldyklos* griuvėsiai. Toji maldykla yra buvusi svarbiausia Ryme šventvietė ir joje buvo kurenama amžinoji ugnis, kurią palaikyavo 6 vestalės, iškilmingai pašvēstos tam tikslui vyriausiojo kunigo. To kunigo rumai stovėjo čiapat žiemryčiuose ir vadindavos *Regia*. Paskiau juose yra gyvenęs cies. Augustas, kurs buvo dovanojęs juos vestalėms.

Pagalios, tarp Vestos maldyklos ir bažn. S. Maria Liberatrice nesenai tapo atkasti įdomūs dvielę bažnyčių griuėsiai: *40 Sebastos Kankinių ir S. Maria Antiqua*, abieju iš VI amž. Jose galima matyti ir senobiniųjų paveikslų liekanas,

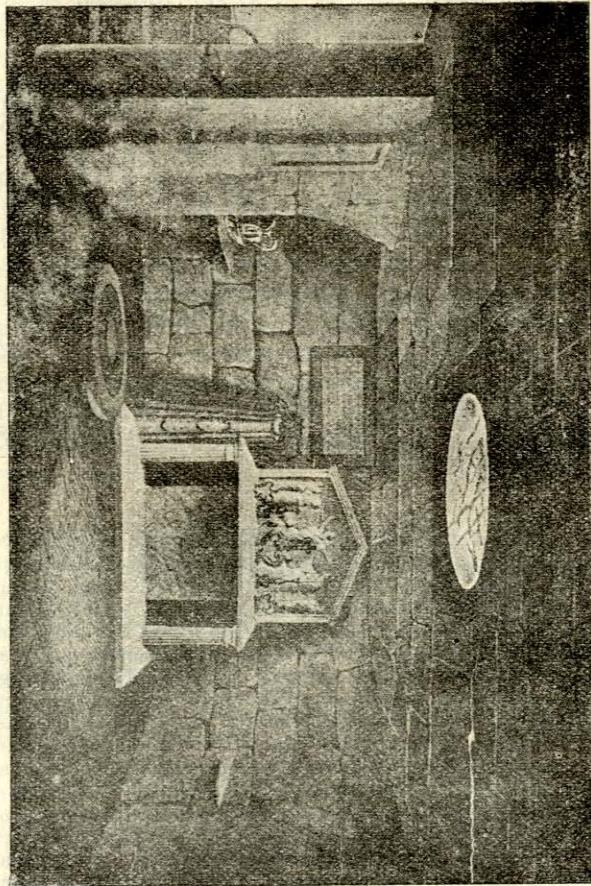
Dabar, išėjė iš Rymiškojo Foro tais pačiais vartais, grįžkime atgal prie Santaikos maldyklos, už kurios, kaip jau esame minėję (ž. 427 p.), į Kapitolijaus kalnelį veda platus ir ilgi laiptai — *via dell' Arco di Settimio Severo* (pl. G 5).

Apačioje, prie tų laiptų, stovi garsusis kälėjimas — **Carcer Mamertinus**, brangus mums katalikams tuo, kad Jame yra vargę paskutiniuosius 9 savo amžiaus mėnesius garbingiausieji Kristaus kareiviai, šv. Petras ir Povilas Ap. Tasai baisus urvas, pastatytas iš didelių tašytų rausvojo vulkaniškojo akmens gabalų, yra viena iš seniausių ligšiol išlikusių senobiniojo Rymo palaikų, nes jų išteigės dar kar. Ancus Martius (641 — 616 m. pirm Kr.), sulig kitų gi Tarkvinijus Superbus (534—510). Pradžioje čia yra buvę šulinys arba gal etruskų kapas, bet paskiau tapo įtaisytas kälėjimas (*caser*), susidedantis iš dvielę, vienas ant kito stovinčių, baisių rusių; viršutinysai

iš jų turi 24 pėdas ilgio, 18 p. pločio ir 13 augščio, apatinysai gi — 18 p. ilgio, 9 pločio ir 6 augščio.

I pirmąjį rusi (pav. № 62 p.) nusileidžiame (zakr. už pašvietimą 50 c.) iš ant jo stovinčios šv. Juozapo bažnytėlės 28 laipsniais, kurie tik paskiau tapo čia įtaisyti jo lankymo palegvini-mui. Pradžioje gi tan kalėjiman nėra buvę jokių laiptų, nė durų, bet tik vienutinė skylė lubose, kurią čia matome užpintą geležimi. Per tą tai skylę buvo įmetami mirtin nuo bado pasmerktieji politikos prasikaltėliai, arba karės nelaisviai, per ją nusileisdavo budeliai išpildytų baisiųjų teismo nusprendimų ir pagalius, per ją buvo ištraukiami nelaimingųjų aukų lavonai, kad pametus juos gatvėje (ž 459 p.) žmonių pabaidymui.

Tarp tukstančių prasikaltėlių, kurie čia budavo dažniausia pasmaugiamai arba badu numarinami, yra žuvę baisiu budu šie garsesnieji: decemviras Appius Claudius, kurs nelaukdamas užsipelnyto bausmės, nusizudė pats (V amž. pirm Kr.); Numidijos kar. Jugurta, kursai buvo įmestas čion naogaš ir pasikankinės 6 dienas, žuvo badu (206 m. pirm Kr.); čiapat buvo pasmaugtas ir nudurtas žydų kar. Aristobulas ir nudurtas pasutinysai Jer. zolimos nuo Titaus apgynėjas, imonas, Jonos sunus; čia yra dar mire: Persėjus, arménų kar. Tigran'as, Gallijos didvyris Vercingetorix as ir k.; čiapat iškalbingas Ciceronas liepę pasmaugti 5 Katilinos suokalbio prieš tévynę dalininkus; pagalios čia, Neronui liepiant, buvo laikomas grandiniuose (retežius) 9 mén. šv. Petras Ap., kursai čia atvertė 2 kalėjimo sargu (paskiau kankiniu) šv. Procesą ir Martinijoną, ir 40 kalinių. Kadangi nebuvo vandens naujuojų krikščionių pakrikštijimui, tai šv. Petras išmeldė sau iš uolos ištriukusijį stebuklingąjį saltinį, kuri ir matome čia uždeng-

№ 62. Mamertino kalėjimo vidus.

tą skardiniu dangčiu¹⁾) Neilgai trukus, čion buvo įmetas ir šv. Povilas Ap., kurs paskiau buvo iš čia išvestas drauge su šv. Petru ir abudu tapo nužudytu už tikėjimą, 29 birž. 67 metų (ž. 409 p.). Užtat čia yra juodojo marmuro altorėlis, pašventotas abiejų Apaštalų garbei. Bronzinė grupa Jame išreiškia šsv. Proceso ir Martinijono krikštijimą. Pagalios, pasienyje yra akmeninis suolas, ant kurio gulėdavęs šv. Petras. Ties altorieliu yra duris į prieangį, kuriame yra antrašas, jog tasai kalėjimas buvo atnaujintas 22 m. po Kr. Iš čia siauri laiptai iš paskesniųjų laikų veda į antrąjį dar drėgnesnį ir baisesnį uoloje iškaltą rusi, kurin, tartum akmeninį narvan (klėtkon), taip pat per skylę jo lubose, budavo įmetami prasikaltėliai. Čia buvo laikomi ir šv. Apaštalai.

Dar pop. šv. Silvestras (314 — 335) buvo pastatės ant Mamertino kalėjimo koplyčią, kuriuoje per 100 metų buvo laikomi šv. Petro Grandiniai (ž. 303 p.) ir kuri yra vadinama *S. Pietro in Carcere* arba *S. Giuseppe de' Falegnami*. Tą bažnytęlę, su 5 altoriais, pastatė sulig Jokubo della Porta's plenū savo Užtarystojui dailidžių draugija, 1539 m. Čia yra laikomas didžioje pagarboje stebuklingasis kryžius, kursai seniau budavo nešiojamas procesijoje po Rymo gatves, ištikus jį didelėms ligoms ar kitoms nelaimėms. Čia be paliovos dega žvakės ir eina pas Dievą nuolatinė malda, nes nestinga čia maldininkų nuo ryto lig vakaro.— Už bažnytėlęs yra uoloje iškalti laiptai *Scalae Gemoniae* (Dejavimų), gavusieji tokį vardą del-

¹⁾ Tie naujieji krikščionis, anot padavimo, išleidę šv. Petrą iš kalėjimo, kurs, bebėgdamas iš miesto, susitikęs Kristū su kryžiu („Qo vadis“), todėl vėl sugrižęs kalėjiman. Toje vietoje, kur jam nukritęs raištis nuo kojos, stovi bažnytėlė (ž. 374 p.).

to, kad jais budavo vedami šin kalėjiman prasikaltėli: ir ant jų budavo pametami jų lavonai, kurie paskui budavo velkami Tiberin.

Priešais, antroje *gatvės di Marforio* pusėje, stovi labai sena ir daili *bažnytėlė* su kopula **SS. Martina e Luca** (pl. G H 5), pastatyta ant senobinių griuvėsių ir susidedanti iš viršutinėsios ir apatinėsios bažnyčių, iš kurių paskutinėjį yra viena iš seniausių Ryme. Aleksandras IV (1254 — 1261) buvo ją atstatęs ir pašventęs šv. *Martynos* garbei, nes jau nuo pirmųjų amžių čia guli tos Rymo *Mergaitės ir Kankinės* kunas († 226 m.). Sikstus V, 1588 m., buvo dovanojės tą bažnytėlę čiapat jo įkurtais Dailės Akademijai, kuri, atstačiusi ją Urbono VIII gadyneje, pašventė savo Užtarytojui, šv. Lukai Ev. Užtat didžiajame jos altoriuje yra Rafael'io kopija: šv. Lukas piešia Diev-Motiną, ir stovi graži šv. *Martynos* stovyla, Mik. Menghino darbo. Be to, toje bažnytėlėje guli dar šsv. Kankinių *Gaudencijaus*, Kolosėjaus statytojo, ir *Konkordijaus*, *Epifanijaus* ir *sandraugų* kunai. Čiapat yra palaidotas ir tos bažnytėlės statytojas, Petras iš Kortonos († 1669).

Bažnyčios užpakalyje stovi minėtoji *Accademia di S. Luca*, arba augštėsnėji dailės mokykla, kuri turi gerus mokytojus¹⁾ ir ne maža mokinių, lavinančius varsojime, stovylų skaptavime ir architekturoje. Dailės draugija prie jos suorganizavo, paraše jai išstatus ir pa-

¹⁾ Vienas iš tos Akademijos profesorių (*Righi*) buvo pašauktas Vilniun, XVIII amž. ir papuošė čia katedros fasadą ir vidų (ž. 1 tom. 57 p.).

vadino šv. Lukos Akademija patsai Sikstus V, 1588 m. Beveik per 300 metų ji buvo Popiežių Akademija, bet nuo 1874 m. naujoji valdžia perdirbo ją ant savo kurpalio. Joje yra matytinėjų paveikslų, stovylų, bronzą ir ivairių vietinių mokinių išdirbinė *galerija*, susidedanti iš 5 kambarių. Čiapat yra ir ką tik minėtojo Rafaelio paveikslų originalas.

Antroje čiapat einančios *gatvės Bonella* pusėje stovi pop. Honorijaus I (625 — 638) įsteigtoji Povilo Emilijaus bazilikos griuvėsiniose *bažn. S. Adriano* (pl. H 5), „diaconia“, kuriuos didžiajame altoriuje, papuoštame dviem porfiro koliumnom, yra garbinamas šv. *Adriano* († IV amž. pradžioje) *Kankinio* kunas, perneštas čion iš Bizancijos. Bronzinės Litterano bazilikos duris paeina iš šios bažnyčios. Dabartinės bažnyčiai paeina iš XVII amž., bet jos niekuo nepapuošta fasada yra dar iš Diokleciono gadynės; ant tos fasados galima patemyni, kaip, amžiams bégant, apylinkės žemės paviršius vis kildavo augštyn.

Prie tos bažnyčios gyvena vienuoliai iš-pirkimui krikščionių iš turkų nelaisvės (*Ordo B. M. V. de Mercede*), kurių čiapat yra ir generolas.

Dviejų paskutiniųjų bažnyčių vietoje se-novėje yra stovėjusi *Curia*, arba senato posėdžių butas; plecius gi priešais vadindavos *Comitium*, t. y. rymiečių susirinkimo vieta.

Fora Caesarum. Žiemiuose ir žiemryčiuose nuo Forum Romanum yra stovėję 5 ciesorių pastatytieji ir jų vardais pavadintieji Forai

(*Fora Caesarum*), kurie jungė Rymo širdį (Forum Rom.) su naujaja miesto dalimi Campus Martius. Juose budavo atliekami teismo reikali ir kiekviename iš jų stovėjo po vieną maldykłą. Dabar nuo tų Forų tėra likę tik maži griuvėsiai, nes čia dabar tankiai apgyventa miesto dalis.

1) *Forum Julium (Caesaris)* tėsias į žiemius nuo šv. Adrijono bažn., kur dabar yra *via Crenona*. Jį buvo įsteigęs Rymo konsulis Julius Cesar'is, I amž. pirm Kr. ir pastatęs Jame Veneros maldykłą (*T. Veneris Geneticis*). Tasai Forum buvo gerai užsilaikęs net lig XVI amž., bet dabar mažai kas nuo jo beliko.

2) Toliau rytuose, kur dabar *via della Croce Bianca*, stovėjo pailgas *Forum Nervae (Transitorium)*, kuriame anapus dabart. *via Alessandrina* buvo *Minervos maldykla*. Dabar beliko iš jų tik maža griuvėsių dalis (2 graži koliumni vadintami „Colonnacce“). Čia pat stovi kunigų *Nazarėnų vienuolynas* ir *bažnytėlė*.

3) *Forum Vespasiani* stovi toliau pietryčiuose, kur dabar *via Cavour* ir *Alessandrina*. Jo maldykla vadindavosi *Templum Pacis* (ž. 454 p.).

4) Toliau žiemiuose, anapus Nervos Foro, stovėjo *Forum Augusti*, nuo kurio teliko Marso maldyklos (*T. Martis Ultoris*), iš 2 m. po Kr., griuvėsiai ir storos žiemrytinės sienos, kurių taštyti akmenis yra sunerti ne kalkémis,

bet medžiu¹⁾). Atkasta marmurinė Foro asla stovi 7 mtr. žemiau negu dabartinyse brukas. Maldyklos griuvėsiuose dabar yra *bažn. S. Annunziata (Apreiškimo) delle Neofite* ir šalip, siejose — *Areo de Pantani*.

Pagalios 5) didžiausias ir gražiausias buvo **Forum Traiani** (pav. № 63), kurio vidurys buvo dabartinėjį *p-za del Foro Traiano* (pl. G-F 6). Ji buvo įsteigęs cies Hadrianus (117 — 138) savo pasavintojo tévo, cies. Trajano, garbei ir apstatęs labai gražiai rumais, sulig Apollodoro iš Damasko plenų. Šeiga buvo pietrytinéje sienoje, kurioje stovėjo ir *Trajano garbés var-tai*. Foro viduryje yra stovėjusi didelė *basilica Ulpia* (sulig Trajano pavardës) 5 pažastimis, paremtomis 100 koliumnų. Ji turėjo 600 pédų ilgio ir 200 p. pločio ir jos asla buvo iš geltonojo ir melynojo marmuro, lubos gi paauskintos. Toje baziliokoje buvo statomi garsiųjų Rymo istorijoje vyrų stovylos ir biustai²⁾. 1812 m. prancuzų atkastoje ant Trajano pleciaus Foro dalyje matome didelę duobę, kurioje skersai stovi 4 nulaužtųjų granito koliumnų (40) eilios, kurios parodo, kaip toji bazilika yra stovėjusi. Čia yra buvęs jos vidurys. — Toje pačioje duobėje ligšiol tebstovi *Columna*

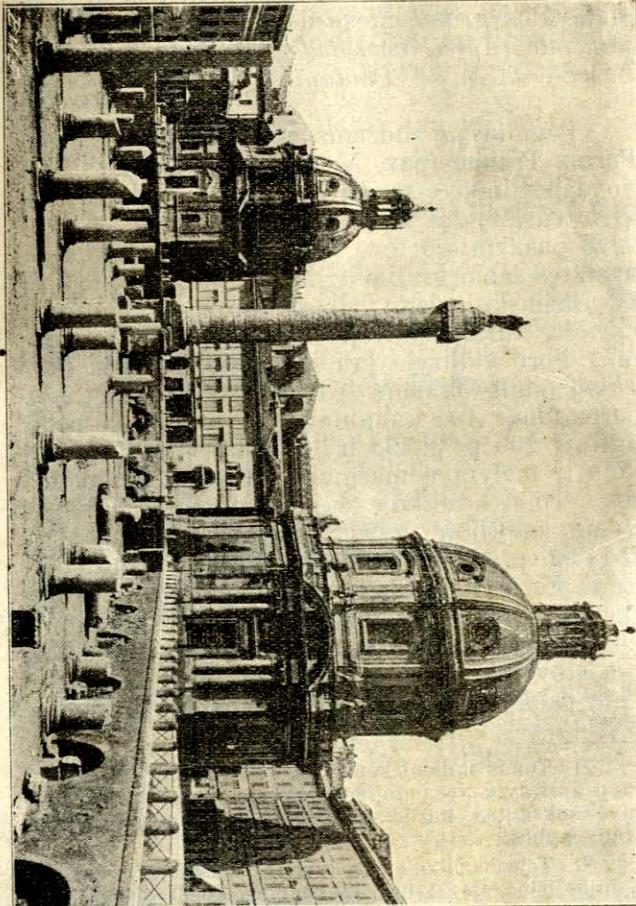
¹⁾ Tomis milžiniškomis sienomis Marso maldykla buvo apstatyta apsaugojimui jos nuo ugnies, nes joje buvo sukrautas kariškasis lobis ir rusiuose ciesorių brangenybës.

²⁾ Toje baziliokoje yra ivykės svarbiausias krikščionijos istorijoje faktas: 324 m. cies. Konstantinas, surinkęs senatą ir žmones, pirmajį kartą viešai atsižadėjo stabmeldytęs ir išpažino krikščionystę.

Traiani, pagal kurią yra stovėjusi viena iš didžiausiųjų Ryme *Bibliotheca Ulpiana* dviem skyriais: rymiškuoju ir graikiškuoju. Pagalios, užpakalyje stovėjo *templ. divi Traiani*.

Trajano koliumna, turinti 32 mtr. augščio, yra viena iš seniausiųjų ir įdomiausiausiųjų Ryme ir pasaulyje. Ją yra pastatęs čia doriškame stiliuje Rymo senatas ir žmonės tam savo imperatoriui už Dacijos (dab. Rumunija) pergalėjimą ir prijungimą, 101 m. Čiapat buvo pakasti Trajano pelenai ir koliumnos viršuje pastatyta jo stovyla iš paaukšintosios bronzos. Ant 4 metr. augščio turinčios papédės, papuoštos kertėse areliais ir vainikais, stovi augšta (27 mtr.) vyniota koliumna iš baltojo marmuro, susidedanti iš 23 marmuro žiedų po 1 mtr. storio, padėtų vienas ant kito ir sujungtų bronziniais kabliais taip, kad tie žiedai sudaro vieną aplink koliumnā einančią juostą 200 mtr. ilgio. Ant tos juostos yra ilgas reljefas su scēnomis iš Trajano karės su Dacija; čia yra sutalpinta 2500 žmonių figūrus, neskaitant arklių, vežimų, laivų ir k. Tos figūros tuo augščiau, tuo giliau yra išpiantos, kad ir nuo žemės jos butu aiškiai matomos.

Viduje koliumna yra kiaura ir joje yra statūs marmuriniai laiptai (184 laipsniai), kuriais galima priplisti (tik apšvietos ministeriui leidus!) lig jos viršunės, kurioje Sikstus V, 1587 m., yra pastatęs tokią pat, kaip Trajano, šv. Petro stovylą. Tojį koliumna yra tiek augsta, kiek ir čia buvusis kalnelis, kurį reikėjo nukasti to Foro patalpinimui. Trajano Forum stovėjo

Literariškosios S. Panos bažn.
Nr. 63. Cies. Trajano Forum ir koliumna.

Marijos vardo bažn.

nepažeistas lig VII amž., bet Robertas Guiscardas, 1084 m., sugriovė jį visiškai.

Ziemvakarinėje Trajano pleciaus dalyje, kur yra stovėjusi to ciesoriaus maldykla, dabar stovi 2 graži ir tarp savęs panaši Marijos bažnytėli su kopulomis (pl. G 5): dešinėje nuo Trajano koliumnos apvali *Marijos Vardo* (*SS. Nome di Maria*) bažnytėlė, pastatyta vienos draugijos, 1683 m., turkų ties Viena pergalėjimo paminėjimui. Ji yra Austrijos globoje, kurią atnaujino 1864 m. Didžiajame alto-riuje yra *stebuklingasis Šv. Marijos Panos paveikslas*, perneštas čion iš Liaterano bazilikos. Yra dar ir kiti 5 altoriai.

Kairėje gi pleciaus kertėje stovi kiek mažesnė ir aštuonkampė bažnytėlė *S. Maria di Loreto (dei Fornari)*, kurią pastatė bažnytinė kepėjų draugija, 1507 m., sulig Jul. da Sangallo's plenū. Viduje, papuoštame korintiškomis koliumnomis, yra taip pat 5 altoriai; didžiajame altaveikslas yra Perugino, antroje gi dešinėje koplyčioje visų giriama šv. Zuzanos stovyla, Du Quesnoy'o darbo.

Pagalios skersgatvyje, ties pietinėja pleciaus kerčia, stovi bažnytėlė **S. Lorenzo ai Monti** (pl. G 5), kuri tik dabar pagarsėjo tuo, kad jai teko garbė tapti pirmaja *rusų-katalikų* parapijos bažnyčia Ryme. Pirmasis jos klebonas yra 1907 m. perėjusis į katalikus buv. protojérėjus ir Rusijos pasiuntinystės Ryme šventikas, Sergijus Verigin, vikaras gi Kyrilius Karalevskij. Pirmosios iškilmingosios pamaldos Rytų Bažnyčios apeigomis sulig jų reikalavimo įtaisytiame viduje buvo atliktos 18 lapkr. d. 1910 m.

Kaip žinome, Peterburge bei Maskvoj musų valdžia neseniai patvirtino panašias rusų parapijas, kurie po 1905 m. manifesto susivienijo su Rymo Bažnyčia. Taigi matome, kad popiežiai lygiai glaudžia prie savęs visas tautas ir kalbas.

Pro tą bažnytėlę eina tramvajus nuo Venecijaus pleciaus lig staz. di Termini ir šv. Silvestro pleciaus.

3. Forum Boarium ir Velabrum; mons Palatinus; Colosseo ir pirtis: di Tito ir Traiano.

Šiandieną jau baigdami lankytį Rymą, pradėsime nuo *Ponte Palatino* (*Emilio*; pl. F 6).

Miesto dalis i rythus nuo to tilto, lig p-za dei Cerchi, senovėje vadindavos *Forum Boarium* (*Galvijų prekyvietė*; pl. G 6-7).

Ties rytiniuoju to tilto galu dabar stovi *plecius della Bocca della Verità*, per kuri eina tramvajus lig šv. Povilo bazilikos. Pleciaus viduryje, mažoje apvalioje *Vestos malūykloje*, apsuptyje 19 koliumnų ir viduje išklotose marmuru, yra *kopl. S. Maria del Sole* (seniau *S. Stefano delle Carrozze*), bet joje nuo keleto metų nėra pamaldų. Netoli nuo jos stovi dviej sirenom papuošta *fontana*, iš 1615 m. ir Tiberio krante—kanalo *Cloaca maxima* (ž. 443 p.) galas. Žieminėje pleciaus kertėje stovi bažnytėlė *S. Maria Egiziaca* (*Šv. Marijos Agyptietės*), įtaisyta *Fortunos* (*Fortuna Virilis*) maldykloje, 880 m. Jos viduje yra tikroji Kristaus Grabo

koplyčios Jerozolimoje kopija, labai lankoma rymiečių Didž. Pėtnyčioje. Lig paskutinių laikų buvo tai tautinėji Arménų bažnyčia.

Anapus tos bažnytélés yra iš XI amž. paeinantieji buv. Rymo didžiunų Krescencijų rumai iš plytų, prisagustyti iš oro senobiniais fragmentais (likučiais). Jie prastai yra vadinami *Casa di Rienzi arba di Pilato*; žmonės tiki, kad tai esa Piloto rumai, kuriuose jis čia gyvenęs, ar kuriuos viršprigimtoji jėga pernešusi čion iš Jerozolimos.

Pietinėje, pagalios, plec. Bocca della Verità kertėje stovi labai įdomi arkitekturos žvilgsniu **bažn. S. Maria in Cosmedin** (pl. G 7), pastatyta pop. Hadrijono, 772 m., lig VI amž. čia stovėjusiaime portike, kurs jungdavo *Forum olitorium* (dabar p.zs. Montanara; pl. G 6) su pietvakariuose iš čia stovėjusiais grūdų sandeliais (*horrea*). Tai prirodo 1891 — 1899 m. padarytasai tos bažnyčios atnaujinimas. Bet dar III amž. buvusi jau čia šv. Dionizijaus pastatytoji koplyčia. Pirmuose savo buvimo amžiuose toji bažnyčia buvo vadina dijakonija „S. Marija in Schola graeca“ nes jos apylinkėje senovėje gyveno daug graikų, kurie čia turėjo savo draugiją ir prieglaudą; prie tos draugijos pradžioje ir yra prigulėjusi ši bažnyčia, užtat ir pamaldos joje budavo atliekamos graikų apeigomis, ką parodo jos choro išvaizda. Lig 1123 m. atliktojo atnaujinimo ši bažnyčia turėdavo moterims paskirtajį viršutinį augštą arba galerijas — „Matroneum“. Iš to laiko ir paeina didysai altorius, sakyklos, asla ir gražus bokštas. Šv. Pijaus V gadyneje ši bažnyčia buvo labai nukentėjusi nuo išsiliejusio

Tiberio, po kurios nelaimės atstatė ją iš pamaštų tik Klemensas XI, 1715 m., iš kurios gadynės ir paeina dabartinėji bažnyčia. 1899 m. pabaigtas jos atnaujinimas iš oro ir vidaus padarė ją viena iš labiausia matytinuų senųjų bazilikų. Graikiškasis žodis „in Cosmedin“ ir reiškia, kad ji žiba ypatingai turtingais papuosalais. Todel teisingai jai yra duotos mažesniųjų bazilikų teisės.

Prieangyje, kairėje, yra senobinė tritono gerklė, vad. Bocca della Verità (tiesos lupos), kurion senobiniai rymiečiai prisiekdamai įdėdavę ranką, kurios jau nebeistraukdavę, jei melagingai prisiekdavę. Nuo tos gerklės ir toji bažnyčia vienkart su pleciu yra taip vadina ma. *Vidus* yra paremtas 20 senobiniųjų koliumų. Didysai altorius stovi augštą balustrada aptvertojo choro viduryje; jis apdengia dailus gotiškasis baldakimas ant 4 koliumų iš raudonojo granito. Ant altoriaus stovi garsusis vieno iš Cosmatų (XIII amž.) darbo cimboria. Priešais gi stovi 2 senobiniji pamokslini. Toje bažnyčioje yra ypatingai *garbinamas Marijos paveikslas*, dailaus Bizancijaus artistų (o gal ir šv. Lukos?) darbo, kurį čion atvežę graikai, VIII amž., bėgdami iš tévynės nuo paveikslus persekiojančiųjų eretikų (ikonoklastų). Be to dar, zakristijoje yra matytinoji Marijos mozaika, kurią Jonas VII pernešę čion iš šv. Petro bazilikos, 706 m, prireikus ten sugriauti Dievo Motinos koplyčią. Pagalios, tribunoje yra senobinis vyskupų sostas. — Po prezبiteriju yra nedidelė *krypta*, arba pirmojo

šv. Dionizijaus koplyčia, įtaisyta maldyklos griuvėsiuose¹⁾.

Plec Bocca della Verità susiduria rytuo-se su pailgu *Cirko pleci*: (*p-za dei Cerchi*; pl. G 6 - 7), kuriuo vardu vadinas ir pietryčių linkon einanti gatvė. Prie jos, kairėje, stovi maldingosios moteris Apolionijos namuose įta-sytoji (IV amž.) **šv. Anastazijos bažn.** (pl. G 7), kurioje didž. altoriuje guli tos moteris palaido-tasis tos šv. *Kankinės kunas* († 303). Kairė-sios pažasties gale stovi altorius, prie kurio IV amž. laikęs šv. Mišias šv. Jieronimas, Bažny-čios Mokytojas, gyvendamas Ryme šv. Damazo I gadyneje (ž. 284 p.); tebėsanti čia dar jo kieliko dalis. Čiapat yra palaidotas garsusis kard. Angelo Mai († 1854 m.) ir dar kitas kar-dinolas, nes toji bažnyčia yra kardinolų titulas.

Antroje gi gatvės stovi gazo fabrika (*Gazo-metro*) ir toliau, pagal up. *Marrana*, vieta, kuri je yra stovėjės kar. Torkvinijaus Senojo išteigtasis *Didysai cirkas* (*Circo Massimo*; pl. G-H 7). Čia buvo daromas lenktynės su arkliais ir žiūrėtojų galėdavę sutilpti 100—200 tukst. ir daugiau. Šioje apylinkėje 64 m. po Kr. yra prasidėjės garsusis gaisras, už kurį cies. Neronas apkaltino krikščionis ir iengė pirmajį baisų jų perse-kiojimą. Tasai ga'sras buvo tokslai baisus, kad iš 14 Rymo cirkulų (dalių) buvo t'likę tik 4.

¹⁾ Nuo 1737 m. prie šios bažnyčios yra buvęs ka-noninku šv. Jonas Krikšt. de Rossi, vietoje savo dėdės Laurino de Rossi, kurs ir leido mokslan tą Šventajai. Šv. Jonas ypatingai garbindavo tą graikiškajį Marijos paveikslą. Galima čia pamatyti jo *kambari*.

Nuo cirko pleciaus žiemiu ir Kapitolijaus linkon eina *via S. Giovanni Decollato*, prie kurios dešinėje stovi šv. Jono Krikšt. *nukirtimo bažnytėlė*, pastatyta Florencijos draugijos della Misericordia, kurios tikslas yra raminti ir laidoti mirtimi baudžiamuosius prasikaltėlius.

Dešiniame skersgatvyje *via S. Giorgio in Velabro*, kurs taip vadinamas delto, kad ši miesto dalis su šv. Jurgio bažnyčia (ž. žem.) senovėje vadindavos *Velabrum*, stovė net dvejų garbės vartai dešinėje — *Arco di Gia-no arba Janus Quadrifrons*; tie idomūs vartai su 4 fa-sadomis buvo pastatyti, tur buti, Konstantino Did. gar-bei, IV amž., kairėje gi, prie pat šv. Jurgio bažnyčios fasados — mažas *Arco degli Orefici* arba *Arcus Argentariorum*, kurie taip vadinami delto, kad juos yra pa-statę Gyvulij prekyvietys bankieriai ir pirkliai cies. Septimijaus Severo ir jo šeimynos garbei. Ant jų beliko tik labai pažeistos skulpturos.

Tie vartai yra įmuryti į *bažn. S. Giorgio in Velabro* bokštą ir aptvertą prieangį, iš IX amž., stovintį po atskiru stogu. Toji bažnyčia sto-vėjo čia jau V amž. kaipo viena iš Rymo dija-konijų (beturčių ir keleivių šelpimui). Pra-džioje ji buvo pašvēsta šv. Jurgio garbei, bet Leonas II, 682 m., pridėjo jai dar šv. Sebastijono titulą. — Senobiniais marmuro fragmen-tais apklotosios duris veda į *vidų*, padalintą į 3 pažastis 16 senobinių koliumų be pa-pėdžių, t. y. pastatyti tiesiai ant mozajiku-to aslos. Didžiajam altoriuje, iš XIII am., su keliomis koliumų eiliomis yra šv. *Jurgio Kank. galva*. Ji apdengia taippat senas balda-kimas. Absidą, vietoje senobiniųjų mozajikų, yra papuošęs paveikslais Giotto, 1295 m. Da-bar toji senobinė bazilika, kurioje yra sakęs

pamokslus šv. Grigalius Did., stovi uždaryta, nes jau pradeda griuti, nors 1819 m. buvo iš pamatų atstatyta (sargas įleidžia už 50 e.).

Toliau žiemryčiuose, šv. Teodoro gatvėje, stovi prie Palatino prisiglaudusi apvali šv. Teodoro bažnyčia (pl. G 6), perdirbtą iš Vestos maldyklos, VIII amž., iš kurių gadynės jos tribunoje tebéra mozaikos. Prie tos bažnyčios yra šv. Leonardo nuo Mauricijaus Porto įsteigtoji Jėzaus Sirdies broliją, kurios sąnariai (*Sacconi*), augštostos kilmės svietiškieji ir Bažnyčios kunigaikščiai, basi, storais rubais apsilvilkę ir kapišonu apsigaukę, vaikšiodami nuo vienų durų lig kitų, rinkdavo išmaldą neturtingiems kaliniams.

Netoli iš čia yra vieta, kurioje buk piemuo Faustulius atradės mažučius Romuliją ir Remą (ž. 5 p.).

Mons Palatinus.

Vartai į tą kalną su ciesorių rumų griuvėsiais yra tuoju anapus šv. Teodoro bažnyčios. Įeinant mokama 1 lira, bet nedeldieniai dykai.

Keturkampis *Palatino kalnelis*, turintis 52 mtr. augščio nuo juros paviršiaus, yra buvęs Rymo lopšys ir centras; čia tai yra išsaugęs tasai garsiausias pasaulioje miestas, kurio valdžioje vaitojo beveik visas senobinis pasaulis. Lig ciesorių gadynės tasai kalnelis buvo apgyventas liaudies, bet pirmieji 5 ciesoriai pamažu juos iš čia išstumė ir apsigyveno ant to kalnelio arba salip jo (cies. Augustas bok čia ir gimės, 62 m. pirm Kr.), pastatę čia auksu ir brangiaisiais marmurais žeriančius rumus ir maldyklas. Dagi Romuliaus namai, sulig padavimo, čia yra stovėjė, nes čia jis įsteigės Rymą ir apvedės jį sienomis (*Urbs quadrata*), kurių liekanos vietomis tebéra matomos. Padavimas sakö, kad kadangi tos Romuliaus sienos buvę žemos, tai Remus pasitycio-damas šokinėjės per jas. Tuo įpykintas Romulus užmušęs savo broli. Netrukus paskiau prie Palatino įvyko garsusis sabiniečių moterų pagavimas. Bet nuo

476 m. po Kr., kuomet girilių (lietuvių?) vadas Odoakras padarė galą galingajai Rymo imperijai, ir jos sostinė pradėjo griuti. Kaip Forum Romanum, taip ir Palatinas su savo stebinusiais pasauli rumais ilgainiui virto griuvėsiais. Šiandieną iš tikusiųjų plikų ir juodų rumų sienų galima sau įsivaizdinti tik dalį ano buvusiojo Rymo imperatorių puikumo. Tuos daug pamokinančius griuvėsius, kurie stovėjo apleisti nuo X amž., pradėta atkasinėti tik nuo 1861 m., vedant darbus ark. Petru Rosa¹⁾.

Įėjė per minėtuosius vartus, kairėje, šiapus bažn. S. Maria Liberatrice (ž. 447 p.), matome *Augusto maldyklos* (*T. divi Augusti*; pl. H 6), griuvėsius; ją buvo pastatės iš plytų cies. Tiberijus (14 — 37 m. po Kr.) savo patėviui Augustui.

Priešais gi, ant kalno, stovėjo ruimingi to paties *Tiberijaus rumai* (*Domus Tiberiana*), kurių vietą dabar užima *sodnai Ortí Farnesiani* su dailiais rumeliais *Casino*, itaisytu ir stovylomis papuošti pop. Povilo III (Farnese). Dabar jie priguli prie Italijos valdžios. Kvailasis cies. Kaligula buvo liepęs sujungti tuos rumus ilgu tiltu su Kastorų maldykla (ž. 448 p.) ir

¹⁾ Tasai galingosios stabmelių lizdas, Palatinas, kaip koksi milžinas-budelis ilgai liejo visame pasauliye nekaltųjų krikščionių kraują, norėdamas paskandinti Jame Kristaus Sužadētinę, bet tai jam nepavyko: stabmeliija, kaip stiprasis Galijotas, krito iš silpnojo Dovido rankos. Nors iš čia budavo išleidžiami smarkiausieji išakymai persekioti krikščionis ir čia jie budavo teisiama, bet ir šiuose ciesorių rumuose tuoju atsirado Kristaus pasekėjų netik tarp dvaro tarnų, bet ir tarp ciesorių giminės. Be to, ant Palatino, sulig padavimo, gyvenę ir turėjė slaptą bažnyčią dagi pirmieji popiežiai.

su Kapitoliju, kad jisai, „Jupiterio paveikslas ant žemės“ (taip jisai pats save vadindavo) liuosiau galėtu šnekėties su tuo dievaičiu¹⁾). Iš čia yra labai gražus reginys į Forum Romanum ir Kapitolij; matoma ir šv. Peto bazilikos kopula (ž. 375 p., prier.). Prie pietinėsios rumų kertės stovėjo Tiberijaus motinos *Livijos namai* (*Domus Liviae*), kuriuose tebéra vienas gražus paveikslas. Ties pietvakarineja gi Tiberijaus rumų sieną stovėjo *maldyklė Magnae Matris*, iš 191 m. pirm Kr. Truputį toliau, kalno pakraštyje, yra Romuliaus sienų liekanos (*Vestigia Romae quadratae*) ir lindinė, kurioje buk vilkė penėjusi Romului ir Remą. Toliau pietuose yra per 100 m. pirm Kr. pastatytasai iš travertino *altorius* (*Ara*) „nežinomam dievui“ (Sei deo sei deivae sacram). Dar toliau pietuose, anapus šv. Anastazijos bazilikos, yra buvęs *Paedagogium*, arba ciesoriaus tarnų auklėtnamis, ant kurio sienų auklėtinų yra daug pribraižyta. Iš čiapat paeina ir „Pajukimo kryžius“, dabar laikomas Kirchero muzėje (ž. 198 p.).

Ziemryčiuose, kalno viduryje, stovėjo Vespažijono pastatytieji *Augusto rumai* (*D. Augustana*), kurių griuvėsiuose galima dar pažinti jų dalis. Taip antai, pirmajį nuo *Pedagogium*’o rumų trečiajį užimdavo valgomoji salė „*Triclinium*“. Rumų vidurį užimdavo ketvirtainis

¹⁾ Šv. Povilas Ap., baigdamas savo raštą, rašytą iš Rymo į Pilypiečius, 62 m., sako: „Sveikina jus visi šventieji, labiausia gi tie, kurie yra iš ciesoriaus namų“ (Pilyp. IV, 22). „Ciesoriaus namais“ šv. Povilas vadina čia Tiberijaus rumus, kuriuose tuokart gyveno nedorasis Neronas.

žaliuojantis kiemas „*Peristilium*“, apsuptas iš visų pusų koliumnada. Pagalios, trečiajį nuo fronto užimdavo salė „*Tablinum*“, užtat didelėje galinėje nišoje stovėdavo ciesorių sostas. Cia taipogi budavo senato posėdžiai, pirmininkaujant ciesoriui; užtat čia nekarta buavo nutariama, kokiais naujais budais kovoti su krikščionija, gretimoje gi teismo salėje „*Basilica*“, taip pat pirmininkaujant ciesoriui, krikščionis budavo tyrinėjami ir pasmerkiами mirtin. Pagalios, antroje *Tablino* pusėje buvo naminių dievaičių koplyčia „*Lararium*“¹⁾. Prie vakarinėsios tų rumų kertės yra stovėjusi *maldyklė Jovis Victoris*, iš 295 m. pirm Kr. Pagalios, prie pietinėsios jų kertės stovi tarp kiprišu rumai *villa Mills* (pl. H 7), kuriuose dabar veda maldingajį gyvenimą dvasiškosios šv. Pranciškaus Saleziečio dukteris. Tos villos sodnas užima net pietinę Augusto rumų dalį, todėl čia nebuvo daromi atkasinėjimai.

Tuoj už villos stovėjo augšta siena apvestas ilgas ruimas *Stadium* arba aréna, kurioje, tur buti, buvo daromos lenktynės su arkliais ir atlėtų (gladiatorių) imtinės tarp savęs arba su žvėrimis. Ziemvakariame tos arenos (arba

¹⁾ Mums katalikams malonu prisimininti, kad ir čia, taip pat, kaip ir Tiberijaus rumuose, tarp ciesoriaus gimininių buvo nemaža slaptąjų krikščionių, prie kurių pasislėpę laikydauso jiems pamaldas dagi pop. šv. Kajus (283 — 296). Čiapat ciesoriaus Dioklecijono kambarių užvaizdos, šv. Kastulijaus, bute jo maldinga žmona Irene gydė slaptą to paties ciesoriaus sargybos ir čiapat gyvenusijį viršininką, šv. Sebastijoną, peršautą toje vietoje, kur dabar stovi bažnyčia jo vardu (ž. 477).

gal sodno) gale tilpdavo garsioji *Palatino biblioteka*, kurią buvo įsteigęs Augustas¹⁾.

Pagalios, anapus Stadium'o, pietinėje kalno kertėje, stovėjo *Domus Septimii Severi*, kuriuose paskiau yra gyvenės cies. Aleksandras Severas ir Pilypas Arabs, iš kurių pirmasai taip buvo prielankus krikščionims, kad savo dievaičių koplyčioje (*Sacrarium*) turėjės Kristaus paveikslą. Jo gi motina Mammaea buvusi net krikščionė. Taip pat ir apie cies. Pilypą manoma, kad jis buvęs slaptu krikščionių. Užtat, jei tiedu ciesoriu buvo taip prielankiu krikščionims, tai, žinoma, daugelis jų namiškių buvo krikščionis, iš kurių paskiau, cies. Decijaus gadynėje, daugelis tapo kankiniai. Nuo rumų kertės (*Belvedere*) turime puikų reginį i visas pusis.

Čiapat rytuose stovi 6 arkados vanden-traukio *Aqua Claudia*.

Toliau, anapus Stadium'o ir bibliotekos, griuvėsiuose stovi šv. *Bonaventuros bažnyčia* (pl. H 6 7) ir nemažas vienuolynas su sodnu, kuriame auga graži palma. Juos įsteigė 1906 m. palaimintuoju apgarsintasai Bonaventura iš Barcelionos († 1684), budamas čiapat vienuolyno viršininku. Dabar vienuolyne gyvena reformuotieji pranciškonai, iš kurių tarpo yra pagarsėjęs šv. Leonardas iš Mauricijaus Porto, kursai drange su kitais apaštalo Ryme ir šiame vienuolyne mirė, 1751 m. (ž. 486 p.).

¹⁾ Čia mes taip pat randame atminimus apie krikščionis. Tarp kitų čia, liepiant Dioklecijonui, buvo minintai užplaktas šv. Sebastijonas, kurs, kaip jau minėta, stebuklingai buvo išgijęs po jo sušaudimo.

Jo šv. kunas seniau gulėjo čia, bet dabar yra perneštas šv. Antano bažn. (ž. 352 p.).

Pagalios, žiemiuose iš čia, prie *via di S. Bonaventura*, stovi Augusto pastatytosios *Apollino maldyklos* griuvėsiai, kuriuose dabar yra bažn. *S. Sebastiano al Palatino* (pl. H 6), pastatyta toje vietoje, kur, sulig padavimo, Dioklecijonas buvo liepęs sušaudyti šv. Sebastijoną jo paties kareiviams.

Nuo *Palatino* nusileisti prie Kolosėjaus galime arba *gatve di S. Bonaventura* pro *Arco di Tito*, arba per pietinę kalno kertę pro *Aqua Claudia* arkadas (ž. augš.).

Ties gatvės di *S. Gregorio* (ž. 362 p.) galu, netoli nuo Kolosėjaus, stovi vieni iš gražiausiųjų ir geriausia išlikusieji vartai **Arco di Costantino** (pl. H 6), kuriuos, sulig įdomaus antrašo abiejose jų pusėse, buvo pastatęs senatas ir žmonės cies. Konstantinui Didž., kai po krikščioniui, už jo pergalėjimą Maksencijaus ir Licinijaus, 312 m. (ž. 17 p.). Tie vartai susideda iš 3 arkadų, iš kurių vidurinėji yra didesnė. Abiejose vartų pusėse stovi po 4 korintiškias koliumnas: septynių iš jų yra iš geltonojo ir viena iš dalies iš baltojo marmuro. Abidvi fasadi, galinėsios sienos ir arkadų vidus yra gausiai papuošti įvairiais reljefais su scénomis iš Trajano gyvenimo ir 8 stovylomis iš lelijavo dažo marmuro. Tie papuošalai vienkart su koliumnomis yra pernešti čion nuo buvusiojo *Arco di Traiano* (ž. 463 p.).

Vartų viršuje yra stovėjęs Konstantino garbės vežimas, pakinkytas 4 bronzos arkliais.

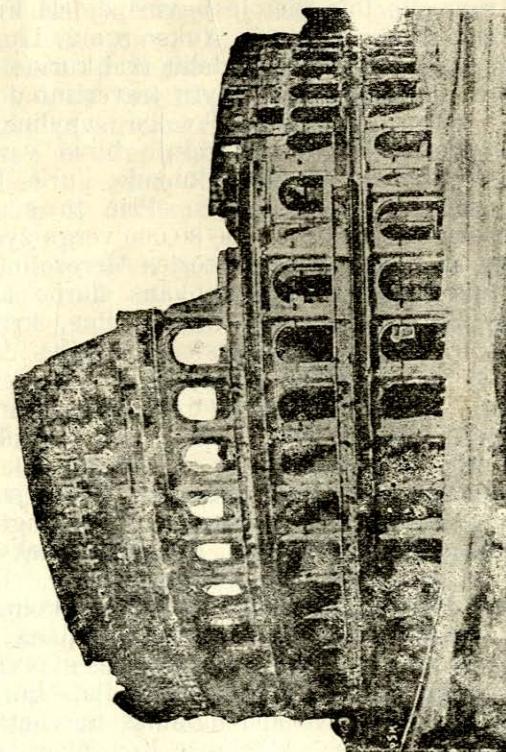
Truputį toliau, žiemiuose, stovi apgriuvęs augštas muro gabalas *Meta sudante* (pl. H-I 6), likęs nuo čia buvusios didelės fontanos, kurią buvo pastatęs iš plytų cies. Domicijonas. Ji pristatydavo vandenį išplovimui Koloséjaus arenosje pralietojo žmonių ir žvérių krauso.

Dar kiek toliau, žiemiuose, ties Veneros (ir Romos) maldyklos frontu, yra keturkampis plytų pamatas, ant kurio lig V amž. yra stovėjusi 36 mtr. augščio turėjusi paauksintosios bronzos Nerono stovyla (*Colosso di Nerone*) su spinduliais apsuptaja galva, kaip Saulės dievaičio. Tą stovylą buvo pastatęs savo garbei Neronas savo garsiųjų *Aukso rumų* (*Domus aurea Neronis*) kieme. Tuos milžiniškus rumus, papuoštus 3000 koliumnų ir stovėjusius žiemryčiuose nuo dabartiniojo Koloséjaus, buvo pastatęs sau su milžiniškomis išlaidomis Neronas po garsiojo Rymo gaisro, 64 metais.

Koloséjas (Colosseo; pl. I 6). *Koloséjas* (sen. *Amphiteatrum Flavium*; pav. № 64) yra tai didelis pailgai apvalus muras su storomis ir augštomis sienomis. Tai buvo didžiausias Ryme teatras¹⁾, kurs buvo skaitomas aštuntuoju pasaulio „dyvu“. Jį pastatė (apie 80 m.) cie-

¹⁾ Tokių teatrų (lot. Amfiteatru) Ryme buvo ir daugiau; visi jie buvo paskirti kovojimui žmonių (gladiatorių) su žmonėmis, žvérių su žvėrimis ir žmonių su žvėrimis. Tokiai tai kruvinais reginiai yra sotinė save senovės rymiečiai, nes jie per ilgus amžius buvo ipratę gausiai lieti kraują karėse su svetimomis tautomis.

soriai Vespazijanus ir jo sunus, Titus¹⁾ (*Flavius*), kuriais teisusis Dievas pasinaudojo iš-

№ 64. Colosseo (Koloséjas).

¹⁾ Koloséjaus atvérimą rymiečiai šventė iškilmingai per 100 dienų, kurių laike kasdieną kovės čia gladiatoriai ir žvėris. Tuokart žuvę čia savo kraujuose apie 10,000 gladiatorių ir 5,000 žvérių.

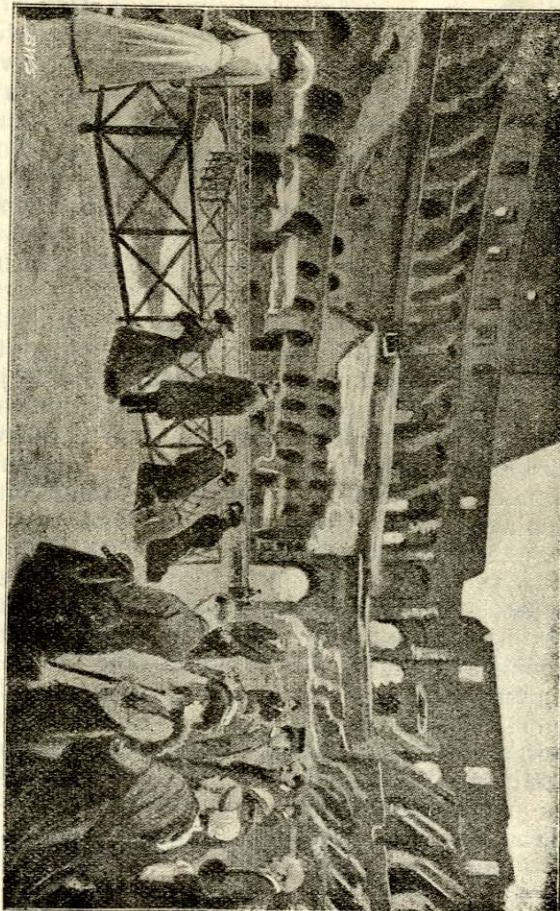
versdamas Jerozolimą (70 m.) taip, kad „nepaliko joje akmens ant akmens, delto kad nepažino laiko savo aplankymo“ (Luk. XIX, 44). Žiloje senovėje toje vietoje buvusi didelė kudra, iškasta Nerono prie jo Aukso rumų. Lauko sienos yra pastatytos iš didelių (kai kurios turi po 16×5 péd. (did.) taštytų travertino uolų, kurias vergai lauždavo Tivoli'o apylinkėje (ž. 490 p.). Kolosėjaus gi viduje buvo vartojamos plytos ir kalkiniai akmenis, kurie buvo gausiai apkloti marmurais. Prie to statymo, tėsusiosi 8 metus, dirbę 30,000 vergų žydu, pergabentų čion iš sugriautosios Jerozolimos, kurių buk žuvę čion nuo sunkaus darbo apie 12,000. Darbą vedės ark. Gaudencijus, krikščionis, ir paskui kankinys. Kolosėjus turi 188 mtr. ilgio (beveik tiek, kiek šv. Petro bazilika), 156 m. pločio (arena — 100 intr. trumpesnė ir siauresnė) ir $48\frac{1}{2}$ mtr. augščio (tik 2 mtr. žemesnis už šv. Petro fasadą); jo apvalumas iš lauko turi 524 mtr. Užtat tame galėdavo sutilpti 50,000 žiurėtojų ir daugiau. Jis susidėdavo iš 4 augštų, iš kurių kiekvienas buvo pastatytas kitoniškame stiliuje. Pirmuoju 3 augštus sudaro 80 didelių koliumnomis perskirtų arkadų, kuriose antrajame ir trečiajame augšte stovėjo marmurinės stovylos. Muro viršuje buvo medinė galerija, kurios viršus lošiant budavo apdengiamas nuo lietans ir saulės audeklais. Abiejose Kolosėjaus galuose ir abiejų šonų viduryje, tarp apatiniaių arkadų (numeriais pažymėtųjų), iš kurių laiptai vedė augštyn, buvo plačios duris: galuose — žmonėms ir šonuose — ciesoriui įeiti. I ciesorių rumus ėjės iš čia ilgas urvas. — 217 m.

Į Kolosėjų trenkė perkunas, nuo kurio jisai 3 dienas degė; paskui, atstačius jį 442 m., didelis žemės drebėjimas nugriovė dvi dideli viršutinių augštų dalis. Popiežiams gyventant Avinjone (XIV amž.), Kolosėjus buvo apleistas ir perniek laikomas, užtat iš jo, kaip iš kokios kasyklos, buvo laužiami akmenis statyti įvairiems rumams, kaip antai: Venecijos, Cancelleria's, Farnese ir k. Užtat dabar teliko tik pusė Kolosėjaus, bet ir ši pusė yra vienas iš didžiausiuju žmogaus rankų darbų.

Įėjė vidun (pav. № 65), matome milžiniškąją (40 x 25 s.) arėnā (smiltinis pabarstytajā vietā, nes smiltis lot.—arena). Didelę jos dalį dabar užima įgriuvusieji urvai, kuriuose buvo įvairūs prietaisai užlieti arėnai ir narvai draskantiesiems žvėrimis: liutams (levams), rainiams (tigram), leopardams, drambliams (sloniams) ir k. Arena buvo aptverta augštū muru, kad įnirtusieji žvėris negalėtų prišokti prie žiurėtojų. Tame mure buvo daug bronzos durimis uždaromųjų įeigų, per kurias įėidavo scēnon gladiatoriai, arba įšokdavo žvėris. Augščiau to muro ējo augštyn apie 80 eilių minkštų sėdinių 50 tūkstančių krauso trokštančių ir ištvirkušių rymiečių. Apatinių sėdinių dalis vadindavosi „Podium“, čia tebrodoma vieta, kurioje stovėjo po baldakimu labai brandžiai papuošta ciesorių sėdinė (lioža). Jos šonuose sėdėdavo ciesoriaus giminės, senatoriai, didžiunai ir vestalės.

Gladijatoriai, kurie savo kruvina kova tarp savęs arba su baisiais alkanais žvėrimis lin-

№ 65. Maldingeji keliavai Kolosėjaus viduje.

ksmino žiurėtojus, buvo imami iš mirtin pasmerktųjų prasikaltėlių, karės nelaisvių bei vergų ir mokomi tam tikroje mokykloje. Išeję į kovą gerai apsiginklavę, jie sveikindavo ciesorių šiai žodžiais: „Mirsiantieji tave sveikina!“ („Morituri te salutant!“) ir tuoju atsiliepus trimitų ir ragelių balsui, prasidėdavo baisi kova ir gausiai liedavosi šiltas kraujas. Bet už visa tai gladiatoriai-pergalėtojai gaudo iš žiurėtojų tik menką užmokesnį — pagirimą rankų plojimais¹⁾.

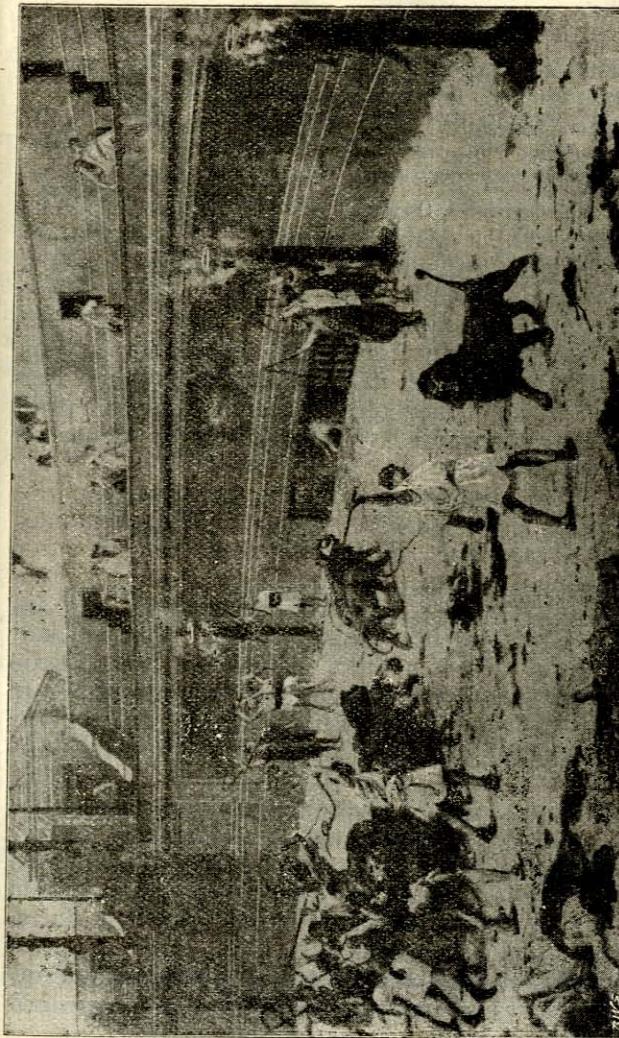
Paskui, įnirtus Rymo ciesoriams ir liaudžiai ant besiplatinančių ju tarpe krikščionių, kuriuos stabmeldžiai prisiekė išnaikinti lig paskutiniojo, tie Kristaus pasekėjai budavo pasmerkiами mirtin baisiausiais budais. Pragaro pakurstytieji ciesoriai, senatoriai ir teisėjai niekuo nekaltus įvairių luomų krikščionis: vyruis ir moteris, seneliai ir jaunikaičius, dagi kunigus ir vyskupus, tartum baisius prasikaltėlius, dažnai pasmerkdavo mirti arba alkanujų žvérių dantyse arba buti gyvais sudegintais amfiteatre, nes tokio gyvuliško pasimainimo reikalaudavo krauso trokštantieji rymiečiai (pav. № 68). Kiek krikščionių yra čia drąsiai mirę per pustrečio beveik šimto metų, tik vienas Dievas težino. Užtat kiek vieną arenos sprindis yra kiaurai permirkęs šv. Kankinių krauju ir gali užimti tikrųjų relikvijų vietą. Vatikano bazilikoje yra paveiks-

¹⁾ Kartais Kolosėjuje budavo aiškiai perstatomas net mušis juroje; tuokart visa arena budavo užpiliama vandeniu iš font. Meta sudante, it ežeras. Vieną kartą ji buvusi užpilta net vynu.

las, parodantis mums, kaip šv. Grigalius Did., pasémės į skepetą žemiu iš Kolosėjaus, pa-spaudė jas ir tuoju stebuklingai pradėjo sunk-tis iš jų kraujas¹⁾). Užtat galima pasakyti, kad Kolosėjuje, laistomas krikščionių krauju per tiek metų, išaugo ir apdengė visą pasaulį dieviškasis Bažnyčios medis. Iš tukstančių krikščionių, praliejusių čia savo kraują ir pa-dėjusių savo galvą už Kristą, nedaugelio vardus teužrašė senobinieji Bažnyčios raštai. Tarp jų vienas iš pirmiausiuju ir garsiausiuju buvo senas Antijochijos vyskupas, šv. Ignacijus. Jis savo raštu į rymiečius meldė, kad jie nekliaudytu jam, kaip Dievo kviečiui, buti sumaltam, kaip gryna Kristaus duona, lauki-nių žvérių dantyse (ž. 356 p.). Paskiau čia yra žuvę: šsv. Priska, Potitus (13 metų), Martyna, Abdonas ir Senenas, Vitas (vaikelis), Modestas ir Krescencijus ir k. Daugelio iš tų kankinių žvérių, nors alkani, netik stebuklin-gai nedraskė, bet dagi jų kojas laizė.

Rymo ciesoriams tapus krikščionimis, ir tie baisūs reginiai tapo panaikinti, nes krikščio-nis nereikalavo sotinti savo akių svetimų krauju. Gladijatorių imtynės buvo užsilikę dar lig 404 m., žvérių gi — lig 523 m., tik jaučių kova paskutinijį kartą įvyko dar 1332 m. Pa-galios, XV amž. Rymo *brolīja del Confalone*

¹⁾ Prie Kolosėjaus arenos galima pritaikinti žo-džius, ištartus pop. šv. Pijaus V į musų kar. Zigmanto Augusto pasiuntinius, prašančius jo relikvijų. Tasai popiežius, pasémės sauja dulkių iš buv. Nerono cirko, kur dabar stovi šv. Petro bazilika, taré: „Nuneškite tas žemes savo ponui; užtenka jas suspausti, kad išspaudus iš jų kankinių kraują“.

№ 66. Pasibaigus spektaklui Kolosėjuje, krikščionis dega prie stulpų.

Gavenios laike rodydavo čia rymiečiams V. Jėzaus Kančią su gyvais paveikslais. Tam tikslui toje vietoje, kur yra buvusi ciesorių sédinė (nuo Liaterano pusės), buvo pastatyta Sopulingosios Dievo Motinos koplyčia, ant murugų nupiešta Jerozolima, Betanija, Alyvų Daržas ir Kalvarijos kalnas. Ant lékšto tos koplyčios stogo buvo aiškiai rodomi visi Evangelijoje aprašytieji nusidavimai iš Kristaus kančios. Dabar nuo XVII amž. to viso nebéra, bet ir ligšiol didžiąjį Pėtnycią po pietų susirenka daugelis žmonių į bažnyčias uždengtais langais, kur kunigai sako pamokslus apie Kristaus kančią, kuriems pasibaigus, staiga pasirodo prieš altorių skaisčioje šviesoje Kalvarijos kalnas su Prikyžiuotuoju ant jo.

Viduramžiuose, kaip jau yra pasakyta, Kolosėjus buvo perniek laikomas ir griaunamas. Tik Benediktas XIV, atsiminęs, kad čia buvo liejamas Šventųjų kraujas, ir prašomas šv. Leonardo, 1750 m. savo „breve“ užginė taip apsieiti su ta brangiaja palaika. Paskui, kad šventoji žemė nebutu paniekinta, jisai liepė privežti visą areną žemiu 5 pėdomis storio ir jos viduryje pastatyti augštą medinį kryžių su kančios īrankiais ant jo ir pamokslinę. Ap linkui arénos buvo pastatyta 14 koplytelių Kristaus kančios paminėjimui; šventadieniais ir pėtnyciomis (vakarais) šv. Leonardas su rymiečiais ir keleiviais maldingai vaikščiodavo čia stacijas ir sakydavo karštus pamokslus apie Kristaus kančią. Ta Šventojo pradėtajį darbą varė toliau ir platino po visą pasaulį paprotį vaikščioti stacijas minėtoji draugija del Confalone. Paskutinijį kartą ir iškilmingiausia

toji draugija yra apėjusi čia stacijas 1870 m., didžiąjį Pėtnycią, esant susirinkusiems Ryman į Visuotinają Vatikano Susirinkimą (Santarybą) viso pasaulio vyskupams. Keliems mėnesiams praslinkus (20 rugs. d.), Rymas tapo atimtas iš popiežių Italijos kar. Viktoro Emanuelio I ir Vatikano Susirinkimas tapo išvaikytas ir ligšiol tebéra neužbaigtas (ž. 53 p.). Netrukus naujoji valdžia, norėdama ištikti laisvamaniam ir masonams, kuriuos erzino patsai Kristaus kančios priminimas, išmetė laukan minėtajį kryžių ir nugriovė koplytėles, kad tie dalykai nebeprimintu jiem, jog kantri krikščionija pergalėjo puikiąją stabmeldiją. Todel dabar Kolosėjus vėl liko tuščias ir lanko jį tik svetimų šalių keleiviai.¹⁾

Pietuose nuo Kolosėjaus, prie *via Claudia*, stovi dideli griuvėsiai *Tempio* (ar termė?) *di Claudio* (pl. I 7), į kuriuos einant, galima pamatyti senobinijų bruką iš travertino.

Ziemryčiuose gi nuo Kolosėjaus stovi buv. *Titus pirtis* (*Terme di Tito*, pl. I 6), kurias tasai ciesoriūs buvo pastatęs Nerono Aukso Namų griuvėsiuose, 80 m. (Už iejimą 1 fr.). Čia senovėjė yra buvusi šv. Felicitos koplyčia.

Anapus tų pirčių yra stovėję dar antrosios didesnės *Terme di Traiano*, bet nuo jų mažai ženklių tepaliko.— Toliau rytuose, prie *via Leopardi*, yra *Sette Sale* (pl. K 6), arba buv. didelis vandens rezervuaras (*piscina*), kursai,

¹⁾ Šv. Benedikto Juozapo Labre'o († 1783), elgėtos, gyvenime skaitome, kad tasai Dievo tarnas dažnai mėgdavęs nakvoti Kolosėjuje.

gal buti, pristatydavo vandenj Titaus pirtims. Jis su-
sidėdavo iš devynių ilgų iš siaurų salių dyiem augstais.

Pagalios, žiemvakariuose nuo Kolosėjaus, prie *via del Colosseo* (pl. H 6), stovi bažnytėlė *S. Maria della Neve* ir koplyčia *S. Maria in Carinis*.

Rymo bažnyčių sąrašo¹⁾ papildymui galima dar
pridėti, kad už miesto sieną yra nauja bažn. *S. Giovanni Berchmanns extra Pomoerium*, kuriai Pijus X,
1909 m., suteikė parapijos teises.

c) RYMO APYLINKĖS.

Artimosios apylinkės yra aprašytos prie kiek-
vienų miesto vartų (*porta*).

Tolimesnėsios apylinkės.

1. Tivoli.

¹⁾ 1869 m., t. y. pirm atėmimo Rymo iš Popiežių, tame šv. Mieste bažnyčių ir viešųjų koplyčių buvo 451, neskaitant privatinių koplyčių vienuolynuose ir didžiunų rumuose; dabar-gi visame Mieste su artimosiomis apy-
linkėmis tėra 360 viešųjų Dievo namų, nes nuo 1870 m.
naujoji Rymo valdžia, norėdama pravesti didžiasias
miesto gatvės, sugriovė vidurmiestyje 100 su viršum
bažnyčių ir koplyčių. Bet ir dabar su privatiniemis
koplyciomis Ryme drąsiai galima priskaityti lig 400
Dievo namų. 360 Rymo bažnyčių galima padalinti į:
1) bazilikas [12: patriarchalines (5), didžiasias (4) ir ma-
žiasias (8)] 2) kolegijatas (14: tarp jų 4 iš mažųjų bazi-
likų), 3) parapijinės (58: 32 vienuolių ir 26 pasaulinių
kunigų) ir 4) paprastasias bažnyčias (276), valdomas
dažniausiai įvairių bažnytinii brolijų neprigulmingai
nuo parapijų klebonų.

Įdomiausia iš tų apylinkių yra m. Tivoli,
stovintis rytuose nuo Rymo, prie upės Aniene.
Iš Rymo į Tivoli galima važiuoti arba garo
tramvaju nuo šv. Lauryno vartų arba bazilikos
(29 klm.; 7 stotis), arba Sulmonos geležinkelio
iš Staz. di Termini (40 kil.; 7 st.). Bet važia-
vimas traukiniu suteikia mums gražesnius re-
ginius, ypač antroje kelio pusėje. Geriausia pa-
sinaudoti abiem: ryta — tramvaju, kad nuva-
žiuojant galima butų aplankytį garsiąją *villa Adriana* (ž. žem.), ir vakare — traukiniu, kad
pamačius ištolo Tivoli'o vandenkričius ir Sabi-
nų kalnus. Už tramvajų mokama: 2 fr. 50 c.
ir 1 fr. 85 c. ir už geležinkelį: 3 fr. 75 c. ir
1 fr. 90 c.

Tramvajus eina upės Teverone (Aniene) klonimi, senobiniu keliu—*via Tiburtina*, pagal kurią tėsias ir vandentraukis Acqua Marcia (ž. 261 p.). Tasai kelias pradžioje perkerta ir vandentr. Aqua Virgo (ž. 178 p.), kurs prasideda toliau rytuose, ties Tivoli'o geležinkelio *stotimi Salone* (12 klm. nuo Rymo).

20 klm. *Bagni*; ties stotimi, žiemiuose, yra iš senovės labai lankomos šiltos sieros maudyklos (*Aquae albulae*), rytuose—gi ir žiemryčiuose—garsiojo travertino kasyklos (*cave*).

25 k. *Villa Adriana*; iš čia už $1\frac{1}{2}$ klm., pietuose, stovi minėtoji Adrijanovo villa.

Villa Adriana yra tai ruimingas skaitlingų triobėsių griuvėsių plotas, kuriuos buvo pastatęs cies. Adrijanus, apie 125 m., norėdamas čia, ant nedidelio žemės gabalo, surinkti visa tai, ką gražaus dailėje arba gamtoje jisai buvo matęs, keliaudamas po Graikiją, Aigypą ir Aziją. Neskaitant didelių ir gražių ciesoriaus rumų, čia yra buvę: maldyklos, teatras, pirtis, portikai, biblioteka, sodnai ir kitos įstaigos. Įeinant į tą matytinąją villą mokama 1 fr. Daugelis tos villos papuošalų dabar puošia Rymo muziejus.

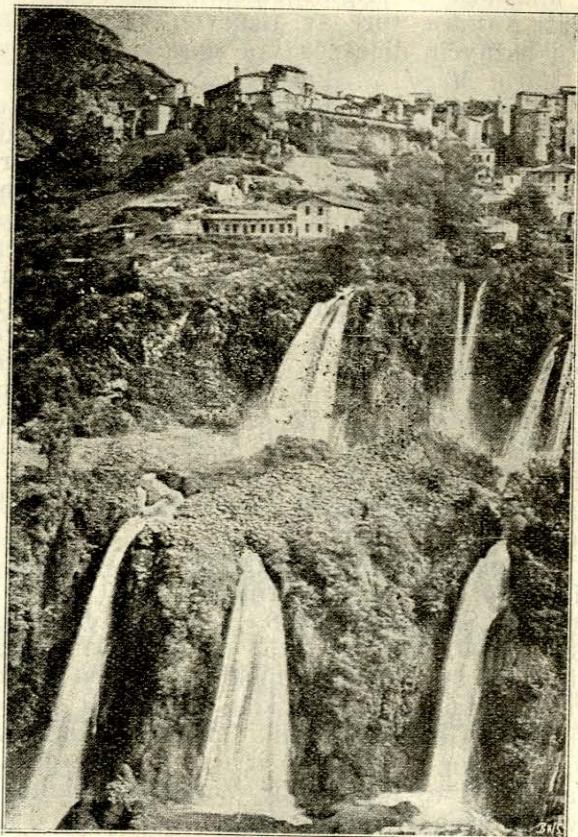
29 klm. **Tivoli** (sen. *Tibur*) yra tai vienas iš seniausių Italijos miestų Sabinų kalnuose, nes dar 380 m. pirm Kr. buvo ji pavergę rymiečiai. Senojo Rymo didžiunai mégdavo il-séties vasaros metu tame puikioje vietoje stovinčiamie mieste, todėl jie pristatė čia daugelį gražių villų (*villa di Mecenate*, *di Quintilio Varo*, *d'Este* (ž. žem.) ir k. Dabar tame mieste yra apie 10,000 gyv. padalintų į 7 parapijas, ir vyskupas, turintis (1910 m.) 104 kun. ir

40,000 kat. Jo vyskupija išteigta pirmuosiuose amžiuose ir priguli stačiai nuo Šv. Sosto. Graži *Katedra* turi šv. Lauryno vardą. Tarp kitų bažnyčių didesnės yra šios: *S. Francesco*, *S. Maria Magg.*, *S. Andrea* ir *S. Biagio*.

Tasai miestas, stovintis ant augšto Teverone's kranto, yra garsus savo vandenkričiais (kriokliais) toje upėje, kuri verždamasi pro miesto kalnus (*monte Catillo*), krinta kriokdama urvais 96 mtr. žemyn (*Cascate grande* ir *Cascatelle*; pav. № 66). Du ilgn urvu yra čia perkalę popiežiai nuo 1826—1835 m., kad apsaugojus miestą nuo didelių potvinių. Čeiga prie tų vandenkričių yra prie *Porta S. Angelo* (50 c.; nedeld. dykai). Be to, čia yra apvali ($10\frac{1}{2}$ mtr. augš.) *Sibilos maldykla* korintiškame stiliuje, keturkampė *Tiburto maldykla*, 2 groti (*Grotta della Sirena* ir *di Nettuno*) ir pagalios, viena iš gražesniųjų pasaulyje (nors apleista) renesanso stiliuje *villa d'Este*, pastatyta kardinolo d'Este, 1549 m.

Pagalios, Tivoli yra garsus dar tuo, kad iš čia buvo kilę: sv. Viktorija M. ir K. († 253 m.), pop. šv. Simplicijus (468—483) ir Jonas IX (898—900); mirę gi (1153 m.) pop. pal. Eugenijus III, šv. Bernardo mokinys (ž. 406 p.). Be to, Martyroliogija sako, kad čia buvusi nukančinta šv. Getulijaus Kank. žmona, šv. Simforoza su 7 sunumis (ž. 158 p.) ir dar trumpai prime na apie šv. Kviriną ir Zotišą kankinius ir šv. Severiną vienuoli.

— Toliau už 11 kil., prie geležinkelio, stovi m. *Vicovaro*, garsi stebūklais vieta, ir už jo (7 klm.) vienuolynas *S. Cosimato*, kuriame yra buvęs abatu šv. Benediktas († 543 m.).

Nº 66. Tivoli. Krioklys „Cascata“.

2. Porto.

Porto yra tai miestelis netoli nuo Tiberio įtakos į jūrą, 30 kil. atstu nuo Rymo, iš kurio eina lig juros geležinkelis. Senovėje tasai miestelis vadindavos „*Portus Romanus*“ arba „*Trajanis*“, nes čia cies Trajanas buvo įsteigęs (103 m.) pirkliškajį uostą vieton Ostijos porto. Tam tikslui tasai ciesorius buvo prakasęs čia kanalą nuo Tiberio lig juros; tasai kanalas yra tai dabartinėjį dešinėjį upės „delta“, kuria ir ligšiol tebevaikščioja laivai. Trajano miestelis yra tuokart stovėjęs prie pat juros, bet dabar jau 3 kil. atstu nuo jos kranto. Senobinysai gi uostas tebéra negilaus ežerėlio pavidalu.

Dabartiname miestelyje yra šv. *Rufinos katedra*, iš X amž., ir įdomus *vyskupų rumai*; bet ventinis vyskupas - kardinolas, valdantis III amž. įsteigtą mažiausią visoje Italijoje ir pasaulyje vyskupiją (26 kun., 30 bažn. ir 4,652 kat.) gyvena nuolat Ryme¹⁾. Čia gi gyvena tik jo sufraganas. 1865 m. šiame miestelyje tapo atkasti senatoriaus Pammachijaus pastatytių didelių namų keleiviams pamatai. Martyrologija primena, kad tarp kitų Šventųjų čia buvo nukankinti: šsv. Eutropijus ir seseris Zosima su Bonoza, Heraklijus, Povilas, Sekundilla ir Januarija ir k.

— Arčiau prie juros kranto stovi dar miest. *Fiumicino*, su juros maudyklomis.

¹⁾ Tós vyskupijos gyventojų skaičius kasmet labai mainosi, nes žiemos metu pasieka net 20 tukst., vasarą gi del viešpataujančios čia miiliarios (liga) sumažta lig $\frac{1}{4}$ dalies.

3. Ostia.

Anapus Tiberio, ties Porto, dabar stovi *sodžius Ostia*, isteigtas pop. Grigaliaus IV gadyneje (830 m.). Jame yra graži bažnyčia, iš XV amž., čia paskandintosios ir palaidotosios Mergaitės, šv. Aureos, vardu ir tvirtovė, pastatyta kard. Julijaus della Rovere (paskiau pop. Julijaus II), 1483 m. Daugiau nieko ypatingo čia nėra. Bet užtat yra lankytina arčiau juros griuvėsiuose tebstovinti senobinėji *Ostia (Tiberina)*, kuri ciesorių gadynėje yra stovėjusi prie pat juros ir turėjusi antrą svarbū pirkliškajį uostą ir 80,000 gyv. Dabar tasai miestas, atkastas XIX amž. pabaigoje, yra tartum antroji Pompėja, nes ir čia, kaip ir Pompéjoje, atrasta Kapų gatvė (*via de' Sepolcri*), *Forum, teatras, termos, maldyklos* ir ruimingi ciesorių ir kitų didžiunų *rumai*. Diduma palaikų iš čia tapo perkelta į Rymo (ypač Liaterano) muziejus. Ostijos vyskupija, nuo 1150 m. sujungta su Velletri'o vyskupija, kurion yra perkelta ir vyskupo-kardinolo sostinė, paeina iš Apaštalų gadynės. Bet Velletri'je tegyvena tik sufraganas, nes patsai kardinolas nuolat gyvena Ryme. Paminėtina, kad 387 m. čia yra mirusi ant savo atsivertusiojo sunaus, šv. Augustino, rankų šv. Monika Našlė, važiuodama su juo iš Milano savo tėvynėn, Afrikon. Pradžioje jos šv. Kunas buvo palaidotas čiapat, šv. Aureos bažnyčioje, kur ir gulėjo lig XV amž., kuriame pop. Martynas V pernešė ji Ryman ir sudėjo šv. Augustino bažnyčioje (ž. 192 p.). Be to, Ostijoje buvo III amž. nužudytas kun. šv. Asterijus su 46 namiškiais, pakrikštytais

šv. Valento Kun. ir Martyrologija primena apie šsv. Kankinius: brolius Maksimą ir Kliaudijų ir Kliaudijaus žmoną, Prepeditą, su sunumis Aleksandru ir Kuciju, apie šsv. Demetrijų, Honorių ir Fliorą ir apie Kvirijką, vietinių vysk., kun. Maksimą ir dijak. Archelajų su Draugais († 229).

4. Velletri, ž. I tom. 348 pusl.*Albano*, ž. I tom. 344 p.*Frascati*, ž. I tom. 344 p.*Palestrina*, ž. I tom. 345 p.*Marino*, ž. I tom. 343 p.*Castel Gandolfo*, ž. I tom. 343 p.*Civita - Vecchia*, ž. 327 p.**Užbaiga.**

Štai jau, ačiu Dievui, pabaigėme aprašinėti Jums, malonieji skaitytojai, šventąjį Rymą, Italiją ir visą kelią Jon iš Lietuvos. Iš viso šito aprašymo matome, katalikai, kaip garbinga ir laiminga yra Italijos šalis daugeliu žvilgsnių. Labai malonu mums matyti, kad joje yra tiek daug garsiųjų ir stebuklingųjų vietų, kaip antai: Paduva, Asižius, Lioretas ir Genazzano, iš kurių dvi paskutinėjį yra dagi pačių aniolų aprinkti. Malonu mums taipogi, kad skaitlingose Italijos ir ypač Rymo bažnyčiose yra tiek daug ir didžioje pagarboje laikomų

stebuklingųjų ir senobiniųjų Dievo Motinos paveikslų, Sventųjų, kurie yra Bažnyčios džiaugsmas ir vainikas, kunų (tarp jų net 10 Apaštalų ir 2 Evangelistų kaulai), Išganytojo Kančios įrankių ir kitų brangių katalikų širdims tikėjimo palaikų. Visa tai aiškiai mums rodo, kad musų Bažnyčia yra Šventa, neklaidinga ir gyvybės pilna. Ji visur ir visados išėjo garbinga pergalėtoja, nors jau 19 amžių ji nuolat kariauja Viešpaties karę ir nuo pat savo užgimimo iškentėjo tiek kruvinųjų persekiojimų, pažeminimų ir pasityčiojimų; ir taip daug kentėjo ji netik nuo galingųjų ir smarkiųjų stabmeldžių, keršto ir pavydo pilnųjų žydų ir atkakliųjų eretiku, bet dagi nuo savo tikrujų, tik ištvirksusiųjų, vaikų ir tarnų, kurių, deja, nestigo jai nėvienamė amžiuje ir nėvienamė krašte. Nors ji tuos savo vaikus savo mis krutimis išpenėjo ir ant savo rankų išauklėjo, bet jie dažnai draskė jos širdį ir didelį nuliudimą jai darė. Nors ji išdygo tartum iš garstyčios grudo, bet išaugo į didžiausiąjį medį, kurs apdengia visą pasaulį; nors ji yra leista įsteigėjo tartum avelė tarp vilkų, bet ir ligšiol tarp jų nežuvo; priešingai, ji dar turi stebétiną gabumą perdirbtį vilkus į aveles. Tiesa, nekartą grasindavo jai didžiausias pavojus ir pragaro tarnai jau džiaugdavos padarysią jai galą, bet ji netikėtai pergalėdavo vienas kliutis ir, apsimazgojus savo vaikelių kraujuose arba ašarose, dar skaičesnė tapdavo. Negana to, ji gavo viršų ant visų pasaulio tikėjimų, tik ne kardu, nė ugnimi, bet šventu kantrumu, nuolankumu ir meile. Ne bereikalo todel dieviškasis Išganytojas pastatė ją ant

nepajudinamosios uolos ir davė jai tokį stiprūmą, kad nė „pragaro vartai nepergalės jos“ (Mat. XVI, 18).

Taigi, džiaugkimės, katalikai, ir begalo dėknokime Dievui, kad jis davė mums tokią motiną, kurios mes galime be paklydimo baimės klausyti. Todel klausykime neklaidingosios savo Bažnyčios, abiem rankom apsikabinę jos laikykimės, nes joje vienoje téra išganymas; mylékime ją didžiai, nes kiek kas myli Bažnyčią, tiek myli ir Kristų; ir pagalios atjauskime visus jos ir josios Galvos, Popiežiaus, vargus ir soplius. Nenusiminkime matydami, kad ir dabar ji daug tebekenčia, nes ji tikrai pergalės visas kliutis, kadangi, anot šv. Jono Auksaburnio, nėra nieko stipresnio už Bažnyčią. Tegul visos šioje kelionėje regėtosios ir čia aprašytosios grožybės ir šventybės paragina mus prie gyvesnio tikėjimo ir doresnio gyvenimo, tuokart toji varginga kelionė, išleisti jai pinigai arba laikas ir tasai ilgas mano rašymas gausiai mums apsimokės ir visi busime laimingi kaip čia ant žemės, taip ir danguje. To „vieno daiktumumstereikia“ (Luk.X,42), todel to vieno labiausia tetrokškime lig pasakinėsios gyvenimo valandos!

ANTRAJAME TOME PAMINĖTUJU
Šventujų Kunų sarašas.

<i>Pastaba.</i> Raidė k reiškia kankinys, p — popiežius m — mergelė, v — vyskupas, n — našlė.	Pusl.
Abdono ir Seneno , k. († 249)	134
Abundijaus , Kun. ir A- bundancijaus, Dijak., k. († III amž.) . . .	136
Adrijono , k. († IV a. pr.)	461
Agapito I , p. († 536) .	63
Agatono , p. († 681), Va- tikano bazilikoje . . .	
Agnėtos , m. ir k. († 304)	254
Albano , k. († IV amž.)	246
Aleksandro , k.	416
Aleksandro I p., Evenci- jaus , ir Teodulius , kun. ir k. († 115)	418
Aleksijaus , išp. († 412).	417
Alioizijaus Gonzagos , išp. († 1591)	200
— Jo kambarys	197
Anakleto , p. ir k. († 97)	63
Anastazijaus I , p. († 401)	297
Anastazijos , k. († 303)	470
Aniceto , p. ir k. († 166)	191
Anteraus , p. ir k. († 236)	204
	297,375
Aureos , m. ir k., Ostijoje	494
Balbinos , m. († II amž.)	373
Baltramiejaus , Apaštało († 71)	163
Benedikto II , p. († 685)	63
Benedikto Juozapo La- bre , išp. († 1783) . . .	304
— Jo kambariai	217,304
Bibijonos , m. ir k. († 363)	291
Bonifacijaus II , p. († 532)	63
Bonifacijaus IV , p. († 615)	57
Cecilijos , m. ir k. († 230)	129
Celestino I , p. († 432) .	297
Cezarijaus , dijak. ir k.	376
Gerb. CezarodeBus , išpa- žinėjo († 1607)	154
Cirijako , Largo ir Sma- ragdo , k. († 303) . . .	195
Cirijakos , n. ir k. († apie 257)	310
Dafrozos , k. († 363) . .	291
Damazo I , p. († 384) .	144
Demetrijos , m. ir k. († 363)	291
Dionizijaus , p. († 268)	204
Domicelios Fliavijos, m. ir k. († II amž. pradž.)	374
Elenos , n. († 328) . . .	433
Eleuterijaus , p. ir k. († 189), Vatik. bazil.	63

Emerencijonos , m. ir k.		Grigaliaus III , p. († 741) .	63
(† 304)		254	
Eufrozinos ir Teodoros ,		Hiliariaus , p. († 468) .	311
m. ir k. († II amž.) .		Hipolito , Konkordijos ir	
Eugenijaus I , p. († 657)	63	kitų 19 namiškių, kan- kinių († apie 257) .	310
Pal. Eugenijaus III , p.		Hormizdo , p. († 523), Va- tikano bazilikoje .	63
(† 1153)		Ignacijaus , v. ir k. († 107)	356
Eustakijaus , Teopistos,		Ignoto Liojolos , išpažin.	
Agapijaus ir Teopisto,		(† 1556)	136
kankinių († 120) . . .		— Jo kambarys	138
Eustratičiaus , Auksen- cius, Eugenijaus, Mar- darijaus ir Oreste, k.		Inocencijaus I , p. († 417)	298
(† IV amž. pradž.) .		Pal. Inocencijaus V , p.	
Eutichijono , p. ir k. († 283)	391	(† 1276)	337
Euzebijaus , kun. († IV a.)	289	Ieronomo , Kun. ir Bažn.	
Evaristo , p. ir k. († 105)	41	Dakt. († 420)	284
Fabijono , p. ir k. († 250)	204	Jono Auksaburnio (Chry- sostomus), Vyskupo ir	
		Bažn. Dakt. († 407) .	59
		Jono Berchmanso , išpaž.	
		(† 1621)	200
Faustinos		— Jo kambarys	198
Felicissimo , k.		Jono Kalibitos , išpaž. .	161
Feleciſſimo ir Agapito ,		Jono Krikšt. de Rossi,	
k. († 258)		išpaž. († 1764)	153
Felicitos , k. († IV a. pr.)	247	— Jo kambariai	153,470
Felikso iš Kantalicijos ,		Jono Leonardi , išpažin.	
išp. (1587)		(† 1609)	158
Felikso II , p. ir k. († 365)	451	Jono I , p. († 526), Vati- kano bazilikoje	63
Felikso III , p. († 492) .	403	Jono II , p. († 535) . . .	
Felikso IV , p. († 530) .	63	Jono III , p. († 574) . . .	
Fliavijaus Klemenso , k.		Jono ir Povilo , k. († 362)	366
(† I amž.)		— Jū kambarys	367
Franciškos Rymietės , n.		Pal. Jono iš Trioros , k.	433
(† 1440)		Julijaus I , p. ir k. († 352)	123
— Jos kambarys		Julijono , Raguzos vysk.	120
Gabinaus , k. († IV a. pr.)	247	Julijono ir Celsaus , k.	
Gaudencijaus , k. († I a.)	460	(† III amžiuje)	147
Geliazijaus I , p. († 496)		Juoza Kališančijaus	
Vatikano bazilikoje .	63	išpaž. († 1648)	142
Grigaliaus Nazianziečio ,		— Jo kambarys	
v., Bažn. Dakt. († 389)	51	Justino Filioz. , k. († 170)	232
Grigaliaus I Did. , Pop. ir		Justino , kun. ir k. († 270)	310
Bažn. Dakt. († 604) .	58		
— Jo kambarys			
Grigaliaus II , p. († 731)	63		

- Kajaus, p. ir k. († 296) 204
 Kalepodijaus, k. 123
 Kaliksto I, p. ir k. († 222) 222
 Kamiliaus de Lellis, išp. († 1614) 194
 — Jo kambarys —
 Katarinos iš Sienos, m. († 1380) 168
 — Jos kambarys —
 Kiprijono ir Justinos, m., kank. († 304) 352
 Kyrilius, v. († 869), šv.
 Metodijaus brolis 357
 Klemenco I, p. ir k. († 97) 356
 Kleto, p. († 88), šv. Petro Konfesijoje 41
 Kliaudijaus, Nikostrato, Simforijono, Kastorijaus ir Simplicijaus, kankinių († IV amž.) 360
 Konkordijaus, Epifanijaus ir sandraugų, k. († III amž.)? 460
 Konstancijos, m. († IV a.) 257
 Kornelijaus, pop. ir kank. († 252) 123
 Kozmos ir Damijono, brolių ir kankinių († 297) 451
 Pal. Krispino iš Viterbo, išpaž. († 1750) 232
 Krispino ir Krispinijono, kankinių († 303) 273
 Kvirino, v. ir k. 123
 Krivino, k. († II amž.), šv.
 Balbinos tévo 373
 Lauryno Dijak., k. († 258) 310
 Leonardo iš Mauricijaus Porto, išp. († 1751) 352
 Leono I Didž., p. ir Bažn. Dakt. († 461) 56
 Leono II, p. († 685) —
 Leono III, p. († 816) —
 Leono IV, p. († 855) —
 Leono IX, p. († 1054) 58
- Linaus, p. ir k. († 78) šv.
 Petro Konfesijoje 41
 Lucijaus I, p. ir k. († 254) 129,
 204,297
- Makabėjų 7 Brolių [ju] motinos Saliomonos ir sunų: Makabėjaus, Abero, Machito, Judos, Achazo, Arato ir Jokuboj († III a.? pirm. Kr.) 303
 Maksimo, k. († 230) 129
 Marcelliaus I, p. ir k. († 310) 196
 Martyno I, p. ir k. († 655) 298
 Martyno II, [Marino II], p. († 884) 63
 Martynos, m. ir k. († 226) 460
 Melchijado, p. († 314) 204,297
 Mykalojaus I Did., pop. († 867) 63
 Monikos, n. († 387), šv.
 Augustino motinos 192
 Morkaus, p. († 336) 134
 Morkaus ir Marcelijono, brolių, k. († apie 287) 451
 Motiejaus Apašt. († 60) 282
 Nekaltujų Bernelių, k. († 1 m. po Kr.) 403
 Nérejaus ir Achilejaus, brolių k. († 110) 374
 Novato, kun. († II amž.) 297
 Pankracijaus, k. († 305) 119
 Papijo ir Mauro, kank. († III amž.) 146
 Paschalio I, p. († 824) 63
 Petro Apaštalo († 67) 40,62
 Petronelios, m. ir k. († 60) 54
 Pijaus I, p. ir k. († 155)
 Šv. Petro Konfesijoje 41
 Pijaus V, p. († 1572) 284
 — Jo kambarys 420
 Pilypo († ?) ir Jokubo († 62), Apaštalu 270
 Pilypo Nerijaus, išpaž. († 1595) 145

- Poncijano, p. ir k. († 235) 297
 Povilo Apaštalo († 67) 400
 Povilo nuo Kryžiaus, išp. († 1775) 366
 — Jo kambarys 367
 Povilo I, p. († 767) 63
 Praksedos, m. († 164) 297
 Primo ir Felicijono, k. († 287) 370
 Priskos, moterišk. († I a.) 413
 Processo ir Martinijono, k. († apie 67) 53
 Pudencijonos, m. († II a.) 297
 Rufinos ir Sekundos, m. ir k. († 257) 352
 Sabinos, k. († 126) 418
 Sebastijono, k. († 287) 391
 Serapijos, m. ir k. († 126) 418
 Sergijaus I, p. († 701) 63
 Severo, Severijono, Karpoforo ir Viktorino, arba „Keturių Apvainikuotujų“, br. († IV a.) 360
 Sikstaus II, pop. ir kank. († 258) 297,375
 Sikstaus III, p. († 440) 311
 Silvestro I, p. († 315) 204
 Simforozos su 7 sunūmis: Krescensu, Julianu, Nemėziju, Primitivu, Justinu, Stákteu ir Eugeniju, k. († apie 125) 158
 Simmachaus, p., išpaž. († 514), Vatikano baz. 63
 Simono ir Judos (Tado), Apašt. († 60) 57
- Simplicijaus, p., išpaž. († 483), Vatikano baz. 63
 Simplicijaus, Faustino ir Beatrikos, k. († III a.) 160
 Siricijaus, p. († 398) 297
 Sotero, p. ir k. († 174) 298
 Stanislovo Kostkos, išp. († 1563) 244
 — Jo kambarys —
 Stepono I, p. ir k. († 257) 298
 Stepono Dijak., k. († 33) 310
 Tarsicijaus, k. († IV am.) 204
 Telesforo, p. ir k. († 138)
 Šv. Petro Konfesijoje 41
 Tiburcijaus, k. († 230) 129
 Timotiejaus, v. ir k. († 97) 400
 Trankvilino, kun. ir k. († III amžiuje) 451
 Urbono I, pop. ir kank. († 229) 129,297
 Pal. Urbono II, p., išpaž.
 († 1099), Vatik. báz. 63
 Valentino († III amž.) 295
 Valerijono, k. († 230) 129
 Viktoro I, p. ir k. († 199)
 Šv. Petro Konfesijoje 41
 Vincencijaus († 304) ir Anastazijaus († 628), kankinių 406
 Vitalijono, p., išp. († 672) 63
 Zefirino, p. ir k. († 217) 204
 Zacharijós, p., išp. († 752) 375
 Vatikano bazilikoje 63
 Zenono († III amž.) 295
 Zosimo, p. († 418) 311
 Zuzanos, merg. ir kank. († 295) 247

PRIEDAS I.

RYMO POPIEŽIAI.

Rymo Popiežių dinastija yra seniausia pasaulyje, nes ištvrė jau 19 amžių ir perkentėjo visas revoliucijas. Popiežiui pridera šie garbingieji titulai; Jézaus Kristaus Vietininkas ant žemės, Apastalų Kunigaikščio, šv. Petro, Ipédinis, Visuotinosios Bažnyčios Galva, Ganytės ir Vyriausiasis Kunigas, visų krikščionių Šventasis Tėvas ir Mokytojas, Vyriausiasis Vakarų Patrijarkas, visos Italijos Primas, Rymo provincijos Metropolitas arba Antvyskupis, Rymo Vyskupas ir pasaulinis Bažnytinės viešpatijos Valdovas.

(Skaitlinės už vardų reiškia Popiežiškojo Sosto apėmimo metus).

1. Šv. Petras Apaštalas, ^{43¹}	12. Šv. Anicetas, 155
2. Šv. Linus, 67	13. Šv. Soteras, 166
3. Šv. Kletas, 78	14. Šv. Eleuterijus, 174
4. Šv. Klemensas I, 89 ²⁾	15. Šv. Viktoras, 189
5. Šv. Anakletas, 97 ³⁾	16. Šv. Zefirinas, 199
6. Šv. Evaristas, 97	17. Šv. Kalikstas I, 217 ⁴⁾
7. Šv. Aleksandras, 105	18. Šv. Urbonas I, 222
8. Šv. Sikstus (Xystus) I, 115	19. Šv. Poncijanus, 230
9. Šv. Telesforas, 125	20. Šv. Anterus, 235
10. Šv. Higinas, 136	21. Šv. Fabijonas, 236
11. Šv. Pijus I, 140	22. Šv. Kornelijus, 251 ⁵⁾

¹⁾ Sulig Wujko Biblijos (IV t. 423 p.) šv. Petras įsteigės savo Sostą Ryme tik 44 m., nukankintas gi buvęs ne 67, bet 69 m. Reikia čia patėmtyti, kad ir per 3 pirmuosius amžius šv. Petro ipėdinių popiežiavimo dienos (metai) yra labai abejotinos, nes remias tik įvairiomis padavomis. Mes čia talpiname, kiek galima, tikriausias žinias, pasémę jas iš knygos „I Sommi Pontefici da S. Pietro a Pio X”, di A. Ferrari. Milano 1903, kurią buvo malonus mums atsiusti žinomas Rymo augustijonas, kun. Aurelio Palmieri. Bet ši chronologija lig XI amž. gerokai skyrias nuo chronologijos prie popiežių medalionų (paveikslų) šv. Povilo bazilikoje (ž. 402 p.).

²⁾ Nors stačiatikiai nepripažįsta Popiežiaus, kaip Bažnyčios Galvos, bet šią popiežių (ir šv. Sikstų II, Silvestrą I, Leoną I, Did. ir Martyną I) ir jie gurbina.

³⁾ Kai-kurie naujesneji istorikai nepripažįsta šito popiežiaus ir laiko jį perviena su šv. Kletu, užtat jų susstatytuose sąrašuose rašoma: „Kletas arba Anakletas“. Bet viename iš tikriausiuų šaltinių, minėtuose popiežių medalionuose šv. Povilo bazilikoje, šv. Anakletas skaitomas penktuoju popiežiu. Kadangi pirmųjų amžių istorija dengia tirštą rukas, tai geriausia sekti pačių popiežių pašvėstają nuomonę tame dalyke.

⁴⁾ Tasai popiežius skaitomas įsteigėjų arba atnaujintoju ligšiol geriausia žinomąjų ir ištirtųjų katakumbų, vadinančių jovardu (ž. 384 p.).

⁵⁾ Tasai popiežius pirmasis turėjo, 251 m., sau konkurentą, vadinamą *antipapa*, Novacijoną, jo vardu pavadintosios atskalos įsteigėja.

23. Šv. Lucijus I, 253
 24. Šv. Steponas I, 254
 25. Šv. Sikstus II, 257
 26. Šv. Dionizijus, 259¹⁾
 27. Šv. Feliksas I, 269
 28. Šv. Eutichijonas, 275
 29. Šv. Kajus, 283
 30. Šv. Marcelinas, 296
 31. Sv. Marcelius I, 307²⁾
 32. Šv. Euzebijus, 309
 33. Šv. Melchijadas, 310
 34. Sv. Silvestras I, 314³⁾
 35. Šv. Morkus, 336
 36. Sv. Julijus I, 337
 37. Šv. (?) Liberijus, 352
 38. Šv. Feliksas II, 355
 39. Šv. Damazas I, 366
 40. Šv. Siricijus, 384
 41. Šv. Anastazijus, 398
 42. Sv. Inocencijus I, 401
 43. Šv. Zósimas, 417
 44. Šv. Bonifacijus I, 418
 45. Sv. Celestinas I, 422
46. Šv. Sikstus III, 432
 47. Šv. Leonas I, Didysis 440
 48. Šv. Hiliarijus 461
 49. Šv. Simplicijus, 468⁴⁾
 50. Šv. Feliksas III, 483
 51. Sv. Geliazijus I, 492
 52. Šv. (?) Anastazijus II, 496
 53. Šv. Simmachus, 498
 54. Šv. Hormizdas, 514
 55. Šv. Jonas I, 523
 56. Šv. Feliksas IV, 526
 57. Sv. Bonifacijus II, 530
 58. Šv. (?) Jonas II, 533
 59. Šv. Agapitas I, 535
 60. Sv. Silverijus, 536
 61. Vigilius, 537
 62. Peliagijus I, 555
 63. Šv. Jonas III, 561
 64. Benediktas I, 575
 65. Peliagijus II, 579
 66. Šv. Grigalius I, Didysis, 590⁵⁾
 67. Sabinianus, 604

¹⁾ Šv. Dionizijus buvo pirmasis popiežius ne kankinys. Bet jo išpėdiniai vėl buvo nukankinti lig šv. Melchijado, kurio gadynėje pasibaigė kruvinieji krikščionių persekiojimai, nes cies Konstantinas Did. suteikė (313 m.) Bažnyčiai laisvę ir krikščionystė pergalėjo stabmelyste. Tik popiežių Felikso II (365 m.), Silverijaus (538) ir Martyno I (655) nukankinimas sudrumstė Bažnyčios ramumą.

²⁾ Po šv. Marcelino ilgiausia (art 4 metų) buvo neužimtas Apaštalų Sostas, nes paskutinysai Dioklecijono persekiojimas buvo toks baisus, kad krikščionis negalėjo susirinkti naujojo popiežiaus rinkimui.

³⁾ Sisai popiežius sušaukė (325 m.) pirmąjį Visuotinį Susirinkimą (Santarybą) Nicéjoje, kuriamo, dalyvaujant 318 vyskupams, tapo pasmerkti arijonai.

⁴⁾ Jam popiežiaujant (476 m.), giruliai (gal lietuvių?) su savo vadu Odoakru užėmė Rymą ir išgriovė vakarinęją Rymo imperiją.

⁵⁾ Tasai popiežius (Bažn. Dakt.) išteigė bažnytinę giedojimą, vadinamą nuo jo vardo grigališkuoju (ž. 363 p.).

68. Bonifacijus III, 607
 69. Šv. Bonifacijus IV, 608
 70. Šv. Deusdedit (Adeodatas) I, 615
 71. Bonifacijus V, 619¹⁾
 72. Honorijus I, 625
 73. Severinas, 640
 74. Jonas IV, 640
 75. Teodoras I, 642
 76. Šv. Martynas I, 649
 77. Sv. Eugenijus I, 655
 78. Šv. Vitalijonas, 657
 79. Deusdedit (Adeodatas) II, 672
 80. Dominus (Donus) I, 676
 81. Šv. Agatonas, 678
 82. Šv. Leonas II, 682
 83. Sv. Benediktas II, 684
 84. Jonas V, 685
 85. Kononas, 686
 86. Šv. Sergijus I, 687
 87. Jonas VI, 701
 88. Jonas VII, 705
 89. Sizinius, 708
 90. Konstantinas, 708
 91. Šv. Grigalius II, 115
92. Šv. Grigalius III, 731
 93. Šv. Zacharijas, 741
 94. Steponas II, 752²⁾
 95. Steponas III, 752
 96. Sv. Povilas I, 757
 97. Steponas IV, 768
 98. Adrijonas I, 772
 99. Šv. Leonas III, 795
 100. Steponas V, 816
 101. Šv. Paschalis I, 817
 102. Eugenijus II, 824
 103. Valentinas, 827
 104. Grigalius IV, 828
 105. Sergijus II, 844
 106. Šv. Leonas IV, 847³⁾
 107. Benediktas III, 855
 108. Šv. Mykalojus I, Didysis, 858
 109. Adrijonas II, 867⁴⁾
 110. Jonas VIII, 872
 111. Šv. Martynas II (Marijanas I), 882
 112. Šv. Adrijonas III, 884
 113. Steponas VI, 885
 114. Formozus, 891⁵⁾

¹⁾ Jo gadynėje pradėjo skelbti savo naujajį mokslą Magometas.

²⁾ Kadangi tasai popiežius tegyveno tik 3 dienas ir nebuv'o nė pašvėtas, tai kai-kurie neskaito jo tarp pop.

³⁾ Tarp Leono IV ir Benedikto III kai-kurie naujiesnėje ir priešingi Bažnyčiai istorikai deda pasaką apie Joanną Popiežienę (Joną VIII), moteriškę, sédėjusią neva ant Apaštalų Sosto pustrečių metų. Bet toji pasaka seniai jau yra sukritikuota.

⁴⁾ Jis atliko (869 m.) Visuotinąjį vyskupų Susirinkimą Konstantinopolyje (4-ji), kuriame tapo pasmerktas Photius, rytu schizmos (graikų nuo Rymo atskyrimo, ivykusio 1054 m.) kaltininkas.

⁵⁾ Šiam popiežiui numirus, prasidėjo Bažnyčioje (ypač Ryme) labai liudna ir nerami gadynė, tvėrusi net pusantro šimto metų. Per tą laiką persimainė apie 40 popiežių (ir 6 antipapos), iš kurių nevienas vedė nepavyzdingą gyvenimą, kovojo su savo pirmatkunais ir

115. Bonifacijus VI, 896
 116. Steponas VII, 896
 117. Romanus, 897
 118. Teodoras II, 897
 119. Jonas IX, 898
 120. Benediktas IV, 900
 121. Leonas V, 903
 122. Kriščupas (Christophorus), 903
 123. Sergijus III, 905
 124. Anastazijus III, 911
 125. Landonas, 913
 126. Jonas X, 914
 127. Leonas VI, 928
 128. Steponas VIII, 929
 129. Jonas XI, 931

mirė kalėjime, nes i popiežių rinkimus dažnai kišdavos pasaulinėji valdžiai ir net paprastieji tikintieji. Bet ir nevertus Ganytojus turėdama, Bažnyčia tečiau nežuvo, nes ji yra Dievo, ne žmonių darbas.

¹⁾ Tasai popiežius buvo aprinktas 18 metų teturėdamas ir, kiek žinoma, jis pirmasis permainė savo krikštą varda. Bet ir jo popiežiavimas nebuvuo ilgas, nes 963 m., užpykės ant jo, jojo paties pašauktasis pagelbon prieš Italijos kar., Berengarijų II, Vokiečių karalius, Ottonas I, sušaukęs vyskupų susirinkimą, atstatė jį nuo popiežiavimo ir jo vieton aprinko Leoną VIII. Bet rymečiai, atsitraukus iš Rymo Ottōnui, išvarė Leona ir pasikvietė atgal Jona XII. — Nors Leonas VIII skaitomas antipapa, bet nežinia, kodel jo vardo nėra paémęs né vienas iš paskesniųjų popiežių.

²⁾ Jo gadynėje (965 m.) lenkų kar. Miečislovas I patsai priėmė krikštą ir vison Lenkijon įvedė krikščionystę.

³⁾ Bonifacijus VII yra kovojo pirmiau, kaip anti-papa Franko'nas su popiežiais; Benediktu VI ir VII ir Jonu XIV, iš kurių pirmajį ir trečiąjį net nužudejė kalėjime, bet paskui ir pats buvo užmuštas ir išniekintas įnirtusiųjų rymečių.

⁴⁾ Tasai popiežius, kiek žinoma, pirmasis atliko viešąją kanonizaciją (šv. Udalriko Vysk., 993 m.), nes pirmiau tai atlikdavo vyskupai. Jo paties gadynėje rusų kunig. Vladimir'as Did. įvedė krikščionystę Rusijoje (988 m.).

130. Leonas VII, 936
 131. Steponas IX, 939
 132. Martynas III (Marinas II), 942
 133. Agapitas II, 946
 134. Jonas XII, 956¹⁾
 135. Benediktas V, 964
 136. Jonas XIII, 965²⁾
 137. Benediktas VI, 972
 138. Domnus (Donus) II, 974
 139. Benediktas VII, 975
 140. Jonas XIV, 984
 141. Bonifacijus VII, 984³⁾
 142. Jonas XV, 985
 143. Jonas XVI, 986⁴⁾
 144. Grigalius V, 996
145. Jonas XVII, 997.
 146. Silvestras II, 999
 147. Jonas XVIII, 1003
 148. Jonas XIX, 1003
 149. Sergijus IV, 1009
 150. Benediktas VIII, 1012
 151. Jonas XX, 1024¹⁾
 152. Benediktas IX, 1033
 153. Grigalius VI, 1044
 154. Klemensas II, 1046
 155. Damazas II, 1048
 156. Šv. Leonas IX, 1048²⁾
 157. Viktoras II, 1054
 158. Steponas X, 1057
 159. Benediktas X, 1058
 160. Mykalojus II, 1058³⁾
 161. Aleksandras II, 1061
162. Šv. Grigalius VII, 1073⁴⁾
 163. Pal. Viktoras III, 1086
 164. Pal. Urbonas II, 1088
 165. Paschalis II, 1099
 166. Geliazijus II, 1118
 167. Kalikstas II, 1119
 168. Honorijus II, 1124
 169. Inocencijus II, 1130
 170. Celestinas II, 1143
 171. Lucijus II, 1144
 172. Pal. Eugenijus III, 1145
 173. Anastazijus IV, 1153
 174. Adrijonas IV, 1154
 175. Aleksandras III, 1159
 176. Lucijus III, 1181
 177. Urbonas III, 1185
 178. Grigalius VIII, 1187

¹⁾ Benediktas VIII ir Jonas XX buvo tikrieji broliai, Benediktas gi IX-jų anukas, išrinktas popiežiu teturėdamas tik 12 m.

²⁾ Paskutiniai jo popiežiavimo metais atskyrė nuo Rymo graikų (stačiatikių) bažnyčia (Mikolas Caerulearius).

³⁾ Nuo šio popiežiaus mūsų chronologija jau pilnai sutinka su anaja ant šv. Povilo bazilikos sienų. — Visi 6 jo ipėdiniai turėjo kovoti su savo konkurentais, Paschalis gi II turėjo net 3, o Aleksandras III — net 4 antipipat.

⁴⁾ Grigalius VII, dailydės sunus (Hildebrand), buvo maldingas ir mokytas popiežius, tikėjimo platintojas ir Bažnyčios drausmės (disciplinos) reformatorius; nuo Apaštalų gadynės nėra buvę tokio uolaus Ganytojai. Ypač drasai naikino jis šventpirkytę (simonia) ir neprisiturėjimą (nekaltybėje) tarp kunigų. Narsiai taip pat kovojo su vokiečių cies. Henriku IV del investitūrū (kunigų paskyrimų) ir privertė jį nusileisti. Pagalios turėjo ginties nuo antipapos Klemenso III, kurs nesiliovė varginės ir du sekančiu popiežiu.

Kadangi jo gadynėje (1073 m.) turkai užvaldė Palestiną su Jerozolima, tai jis buvo beruošias pirmają kryžiaus karę (krucijata) jų atvadavimui, bet ginčas su Henriku IV jam to neleido. Tik Urbonas II tai atliko, 1096 m.

179. Klemensas III, 1187
 180. Celestinas III, 1191
 181. Inocencijus III, 1198¹⁾
 182. Honorijus III, 1216
 183. Grigalius IX, 1227²⁾
 184. Celestinas IV, 1241
 185. Inocencijus IV, 1243³⁾
 186. Aleksandras IV, 1254
 187. Urbonas IV, 1261⁴⁾
 188. Klemensas IV, 1265
 189. Pal. Grigalius X, 1271⁵⁾
190. Pal. Inocencijus V, 1276
 191. Adrijonas V, 1276
 192. Jonas XXI, 1276
 193. Mykalojus III, 1277
 194. Martynas IV, 1281
 195. Honorijus IV, 1285
 196. Mykalojus IV, 1288
 197. Šv. Celestinas V, 1294
 198. Bonifacijus VIII, 1294⁶⁾
 199. Pal. Benediktas XI, 1303
 200. Klemensas V, 1305⁷⁾

¹⁾ Tasai vienas iš didžiųjų popiežių leido Padau-guvio vysk. Albertui išteigtį (1200 m.) kryžiuočių ordeną ir rupinos, kad ju atverstieji lietuviai nebūtu skaudžia-mi. 1215 m. jisai pats pakrikštijo du Parusnės kuni-gaikščiu ir jos vyskupu paskyrė cistersą Kristijoną, pirmajį lietuvių mokytoją.

Jo išpėdiniai: Honorijus III, Grigalius IX ir k. taip-pat rupinos ivesti krikščionystę Lietuvoje ir Inflantuose ir globojo naujuosius krikščionis.

²⁾ Tasai popiežius suvienijo kryžiuočius su kard-ninkais, 1284 m.

³⁾ Jo gadynėje (1247 m.) turkai galutinai užvaldė Jerozolimą ir nieko nepadėjo nė septintojį (paskutinėjį) kryžiaus karę (1248 m.). Ir šisai popiežius vertė lietu-vius priimti šv. Krikštą ir paskui, tapus krikščioniu kar. Mindaugui, nusiuntė jam savo raštą ir karaliaus vainiką. 1253 m. priėmė krikštą Prusai.

⁴⁾ Urbonas IV Inocencijaus IV gadynėje buvo jo pasiuntiniu Lenkijoje. Paskui, tapęs popiežiu, kurstomas kryžiuočių, skelbė net kryžiaus karę prieš lietuvius. Taip-pat šmeižė jie lietuvius ir prieš Klemensą IV.

⁵⁾ Grigalius X, kadangi jis buvo išrinktas Viterbe tik po 2 metų ir 9 mėn. konklavės, tai jis sureformavo popiežių rinkimus, įsakęs, kad jie butu renkami užda-roje konklavėje. Jis buvo pašaukęs Visuotinajan Susi-rinkimau Lione (2-jan) ir graikus, kuriuos ir buvo su-vienijęs su Rymu, bet neilgam.

⁶⁾ Jis įvedė pirmajį kartą (1300 m.) Jubiléjų kas 100 metų.

⁷⁾ Tasai popiežius perkėlo Popiežių Sostą Avinjon-an, 1308 m., ir nuo to laiko prasidėjo taip vadinama popiežių „Babilono vergija“, tvérusi lig 1377 m.

201. Jonas XXII, 1316
 202. Benediktas XII, 1334
 203. Klemensas VI, 1342
 204. Inocencijus VI, 1352
 205. Pal. Urbonas V, 1362
 206. Grigalius XI, 1370¹⁾
 207. Urbonas VI, 1378²⁾
 208. Bonifacijus IX, 1389
 209. Inocencijus VII, 1404
 210. Grigalius XII, 1406
 211. Aleksandras V, 1409
 212. Jonas XXIII, 1410³⁾
 213. Martynas V, 1417⁴⁾
214. Eugenijus IV, 1431
 215. Mykalojus V, 1447
 216. Kalikstas III, 1455
 217. Pijus II, 1458
 218. Povilas II, 1464
 219. Sikstus IV, 1471⁵⁾
 220. Inocencijus VIII, 1484
 221. Aleksandras VI, 1492⁶⁾
 222. Pijus III, 1503
 223. Julijus II, 1503⁷⁾
 224. Leonas X, 1513⁸⁾
 225. Adrijonas VI, 1522⁹⁾
 226. Klemensas VII, 1523

¹⁾ Tasai popiežius perkėlo atgal savo Sostą Ry-man. Bet netrukus prasidėjo Bažnyčioje taip vadinama didžioji Vakarų schizma, tvérusi apie 40 metų ir pada-linus katalikiškaji pasaulį į 2 dali: viena klausė Ryme viešpataujančiojo popiežiaus, kita—Avinjone.

²⁾ Jo gadyneje kar. Jagiela priėmė šv. Krikštą (1386 m.) ir gavo Vilnius pirmajį vyskupą Vosylių.

³⁾ To popiežiaus gadyneje įvyko garsusis lietuvių ir lenkų su kryžiuočiais mušis ties Žalgiriu, 1410 m., kur tie vokiečiai tapo sumušti.

⁴⁾ 1417 m., Visuotiname Susirinkime Konstanci-joje buvo atstatytas pop. Jonas XXIII jo vieton aprink-tas Martynas V ir išteigta Žemaičių vyskupija; pirmasis jos vyskupas buvo Motiejus Žninas.

⁵⁾ Sikstus IV, žvėjo sunus, buvo gabus, ypač öva-siškuose moksluoje. Jis atstatė ir papuošė Rymą ir Ge-nujoje išteigė Universitatę, 1471 m. 1484 m. mirė musų tautietis, šv. Kazimieras, kanonizuotas 1521 m. (žiur. I tomą, 59. p.).

⁶⁾ Aleksandru VI užmetama daug ydų, bet ne-teisingai. Jo gadyneje (1492 m.) Krištopas Kolumbas atrado Ameriką.

⁷⁾ Julijus II pakėlo Rymo gerovę ir 1506 m. pra-dėjo statyti dabartinę Vatikano baziliką.

⁸⁾ Leonas X pirmasis pasmerkė viešai Martyną Liuterą, 1520 m.

⁹⁾ Adrijonas VI buvo paskutinysai popiežius vokie-tys ir ne italas, nes netrukus tapo užginta rinkti ne italus.

227. Povilas III, 1534¹⁾
 228. Julijus III, 1550
 229. Marcellius II, 1555
 230. Povilas IV, 1555
 231. Pijus IV, 1559²⁾
 232. Šv.-Pijus V, 1566³⁾
 233. Grigalius XIII, 1572⁴⁾
 234. Sikstus V, 1585⁵⁾
 235. Urbonas VII, 1590
236. Grigalius XIV, 1590
 237. Inocencijus IX, 1591⁶⁾
 238. Klemensas VIII, 1592⁷⁾
 239. Leonas XI, 1605
 240. Povilas V, 1605
 241. Grigalius XV, 1621
 242. Urbonas VIII, 1623⁸⁾
 243. Inocencijus X, 1644
 244. Aleksandras VII, 1655

¹⁾ Tasai popiežius pirmasis užgynė skaityti eretikų knygas ir įsteigė Ryme vyriausiąjį Inkviziciją, 1542 m. Jisai taip-pat patvirtino 1540 m. įsteigtąjį šv. Ignacijaus Liojolos kovai su Reformacija jézuitų ordeno ir sušaukė garsųjį Visuotinają Susirinkimą Tridente (1545 m.).

²⁾ Tasai popiežius užbaigė Visuotinąjį Tridento Susirinkimą, 1563 m., ir patvirtino jo nutarimus.

³⁾ Šv. Pijaus V gadyneje (1569 m.) Lietuva galutinai susivienijo su Lenkija (Liublino unija). Valdant Žemaičių vyskupiją netikusiam vysk. Petkevičiui, liuterių ir kalvinų mokslas taip buvo joje pasklydės, kad buvo belikę tik kelios bažnyčios ir keli kunigai.

⁴⁾ Tasai popiežius garsus tuo, kad 1582 m. pataise senajį (Julijaus) kalendorių ir pavadino jį savo vardu. Tasai kalendorius buvo vartojamas Lietuvoje lig 1799 m. ir paskui dar 1812 m. Žemaičių vysk., Merkeliis Giedraitis (1575–1609), padedant jézuitams, atvertė lietuvius atgal į katalikus.

⁵⁾ Tasai popiežius patvirtino Inkvizicijos Kongregaciją ir įsteigė 14 kitų Kongregacijų.

⁶⁾ Ta popiežių ir sekantį padėjo išrinkti Vilniaus vyskupas ir kardinolas, Jurgis Radzivilas. Bet Lietuva yra turėjusi dar ir antrajį kardinolą, kunigaikštį Ferdinandą, Zigmanto III suną.

⁷⁾ Klemensas VIII, kurs budamas kardinolu, buvo pasiuntiniu Lenkijoje, 1595 m. buvo atsiuntas Vilniui ištirtų lietuvių lenkinimo Aleksandram Komuliūjų, kurs atrado lietuvių parapijas apverktiname stovyje (ž. „Draugiją“ 1911 m. N 59).

⁸⁾ Tasai popiežius įsteigė Propagandos kolegiją (ž. 221 p.) ir pašventė dabartinę Vatikano baziliką, 1626 m.

245. Klemensas IX, 1667
 246. Klemensas X, 1670¹⁾
 247. Inocencijus XI, 1679²⁾
 248. Aleksandras VIII, 1689
 249. Inocencijus XII, 1691
 250. Klemensas XI, 1700
 251. Inocencijus XIII, 1721
 252. Benediktas XIII, 1724
 253. Klemensas XII, 1730
 254. Benediktas XIV, 1740³⁾
255. Klemensas XIII, 1758
 256. Klemensas XIV, 1769⁴⁾
 257. Pijus VI, 1775⁵⁾
 258. Pijus VII, 1800⁶⁾
 259. Leonas XII, 1823
 260. Pijus VIII, 1829
 261. Grigalius XVI, 1831⁷⁾
 262. Pijus IX, 1846⁸⁾
 263. Leonas XIII, 1878⁹⁾
 264. Pijus X, 1903 ir ligiol.

¹⁾ Tasai popiežius buvo atsisakęs pripažinti caru Maskvos kunigaikštį Vosyliaus Ivana.

²⁾ Inocencijus XI turėjo gerus santykius su Lietuva ir jam gausiai sušelpė pinigais, musų kar. Jonas Sobieskis sumušė galutinai turkus ties Viena, 1683 m.

³⁾ Tasai vienas iš mokyčiausiuų popiežių sumažino šventes lig dabar tebešvenčiamujų, bet buvo išakęs dar jose klausyti šv. Mišių. Jis taip-pat, kaip ir kiti popiežiai, iškeikė masonus.

⁴⁾ Tasai popiežius, priverstas kelių valstijų, buvo panaikinės Jezuitų ordeną, 1773 m., bet Pijus VII vėl jį atnaujino.

⁵⁾ Pijus VI važiavo Vienon pas cies. Juozą II Bažnyčios reikalų, 1782 m. 1789 m. kilo didžioji prancuzų revoliucija, kuri buvo atėmusi Bažnyčios provinciją, Ryme įsteigus respubliką ir išvežusį patį popiežių. 1795 m. Lietuva prijungta prie Rusijos.

⁶⁾ Pijus VII susitaikino (konkordatas) su Napoleonu I (1801 m.) ir apvainikavo jį Paryžiuje (1804), bet paskui (1809) buvo jo išvežtas Prancuzijon, iš kur sugrižo tik Napoleonui nustojus sosto, 1814 m. Jezuitų ordeno atnaujinimas, 1814 m., ir Seinų (Augustavu) vyskupijos įsteigimas, 1817 m.

⁷⁾ Tasai popiežius buvo išleidęs išakymą Lenkijos kunigai paturėti rusų caro autoritatę, bet paskui viešai apskelbė Bažnyčios persekiojimus Rusijoje ir pašmerkė cies. Mykalajaus I mėginimus panaikinti uniją (1839 m.).

⁸⁾ Lig tol buvo manoma, kad nė vienas popiežius negyvensiās „šv. Petro metu“, bet Pijus IX pragyveno

Garsioji neva šv. *Maliakijos* (Airių antvysk.. t 1148) pranasytė yra trumpai apibudinusi visus popiežius nuo Celestino II lig pasaulio pabaigos. Po Pijaus X, kurio popiežiavimas yra apibudintas žodžiais „*Ignis ardens*“ („Deganti ugnis“) ši pranašystė suskaito išviso

netik 25, bet ir beveik 34 metus. Ilgas jo popiežiavimas buvo pilnas sumišimų ir Bažnyčios persekiojimų. Tuo antraisiais metais Ryme ir visoje Bažnyčios provincijoje kilo baisi revoliucija, kurioje buvo užmušti: jo ministris (Rossi) ir sekretorius. Apgultas gi maištininkų popiežius turėjo slaptą bėgti Gajeton, pas Neapolio karalių, iš kur sugrižo tik po pusantį metų, išvarius prancuzams iš Rymo Garibaldi'o maištininkus. Nors popiežius malonai elgési su savo priešais ir ivedé daug reformų savo viešpatijoje (geresniam savo žmonių reikalų pažinimui jis net per 4 mėnesius 1857 m. po ją važinėjo), bet neramus gaivalas Ryme nenurimo, kol 1860 m. Piemonto kunigaikštis Viktoras Emanuelius neatémė iš Pijaus beveik visos jo viešpatijos ir nesutvėrė naujosios Italijos karalijos. Pagalios, 1870 m. tasai popiežius nebe teko né likusios nuo 1860 m. viešpatijos dalies ir tuo budu Rymo popiežiams tapo neteisingai išplėsta nuo amžiu jiem priderėjusi „*Šv. Petro tēvainystė*“ ir jie tapo priversti užsidaryti Vatikane it kalinių. Svarbesnieji Pijaus IX bažnytiniai veikalai: 1850 m. padalino Angliją į vyskupijas, 1854 m. apskelbė Nekaltojo Marijos Prasidėjimo dogmatą, 1869 m. sušaukė Visuotinąją Vatikano Susirinkimą (buvo 633 vyskupai), kurs lig išvai kant jį užėmus Rymą Italams, 1870 m., suskubo dar apskelbti Popiežiaus neklaidingumo tikėjimo ir doros dalykuose dogmatai. Taip pat jo gadynėje įvyko: vysk. M. Valančiaus sumanytosios blaivybės įvedimas Žemaičių vyskupijoje (1858 m.) ir galutinas unijos panaikinimas Rusijoje (1875 m.).

⁹⁾ Tasai popiežius atrado Bažnyčią sunkame padėjime, bet savo taikumu beveik visa pataisė ir igijo visą meilę. Todel 1885 m. jis buvo teisėju kilusiouje tarp Vokietijos ir Ispanijos vaiduose ir 1887 m., švenčiant jam 50 metų kunigavimo jubiléjų, sveikino jį net svetim tikiai viešpačiai. 1900 m. jis atliko Didžių Jubiléjų. Pagalios, jis atsižymėjo savo daugeliui svarbių enciklikų, kuriomis daug naudos padarė Bažnyčiai.

tik 9 popiežius šioje eilioje:

„*Religio depopulata* — tikėjimas išnaikintas,
Fides intrepida — tikėjimas drąsus,
Pastor angelicus — aniolų Ganytojas,
Pastor et nauta — Ganytojas ir jureivis,
Flos florum — Žiedų žiedas,
De medietate lunae — iš mėnulio vidurio,
De labore solis — iš saulės darbo,
De gloria olivae — iš alyvos garbės,
In persecutione extrema etc. —

Paskučiausiai švenčiausiosios Rymo Bažnyčios persekiojime sédės Petras Rymietis, kurs ganys aveles tarp daugelio prispaudimų; kuriems pasibaigus septinalinis miestas bus sugriautas ir baisusis Teisėjas teis žmones“.

— Nors tie apibudinimai pritinka daugeliui iš buvusiųjų popiežių, bet kadangi toji pranašystė pasirodė tik 1590 m., tai skaitlingi rašytojai nepripažista jos tikrumo.

PRIEDAS II.

Popiežiaus mirimas ir „Conclave“, arba naujojo Popiežiaus rinkimai.

1. Apeigos Popiežiui mirštant ir numirus. Rymo Popiežiui sunkiai susirgus ir baigiantis jo vargingam gyvenimui, milijonai akių atsigrežia į Rymą, visų gili katalikų širdis pradeda neramiai plakti ir mesti karštai Dievą sveikatos savo mylimajam. Tėvui ir Ganytojui. (Taip antai, sergent a. a. Leonui XIII., Vatikane buvo gauta 4.000 telegramų iš visų pasaulio kraštų, kuriomis įvairūs augštojo luomo asmenys išreiškė ligoniui savo užuojaudą). Tuo laiku viso pasaulio žmonės, ypač katalikai, gaudyti-gaudo laikraščius ir pirmiausia jieško ten žinių apie Popiežiaus sveikata, bijodami, kad nerastu ten žinių apie jo mirimą.

Aprašysiu čia paskutiniojo pop. a. a. Leono XIII. atsisveikinimą su šiuo pasauliu. Matydamas, kad jau prisieis mirti, tasai popiežius pasišaukė dididžių Penitencijarių (popiežiu Nuodémiklausi) ir papraše sutekti jam paskutiniuosius šv. Sakramentus, kuriuos netrukus popiežius labai maldingai ir priėmė. Nepaprastai iškilminga buvo ana valanda, kurioje tasai Kristaus Vietininkas priėmė paskutinįjį kartą širdin savo Viešpatį ir Dievą, pasislėpusi Švenc. Sakramente. Vijatika, davę mirštančiam popiežiui didys Penitencijarijus, kard. Serapinas Vannutelli, turėdamas prie savęs didijį popiežiaus rumą apeigų Mokytoją (*Magister caeremoniarum*); dalyvavo

tose apeigose ir kiti keli kardinolai, tarp kurių buvo Rymo Bažnyčios Kamerlingas¹⁾, kard. Oreglia ir pop. Sekretorius, kard. Rampolla; be to, buvo čia susirinkę ir artimiausieji popiežiaus giminės, kurie klupojo su degančiomis žvakėmis apie ligonio lovą. Šv. Tėvas turėjo dar tuokart pilną sąmonę, užtat nors silpnu balsu pasakė kard. Oreglia i keletą žodžių, pavesdamas jam šv. Bažnyčią. Vienam iš kardinolų paprašius, ligonis pakėlė pamažu balą, kaip marmurinę, ranką ir palaimino visus antrajame kambaryste esančius savo tarnus ir sargybą. Paskui davė tą savo ranką pabučiuoti kardinolams ir, visus peržegnojęs, atsisveikino su jais amžinai. Netrukus ligonis nustojo žado ir už kelių valandų, apsiašarojusies kardinolams kalbant maldas prie mirštančiųjų, persiskyrė su šiuo pasauliu, 7 (20) liepos d. 1903 metų. Tą dieną bazilikoje tuož tapo išstatytas Švenc. Sakramentas ir daugelis katalikų meldės prieš Jį už popiežių. Leonui numirus, visi kardinolai, popiežiaus namškai ir kiti augštojo luomo asmenys iš miesto buvo prileisti pabučiuoti stingstančią jau velionio ranką.

Nuo tos valandos Kard.-Kamerlingas apima visas Katalikų Bažnyčios ir Papiežiaus rumų valdymą, užtat Vatikano sargyba privalo jau atidavinėti jam karališkąją pagarbą.

Pusei valandos praslinkus, kard. Oreglia, apirėdės mėlynais rubais nuliudimo išreiškimui ir apsuotas Popiežiaus gvardija (sargyba) ir klerikais, atėjo prie durų, už kurių gulėjo velionis ir balsu pašaukė jį 3 kartus Krikšto vardu: Joakime, Joakime, Joakime! Paskui priėjo prie velionio ir, visiems tyliai suklaupus, dasilytėjo popiežiaus veido sidabriniu plaktuku ir vėl 3 kartus pašaukė jį tuo pačiu vardu. Nesulaukęs jokio atsakymo, Kamerlingas apreiškė visiems iškilmagai: „Popiežius tikrai mirė!“ Ir atkalbėjės psalmę už numirélius: „Iš gilumos šaukiau“, Oreglia su visais palydovais išėjo

¹⁾ Kard.-Kamerlingas, mirus popiežiui, privalo rupinties Šv. Sosto turtais ir teisėmis, todėl jis persikeilia net Vatikanan gyventi. Kaip Kamerlingo, taip ir did. Penitencijarijaus arba ir Kardinolo-Vikarijaus valdžia nepasibaigia nė mirus jiems tą valdžią suteikusiam popiežiui.

atgal. Tuokart kard. Sekretorius pranešė apie Popiežiaus numirimą pasaulynei valdžiai ir tuo pasibaigę jo priedermės ir teisės. Popiežiškasis Žvėjo žiedas taip pat tuoju esti sulaužomas. — Netrukus viso pasaulio kardinolams esti siunčiamos telegramos apie popiežiaus numirimą ir jie kviečiami tuoju atvykti į naujojo popiežiaus rinkimus (*Conclave*).

Paskiau Oreglia, vienkart su kitais kardinolais ir popiežiaus namiškiais, aprėdė lavoną į balta sutoną su raudona palerina (*mozzetta*), galvą apgaubę raudonu aksomito kopturėliu ir ant kojų užmovę raudonojo šilko-autuvą (sandalus) su išsiutais ant jo aukso kryžiais. Taip aprėdytai lavoną kardinolai paguldė ant brangiu raudonu audeklu užtiesto stalo ir po jo galva padėjo 2 raudonojo šilko pogalvėliu; pagalios į sukryžiuotasias ant krutinės velionio rankas buvo įdėtas kryželis¹⁾.

Taip priruoštą velionį 8 popiežiaus nešiotojai (*busolanti*) pernešė į tam tikrą ruimingą kambarį ir pastatė jo viduryje po baldakimu; keturiose kambario kertėse buvo pastatyta po didelę žvakidę su degančiomis vaško žvakėmis. Tuokart prie velionio galvos atsistojo sargybon 2 gvardijos kareiviu su nulenktais kardais. Visas gi kambarys buvo apmuštas raudonu audeklu ir jo langai uždangysti kilimais. Kadangi tan kambaryn tegalėjo ieiti tik kardinolai, viešpatijų pasiuntiniai ir kiti Rymo didžiunai ir tai, tik gavę kard. Kamerlingo leidimą, tai prie jo durų stovėjo sargyba iš gvardijos sąnarių.

Po lavono išbalzamavimo — kas daroma jau nuo Povilo V († 1621) gadyňės — popiežiaus širdis tapo nušiusta į šv. Vincencijaus ir Anastazijaus bažnyčią (ž. 216 p.), į kurią yra siunčiamos visų popiežių nuo Sikstaus V († 1590) širdis (išviso 30). Pagalios kardinolai aprėdė velionių brangiais popiežių rubais, t. y.:

¹⁾ Pas mus, Lietuvoje, į numirėlio rankas esti visados dedamas jo patrono, arba kito kokio Šventojo paveikslėlis. Bet, mano nuomone, reiktu tam tikslui vartoti ne paveikslėliai, bet kryželiai, nes ir visame pasaulyje taip daroma, kaip tai matome nors ir šventuose paveiksluose ir nesunku tai padaryti. Taip dariant butu daug nuosekliau, nes juk ne musų patronai yra mus atpirkę, bet Kristus, mirdamas ant kryžiaus-

apvilk raudonu gausiai auksu išsiutu arnotu, ant galvos uždėjo brangią mitrą, ant rankų užmovę baltas pirštinėles (su brangių žiedu ant dešinėsios rankos piršto) ir ant kojų raudonus sandalus, pagalios į rankas vėl įdėjo kryželį ir rožančių.

Dabar velionis tapo paguldytas jau Sosto salėje ir vėl po baldakimu. Prieš velionių buvo pastatyti 2 klaupki, ant kurių klupédami penitencijarai nuolat kalbėjo maldas už popiežiaus vėlę (dušią). Kiek toliau stovėjo stalas su kryžiu iš dramblio (slonių) kaulo tarp dviejų degančių žvakų ir indu su šv. vandeniu. Iš tų salę taip pat tebuvo leidžiama melsties tik diducmenė.

Taip išlaikę lavoną toje salėje visa dieną, vakare kardinolai pernešė jį labai iškilmingai į šv. Petro baziliką. Toje procesijoje visupirma ējo popiežiaus gvardija ir raudonai apsirėdė tarnai su uždegtomis žvakėmis; toliau žengė taip pat žvakėmis nešini penitencijarai ir popiežiaus zakristijonas su savo pagelbininku (abudu kunigu) ir pagalios buvo nešamas jo sargybos apsuptas a. Leonas. Paskui velionio ējo jo giminės, už kurių žengė eiliomis po du mėlynais arnotais apsilvik karolinolai, vedami Oreglia's ir Vannutelli'o. Už kardinolų ējo Vatikano rumų maršalkos ir išairės valdininkai viešpatijų pasiuntiniai ir pagalios visa popiežių kariuomenė ir tarnai. Visi jie ējo su degančiomis žvakėmis rankose. Prie Šv. Sakramento koplyčios durų laukė jų Vatikano Kapitulos sąnariai (prelatai), kurių pirminkinas palaimino čia velionių pirmajį kartą. (Tą apeigų laike bazilika buvo apšviesta elektrikos šviesa, bet uždaryta žmonėms.) Tuokart visa procesija perėjo per milžinišką baziliką ir padėjo popiežiaus lavoną ant augštio „katafalko“. Čia bazilikos giedotojai pagiedojo gražiai tam tikras griaudingas giesmes, kurių laike vienas iš vyskupų suteikė velioniui antrajį palaiminimą. Tai atlikę, kardinolai su kitais didžiunais atsitraukė, Vatikano gi gvardija pernešė numirėli į Šv. Sakramento koplyčią, kur ir padėjo ant žemesnio „katafalko“. Seniau popiežių kojos budavo iškišamos per geležines koplyčios duris, kad žmonės patogiau galėtu jas bučiuoti, bet dabar tasai paprotis tapo panaikintas ir Leonu XIII kojos buvo visiškai už durų. Čia prie lavono buvo uždegtos 6 didelės vaškinės žvakės ir pastatyta sargyba iš keturių popiežiaus šambelionų ir gvardijos su tarnais.

Grigalius XV (1621 m.) yra isakės visose Rymo bažnyčiose laikyti iškilmingasias pamaldas už numirusiųjų popiežių per 9 dienas ir, tik numirus Pijui IX, tuo laikinis kamerlingas Joakimas Pecci (paskiau Leonas XIII), buvo jas sutrumpinęs, tečiau Pijus X vėl atnaujino 9 dienas. Ketvirtuoje arba penktuoje tuo pamaldo diejoje popiežius esti jau laidojamas tuo tarpu šv. Petro bazilikos, nes yra įstatas, kad kiekvienas popiežius turi pagulėti savo bazilikosje nors 1 metus (Pijus IX del neramumo Ryme pergulėjo bazilikosje net 3 metus, bet ir Leonas XIII arti to čia išbuvo), po kurių esti jau kitur amžinai laidojamas. (1903 m. per pustrečios dienos meldės žmonių minios prie popiežiaus lavono). Atėjus Leono laidotuvui laikui, susirinko į Vatikano rumus visi Kardinolai, Kapitula, šambelionai, gvardijos, tarnai ir miesto didžiunai, kurie visi nuėjo uždegtomis žvakėmis į Šv. Sakramento koplyčią. Bazilika tuo tarpu buvo ištuštinta nuo žmonių; tik turintieji tam tikrą leidimą galėjo joje pasilikti. Tokių laimingųjų asmenų susirinko tuokart apie 5,000, bet tai yra niekai šioje bazilikosje, kurioje gali sutilti apie 80,000 žmonių. Atėjus procesijai prie popiežiaus lavono, bazilikos kanoninkai paėmė jį ant savo pečių ir, giedant chorui griaudinę psalmę „Miserere“, išneše apsupty gvardijos sargybos iš koplyčios. Paėjus didžiaja pažastimi didžiojo altoriaus linkon, procesija sustojo truputi ties šv. Petro stovyla, priėjus gi prie didžiojo popiežiaus altoriaus (bazilikos viduryje), apėjo aplink jį 2 kartu. Paskui ši liudnoji procesija išėjo kairėjон pažastin ir priėjo prie Kanoninkų (Choro) koplyčios. Čia kardinolai, viespatių pasiuntiniai ir kiti didžiunai susėdo ant priruoštų suolių, apmuštų raudonu aksomitu; kiti gi čia buvusieji sustojo prie lavono. Tuokart vienas iš vyskupų pašlaksti jį šv. vandeniu, giedotojai gi traukė griaudžias ir širdi veirančias giesmės, kurių laike Kapitulos pimininkas jau paskutinių kartą palaimino velioni. Čia popiežiaus maršalka uždengė jo veida balta uždanga, apeigų vadovas (Magister caerem.) jį visą raudonuoju šilką antklode ir gvardija—raudonuoju aksomitu. Taip uždengtas lavonas liko išėtas į raudonuoju audeklu apmuštą kiprinių graba (karsta). Cia visi dalyvaujantieji émė bučuoti velionio kojas, norėdami jau paskutinių kartą atiduoti pagarba ir atsisveikinti su savo buv. Tévu ir Ganytoju. Vienas iš vyskupų perskaite trumpai aprašytą jo gyve-

nimą, surašytą ant pergaminio (išdirbtosios versiuko odos) ir idėjės stiklinė bonukutėn, padėjo grabe. Čionpat buvo idėti ir 3 raudonuojo aksomito maišeliai su auksiniais, sidabriniais ir variniais medaliais, kurių kiekviename maišelyje buvo tiek, kiek metų Leonas yra popiežiavęs (t. y. po 25); ant medalių buvo patalpintas popiežiaus vardas ir paveikslas. Tuokart Kapitulos notarijus perskaite laidotuvui protokolą arba aktą su keturiomis antspaudomis iš raudonuojo vaško. Vėl giedotojams užgiedojus verksmingas giesmes, kipriso grabas su velioniu liko išėtas į antrajį cinos graba (su antrašu, kiek metų popiežius yra gyvenęs ir kuomet miręs), šisai gi paskutinis i tretijį ažuolinį. Ant visų trijų grabyų atsaupta po 8 antspaudas.

Tasai trejopas grabas netrukus buvo pakeltas ant linos augštyn ir patalpintas čia pat koplyčios višķu durų viršuje (ž. 59 p.) padarytoje nišoje; tuokart niša buvo uždengta marmuro dangčiu, užmuryta ir ant jos padėtas trumpas antrašas aukso raidėmis: „Leo XIII. Pont. Max.“ („Leonas XIII. Vyriausasis Kunigas“). Pagalios, chorui užgiedojus „Benedictus“, laidotuvės pasibaigė ir visi jose dalyvavusieji išsiskirstė.

Palaidojeti popiežių, likusias 3 dienas kardinolai laiko už jį pamaldas prie didelio ($2\frac{1}{2}$ sieks. augščio) katafalko, pastatyto bazilikos viduryje ir apstatyto tukstančiais degancių žvakų. Tuo ir pasibaigia popiežiaus parkasinės.

Tuo tarpu gi ir visas pasaulis stengesi ivairiais budais išreikšti savo nuliudimą mirus Didžiajam Popiežiui Leonui. Daugelis apvainikuotųjų asmenų atsiuntė Vatikanan užuojuautos telegramas (apie 4,000). Visose pasaulio bažnyčiose prie gražiai aprėdytų katafalkų buvo laikomos už popiežių griaudingos pamaldos, kurių laike katalikų minios ašarodamos meldési už savo Mokytoją ir varpai griaudingai gaudė per savaitę po 3 kartus į dieną. Be to, daugelyje vietų buvo atliekami nepaprasti ivairių draugijų susirinkimai, kuriuose buvo sakomos iškilmingos kalbos, pažymintios Leono XIII nuopelnus visam pasauliui. Kai-kuriuose miestuose (ypač Ryme ir Karpinete—Leono gimtinėje) ant viešųjų istai-gų bustų buvo pakabintos juodosios vėliavos ir uždaryti teatrų. Laikraščiai gi plačiai aprašinėjo popiežiaus gyvenimą, kuri girė net bedievų rašytojai. Paminėtina dar, kad Portugalijos karalius buvo isakės visiems savo

payvaldiniams keturioms savaitėms užlaikyti gėdulą, t. y. prisiurėti nuo visokių pasismaginimų. Patsai gi kardinolai buvo užsidarę savo rumuose trims dienoms; tiek pat laiko šaudė iš patrankų kariškieji Portugalijos laivai kas ketvirtadalį valando.

— Dabar, sulig Leono XIII noro, jo lavonas yra palaidotas šv. Jono Liateranisko bazilikoje (ž. 335 p.), kuria jisai yra atnaujinęs ir labai gražiai papuošęs.

2. Conclave, arba Popiežiaus rinkimai ir apvainikavimas. Dabar apsakysime, kokiomis iðiomomis apeigomis kardinolai renka naujają Popiežių. Kardinolų susirinkimas tam tikslui ir vieta, kurioje jie uždaryti renka Popiežių, vadinas *conclave* (uždarymas).

Pirmausia reikia pažymeti, kad pirmuose trijuose amžiuose patis popiežiai pasiskirdavo sau iðėdinius, paskui, nuo 341 m., jie budavo renkami artimųjų vyskuþų vienkart su dvasiškiu ir žmonemis; netrukus ir kai kurie imperatoriai buvo iðgiję teisę patvirtinti naujają popiežių. Pagalios, Mykalojus II (1059) įsakė, kad teisę rinkti popiežių teturi vieni kardinolai¹⁾, nors ju tuokart tebuvo tik 10. (Pijaus IV gadynėje kardinolų buvo jau 76, todel Sikstus V apribojo jų skaičių lig 70, kas ir ligšiol užlaikoma). Be to, 1179 m., Visuotinoje Liaterano III Santaryboje, Aleksandras III apskelbė, kad neteisėti busią rinkimai, jei kandidatas negausias dviejų treðadalių renkančiųjų kardinolų balsų. Ir tasai parëdyamas tebebildomas ligšiol.

Taigi numirus Popiežini, sulig Grigaliaus X nutrimo, padaryto Antrojoje Liugduno (Liono) Santaryboje, 1274 m., viso pasaulio kardinolai skubiai suvažiuoja Ryman²⁾ ir tuoj vienuoliktoje dienoje po popiežiaus

¹⁾ Pijus IX (1869 m.) atêmė tą teisę da-gi iš Visuotinųjų Vyskupų Santarybų, kurioms įsakė net pertraukti savo posédžius. mirus popiežiui, kol naujasis popiežius vél jų neatnaujinęs.

²⁾ Pagal veikiančiųjų įstatymų rinkimai turi buti tame mieste, kur mirė paskutinysai popiežius. Jeigu jis mirė iðRyme, tai rinkimai atliekami Vatikane (arba seniau ir Kviriñalo rumuose).

Pasivelinusieji atvykti į rinkimus Kardinolai taip pat gali prisidëti prie jų.

numirimo, susirinkę bendrame uždaryme (*conclave*), ima rinkti naujają Bažnyčios Ganytoją. Pirmasis Vatikano rumų augštasis esti atsakančiai perdirbamas (500 darbininkų dirba dieną ir naktį); čia esti padaroma tiek numeriais pažymetųjų gyvenimui (apartamentu), kiek yra iðviso gyvų kardinolų. Kiekvienas toksei gyvenimas susideda iš 2–3 kambarielių, kuriuose ir apsigyvena po 1 kardinolą su sekretoriu ir tik 2 tarnais, kurie visi vadinas *konklaviastais*. Tie tarnai turi buti ištirti ir patvirtinti kardinolų komisijos ir prisiekinti. Tuos gyvenimus kardinolai gauna burtų traukimui. Prieš pat rinkimus visi tos rumų dalies (nuo šv. Petro pleciaus) vartai ir langai esti uždaromi ir užmuriami, kad niekas pašalinis negalėtu patekti į konkliave; langų vietoje esti tepaliakami tik maži langeliai augštai. Tik didžiosios rumų duris (i salą Regia) palieka neužmurytos, bet užrakinotos keliomis spinomis iš oro ir vidaus¹⁾.

Valgyti kardinolams – rinkikams paduodama per mažą langelį, bet vyresnysis kardinolas iðvarto ir peržiuri visus valgius, kad nebutu juose kokio laisko iš miesto, kuriame butu kas-nors rašoma apie rinkimus²⁾.

Popiežiu gali buti aprinktas kiekvienas doras dviðiskis, bet nuo Urbono VI gadynės tik kardinolai téra renkami į tą luomą.

¹⁾ Toksai kardinolų-rinkikų uždarymas yra įsaikytas tik Grigaliaus X, 1274 m., kad paraginus rinkikus greičiau aprinkti Bažnyčiai Galvą. Bet jau ir seniau nekarta įvykdavo rinkimai panašiu budu. Pirmieji rinkimai tuo budu įvyko 827 m., renkant Grigalių IV. Paskui gi taip pat buvo aprinkti: Honorijus III, 1216 m., Grigalius IX, 1241, ir k.

²⁾ Tasai pats Grigalius X buvo išleidęs dar ir šiokį įsakymą: Pirmasias 3 rinkimų dienas kardinolai gali valgyti, kaip kurs nori, bet jei ir po 3 dienų jie nesusitaru kas rinkti, tai per 5 sekančias dienas teduo ti jiems tik po vieną valgę per pietus ir vakarienę. Jeigu gi ir per tiek laiko Popiežius dar nebutu aprinktas, tai teduoti jiems duonos, vyno ir vandens. Visa tai buvo sumanya, kad prispirus kardinolus greičiau pabaigtis rinkimus, nes kartais jie užsiêtezdavo kelius mėnesius arba ir metus. Taip, tą patį Grigalių X kardinolai aprinko Viterbe tik praslinkus 17 mėnesių nuo rinkimų pradžios.

Taip-pat ir visus ateinančius kardinolams ir išeinančius raštus ir spausdinimus tasai kardinolas aplėšia ir perskaito ir tik tuokart atiduoda tam, kam jie siunčiami. Iš oro ir iš vidaus rumus saugo Popiežiaus kareivai dieną ir naktį.

Konklavės vilijoje visi kardinolai atlieka baziliukoje išpažinti ir, jei kuris nelaiko šv. Mišių, priima Švenč. Sakramentą. Tai visa daro jie išmeldimui sau Dievo pagelbos tokiam svarbiame Bažnyčios reikale. Ant rytojaus, ankstį ryta, visi kardinolai vėl susirenka baziliukon, kur Susirinkimo Dekanas, arba kitas vyresnysis kardinolas, laiko Mišias Šv. Dvasios garbei. Be to, vienas iš kardinolų pasako ir pamoksłą apie tos valandos svarbumą ir ragina draugus greitai aprinkti naujaji popiežių ir rinkimuose nežurėti savo asmeniškos naudos, nė palinkim, bet Dievo garbės ir Bažnyčios gerovės. Paskui tuoju, arba tik po pietų, kardinolai susirenka su savo tarnais rumuoze ir, popiežiaus giedotojams pradėjus giedoti „Veni Creator“, visi poromis, tarp Vatikano gvardijos eilių, eina Rumų koplyčion (*Cappella Sistina*, ž. 72 p.). Čia Kard.-Dekanas po tam tikrų malď ir prakalbos perskaito veikiančiuosius Popiežių istatus (*Constitutiones*) apie konklavę. Tuokart visi kardinolai antrajį kartą prisiekia Dievui prieš šv. Evangeliją gerai pildyti tuos istatus, kietai tylėti apie visa ir neturėti su niekuo iš miesto jokių santiukių¹⁾. Dar pirmiau prisiekia tappat konklaviastai ir dvasiškieji bei svietiškieji Vatikano tarnai ir sargai su kareiviais, kad gerai saugos konklavę, kad jokių slaptų laiškų neduos kardinolams, nė jokiuo budu niekam nepraneš, ką žinos apie rinkimus. Peržengusius tą priesaiką te-

¹⁾ Dabartinyse pop. Pijus X savo Konstitucija nuo 25 gruod. 1904 m. yra sureformavęs tuos rinkimus ir įsakes kardinolams prisiekti, kad kiekvienas iš jų, jei bus aprinktas, nauja priesaika apsižadės nuolat ginti visas (ir svietiškasias) Popiežiaus valdžios teisės ir Šv. Sosto laisvę. Tasai pats Popiežius kita Konstitucija nuo tų pačių metų užginė kardinolams apsilinti pranešti konklavėi žinomajį „veto“ ir tuo panaikino tą kenksmingą rinkimų laisvei teisę, kurią buvo pasisavintę kai-kurios viešpatijos, kad pašalinus nuo Šv. Sosto negeistinajį sau kandidatą.

gali išrišti iš ekskomunikos tik vienas busantis Popiežius.

Paskui visi kardinolai su savo tarnais eina į savo kambarius, kuriuose gali dar tuo priimti vizitas. Bet suskambinus varpelį 3 kartus, kard.-Dekanas balsai šaukia „Visit eiseinā“ (Exeat omnes), t. y.: „išelkite visi nereikalingi rinkimuose“. Jiems išėjus, konklavė esti užrakinama iš oro ir vidaus ir Kard. Kamerlingas su kitais trimis kardinolais, žibintuvais (fakelais) nešini, apėina visus kambarius ir apžiuri visas jų kertes, kad nepasiliktu ten kas svetimas.

Taip uždaryti kardinolai su nieku svetimui nesusieina ir tik meldžia V. Dievą, kad duotu jiems aprinkti gera Popiežių. Ant rytojaus ryta Apeigu Magistras paskambina 2 kartu prie kiekvieno kardinolo durų, tretiji gi kartą kardinolas balsu sako: „Koplyčion, Ponai!“ (In Cappellam, Domini!). Tuokart visi kardinolai su savo tarnais eina paskirtojон koplyčion (tarnai lieka prie durų), kur kard.-Dekanas vėl laiko Mišias iš Šv. Dvasią ir duoda nelaikiusiems šv. Mišių Komunija. Paskui atkalbėję „Veni Creator“, visi eina pradėtų jau rinkimų. Rinkimai gali buti atliekami trejopu budu, bet dažniausia balsavimui. Toki balsavimai jie atlieka dar ir 3-je val. po pietų ir paskui tos tvarkos prisilaiko kasdieną. Kas, sveikas budamas, neitu į tuos rinkimus, užtrauktui ekskomuniką.

Koplyčia esti tuokart gražiai papuošta: ant alto-riaujas stovi baldakimas su pakabintu po juo Šv. Dvasios paveikslu; prie altoriaus gi — brangus sostas businčiam Popiežiui. Pagal koplyčios sienas stovi kardinolų-rinkiukų sédinės su šilkiniiais baldakimais ties jų galvomis: ant paskutiniojo Popiežiaus aprinktųjų kardinolų baldakimai yra mėlynai, ant senesniųjų gi — žali. Aprinkus naujaji Popiežių, visi tie baldakimai staiga nusileidžia, palikus tik savo vietoje tam, po kuriuo sėdėjo Popiežiū aprinktasis kardinolas. Prie kiekvienos sédinės stovi staliukas su reikalingais daiktais rašymui ir antspaudos primušimui. Čia kardinolai, nesiodydami kitiemis, parašant kortelės jų renkamojo kardinolo vardą, patijs ant jos pasirašo ir sulankstę prideda ant jos tam tikra antspaudą. Prie altoriaus stovi didelis kielikas, kurin kardinolai viešai meta tas savo korteles arba balsus. Kiekvienas iš jų, prięjės su iškelta kortele prie altoriaus, atsiklaupia, pasimeldžia ir atsistojęs prisiekia balsu:

„Prisiekui prieš Viešpatį Kristą, kurs mane teis, kad renku tą, apie kuri sprendžiu pagal Dievo, kad jis turi buti aprinktas“. Tai ištarės, įmetą kortelę kielikau.

Taip kardinolai paduoda savo balsus kasdieną po 2 arba ir daugiau kartų, kol neaprenka Popiežiaus. Be to, vakarais jie susieina pasiňekeči apie rinkimų reikalus. Jei kuris iš rinkikų suserga (prie konkliavės esti ir 2–3 gydytojai), tai jam užginta siusty savo balsą per tarną, bet ateina jo kambarin kardinolai ir jo parašyta kortelė (balsą) nuneša koplyčion užrakintame inde.

Balsų peržiurėjimui ir suskaitymui kardinolai burtū metimu aprenka iš savo tarpo tris vyrus: vienas iš jų, išėmęs iš kieliko balsų, tyliai skaito ir paduoda antrajam; tasai perskaitės paduoda trečiam, kurs jau balsu apskelbia renkamojo kardinolo pavarde, kad visi kardinolai pas save ją pažymėtu. Taip esti daroma po kiekvieno balsavimo. Kartais esti, kad tokiam balsų skelbėjui prisieina noromis-nenoromis patį save apskelbti Popiežiu, kaip tai yra buvę su Piju IX.

Jau buvo minėta, kad Popiežiaus aprinkimui reikia, kad vienas iš kandidatų gautu du trečdaliu balsų, t. y. kad $\frac{2}{3}$ rinkėjų sutiktu aprinkti vieną iš kardinolų. Renkant Pijų X., buvo suvažiavę 62 kardinolai, todėl reikėjo jam gauti mažiausia 42 balsus, bet jis ilgainiui gavo net 50 balsų. Suskaičius balsus, jei dar néviens iš kandidatų nėra gavęs tiek balsų, kiek reikia, tai kardinolų kortelės esti sumetamos į tam tikrą geležini pečiuką už altoriaus ir sudeginamos, pridėjus prie jų dar šlapią šiaudą, kad daugiau dumų išeitų per kaminan. Mat, tuos dumus pamatę visi laukiantieji ant šv. Petro pleciaus rinkimų pasekmui žmonės supranta, kad dar Popiežius neaprinktas. Dabartiniojo papiežiaus rinkimų laiku ant to pleciaus stovėdavo kartais lig 80,000 žmonių ir 7 kartus buvo išėjė dumai per kaminan (kasdienu po 2 kartu).

Tekus gi $\frac{2}{3}$ balsų vienam kandidatui, rinkimai jau pasibaigia ir jisai skaitomas jaū Popiežiu. Tuokart kard.-Dekanas visų kardinolų vardu klausia su pagarba aprinktojo: „Ar priimi pagal kanoną (Bažnyčios įstatutu) padarytai aprinkimai tavęs Augščiausiuoju Kunigu?“ Nes jei aprinktasis, bijodamas didelės atskomybės prieš Dievą, nesutiktu buti Popiežiu, tai kardinolams prisieit rinkti kitą. Nekartą atsitinka, kad tokį paklausimą išgirdę, naujieji Popiežiai apsilieja ašaromis, bijodami

paimti ant savo pečių tokį sunkų jungą. Taip ir Pijus X., išgirdęs tokį paklausimą, nusigando, išbalo ir jo lupos drebėjo taip, kad vargiai tegalėjo atsakyti.

Jeigu aprinktasis sutiko, tai jis tuož tampa Popiežiu ir igauna pilnają valdžią ant viso pasaulio katalikų ir tuož gali ja naudoties. Aprinkus Popiežių, visukitų kardinolai baldakimai, kaip jau minėta, tuož nusileidžia, parodymui, kad jų valdžia, kurią jie, mirus Popiežiui, buvo igavę Bažnyčioje, jau pasibaigė. Visi kardinolai atsistoja, šalip naujojo gi Popiežiaus sédėjusieji kardinolai tuož pasitraukia tolyn, kad išreiškus pagarbą tam buvusiam savo draugui. Toliau kard.-Dekanas klausia Popiežių: „Koki vardą apsirenki?“ Gavus ir šitą atsakymą, Apeigų Magistras surašo apie tai protokolą.

Pasimeldus trumpai naujajam Popiežiui prieš altorių, kardinolai veda jį už altoriaus ir apvelka ten popiežiausais rubais. Mat, nuo rinkimų pradžios čia esti padėti gražiausieji popiežių rubai trejopo ugio žmogui: žemam, vidutiniam ir augštam. Taigi dabar, pritaikinę rubus Popiežiaus ugui, užvelka ant jo: baltąją sutoną, auksu išsiutą juostą, kamžą, raudoną stulą, baltasžekes (kojinės) ir radonas „čeverikas“ su auksu išsiutais kryžiais. Taip aprėytas Popiežius duoda prie altoriaus pirmajį palaiminimą, paskui sėdas ant sosto ir gauna iš vyriausiojo Kardinolo popiežiškąjį žiedą su išreikštūiant jo šv. Petru, kaip ūžėjų. Tuokart visi kardinolai bučiuoja jam atsklaupę kojon ir rankon, Popiežius gi juos veidan, kaipuo savo miliatusiuosius brolius. Taippat kardinolai sveikina jį dar kitu du kartu.

Čia esti atidaramos visos konkliavės duris, susirengka Vatikano užvaizdos, prelatai, tarnai, miesto didžiuinai ir Popiežiaus giminės su pažiastamaisiais pasveikintų savo naujojo Ganytojo kojos pabučiavimu. Kard.-Kamerlingas atiduoda čia jam, kaipuo pilnam Popiežių turto Valdytojui, Vatikano raktus.

Netrukus vyresnis Kard.-Lijakonas, prieš kurį esti nešamas Popiežiaus kryžius, išeina ant laukiniojo bazilikos balkono ir iš augšto apskelbia visiems prieš baziliką susirinkusiems ir visam pasauliui linksmią naujieną, balsu sakydamas šiuos žodžius: „Skalbiu jums didžių džiaugsmą, kurs bus visiems žmonėms; turime Popiežių Jo Malonybę gerbiamąjį Poną, Kunigą Juozapą Sarto, šventosios Rymo Kurijos Kardinolą, kurs apsirinko Pijaus X. vardą. Tuokart žmonės sušunka džiaugs-

mingai: „Habemus Papam!“ (Turime Popiežių!).—Seniau, kol Popiežiai tebevaldydavo Rytmą, iš šv. Aniolo tvirtumos budavo paleidžiamas iš patraukų 101 šuvis, bet dabar praneša miestui tą didžią naujieną Vatikano bazilikos ir viso miesto bažnyčių varpai. Tuokart rodosi, kad persimainė jau visas pasaulis ir visi žmonės: taip visi džiaugias. Tai išgirdę, rymiečiai buriai bėga į šv. Petro plecių, norėdami gauti pirmajį Popiežiaus palaiminimą. Bet dabar, nuo 1870 m., tasai palaiminimas duodamas tik bazilikoje. Tam tikslui netrukus Popiežių išeina ant kito brangiai papuošto balkono bazilikos viduje ir ten, žegnodamas iš visas keturių pasaulio šalis, suteikia pirmąjį savo palaiminimą „Urbi et Orbi“ (Miestui ir Pasauliui), sakydamas: „Visagallo Dievo Tėvo ir Sunaus ir Šv. Dvasios palaiminimas tenužengia ant jusų ir tepasilieka visados“. Tuokart visa bažnyčia, puošus ant kelijų, ašarodama balsu atsako: „Amen“. Taip tai naujas Popiežius pradeda pildyti savo šventas ir sunkias priedermės. Rašoma apie Pijų IX, kad jis tik trečiuoju kartu tegalėjęs suteikti tą palaiminimą, nes du pirmuoju kartu jam bežegnojant, ranka nukrisdavusi žemyn ir jis susigriaudinės sukniumbavęs.

Popiežiaus apvainikavimas (koronacija).

Čia nors trumpai reikia pridėti apie nuo amžių atliekamą Popiežių apvainikavimą.

Pijaus X iškilmingas apvainikavimas buvo atliktas tuož pirmajį nedėdienį po aprinkimo (1903 m.) ir tėsesi 5 val. Jau anksti ryta visokių tautų ir luomų žmonių minios, gave tam tikrus bilietus, pradėjo rinkties prie brangiaus kiliimaus papuoštos šv. Petro bazilikos, ir nekantravo, kad ne tuož buvo išleisti jos vidun. Tarp jų buvo ir tokiai, kurie ir nakvojo prie bazilikos. Atidarius baziliką 6 val. minia taip smarkiai émë veržties vidun, kad né 3.000 Italijos kareivių negalejo suturėti tū, kurie veržési be bilietų (iš vakaro buvo išdalinta net 50,000 bilietų!). Taip sugriuovo bažnyčion apie 80,000 žmonių.

Popiežiaus gvardijai padarius didelį taką per bažnyčią, apie 9 val. Popiežius iškilmingai atvyko bazilikon. Pirmiausia pasirodė nešamas didelis kryžius, pasukui ilgos kardinolų ir sargybos eilios ir pagalios Pijus X. nešamas ant sosto (*Sedia gestatoria*). Pamatę Popiežių, minios sutiko jį labai džiaugsmingai ir buvo be-

pradėda šaukti jiems paprastus pasveikinimus: „Tegyvuojā Pijus X! Tegyvuojā Popiežius-Karalius!“, bet Popiežius rankos ženklu liepė jiems nutilti ir nedaryti bažnyčioje triukšmo. Čia skaitlingi Vatikano giedotojai, padedant jiems sidabriniems trimitams, užgiedojo iškilmingą: „Tu es Petrus!“ Sventasis Tėvas, laimindamas žmones iš visas puses, buvo nuneštas pasimelsti į Švenč. Sakramento koplyčią. Paskui Pijus laikė iškilmingasias šv. Misias, kurioms tarnavo 3 kardinolai ir minia kitos dvasiškijos. Mišių laike buvo giedama tam tikra litanija už Popiežių. Lekcija ir Evangelija buvo giedamos lotiniškai ir graikiškai. Pagalios po Mišių, atsišėdus Popiežiui ant brangaus sosto šalip šv. Petro stovylos, kard. Macchi uždėjo jam ant galvos *tiara*; tasai trejopas Popiežių vainikas ženklinia vyriausiaja Kristaus Vietininko valdžią Bažnyčioje. Senovėje tasai vainikas budavo vienlinkas, kaip dabar viršutinėji tiaras dalis, bet paskiau Bonifacijus VIII pridėjo antrajį ir Urbanas V trečiąjį vainiką: kiekvienas iš jų turi savo prasmę. Taip apvainikuotam Popiežiui buvo paduota auksinė lazda (pastoralas), prie kurios buvo prištas pakulų žiupsnys; tos pakulos tuož buvo uždegtos ir joms akies miksnystė į anglų pavirtus, kardinolas tarė Popiežiui: „Šv. Tėve, taip praeina pasaulio garbė!“ — Pagalios, prie šv. Petro kapo Popiežius davė savo palaiminimą „Urbi et Orbi“ ir, linksmai bei sugriaudintai miniai šaukiant „Tegyvuojā!“, pagrijo į Vatikano rumus, kuriuose ir užsidarė visam gyvenimui, tartum šv. Petro Kalinys. Neteko jam nė Venecijon pagržti, kur ligtol buvo Patrijarku, kad ten sudorojus savo reikalus!

Senovėje po apvainikavimo Popiežiai labai iškilmingai jodavo arba važiuodavo (pav. № 7) Liateranan apimtų tos senobinės bazilikos, visų bažnyčių galvos ir motinos. Bet nuo 1870 m. nebéra jau tos apeigos.

PRIEDAS III.

Rymo Kurija.

A. Šventosios Rymo Kongregacijos

Šventosios Rymo Kongregacijos yra tai kardinolų¹⁾ Komisijos, kurios, turėdamos Popiežiaus igaliojimus

¹⁾ *Kardinolai* yra tai šv. Kolegijos arba Popiežiaus Senato sąnariai, kurie dirba ir patarimu padeda Šv. Tėvui valdyti visuotinąją Bažnyčią. Kadangi jie paeina ir gavo vardą nuo pirmųjų Rymo kunigų („titulių“ klebonų) ir dijakonų (prieiglaudų ir ligonbučių prižiurėtojų), prie kurių IX amž. tapo pridėti dar 7 (darab 6) gretimųjų su Rymu diecezijų (ž. 493 p.) vyskupai, tai darab yra 3 kardinolų skyriai: kardinolų-vyskupų, k-kunigų ir k-dijakonų. Tie skyrių vardai paeina ne nuo šventimų laipsnio, nes jie visi yra vyskupai, bet nuo bažnyčių, paskirtų jiems Ryme, kaip jų titulų, kurių jie skaitosi klebonais. Senovėje kardinolų skaicius buvo labai įvairus, bet Sikstus V (1586 m.) apribojo jį lig 70; 6 iš jų turi buti kard.-vyskupai, 50 kard.-kunigų ir 14 kard.-dijakonų.

Kardinolus renka patsai Popiežius iš visų, kiek galima, katalikų tautų vyru, atsižymėjusių nepaprastais priviliumais. Bet nereikia, kad kandidatas butinai butu vyskupas. Atliekant tą aprinkimą, esti Popiežiaus varojamos tam tikros apeigos, kaip antai: raudonojo bireto

arba pačios atlieka, t. y. perkratinėja ir nusprendžia joms pavestuosius Bažnyčios valdymo arba dvasiškojo teismo reikalus, arba priruošia juos paties Šv. Tėvo nusprendimui. Taigi Kongregacijos yra tai, nelyginant, katalikų Bažnyčios ir Popiežių ministerijos, kurių ministerijos yra artimiausieji Bažnyčios Galvos patarėjai—kardinolai, renkami jos mokyčiausiuju ir doriausiuju dvasiškių tarpo. Todel drąsiai galima sakyti, kad Rymo Kongregacijos yra tai tobuliausios pasaulyje ministerijos.

Kiekviena Kongregacija susideda iš: kasmet Popiežiaus skiriamų kelių kardinolų, tarp kurių vienas yra prefektas (pirmininkas), iš prelato-sekretoriaus, mokytų konsultorių, asesorių, komisorių, advokatų ir daugelio biurų valdininkų. Kardinolai turi čia sprendžiamą, kiti gi Kongregacijų sąnariai—tik patariamajį balsą. Visų Kongregacijų (išskiriant šv. Inkvizicijos ir Praplatinimo Tikėjimo Kongregacijas, turinčias savus rumus) biurai (raštinių) yra Kancelerijos rumuose (ž. 143 p.). Pijus X savo Konstitucija „Sapienti consilio“, nuo 29 birž. 1908 m., visas tas Kongregacijas sureformavo, kai-kurias iš jų panaikino ir jų vietom išteigė naujas, užtut dabar atskirų Kongregacijų téra 11. Pagal tos Konstitucijos mesjas čia ir aprašome.

ir tokios pat plačios skrybėlės įdavimas, burnos uždarymas ir atidarymas, žiedo užmovimas, „titulo“ paskyrimas ir k.

Jų *priedermės*, kaip jau minėta, yra buti Popiežiaus pagelbininkais, patarėjais ir vietininkais, užtut jie ir vadinami Bažnyčios kunigaikščiais ir senatoriais. Geresniams savo priedermių pildymui jie, jei neturi paskirtų sau vyskupijų, privalo nuolat gyventi Ryme, ką šešių minėtuju vyskupijų kardinolai visados ir pildo. Popiežiui tebegyvenant, kardinolai darbuojas arba bendrai, Konsistoriuose (ž. 531 p.), arba išskirstę po Kongregacijas, arba, pagalios, užimdamai kitas, Popiežiaus sau paskirtasias vietas. Numirus gi Popiežiui, ant kardinolų Kolegijos perinein politinis Bažnyčios valdymas.

Iš jų *teisių* svarbiausiai ir garbingiausia yra teisė rinkti Popiežių ir buti išrinktais, kurių teisė ir priedermė turi visi, dagi nubaustieji įvairiomis dvasiškomis bausmėmis (censurae) arba dar skrybėlės negavusieji

1. Inkvizicijos Kongregacija (S. Congregatio Sancti Officii (Inquisitionis), išteigta pop. Povilo III, 1542 m., gina tikėjimo ir doro gyvenimo mokslą, todel jai vienai palikta spręsti apie herezijas ir su ju surištus prasikaltimus. Be to, 1908 m. jai pavesta visi atlaidų reikalai, ar kas priguli prie mokslø apie juos, ar prie jų vartojimo. Pagalios, ji veda katalikų su nekatalikais moterysciu reikalus. Užtat ji pasmerkė marijavitų (kazlavitu) atskalą, 1906 m. Tos vyriausios katalikų Bažnyčios teismo istaigos prefektu yra patsai Popiežius, sekretoriu-gi vyriausias iš kardinolų ir sanariais dar 11 kitų Bažnyčios kunigaikščių. Su ta Kongregacija Pijus X, 1908 m., sujungė dar *Atlaidų ir Relikvijų Kongregaciją*, išteigta 1669 m. Jos biurai telpa rumuose del S. Offizio, šalip Vatikano (ž. 111 p.)¹⁾.

kardinolai. Tik kanoniskai numestieji arba atsisakiusieji nuo savo vardo kardinolai tos teisės nebeturi.

Pagalios jų *privilegijos* yra plačiausios ir skaitliniausios. Užtat jie lyginami su viešpatijų kunigaikščiais ir jų pažeidėjai esti baudžiami sunkiausiomis bausmėmis, kaip ir karalių pažeidėjai.

¹⁾ Priešingi Bažnyčiai istorikai ir rašytojai nuolat naudojasi viduramžių Inkvizicija savo užmétinėjimams, buk katalikysté mēgstanti kruvinuosius savo prieš persekojimus. Lengva jieems, istorikams, tai daryti dabar, kuomet jau kita gadynė ir kitoki žmonių papročiai. Tiesa, palyginus jų aprašytajį senobinėsios Inkvizicijos elgimąsi su dabartinėmis lengvomis bausmėmis už didžiausius prasikaltimus, išteigusieji jos skyrius įvairiuose kraštuose popiežiai, karaliai ir dvasiškija išrodys mums tartum žmonių kentėjimų trokštančia budelių gauja, ypač kad minėtieji rašytojai moka supinti tartum vienai paveikslan visų amžių ir kraštų liudnus ir dar jų padidintus faktus, pridėdami dar, kad visa tai buvę daroma Dievo meilės ir ramybės vardu. Žinoma, tokiemis rašytojams rupi ne tiesa, bet sužadėnimas visų širdyse tokios Bažnyčios neapykantos, kokia jie patis dega. Musų gi katalikų jaunuomenė (gėda ir sakyti), prisiskaičiūs tokią svetimtikių užsipliuolimą ant Bažnyčios, stengias juos pamégdžioti ir tyčiojas iš savo brangiosios Motinos, neišklausę dagi jos pasiteisinimui. Tuo tarpu gi kas dabar rodos mums neteisinga ir ne-

2. Konsistoriaus Kongr. (S. Congr. Consistrialis), išteigta Sikstaus V, 1588 m., dabar susideda iš 2 dalių. Prie pirmosios priguli netik priruošti dalykus, kurie bus svarstomi Popiežiškuose *Konsistoriose*, arba kardinolų susirinkimuose, pirminkankiant pačiam Popiežiui, bet ir vietose, neprigulinčiose prie Propagandos Kongregacijos, steigtí naujas vyskupijas, arba jau išteigtasias padalinti, rinkti vyskupus, administratorius arba pavyskupius ir įsakyti surinkti žinias apie šių kandidatų gyvenimą ir jas perkratinéti. Prie antrosios gi dalių priguli prižiūrėti vyskupus ir jų valdymą tuose pačiuose kraštuose, peržiūrēti jų pranešimus apie savo vyskupijų stovį, įsakyti Apaštališkuosius Aplankymus

dora, tas sieniau, viešpataujant kitokioms nuomonėms ir papročiams, budavo girama ir teisingu laikoma. Inkvizicijos smarkumas kildavo iš nepaprastųjų anos gadynės aplinkybių: iš vienos pusés, didelis pavojuς grumodavo iš eretikų pusés Bažnyčiai, viešpatijai ir visai žmonijai, iš antrosios gi, Bažnyčia turėdavo taikinies prie tuolaikinių ištautų ir žmonių papročių šiurkščumo. Sulig šių paskutinių dagi tikėjimo dalykai budavo sprendžiami ugnimi ir kardu, didesnieji gi prasikaltimai budavo pačios pasaulinės valdžios baudžiami mirtimi; todel netik katalikai, bet ir protestantai kankindavo ir degindavo ant laužų savo priešus. Anoje gadynėje visi skaitydavo paprastu dalyku, jei eretikas, kurs budavo laikomas didžiausiu nusidéjeliu, budavo kankinamas del savo įsitikrinimų. Tečiau reikia pažymeti, kad eretikus kankindavo ne Bažnyčia, bet pasaulinėji valdžiai, taikindama prie prasikaltelių savo ištautus. Tiesa, Bažnyčia atiduodavo juos į valdžios rankas, bet ji vienkart ir užtardavo už tuos kaltininkus. Žinoma, ir Inkvizicija kartais apsirikdavo ir persmarkiai bausdavo eretikus, bet katalikysté negali imti ant savęs visos atsakomybės kad ir už savo ištaigų perdėjimą. Bažnyčios priešai užmiršta, kad tos Inkvizicijos yra padariusios ir daug gero tikėjimui ir karalių valdžiai. Jeigu gi kas nori teisingai spręsti apie Inkviziciją, tai teprisižiuri iją Ryme, nes čia, Popiežių globoje, ji buvo atsargi ir gailestinga, ir Rymas yra vienintėlė pasaulyje vieta, kur žmonija mažiausia yra kentėjusi del savo tikėjimo.

ir juos prižiurėti ir daboti visų seminarių reikalų vedimą; pagalios jai pridera išrišti visus abejojimus apie kitą Kongregaciją kompetencija (valdžią). Tos svarbios Kongregacijos prefektu yra taip pat Šv. Tėvas, sekretoriu gi vienas iš kellio kardinolų, skiriamu kasmet Popiežiaus dalyvauti šioje Kongregacijoje.

3. Sakramentų Kongr. (S. C. de Disciplina Sacramentorum), išteigta Pijaus X., 1903 m., turi sau pa-vestą visa įstatymydavystę septynių Sakramentų srityje, tik nepaličiant Inkvizicijos ir šv. Apeigu Kongregacijų teisinių tame dalyke. Taigi šiai Kongregacijai pavesti dalykai, kurie seniau prigulėdavo prie įvairių Kongregacijų ir kitų Rymo Kurijos įstaigų, kaip antai: įvairios dispensos, priimant Sakramentus, jų tikrumo klausimai ir k. Šios Kongregacijos, kaip ir visų likusiųjų, prefektūra yra kardinolas.

4. Tridento Susirinkimo [Santarybos] **Kongr.** (S. C. Concilii), išteigta Pijaus IV, 1564 m., paprašius ką tik pasibaigusio Tridento Susirinkimo Tėvams, kad ji rupintus to Susirinkimo nutarimų pildymu ir jų prasmės aiškinimu. Be to, jai yra pavesta valdyti svietiškąją dvasišķią, jų žmčnes ir įvairias bažnytinės draugijas, prižiurėti, kad butu pildomi Bažnyčios įsakymai (išskiriant velykine Komunija, kuri priguli prie Sakramentų Kongr.), su teise reikale nuo jų paliuosuoti. Priejos taip pat priguli visa, kas pridera prie provincijaliniu susirinkimu (sinodu) atlikimo ir patvirtinimo ir, pagalios, ji rupinas Bažnyčios liuosybį dalykais.—1908 m. su šia Kongregacija tapo sujungta, kaip specijalė, *Lioreta Kongregacija*, išteigta Inocencijaus XII, 1698 m. (ž. I tom. 305 p.).

5. **Vienuolių Kongr.** (S. C. Negotiis Religiosorum Sodalium praeposita, arba trumpai C. de Religiosis) tapo įsteigta Pijaus X, 1908 m., vieton kelių senobinių panašių Kongregacijų. Jos valdžioje yra visi išvairiu rūsių (net ir tercijorių) ir abiejų lyčių vienuolių reikalai, jų bylos tarp savečių ir su kitais, ypač gi su vysku piais (tik nepaliečiant Inkvizicijos Kongr. teisių) ir kai kurios dispensos, suteikiamas tiems vienuoliams.

6. **Tikėjimo Platinimo Kongr.** (S. C. de Propaganda Fide), įsteigta Grigaliaus XV, 1622 m., turi tikslą

platinti tikėjimą po visą pasaulį, ypač gi valdo misijų kraštus, t. y. ten, kur nėra dar įvestos bažnytinės jierarkijos. Todel prie jos priguli visi Apskaitiškieji Vikarijatai ir Prefektūros. Bet jai nepriguli tuose kraštuose visi tikėjimo, motyrystės ir apeigu dalykai, taip pat ištu kраštu vienuolai, kaip vienuolai, ne kaip misjonoriai. Su šia Kongregacija yra sujungta *S. C. de Propaganda Fide pro negotiis Rituum Orientalium*, iš 1862 m., ligšiol išlaikius savę organizaciją, *Camera Spoliorum* ir *Komisija pro unione Ecclesiarum dissidentium*. Jos biurai telpa Propagandos rumuose, prie plec. di Spagna (ž. 221 p.), kur yra Collegium Urbanum ir jos spaustuvė.

7. Indekso Kongr. (S. C. Indicis), įsteigta šv. Pijaus V, 1571 m., turi panašų tikslą, kaip ir Inkvizicijos Kongr., t. y. ginti katalikų tikėjimą, bet užpildinėjamą tik spaudoje. Todel tos Kongregacijos darbas yra netik prisūstasias jai knygas stropiai peržiuriinti, jei prireiktu, pataisyti (*dunc corrigatur*), arba ir visiškai jas užginti ir Indeksan¹⁾ iutraukti, bet dar uoliai tyrinėti.

¹⁾ *Indeksu (Index librorum prohibitorum)* vadinas augščiausiosios Bažnyčios Valdžios sustatytasai kenksmingųjų katalikams knygų sąrašas, kurias ji uždraudžia savo pavaldiniams netik skaityti, bet ir spausdinti, platinti ir pas save laikyti. Remdamasis pačios gamtos ištatais, Bažnyčia, kaip augščiausios tiesos sargas, jau nuo pat krikšcionijos pradžios saugojo tikėjimo tiesų ir dorojo gyvenimo grynumo ir didelę atydą atkreipdavo į knygas, kuriose budavo užginičiamos arba perkrepimamos tikėjimo tiesos, arba juų vieton skelbiamas naujas klaudingas mokslas. Išmintingai čia elgési Bažnyčia, kaip Motina, nes, jei blogosios kalbos lengvai gadinamos vaikus, tai dar greičiau padaro tai blogosios knygos, tie nuodai, kurie nežymiai sunkias į musų širdis. Tokio Bažnyčios eligimosi teisingumą prirodo istorija ir kasdienis gyvenimas. Žinome, kad dar senovės stab-meldžiai gindavos nuo blogujų knygų įtekmés. Taip antai: Graikai yra sudeginę Epikuro knygas, Ateniečiai išmetę iš miesto Protagoro raštus ir jų rašytojų ir t.t. Taip pat ir pirmieji krikšcioniai karaliai, matydam blyga, tokijų knygų įtekmę netik i dviasios gyvenimą, bet ir i visuomenės sutvarkymą, naikindavo eretikų knygas.

ivairiais budais, kokie pasmerktinieji raštai esti išleidžiami, ir dažnai priminti vyskupijų valdytojams, kaip rupestingai jie privalo daboti pragaistiungus raštus ir

Taip štai: Konstantinas Did. naikino Arijaus, Teodozijus ir Valentiniujas—Nestorijaus knygas ir t. t. Bažnyčia gi turėjo ir turi dar didesnę teisę panašiai elgties, nes, anot teologų, yra tai tikėjimo tiesa, kad Bažnyčia turi valdžią iš paties Dievo drausti katalikams skaityti užgaujančias tikėjimą, dorybę ir geruosius papročius knygas, ir kad tame blogųjų knygų nuo gerųjų atskyrimė jī yra neklaidinga. Kad Bažnyčia jau iš pradžios yra vartojusi tą teisę, tai matome iš Apaštalų Darbų knygos, kur yra pasakyta, kad „daugelis iš tų (efeziečių), kurie užsiūmavo žiniavimui, sunesė knygas ir sudegino prie višu, o suskaite jų vertę, rado pinigų 50,000 denarų“ (XIX, 19). Ir šv. Povilas savo raštuose nekarta yra persergėjęs krikščionis, kad jie neklausytu klaidingųjų mokslų. Paskiau Popiežiai arba Vyskupų Susirinkimai netik gindavo skaityti, bet dar liepdaū deginti blosias knygas. Grijančius prie jos eretikų rašytojus Bažnyčia dažniausiai tepriimdamo tik sudeginus jiems savo raštus. Paskesniuose amžiuose tasai tikėjimo ir doros ginimas kaskart labiau tobulinosi, todėl, atsiradus spaudai (1440), katalikų rašytojai pirmi atspausdinimo savo raštų, duodavo juos peržiurėti ir patvirtinti pačiam Popiežiui. Tik Penktame Liaterano Susirinkime (1512 m.) valdžia patvirtinti spausdinius tapo suteikta ir vyskupams. Pagalios, Visuotinasis Tridento Susirinkimas (1545—1563), labai besiskleidžiant tuokart Liutero, Kalvino ir kitų atskalnų raštams, atkreipė savo akį į tą svarbų dalyką ir, liepiant Pijui IV, sustatė naują Indeksą, prie kurio pridėjo ir tam tikrus išstatus kas link blogųjų raštų skaitymo ir platinimo. Viša tai tasai Popiežius patvirtino 1564 m. ir liepė visiems ir visur tai priimti ir pildyti, paskirdamas nepaklusniems tam tikras bausmes. Tasai užginimas surišė viso pasaulio katalikus, nes nepadarė jokio skirtumo tarp dvasiškijos ir parastųjų tikinčiųjų; todėl, jei kokis raštas buvo uždraustas, tai dagi vyskupai, atsitikus reikalui, turėdavo prašyti Popiežių arba Visuotinająjį Susirinkimą leisti jī skaityti. Bet dabar vyskupai gauna iš Šv. Tėvo tokį ypatingą, kas 5 metai atnaujinamą, leidimą ir, svarbioms priežastims esant, jie gali leisti ir kitiemis skaityti už-

pranešinėti apie juos Šv. Sostui. Indekso Kongregacijos prefekto amžinasis asistentas visados esti Šventųjų Rurom Magistras ir sekretorius (Popiežiaus renkamas) vi-

draustasias knygas ir laikraščius. Bet turintis tokį leidimą tegali skaityti tik jam asmeniškai leistuosius raštus ir privalo saugoties, kad jie nepatektu į kitų rankas.

Teciau žinotina, kad katalikai negali skaityti, nė laikyti netik Indekse išvardytųjų raštų, bet dar privalo pildyti Popiežių išleistuosius ir jo pradžioje patalpintuosis bendruosius išstatus (*decreta generalia*), kurie tapo sustatyti delto, kad viso pasaulio kenksmingųjų raštų negalima nė sužinoti, nė sarašan sutalpinti. Tie išstatai paskirsto visas uždraustasias knygas į ivairias rūšis, kaip antai: 1) visos eretikų ir atskalnų knygos apie tikėjimą; 2) nekatalikų padarytieji Šv. Rašto leidimai (še leidžiami tik dvasiškuosius mokslus einantiems); 3) Šv. Rašto vertimai į naujasias kalbas, jei nėra patvirtinti dvasiškosios valdžios ir neturi tam tikrų paaiškinimų (komentoriaus); 4) nepadorieji raštai; 5) knygos, kurios mažina Dievo, Šv. Marijos arba Šventųjų garbę, apjuokia Bažnyčia, Sakramentus, Apaštalų Sostą ir dvasiškių; kurios moko burty, žavėjimo, dvasių iššaukimo (spiritizmo) ir kitų panašių dalykų; kurios aprašinėja naujus apeiškimus, matymus, pranašystes, stebuklus ir pamaldas (jei jie skelbiami be dvas. valdžios leidimo); kurios vadina leistais dvimuši, nusižudymą arba moterystės sutraukimą (*divortium*); kurios giria masonų arba kitas panašias slaptasias draugijas ir gina Apaštalų Sosto pasmerktasias klaidas; 6) Kristaus ir visokių Šventųjų paveikslai, jei atnausti priešingoje Bažnyčios išstatams išvaizdoje, arba nors neturi dvasiškosios valdžios leidimo (aprobatos) ir pramanyti, arba Šv. Sosto užginti ar atšaukti atlaidai; 7) bažnytinės, maldų ir apskritai dvasiškojo turinio knygos, jei neturi bažnytinės valdžios patvirtinimo ir 8) dienraščiai, laikraščiai ir ivairūs lapai, kurie dažnai užsipuldinėja ant tikėjimo ir dorybių.

Taigi pagal šių išstatų yra užginta skaityti daug knygų ir lietuvių kalba parašytų, nors pirmoji musų knyga tapo iškilmingai pasmerkta Indekso Kongregacijos tik 1907 m. (Kun. Juozo Ambraziejaus „Rymų Katalikų Katekizmas“. Vilnius, 1906 m.).

sados domininkonas, nes tie vienuolai turi savo globoje tą įstaigą jau nuo 1231 metų.

8. Šv. Apeigų Kongr. (S. C. Rituum), įsteigta Sikstaus V, 1588 m., turi 2 atskiri priedermi: 1) prižiūrėti ir tvarkyti visa tai, kas arčiausia priguli prie šv. apeigų (*ritus*) Vakarineje Bažnyčioje; todel jos dalykas yra budėti, kad visur rupestingai butu pildomos šv. apeigos, laikant Mišias, dalinant šv. Sakramentus, atliekant kitas pamaldas ir, pagalios, visame paviršutiniam Dievo garbinime; ji gali suteikti reikalingas dispensas, garbės ženklus ir privilegijas, prigulinčias prie šv. apeigų, neleisti išiskverbti i tas apeigas priešingiemis joms papročiams ir išrišti įvairius abejojimus tame dalyke; ji taip pat patvirtina bažnytinės kunigų knygas ir platinia savo globojamajį šv. Grigaliaus giedojimą ir 2) ji privalo atlkti visa tai, kas kokiuo nors budu priguli prie Dievo Šventųjų beatifikacijos (apskelbimo palaimintuoju) ir kanonizacijos (apsk. šventuoj.) arba jų garbinimo budo ir prie šventųjų Relikvių. Prie tos Kongregacijos yra prijungtos Komisijos: *Commissione liturgica* (isteigta 1896 m.), *Comm. historico-liturgica* (1902 m.) ir *Comm. pro sacro concantu* (bažnytinės muzikos ir giedojimo, 1904 m.).

9. Ceremonijalo Kongr. (S. C. Caeremonialis), įsteigta taip pat 1588 m., prižiūri Popiežiaus Koplyčioje ir Rumuose atliekamas ypatingas ceremonijas ir kitur laikomas Tėvų Kardinolų funkcijas (pamaldas); ji taip pat peržiūri klausimus kas link kardinolų (ir kitų augštesniųjų dvasiškių) ir įvairių viešpatijų pasiuntinių pirmenybės (*praecedentia*) ir prižiūri audijencijų tvarką.

10. Nepaprastųjų bažnytinų reikalų Kongr. (S. C. pro negotiis ecclesiasticis extraordinaris), įsteigta Pijaus VII, 1814 m., rupinas tik tais reikalais, kuriuos jai paveda perkratinėti Augščiausias Popiežius per savo Kardinolą-Sekretorių, ypač tais dalykais, kurie kokiuo nors budu susisiekia su pasaulinės valdžios įstaais, konkordatų (Popiežiaus sutarčių su valstijomis del Bažnyčios reikalų jose) reikalai ir diplomacijos santykiai su įvairiomis viešpatijomis. Jos biurai telpa Vatikanose, Popiežiaus Sekretoriaus raštineje, nes jis skaitosi tos Kongregacijos pirmsėdžiu.

11. Mokslų Kongr. (S. C. Studiorum), įsteigta dar 1588 m., turi galę valdyti nuo Bažnyčios prigulinčias arba vienuolių prižiurimas augštasis mokslo įstaigas (Universitates ir Fakultates). Ji taip pat peržiūri ir patvirtina panašių naujų įstaigu steigimą, duoda valdžią suteikti akademiskus laipsnius, arba ir pati gali juos suteikti nepaprasto mokslo vyrams.

12. Tais pačiais 1908 m. Pijus X įsteigė dar **Kongregaciją Dievo Tarnų mažesniųjų reikalų perkratinėjimui** (*Congr. particularis ad causas minoris momenti Servorum Dei pertractandas*), kuriai pavesta spresti apskritai apie Dievo Tarnų šventumo garsą, apie tyrinėjimą tame dalyke svarbumą ir t. t. Jos valdininkai yra skyriami iš Šv. Apeigų Kongregacijos valdininkų tarpo.

Panaikintosios Kongregacijos: S. Congr. Visitationis Apostolicae Urbis, S. C. super negotiis Episcoporum et Regularium, S. C. Residentiae Episcoporum, S. C. super statu Regularium, S. C. Immunitatis ecclesiasticae, S. C. super Disciplina regulari ir S. C. Examinis Episcoporum.

B. Teismo įstaigos (Tribunalia).

1. Sacra Poenitentiaria yra tai šventojo teismo įstaiga, suteikianti įvairius išrišimus, dispensas, permanentymus, atitaisymus ir dovanojimus sažinės dalykuose (*pro foro interno*) ir išriša kitus sažinės klausimus. Jos pirmininkas yra Didysai Penitencijarijus (ž. 57 p.), biurai gi—Inkvizicijos rumuose.

2. Sacra Romana Rota yra tai augščiausias Bažnyčioje tribunolas, įsteigtas Popiežiaus pavestuji jai vaidinguju (contentiosus) bylų peržiurėjimui ir nusprenimui teismo budo. Jos biurai—Datarijos rumuose, šalip Kvirinalo rumu (ž. 216 p.).

3. Signatura Apostolica yra taip pat augštasis tribunolas, atnaujintas Pijaus X, 1908 m., ir peržiūri apeliacijas prieš Rymiškosios Rotos nutarimus, teisia jos auditorius ir t. t. Biurai—taip pat Datarijos rumuose.

C. Raštinės (Officia).

1. Cancellaria Apostolica. kurios pirmsėdis yra kardinolas, privalo išsiuntinėti Popiežiaus raštus (bullas) „sub plumbo“ kas link konsistorijalių beneficių apsodinimo, naujų vyskupijų įsteigimo ir kitų svarbesnių Bažnyčios reikalų. Jos biurai—sauvose Kanclerijos rumuose (ž. 143 p.).

2. Dataria Apostol. taip pat turi pirmsėdžiu kardinolą ir ištiria kandidatų į Apaštalų Sosto žinyboje esančias vietas privalumus, išsiuntinėja jiems paskirimo raštus, rupinas Popiežiaus pastatytyjų jiems salygų išpildymu ir suteikia jiems dispensas. Biurai—sauvose rumuose.

3. Camera Apostol. Jos dalykas yra prižiūrėti Šv. Sosto turtus ir teises, ypač numirus Popiežiui. Šita valdžia ir yra sudėta jos pirminko, Kard.-Kamerlingo (*Camerarius*) rankose.

4. Secretaria Status. Yra tai tartum Bažnyčios ministerija užsienių dalykams, su Kard.-Sekretoriu prikyje, susidedanti iš 3 dalii, kiekviena su savo pirmsėdžiu: 1) rupinas dalykais, sprendžiamais Nepaprastųjų reikalų Kongr., 2) paprastais reikalais ir 3) išsiuntinėja įvairių Kongregacijų Apaštaliskas Breves. Biurai — Vatikano rumuose.

5. Sekretarija Brevių į Kunigaikštius ir Lotiniškųjų Raštų rašo lotiniškai Kunigaikštiams siunčiamas Breves ir enciklikas. Biurai—rumuose Altemps (ž. 191 p.).

PRIEDAS IV.

Musų audijencija (apsilankymas) pas pop. Piju X.

Nuvažiavę Ryman, mes nekantriai laukėme audiencijos dienos, kad kuogrečiausia galėtumėm pamatyti pirmajį kartą savo mylimąjį Tėvą, Rymo Popiežių. Gavę išėjimo bilietus ir sulaukę paskirtojo laiko, mes visi, apsirėdė išeiginiais rubais (ponioms buvo išsakyta apsirėdyti juodais drabužiais su veliona, valstiečiams gi patarta pasipuošti tautiniais rabais), linksmi ir laimingi keliovome į Vatikano rumus, nešini įvairių šventųjų daiktų ryšeliais.

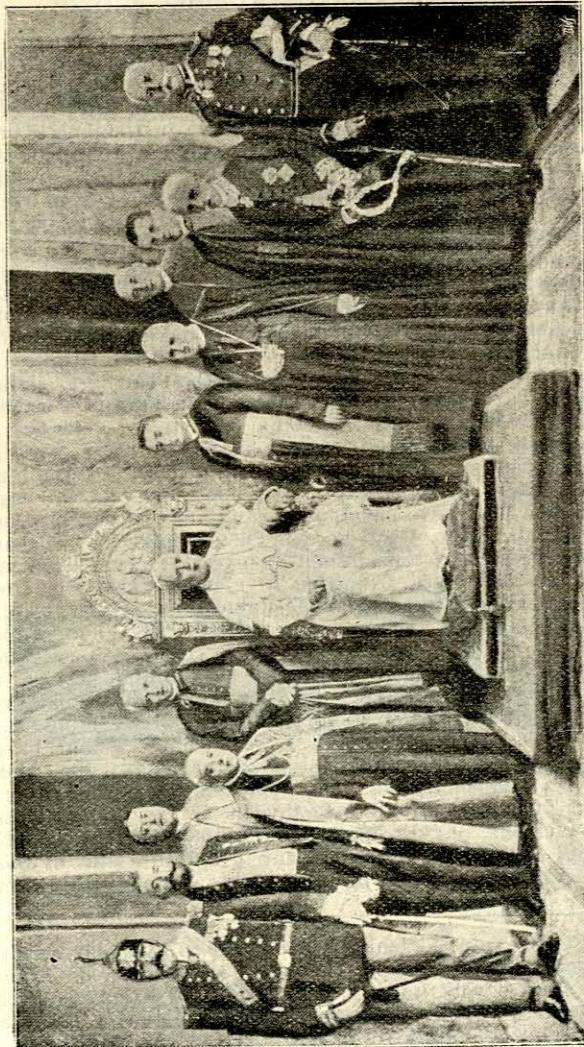
Iėjė per Portone di bronzo (šv. Petro pleciuje, dešinėje) ir perėjė per šv. Damazo kiemą, mes užlipome keliais ilgais laiptais augštyn. Musų priėmimui buvo paskirta apie 50 sieknių ilgo turinti *Galleria Geografica* (ž. 86 p.), taip vadinama delto, kad ant jos sienų nupiešti dideli žemėlapiai. Čia susirinko apie 700–800 lenkų: musų maldininkų apie 450 žmonių (jų tarpe apie 70 kunigų), tuo pačiu laiku atvažiavusios kompanijos iš Varšavos apie 70 žm. ir Ryme gyvenančiųjų arba višiančiųjų lenkų apie 200 žm. Tarp šių paskutinių buvo antvysk. Simon'as, buv. Magilevo pavyskupis, ir prelatas Skirmuntas. Tuokart visi buvome sustatinti į 2 eili, kad kiekvienas linosai galėtumėm pabūčiuoti Šv. Petro Vietiniuko ranką. Mat, Pijaus X žymiai permainė apeigas audijencijų laike. Prie kitų popiežių tegalėdavo prisirūpti ir gaudavo laimę pabūčiuoti nors koja tik

jūrėmesnieji asmenys ir kai-kurie kunigai, Pijus gi X, kaip iš sodiečių kiles, netik prisileidžia visus, bet dar pats prieina prie kiekvieno ir laimindamas paduoda pabučiuoti jam popiežiškajį šv. Petro žiedą.

Taip sustatyti pasienyje, mes karšta širdžia laukėme ateinant Vatikane užsidariusiojo Kalinio, bet musų vargšų Tėvo ir pasaulio Valdytojo. Ir štai netrukus pasirodė duryse žilas Senelis ir, visai salei nutylus ir atsiklaupus, pradėjo dalinti bučiuoti, it relikviją, savo gerbiamają ranką. Bet Pijus X permainingė ir popiežiaus sutikimo budą. Seniau per daug amžių katalikai, pasitikdami arba palydėdami Šv. Tėvą, mosuodavo iškeltomis skepetaitėmis (dagis bazilikoje!) ir šaukdavo visokiais balsais: „Tegyvuoja Popiežius! Tegyvuoja Leonas, Pijus!“, bet Pijus X tuo panaikino tą nelabai pritinkantį paprotį. Todel ir mes tyliai, tik susigraudine, jį sutikome. Jam ateinant ir pro šalį praeinant, mes turėjome išmeigę akis į jo malonų veidą. Bučiuodami gi jo ranką, mes laikėme iškélé savo ryšelius, norėdami gauti jiems Popiežiaus palaiminimą. Aš turėjau dar kryželį, kuriam norėjau gauti ligonių igijamamus visiškus atlaidus „toties—quoties“. Taigi, bučiuodamas Pijaus X ranką, aš turėjau laimę prašnekėti i ji šiai žodžiai: „Sanctissime Pater, — toties—quoties!“ („Sventasis Tėve, tiek (kartu) — kiek!“), t. y. suteik šiam kryželiui visiškuosius atlaidus tiek kartu, kiek ligoniai jį pabučiuos). I tai Pijus X, maloningai žegnodamas, atsakė: „Bene, bene!“ („Gera, gera!“). Tą kryželį aš ir ligšiol tebedalinu bučiuoti ligoniams.

Kadangi arti pusės valandos tėsės rankos bučiavimas, tai musų mielasis Senelis nemažai pailso. Bet pasilsėjus jam ant viduryje salės pastatytojo mažo posto (ž. pav. № 68), prie kurio atsistojo lenkų dvasiškios atstovai (Simon'as ir Skirmuntas, musų kompanijos vyskupai, Rezurekcionistų generolas ir k.), prasidėjo adreso (pagarbos išreiškimo raštu) *skaitymas*. Skaitė ji lotiniškai Galicijos maršalkas, grafas S. Badeni, maž-daug šiai žodžiai:

„Sventasis Tėve! Ilgas ir vargingas kelias skiria musų kraštą nuo šventojo Miesto, bet mes skaitėme savo priederme atvažiuoti čion dalyvautų Nekaltojo Marijos P. Prasidėjimo apskelbimo jubilėjue ir išreikštū tai savo Motinai garbės, meilės ir kitu katalikiškųjų jausmų. Atvykome čion taipogi pasveikintų. Tavęs, Sventasis

№ 68. Pop. Pijus X tarp savo palydovų audencijų laike.

Téve! kuri Dievas davé mums už Ganytoją, pirmaisiais Tavo popiežiavimo metais. Mes, lenkai, esame tos tautos sunys, kuri n o pat katalikų tikėjimo priėmimo lig šiai dienai tvirtai ir ištikimai išlaikė tą tikėjimą ir prie Apaštalų Sosto prisirišimą, kuri, budama apšviesta tuo tikėjimu, uolai skelbė jį gretimosioms tautoms ir kuri narsia ir pergalėjimo pilna ranka nekarta ginė šventają Bažnyčią nuo turkų, norėjusių numesti nuo musų šventyklu kryžiu ir patalpinti ant jų ménulį¹⁾. Taigi, norėdami pasirodyti, kad ir mes nėsame neverti anų musų bočių vaikai, atvykome čia, kaip ir kitos tautos, neatsižvegdamis į jokius vargus, išreikštū Tau, visuotų nosios Bažnyčios Galvai, pagarbos ir paklusnumo jausmi ir parodytū džiaugsmo, kad V. Dievas Tave išrinko savo Vietininku ant žemės. Užjaučiame Tau mes, ištiki-mieji Tavo sunys, ir suprantame Tavo vargus ir rupeščius, su kuriais Tau prisieina valdyti šv. Petro laivą, métomą persekiojimo bangą daugelyje vietų, ypač gi Prancuzijoje. Žinodami gi, kad tam dalykui reikalinga Tau Dievo išmintis, kantrybė ir meilė, mes karštai meldžiame Tau Dievo pašalpos, suraminimo ir vargų palengvinimo. Taigi, tegul gerasis Dievas laiko Tave ilgiausius metus savo Sužadetinei-Bažnyčiai ir mums Tavo vakiams! Tie tai yra, Šventasis Téve, musų tikriausieji troškimai, kuriuos nuolankiai sudedame dabar prie Tavo kojų, kad teiktumeis juos maloniai priimti. Bet kadangi niekas iš tų, kurie prisiartina prie to Šventojo Sosto, ne nueina be Kristaus Vietininko palaiminimo, tai ir Tu, Šventasis Téve, teikis suteikti savo téviškaijį palaiminimą mums, visam musų kraštu ir jo gyventojams...“

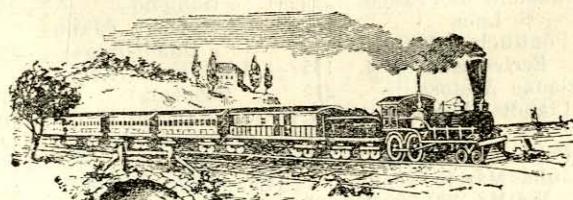
Tai išklausęs, Pijus X gražiu ir skambiu balsu pradėjo skaityti taip pat lotiniškai parašytais ilga atskymą i musų adresą. Čia Popiežius pagyrė lenkų prisirišimą prie katalikų Bažnyčios ir jos Galvos, Rymo Popiežiaus, pagyrė musų maldingumą i Nekaltai Pradėtają Mariją ir paragino dar i didesnį maldingumą. Neužmiršo taipogi priminti ir lenkų nuopelnų link Rymo

¹⁾ Taip tai lenkai visur (ypač gi Ryme) ir visados neužmiršta pasigirti ir pavadinti save Dievo, Bažnyčios ir visos beveik Europos geradariais. Tik lenkų „geradaryscių“ jungą geriausia ligšiol tebejaucia lietuvių, baltgudžių, latviai ir beveik visi Rusijos katalikai.

Bažnyčios ir išreiškė jiems savo prielankumą. Baigdamas gi skaitymą, suteikė savo palaiminimą mums visiems, musų kraštui ir visiems musų giminėms ir pažištamiems.

Apleidžiant Popiežiu salę ir visus žegnojant, mes nulenkėme galvas ir užgiedojome giesmę į Švenč. Paną, kurios aidas ilgai skambėjo po ruimingus Vatikano rūmus. Iseinant mums, pagalios, pro duris, vienas iš taranų padalino mums po gražų ignosėli, pagrižę gi namon visi gavome po didelį bronzos medalį su Pijaus paveikslu. Apleisdami Vatikaną su dėkingumo jausmais širdyje ir džiaugsmo ašaromis akyse, mes supratome, koks suraminimo šaltinis žemiškuose varguose yra katalikų Bažnyčia ir kaip mums naudinga Šv. Tévo globa, kuris nedaro skirtumo tarp tautų, nei tarp pasaulio galiunų ir vargšų.

G A L A S.

Alfabėtinis II tomo vardų sarašas.

(Prie vietų vardų stovinčios raidės su skaitlinėmis reiškia keturkampį pridėtame čia Rymo plene, kuriame galime rasti tą vietą. Jeigu gi prie plenu apimtų vietų nėra minėtuju raidžiu, tai reikia jų jieškoti pleno užpalyje esančiame saraše. Gatvės ir pleciai, kurie turėtų prie jų stovinčių bažnyčių vardus, čia yra praleisti neš jie lengva atrasti, atradus tam tikrą bažnyčią)

Pusl.	Pusl.
Abbazia delle Tre Fontane	Arco di Dolabella
404	368
Accademia di Francia	— Druso K 10,
229	378
— S. Luca	— Gallieno
460	291
Pontificia dei Nobili Ecclesiastici F 4, 165	— Giano (Janus Quadrifrons)
A(c)quae Acetosa	471
215	— degli Orefici (Argentariorum)
Claudia (Appia) 8,315,387, [476]	471
— Felice I 3, 239,249,317,327	— de' Pantani H 5,
— Julia, Marcia, Tepula LM 4, 261,290,306,397	463
— Paola (Trajana)	— di Settimio Severo 12,446
— Santa	— Tito
327	10,453
— Virgo (Virgine) G 1, 151, [178,213,217,224,250]	Atrium Vestae H 6,
Agnus Dei	455
Almone (Almo)	Audijencija pas Š. Tėvą 539
Amfiteatro Castrense	Bagni, stotis
— Flavio (Colosseo)	490
Aniene (Teverone)	S. Bambino
Apylinkės, tolimesnės Rymo	Banca d'Italia
489	268
Arco di Costantino	Basilica di Costantino 451
477	— Julia
Bažnyčios (ž. dar Capella ir Oratorium):	447
— S. Adriano	— Ulpia (Trajana)
461	463
S. Agata in Suburra arba „dei Goti“	Bažnyčios (ž. dar Capella ir Oratorium):
271	— S. Adriano
	461
	— S. Agata in Suburra arba „dei Goti“
	271

— S. Agata in Trastevere E 6,	130	— S. Antonio de'Portoghesi	193
— S. Agnese, p-za Navona (Circo agonale)	183	— S. Apollinare	190
— S. Agnese fuori le Mura	252	— S. Apollonia	130
— S. Agostino	191	— SS. 12 Apostoli	269
— S. Alessio	417	— S. Atanasio G 2,	225
— S. Alfonso Liguori (all'Esquilino)	291	— S. Balbina	373
— S. Ambrogio (della Massima)	158	— S. Bambin Gesù K 4	273
— S. Anastasia	470	— S. Bartolomeo all' Isola	163
— S. Andrea delle Fratte	220	— S. Benedetto in Piscinula	130
— S. Andrea, via Flammina	214	— S. Bernardino da Siena H 5,	271
— S. Andrea a Monte- cavalo (al Quirinale)	243	— S. Bernardo alle Terme	247
— S. Andrea della Valle	140	— S. Biagio F 6,	130
— S. Andrea in Vincis G 5,	164	— S. Biagio degli Armeni (della Pagnotta)	148
— SS. Angeli Custodi G H 3,	219	— S. Bibiana	290
— S. Angelo via Corridori (in Borgo) D 3,	108	— S. Bonaventura H 6—7,	476
— S. Angelo in Pescheria	158	— S. Bonosa F 6,	130
— S. Anna de'Calzettari G 7	421	— S. Brigida E 5,	151
— S. Anna in Falegnami	155	— S. Callisto	124
— S. Anna de'Palafrenieri C 2,	108	— S. Camillo de Lellis H 2,	216,234
— S. Anna e S. Gioacchino I 3,	246	— S. Carl(in)o	244
— S. Annunziata delle Neofite	463	— S. Carlo ai Catenari	154
— S. Anselmo	415	— S. Carlo dei Catenari	125
— S. Antonio Abbate	289	— S. Carlo al Corso	206
— S. Antonio di Padova	352	— S. Caterina de'Fu- nari	156
		— S. Caterina della Ruota	149
		— S. Caterina da Sie- na, via Giulia E 5,	149
		— S. Caterina da Sie- na, via Magnanapoli	268,271
		— S. Cecilia	125
		— SS. Celso e Giuliano	147
		— S. Cesareo	376

- S. Chiara 170
- S. Claudio (de Bor-
gognoni) 203
- S. Clemente 353
- SS. Corpus Domini 259
- S. Cosimato (SS. Cos-
ma e Damiano) 124
- SS. Cosma e Da-
miano 450
- S. Costanza 256
- S. Crisogono 130
- S. Croce in Gerusa-
lemme 317
- S. Croce dei Luc-
chesi 216
- SS. Cuore di Gesù 260
- N. S. del S. Cuore
di Gesù (S. Giacomo
degli Spagnuoli) F 4, 181
- SS. Domenico e Sisto 271
- Domine, quo vadis 380
- S. Dorotea 117
- S. Egidio in Trastè-
vere 116
- S. Eligio degli Ore-
fici 149
- S. Eusebio 289
- S. Eustachio 178
- S. Famiglia 260
- S. Filippo Neri D 4, 149
- S. Francesca Roma-
na, Foro Romano 452
- S. Francesca Roma-
na, via Trib. Tor
de Specchi G 5, 164
- S. Francesco di Pa-
ola 304
- S. Francesco a Ripa 125
- S. Francesco di Sa-
les 114
- S. Francesco Save-
rio del Caravita
G 4, 201
- S. Galla G 6, 160
- al Gesù 135
- Gesù et Maria 206
- S. Giacomo in Au-
gusta F 2, 206
- S. Giacomo della
Lungara D 5, 114
- S. Giacomo Scossa-
cavalli C 3, 109
- S. Gioacchino 106
- S. Giorgio in Aino
E 4, 149
- S. Giorgio in Velabro 471
- S. Giovanni Berch-
mans, vic. del Fal-
cone I 2—3, 236
- S. Giovanni Berch-
mans extra Po-
moerium 488
- S. Giovanni Calibita
F 6, 161
- S. Giovanni Decol-
lato 471
- S. Giovanni de'Fi-
orentini 148
- S. Giovanni de'Ge-
novesi F 6—7 130
- S. Giovanni in La-
terano 328
- SS. Giovanni e Paolo 365
- SS. Giovanni e Pet-
ronio E 5, 150
- S. Giovanni della
Pigna F 4, 165
- S. Giovanni a Porta
Latina 377
- S. Girolamo (della
Carità) 149
- S. Girolamo degli
Schiavoni 193
- S. Giuliano in Ban-
chi D E 4, 147
- S. Giuliano de'Fiam-
minghi F 5, 140
- S. Giuseppe Cala-
sanctio I 2, 142

- S. Giuseppe a Capo
le Case H 3 219, 231
- S. Giuseppe de'Fa-
legnamie S. Pietro
in Carcere 459
- S. Giuseppe extra
Pomoerium 259
- S. Gregorio al Celio
(Magno) 362
- S. Ignazio 200
- S. Ildefonso H 3, 237
- S. Isidoro 231
- S. Ivone F 4, 181
- S. Ivone F 3, 193
- Jézaus, Jieronimo,
Joakimo, Jokubo,
Julijono ir Juoza-
po—ž. Gesù, Giro-
lamo, Gioacchino,
Giacomo, Giuliano
ir Giuseppe.
- S. Lorenzo da Brin-
disi 234
- S. Lorenzo in Da-
maso 144
- S. Lorenzo in Fonte
I 5, 273
- S. Lorenzo in Lucina 205
- S. Lorenzo in Mi-
randa 450
- S. Lorenzo ai Monti
(rusu-katal.) G 5, 466
- S. Lorenzo fuori le
Mura 307
- S. Lorenzo in Pa-
nisperna 272
- S. Lorenzo in Pisci-
bus C 3, 110
- S. Lucia de'Ginnasi
F 5, 156
- S. Lucia del Gonfa-
lone D 4, 149
- S. Lucia in Selci K 5, 300
- S. Lucia della Tinta
E F 3, 193
- S. Luigi de'Francesi 179
- Madonna della Stel-
la A 4 111
- S. Marcello (dei Ser-
vi di Maria) 196
- S. Marco 133
- S. Margherita E 6, 130
- S. Maria degli Angeli 263
- S. Maria dell'Anima 185
- S. Maria in Aquiro 194
- S. Maria in Aracoeli 425
- S. Maria dei Calde-
rari 185
- S. Maria in Campi-
telli (in Porticu) 157
- S. Maria in Campo
Marzio F 3, 194
- S. Maria in Cappella
F 7, 125
- S. Maria in Carinis
(kopl.) H I 6, 488
- S. Maria (del Car-
mine) alla Tras-
pontina 109
- S. Maria della Con-
cezione 232
- S. Maria della Con-
solazione 442
- S. Maria in Cosmedin 468
- S. Maria in Domni-
ca alla Navicella 372
- S. Maria Egiziaca 467
- S. Maria de'Fiore E 6 130
- S. Maria (Madonna)
delle Fornaci B 4, 110
- S. Maria delle Gra-
zie C 2, 108
- S. Maria di Grotta-
pinta E 5, 152
- S. Maria Liberatrice
H 6, 412
- S. Maria Liberatrice
F 8, 447
- S. Maria di Loreto
(dei Fornari) 466

- S. Maria della Luce arba S. Salvatore della Corte F 6, 130
- S. Maria della Maddalena F 4, 194
- S. Maria Maggiore 276
- S. Maria dei Marchegiani arba S. Salvatore in Laurro E 3, 189
- S. Maria ad Martyres (Pantheon) 173
- S. Maria sopra Mignerva 166
- S. Maria dei Miracoli 207
- S. Maria di Monserato 149
- S. Maria di Monterone F 4, 140
- S. Maria in Monte Santo F 1, 207
- S. Maria de' Monti 304
- S. Maria in Monticelli E F 5, 154
- S. Maria della Neve H 6, 488
- S. Maria Nuova arba S. Francesca Romana, H 6 452
- S. Maria dell'Orazio-ne e Morte F 5, 149
- S. Maria dell'Orto 125
- S. Maria della Pace 187
- S. Maria della Palme arba Domine, quo vadis 380
- S. Maria al Pascolo I 5, 305
- S. Maria del Pianto 154
- S. Maria della Pietà arba S. Bartolomeo dei Bergamaschi G 4, 201
- S. Maria della Pietà in Campo Santo 111
- S. Maria del Popolo 210
- S. Maria del Priorato 154, 416
- S. Maria in Publilis F 5, 154
- S. Maria della Quercia E 5, 151
- S. Maria del Rosario K 2, 267
- S. Maria della Scala 116
- S. Maria Scala Coeli (S. Zeno) 406
- S. Maria dei Sette Dolori D 6, 117
- S. Maria del Sole G 6 467
- S. Maria del Suffragio 148
- S. Maria in Trastevere 122
- S. Maria in Trivio G 3, 217
- S. Maria dell'Umiltà G 4, 201
- S. Maria in Vallicella arba Chiesa Nuova 145
- S. Maria in Via 203
- S. Maria in via Lata G 4, 195
- S. Maria della Vittoria 247
- S. Marta G 4, 165
- S. Marta al Vaticano 84
- SS. Martina e Luca 460
- S. Martino ai Monti 297
- SS. 40 Martiri arba S. Pasquale E 7, 125
- S. Matteo K 5, 293
- S. Michele di Ripa F 7, 125
- S. Michele in Sassia C 3, 110
- Natività di N.-S. ar-

- ba degli Agonizzanti E 4, 182
- SS. Nereo ed Achilleo 374
- S. Nicola in Carcere 159
- S. Nicola ai Cesarini 140
- S. Nicola dell'Inconorati D 4, 149
- S. Nicola dei Lorenesi E 4, 185
- S. Nicola dei Prefetti F 3, 194
- S. Nicolo da Tolentino 236
- S. Nome di Maria 466
- S. Omobono G 6, 160
- S. Onofrio 112
- S. Orsola delle Orosoline F G 2, 206
- S. Orsola a Tor de Specchi G 5, 164
- SS. Palazzi apostolici (Capp. Paolina) B 3, 76
- S. Pancrazio extra muros 119
- S. Pantaleo 142
- S. Paolo fuori le Mura 395
- S. Paolo alla Regola 153
- S. Paolo alle Tre Fontane 406
- S. Pasquale arba SS. 40 Martiri E 7, 125
- S. Patrizio I 2, 236
- S. Pellegrino C 2, 108
- S. Petronillo 394
- S. Pietro in Carcere Mamertino 452
- S. Pietro in Montorio 119
- S. Pietro in Vaticano 23
- S. Pietro in Vincoli 300
- SS. Pietro e Marcelino 353
- SS. Pietro e Marcellino, Tor Pignattara 317
- S. Pietro e Paolo D 4, 148
- S. Prassede 294
- S. Prisca 412
- S. Pudenziana 273
- SS. Quattro Coronati K 7, 360
- SS. Quirico e Giulitta 305
- Resurrezione, della (Resurekcijonistū) G 2, 224
- B. Rita (de Cascia) G 5, 433
- S. Rocco F 2, 193
- S. Saba 412
- S. Sabina 418
- S. Salvatore in Campo E F 5, 154
- S. Salvatore delle Coppelle F 3—4 194
- S. Salvatore della Corte arba S. Maria delle Luce F 6, 130
- S. Salvatore in Laurro arba S. Maria dei Marchegiani 189
- S. Salvatore in Onida E 5, 153
- S. Salvatore a Ponte Rotto F 6, 130
- S. Salvatore in Termis F 4, 179
- S. Saturnino 250
- S. Sebastiano (extra muros) 389
- S. Sebastiano al Latino (alla Polveriera) H 6, 477
- S. Silvestro in Capite 204
- S. Silvestro a Monte Cavallo 238
- S. Simone profeta E 3, 190

- S. Sisto Papa 375
- S. Spirito dei Napoletani (in Giulia) 149
- S. Spirito in Sassia 110
- S. Stanislao dei Polacchi F G 5, 156
- S. Stefano degli Abisini B 3, 84
- S. Stefano del Cacco 165
- S. Stefano Rotondo 368
- SS. Stimmate (di S. Francesco) 139
- SS. Sudario de Savoia F 5, 140
- S. Susanna 247
- S. Teodoro 472
- S. Teresa 250
- S. Tommaso Canturiense 149
- S. Tommaso in Formis I 7, 367
- S. Tommasso in Parione E 4, 143
- S. Trifone E 3, 190
- SS. Trinità de' Missionari F 3, 194
- SS. Trinità dei Monti 229
- SS. Trinità dei Pellegrini 152
- S. Urbano 389
- S. Venanzio 164
- SS. Vincenzo ed Anastasio alle Tre Fontane 405
- SS. Vincenzo ed Anastasio a Trevi G 4, 216
- SS. Vitale, Gervasio ed Protasio 267
- SS. Vito (e Modesto) 291
- S. Zeno (S. Maria Scala Coeli) 406
- Biblioteca Alessandrina 181
- Angelica 193
- Barberini H 1 3, 237
- Casanatense 170
- Corsini D 5, 115
- Lancisiiane C D 3 110
- Vallicelliana E 4, 147
- Vaticana 94
- Vittorio Emanuele (Nazionale) G 4, 197
- Borgo 100
- Borgo S. Angelo 108
- Nuovo 108
- S. Spirito 109
- Vecchio. 109
- Botanikos sodnas C D 4; H 7, 114,365
- Camera dei Deputati** 202
- Campo Militare 259
- Santo dei Tedeschi 111
- — in Agro Verano 313
- Campus Martius 5,8,131,194
- Cancelleria Apostolica 143
- Cappella S Andrea H 17, 364
- S. Andrea (prie Ponte Molle) 215
- Apaštalų persiskyrimo 409
- S. Barbara H 1 7, 364
- S. Barbara E F 5, 152
- S. Giovanni Battista 350
- S. Giovanni Canzio 219
- S. Giovanni Evangelista 350
- S. Giovanni in Fonte arba Krikšto kopolyčia (Battisterio) 349
- S. Giovanni in Oleo 377
- S. Lorenzo (di Nicolo V) B 3, 76
- Paolina (Kvirinalo rumuose) 242
- Paolina (SS. Palazzi Apostolici) B 3, 69,76
- Platonija di S. Damaso 392
- S. Salvatore della Scala Santa 342

- Sancta Sanctorum L 7, 345
- S. Silvia H 1 7, 364
- Sistina B 3, 69,72
- Šventujių kambrai, ž. Šv. Kunų saraša 498
- Šv. Trijų Karalių 221
- Šv. Venancijaus L 7, 352
- Carcer Mamertinus 7,456
- Casa di Rienzi (di Pi- latato) 468
- Casale di S. Maria Nuova (Roma Vecchia) 393
- Rotondo 393
- Casino d'Aurora 235
- Castel S. Angelo 101
- Cimitero, žiur. Campo Santo.
- Circus Maxentii 392
- Maximus 7,470
- Neronis B 3, 9,28
- Civita Vecchia 327
- Cloaca maxima 7,324,443,447
- Coemeterium Ostria- num (Majus) 257
- Collegio Americano del Nord G 4, 201
- di S. Anselmo 414
- — S. Antonio L 7, 352
- Armeno I 2–3, 236
- Belgio F 5, 140
- Boemo (Čeku) H 3, 231
- Capramco F 4, 194
- Canadese 246
- Germanicum 190,236
- Greco G 2, 225
- Illyricum F 2, 193
- — Inglese 149
- Irlandėse H 5, 272
- — — — — Barcaccia 222
- Leone Magno L 2, 259
- Nazzarenio G 3, 108,219
- Polacco (Lenku) H 3, 219
- di Propaganda Fide (Urbanum) 221
- Romano 196
- Ruteno (Rusinu) I 5, 305
- Scozzese (Škotų) 246
- Servitų (S. Alessio Falconieri) I 2–3, 236
- Spagnolo, Pontificio E 3, 191
- Teutonicu B 3 ir E 4, [112,187]
- Šv. Tomo Akyviniečio F 4, 140
- Colonna dell'Immacola- ta G 2–3 222
- di S. Lorenzo 306
- — S. Maria Magg 289
- — Marco Aurelio 93,202
- — Phocae 448
- — Trajano 465
- — della Vittoria 259
- Colosseo (Kolosė-jus) 9,478
- Colosso di Nerone 478
- Columbaria K 10, 377,384
- Conclave 520
- Corso d'Italia I K 2, 259
- Umberto I 5,194
- Vittorio Emanuele 131,139
- S. Cosimato 491
- Dataria Apostolica 216
- Domus Augustana 474
- aurea Neronis 9,478,487
- Liviae H 6, 474
- Septimii Severi H 7, 476
- Tiberiana H 6, 473
- Virginum Vestalium H 6, 455
- Ecole de Rome (française) 150
- Fiumicino 493
- Fontana dell'Acqua Fe- lice 249
- — — — — del Circo Agonale 182
- della p-za Farnese 150
- di Monte Cavallo 239
- Paolina 117

- di p-za S. Pietro C 3, 67
- Quattro 246
- della p-za del Popolo F 1, 208
- delle Tartarughe 155
- di Termini (d. Acqua Marcia) 261
- di Trevi 217
- del Tritone 236
- Forum Augusti 8,462
- Boarium 467
- Julium (Caesaris) 462
- Nervae (Transitorium) 117,462
- Romanum 442
- Trajani 10,463
- Vespasiani H 5—6, 462
- Galilėjus** 169,226
- Galleria della Accad. di S. Luca 461
- Albani K L 1, 250
- d'Arte moderna 267
- Barberini 237
- Borghese 213
- Capitolina 438
- Colonna 269
- Corsini (Nazionale) 115
- Doria 135
- Farnesina 114
- Lateranense 342
- Nazionale d'Arte moderna 267
- Rospigliosi 239
- Vaticana 81
- Garbės vartai, ž. Arco. Gatvės, ž. Borgo, Straida. Via ir Viale. Ghetto 155
- Giardino (Orto) Botanico 114
- Pincio G 1, 225
- del Quirinale H 3—4, 243
- Vaticano A B 2, 98
- Isola Tiberina 160,422
- Ispanijos laiptai G 2, 222
- plecius G 2, 221
- rumai G 2—3, 222
- Istituto Archeologico (Ecole de Rome)
- E 5, 150
- delle belle Arti 194
- dei Ciechi F 8, 417
- Kapai, ž. Sepolcro.
- Kapitolijaus vilkė 6,438
- Kardinolai 528
- Katakumbos (apskritai) 381
- Šv. Agnėtos 256
- Šv. Aleksandro 258
- ŠSv. Bonifacijaus ir Aglaes 327
- S. Calepodio 119
- S. Calisto 384
- Šv. Cirijakos 313
- S. Commodilla 394
- S. Domitilla (SS. Nereo ed Archilleo) 394
- Dvieju Feliksų 119
- Šv. Felicitos 250
- Morkaus ir Balbinos 381
- Šv. Nikomedo 259
- Ostrianum (Majus) 257
- Šv. Pankracijaus 119
- ŠSv. Petro ir Marcellino 317
- Šv. Poncijano 125
- Pretekstato 384,389
- Šv. Priscillos 251
- ŠSv. Processo ir Martinijono 119
- Šv. Saturnino 250
- Šv. Sebastijono 591
- Šv. Sotero 383
- Šv. Teklios 404
- Šv. Valentino 215
- Žydu 392
- Kolegijos, ž. Collegio.
- Koliumnos, ž. Colonna.
- Kongregacijos, Šv. Romo 528
- Konstantinas Did. 17
- Kopernikas, Mykalojus 180

- Koplyčios, ž. Cappella.
- Kunų, Šventųjų sąrašas 498
- Liaterano bazilika L 7 328
- rumai L 7 339
- Ligonbučiai, ž. Ospedale.
- Lopšelis, Kristaus 383
- Lungara, via della 112
- Maldyklos, ž. Templum.**
- La Marrana (di S. Giovanni) G—N 8, 324,373, 447
- di Grotta perfetta 404
- Mausoleo d'Adriano arba Moles Hadriani (Castel S. Angelo) 11, 101
- di Augusto 8,193,206
- della S. Costanza 256
- Mentana 258
- Meta sudante 478
- Monte Aventino 5,413
- Capitolino G 5—6, 5,422
- Caprino 442
- Cavallo 238
- Celio I K 7, 5,359,362
- Citorio 201
- Esquilino 5,276
- Gianicolo (Janiculus) 6,112,116
- Mario 215
- Palatino 5,422,472
- Pincio 5,208,225
- Quirinale H I 3—4, 5,238
- Sacro 258
- Testaccio 409
- Vaticano A B 2—3, 6,100
- Verde 125
- Viminale I 4, 5,272
- Monumento Cavour** E 2, 105
- dei Cinquecento K 3, 261
- Garibaldi C 6, 118
- Marco Aurelio G 5, 436
- Ospedale, della Consolazione 442
- Mozajikų fabrikas B 3, 96
- Museo Agrario 249
- d'Arte moderna H I 4, 267
- Artistico Industriale 219
- Barracco D 3—4, 147
- Borghese I 2, 213
- Capitoline 438,439
- Kircheriano 198
- Lateranense, Gregorianio 340
- Magazzino Archeologico I 7, 365
- Nazionale Romano delle Terme Diocleziane 266
- Nazionale Tassiano di villa di Papa Giulio 214
- di Propaganda Fide G 3, 221
- Vaticani 84—92
- Obelisco** di Circo agonale E 4, 182
- Lateranense 349
- di S. Maria Maggiore 276
- della Minerva 165
- di Monte Citorio 201
- del Pantheon (Rtonda) 171
- della p-za del Popolo 208
- di S. Pietro 66
- del Pincio 225
- del Quirinale 239
- della S. Trinità 229
- di villa Mattei 372
- Observatorija (Kapitolijaus) 441
- (Kircherio muz.) G 4, 200
- Leonu XIII B 2, 98
- Oratorium S. Callisti in Arenariis 385
- (Filipinų) E 4, 146
- del Caravita G 4, 201
- Ospedale, della Consolazione 442

- Bonifratū F 6, . . . 161
- S. Giacomo arba degli Incurabili . 206
- Militare 110
- de' Pazzi D 3—4, . . 110
- S. Salvatore 352
- di S. Spirito 109
- Ospizio boemo (Čeku) D E 4, 147
- S. Cosimato 124
- lenku 157
- S. Margherita H 8, 373
- di S. Michele 125
- — Orfane K 7, . . . 360
- — Tata Giovanni . . 155
- — di Spagna (Jspanu) 149
- SS. Trinità dei Pellegrini E 5, 152
- vokiečiu (dell' Animā) 186
- Ostia 494
- Paedagogium 474
- Palaiminimas Popiežiaus „Urbi et Orbi“ 35
- Palazzo Albani I 3, . . 246
- Altemps 191
- Altieri 135
- Barberini 237
- Bernini 205
- Bocconi 203
- Bonaparte 194
- Boncompagni (Piomibino) I 2, 235
- Borghese 193
- Boromeo 197
- Braschi 143
- Caëtani 156
- Caffarelli 424,436
- Camera dei Deputati . 202
- della Cancelleria Apostolica 143
- Cenci-Bolognetti 155
- Chigi 203
- Collegio Romano . . 196
- Colonna 268
- dei Conservatori G 5, 436
- della Consulta . . . 240
- dei Convertendi C 3, 109
- Corsini 114
- Doria 134,195
- Doria-Pamphilj . . . 182
- Falconieri 149
- Farnese 150
- Field — Brancaccio K 5, 299
- Gabrielli E 3—4, 147,188
- Galitzin F 3, 193
- Giraud (Torlonia) . . 108
- di Giustizia E 2, . . 104
- del Governo Vecchio . 143
- Lancellotti 189
- Laterano 339
- Madama (Senato) . . 178
- Margherita, Reale (Boncompagni) I 2, 235
- Massimi (alle Collone) 142
- Mattei 156
- Monte di Pietà . . . 152
- Odeschalchi 195,216
- del S. Offizio 111
- Orsini 159
- di Papa Giulio . . . 214
- Penitenziario 114
- dei Penitenzieri . . 110
- Pio 152
- Poli 217
- della Propaganda . . 221
- del Quirinale 240
- Rospigliosi 239,268
- Ruspoli 205
- Sacchetti 148
- Salviati C D 4, . . . 114,195
- Sciarra Colonna . . . 201
- del Senatore 441
- Sforza Cesarini . . . 147
- Sora 144
- Spada alla Regola . . 153

- di Spagna 22
- Taverna (Gabrielli) E 3—4 189
- Torlonia 134,203,271
- Vaticano (Pontificio) . . 68
- di Venezia 133
- Vidoni F 4—5, 140
- Pallium 41
- Paminklai, žiur. Monumenta. Panteono 11,171
- Paskutinėsios Vakarie nės stalas 335
- Šv. Petro Retežiai 303
- stalas 334
- Piazza arba Plecius di Ponte S. Angelo 147
- d'Aracoeli 164
- Barberini 236
- Benedetto Cairoli . . 154
- della Bocca della Verità 467
- Borghese 193
- del Campidoglio . . . 434
- di Campitelli F G 5, 157
- Campo de' Fiori 151
- della Cancelleria . . . 143
- dei Cappuccini 232
- Cavour 104
- dei Cerchi 470
- della Chiesa Nuova . . 145
- dei Cinquecento 260,261
- Circo agonale (Navaona) 181
- del Collegio Romano 165,196
- Colonna G 3, 202
- Dante 353
- dell'Esquilino 276
- Farnese 150
- dei Fienili 447
- del Foro Traiano 463
- d'Italia 130
- Lancellotti 189
- Magnanapoli 268
- Manfredo Fanti 289
- Mignanelli 222
- della Minerva 165
- Montanara 159,468
- di Monte Cavallo (del Quirinale) 239
- Monte Citorio 201
- Monte di Pietà 152
- della Navicella 368,371
- Navona (Circo ago niale) 181
- Nicosia 193
- dell'Orologio 147
- di Pasquino 143,182
- dei Pellegrini 152
- Pia 108
- di Pietra 201
- S. Pietro 66
- Pilotta 216
- del Popolo 208
- di Porta S. Giovanni . . 324
- del Quirinale (di Monte Cavallo) 239
- della Rotonda 170
- Ruota 149
- Rusticucci 22,68,108
- della Sagrestia 84
- Sallustiana 235
- Scossa Cavalli 109
- Sforza Cesarini 147
- di Sora 144
- Spagna 221
- Tartaruga 155
- delle Terme 261
- di Venezia 131,133
- Vittorio Emanuele . . 290
- Pinakoteka (Vatikano) . . 81
- (Kapitolijaus) 438
- Piramida dicajo Cestio F G 9, 410
- Pirtis, ž. Terme.
- Ponte all'Albero Bello (Flaminio) 214
- S. Angelo (Aelius) . . 100

- S. Bartolomeo (Cestius) 116,164
- Cavour (di Ripetta) 193
- Emilio (Palatino) F G 6, 116,164
- di Ferro 114,148
- Garibaldi 116,118,130,164
- Gianicolo 114
- Magherita 208
- Molle (Milvius) 215
- Nomentano 258
- Palatino (Aemilius) 116, [164,467]
- de'Quattro Capi (Fabričius) 116,160
- Salario 250
- Sisto (Aurelius) 116,117
- Sublicius 7
- Popiežiai, Rymo 502
- Popiežiaus mirimas ir „Conclave“ 514
- Porta Cavallegieri 12,110
- Furba 327
- S. Giovanni (Asinaria) 12,324
- Latina (uždara) 12,327, [376]
- S. Lorenzo 12,306
- Maggiore (Praenestina) 12,315
- Magica 290
- nuova N 6, 315
- S. Panerazio (Aurelia) 12,119
- S. Paolo (Ostiensis) 12,410
- Pia (Nomentara) 12,259
- Pinciana 234
- del Popolo (Flaminia) F 1, 12,212
- Portese (Portuensis) 12, [116,125]
- Salaria 12,250
- S. Sebastiano (Appia) 12,378
- Settimiana 115,116
- Tiburtina 306
- Porticus deorum consentium G 5–6, 445
- di Ottavia 8,159
- Porto 493
- di Ripa Grande F 7, [409] 1,25
- Prati di Castello C—E 1—2, 104
- Prieglaudos, ž. Ospizio. Rumai, ž. Palazzo.
- Rupe Tarpea 442
- Sapienza (Università) 179
- Scala Santa 342
- Scalae Gemoniae G 5, 459
- Scuola Gregoriana 187
- Seminario Pontificio Francese F 4, 170
- Pontificio Leonino D 1, 108
- Pontificio Pio F 3, 190
- — Romano E F 3, 190
- Sepolcro di C. P. Bibulo G 5, 434
- — Cecilia Metella 393
- — Eurisace 316
- — dei Scipioni 377
- Sessorium N 7, 317
- Sette Sale 488
- Sinagoga 155
- Stazione Acqua Santa 327
- Centrale (di Termini) 261
- di S. Paolo 125,409
- — S. Pietro 111
- Porto naccio 315
- Salone 490
- di Trastèvere 116,125,409
- Tuscolana 327
- Strada Militare 316,327,389
- Tabularium 441
- Teatro Argentino F 5, 152
- di Marcello 8,159
- — Pompeo E F 5, 142,152
- Tempietto D 6, 120

- Templum Antonini et Faustinae 449
- Apollinis H 6, 477
- divi Augusti G H 6, 473
- Castorum 448,473
- Concordiae G 5–6, 445
- Fortunae Virilis 467
- divi Julii H 6, 449
- Jovis Victoris (Iupiter) G 5–6, 475
- Jupiter Capitolinus 423
- Magnae Matris G 6, 474
- Martis Ultoris H 5, 462
- Minervae Medicae 315
- Neptunis G 4, 201
- Pacis 454,462
- divi Romuli H 6, 450
- Sacras Urbis 450
- Saturni G 6, 446
- divi Traiani G 5, 465
- Veneris et Romae 453
- Vespasiani 445
- Vestae 456,467,472
- Terme di Agrippa F 4, 8,177
- — Antonino Caracalla 373
- — Claudio 487
- — Diocleziano 15,262
- — Tito 487
- — Traiano 10,299,488
- Tevere (Tiberis) 3
- Teverone (Aniene) 250,258
- Tiltai, ž. Ponte.
- Tivoli 306,490
- Torre (Tor) Cantarelli K 5, 299
- de'Conti H 5, 305
- delle Milizie (Neroni) H 5, 268
- Pignattara 317
- de Schiavi 316
- di Selce 393
- Tempo Antonini et Faustinae 449
- Università Gregoriana, pontificia F 4, 196,197
- della Sapienza F 4, 179
- Valdovai, Rymo 6–21
- Valle dell'Inferno A 2, 100
- Vartai, garbès, ž. Arco.
- miesto, ž. Porta.
- Vatikano bazilika 23
- rumai B 2–3, 68
- Appartamenti Borgogna 69,82
- Archyvas (Sv. Petro) 62,94
- Aula della beatificazione 76
- Biblioteka 69,94
- Belvedero prieangis 90
- Braccio Nuovo 70,91
- Capp. di S. Lorenzo (Niccolo V) 76
- — Paolina 69,76
- — s. Pio V 96
- — Sistina 69,72
- Casino di Leone XIII 98
- — del Papa 98
- Cortile di Belvedere 69,89
- di S. Damaso 69,71
- della Pigna 91
- Gabinetto delle Masse 89
- Galerija, paveikslų (Pinacoteca) 81
- — dei Candelabri 86
- Geografica 86
- Lapidaria 91
- — delle Statue 88
- Loggie di Raffaello 80
- Mozajiku fabrikas 96
- Museo Chiaramonti 70,91
- — cristiano 95
- — egiizio 70,85
- — etrusco Gregorio 70,87
- Trastèvere E F 6–7, 116
- Tre Fontane 404,406
- Ticlinium, Leonis III 348
- Portone di bronzo 71

- Sala degli Animali 88
- — — arazzi 86
- della Biga 85
- dei Busti 89
- Clementina 70
- a Croce greca 70,85
- ducale 76
- dell'Immacolata 77
- delle Muse 70,88
- regia 70,72
- Rotonda 70,87
- Scala Pia 70,71
- — Regia 36,70,71
- Stanze di Raffaello 78
- Velabrum G 6, 471
- Vestaliq rumai 455
- Via Agostino Depretis 267
- Via Alessandrina 462
- dell'Anima 185
- Appia (antica) K 9 — 10, 379
- — — nuova M 8, N 9, 8, [324,327,389] 389
- — Pignatelli 389
- dell'Arco della Ciambella 177
- Arco della Pace 188
- Ardentina 380,393
- Arenula 130,154
- Aurelia (antica) 119
- del Babuino 207,225
- Banco di S. Spirito 147
- della Bocca della Verità 159
- Bonella 461
- delle Botteghe oscure 156
- del Campidoglio 442
- Capo le Case 219,220,231
- — di Ferro 153
- Carlo Alberto 290,291
- Casilina 316
- Cavour 304,449,462
- dei Cerchi 362
- de'Cestari 139
- Claudia 487
- del Clementino 193
- — Collegio Romano 197
- — Colosseo 488
- Condotti 206,222
- della Consolazione 445
- de'Coronari 189
- Cremona 462
- della Croce Bianca 305,462
- de'Crociferi 217
- Cuccagna 143
- Dataria 216
- Ferrara 243,268
- de'Falegnami 155
- Ferdinando di Savoja 208
- Flaminia 194,212
- Fontanella di Borgo Ghese 206
- del Fontanone 148,149
- de'Funari 156
- Garibaldi 117
- dei Genovesi 125,130
- Giovanni Lanza 299
- Giulia 148
- Giulio Romano 433
- del Governo Vecchio 143
- di Grotta Pinta 152
- Labicana 290,315,316,352
- Lata 5,194
- Latina 327,376
- Laurentina 404
- Leopardi 353
- della Lungara 112
- — Lungaretta 130
- — Lungarina 130
- Macchiavelli 353
- di Marforio 439,460
- della Marmorata 412
- — dei Maroniti 218
- Merulana 294,352
- della Minerva 170
- di Monserrato 149
- Monte Giordano 188
- Monte Tarpeo 442

- Nazionale 267
- del Nazzareno 209
- Nomentana 252
- del S. Offizio 111
- Ostiensis 395,404,409
- Panisperna 271
- S. Paolino alla Regola 153
- Fasseggiata Margherita 118
- della Pescheria F 5, (Pia) 159
- de'Pettinari 153
- di Pilotta 269
- del Plebiscito 131
- dei Polacchi (Lenku) 157
- di Porta Latina 376
- — S. Pancrazio 119
- — S. Sebastiano 372
- Portuensis 125
- del Pozzetto 203
- Praenestina 316
- Principe Eugenio 290
- Quattro Fontane 246,267
- del Quirinale 238
- di Ripetta 193
- della Rotonda 178
- Sacra G H 6, 442,448,453
- Salaria 250
- del S. Salvatore 179
- della Scala 116
- — Scrofa 193
- dei Sedari 142
- del Seminario 197
- dei Serpenti 269,304
- Sette Chiese 389,393
- Sistina 231
- dello Statuto 297
- Tiburtina 306,490
- di Tor Argentina 140
- — Tor de'Specchi 164
- delle Tre Pile 424
- del Tritone 203,219
- Tuscolana 327
- dell'Umiltà 201
- Urbana 273
- Veneto 234
- Venti Settembre (Pia) 246
- del Verano 315
- Vittoria 206
- Viale del Parioli 214
- — di Porta S. Paolo 412
- — del Re 130
- Vialone del Belvedere 84
- Vicovaro 491
- Vikarijatas, Generalinis F 3, 190
- Villa Adriana 490
- Albani (Torlonia) 250
- Aldobrandini 268
- Bonaparte 250
- Celimontana (Mattei) 372
- Cesi 110
- Corsini 114
- Doria Pamphili 119
- Farnesina 114
- — Mills 475
- — Torlonia 250,259
- Umberto (Borghese) 212
- Visutotinieji vyskupu Susirinkimai 52